

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A

839,925

XXII
INDIA & MR. DADABHAI NAOROJI

AN ACCOUNT

OF

THE DEMONSTRATIONS

HELD IN HIS HONOUR AS M. P.

FOR

CENTRAL FINSBURY,

DURING HIS VISIT TO INDIA,

FOR THE PURPOSE OF PRESIDING

AT

THE NINTH INDIAN NATIONAL CONGRESS, LAHORE,

DECEMBER 1893—JANUARY 1894.

*Who never sold the truth to serve the hour,
Nor paltered with Eternal God for power.*

*Whatever record leap to light,
He ne'er shall be ashamed.*

Bombay:
PRINTED AT THE "COMMERCIAL PRESS."

1898.

LIST OF ERRATA AND ADDENDA.

Page.	Line.	Errata.	Corrections.
33	11	Holborn.	London.
33	29-30	{ 30 or 34 per cent. less than his suc- cessful rival. }	About 34 per cent. of the actual voting.
33	32-33	{ 20 or 25 per cent. less than his oppo- nent who was de- clared successful. }	About 37 per cent. of the actual voting.
35	27 & 29	Sigar.	Seager.
36	5, 11 & 15	Fenton.	Penton.
37	15, 19 & 28	Fenton.	Penton.
196	9	Fowler.	A. C. Morton.
197	32	called upon.	saw.
197	33	at his residence.	to be committed.
198	4	Sir Russel.	Mr. Russel.
198	4 & 5	{ quietly to his seat and ordered for counting the votes }	made explanation.
199		{ The residents of his birth-place. }	The residents of his parents' birth-place.
300	16	अवधारणाने	अवधारणाने
347	4	{ They either misun- derstand or ma- lign Mr. Dadabhai }	fulpoint to be omitted.

DS
479.1
N2
IRS

INTRODUCTION.

On the 3rd day of December 1893, there landed, under a bright and smiling sky and a bracing westerly breeze, on the shores of Bombay, the city of his birth and the scene of his early public activity, amidst all the pomp and splendour and all the enthusiasm and demonstrations of unmixed joy which a loving population, numbering by thousands, could accord to an illustrious fellow-citizen and stirring patriot, and which Governors and Viceroys, aye, Royalty itself, might justly envy—there landed, accompanied by a deputation of the chosen representatives of the community, a remarkable man, ripe in years and wisdom and venerable in appearance, to which a silvery beard after the manner of the Magi, from whom he claims lineal descent, added no little dignity. The day was indeed most eventful in the annals of India. It recorded the triumphant civilising mission of her rulers. It recorded the proud day which the Statesmen of Great Britain had foretold half a century before. For there stood on the steps of the Apollo Pier, on that historical day, a man of whom England and India alike were proud, the highest product of that liberal education which the genius and political sagacity of the former had introduced into the latter. There was to be beheld the person who, in his scholastic career was christened by a prophetic professor as “The Promise of India.” He had indeed nobly realised in his person that title by his unflinching devotion to his country’s cause for fully fifty years, with a patience, single-

mindedness of purpose, and sacrifices untold, worthy of the true patriot in any part of the civilised globe. Those were the identical traits of his character, which in the General Elections of 1892, gained him a seat in the English House of Commons. The indomitable energy and pluck with which he fought for his seat at Central Finsbury drew forth the genuine admiration of all Englishmen and Englishwomen. Twice foiled in his noble ambition to enter the doors of St. Stephen, glorified by the traditions and history of over six hundred years, the so-called "Black Man" of Lord Salisbury, was able at last to achieve the distinction of being the first native of India, and a truly representative one, to enter the portals of the august House of Commons. It was this distinguished personage, the hero of many a constitutional but bloodless battle, whom all Bombay,—men, women and children,—turned out in their thousands and tens of thousands, at the pier, on the road side, on the steps of public places, at thousands of windows and on hundreds of house tops, on trees, in fact in every inch of vantage ground for over three miles, to do spontaneous homage and express their feelings of the warmest gratitude by their cheers and their demonstrations—cheers and demonstrations unparalleled in the history of British India, cheers and demonstrations which may, perhaps, never be witnessed for an age to come. This popular hero was no other than Mr. Dadabhai Naoroji. Domiciled almost in the free atmosphere of England since 1855, he paid frequent visits to his native land at intervals. But this special visit was the first of its character as Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. for Central Finsbury and India. Twenty years ago the coveted

ambition to be an M. P. would have been a dream and a dream only for any native of India, however able and influential. But the realisation of the dream in the person of Mr. Naoroji is indeed most romantic at any rate for India. It was considered an insuperable obstacle for any Indian to aspire to a seat in the Commons. That distinguished Bengalee, Mr. Lalmohun Ghose, had before him tried his luck at Deptford and failed. Mr. Naoroji himself had been unsuccessful while wooing Holburn. India owes her permanent gratitude to the Liberal electors of Central Finsbury for having so nobly supported his candidature and shared in his success midst the heaviest odds.

Thus, Mr. Naoroji's advent to India in 1893 was an historical event. It has since been felt that the several incidents of his brief stay of six weeks may be preserved in some permanent form for historical reference. This task has now been accomplished. In the following pages will be found a massive collection of all the proceedings which occurred in relation to Mr. Naoroji, from the hour of his landing to that of his sailing back to the scenes of his public labours in England. They are all reports and notices of contemporary chroniclers in all parts of India. No attempt has been made to summarise these. It has been thought best that they should rather form the rich materials on which the impartial biographer of Mr. Naoroji may in the fullness of time give his own monograph on his public life. But the reader will notice that so far as the materials are collected in the thick volume they are of a varied and interesting character. Nothing has been left or omitted so far as all public functions are concerned in connection with his ovation.

Mr. Naoroji's life and the principal events of his public career have been so often related and described that it would be superfluous to reiterate them at any length in this place. He became an orphan at the early age of six. Mr. Naoroji lost his father in 1831 and owed all his education to his mother. Though scarcely educated, she instinctively understood the value of education. Brought up under her care, Mr. Naoroji made rapid progress both at school and college. He was the first every where—first in rank and first in taking prizes. His talents attracted public notice of public men. The Board of Education rewarded him with an Assistant Professorship of Mathematics in Elphinstone College, of which he was one of the very first alumni. Benefitted by English knowledge he turned to benefit his fellow-countrymen, specially his countrywomen. In conjunction with a few others of his compatriots at school and college, he started a female vernacular seminary among his co-religionists. He became its first high priest and kept the fire burning. He set the example by becoming a voluntary teacher himself. The good seed then laid has since germinated and brought the ripest fruit, so much so that there is not in the whole of India a single community which could boast of a higher percentage of educated girls, in English and vernacular, than the Parsi. Next to education, he turned his attention to social and religious reform in which the same identical compatriots, Messrs. Sorabji Shapurji Bengalee and Naoroji Furdoonji, were intimately associated with him. For better ventilation an organ of public opinion* was started—an organ which still exists but unfortunately shorn of all the

* *The Rast Goftar.*

bright traditions and reputation which the original founders achieved for it. There are only two survivors of those glorious founders, Mr. Naoroji himself and Mr. Cowasji Edulji Khambata, another distinguished alumnus of Elphinstone College who in his days took no mean part in vernacular and English journalism.

Having been principally instrumental in achieving social reforms, Mr. Naoroji was invited to become a partner in the eminent and enterprising firm of Messrs. Cama and Co. in London. He proceeded there in 1855 and has since made London his home, though at convenient intervals he has visited Bombay. His last long stay was between 1880 and 1885, the years of the beneficent viceroyalty of Lord Ripon. Mr. Naoroji amassed a fortune which was swept away by the reverses brought on his Bombay constituents by the American war of 1865. Since that year he has devoted himself uninterruptedly to the welfare of his countrymen. His association with many Englishmen of eminence and of deep and abiding sympathy towards India enabled him to pursue his political career with greater success. To him India owes the Statutory Civil Service which was established in 1870. To him also we owe the founding of the East India Association which for years rendered invaluable service to our cause but which of late years has become the centre of retired Anglo-Indian bureaucracy and, therefore, the focus for the dissemination of views inimical to the interests of Indians. To him also Indians owe the present British Committee of the Indian Congress so ably presided by the indefatigable and sympathetic Sir William Wedderburn, ably supported by Mr. A. O. Hume, Mr. Caine and others. It was during his long residence

in London that Mr. Naoroji devoted his leisure hours to the study of the great economic problem of India, the same which vexes officials and which from time to time brings on his devoted head the abuse of a class of critics whose optimism and ignorance alike fill Indians with surprise. It was in 1870 that he first gave in concrete form his ideas on the Poverty of India supported by official facts and figures. Ten years later, he further developed the same subject in his well-known brochure on the Condition of India and carried on correspondence with the India Office on it. The subject has since attracted the serious attention of all right-thinking men. The gravamen of Mr. Naoroji's contention is simply this:—that owing to the domination of a foreign agency there has been a continuous drain of the resources of the country. Not that he is unmindful of the benefits and blessings which the *Pax Britannica* has conferred on the people. But like a true patriot he feels for the poverty of his country. He yearns to see it materially prosper and rise in the scale of civilised nations. But so long as India cannot accumulate capital, which is the foundation of prosperity in all free and independent States, it is impossible for her to achieve that object, and one great reason of the want of capital is to be discerned in the annual drain of her resources to provide what are known as Home charges. These charges have not only gone on increasing during the last fifty years, but owing to the unnatural system of administration by a dominant foreign agency, their evil is greatly aggravated. To cure this evil it has been his persistent aim for years past to bring about a reform. He partially succeeded in his formidable attempt, by the appointment of a

Public Service Commission in 1886, to investigate how far natives of India were admitted to the higher offices of the administration. That report recommended that 108 appointments (afterwards reduced by Government to 93) should be taken from the Civil Service and given to Indians of proved merit and ability. His latest and most matured views were recently submitted to the Royal Commission on Indian Expenditure which, too, he was instrumental in obtaining and of which he is a member. In this matter as in many other matters Mr. Naoroji's activity is ceaseless. He thinks and acts year after year for his country alone, and denies himself everything for the furtherance of the cause he has in view.

Prior, however, to his agitation on the subject of the more extended employment of his countrymen in the higher offices of the administration, Mr. Naoroji had employed his leisure hours in compiling the "Condition of India" already referred to, which further embodies his views on the want of accumulation of capital in the country. This was published in 1880. Like the previous publication, it was replete with facts and figures. It was submitted to the then Secretary of State for India who for some time carried on a long controversy with him on the subject through the officials of the India Office. Mr. Naoroji's contention was that India was too poor, the national income per head hardly exceeding Rs. 20 per annum. The India Office challenged the statement but when brought to a point, by means of correspondence, to disprove his facts and figures, it shrank from complying with his request and arbitrarily closed the controversy. But a little later on Mr. Naoroji had the satisfaction of knowing his views officially confirmed

by no less a personage than the Finance Minister of the day, Major Sir Evelyn Baring (now Lord Cromer) who, in one of his Financial Statements, observed that a rough calculation showed that the annual income per head of the population amounted to Rs. 27. It was repeated so in one of the public despatches of the Indian Government on the subject of the cost of expenditure of the Indian Contingent sent to Egypt in 1882. Several attempts have since been made by officials to discredit that estimate. And, lately, when Mr. Naoroji repeated his figures in his evidence before the Royal Commission on Indian Expenditure, Lord Welby, the President, openly challenged them but, to no avail. In fact, though the officials have endeavoured, and so, too, the organs of the Anglo-Indian bureaucracy, to traverse Mr. Naoroji's main statement, neither they nor the Indian Government have as yet produced facts and figures of their own to disprove him. The controversy still continues and is destined to continue till the main fact is proved or disproved beyond the shadow of doubt.

Another important agitation with which Mr. Naoroji closely identified himself for years together, say from 1860, was in reference to simultaneous examinations for the Indian Civil Service. It has been a crying grievance for a long time past that Indians should be compelled to present themselves for the examination of the Civil Service in London, six thousand miles away from their homes, in a strange and an inclement climate, and under many draw-backs. Though by the Charter Act of 1833, it has been prescribed that there can be no disqualification of caste, colour or creed, for any subject of Her Majesty in India from occupying any place in the administration of the country, for which he may be found fit, the rules regarding the

Civil Service are so framed as to make it almost prohibitory to Indians from competing so freely for that service owing to their being called to present themselves or examination in London. Not only is this an unnatural restriction. It is opposed to all sense of English justice and equality and to the spirit of the gracious Proclamation of the Queen. Owing to his perseverance, Mr. Naoroji was instrumental in 1893, when in the House of Commons, in placing on record a resolution moved by a noble-minded and Liberal Englishman in the person of Mr. Paul, which admitted the justice of holding simultaneous examinations both in England and India. But, unfortunately, owing to the opposition of the India Office and the Indian Government, which consists mostly of Civilians, retired and in office, the resolution has been allowed to remain a dead letter. Such are vested interests and such the difference between laying down abstract principles of justice and equality in Royal Charters and Proclamations and carrying them out in practice.

It will be long and tedious in an Introduction of this character to enumerate here the many minor and varied services Mr. Naoroji has rendered to his country throughout his public career now extending over half a century. But it may not be uninteresting to note one important service which he discharged. This was the Dewanship of Baroda in 1875. H. H. Malabar Rao Gaikwad invited him to take up this the highest, most honourable and responsible post in his State. The Dewanship is equivalent in a Native State to European Premiership. And as Baroda is one of the four or five "premier" States in India, the importance of the office which he was invited to assume is manifest. Mr. Naoroji had a herculean task before him. Radical administrative reforms, on enlightened and liberal principles, but in harmony with native traditions, had to be introduced. Mr. Naoroji was full of zeal and enthusiasm for his task. Many

of the executive and administrative offices were filled by experienced men of education and training, some of whom were borrowed from the Paramount Power. The foundations were being solidly laid down. Unfortunately, during this course of reform he had to deal with a Political Agent wanting in tact and judgment. His opposition proved no mean an obstacle in the path of further progress. Friction commenced till at last it was feared that a collision might take place which might prejudice the best interests of the State. And Mr. Naoroji, therefore, tendered his resignation. But the incident led to a long correspondence with the Secretary of State for India and Mr. Naoroji had the ultimate satisfaction of seeing his conduct and policy, which was represented in an unfavourable light, fully vindicated.

From the above brief history of the public life of Mr. Naoroji the reader will easily understand why he had so endeared himself to all his countrymen, not only those of his own city and Presidency but of all parts of the vast continent of India. Long before the Liberal electors of Central Finsbury enabled him to sit in Parliament his name was a household word in every corner of the mighty British Indian Empire. His unflinching devotion, his undaunted courage, his immense perseverance which never knew what defeat was, every defeat being only a further incentive to ultimate victory, and above all his sterling patriotism and thorough disinterestedness, had already made him the idol of his countrymen. Their joy was, therefore, unbounded, when he succeeded in entering Parliament. And when the news first came that he was for the second time to be honoured with the Presidentship of the Indian National Congress, then to be held at Lahore (1893) men's minds in all parts of India were fully prepared to receive him not only with honour but unbounded enthusiasm. Each town and city vied with another how to honour him on his arrival at Bom-

bay. Hundreds of meetings were held at various centres. The telegraphic wires were busy flashing congratulations, and expressing their heart-felt thanks and gratitude for his past services. Addresses were voted and all descriptions of outward expressions of joy were rife. India was as it were electrified from north to south and east to west at the announcement that the Grand Old Man of India was to re-visit his native country for a few weeks and that he was to land at Bombay on 3rd December 1893. The wave of enthusiasm waxed and swelled till he reached Lahore. How he was received at Bombay, how he was feted and honoured there, how he travelled to Poona, to Ahmedabad and thence to Lahore; how he returned thence via Delhi and Cawnpur, and how he again left these shores to further serve his countrymen for the rest of his life—all these will be found in the numberless extracts and notices which are given in this compilation from contemporary newspapers. The demonstrations in honour of his arrival and departure simply defy description. In point of spontaneity, enthusiasm, and genuine love and esteem, no ovation could surpass or rival it. It was unique in itself and unparalleled in the annals of the British Indian empire. We repeat, we shall refrain from attempting any description at all of the magnificent reception. We shall be content with only giving a few salient quotations.

The *Times* observed:—"The enthusiasm with which the President of this year's Congress has been received in India was very striking. Mr. Naoroji is not only the first Indian gentleman who has ever been elected to Parliament; he is also an example of an early career of high promise being overshadowed by long frustrations in middle life, and realized after unwearied perseverance, in advanced age.

The brilliant young student and professor of Elphinstone College who left Bombay to seek his fortunes in England in 1855 was received back last month bowed with the weight of 68 years and of a great family sorrow.

The Bombay papers show that he had a welcome on landing such as (it is said) has only on one occasion been rivalled even by a Viceregal ovation. His reception at Lahore has, perhaps, not been surpassed since the days of Ranjit Singh. It is for him and his colleagues to direct wisely the new influence which the Congress party has during the past year acquired in the House of Commons and in the Indian Legislative Councils. It is for the Government of India and Parliament to take care that that influence shall not be misused."

The *Times of India* observed: "The brief visit of Mr. Dadabhai Naoroji to his native city is an incident which cannot pass unnoticed by any recorder of public events. Our columns on Monday bore testimony to the heartiness with which his countrymen of all races and from many parts had welcomed him back, and so far as this was a tribute—as it was in a very large degree—to a fellow-citizen of high personal character and of great public spirit, the welcome will be joined in by many who are careful to distinguish between the man and the politician. * * If India was to be represented in Parliament by one of her own sons, there is not one of them who could more interestedly have devolved himself to his country's, none could have worked harder or with a larger equipment of knowledge, of earnestness, and, we may add, of character."

The *Bombay Gazette* remarked: "Despite the proverb that a man is never a prophet in his own country he was given a welcome on his return to the city of his birth such as a Beaconsfield, bringing back peace with honour from a European Congress might envy. * * They honoured the man, and found pleasure in cheering his success, and the honesty, the sincerity and the steadfast perseverance to which that success was due."

"Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., was yesterday presented with an address in the Town Hall by the Municipal Corporation of Bombay in the presence of a large and enthusiastic audience. It was in every way fitting that a Bombay notable, who formerly was an able and energetic member of that body and who has since obtained at the hands of a metropolitan constituency a seat in the Imperial Parliament, should receive the congratulations of his fellow-citizens and former colleagues."

The *Advocate of India* said: "Simultaneously with the passing of an address to the incoming Viceroy of India, a proposal has been made to present an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, as an eminent citizen of Bombay. * * The presentation of a public address from a great city like Bombay must always be an honour and an event. The honour is greater when it is voluntarily extended to a private citizen who has neither power nor wealth to recommend him. * * Mr. Dadabhai has lived a stainless life. It is justly claimed for Mr. Dadabhai that he has always been influenced by high principles and sterling honesty. We say the people of India are proud that Mr. Dadabhai fulfils to the utmost their ideal of a Grand Old Man."

The *Indian Spectator* discoursed as follows: "There must be something in the man, a rare combination of virtue, to attract to one who is a non-Hindu the entire confidence and esteem of all Indian races, and notably of all Hindus. And it is to the credit of Englishmen that they have given their confidence to the best man among Indians."

The *Gujarati* observed: "He has consecrated his life to the advancement of his helpless and voiceless country, and no official honours and distinctions can compare with the highest reward he has won from his grateful and loving countrymen."

The *Native Opinion* after referring to the great event as a "new awakening" for India, after the demonstration in

honour of Lord Ripon, remarked: "Britain has won in history the credit of being the mother of new nations; but the members of those nations were her own offspring, perhaps the most daring and enterprising. It would be a higher renown to be a foster mother, a loving nurse to a sickly being of arrested growth, and renovate into a new life, who looked to be on the highway to death. May Britain get the renown and men like Mr. Dadabhai be the means of her getting it."

The *Rast Goftar*, an acrimonious Anti-Congress journal and now said to be the organ of Bhownuggreeism, said: "A righteous, truth loving, god fearing man is he; a man who had held power and more fame without ever being spoiled by it. * * Anglo-Indians having no sympathy with the political opinions of Mr. Dadabhai, and having no knowledge of his sterling worth and genuineness, his simplicity and modesty arising from the inborn greatness of his soul, cannot understand, still less appreciate the ardour of the love which draws his countrymen to him."

The *Kaiser-i-Hind* observed: "Is he not really one of the best and brightest products of the British? It is the credit and glory of the English nation her statesman-like policy of the past towards unenlightened India that has brought to the surface a gem of the purest ray serene as Mr. Dadabhai. * * Is it not a national event of which both the nations should feel proud and rejoice at it?"

The *Bengalee* said: "English voters acknowledge the necessity of an Indian representative in the British Parliament; they even acknowledged that it was quite unjust that India should not be represented in Parliament by one of its own people. He showed them the rights the people of India had on the English people."

The *Indian Statesman* observed: "The reception means a great deal. It shows the deep and vital interest that is

being taken in the national movement and the desire to do honour to the men who are concerning themselves about the national welfare."

The *Madras Standard* opined: "It is unfortunate that Mr. Dadabhai is prevented from visiting our City. * * * People may agree or disagree with his views on Indian political questions; but there cannot be two opinions as to his ability, honesty, pluck and perseverance."

The *Hindu* said: "Mr. Dadabhai is an embodiment of the progressive principle of Indian politics and of all that is most praiseworthy in it. * * * Mr. Dadabhai is a member of Parliament. He is our chosen representative and by honouring him we are honouring ourselves."

The *Maharatta*: "The fact remained that Poona did her duty right royally on the eventful occasion. * * * The fact can no longer be denied by the most prejudiced Anglo-Indian, and even a Chesney or a Maclean will find it difficult in future to forget that Mr. Dadabhai is the real representative of the whole of India. * * * He has become a long expected guide in strange regions, a Columbus, as it were, of future political activities of this country; and it is no wonder therefore that quite a romantic interest attaches to his personality in the eyes of his countrymen. * * * Moral character is the foundation of all other activities. If Mr. Dadabhai's life serves to impress this truth on the minds of the rising generation we can confidently say that he will have amply fulfilled his mission."

The *Sudharak*: "The members of the House of Commons, like the people outside, are very desirous to do justice to Indian peoples, if they see their way to it. The Conservatives and Liberals and Radicals—all have the desire and many of them have given tangible proof of that. The presence of an Indian in the House has given a new turn to the discussion of Indian questions. * * * Let the rulers recognise the advent

of the new life which has proclaimed its birth so significantly."

The *Dnyan Prakash*: "If history be read aright, we shall find that the results we have attained are as wonderful as the great wonder about an English constituency having returned an Indian as their representative in British Parliament. * * It is certainly very foolish to expect gain without a struggle. * * Real advancement cannot be got easily without a struggle. If you want to succeed you must keep abreast and fight a hard painful battle. You must be a hero in the fight."

The *Tribune* (of Lahore) said, describing Mr. Dadabhai's royal progress through five miles of the city of Lahore; "It seemed all a dream—all Lahore turning to greet not a Governor nor a Prince Royal, not a Maharaja with brocaded troops and regiments and elephants—but a Parsi gentleman, than whom there were many wealthier here, but who had devoted himself to the service of his country. Seeing the sight and understanding its true import, no one need despair the future of India."

We cull the following from the address presented by the Chairman of the Reception Committee of the Ninth Indian National Congress at Lahore at which Mr. Naoroji so ably presided. "Words fail to adequately express our gratitude towards you. You have devoted your whole life to the mastery of Indian problems and to acquaint yourself with the conditions and necessities of the people of India. You have constantly championed their cause and unfolded their grievances at much sacrifice of time, health, money and personal inconvenience."

Here is a pregnant sentence from the address presented to him by the leading Mahomedans of Lahore. "It is very unfortunate that on account of their backwardness in education and the special difficulties and adverse circumstances by which they are surrounded, the Mahomedans cannot take such

prominent part in the Congress as the other more advanced communities of India. We earnestly hope that other broad-minded countrymen like yourself will spare no efforts to ameliorate the condition of the Mahomedans through the Indian National Congress as well as by other means."

This was what was observed in the general address by all the citizens of Lahore: "You are the first Indian Member of British Parliament and your election by an alien people, who could realise the greatness of your mind, the catholicity of your views and your profound and practical knowledge of Indian affairs will always continue to be a source of everlasting glory and undying fame to our mother country and will shed an imperishable lustre on the pages of history." • • •

The Bombay Municipal Corporation in the concluding part of its address observed: "If you have reason to be proud of the distinction which the election of Central Finsbury have placed upon you, your fellow-citizens in Bombay share in that pride, believing as they do, that the confidence reposed in you as a representative man in Parliament will be fully justified by your future career. Needless to say it was more than justified."

In the address presented to him by the Bombay Presidency Association, it was observed: "To your own countrymen, your great example is a guarantee that, in striving for the advancement of the country, real ability, strenuous endeavour, and stern integrity of purpose need not be hampered by want of means or opportunities. As a token of mutual good-will between England and India, and a visible proof of the liberality of English electors towards the unrepresented millions of India your election to Parliament is an historical event of the highest political importance to people of both countries." •

The address of the Poona Sarvajanik Sabha referred to Mr. Naoroji in the following terms: "Your represent all that is noblest and best in this our national regeneration, and you

are fitted far more than any one else to give voice to our common thoughts and feelings. There is a moral and educational mission which sanctifies your labours, and we trust this national expression of our appreciation will strengthen your hands in the arduous work that lie before you on your return back to your adopted home, which never more signally vindicated its claim to be the land of freedom than when it welcomed you to its great national council."

With these extracts, this very imperfect introduction may be brought to a close. For all the richness of details the reader must be left to himself to dive through the pages of this ponderous volume. But the extracts so meagrely quoted above will convince him of the unique character of the welcome Mr. Naoroji received in his capacity as representative Indian and the new awakening of political life which it gave to the masses. As the *Advocate of India* justly remarked: "The people were pleased with Mr. Dadabhai as the instrument of their elevation out of comparative serfdom into political freedom." His visit to India aroused the embryo patriotic spirit. "It may be a factor in the recent demonstration of good-will to Mr. Dadabhai that people who seldom find occasion to unite and rejoice as an undivided people, may be expected to make the greatest use of a really general occasion when all classes of the people may rejoice harmoniously. * * The visit of Mr. Dadabhai to India has therefore unfolded a previously hidden fact that public opinion which had no previous existence was being formed amidst all the educated classes in the country." Thus did Mr. Naoroji visit India. He departed the shores of his native country full of honours, and full of higher hopes and nobler endeavours for the greater moral and material progress of his country. May he long be spared to India. In the words of the poet—

To such a name for ages long,
To such a name
Preserve a broad approach of fame,
And ever coming avenues of song.

LEADING EVENTS

CONNECTED WITH

MR. DADABHAI NAOROJI'S VISIT TO INDIA,

ARRANGED CHRONOLOGICALLY,

DECEMBER 1893—JANUARY 1894.

Reception at Aden, 27th November 1893 ; 26d-27, 148-149.

Arrival and reception in Bombay, 3rd December 1893 ; 1-26d, 27-29, 149-150, 188-190, 202-214, 217-220, 262-266, 274-278, 296-298, 310-316, 332-345, 346-347, 354-362, 377-386, 399-403, 407-409, 412-413, 414, 425-427, 458-461, 469-473, 479-481, 483-484, 490-492, 503-506, 507, 511-513, 519-522.

Ovation by Bombay Grain-dealers, 3rd December 1893 ; 255-256.

Address by Brahmins of the Bhuleshwar Temple, 3rd December 1893 ; 259-260.

Address from the Residents of Surat, 3rd December 1893 ; 186-188, 257-259.

Deputations from different parts of the Bombay Presidency at the rooms of the Bombay Presidency Association—and Reply, 6th December 1893 ; 30-44, 506-507.

Lord Harris's congratulations, 7th December 1893 ; 261.

Interview by the representative of the *Advocate of India*, 10th December 1893 ; 433-444.

Special Meeting of the Bombay Municipal Corporation to propose presentation of an Address, 11th December 1893 ; 44-48, 191-192, 220-222, 232, 233-234, 317-321, 345-346, 363-364, 370-371, 372-373, 413, 417-418, 444-446, 473-476, 484.

Performance by the Victoria Dramatic Club, 12th December 1893 ; 234-236.

Meeting of the Citizens of Baroda, 14th December 1893, to adopt an Address ; 50-52.

Meeting of the Rahnumaye Mazdyasan Sabha Bombay to propose an Address, 14th December 1893 ; 48-49, 270-271.

Meeting of the Dnyan Prasarak Mandali, Bombay, to vote an Address, 14th December 1893 ; 49-50, 271.

Evening Party at Dariav Mehel, by Messrs. Goverdhandas Goculdas Tejpal and Narronji Dwarkadas Vassanji, 14th December 1893 ; 52-55, 364.

Presentation of the Addresses by Deputations from different parts of the Presidency, including the Address from the Bombay Presidency Association, 16th December 1893 ; 56-74, 321-324, 362-364, 388-389, 411, 476-478, 482-483.

Lord Harris's reception of Mr. Dadabhai at Government House—The Hon'ble Mr. Birdwood's, the Hon'ble Mr. Trevor's and the Hon'ble Sir Charles Sargent's visit to Mr. Dadabhai Naoroji, 16th December 1893 ; 242.

Reception at Lanauli on the way to Poona, 17th December 1893 ; 99-100, 237-241.

Proceedings of the Public Meeting of the Inhabitants of Poona, 17th December 1893 ; 83-94.

Demonstrations in Poona, Address from the Municipal Commissioners of Poona, &c., 17th December 1893 ; 75-83, 278-281, 366-367, 481-482, 494-497.

Entertainment at the Ripon Club, Bombay, 18th December 1893 ; 94-99.

Departure to Lahore, 20th December 1893 ; 140, 150, 241-242.

Interview by the representative of the *Gujrat Mitra*, 20th December 1893 ; 193, 198.

At Dadar, Bulsar Naosari, Surat, Ankleshwar and Broach, 21st December 1893 ; 199-200, 243-246.

At Baroda, 21st December 1893, Reception by the Dewan and the Nuggar Sheth ; 141, 201.

Ovation at Ahmedabad—Address from the Ahmedabad Municipality, 21st December 1893 ; 141-142, 201-202, 272-274, 281-282, 287-294, 365-366.

At Abu Road, 21st December 1893 ; 246-248.

At Palanpur, Beyawar and Ajmere, 21st December 1893 ; 247-250.

Address from the Inhabitants of Gujarat Patan, 21st December 1893 ; 294-296.

Reception at Delhi—Address from the Delhi Municipality, 22nd December 1893 ; 142, 175-176, 519.

In the Punjab, Ludhiana, Phagwara, Jallandar, Kartarpur and Amritsar—Reception in Delhi, 22nd December 1893 ; 172-175, 215-217.

Magnificent reception at Lahore—Addresses from the Reception Committee of the Ninth Indian National Congress—the Mahomedans of Lahore headed by Moulvi Muharram Ali Chishti—and the Citizens of Lahore—A Urdu poetic Address from Syed Nazer Hussain Nazim—Address from the Students of Lahore—Reply to the Addresses, 26th December 1893 ; 152-172, 421, 518-519.

At Dinfer with Sir Dennis Fitzpatrick ; 518.

Congratulations by the Aodich Sahastra Brahmins, Bombay, 27th December 1893 ; 298-300.

Address from the Delegates of Oudh, 28th December 1893 ; 176-179.

Public Meeting at Cawnpore to vote an Address to be presented at the Railway Station while passing from Cawnpore, 1st January 1894 ; 142-143.

Return journey from Lahore, 2nd January 1894 ; 179-180.

Bombay Municipal Corporation Meeting, 4th January 1894, adopting Draft Address ; 102-104.

At Agra—Carriage unhorsed by the Citizens and Students—Warm welcome by Sir Syed Ahmed at Aligarh, 4th January 1894 ; 143, 184.

Address voted by people of Berar, 5th January 1894 ; 180-182.

Reception at Allahabad—Carriage unyoked—Reception by Sir Romeshchunder, 6th January 1894 ; 144, 182-183, 261.

At Bhusawal, 6th January 1894 ; 144.

At Jalgaon, 6th January 1894 ; 145.

At Khandwa, 6th January 1894 ; 145-146.

At Nasik, 7th January 1894 ; 145.

At Munmad, 7th January 1894 ; 146-147.

Presentation of the Bombay Municipal Corporation Address, 11th January 1894 ; 104-109, 191-192, 250-252, 266-268, 300-301, 325-327, 389-390, 403-404, 409-410, 427-433, 488-490, 492-494, 522-523.

Meeting of the Students and ex-Students of the various Arts Colleges in Bombay, to consider presentation of an Address on the eve of his departure, 14th January 1894 ; 117-118, 423.

Reception at the Goculdas Tejpal Boarding School—Address by the Boarders, 14th January 1894 ; 118-121.

Interview by the representative of the *Bombay Gazette*, 15th January 1894 ; 110-116, 150-151.

Dinner Party by the Hon'ble Mr. Birdwood, 16th January 1894 ; 252-253.

Deputation of the Medical Profession of Bombay, 16th January 1894 ; 130-140, 327-330.

At the Prize Distribution of the Goculdas Tejpal Schools, 18th January 1894; 122-130, 374-376, 398-399, 423-424. . .

Concert by Mr. and the Misses K. N. Kabraji, 18th January 1894; 302-303, 350-354.

Reception by the representative Mahomedans of Bombay, headed by the Cazeer Saheb, 19th January 1894; 147-148, 303-304, 307-310, 424-425, 528-529.

Departure for London, 20th January 1894; 253-255, 330-332, 347-350, 373-374, 376-377, 398, 411-412, 422-423, 453-455, 467, 524-528, 529-530.

Enthusiastic Farewell by College Students, 20th January 1894; 304-307.

Abandonment of proposed visit to Madras; 510, 513-518.

Interview in London by Miss C. S. Bremner and the representatives of the *Daily Chronicle*, the *Westminster Gazette*, and the *Daily News*; 530-543.

CONTENTS.

	PAGE.
Mr. Dadabhai Naoroji's landing in Bombay—Grand Public Demonstration— <i>Bombay Gazette</i> , 4th December 1893	1
Ode of Welcome (Mr. R. B. Paymaster.)	18
Mr. Dadabhai Naoroji's landing in Bombay—Demonstration— <i>Times of India</i> , 4th December 1893	14
Mr. Dadabhai Naoroji at Aden— <i>Bombay Gazette</i> , 5th December 1893.	26
Ode of Welcome—Mr. V. V. Modak	27
Mr. Dadabhai Naoroji and the deputations from different parts of the Bombay Presidency in the rooms of the Bombay Presidency Association—the story of his Parliamentary Struggles— <i>Bombay Gazette</i> , 7th December 1893.	30
Special Meeting of the Bombay Municipal Corporation for presentation of an Address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 12th December 1893. ...	44
Meeting of the Rahnumaye Mazdiasni Sabha, The Dnyan Prasarak Mandli. A public Meeting of the citizens of Baroda for an Address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 16th December 1893. ...	48
Evening Party to Mr. Dadabhai Naoroji by Messrs. Gordhandas Gokuldas Tejpal and Naranjee Dwarkadas Vasonjee	52
Presentation of Addresses by the Bombay public and by the deputations from different parts of the Presidency to Mr. Dadabhai Naoroji at a Public Meeting in the Town Hall— <i>Times of India</i> , 18th December 1893. ...	56
Demonstration in Poona on arrival there of Mr. Dadabhai	

	PAGE.
Naoroji—17th December 1893	75
Demonstration in Poona in honour of Mr. Dadabhai Naoroji — <i>Bombay Gazette</i> , 19th December 1893	79
Entertainment to Mr. Dadabhai Naoroji at Ripon Club— <i>Bombay Gazette</i> , 20th December 1893	94
Mr. Dadabhai Naoroji at Lanauli— <i>Bombay Gazette</i> , 21st December 1893.	99
Meeting of the Standing Committee of the Bombay Municipal Corporation with reference to the Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji	100
Meeting of the Bombay Municipal Corporation with reference to the presentation of the Address— <i>Bombay Gazette</i> , 5th January 1894	102
Presentation of the Municipal Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 12th January 1894... ..	104
The Indian National Movement—Interview with the repre- sentative of the <i>Bombay Gazette</i> — <i>Bombay Gazette</i> , 16th January 1894	110
Meeting of the students and ex-students of Arts Colleges in Bombay for presentation of an Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 18th January 1894... ..	117
Mr. Dadabhai Naoroji's visit to the Gokuldas Tejpal Board- ing School—presentation of an Address by the Boarders. ...	118
Distribution of Prizes to the Students of the Shett Gokuldas Tejpal Charitable Institutions—Mr. Dadabhai Naoroji on "Free Education"— <i>Bombay Gazette</i> , 19th January 1894... ..	122
Deputation of the Medical profession to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 20th January 1894	130
Mr. Dadabhai Naoroji's departure for Lahore to preside at the Ninth Indian National Congress— <i>Times of India</i> , 21st December 1893	140

Mr. Dadabhai Naoroji at Baroda and Ahmedabad— <i>Times of India</i> , 22nd December 1893	141
Mr. Dadabhai Naoroji at Delhi— <i>Times of India</i> , 23rd December 1893	142
Mr. Dadabhai Naoroji at Cawnpore— <i>Times of India</i> , 2nd January 1894	142
Mr. Dadabhai Naoroji at Agra— <i>Times of India</i> , 5th January 1894	143
Mr. Dadabhai Naoroji at Allahabad, Bhushawal, Jalgaon, Khandwa, Nasik— <i>Bombay Gazette</i> , 8th January 1894.	144
Mr. Dadabhai Naoroji at Khandwa and Manmad— <i>Bombay Gazette</i> , 10th January 1894.	146
Mr. Dadabhai Naoroji's reception by Kazeer Saheb the High Priest of the Mahomedans of Bombay— <i>Times of India</i> , 22nd January 1894	147
Reception of Mr. Dadabhai Naoroji and demonstrations in his honor— <i>Tribune</i> , Lahore 2nd, 6th, 9th and 20th December 1893.	148
Welcome demonstration to Mr. Dadabhai Naoroji at Lahore— <i>Tribune</i> , 27th December 1893.	152
Mr. Dadabhai Naoroji in the Panjab (from Delhi to Lahore)	172
Address to Mr. Dadabhai Naoroji by the Delhi Municipality— <i>Tribune</i> , 29th December 1893.	175
Address from the inhabitants of Oudh— <i>Tribune</i> , 30th December 1893.	176
Mr. Dadabhai Naoroji's return journey from Lahore— <i>Tribune</i> , 6th January 1894	179
Address to Mr. Dadabhai Naoroji by the people of Berar	180
Mr. Dadabhai Naoroji's journey to Allahabad en route to Bombay.— <i>Tribune</i> , 13th January 1894.	182
Mr. Dadabhai Naoroji at Aligarh— <i>Tribune</i> , 13th January 1894	184

"What gives Mr. Dadabhai Naoroji representative character"	
— <i>Tribune</i> , 17th January 1894	185
Mr. Dadabhai Naoroji's letter to Sirdar Dyal Singh,	
Majithia— <i>Tribune</i> , 27th January 1894.	185
Address of Welcome from the inhabitants of Surat— <i>Gujarat</i>	
<i>Mitra</i> , 3rd December 1893.	186
India's Welcome to her Son— <i>Gujarat Mitra</i> , 10th December	
1893...	188
The Naosari Bhagaria Priests in Bombay and Mr. Dada-	
bhai Naoroji	190
The Bombay Municipal Corporation Address to the Indian	
M. P.— <i>Gujarat Mitra</i> , 17th December 1893.	191
Half an hour's chat with the Grand Old Man of India—	
<i>Gujarat Mitra</i> , 24th December 1893.	193
Mr. Dadabhai Naoroji at Dadar and Vulsar	199
Mr. Dadabhai Naoroji's reception at Naosari.	199
Mr. Dadabhai Naoroji at Baroda and Ahmedabad	201
The unparalleled public reception to the Grand Old Man of	
India— <i>Gujarat Mitra</i> , 31st December 1893...	202
Magnificent reception to Mr. Dadabhai Naoroji—"India,"	
1st December 1894.	204
India's reply to Sir G. Chesney.	206
Mr. Dadabhai Naoroji's welcome at Bombay	209
Mr. Dadabhai Naoroji's reception in the Panjab—"India,"	
1st February 1894.	215
Mr. Dadabhai Naoroji, M. P.— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 2nd Decem-	
ber 1893	217
Grand reception to Mr. Dadabhai Naoroji in Bombay—	
<i>Jam-e-Jamshed</i> , 4th December 1893.	219
The Bombay Municipal Corporation should vote an address	
to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 4th Decem-	

	PAGE.
ber 1893.	220
Mr. Dadabhai Naoroji and the Freemasons	222
"A Great discovery!"— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 9th December 1893.	222
An open letter to Mr. Dadabhai Naoroji by <i>Bhànàbhat</i> — <i>Jam-e-Jamshed</i> , 9th December 1893	224
The Bombay Municipal Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Jam-e-Jamshed</i> 11th December 1893.	232
The Bombay Municipal Address unanimously voted to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 13th December 1893	233
Dramatic performance in honor of Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 14th December 1893	234
Mr. Dadabhai Naoroji—the genuine Representative of India— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 18th December 1893	236
Mr. Dadabhai Naoroji from Bombay to Poona—Specially written for <i>Jam-e-Jamshed</i> , 18th December 1893	237
Mr. Dadabhai Naoroji on his way to Lahore.	241
Invitation to Mr. Dadabhai Naoroji by His Excellency Lord Harris—visit to Mr. Dadabhai Naoroji by the Hon Mr. Birdwood the Hon. Mr. Trevor, and the Hon. Sir Charles Sargent.	242
Mr. Dadabhai Naoroji at Valsad, Naosari, Surat, Broach, Baroda, Nadiad, Anand, Mandabad, Sidhpore, Palan- pore, Aboo Road, Biyawar and Ajmere— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 3rd December 1893	243
The Bombay Municipal Corporation Address to Mr. Dada- bhai Naoroji— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 11th January 1894	250
Mr. Dadabhai Naoroji invited by the Hon. Mr. Birdwood at a dinner party.— <i>Jam-e-Jamshed</i> , 17th January 1894	252
Mr. Dadabhai Naoroji's farewell— <i>Jam-e-Jamshed</i> 20th February 1894	253
Demonstrations by merchants and traders in honor of Mr.	

	PAGE.
Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Samachar</i> , 2nd December 1893	255
Public Address from the inhabitants of Surat— <i>Bombay Samachar</i> , 4th December 1893	257
Address by the Bhuleshwar Brahmins— <i>Bombay Samachar</i> , 5th December 1893.	259
His Excellency Lord Harris's congratulation to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Samachar</i> , 8th December 1893.	261
Welcome to Mr. Dadabhai Naoroji by the residents of Allahabad	261
Welcome to Mr. Dadabhai Naoroji by the Parsee residents of Hyderabad	262
Mr. Dadabhai Naoroji is the chosen Representative of India— <i>Bombay Samachar</i> , 9th December 1893	262
Address by the Bombay Municipal Corporation— <i>Bombay Samachar</i> , 13th December 1893	266
Poetry composed in honor of Mr. Dadabhai Naoroji by the well known poet Mr. Dulpatram Dayabhoy	269
Addresses by the Rahnumaye-Majdiasni Sabha and the Dnyan Prasarak Mandlee— <i>Bombay Samachar</i> , 15th December 1893	270
Public Meeting at Ahmedabad to vote an Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Samachar</i> , 18th December 1893	272
Monster and enthusiastic Meetings in Bombay, Poona and throughout the country in honor of Mr. Dadabhai Naoroji. What does the public do all this for?— <i>Bombay Samachar</i> , 19th December 1893	274
Enthusiastic reception of Mr. Dadabhai by Hindoos, Parsees and Mahomedans at, and on his way to Poona	278
Magnificent Reception by the Public and the Municipality.	

of Ahmedabad—Mr. Dadabhai's grateful acknowledgment of the help given by the Hindoo Rajas of Gujarat to Parsees when they fled from Persia— <i>Bombay Samachar</i> , 22nd December 1893 281
Verses composed in honor of Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Samachar</i> , 23rd December 1893 282
Mr. Dadabhai's reception in Gujarat—unprecedented and enthusiastic reception in Ahmedabad, Baroda, Broach, Surat, Bulsar and Patan... 287
Address from the residents of Gujarat Patan 294
The Daily News of England on the significance of the magnificent reception to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Samachar</i> , 26th December 1893 293
The Oudich Sahastrī Brahmins' welcome to Mr. Dadabhai Naoroji at a Public Meeting of that Body— <i>Bombay Samachar</i> 26th December 1893 293
Bombay Municipal Corporation Address— <i>Bombay Samachar</i> , 13th January 1894 300
Concert in honor of Mr. Dadabhai Naoroji by the Misses and Mr. K. N. Kabraji— <i>Bombay Samachar</i> , 19th January 1894 302
Welcome to Mr. Dadabhai by the Kazi Sahib of Bombay at his residence— <i>Bombay Samachar</i> , 22nd January 1894	303
Mr. Dadabhai Naoroji's departure for London. Heartly farewell by College Students. 304
An important interview with the leading Mahomedans of Bombay— <i>Bombay Samachar</i> , 23rd January 1894	... 307
Grand arrangements for reception of Mr. Dadabhai Naoroji—The duty of the public to do homage to a really worthy citizen— <i>Akhbar-i-Sodagar</i> , 2nd December 1893	... 310
Mr. Dadabhai Naoroji's Solicitude for public good in prefer-	

	PAGE.
ence to his own personal interest— <i>Akhbar-i-Sodagar</i>	
5th December 1893	312
The duty of the Bombay Municipal Corporation to do honor to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Akhbar-i-Sodagar</i> , 8th December 1893	314
Address of the Bombay Municipal Corporation to Mr. Dada- bhai Naoroji— <i>Akhbar-i-Sodagar</i> , 11th and 13th De- cember 1893	317
Addressees at the public meeting in the Town Hall— <i>Akh- bar-i-Sodagar</i> , 16th December 1893	321
Presentation of the Bombay Municipal Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Akhbar-i-Sodagar</i> , 11th January 1894... ..	325
The Bombay Medical Profession lays its grievances before Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Akhbar-i-Sodagar</i> , 18th Janu- ary 1894	327
Mr. Dadabhai Naoroji's departure for London— <i>Akhbar-i- Sodagar</i> , 20th January 1894	330
Public enthusiasm for Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Rast Gof- tar</i> , 3rd December 1893	332
Mr. Dadabhai's reception by his grateful countrymen— <i>Rast Gof- tar</i> , 10th December 1893	337
The triumph of the demonstration—for whom is all this ? December	340
The significance of the demonstration—a simple man—a Parsee "Governor," "Sarkar," "Lord Saheb"... ..	343
Bombay Corporation Address of welcome— <i>Rast Gof- tar</i> , 17th December 1893	345
The lessons which these demonstrations teach— <i>Rast Gof- tar</i> , 24th December 1893	346
Departure of our Indian M. P.— <i>Rast Gof- tar</i> , 21st January 1894... ..	347

	PAGE.
A Concert in honour of Mr. Dadabhai Naoroji	... 350
Mr. Dadabhai's welcome to his native soil— <i>Gujarati</i> , 3rd December 1893.	... 354
Spontaneous and enthusiastic reception of Mr. Dadabhai— <i>Gujarati</i> , 10th December 1893	... 359
Monster Meeting at the Town Hall for presentation of Addresses— <i>Gujarati</i> , 17th December 1893	... 362
Address of welcome voted by the Municipal Corporation	... 363
Evening Party in honour of Mr. Dadabhai by Messrs. Gover- dhandas Gokaldas Tejpal and Narandas Dwarkadas Vasonji	... 364
Ovations at Baroda, Ahmedabad and Poona— <i>Gujarati</i> , 24th December 1893	... 365
Bombay Municipal Corporation Address— <i>Gujarati</i> , 14th January 1894	... 370
Address by the Poona Sarvajanic Sabha to Mr. Dadabhai.	371
Mr. Dadabhai's departure for England— <i>Gujarati</i> , 21st Janu- ary 1894	... 373
Mr. Dadabhai on the "Educational Policy of Government" at the prize distribution ceremony at the Gokaldas Tejpal High School	... 374
Mr. Dadabhai's departure	... 376
Mr. Dadabhai's arrival in Bombay— <i>Kaiser-i-Hind</i> , 3rd December 1893 and 10th December 1893.	... 377
"Royal" progress of two sturdy and redoubtable Congres- sionist— <i>Kaiser-i-Hind</i> , 17th December 1893	... 386
The <i>Statesman</i> , 9th December 1893.	... 387
Municipal Corporation Address.	... 389
The Dadabhai ovation in Bombay and Poona—"If it be real what does it mean?"— <i>Kaiser-i-Hind</i> , 24th December 1893...	... 390

	PAGE.
Mr. Dadabhai's excellent demonstration, speech in Lahore — <i>Kaiser-i-Hind</i> , 31st December 1893 ...	397
Mr. Dadabhai Naoroji's departure— <i>Kaiser-i-Hind</i> , 21st January 1894. ...	398
Mr. Dadabhai on National Education ...	398
Mr. Dadabhai's arrival—The <i>Gūḍipādva</i> of the Political life of the Indian people— <i>Native Opinion</i> , 3rd Decem- ber 1893. ...	399
"God bless thee our self-less man and stainless gentleman" — <i>Native Opinion</i> , 7th December 1893 ...	400
Bombay Municipal Corporation Address— <i>Native Opinion</i> , 14th December 1893 ...	403
"If not a new awakening what is it?"— <i>Native Opinion</i> , 21st December 1893. ...	404
Mr. Dadabhai Naoroji's landing in Bombay—a popular and enthusiastic welcome— <i>Indu Prakash</i> , 4th December 1893 ...	407
Bombay Municipal Corporation Address— <i>Indu Prakash</i> , 11th and 15th December 1893 ...	409
Mr. Dadabhai's speech on the occasion of presentation of Addresses— <i>Indu Prakash</i> , 18th December 1893. ...	411
Mr. Dadabhai Naoroji's departure for England— <i>Indu Pra- kash</i> , 22nd January 1894. ...	411
Cordial reception accorded to Mr. Dadabhai Naoroji on his arrival— <i>Indian Spectator</i> , 10th December 1893 ...	412
Bombay Municipal Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji. ...	413
The ovation explains in what sense Mr. Dadabhai is the representative of India.— <i>Indian Spectator</i> , 17th De- cember 1893. ...	414
Municipal Corporation Address. ...	417

The significance of the popular ovations to Mr. Dadabhai outside, Bombay— <i>Indian Spectator</i> , 24th December 1893...	413
Mr. Dadabhai Naoroji does not represent <i>his own</i> community— <i>Indian Spectator</i> , 31st December 1893	421
Ovations to Mr. Dadabhai in the N.-W. Provinces— <i>Indian Spectator</i> , 7th January 1894	421
Municipal Corporation Address— <i>Indian Spectator</i> , 14th January 1894...	421
Mr. Dadabhai Naoroji's departure—the College Students of Bombay— <i>Indian Spectator</i> , 21st January 1894	422
Mr. Dadabhai Naoroji on National Education— <i>Indian Spectator</i> , 23th January 1894	423
Address from the representatives of the Mahomedan Community through the Kazi Saheb	424
Mr. Dadabhai Naoroji's enthusiastic reception in Bombay— <i>Advocate of India</i> , 4th December 1893	425
Municipal Corporation (By the Chakrum journalist) "Wasn't it snobbish?"— <i>Advocate of India</i> , 8th December 1893	427
Municipal Corporation Address— <i>Advocate of India</i> , 9th December 1893.	430
A half hour with the man of the hour—Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., (By the Chakrum journalist)— <i>Advocate of India</i> , 12th December 1893.	433
Bombay Municipal Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji	444
Mr. Roughton's speech to be gratefully remembered— <i>Advocate of India</i> , 13th December 1893	446
Mr. Dadabhai's visit to India quite an historic event— <i>Advocate of India</i> , 16th December 1893...	447

Lord Roberts and Mr. Dadabhai Naoroji—two representative men on tour— <i>Advocate of India</i> , 22nd December 1893 ...	449
The peculiar welcome given to Mr. Dadabhai in India gives rise to reflection and induces the inquiry: What does it all mean?— <i>Advocate of India</i> , 23rd January 1894. ...	453
The <i>Saturday Evening Journal</i> (an Anglo-Indian organ) of Calcutta waxes wrath with the Bombay Corporation for presenting Address to Mr. Dadabhai— <i>Advocate of India</i> , 25th January 1894. ...	455
Mr. Dadabhai Naoroji's magnificent reception: What does it teach?— <i>Satya Mitra</i> , 10th December 1893 ...	458
Mr. Dadabhai's life devoted to the service of his country— <i>Satya Mitra</i> , 17th December 1893 ...	461
The homage to Mr. Dadabhai. How natives fraternise— <i>Satya Mitra</i> , 24th December 1893. ...	463
Mr. Dadabhai Naoroji's departure for England: The duty of the citizens— <i>Satya Mitra</i> , 14th January 1894 ...	467
Welcome! India's Veteran Champion— <i>Hindi Punch</i> , 3rd December 1893 ...	469
Hindia Dada (The Father of India) in Bombay— <i>Hindi Punch</i> , 10th December 1893 ...	471
Corporation address— <i>Hindi Punch</i> , 17th December 1893.	473
The "Punch" Reporter at the Town Hall Public meeting.	476
Spontaneous and magnificent reception to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Sudharak</i> , 11th December 1893 ...	479
Miraculous Welcome at Poona— <i>Sudharak</i> , 18th December 1893... ..	481
"What does it mean?" Mr. Dadabhai at Poona— <i>Sudharak</i> , 25th December 1893 ...	482
A very Grand Scene in Bombay— <i>Dnyan Prakash</i> , 7th December 1893 ...	483

	PAGE.
Bombay Corporation address— <i>Dnyan Prakash</i> , 14th December 1893	484
Wanted some Chesneys, Macleans and Temples to witness the ovation in honor of Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Dnyan Prakash</i> , 18th December 1893	484
The Bombay Corporation address to Mr. Dadabhai— <i>Dnyan Prakash</i> , 15th January 1894	488
Mr. Dadabhai at Bombay— <i>Mahratta</i> , 10th December 1893.	490
Mr. Dadabhai and the Bombay Municipal address— <i>Mahratta</i> , 17th December 1893.	492
Popular demonstration at Poona— <i>Mahratta</i> , 24th December 1893	494
A new awakening— <i>Mahratta</i> , 24th December 1893 ...	498
Mr. Dadabhai at Bombay— <i>Bengali</i> , 9th December 1893 ...	503
Mr. Dadabhai's Electioneering Experience— <i>Bengali</i> , 16th December 1893	506
Bombay Municipal address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Madras Standard</i> , 12th January 1894	507
Mr. Dadabhai Naoroji's reception in Bombay— <i>Hindu</i> , 5th December 1893	507
Mr. Dadabhai's visit to Madras— <i>Hindu</i> , 21st December 1893	510
Mr. Dadabhai, the pride of India and England— <i>Hindu</i> , 25th December 1893	511
Arrangements to welcome Mr. Dadabhai at Madras— <i>Hindu</i> , 26th December 1893	513
Abandonment of Mr. Dadabhai's visit to Madras— <i>Hindu</i> , 28th December 1893	515
Mr. Dadabhai's visit to Madras postponed— <i>Hindu</i> , 29th December 1893	515

Mr. Dadabhai at Lahore and Delhi— <i>Phoenix</i> , 3rd January 1894	518
The reception accorded to Mr. Dadabhai on his landing in Bombay— <i>Bombay Gazette</i> and <i>Times of India</i> , 7th December 1893	519-521
The Municipal Corporation Address to Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> , 12th January 1894	522
Departure of Mr. Dadabhai Naoroji— <i>Bombay Gazette</i> and <i>Times of India</i> , 22nd January 1894	524-527
A National display of affection and esteem— <i>India</i> , 1st February 1894	529
<i>India</i> —1st March 1894	530
Interview with Mr. Dadabhai Naoroji on his return from India	531
Series of interviews— <i>The Daily Chronicle</i> , <i>The Westminster Gazette</i> , and <i>The Daily News</i>	537
Address from Ichalkaranji Standing Congress Committee	544
Do. Residents of Agra	547
Do. District Association, Belgaum	548
Do. Inhabitants of Kalian	551
Do. Maratha Community of Bombay	552
Do. Municipal Corporation of Ahmedabad	553
Do. Zoroastrian Community of Lahore	555
Do. Residents of Bhusaval	560
Telegrams in London paper	561
An approximate list of addresses and presents to Mr. Dadabhai Naoroji during his stay in India	563

"Mr. Dadabhai Naoroji is Member of Parliament for Central Finsbury, but he is also a citizen of Bombay. Despite the proverb that a man is never a prophet in his own country he was given a welcome on his return to the city of his birth such as a Beaconsfield bringing back peace with honour from a European Congress might envy. * * * The tens of thousand who on Sunday last thronged the streets of this city, gay with flags and streamers testified to the affection and regard in which the member for one of the most democratic constituencies in England is held by his countrymen, generally supposed to be the most Conservative of peoples. * * * They honoured the man, and found pleasure in cheering his success, and the honesty, the sincerity, and the steadfast perseverance to which that success was due."—*Bombay Gazette*.

MR. DADABHOY NAOROJI, M.P. (FOR
CENTRAL FINSBURY.) . . .

*Press Reports and Notices of Demonstrations in Honour
of his visit to India, to preside at the Indian
National Congress at Lahore in December 1893.*

(From "Bombay Gazette," 4th December 1893.)

For several years past Bombay has not witnessed a more extensive or more enthusiastic demonstration than that which the Native inhabitants had prepared for Mr. Dadabhoy Naoroji, Member of Parliament for Central Finsbury, on his arrival at the Apollo Bunder by the mail steamer *Siam*, yesterday. The mail boat was timed to reach Bombay harbour by midnight on Saturday; so that before daylight broke yesterday morning, crowds of people began to converge towards the Bunder from all parts of the city. As might naturally be expected, the Parsees, with a race sympathy—men, women, and children—predominated in numbers. The Bhattias, Banias, and other classes of Gujerati Hindus as well as the Marathi Hindus were no less conspicuous; though

the Mahomedan element was markedly small. By 6 A.M., the crowds in Hornby Road, in carriages, tram-cars, and on foot increased in numbers; and half-an-hour later, the roads leading to the Apollo Bunder were filled by eager throngs of sight-seers, hurrying in the direction of the Bunder. The tram-cars were filled to their utmost capacity, and the tram-conductors refused to pick up more passengers in the way. From the Wellington Fountain southwards to the tramway stables, the Colaba Causeway was packed with lines of carriages on either side. The Sirdar's Mansions, the "Readymoney Building" of the Ripon Club, the first storey of which is occupied by the office of the Bombay Presidency Association, and the premises of Messrs. Bull and Co., had their balconies filled with spectators. The entire Bunder was packed by a dense mass of people of all nationalities; and the police, headed by Mr. Vincent, who was assisted by Mr. Crummey and Mr. Brewin, Sirdar Meer Abdul Ali, Inspector Framjee Bhicaji, and other European and Native officers, could with difficulty find standingroom for the hundreds who came later on in carriages and on foot. "Every well-wisher of India" was "cordially requested to come to the pier" by hand-bills freely distributed on Saturday, of which the following may be quoted as a specimen.— "Welcome to Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P. Lands at the Apollo Bunder, at 7-30 A.M., on Sunday 3rd December, 1893. "This distinguished friend of ours, who has sacrificed a great deal for his country, and whom the whole of India regards as its representative in India, is coming on to this city of his birth and growth for the first time after his election as a Member of the House of Commons. This is an occasion when the people of this city should receive him with all the enthusiasm they are capable of, and show that they are proud of this best and greatest of our public

men, who has advocated the cause of the Indian people with an earnestness and devotion to duty which entitle him to their most heartfelt gratitude. Let the people of Bombay rise equal to the occasion and give a most cordial welcome to "India's Representative in Parliament and Grand Old Man." A Reception Committee of influential and representative gentlemen has been formed for the purpose of giving Mr. Dadabhoy a public welcome. There will be a gathering on the Apollo Bunder as soon as the mail, which brings him to these shores, arrives. Every well-wisher of India is cordially requested to come to the pier and show his respect for Mr. Dadabhoy on this occasion."

The response to this general invitation was more encouraging than the members of the Reception Committee could have anticipated. By 7-30 A.M., the morning sun shone upon a scene of brightness and of colour, of intense excitement and enthusiasm such as should have cheered the hearth—had he arrived in time to land at that hour—of the "Grand Old Man." Upon the upper balcony of the Apollo Bunder Refreshment Rooms were accommodated some of the girls of the Parsee Girls' School Association School, and the Munguldas Nathoobhoy School to welcome Mr. Dadabhoy by singing songs specially in honour of his arrival. In the open space opposite the refreshment rooms was placed the Band of the Bombay Volunteers, which played a selection of music during the morning, and a little further off was playing another Band, with which the grain and cotton merchants of Mandvie Bunder had marched in procession to the Bunder to take a part in the demonstration. Bevy of Parsee ladies and children were to be seen everywhere along the route where accommodation could be found for them. It was contemplated that a number of mill-hands should line the road from the Bunder to Money

School, but the idea appears to have been abandoned after consultation with the police authorities. Coolies were moving about the roads with large placards bearing the mottoes "Welcome Friend of Hind," &c.

In connection with the demonstration, a large Reception Committee had been appointed, consisting of about seventy-five Parsee, sixty-four Hindu, and thirty-two Mahomedan gentlemen, as well as Dr. Thomas Blaney, Dr. Gerson da Cunha, Dr. A. G. Viegas, and Messrs. D. Gostling and W. A. Chambers. A Working Committee, consisting of the following gentlemen, had also been appointed :—The Hon. P. M. Mehta, the Hon. Fazulbhoy Visram, the Hon. Javerilal U. Yajnik, Messrs. Framjee Dinshaw Petit, Budroodin Tyebjee, Sorabjee Framjee Patel, M. C. Murzban, Vijbhucandas Atmaram, R. M. Sayani, Dr. Cowasjee Hormusjee, Messrs. Govindjee Thackersey Meoljee, Dharamsey Sundardas, Damodhar Goculdas Master, Dharamsey Morarjee Goculdas, Lukhmidas Khimjee, Vussonjee Khimjee, Rao Saheb Ellapa Ballaram, Messrs. Syajee Nagoo Syajee, W. A. Chambers, Ruttonjee Bomonjee Dubash, K. N. Kabrajee, D. A. Khare, Dr. Bhalkhandra Krishna, and Mr. N. V. Gokhle, having for their Secretaries Messrs. Harkissondas Narotomdas, Gordhandas Khatam Mankanjee, D. R. Chichgar, Ebrahim Rahimtoola, N. G. Chandawarker, and Dinshaw Eduljee Wacha. The members of the Working Committee were busy from an early hour in superintending the arrangements made for the Reception. In addition to the gentlemen abovenamed, there were present at the Bunder :—

Sir Dinshaw Maneckjee Petit, Bart., the Hon. Justice M. G. Ranade, C.I.E., Shums-ul-Ulama Dustur Peshotun Sunjana, Shums-ul-Ulama Jivanji Jamsetjee Mody, Messrs. P. H. Dustoor, the Hon. C. H. Setalvad, Messrs. Amirudin Tyebjee, Jugmohandas Vandravandas Bhaisett, Ghanesham Nilkant,

K. R. Cama, Darab Dustoor Peshotun, Shapurjee B. Bhrocha, R. M. Engineer, Prince Samatsingjee, Messrs. H. W. Barrow, S. N. Nathan, Vundravandas Purshotamdas, General Balmakund of Indore, Messrs. Byramjee Nusserwanjee Servai, Budroodin A. Koor, Muncherjee M. Dadina, Tribhowandas M. Nathoobhoy, P. M. Kanga, Furdoonjee M. Kanga, S. S. Setlur, M. D. Lalcaca, Dr. K. N. Bahadurjee, Dr. A. P. Cama, Dr. Shantaram Vithal, Dr. Muncherji B. Colah, Dr. M. G. Deshmookh, Dr. Ismail Jan Mahomed, Dr. Heeramanek, Dr. J. C. Lilaoowala, Dr. Burjorji Dosabhoy, Dr. Rustomjee Pallonjee Kutar, Dr. F. D. Divecha, Dr. Bhikajee Eduljee Gashwalla, Dr. Framjee Edulji Daver, Dr. A. G. Da Gama, Messrs. Kursondas Valabhdas, C. D. Furdoonji, Jamietram Nanabhai, Professor Gokhle, Messrs. Fazalbhoy Jumabhoy Laljee, Dayabhoy Jaduram, Mooljee B. Barbhaya, Framroz Rustomji Josey, F. R. Vicajee, Khan Bahadur Dhunjeesha M. Karaka, Messrs. G. M. Pitale, Furdoonjee M. Banajee, Raojee V. J. Sunkersett, Kursondas Chubildas Laloobhoy, Darashah Bejonjee, Ardasir F. Unwalla, Rustomjee L. Botliboy, Ganpat Sadashiv Rao, S. V. Bhandarker Bapujee Dinanath, Panalal Poonamchand, Ghellabhai Haridas, Rahimtoola Khairaj, Mahomedbhoy N. Khairaj, Currimbhoy Nensey, Jeejeebhoy Framjee, Petit, Cowasji Dinshaw Adenwalla, Jehangir J. Lam, Jamsetji R. Billimoria, Ruttonjee Manekjee Pavri, Jamsetji Ardasir Wadia, Bomanjee Dinshaw Petit, Deodat Dannee, Kaikhosroo H. Alpaiwalla, Ruttonsha Dadabhoy, V. K. Bhatavadekar, J. E. Mody, Shivajee Dhurmajee, &c.

While the visitors continued pouring in by hundreds, and everybody was anxiously enquiring for an indication of the approach of the mail steamer, one had time to turn round and observe the general decorations made at the Bunder, which had put on quite

a *gala* appearance. Flags and bannerets of varying hues waved from venetian masts in every directions. The verges of the Bunder were garlanded with flowers and evergreens, stretching from pole to pole, and palm leaves and festoons of flowers were tastefully stuck in to add to the general embellishment. The passengers' pavilion, with the special permission of the Port Trustees, was beautified with garlands of flowers and palm leaves, being encased all round with streamers and bannerets. It displayed mottoes such as "Welcome Mr. Dadabhoy Naoroji." "God save our Queen-Empress and the British Empire," while further on were displayed, on either side of the pavilion, the mottoes "Welcome Member for Finsbury" and "Thanks to the Finsbury Electors." At 7-30 A.M., the impatience of the visitors increased at there being no signal of the approach of the mail steamer. The deputation to receive Mr. Dadabhoy on board the steamer was ready at the small landing-place to the south of the Bunder to start as soon as a signal could be observed. The deputation was composed of the Hon. Mr. Javerilal Umiashunker, Messrs. Amirudin Tyëbjee, Dinshaw Eduljee Wacha, Dharamsey Morarjee Goculdās, and the members of the special deputations that had come down from Poona, Satara, Broach, Surat, Ahmedabad, Nariad, Khairā, Sholapore, and Belgaum. At 8 A.M., there being no sign of the steamer, the patience of every body was exhausted; and after a consultation, Mr. Dinshaw Eduljee Wacha proclaimed from the balcony of the refreshment rooms that the reception had been deferred till 4 P. M. yesterday. The vast crowds then dispersed.

Mr. Dinshaw Wacha had, in the course of the morning, received congratulatory telegrams for Mr. Dadabhoy from the British Indian Association and the Indian Association of Calcutta, from the Standing Congress Committee at Allahabad, from Sirdar Dyal

Sing, the great talukdar, of Lahore, from the Standing Congress Committee for Madras, &c., being telegrams from some twenty-five leading towns of India.

DEPUTATION ON BOARD THE S.S. *SIAM*.

The disappointed crowds dispersed, as above stated, about 9 A.M., but soon afterwards the s.s. *Siam* was signalled, steamed into harbour about 10 A.M. and anchored off the Cross Island moorings. After the mails and the bulk of the passengers had landed, the steamer rode off to the B. and O. moorings about 1 P.M. At a quarter to three o'clock in the afternoon a deputation, consisting of the Hon'ble Mr. Javerilal Umiashanker Yajnik, Messrs. Dinshaw Edulji Wacha, Vajeshanker Gourishanker, Lakhmidas Khimji, Ibrahim Rahimtulla, G. V. Ranade, and G. B. Fanselker—the last two being delegates from Satara—proceeded in a steam launch and boarded the steamer. Mr. Wacha, one of the Secretaries of the Reception Committee, introduced the four of the members of the deputation to Mr. Dadabhoy, remarking that Messrs. Javerilal, Vajeshanker and Lakhmidas were his old friends and no introduction was necessary. The deputation then decked Mr. Dadabhoy with a huge wreath, and presented him with a bouquet. Mr. Wacha informed the hon'ble member for Central Finsbury that several telegrams were received by him from different parts of India, namely, Faridpur, Nagpur, Rampur, Calcutta, Sholapur, Hajaribag, Ichalkaranji, Bilaspur, Sioni, Jabulpur, Lahore, Bhagalpore, Bauliah, Dinajpur, Lucknow, Bhandra, Ahmedabad, Bankipur, Bagra, Bhusawal, Kampti, Allahabad, Jalpaigori, Barisal, Oudh, Balaghat, Hinganghat, Madras, &c., &c., congratulating him on his arrival in Bombay. Mr. Wacha read the telegram from Madras, addressed personally to Mr. Dadabhoy in which it was stated that "Madras

publicly assembled about ten thousand persons, in open ground, greets you a hearty welcome, and pray respectfully that the grand old man of India should pay a visit to Madras before his return to England. This meeting gives emphatic denial to the gross misrepresentations of Colonel Chesney regarding you at the House of Commons." Mr. Dadabhoy, accompanied by the members of the deputation, left the *Siam*, and while on his way to the Bunder in the launch met Mr. Seymour Key, M.P., who was a passenger by the same boat, and joined Mr. Dadabhoy in his launch, and came on to the Bunder.

THE LANDING IN THE AFTERNOON.

Heralds were sent out by the Reception Committee into different parts of the city to notify that the mail steamer had arrived, and that Mr. Dadabhoy would land about 3-30 P.M. The Sunday holiday enabled vast crowds to again congregate towards Apollo Bunder from about 2-30 P.M., and in about an hour the thoroughfares leading to it were crowded as densely as in the morning. Several groups of mill-hand bearing flags, some of them accompanied by native bands, paraded the streets, and stationed themselves along the route to be taken by the procession. A much larger number of Parsee ladies and children than those in the morning found accommodation in benches and chairs arranged on the foot-paths at different points along the route, and in the balconies of the range of buildings from Messrs. Treacher and Company's Fort establishment to the National Bank of India. Many hundreds of spectators stood in the shades along the sides of the roads; and at the junction of the roads near the Floral and Wellington Fountains, vast concourses of people patiently. At the Apollo Bunder itself, the throngs were, if possible, than those of the morning. The girls of the Parsee Association and

the Munguldas Schools were again in their places in the upper balcony of the Refreshment Rooms at the Bunder. Inside the passengers' pavilion, a very large number of Parsee ladies and children were provided with seats, and admission to the pavilion was given only to members of the Reception Committee. The deputation were seen returning to the Bunder from the mail boat at 4 P.M. A sight of the steam-launch some way off the Bunder gave rise to loud cheers, which grew louder and louder for several minutes. Mr. Dadabhoy who looked very hale and hearty, was welcomed at the landing-steps and garlanded by the Hon. Mr. Mehta and others, and was escorted to a carriage drawn by four horses, belonging to Mr. Gordhandas Goculdas Tejpal, that was waiting outside the passengers' pavilion, Mr. Dadabhoy was accompanied in the carriage by the Hon. Mr. Mehta, Mr. Javerilal Umiashanker and Mr. Gordhandas Goculdas. A procession was soon formed of carriages in which were seated Sir Dinshaw Manockjee Petit, Bart., and his sons, Secretaries of the Working Committee, and other gentlemen. Time did not admit of Mr. Dadabhoy being made the subject of a peculiar "ovation" ceremony, for which certain Parsee ladies had prepared themselves with cocoanuts, red powder, rice, and other articles; nor of the waiting to listen to the songs specially composed in his honour which were sung aloud by the school-girls as they stood in the upper balcony of the Refreshment Rooms. The procession had to move on without a halt; but the school-girls went on singing the songs till long after Mr. Dadabhoy had left the Bunder.

DECORATIONS ALONG THE ROUTE.

With the permission of the Municipal authorities, the whole of the route from the Apollo Bunder to the end of the Cruickshank Road was decorated with

flags, hanging from venetian poles, the road being in certain places spanned by coloured cloths, displaying various mottoes similar to those mentioned above. The Wellington Fountain was encircled with garlands of flowers and evergreens, numerous flags and bannerets waving from venetian poles. Around the the fountain were shown, on coloured cloth, such mottoes as "Welcome to-day our bravest, noblest, best," "Thanks to the Finsbury Electors," "Welcome Dadabhoy Naoroj." The fountain looked at its best, as did the Floral Fountain facing the entrance to Church Gate Street. This latter was also beautified in an artistic way with garlands and festoons of flowers and palm-leaves and bore the mottoes "Welcome Dadabhoy Naoroji," "Thanks to the Finsbury Electors," "God save our Queen-Empress and the British Empire," and "Your reward your country's love." Most of the private buildings and residence were decorated according to the different tastes of their owners and occupiers. Several houses of Parsee and Hindu gentlemen on the Hornby Road were festooned with flowers from top to basement, and were profusely decorated with flags and bunting of various colours. Flags were suspended from the trees on the road from the Bori Bunder to the Money School. The buildings on the Kalbadevie Road made a splendid show of flags and banners arranged in every conceivable shape that an artist could design. The buildings at Bhooleshwar were enveloped in flags, bannerets, festoons, and ever-greens, and everything looked gay and picturesque. At different places portraits of the honourable gentleman were displayed and banners containing numerous inscriptions such as "God save our Queen and the British Empire;" "Thanks are due to the Electors of Central Finsbury;" "Hearty welcome to the first Parsee M. P.," were shown on the route.

RECEPTION IN THE NATIVE TOWN.

The honourable gentleman received quite an ovation as his carriage passed along the road, and from the reception which he met with in the Native Town at the hands of all the native communities, it cannot be said that they fell short of their duty to the gentleman. The preparations were of a very elaborate description. The streets drove on way to the residence at Khetwadi presented a picturesque and lively appearance, which will no doubt be reproduced by the photographers who had taken up their positions at convenient quarters in the Native Town. Rampart Row and Kalbadevie Road displayed quite a *gala* appearance. The whole road leading from Hornby Road to the residence of Mr. Dadabhoy was packed. Mr. Dadabhoy's carriage was stopped on the road no less than a dozen times by enthusiastic crowds of people who surged on his side and threw heaps of flowers in his carriage. Mr. Dadabhoy bowed his acknowledgment to them. At Bhoolleshwar crowds of people swarmed round his carriage and a Hindu priest coming forward poured his blessing upon the honourable gentleman. The scene which Kalbadevie presented was grand. Crowds of people thronged round Mr. Dadabhoy's carriage, shouting and cheering vociferously. Mr. Dadabhoy seemed to be apparently affected by such a grand demonstration. The immense concourse of people rendered it most difficult for the carriages to pass through, and it took exactly two hours for Mr. Dadabhoy to reach his residence. At several places the mill-hands were stationed with flags and banners bearing suitable inscriptions. All the balconies and terraces and even the roofs of the houses had their full complement of sight-seers. The warmth of welcome to the honourable gentleman at Khetwadi was boundless. Enthusiastic cheers were raised on all sides, there was a good deal of waving of handkerchiefs from the verandahs and

balconies. Mr. Dadabhoy bowed his acknowledgments in a most courteous manner. The residents of Khetwady had stationed brass bands at several places, which sang the National Anthem as the procession passed by. From the old Girgaum Police Court Buildings down to the residence of Mr. Dadabhoy, arches were erected at short distances on the road. When the carriage reached his residence, the Parsee girls of several schools, who had met there sung songs composed for the occasion. A number of gentlemen who had come from up-country as deputations to wait upon Mr. Dadabhoy were introduced to him by the Hon. Pherozshaw Merwanji Mehta and Mr. D. E. Wacha.

Although everything passed off successfully and to the satisfaction of all concerned, it should be mentioned that notwithstanding the excellent police arrangements, a slight hitch occurred at two or three places as the procession was marching on the road. Four or five men were knocked by some carriages at Hornby Row and Kalbadevie, but fortunately they were not seriously injured. The members of the Bombay Native Piece-Goods Merchants' Association, who had met in the Bhatia Mahajunwady on the Kalbadevi Road, presented to Mr. Dadabhoy garlands and bouquets of flowers, with a short address suited to the occasion.

Early in the morning at six o'clock, Mr. Vincent and the Deputy Police Commissioners and other officers had come out on duty, so practically the police were on duty from sunrise to sunset, doing their best to maintain peace and order.

AN ODE OF WELCOME.

Several local bards composed verses in honour of
Mr. Dadabhoy, and the subjoined is a specimen :—

No sceptred monarch now the shore doth grace,
No Archduke grand of famous Austrian race,
No royal prince of noble English blood,
No Czarewitch proud in ruddy mantle clad,
No crown'd potentate of Western shore,
No Viceroy-lect, provincial Governor,
But simple-modest soul of sterling worth,
With vantage none of rank, or wealth or birth—
Unique in millions two-fifty-two—
We greet with national rejoicing true,
Spontaneous joy, sincere, as ne'er did stir
The heart of woman, child or man, before.

Hail Hero, hail ! Thrice welcome King uncrowned
Hail India's son to Indian home returned.
Hail bloodless Victor, hail thou valiant knight,
Hail sturdy Champion of truth, justice, right ;
Who fought his country's fight with earnest zeal,
With one pure aim, one mind, midst woe and weal,
Who lived in exile from his native home,
Full thirty years did like Ulysses roam,
In foreign land t' advance his country's cause,
Unmindful' every way of scorn, applause,
Alone, untended, unbefriended, bold
His country's guardian, chart, and seer old.

As when a young one severed from his dam
Frisks, dances, bounds in turn to meet again
One whom its life and light and being owes ;
Such pure delight from every heart now flows
To see once more in flesh and blood the sage
Who manfully stood forth as Duty's page
His health, his life, his substance to devote
To serve his county in a land remote.
With single aim traversed the tract of sand
By constant effort reached the Promised land.

What dire rebuffs, repulses, trials stood,
In country's sacred cause, for million's good,
Ye Dada dear ! Ye selfless stainless soul,

Ye earnest Patriot, to reach thy goal ?
 • To win thy plucky way t' historic House
 Of Commons, thence the British nation rouse,
 To India long-neglected justice deal
 From busy England's ears to break the seal ?

A nation's hope, its joy, its pride dost bear
 • O *Siam*, Bestow thy blessed load with care
 A Cæsar's fortune true dost thou set down
 In India's Dada on his native ground.

What though it pleaseth God to call thy son.
 • Are not the crores thy Sons, O India's One ?
 Thy grief a nation's grief, thy joy its joy,
 Thy pain a country's pain, O Dadabhoy ?

A people's fervent prayers on thee attend,
 A nation's sight to watch thy deeds hath turned.
 Hail Hero, hail ! Thrice welcome King uncrowned
 Hail India's son to Indian home returned.

Dec. 2, 1893.

R. B. PAYMASTER.

ARRIVAL IN BOMBAY
 OF
 • MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "*Times of India*," 4th December 1893.)

Preparations on a large scale were made by the Reception Committee to accord a suitable reception to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., who was expected to arrive by the mail steamer *Siam* on Saturday midnight. It was arranged to land Mr. Dadabhai at 7-30 yesterday morning, but the native inhabitants of the city, who turned out in large numbers at an early hour in the morning, were doomed to disappointment. Instead of the steamer arriving at midnight, she was not even signalled in the morning, when large crowds turned out from all parts of the town, and took up their position

in different parts of the streets through which the Parsee Member of Parliament was to pass in procession, as arranged by the Committee. Great was the disappointment when the people, who had congregated at the Apollo Bunder, were told that the steamer had not arrived, and that they would have to wait for a few hours here she dropped anchor off the Bunder. The Reception Committee had been indefatigable in their labours for the last week or so in impressing upon the minds of the several native communities the necessity of giving a most hearty welcome to their distinguished fellow-citizen. The native papers wrote a series of articles by way of supporting the efforts of the Committee, and they issued hand-bills asking the native public to muster in strong force at the Bunder and on the line of route. Large placards bearing portraits of Mr. Dadabhai were posted on the walls in parts of the town, and the Committee did not leave a stone unturned to make the occasion from their point of view a success. The response made yesterday by the native inhabitants was such as must have gladdened the hearts of those who desired to accord a cordial greeting to the first Indian who ever sat in the British Parliament. The passengers' pavilion at the head of the Bunder was decorated with flags and bunting, and wreaths of flowers and evergreens. In front of the structure facing the harbour was a motto in letters of gold "Welcome, Mr. Dadabhai Naoroji, M.P.," its companion motto on the other side being "God Save our Queen-Empress and the British Empire." The pier was decorated with a forest of Venetian masts, from which banners and bannerets were floating, and attached to these Venetian masts were festoons of evergreens and flowers and multi-coloured bunting. To the north of the pier was put up the motto "Welcome, Member for Finsbury," while to the south side appeared the words "Thanks to the Finsbury Electors." Mr. R. H. Vincent,

Acting Commissioner of Police, came to the Bunder at an early hour in the morning and gave orders for the regulation of the vehicular and passenger traffic, which went on increasing as time wore on, and at 7-30 A.M., which was the hour fixed according to the programme for the starting of the procession, the whole of the pier was full to overflowing with all classes and sections of the different native communities. As the passengers' pavilion was too small a place to afford protection to such a large gathering of native ladies and gentlemen, the former were accommodated on the balcony of Messrs. Green and Co.'s Refreshment Rooms, by the side of which was stationed the Volunteer Band, which played a selection of music. Some hawkers sold in large numbers sketches of the life of Mr. Dadabhai and his portraits, and one of them did a good business in silver locketts bearing that gentleman's effigy. About a hundred girls belonging to the Parsee Girls' School Association and the Sir Munguldass Nuthdohoy Girls' School were also accommodated on the balcony of Messrs. Green's Refreshment Rooms, from where they were to sing a song on the landing of Mr. Dadabhai. People became rather impatient when they learnt at 7-30 A.M. that the steamer had not been signalled, and that even if she was signalled a short time after, they would have to wait in the sun at least for a couple of hours before the landing could take place. The Hon. Mr. P. M. Mehta, Chairman of the Reception Committee, and Mr. Dinshaw Wacha, one of the Honorary Secretaries, consulted their colleagues, and having had a brief interview with the Commissioner of Police, it was arranged that the people might be informed that the landing would, should the steamer arrive in the meantime, take place in the afternoon at 4 o'clock. Mr. Dinshaw Wacha accordingly went up on the balcony and at the top of his voice informed those present that as the steamer had not arrived, the landing would not take

place until after 4 P.M., whereupon they wended their way home again. Among those present at the Bunder to receive Mr. Dadabhai were Prince Samutsingjee of Palitana, the Nawab of Bansda, Bukshi Sahēb of Surat, Sir Dinshaw Manockjee Petit, Bart., Mr. Ameerchund Javerchund, Dewan of Morvi, General Balmukund, Commanding Holkar's Army, the Hon. Mr. Justice Mahadev Govind Ranade, the Hon. Mr. Fazulbhai Visram, the Hon. Mr. Javerilal Umiashunker Yajnik, the Hon. Mr. Pherozesha M. Mehta, the Hon. Mr. Chimanlal Harilal Sitalvad, Dastur Peshotan Byramjee Sunjana, Mr. Jeevanjee Janishedjee Modi, Mr. Framjee Dinsha Petit, Mr. David Gostling, Mr. Pheroze Hoshung Dastur, Presidency Magistrate, Mr. Darasha R. Chichgar, Mr. S. N. Nathan, Mr. W. A. Chambers, Mr. H. W. Barrow, Khan Bahadur Dhunjisha H. Karaka, Drs. Cowasjee Hormusjee, K. N. Bahadurjee, Bhalchandra Krishna Bhatawadekar, Jehangheer J. Cursetjee Lillauwalla, Ardeseer Pestonjee Kama, Bajonjee Dossabhoy, Rustomjee Pallonjee Kutar, M. G. Deshmukh, J. A. Da Gama, Shantaram Vithul, Kaikhosroo R. Viccajee, Framjee D. Divecha, Bhikajee Eduljee Gaswalla, Ardeseer Dhunjeesha Contractor, and Framjee Eduljee Davur; Messrs. Sorabjee Framjee Patel, M. C. Murzban, Vijbhukandas Atmaram, Dhurumsey Soonderdas, Damodar Goculdas Master, Shivjee Dhurmajee, Dhurumsey Moratjee Goculdas, Lukhmidas Khimjee, Vussonjee Khimjee, Ruttonjee Bomonjee Dubash, Kaikhosroo Naorojee Kabrajee, Rahimtula Khairaz; Sirdar Khan Bahadur Mir Abdulali Akbarali; Rao Sahēb Dajee Gungajee; Messrs. Cowasjee D. Furdoonjee, Amiroodin Tyabjee, Dajee Abbajee Khare, N. V. Gokhle, Hurkisonadas Nurrotamdas, Ibrahim Rahimtula, N. G. Chandavarkar, Nanabhai Byramjee Masani, Gordhandas Khatao Makanjee, Dinsha Eduljee Wacha, Furdoonjee Ardeseer Cursetjee Furdoonjee, Ruttonjee Sorabjee Moonshee, Ganesham Nilkant,

Vijbhukandas Atmaram, Rahimtula Mahomed Sayani, Raojée Vinayek Juggannath Sunkerset, Darasha Bajonjee Solicitor, Furdonjee M. Banajee, Furdoonjee M. Kanga, Cursondas Chubbildas Lulloobhai, Rustom Limjee Battliboi, Gunpat Sadashiv Rao, Hormusjee Cursetjee Major, Budroodin Abdulla Kur, Tribhowandas Mungaldas Nathoobhai, Bapujee Dinnanath, Muljee Bhawani-das Barbhaya, Panalal Punamchund, Gellabhai Hurri-das, Vandrawandas Purshotumdas, Sitaram Dhakjee Vaslikar, Gordhandas Khatao Makanjee, Mir Zulfikar Alli Khan, Mahomedbhai Nensey Khairaz, Noor-mahomed Jairaj Peerbhai, Ruttonshaw Dadabhai, Jamshed Ardeser Cursetjee Furdoonjee, Jeejeebhai Framjee Petit, Cowasjee Dinsha Adenwalla, Framjee Rustomjee Viccajee, Tribhowandas Vurjiwandas, K. R. Kama, Rustim M. Chichgar, Dayabhai Jadooram, Rustim Pestonjee Jéhangheer, Framjee Bomonjee Master, Shapurjee B. Bharucha, B. N. Servai, Muncherjee Dadina, P. M. Kanga, S. S. Setlur, Muncherjee D. Lalkaka, Fazulbhai Jumabhai Laljee, G. M. Pitale, Sorabjee Cowasjee Khambatta, Narandas Purshotumdas, Nagindas Vrijbhukhandas, Damodardas Tapidas, Jamietram Nanabhai Haridas, Tribhovandas Narotamdas Malvi, Kaikhtshru Hormusjee Alpaiwala, Dattatraya Anunt Idgungji, Shamrao Vithal, Vishnoo Crushna Bhatawadekur, Eduljee Pallonjee Lalkaka, Dewdat Dani, Jeejeebhoy Eduljee Mody and U. Vankatrao.

The Reception Committee consisted of 75 Parsees, 64 Hindoos, 22 Mahomedans, 2 Portuguese, and 3 Europeans, the Honorary Secretaries being Messrs. Hurkisondas Narotumdas, Gordhandas Khatao Makanjee, Darahsa R. Chinchgar, Ebrahim Rahimtula, N. G. Chandavarkar, and Dinshaw Edalji Wacha. Deputations to welcome Mr. Dadabhai had arrived from various parts of the Bombay Presidency, among them being Poona, Satara, Surat, Ahmedabad, Nariad, Kaira, Wai, Belgaum, Sholapore, and Naosaree. Congratulatory

telegrams were received from the Calcutta Indian Association, from the Standing Congress Committees and the inhabitants of Madras, Allahabad and Lahore. Sir-dar Dyal Sing, a well-known Talukdar of Lahore, also sent a congratulatory message by wire. Similar messages were received from 25 other leading towns in India. A deputation consisting of about a hundred grain and cloth merchants of this city doing business at Mandvi attended the Bunder in the morning after having passed through the several streets headed by a band of musicians and carrying flags and banners and boards bearing mottoes, such as "Long live Mr. Dadabhai," "Thanks to the Finsbury Electors," "India's Noblest Son," &c., &c. About a hundred workmen belonging to the Hongkong Mills also turned out with flags and banners and mottoes, and took up their positions on the footpath in front of the crescent opposite the Elphinstone College. In the open space opposite the Sirdar's Building near the Bunder were placed chairs and benches for the accommodation of native ladies, who had to bask in the sun for want of a shelter.

The Committee had arranged to line the route, which was to be taken by the procession, with between forty to forty-five thousand mill-hands, but the idea had to be abandoned on account of the Police Commissioner being of opinion that it would not be advisable to allow such a large number of men to assemble at the present time. The route from the Bunder to the Cruickshank Road was marked out with Venetian masts, the Wellington and the Floral Fountains being also decorated with flags and buntings and festoons of flowers. There were besides several mottoes put up on coloured cloths bearing Mr. Dadabhai's portraits, thanking the Finsbury Electors, and welcoming "the bravest, noblest, and best son of India," and stating that, "In the Senate of our rulers you have served well," and that "God bless thee our selfless man and stainless gentleman," also

that "India greets her worthy son." The remainder of the route from Cruickshank Road to Khetwadi, where Mr. Dadabhai's residence is situated, was decorated with flags and buntings, festoons of real and artificial flowers crossing the streets. The entire length of the Kalbadevi Road was decorated on a grand scale by a Committee formed of the inhabitants of the locality. The street looked quite gay with flags, banners, and buntings and festoons of flowers, and resounded with all sorts of native music. Both on Kalbadevi and Bhooleshwar Roads there were to be seen numerous mottoes in letters of gold and all sorts of colours, in the English, Guzerati, and Marathi languages, some of which were as follows:—"India wants 100 like ye for her salvation," "Hearty welcome to the first Parsee M.P.," "Patience and Perseverance Rewarded," a conspicuous motto in English being, "Thy worthy name is printed in our heart with golden letters." The Khetwadi Road was also profusely decorated with flags and buntings and festoons of evergreens and flowers, and the narrow 5th Khetwadi Lane, where Mr. Dadabhai is residing, also presented a gay appearance. The entire route, which is about four miles in length, was marked out by decorations of some kind or other.

The steamer was signalled at about 9-30 A.M., and the Committee adopted a rather novel mode of informing the public of the event. As there was hardly any time to inform the public of the arrival of the steamer, and the hour of landing by means of hand-bills, it was arranged to send out men in all parts of the town, with instructions to blow bugles and to announce that the hour was fixed at 4 P.M. Long before the appointed hour the crowd once more turned out and made their way to the Bunder along the line of route fixed by the Committee. The police had a hard task to keep the crowd away from the passengers' pavilion at the head of the pier, where native ladies had been seated, and to

which the members of the Reception Committee were allowed admission. The same ladies and gentlemen who were present in the morning were also observed in the afternoon. The steps of the pier head were covered with scarlet cloth, and preparations had been made by a Parsee artist to take photographs of the group when the landing took place. In the harbour, immediately in front of the pier head, were arranged two rows of boats, twenty-five on each side, through which the steam launch conveying Mr. Dadabhai and party was to pass, the boats being decorated with flags and buntings from stem to stern.

The steamer *Arcadia*, with Mr. Dadabhai Naoroji on board, reached Aden on Monday last, and soon after the vessel had anchored in that harbour a deputation went on board to welcome the Member for Finsbury to the port. Mr. Dadabhai was conducted on shore and was afterwards present at a large gathering of Mahomedans, Hindoos, and Parsees, held at Mr. Cowasjee Dinshaw Adenwalla's house, where an address was presented to him, expressing the gratification the native community had felt at his being returned as a Member of Parliament. The communities, the address stated, had closely watched Mr. Dadabhai's Parliamentary career and felt gratified at the manner in which he had upheld the cause of the people of India. They wished him every success in regard to his visit to India and as President of the Congress. In reply, Mr. Dadabhai, after thanking those present for the very cordial manner in which they had received him, pointed out that the fact that he had been returned by the English electors to the House of Commons conclusively showed that the English people were desirous of doing all they could to do justice to India. Mr. Dadabhai further said, if the people of India were true to themselves, and represented their views in a moderate and proper way to the British people, they could always rest assured of being

given justice. He expressed his gratification at the fact that among those who had come to welcome him were many Hindoos and Mahomedans, and that their presence would encourage him to work in the future for the welfare of the country. The head priest of the Parsees and several Hindoos and Mahomedans then spoke, and after luncheon, Mr. Dadabhai was conducted to the steamer *Siam*, being wished God-speed on his voyage to Bombay, which port, owing to rough weather in the Indian Ocean, the steamer *Siam* did not reach until 10 A.M. yesterday morning.

DEPUTATION ON BOARD THE *SIAM*.

At a quarter to three o'clock in the afternoon a deputation, consisting of the Hon'ble Mr. Javerilal Umiashunker Yajnik, Messrs. Dinshah Eduljee Wacha, Vajeshanker Govrishanker, Lukhmidas Khimjee, Ibrahim Rahimtoola, G. V. Ranade, and G. B. Fansekar—the last two being delegates from Satara—proceeded in a steam launch and boarded the steamer. Mr. Wacha, one of the Secretaries of the Reception Committee, introduced four of the members of the deputation to Mr. Dadabhai, remarking that Messrs. Jayerilal, Vajeshanker, and Lukhmidas were his old friends and no introduction was necessary. The deputation having decked Mr. Dadabhai with a huge floral wreath and presented him with a bouquet, Mr. Wacha informed him that several telegrams had been received by him from different parts of India, namely, Faridpur, Nagpur, Rangpur, Calcutta, Sholapur, Hazaribag, Ichalkaranji, Belaspur, Sioni, Jubbulpore, Lahore, Bhagalpur, Bauliah, Dinagepur, Lucknow, Banda, Ahmedabad, Bankipur, Bogra, Bhusawal, Kampti, Allahabad, Jalpaiguri, Barisal, Oudh, Balaghat, Hinganghat, Madras, &c., &c., congratulating him on his arrival in Bombay. Mr. Wacha read the telegram from Madras, addressed personally to Mr. Dadabhai, in which it was stated that

"Madras public, assembled in about ten thousand persons in open ground, greet you a hearty welcome, and pray respectfully that the Grand Old Man of India should pay a visit to Madras before his return to England. This meeting gave emphatic denial to the gross misrepresentations of Colonel Chesney regarding you at the House of Commons."

THE LANDING.

Exactly at 4 P.M. the steam-launch conveying Mr. Dadabhai, the members of the deputation, and Mr. Seymour Keay, M.P., came from the direction of the Docks, and the people on the pier on being apprised of it gave loud and lusty cheers. As the launch glided between the two rows of boats, the men in the boats raised their oars and cheered as loudly as they could. When the launch arrived at the pier, Mr. Dadabhai, who was dressed in his national costume, black coat and *pugree* and red silk trousers, was received by the Hon. Mr. P. M. Mehta, who shook hands with him and decorated him with a garland of flowers. On arriving at the pier head the honourable gentleman was introduced to Mr. Vincent, Commissioner of Police, and was further decorated with garlands of flowers by Parsee and Hindoo ladies who represented the Parsee Girls' School Association and the Sir Mungaldas Girls' School. There were a few presentations to be made before Mr. Dadabhai was to start; but there was such a rush made by the people that he was not even allowed the opportunity of meeting his two daughters, Manekbai and Sheerinbai, and his two grand-children, who were waiting in the pavilion in company with Mr. Munchershaw M. Dadina, a near relation of Mr. Dadabhai. The rush was so great that Mr. Dadabhai had literally to be pushed by the Hon. Mr. Mehta into the carriage which was kept waiting near the pavilion in order to save him from being pressed by the crowd.

The carriage which was drawn by four gray horses, and which belonged to Mr. Gordhandas Goculdas Tejpal, was preceded by another carriage and pair, in which Mr. Dinshaw E. Wacha, Mr. D. R. Chichgar, and two other Honorary Secretaries of the Committee, were seated. The Hon. Mr. Mehta and the Hon. Mr. Javerilal Umiashunker Yajnik took their seats with Mr. Dadabhai, and it was arranged that Dr. Cowasjee Hormusjee, the Sheriff-elect, and other members of the Committee were to follow in their carriages in the form of a procession. The pressure of carriages again was so great that the order of the procession could not be observed, and there was at a time half-a-dozen carriages driven abreast of each other on the Bunder road. The police, notwithstanding their best efforts, were unable to cope with the pressure of carriages and the crowd, many of which in their endeavour to keep pace with Mr. Dadabhai's carriage came to grief on the route. When Mr. Dadabhai's carriage arrived at Messrs. Green and Co.'s Refreshment Rooms, the school girls sang a song specially composed for the occasion by Mr. Pheroshaw Rustumjee Battliwalla, but the pressure and the rush of the crowd did not permit of the carriage being stopped there even for a minute. The procession, which was here headed by Mr. Harry Brewin, one of the Deputy Commissioners of Police, who rode on horseback, started in the direction of the Ripon Club (a Parsee Club) which was decorated with flags, and from which the members and their ladies accorded a cordial welcome to their co-religionist. Proceeding further, the crowd near the Wellington Fountain increased to an enormous extent, and when the procession reached the Floral Fountain the crush was so great that were it not for the efforts of Mr. Vincent and his Deputy, Mr. Brewin, there would have been a deadlock. The tramcars, which were full to their utmost capacity, were not allowed to run, but they stood in a line in Hornby Row, and their occupants

loudly cheered as Mr. Dadabhai's carriage passed by them. A halt was then made near Dadysett's Agtary, a Parsee fire-temple in Hornby Row, where a large number of Parsee priests, among whom were Dastur Doctor Jamaspjee Minocherjee, Mr. Sheriarjee Dadabhai Bharucha, and Shums-ul-Ulma Jeevanjee Jamshedjee Mody, came up to Mr. Dadabhai and recited benedictions in the ancient languages of Persia. Mr. Sheriarjee recited the blessings in the Avesta language as follows:—

Salutation to Ahura Mazda! Salutation to Ahura Mazda! Salutation to Ahura Mazda! Salutation to the holy Zarathushtra Spitama!

I bless the Queen Victoria, Kaisar-i-Hind, the ruler of rulers, the protectress of the people of Great Britain and India and of other countries. May she be blest with great fortitude, great victory, great and constant power, long rule, long life and health of the body!

Hail to thee, Oh Athornan-born Dadabhai, son of Naoroji! Welcome art thou from England to India!

Hail to thee, who art praised for thy inborn and acquired wisdom in the Parliament, the highest assembly of the Britons.

As our Mazdayasnian Zoroastrian rulers by means of their beneficent rule spread plenty and prosperity throughout their realms, so at the present day the sons of Great Britain emancipate all countries from all evils and exalt and ennoble them.

As their good friend and counsellor, thou too art endeavouring to spread the blessings of peace, justice and prosperity, and of wise and humane laws throughout the British Empire.

May my prayers help in stimulating and expanding all thy good thoughts, good words, and good deeds, so

that the 'Omniscient Ahura Mazda may come to thy help and comfort.

I pray for thy fortitude and victory.

May Ahura Mazda, the Giver of good, bestow upon thee by day and by night great happiness, growing prosperity, and long life; abundant happiness, abundant nourishment, and abundant life; greatness and wisdom; eloquence, intelligence and knowledge for the soul; long, long life, aye, for hundred years; and at last may there be open for thee heaven, bright and full of happiness, which is the reward of the virtuous.

May it be so, as I pray!

December 3rd, 1893.

It was here that Sir Dinshaw Manockjee Petit, Bart., who had had a narrow escape on account of the rush at the Bunder, got down from his carriage, which followed that of Mr. Dadabhai's, and heartily shook hands with his old friend, who appeared to be deeply affected with the kindly reception at the hands of his fellow-citizens. The procession again proceeded on its route, once more halting in front of Messrs. Laidlaw and Whiteaway's new buildings, which are in course of construction, and there Mr. Venkoo Balloo, the contractor, and his men presented Mr. Dadabhai with flowers after the performance of some ceremony peculiar to the Madrassees who had assembled there. There was music of some sort or other all along the route. A party of labourers employed in the Bombay National Manufacturing Company, headed by a brass band, took

up their position on one side of Hornby Row, and they all bore flags and large paper boards, over which were inscribed mottoes welcoming the new arrival. Mr. Dadabhai's carriage was again stopped near the *Kaiser-i-Hind* newspaper office, where some of the girls of Mr. Dadabhai Pestonjee's School sang appropriate songs and presented him with bouquets. The cortege then entered the Cruikshank Road, where from the balconies and windows of the New Municipal Offices several native ladies and gentlemen greeted Mr. Dadabhai with loud cheers and the waving of handkerchiefs. There were a few mottoes hung up at each corner of the road, where the crowd was as large as on the Hornby and Rampart Rows. The roadside trees were all alive with men, and a portion of the Esplanade was also crowded with pedestrians. Men from Khatao Makanjee's Mill marched past the road with flags and mottoes, preceded by a native band. At the end of the Cruikshank Road and the entrance of the Kalbadevi Road the rush of both carriages and people was something extraordinary. The police were hard pressed, and it was with very great difficulty that they could find room for Mr. Dadabhai's carriage to pass through the street. The people became more mad than enthusiastic, and instead of standing in one place attempted to follow the carriage, and in doing so impeded both the vehicular and pedestrian traffic. There was a surging mass of humanity in Kalbadevi, which, as far as the decorations of streets went, carried off the palm. The lofty houses on each side of the street had numerous

sightseers, not only at every window, but on balconies and even on the roofs of the buildings. Flowers were showered upon Mr. Dadabhai from every house. Almost every family brought its quota of flowers in big metallic trays, and poured them into his carriage. Mr. Dadabhai, by way of acknowledging the enthusiastic reception given to him by his fellow-citizens, stood up in the carriage all along the route from Kalbadevi, and bowed and made salaams in pure Oriental fashion to the people. Flowers were also showered upon him by some mechanical contrivance from baskets suspended on strings tied up at each end of the streets. Several halts were made in Kalbadevi road, where songs were sung by school girls, and floral presentations made. The halt made, however, near the shop of Mr. Purvezjee, the photographer, was remarkable in that a photo. of Mr. Dadabhai with his friends in the carriage was taken by means of an instantaneous apparatus. A similar hearty and cordial reception was given to Mr. Dadabhai by the inhabitants of Bhooleshwar, where a few Brahmins in front of a Hindoo temple pronounced benedictions upon him. The street resounded with music, and was as densely packed with men and carriages as those through which the procession had already passed. Stoppages near the houses of the Hon. Mr. Javerilal and Mr. Vrizzbhokandas Atmaram were also the occasion of presentation of flowers by the ladies of the houses. A great deal of amusement was caused to the public when it was found that in the temples and a few houses in Bhooleshwar several monkees also gazed upon the scene below from the roofs of houses. Mr.

Vincent, who was all along proceeding the procession, was also garlanded by the people. The Khetwadi Road, which was reached at about 5-30 P.M., was profusely decorated with flags and festoons of flowers, and the whole of the street was brilliantly illuminated with *buttee* lamps. The Petit Dispensary at Khetwadi presented many floral and other decorations, among them being the portraits of the Queen-Empress, Mr. Gladstone, Mr. Dadabhai, and a few Members of the present Ministry. A Portuguese brass band here followed Mr. Dadabhai's carriage until it reached its destination at about 6 P.M., taking altogether about two hours to finish a journey of some four miles. When Mr. Dadabhai got out from the carriage in front of his house, which is a very small building in 5th Khetwadi Lane, he was received by the members of his family with due ceremony. Messrs. Mehta, Javerilal, Wacha, Chichgar, Dr. Cowasjee Hormusjee and other members of the Reception Committee, and Mr. Seymour Keay, M.P., went with Mr. Dadabhai into his house, and remained there a short time.

Sir Jamsetjee Jejeebhoy, Bart., C.S.I., C.I.E., sent a telegram from Poona yesterday to the Hon. Mr. Mehta as follows:—Kindly convey my hearty congratulations to the Honourable Mr. Dadabhai Naoroji on landing here after his Parliament election.

POLICE ARRANGEMENTS.

Great credit is due to Mr. Brewin, Deputy Commissioner of Police, Superintendents Jones, McDermott,

- And make the skies with shouts of welcome ring.
- But, Oh ! let's thank the noble hearts afar
That nobly first the bonds of prejudice tore.
That loved our cause and better still our chief,
And made him shine—Ind's brightest, luminous star ;
The hearts that oped for us sweet freedom's door
• And sent a gleam of joy where all was grief.

II.

Welcome ! Ind's champion from the far off West.
Thrice welcome ! Brother, great, and honoured friend.
• Our grateful hearts will break yet never bend ;
With you to lead us on to freedom's nest.
Your love for Ind—sincèrest, truest, best,
Hath love begot from countless hearts sincere ;
Ind loves your name—your words to her are dear,
Her gratitude's your life's most noble crest.
And now, alas ! Oh ! must you go away,
Leave Ind so soon to work on Albion's shore,
And thence our country's congress bark to steer ?
Go belov'd chief on English soil to stay,
Ind's countless sons your noble name adore,
And "lost to sight you'll be to mem'ry dear."

III.

Though far away across the waters blue,
• 'Midst Albion's vales—where Albion's sons once bled
For freedom's sake by noble patriots led,
Will India's voice your mindful ear pursue ;
And claim for her with gentle notes her due
Of England's sons that e'er for freedom's sake,
Like heroes fought to tyrant kings unmake
And sighed not when a tyrant king they slew.
Could Albion be but true and honest brave,
Could Albion's sons their freedom's instincts love,
Could India's wail move English hearts awake—
Then would traverse sweet freedom's swelling wave
To make Ind free as all is free above,
And proudly all her servile evils shake.

IV.

Not yet—but sure the time shall still arrive—
The day that Albion ne'er need blush to boast,
When India's sunny soil and Albion's coast,

United in one bond of love, will strive
 In loving, peaceful harmony to drive
 Far, far away all rancorous, envious thought,
 To live in peace as loving sisters ought—
 One aim, one hope, one end without a strife.
 Oh! Then, indeed, the poet's dream would be
 A noble fact—the West and East for e'er
 In bonds of love combined the world to show
 How neither mighty hill, nor mightier sea,
 Nor aught can ties of true affection tear,
 Where love, concord, and peace harmonious flow.

V.

Oh! For some hearts sincere for India to feel
 In these her most degenerate days of woe!
 Oh! That the blush of shame suffuse the brow
 Of India's sons and make them work her woe!
 Oh! Could Ind's woes to English hearts appeal
 For sympathy's balm, for love and free redress
 Of all the wrongs that now her sons oppress—
 Oh! Then would Ind to England grateful kneel.
 Free Ind—as truly free she ought to be,
 Ennobled by old England's love and care
 Will be of Albion's crown the brightest pearl,
 For e'er across the foaming dark, blue sea
 Waft songs of loyalty as true as fair
 And grateful e'er the flag of peace unfurl.

VI.

Welcome, welcome again ere yet we part,
 Chief of our choice, Oh! leader of our cause—
 A grateful nation's love and fond applause
 Will soothe your bosom ere you hence depart.
 Oh! Let that to your noble heart impart
 The glow of joy and for the future—hope;
 With you to lead we'll yet successfully grope
 Through darkest days our way to freedom's heart.
 May God on you, Oh! chief, long life bestow
 And give you health and strength long yet to fight
 The cause of hapless Ind—until the day
 That makes sweet freedom's spring on India flow.
 Oh! May you live to see that noble sight
 Is all the sons of Ind most humbly pray.

Poona, Dec. 2.

V. V. MODAK.

MR. DADABHOY NAOROJI, M.P.,
AT
THE BOMBAY PRESIDENCY ASSOCIATION.

• THE STORY OF HIS PARLIAMENTARY
STRUGGLES.

(From "Bombay Gazette," 7th December 1893.)

The members of the various deputations from Poon, Satara, Surat, Broach, Ahmedabad, Nariad, Kaira, Wai, Belgaum, Sholapore, Naosari and other parts of the Bombay Presidency, who have come down to Bombay to welcome the Hon. Mr. Dadabhoy Naoroji, met the honourable gentleman on Monday last, at the rooms of the Presidency Association. Amongst those present were: the Hon. Mr. Javerilal U. Yajnik, Mr. Gostling, Mr. W. Chambers, Messrs. Eduljee Pallonjee Lalkaka, Nagindas Vijbhukhandas Kajee, Motiram Rajaram, Jamietram Nanabhoy Haridas, Vithaldas Gopaldas, Markant Nandshanker, Ratiram Durgaram, Narandas Parshotamdas, and the Hon. Mr. Chimanlal Harilal Setalwad, from Surat; Messrs. Eduljee Bomanjee Desai, Byramjee Kurshedjee Dordi, and Sorabjee Eduljee Desai, from Naosari; Messrs. Krishnalal Motilal, Anoopram Jamietram, and Krishnalal Mohanlal, from Broach; Mr. Ranchhodlal V. Patwari from Ahmedabad; Messrs. Goverdhanram Gokalbhoy from Nariad; Rao Bahadur Moreshwar Bhende; Shrimant Bawa Maharaj; Messrs. Ragunath Narayen Pandit, Gopal Krishna Gokhle, Raghunath Dajee Nagarker, Narayan Bapooji Kanteker, Vishnu Balakrishna Sohoni, Vaman Vishnu Lele, Vinayak Narayan Apte, Shivram Hari, Govind Balar Dewal, Gopal Ramchandra Sane, Rangnath Bapu Melang, Raghunath Ramchandra Avasthe, and Bal Gangadher, from Poona;

Messrs. Ganesh Pandare, Raghunath Bhimji, Vaman Sakharam, Sitaram Damoder Bhode, Madavdas Apai, Shridhar Gopal, Gangadhar Narsey, Anantrao Kavle, and Ramchandra Ganesh, from Nassick; Messrs. Dhondur Shamrao Garud and Raoji Balkrishna, from Dhulia; Messrs. Krishnarao Sakharam, Govind Vishnu Ranade, and Ganesh Balwant, from Satara; Messrs. Laxman Balal, Dataria Ganesh, Tikeker Echhal, and others, from Nagpore.

Mr. Dadabhoy arrived at half-past five, and was received with loud cheers. The members of the deputation were then introduced to Mr. Dadabhoy by Mr. D. E. Wacha. This being done Mr. Wacha requested Mr. Dadabhoy Naoroji to give his experience regarding his Parliamentary election.

The Hon. Mr. Dadabhoy Naoroji, who was received most enthusiastically, said that before relating the struggles, which he had to encounter during his candidature for Parliamentary election, he had at once to express his sincere thanks to the delegates for their coming to Bombay from a very great distance in order to honour him on that occasion. After assuring them that he felt the honour very deeply and very sincerely, the honourable gentleman proceeded to say that the enthusiasm, which had been excited by the Natives of India in the House of Commons was natural, and its effects would be to promote both their sense of responsibility as British citizens as well as to encourage them in the good work which they were doing. As Mr. Dinshaw Wacha had asked him he would confine himself to the struggles he had gone through prior to his election as a Member of Parliament, and the hopes and prospects he had in his mind for the future. Tired as he was with the fatigue of voyage, he would not be able to address them for a long time, and he, therefore, asked his hearers to be good enough to forego if he did not realise the expectation which they might have formed

as regards a long speech. He was happy to say that the circumstance that an Indian had been elected by a British constituency assured them—if they wanted any assurance at all—that the British public were desirous to give them a fair chance for hearing their complaints. The result of his canvassing when he first contested at Holborn was wonderful. The contest was only a “nine-days’ wonder;” and it was a curious coincidence that his struggle also lasted for nine days, for on the tenth day (excluding a Sunday) after he had been put forward as a candidate, the result of the election was declared, and he was defeated. And so it really turned out a nine days’ wonder. When he went to Holborn he was truly speaking unknown to everybody. The Liberals had no hopes of finding a Liberal candidate. They did not accept anybody on his own opinion or merits. When he offered himself they formally heckled him, put him various questions, and asked his views on the various English topics and politics, and after he had satisfied them, they decided that he should be their candidate. (Applause). The time for canvassing was very short; the election had been declared, and he had to fight a forlorn hope. He had no hope or chance of success, because the Conservative candidate was a very popular and strong man. It was hardly possible that a Native coming from fifteen thousand miles would at once be accepted, especially against a candidate who was already a sitting member, and who was strong in the constituency which was said to be the stronghold of Conservatives. They might say that it was absurd for him to fight a forlorn hope, but he acted according to the advice given by his friends. He had not the slightest idea that the election would come down so soon. He had been in the constituency for only a short period, and he had hardly time to canvass. In the meantime, the election came off and he was advised, and he supposed he was very well advised, that he should then go

in the constituency and fight the political battle—although they were sure of defeat—and make himself known to the electors, who should be acquainted with something about him. They only considered whether he had any stuff in him and whether he was fit to represent them. They encouraged him and he went in at once, and he believed that he did very well in that. It was in the centre of the Metropolis, which enabled him to advertise himself loudly enough, because everything that happened there was sure to go in all the papers of Holborn, where great interest was manifested in election affairs. He could not get a better advertisement anywhere. So it turned out that the Liberal party at once realised the position, and they knew for what purpose an Indian wanted to go into the House of Commons. They knew that the purpose was to let the House of Commons know the Indian side from an Indian's point of view on Indian questions. (Applause.) They realised the position for other reason also. Their friend Mr. Lal Mohun Ghose had long been contesting, and in fact, he was elected as a Liberal candidate, and consequently the Holborn people were prepared as to the object for which he was there. Mr. Lal Mohun Ghose was fighting at Deptford, and although the result of his fight was not quite satisfactory yet it was certainly very encouraging. Speaking about his failure at Holborn Mr. Dadabhoy said that he had really produced a wonderful effect in nine days upon the electors. The number of votes he secured were actually 30 or 34 per cent. less than his successful rival. In the previous election the defeated candidate, who was the resident of the place, had obtained 20 or 25 per cent. less than his opponent, who was declared successful. The result he achieved in the election was still considered as a great success. It was very good especially for him. It at once showed the Liberal constituency that he was to go in for he was anxious to do a good turn to India. They did not say

that they would not accept an Indian as their representative. They only wondered that there was no one to plead India's cause. Mr. Dadabhoy found ready response on the ground of Indian claims upon the British public. It was satisfactory to know that the British public were anxious and were endeavouring to give every chance and fair-play whenever the (Indians) felt able to take the advantage of the opportunity. The Liberal party also considered that he Mr. (Naoroji) had a plucky and very good fight. If the Liberals knew that his fight was promising and hopeful they were sure to support him. After he had failed he had to wait for another election for six years, and he had to look out for a constituency. He was sure that if he could inspire any confidence he would find sufficient encouragement and sufficient fair-play to India. When he was looking out for a constituency Mr. H. Spencely, who aspired to represent Central Finsbury, for some reason resigned his candidature, so he (Mr. Dadabhoy) took the opportunity and jumped in at once. He had, therefore, four years' continuous election fight before he could get a seat. It was not a four days' but a four years' arduous fight, and he was sure that his friend Mr. Chambers (who was then sitting to the right of the speakers) would testify to it, and they were now familiar with its result. He went himself to canvass. He solicited electors individually and went from door to door. He was disappointed at several places. He was certain that notwithstanding whatever obstacles might be thrown in his way, his last trump-card was always to bring in the subject of India which did not fail to excite interest. (Applause.) After he had satisfied them that he was sufficiently well prepared to discuss English political subject they found out that he was in the business line in England for more than thirty years, and accepted him as their representative. They would have said that he was the dullest fellow in the world if he did not under-

stand English politics after staying about thirty years in England. So far as English politics were considered he was bound to understand them and give his opinion on them. The right appeal to the English electors seldom failed. They were quite ready to give the Indians every opportunity of telling their story on the floors of the House of Commons, and they were aroused to their sense of duty to do justice to India. Mr. Dadabhoy had to acknowledge the support he received even from some of the Conservative electors, who could not, of course, vote for them, but still they promised to assist Mr. Dadabhoy by not enlisting their vote in favour of his rival candidate. Such a thing was encouraging to Mr. Dadabhoy and so his work went on smoothly, but somehow or other a split took place in the Liberal party in the constituency of Central Finsbury, and consequently he had to encounter great difficulty. Some other Liberal candidates were brought forward against him, but afterwards they all came round and at the time of the election they helped him most loyally, strenuously, and earnestly, and notwithstanding that his opponent, Captain Fenton, was a large landlord, and was a sitting member and had great influence, and notwithstanding the mismanagement on his side, the enthusiasm was so great that he carried the day and was declared successful. Mr. Dadabhoy also acknowledged the support he received from Mr. Sigar, who is the king of election agents, and who is the secretary of the distinguished Radical Union. Mr. Sigar once told Mr. Dadabhoy that he was watching and examining what was going on in the constituency, and he assured Mr. Naoroji this much that he (Mr. Naoroji) was not likely to win by management but by encouragement. Mr. Dadabhoy continuing said that it was all very well, and it continued for four years, and when the election took place he got the opportunity to go in when his opponent, who had a perfect right, demanded a recount. Captain

Fenton was quite justified in doing so, because it was subsequently found out a batch of twenty-eight votes was put in Mr. Dadabhoy's lot, and if the mistake had not been discovered he (Mr. Dadabhoy) would have got the benefit of fifty-eight votes. Captain Fenton got the benefit of the votes when a recount was made, and Mr. Dadabhoy's majority came down to five votes. Mr. Dadabhoy remarked that the five votes were a magical number, because in the previous election the Captain had triumphed over his rival only by five votes, but no scrutiny was then demanded and Captain Fenton took his seat very mildly in a constituency, which was always considered as a Radical constituency, but he thought that the Radical constituency had turned round and become a Conservative. In his case Captain Fenton gave notice there and then that the matter would not stop there. He was quite right in doing so. Then Captain Fenton brought in his petition, in which Mr. Dadabhoy was charged with all the crimes in the universe. He was charged with all the crimes of the Corruption Act. He was said to have corrupted east, corrupted west, corrupted south, corrupted north, and corrupted everywhere. (Laughter.) That was only the regular form of the petition. He was put down as guilty of the corrupt practices, which were condemned or forbidden by legal Act. The petition was a very formidable document enough to make anybody fear. It was easy to make any indictments, but it was difficult to prove them and, therefore, that part of the petition was subsequently dropped. There was again a recount, and he crept up from three to five. He must say that he scored a great victory. There was a difference between a scrutiny and a recount. There were many aliens in the constituency. They were also rate-payers and their names appeared in the voting list, and the overseers did not take the trouble to find out whether they were aliens or not. Many of them had no right to vote. As long as

there was no scrutiny, their votes held good, but if their votes were once challenged the scrutiny, of course, must proceed. The court never took the initiative of its own accord, but it should be moved by the rival candidate. The business of the opponent's solicitors was to find out aliens, but it was a very difficult task to do so. Mr. Dadabhoy's solicitors, who were very able and thoroughly conversant in such matters, had also to find out what was in his rival's armour. They had to work for three months. They had to hunt the aliens, and even if they had voted on either side, it ought to have been made known in certain time. Mr. Dadabhoy's solicitors worked very hard. When the scrutiny was going on enthusiasm and excitement kept him up. When the scrutiny was proceeding Captain Fenton's solicitors showed that six votes of aliens were not to be taken into consideration, and those votes were, therefore, cancelled. Then came Mr. Dadabhoy's solicitors' turn, and they had to show that two votes of Captain Fenton were not legal. Mr. Dadabhoy succeeded in doing so, but then again came Captain Fenton's turn to point out other objectionable votes. Some people supposed that he got in the majority, but they did not seem to know the process. When the scrutiny was going on his opponent made some mistake in his calculation of votes given in his favour. Some of his votes turned out against himself and that weakened his lawyers. Then like wise and sensible men they came to terms, and Captain Fenton withdrew the petition. From that time Mr. Dadabhoy was confirmed. The result on the whole was quite satisfactory, each party had to bear its own costs. Everything was settled and he got in, but what he had then to consider was whether he would get a cordial response, or whether his presence would be unwelcome in the House of Commons. He must say that he was received there very cordially, and obtained support even from Conservative members.

Mr. Dinshaw Wacha : And was not the late Prime Minister discomfited by your presence ? (Laughter.)

Mr. Dadabhoy replied in the negative, and he incidentally remarked that the title of black man given him by Lord Salisbury made him very popular all over the United Kingdom. He was called at every public meeting. He was exhibited everywhere. Wherever a play-card about his presence was advertised there was sure to be a large and successful meeting. This circumstance not only helped Mr. Dadabhoy, but it also helped many candidates. When he got into Parliament he found to his great surprise that he was not solitary there and many of his friends rallied round him and very great sympathy was shown to him. Members of both the party supported him. Radicals showed great sympathy to him and both the parties had confidence in him, and when he represented the subjects that were in earnest they paid careful attention, because they knew that they had members to represent the other side. When they knew that the cause was just they never failed to do justice to India if they got an opportunity to do so. They should know what India's feelings were, and if they knew their feelings and their just demands, they were sure to take interest in them. There were many members in Parliament, who were anxious to realise the just aspirations of India, and their intention could not have been better demonstrated than by the resolution of Mr. Paul *re* the Civil Service Examination. (Applause). Government did not look with favour upon that motion which was seconded by Mr. Dadabhoy himself. Mr. Paul had a small majority which was made still smaller by the Conservative members going to the help of Government. It was not a very satisfactory position for Government to take. The Irish members and the representatives of the working class supported him. He had been received in a most cordial way even by the Conservative members, amongst them

being Sir James Fergusson, ex-Governor of Bombay, who welcomed him and said that he was glad to see Mr. Dadabhoy there, and that he (Mr. Dadabhoy) should make best of the opportunity he had got to ask for justice to India. Whether there was any other Indian beside Mr. Dadabhoy the result would have been the same, as there was a desire on the part of the House to do justice to India. That was also a great encouragement to him. They must rest assured that the House of Commons was ready to do good to India as much as lay in their power and as far as they could see their way clearly to do so, if they were convinced that they were right and asked nothing but justice. Mr. Gladstone also welcomed him and twice assured him that he would be glad to see more Indians in the House of Commons. (Cheers.) Before his entering the hall of St. Stephens there was only the official side of the view given as regards Indian questions, but since he had got in Parliament much light was thrown on Indian matters and everybody listened to him with due care. Mr. Dadabhoy incidentally referred to the new Viceroy of India and said that as far as he could see he was hopeful and confident that Lord Elgin would make himself a good Viceroy and would not fall short of his duty. (Loud applause.)

The Hon. Mr. Javerilal said he was sure they were all thankful to Mr. Dadabhoy for the interesting account they had heard from his own lips of his struggles for entrance into Parliament. The story had a moral of the deepest interest for them in India. It showed what pluck, what patience, what indomitable energy and perseverance in a Native of India could do in winning an English constituency. It also pointed to a happy trait in English character—a love of justice and fair-play. Mr. Dadabhoy's first attempt at Holborn proved unsuccessful, but it brought him into notice as an Indian aspiring to Parliamentary honours. For four

long years he nursed the Central Finsbury constituency, and he succeeded at last. He could hardly have succeeded but for the wish of the English electors to see an Indian returned to Parliament. This desire on their part became more manifest since the second invitation to Mr. Lal Mohan Ghose by the Deptford electors. As an Indian Mr. Dadabhoy had this special advantage in his favour, namely, that his electors knew that he had been off and on a thirty years' resident of London as a business man. This gained him not only their confidence that he was quite at home in English domestic politics, but placed him in that respect on a par with his rival English candidate. But he had an advantage which no English candidate could command. If successful he would not only represent an English constituency, but India and the two hundred and eighty-seven millions of that country. In Parliament and outside of it it was felt that hitherto they were accustomed to hear one side of Indian questions as given in official papers and by official optimists, but they felt a wish to know the other side. And who could place this side before them better than an Indian? (Hear, hear.) It was also seen that the admission of a few Indians into a Parliament of over 650 members could hardly turn the scale of voting one way or the other or seriously affect any home questions. After Mr. Dadabhoy's entry into Parliament what was of the greatest interest to them in India to know, was the feeling towards him of members of Parliament, and the services he was able to do this country. They had the word from the mouth of their friend, that though a stranger coming from a remote country, and new to the great assembly he was welcomed by members. The first to welcome him to the House of Commons was Sir James Fergusson—the late Governor of Bombay. (Cheers.) They all knew that Sir James Fergusson was a Conservative, but his hearty welcome to Mr. Dadabhoy showed that, how-

ever divergent may be the views that members may hold on political questions, Englishmen of culture and fairness of mind greeted an Indian as an accession to the formation of a healthy opinion on Indian matters. (Hear, hear.) On the other hand, it was a matter of the deepest interest to the meeting to learn that by the part he had taken in Indian debates in the House of Commons, Mr. Dadabhoy had shown, that given an opportunity an Indian can rise to the level of the average English member in serving his constituency and in serving the millions of his countrymen. (Cheers.) Mr. Dadabhoy had been listened to with interest on all occasions on which he thought he could enlighten the House. At times the House had shown indulgence to him as a stranger. (Hear, hear.) From him the House had found that there was another side, and a serious side too, to Indian questions which merited its consideration. Though the attention of the House was engrossed by the Home Rule Bill during the late Sessions, Mr. Dadabhoy and his friends were able to bring more Indian questions to the front than was the case before (hear, hear). They were able to awaken a new interest in respect of Indian subjects. Hitherto the annual Indian Budget Statement had to be made before an almost empty house, but the proverbial dullness of the House was greatly relieved on the last occasion. (Hear, hear.) The formation of an Indian party in the House of Commons was an idea which had the sympathy of the late Mr. Bright, but it had been found difficult to give practical effect to it. The presence of Mr. Dadabhoy and Sir William Wedderburn, and the efforts made by the British Committee of the Indian National Congress, leads one to suppose that in time to come Indian questions would be better studied and better discussed than had heretofore been the case. Mr. Javerilal assured Mr. Dadabhai that his career was watched with the deepest interest in India, that every speech that he

made, and the friends whom he had gathered around him made, and every word that he uttered was conveyed to the millions of his countrymen in India through the vernacular press. By this means the Indian people had come to know what he and they had been doing. (Hear, hear, and cheers.) And that mainly, the speaker believed, was the secret of the ovation Mr. Dadabhoy received yesterday from all classes of the community in Bombay. It was a wonder to see how lustily he was cheered from the moment he left the mail steamer and set his foot on the Apollo pier to the time he reached his home. Englishmen from the balcony of the Bombay Club, and other offices, Parsee and Hindu ladies from the balconies of their houses, all did their best to welcome him from the top of their voices. It had been reported that there was a sprinkling of Mahomedans, but as one sitting in the same carriage with Mr. Dadabhoy, and with Mr. P. M. Mehta, he could bear testimony to the fact that there were hundreds, he might say, thousands of Borahs, Khojas, and Mahomedans of all sections on the road in carriages, in tram-cars, and from the house, who greeted Mr. Dadabhoy in the same enthusiastic manner as others did. (Cheers.) What was most surprising to him, however, was the enthusiastic manner in which the working classes,—the mill-hands, the artizans, and the shop-keepers came out all the way from the Kalbadevi Road to Khetwady. They all desired to see the face of the man they delighted to honour. (Hear, hear.) Ladies with children on their hands, rushed forward to have a look at him. Girls and boys from schools garlanded and welcomed him in the fashion peculiar to them. It must have appeared to Mr. Dadabhoy that there was quite a new life imparted to Bombay during the period of his absence from Bombay. The speaker did not know what better reward an Indian who had devoted his heart and soul to the services of his country can receive. (Cheers.) Yes-

terday's demonstration, which was purely spontaneous, and which proceeded from the depth of popular feeling, was at once an answer to those who thought that Mr. Dadabhoy's work was not in sympathy with the people of this country. Englishmen had only to see with their own eyes the depth of the popular feeling towards him. They all hoped that Mr. Dadabhoy's career in the House of Commons would be one long-continued work in the best interests of India and England, and would result in cementing further the bonds of union between the two countries. (Cheers and applause.)

Mr. G. K. Gokhale, in seconding the proposition, said that before dispersing he hoped they would just bear with him a moment, because he had very respectfully to offer, on behalf of the deputations that had come there from various places, their heartfelt thanks to Mr. Dadabhoy Naoroji for the great kindness and courtesy with which he (Mr. Dadabhoy) had received them, and the trouble and inconvenience with which he had been upon their account. They well understood that it must have been no small trouble to Mr. Dadabhoy to go there to meet them so soon after his arrival, after all the worry of the voyage without even a day's rest. But, he begged leave to say, none of them was surprised that he had been taken this trouble, for his whole life had had been so entirely devoid of all considerations of self, that what he had done that day was only in keeping with what he had been doing all his life. As regarded their happiness that Mr. Dadabhoy Naoroji was once again in their midst, that was a subject on which it was better to feel than to speak, and he would not therefore say much. The admiration that they felt for him, and the respect and love that they entertained for him, were so profound that, he thought, even the most eloquent tongue might be defied to render an adequate justice to those feelings. Many had been the men, who had rendered valuable service to India in the past, and

many might do in the future, but no man had done for them what Mr. Dadabhoy has done. For they had all been raised in him. He had raised what little status and dignity they had; he had made their lot as Her Majesty's subjects nobler—he had elevated their national character. (Applause.) What patience, what firmness, what sacrifice, and even sufferings, were required on his part that he should achieve all this? They all knew, and more than knew it. He (Mr. Gokhle) felt he ought to say more on that occasion, but there was only one more thing that he had to mention, and that was that many of them had been there in that hall with written addresses for presentation to the hon'ble gentleman, but they had to hold them back, as the Committee of Management had decided that all addresses should be presented on a day which they would hereafter notify. Before concluding, he (the speaker) would once again express, on behalf of the deputations, their very cordial thanks to Mr. Dadabhoy for his great kindness. (Cheers.)

Mr. Dadabhoy, in replying, said that he did not refer to the honour done him on Sunday last at the time of his landing, because he had thought of doing so on a future occasion.

The meeting then dispersed.

SPECIAL MEETING OF THE BOMBAY MUNICIPALITY.

PROPOSED PRESENTATION OF AN ADDRESS TO MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "Bombay Gazette," 12th December 1893.)

In accordance with a requisition received from the Standing Committee, a special meeting of the Bombay

Municipal Corporation was held on Monday afternoon, for the purpose of considering a proposal to present an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., on the occasion of his return to his native city. Dr. Thomas Blaney presided, and there were also present:—Messrs. Ardasir Dadabhai Mody, Badrudin Bin Abdula Kur, Dr. S. O'B. Banks. Messrs. Bhagwandas Narotumdas, Bhalechandra Krishna Bhatawadekar, Byramjee Nusserwanjee Servai, C. H. Byrne, Chimanlal Harilal Setalvad, Cowasjee Hormusjee, Cowasji Pestonjee, Darashah Ratanjee Chichgar, Dominick A. D'Monte, Dinsha Eduljee Wacha, Fardunjee Nasarwanjee Bisni, Fazal-bhai Jumabhai Lalji, Framji Dorabjee Divecha, Goolam Hoosein Allana, W. R. Hamilton, Hurkisondas Nurrotumdas, Ibrahim Rahimtula, Jagmohandas Vandrawandas, Jamsetji Kharsetji Kama, Javerilal Umiashanker Yajnik, Jaya Karadi Lingu, Kaikhosro Nowrojee Kabrajee, Karsandas Chubildas, K. M. Shroff, Kharsedji Nasarwanji Wadya, G. Lund, Mulji Bhawanidas Barbhaya, Moreshwar Gopal Deshmukh, Nanabhai Naoroji Katrak, Nanu Narayen Kothare, Nowroji Jehangir Gamadia, Pherozechah M. Mehta, Pranjivandas Cullian-dass, Purshotumdas Mungaldas Nathubhoy, Rahimtula Mahomed Sayani, S. Rebsch, G. W. Roughton, Shivaji Dhurmaji, Sundernath D. Khote, Tribhowandas Munguldas Nathoobhoy, Vandrawandas Purshotumdas, and Dr. Accacio Gabriel Viegas.

The Chairman said that before the proceedings commenced he wished to say that he had received a letter from Mr. Bhaishankar Nanabhai, expressing his regret that a family bereavement would prevent him from being present and taking part in the proceedings.

The Hon. Mr. P. M. Mehta rose to move "That the following Committee be appointed to prepare and arrange for the presentation of an address of welcome to Dadabhai Naoroji, Esq., M. P., on his return to Bombay after his election as a Member of Parliament:—

The President, Messrs. G. W. Roughton, R. M. Sayani, the Hon. Mr. Javerilal U. Yajnik and Sir Jamsetjee Jejeebhoy. That on the recommendation of the Standing Committee the Corporation will be prepared to sanction the cost of illuminating the address and enclosing it in a suitable casket."

He would propose the motion in as few words as possible, because it seemed to him that on those occasions but little should be said, and he also considered that the motion he was placing before the Corporation, was one that required very few words to recommend its acceptance. He merely had to ask the Corporation to give a mark of the feeling of the esteem, affections and regard for their distinguished citizen, which was shown by the public generally on the day of his landing in so unmistakable, enthusiastic and remarkable a manner. Mr. Dadabhai was not unknown to them before he left Bombay seven or eight years ago for England; and the Corporation would remember that he was not only a member of the Corporation, but also of the Standing Committee, and in both capacities rendered valuable and important services. This, however, would not of itself be enough to entitle the speaker to ask them to signalize in the way he had proposed Mr. Dadabhai's return to the city after an absence of seven or eight years. Now he had a stronger claim, and it was this—he came back to the city of his birth after having achieved the distinction of being not only the first citizen of Bombay, but the first native of the Indian Empire to be returned to the British House of Commons. Probably it might be, though in some quarters, that they were taking a somewhat exaggerated view of the importance of an event of that character, but it seemed to him (the speaker) that all thinking minds must agree that to be the first citizen of India to be elected to the House of Commons—a body which might be considered, the highest and noblest assembly known throughout the

world—was a distinction which it was no exaggeration to describe as historical. It was, moreover, on historical distinction which had been attained by a gentleman whose public spirit, sterling character, integrity, and purity of character were well-known, and which were worthy of recognition. In making that proposition he did not lay the slightest stress on Mr. Dadabhai's political opinions, opinions with which some of them might agree and others might strongly dissent. All he asked was that the Corporation should agree with him in cordially welcoming Mr. Dadabhai on his return to Bombay, after distinguishing himself in a way reflecting credit and distinction on the city of his birth. In voting this address they would be following the example of other Corporations in England and the Continent, which delighted to do honour to any citizen who had achieved distinction. He thought he had said enough to show that it was fit and proper that Mr. Dadabhai should be accorded a cordial and respectful welcome, and he asked them to give the motion their unanimous acceptance.

Mr. G. W. Roughton said he had great pleasure in seconding the motion; the more so, because he was not himself a native of India, having been born and brought up in England. He thought that politics should not enter in any way into this question. The real question was whether they should show their appreciation of the pluck, energy and perseverance of a citizen in forcing his way into the highest and most august assembly in the world. In gaining this distinction, Mr. Dadabhai had brought credit not only on himself, but also on the city in which he was born. These considerations they should all bear in mind in voting on this matter. Those of them who had lived in England knew how difficult it was even for an Englishman to gain a seat in Parliament—therefore how much greater must be the difficulty for a native of India to gain that coveted position.

Mr. Dadabhai had gained a seat in the House of Commons, and this being so, he was of opinion that they should unanimously vote the address. (Cheers).

Mr. Hamilton said he had great pleasure in supporting the resolution.

Mr. Javerilal U. Yajnik, in supporting the proposition, suggested that the names of the Hon. Mr. Pherozeshah Mehta be added to the Committee. He thought that no greater distinction could be gained by a citizen of India than that of becoming a member of the British House of Commons. It seemed to him an event which brought the whole population of India into the scale of civilization. It was an honour of which Bombay should be especially proud. They honoured Mr. Dadabhai not only as a politician, but as a citizen of Bombay, who had been a member both of the Corporation and of the Standing Committee, and as such had rendered important services to the city. He (the speaker) wished to add that he was thoroughly in accord with the remarks that had fallen from Mr. Mehta and Mr. Roughton.

Mr. Sayani, in supporting the resolution, said he entirely agreed with the sentiments to which expression had already been given. In honouring Mr. Dadabhai the Corporation would be honouring itself. (Cheers.)

Mr. Dharamsey also supported the motion, which was unanimously carried amid cheers.

ADDRESSES

TO

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "Bombay Gazette," 16th December 1893.)

An extraordinary general meeting of the members

of the Rahnumaye Mazdyasnan Sabha was held, on Thursday afternoon, at Mr. Pestonji N. Wadia's office, Church Gate Street. Mr. K. R. Kama, the President of the Association, was in the chair. The Chairman explained the object of the meeting by stating that at a time when the different public bodies from the whole of the Presidency were vieing with each other in offering their congratulations to Mr. Dadabhai on his entering the British Parliament, and expressing their gratitude for what he had done for them, it was the duty of their Society to join the sister associations in the performance of their present task. Mr. Pestonji Wadia, the hon. treasurer of the Association, then read the draft of an address prepared by the committee.

Mr. Rustam B. Paymaster, B.A., LL.B., proposed that the address, be adopted and presented to Mr. Dadabhai, at the Town Hall this (Saturday) afternoon, in a suitable casket. In support of his proposition, Mr. Paymaster pointed out what crusades Mr. Dadabhai had led through their Society against darkness in its different aspects. Their first native M.P. was one of the few surviving founders of the Society about forty years ago, its hon. secretary for a long time and always an active member. The proposition was unanimously adopted.

It was decided that the following gentlemen should present the address to Mr. Dadabhoy in deputation :— Messrs. K. R. Kama (president), P. N. Wadia (hon. secretary), Erwad Jamasji Edalji Dadachanji (hon. secretary), Sheriarji D. Bharucha, Tahmuras D. Anklesaria, K. N. Kabraji, and R. B. Paymaster.

A special general meeting of the Dnyan Prasarak Mandali (the Gujarati Literary and Scientific Society), was then held in the same premises, under the presidency of Mr. K. R. Kama. Mr. Kherkar proposed that an address be presented to Mr. Dadabhai at the

meeting in the Town Hall. On the motion of Mr. Fardunji M. Banaji, the draft address read by the Secretary was adopted with a few modifications. The address recounted *inter alia* the services Mr. Dadabhai had done to the Gujarati-speaking communities of this Presidency in conjunction with the late Professor Reid, in starting their Society about half a century ago. The Society was proud of having elected the member for Central Finsbury and India as honorary member. The deputation to wait upon Mr. Dadabhai will be composed of the following:—Mr. K. R. Kama (president), Shams-ul-Ulma Jivanji J. Modi, Messrs. Bomanji, B. Patell, Kherkhar, Dr. M. B. Colah, and Nusserwanji H. Patel (honorary secretary).

A public meeting of the citizens of Baroda was held on the 14th instant in the evening, in the bungalow of the Nuggersheth Shrimant Hari Bhakti, for the purpose of adopting an address to be presented to the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., and sending a deputation to Bombay to present the address at the time of the forthcoming public meeting, when among others the following gentlemen were present:—Shrimant Ramrao Gangadher Mairal, Sheth Uttamchand Javeri, Purshotamdas Ranchhoddas Parbhu Kashiwala, Sheth Maneklal Ghelabhai Javeri, Sheth Parshotamdas Keshavdas, Ramchandra Hari Gokhale, Nanabhai Harischandra, Hari Vishnu Gole, Hakim Kale Saheb, Munshi Enayatulla, and other leading citizens of the Hindu and Mahomedan communities. Members of the local bar, and many gentlemen of the official class were also at the meeting.

In opening the proceedings of the meeting Mr. Ramchandra Hari Gokhale, an influential pleader of the local bar, read out the invitation note that was circulated on the 13th instant. He then explained the object of the meeting, and asked them to elect their president.

Shrimant Ramrao Mairal proposed that Shrimant Maganbhai Purshotumbhai Hari Bhakti should take the chair, and Purshotumdas Runchhoddas Prabhu Kashiwala seconded it, whereupon the gentlemen accepted and then asked Mr. Gokhale to propose the first resolution which was as follows :—" That it is fitting for inhabitants of Baroda to signify in a public and suitable manner their joy at the exaltation of the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji, sometime Dewan of the Baroda State, to a seat in the House of Commons of the British Parliament, and to welcome him on his return to his native country after his disinterested, unremitting, and successful advocacy of its cause."

Mr. Gokhale, in the course of his speech, described how the hon'ble gentleman had made an everlasting name by mere dint of perseverance and the sacrifice of personal interest.

Mr. Manishanker Ratnaji Bhatt, in seconding the proposition said that Baroda ought to be proud of the Hon'ble Mr. Dadabhoy, some time Dewan of the State, who was now raised to the Imperial assembly. He quoted certain instances in which the then Governor of Bombay had praised him for his abilities. Munshi Enayatulla supported the proposition, which on being put to the vote by the President was carried unanimously.

Shrimant Ramrao Mairal read out the terms of the address, and proposed that it be adopted. Mr. Nanabhai Harischandra seconded the proposition with an amendment that mention be made in the address of thanks to be conveyed to the voters of Central Finsbury, which was however withdrawn. Mr. Mahadev Rajaram Bodas supported the movement and spoke at length upon the work done by the hon'ble gentleman. Dr. Paranjpe, following his predecessor showed how the India Office was now kept acquainted

with Indian matters and how the hon'ble member was trying to get into official secrets the address was then adopted unanimously.

Mr. Hiralal Dayabhai then proposed that a deputation consisting of Shrimant Sheth Hari Bhakti, Shrimant Ramrao Mairal, Sheth Purshotumbhai Keshavdas, Ramchandra Hari Gokhle, Purshotumdas Ranchhoddas, Prabhu Kashiwala and Maganchand Mokulchand be sent to Bombay to present the address to the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., at the public meeting, which is intended to be held there this (Saturday) afternoon. Shrimant Ramrao Mairal seconded the proposition and proposed that a silver casket be prepared to be presented along with the address. This was accepted by the meeting and a subscription list was prepared on the spot in which more than a hundred rupees were put down. The thanks of the meeting were then tendered to the president for his able conduct in the chair and lending the use of the hall for the purposes of the meeting.

The meeting dispersed with three loud cheers for his Highness the Maharaja Saheb. Great enthusiasm was evinced throughout the proceedings.

EVENING PARTY

TO

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

"Darriav Mehel," *i.e.*, the palace by the sea, looked at its best on Thursday, on the occasion of an evening party, given to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., by Messrs. Goverdhandas Goculdas Tejpal and Naranjee Dwarkadas Vasonjee. A large number of invitations had been issued by the hosts, and before the appointed hour many hundreds of influential and representative gentlemen thronged the rooms of the bungalow. Its outline were beautifully picked out by hundreds of coloured lights

arranged in different forms. The western compound had been beautified with rows and lines and curves of lights, and decorated with flags and bannerets and Chinese lanterns. A fountain played in the midst of the garden-grounds, and the Band of the Bombay Volunteer Rifles, station on one side of it, played a selection of music during the evening. Mr. Goverdhandas and one or two of his friends received the guests at the entrance, and they were led into the upper reception rooms by a staircase, the surroundings of which were embellished in a truly artistic way. The decoration of the reception rooms had been carried out with good taste. A portrait of Mr. Dadabhai Naoroji being in the passage, and another encased in a large block of ice, formed objects of general admiration. The large open terraces on the east and west sides of the building afforded accommodation to a large number of the guests; who felt thankful to Mr. Goverdhandas for the expense he had undergone and the solicitude with which he had provided everything for their pleasure and comfort. Pandia Hirji Madhavji Latipurwalla, professor of conjuring, private conjurer to H. H. the Jam of Jamnugger, amused the guests in the western terrace with his wonderful tricks, while a company of Native musicians entertained those in the eastern terrace. A large number of European and native ladies were present. Mr. Dadabhai Naoroji arrived at about 9-30 P.M. with his daughter, and Mr. Muncherjee M. Dadina, and was warmly received by Mr. Goverdhandas in the entrance, and was escorted to the upper hall, where he was greeted with enthusiastic cheers. He mixed freely and cheerfully in the assembly, recognised many familiar faces, and shook hands with them all.

Among those present were :—The Hon. Mr. H. M. Birdwood, C.S.I., the Hon. Mr. Justice Jardine, the Hon. Mr. Justice Farran, the Hon. Mr. Perozsha, M. Mehta, the Hon. Mr. Javerilal Umiashanker Yajnik,

the Hon. Mr. Fazalbhoy Visram, the Thakore of Morbi, His Highness the Agakhan, His Highness Jenghi Shah, Sir Dinshaw Manockjee Petit, Bart., Prince Samat-singjee, H. E. the Governor of Damun, Messrs. J. E. Sassoon, S. A. Nathan, Byramji Jeejeebhoy, P. H. Dastoor, Currimbhoy Ebrahim, Amedbhoy Hubibbhoy, Vandravandas Purshotumdas, Professor P. Peterson, Messrs. D. Gostling, W. R. Hamilton, W. A. Chambers, J. Bristed, Franjee Dinshaw Petit, Bomanjee Dinshaw Petit, Jugmohandas Vandravandas Bhaisset, Meherali Mahomed Chinoy, Goolam Hoosein Allana, Dost Mahomed Allana, Fazalbhoy Meherali Chinoy, Dorab J. Tata, Ruttonjee J. Tata, G. Gahagan, Ruttonshah Dadabhoy, Edalji Rastomji Reporter, R. D. Tata, Pranjivandas Culliandas, Byramjee Nussurwanjee Servai, Bhagwandas Narotamdas, Ratonji Bomanji Dubash, D. R. Chichgar, Jahangir Cowasjee Jehangir, Shapurjee Sorabjee, D. D. Ghandy, Sorabjee Manockjee Damanwalla, Rangildas Bhookandas, Vijbhucandas Atmaram, Fazalbhoy Jumabhoy Lalljee, Rahimtoola Khairaj, Muncherjee Edaljee Morris, Mooljee Bhawanidas, Dayabhoy Jaduram, Mahomedbhoy Currimbhoy Ebrahim, Fazalbhoy Currimbhoy Ebrahim, R. D. Setna, Hormusjee Sorabjee, Ghanesham Nilkant, S. R. Bhandarker, A. M. Dharmsey, Jumietram Nanabhai, Hardeoram Nanabhai, Raghunath Mucoond, Baba Luxmon, Furdonji M. Banaji, Khan Bahadur M. C. Murzban, Rao Sahib Ellapa Ballaram, Rao Saheb Morar Rao, Messrs. Byramjee Dadabhoy Banajee, C. J. Michael, Hurmusjee Shapurjee Chothia, Ravee Varna, Babajee Gopal, Bapoojee Dinanath, C. M. Cursetjee, Bhai Jivanjee, Rushworth, Bomonjee B. Patel, Damodhar Goverdhandas, P. M. Kanga, G. M. Pitale, M. H. Mody, Jeejeebhoy J. Lam, Venayek R. Luximonjee, Goverdhandas Khatao Makanjee, Rana Jalumsing, Premchund Roychund, Dosabhoy Byramjee Pesikaka, Dharamsey S. Muljee, Anandrao Venayek, Narayen Kassinath, Raojee

V. J. Sunkersett, Anandrao N. Wassudeo, K. R. Cama, Motilal Jumradas, Abdul Aziz, Jaithabhoy Vardman, Kallabhoy Lullubhoy, Hajee Sulleman Abdul Wahed, J. Crummy, S. M. Rele, Ghollabhai Haridas, Tribhowundas M. Nathoobhoy, Eknath R. Khote, Madhowdas Goculdas Patsa, Runchordas Vandrawandas, Bhimbhoy Kirparam, N. V. Mandlik, J. E. Davar, Mirza Abbas Ali Baig, Shivajee Dhurmajee, R. M. Rutnagar, Khunderao Morojee, Shamrao Pandurang, Panalal Poonumchand, Cowasjee Dinshaw Adenwalla, Professor O. Pedreza, W. H. Brady, Mansookhram Surajram, Motiram Manibhoy, Tunsookram Munsookram, Dewan Bahadur Laljeebhoy Purshotum Roy, Messrs. Vijashunker Gowrishunker, Dinshaw, Eduljee Wacha, Furdoonjee M. Kanga, P. M. Dadysett, Shewjee Nathoo, Hormusjee Dorabjee Padamjee, Hajibhoy Visram, Kursondas Chubildas, J. C. G. Bowen, Manekjee Dorabjee Divecha, M. M. Munshi, J. Nichols, Coates, Maganlal Dalpatram, K. C. Setna, General Balmacoond, Coomar Jaluba, M. J. Taleyarkhan, Dharamsey Morarjee Goculdas, Budroodin Abdulla Koor, Drs. Weir, K. N. Bahadurjee, Atmaram Pandurang, Eduljee Nashirwanjee, J. Gerson da Cunha, J. da Gama, Bhalchandra Krishna, Cowasjee Hormusjee, Framjee D. Divecha, Burjorjee H. Dantra, Fakirjee Ruttonjee, A. P. Cama, Jumradas Premchund, Byramjee Nowrojee, P. M. Nicholson, Pestonjee Nowrojee, M. B. Colah, K. H. Tavaria, G. B. Prabhaker, M. G. Deshmookh, J. C. Merchant, &c. Mr. Dadabhai Naoroji left the bungalow at 11 P.M. with presents of garlands and bouquets of flowers, amidst peals of cheers, and then there was a general move homeward by the other guests.

PRESENTATION OF ADDRESSES

TO

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "Times of India," 18th December 1893.)

The Town Hall presented a scene of great excitement and enthusiasm on Saturday afternoon on the occasion of the presentation to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., of the several addresses by the deputations that had arrived in Bombay from all parts of the Presidency. Arrangements for the presentation of the addresses had been made by the Bombay Presidency Association, under whose auspices a public meeting was called at the Town Hall and was advertised to take place at 3 P.M. By about 12 noon a large concourse of people gathered together on the verandah of the Town Hall and sought admission into the room; but as strict orders had been given to the Custodian not to open the doors until about an hour before the appointed time, the expectant crowd, which increased to an enormous extent in course of time, became tired of weary waiting in the sun, and threatened to break open the doors and force admission into the hall. Some of the deputations from up-country arrived a little before 2 P.M., and while Mr. Dinshaw E. Wacha, Secretary of the Association, endeavoured to get the members of the deputation into the room by partially opening one of the doors, the crowd violently pushed the door, smashing the glasses, and burst into the room taking possession of all the seats in the body of the hall. When every available seat had been occupied, a great many of those present invaded the platform, which was with much difficulty kept clear for those who were expected to arrive at the appointed hour. A few native policemen tried to keep out the fresh arrivals of the native public, but they were overpowered, and there was such a crush in the hall that it was found impos-

sible to find admission for the several deputations and members of the Association whose presence was deemed necessary for the occasion. It was not until the European members of the police arrived on the scene of bustle and confusion that some of the distinguished citizens were brought one by one into the hall through the surging mass of humanity congregated there. The Hon. Mr. P. M. Mehta, Chairman of the Association, who was accorded a most enthusiastic reception, found it a very difficult task to reach the platform. Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., who was escorted by Inspector George of the city police, received a perfect ovation as he drove up near the steps of the Town Hall. The European police had to exert their very best efforts to find room for the Parsee member of Parliament, who had to be helped and lifted on to the platform over the heads of thick mass of spectators. Mr. Dadabhai was cheered to the echo as he was placed on the platform, the people waving their umbrellas, sticks, and handkerchiefs in the most frantic manner. Sir Dinshaw M. Petit, Bart., who arrived in the midst of the proceedings, had also to be escorted by the police, and was cordially received by the meeting. As there were no more seats available late comers had to squat down on the platform. Hundreds of people had to wait on the steps of the Town Hall and on the road outside for want of space in the hall. It may be mentioned that the meeting was of a representative character, being attended by leading members of the Hindoo, Mahomedan, and Parsee communities. When quiet had been restored.

The Hon. Mr. P. M. Mehta, who was cordially received, said : Gentlemen, you all know why we are all gathered together here to-day. We have met for the purpose of giving expression and putting on formal record our feelings of sympathy, affection, and appreciation for one whom we have here in veritable flesh and body, Mr. Dadabhai Naoroji—(cheers)—Member of Parlia-

ment. (Loud cheers.) Gentlemen, no words of mine, in fact, no words from anybody can describe more eloquently those feelings of sympathy and appreciation in which we hold him than the demonstration with which he was greeted on his landing in this city. . (Cheers.) Gentlemen, I cannot describe that demonstration ; it required to be seen. It was not numbers of the people who turned out to greet him ; it was not the number of carriages which followed the carriage in which Mr. Dadabhai rode ; it was not the assembly of the rich and wealthy, the educated and the enlightened, which gave to the demonstration its deep human interest. That interest lay in this fact that the artisans, the labourers, and the workmen, they, their wives, and their children came out glad and rejoicing to see the face of the apostle of India. (Cheers.) I shall never forget the look of joy and sympathy to be seen on every face on the occasion of the advent of Mr. Dadabhai in our midst. (Cheers.) The faces of the people were the truest and most genuine mark of their respect and affection for their fellow-townsmen, who had brought such credit and distinction not only on this city, but on the whole of India. (Cheers.) It is impossible in a large assembly as this to indulge in long speeches, and without any further remarks I shall at once call upon members of the different deputations, who have come from all parts of the Presidency to present the addresses to Mr. Dadabhai. It will be impossible to read all the addresses and telegrams received from the different parts of the Presidency and one or two or at the most three can only be read, the others being taken as read. I will begin, therefore, with the address which is to be presented on behalf of the Bombay Presidency Association, then the address from the Sarvajanic Sabha of Poona, and then the address from Ahmedabad. I will now call upon Mr. Wacha to read the first address. (Loud cheers.)

Mr. Dinshaw E. Wacha then read the following address on behalf of the Bombay Presidency Association :—

To DADABHAI NAOROJI, Esq., M.P.

Honored Sir,—With feelings of the greatest cordiality, we, members of the Bombay Presidency Association, rejoice to see you once more among us and beg to accord you our most hearty welcome. Our delight on this occasion is all the more enhanced by reason of the honor you have conferred upon yourself and your countrymen by your successful contest of a British constituency.

2. Your election to Parliament, Sir, as member for Central Finsbury, has added to the numerous claims which you already hold on our gratitude and love, fresh titles to our esteem and pride, so that while we feel grateful to you more than we can express for your sterling services to our common country, we rejoice no less at the fact that the first Indian Member of Parliament is also a citizen of Bombay.

3. Six years ago when you left these shores for England the prospects of so high a privilege of public usefulness being opened to a Native of India were most uncertain. An Indian seeking the suffrages of an English constituency has to contend against the formidable odds which his nationality or birth and the necessities of party struggles raise against him, and which well nigh effectually bar his entrance into Parliament. You, among the Natives of India, have been the first to break through those barriers and lessen the novelty of an Indian representative of a British Constituency. That same indomitable energy, unflagging perseverance, and sobriety of judgment, which you have invariably brought to the service of your country, have carried you through obstacles of party opposition and race prejudices of ill-natured contempt and pointless ridicule, to the goal which you so steadily and unflinchingly placed before yourself as the best point of

advantage from which to serve your country. Your presence in Parliament is an assurance to the British that an educated and enlightened Indian can rise equal to Englishmen in point of character, capacity, and attainment, and thus help to raise the status of the people of this country in the estimation of the British public. To your own countrymen, your great example is a guarantee that in striving for the advancement of their country, real ability, strenuous endeavour, and stern integrity of purpose need not be hampered by want of means or opportunities. As a token of mutual good will between England and India, and a visible proof of the liberality of English Electors towards the unrepresented millions of India, your election to Parliament is an historical event of the highest political importance to people of both countries.

4. But while the choice of an Indian representative by the Electors of Central Finsbury reflects the greatest credit on their generosity, it is particularly fortunate to the people of this country that that choice has fallen on one of your stainless and unselfish character, moral earnestness, unremitting toil, and constant devotion, to public duty. For nearly half a century you have devoted yourself to the service of your country with a singleness of purpose which would do credit to the most public-spirited citizen in any part of the civilised world. The poverty of India, its costly administration, unparalleled in history, and the wants and grievances of the dumb millions of her seething population have always had the premier place in your heart. On all occasions, you have uniformly subordinated your personal interests to the larger and graver interests of the country itself. Even now advanced in age and with the severe blow of a heavy domestic affliction fresh upon you, you came a long way at the call of public duty to preside at our forthcoming great Unconventional Convention at Lahore.

5. Your intense love for the land of your birth touches the deepest chords of our affection and gratitude. The news of your success in the Parliamentary contest roused one universal feeling of joy all over the wide British Indian Empire, as the loss of your only son calls forth our deepest sympathy. No man alive draws the hearts of a whole country to his deeds, his trials and his sufferings, as you, Sir, do in India. Your work in Parliament fully justifies the expectations of your countrymen. Though not our representative in Parliament by formal election, you truly voice the sentiments and feelings of the whole population of India of every race and creed. Justly mindful of your duties to your English Constituents you do not fail when occasion demands to plead the cause of India and press home her grievances on the notice of the Imperial Parliament, fully satisfied that justice, however tardy, will be meted at the hands of that august and impartial Tribunal of final appeal.

6. You have also enlisted in the same noble cause, the sympathies of many large-hearted and broad-minded Englishmen, and formed an Indian Party in Parliament, a band of disinterested workers—of which you along with Sir William Wedderburn, are the heart and soul. That Party, though small, is thoroughly earnest in its work, and recent events have shown that it is a power and an influence to be reckoned with when the affairs of India come up for discussion before Parliament.

7. Sir, the cause of the helpless millions of this country had before now engaged the sympathies of more than one sympathetic and fair-minded Englishman, whose strenuous advocacy of our cause has won them the title—of no sort of personal advantage to them—of the Member for India. These illustrious Englishmen have left a noble heritage behind them. India feels deeply the debt she owes to her Bright,

her Fawcett, her Bradlaugh and others. Upon you falls now their glorious mantle. To their strenuous advocacy of her cause you add the authority of a native of the soil, speaking from his heart, and with an intimate knowledge of their wants and wishes.

8. You are even more truly than they the Member for India. May you live long to discharge that high function and serve your country, both in Parliament and out of it, and add fresh lustre to your name, now a household word in every hearth and home, and in every nook and corner of this great Empire.—We remain, Sir, Your most obedient Servants.

Professor G. K. Gokhale of Poona then read the following address* on behalf of the Poona Sarvajanik Sabha:—

TO DADABHAI NAOROJI, Esq., M.P.

Honoured Sir,—We have been deputed by the Poona Sarvajanik Sabha to offer you, on behalf of the people of the Deccan, our most hearty and respectful greetings on your return to this country, after an absence of six years, for presiding at the coming Session of the National Congress. These six years have been a most eventful period in the more recent history of this country, and not the least memorable incident of this period has been your return to the British Parliament by the Liberal electors of Central Finsbury. Throughout the long and arduous struggle which you had to maintain in connection with your candidature, fervent prayers ceaselessly went up from all parts of India that the heart of the great English nation, to whom you had appealed for support, might be so moved as to secure success for your noble and patriotic efforts, and our joy was boundless and our thankfulness to Providence infinite, when the intelligence arrived in this country that these prayers of a whole nation had not gone up in vain, and that the great aim, which, for six long and weary years had absorbed all your energies, was at last ac-

accomplished. Your success was a fitting crown to a career of public usefulness, unequalled in this country, and its value is enhanced a hundredfold in our estimation by reason of the unparalleled opposition you had to encounter and the numberless obstacles you had to overcome in achieving it. Your labours in Parliament on behalf of India have been as earnest and unremitting as they hitherto were outside that body, and they show a record of useful work on which the country has every reason to congratulate itself. The Resolution of the House of Commons on the subject of Simultaneous Examinations has, indeed, been your most notable achievement in this direction, and if only sufficient pressure is brought to bear on the Government of India to give real and adequate effect to it, it cannot fail to have great and far-reaching consequences on the administration of this country. The justice and the necessity of holding the Competitive Examination for the Civil Service of India simultaneously in India and England have been pressed by you for the last forty years nearly on the attention of the British Government and the British public, and Providence would seem to have specially reserved for you the high honour of inducing Parliament to pass a Resolution in the matter in accordance with national wishes. Your attempt to secure a Royal Commission of Inquiry for this country has unfortunately been unsuccessful this year; but we trust your spirit of perseverance and your earnest eloquence will, before long, persuade Parliament that such an enquiry would not fail to result in securing greater contentment to the people, and thereby increased strength to the Government itself. These and other services rendered by you to India in the course of one brief year illustrate the great advantage which must accrue to us from the presence of eminent Indians in the British Parliament. The Sarvajanik Sabha has for a long time felt that in the interests of good Government, it

was essential that the voiceless millions of this country should have in Parliament a few representatives at least, who, by their birth and education, must naturally be better qualified to expound our views and advocate our interests than Englishmen, even under most favoured circumstances, can be expected to be. Nearly twenty years ago, in a memorial submitted to the House of Commons, the Sabha suggested a scheme by which such representation of Indian interests might, with advantage, be secured to this country. It was urged in that memorial that this concession had been allowed by other European powers to their Indian subjects in India with very happy results. Of course, the circumstances of British India are, to some extent, not so favourable to such a concession being granted, but the difficulties in the path of such concession are not insuperable, and not until some solution is found by which Parliament will be enabled to obtain first hand correct information about the manner in which the administration of this great dependency is carried on, will it be possible to secure those guarantees for good and responsible government in this country, without which no substantial progress is possible. It will be long before the Government of India will be so changed in its constitution as to be influenced in its administration of affairs by a National Council elected by the different provinces. The recent amendment of the Council's Act is only a first instalment in that direction, and though it has been welcomed as a great concession, it can never be regarded as a substitute for a direct or even indirect representation of Indian interests in Parliament itself. It is on this account that we have all along looked upon your entrance into Parliament as a necessary compliment to the advance made in this country in the path of responsible Government, and we earnestly hope that the day is not far distant when a few Indian colleagues at least would sit in Parliament by your side to work under your

leadership and strengthen your efforts on our behalf. It was only the other day that you told us how leading members of the two great parties in England welcomed you to share with them the responsibility that rests on Parliament for the good Government of this country, and how some of them even expressed a wish to see more Indians in their great Assembly. We can only say that we heartily echo this sentiment, and we trust Parliament will, in its wisdom, see fit to find some way by which proper practical effect could be given to it. The formation of a separate party in Parliament to watch over Indian's interests is emphatically a step in the right direction, and your exertions in this connection, joined to those of Sir W. Wedderburn, Mr. Cairnes, and other well-wishers of India, have secured to this country an organised body of friends who, it is hoped, will not fail to promote, on every occasions that may present itself the cause of Indian progress. Hitherto isolated individual members of Parliament only, such as the late Mr. Bright, the late Mr. Fawcett, the late Mr. Slagg, the late Mr. Bradlaugh and a few others conceived a high ideal of duty in regard to India, and nobly and manfully strove, in spite of overwhelming difficulties, to champion our cause, whenever they found opportunities to do so. But in the absence of organization and of continuity of work, their efforts could not achieve much permanent good. We hope that you will be enabled, in the years to come, to strengthen this Indian party and shape its policy in such a way as to make it a real power in Parliament. In the anxieties and distractions of local subjects, the great parties in the House of Commons are too often disposed or compelled to neglect Indian questions, which, by reason of their strangeness and distance, fail to excite that keen interest which questions of home politics naturally inspire. As a consequence of this state of things, the affairs of India generally receive little or no attention, except when some great calamity

Country—Miraj and Ichalkaranji; Guzerat—Surat, Naosari, Nariad, Dhandhuka, Borsad, Broach, Umreth, Dakore, Bawda Kelvanahavi, Ankleshwar, and Kalol.

Addresses were also presented by the Dnyan Prasarak Mundli (Society for the Diffusion of knowledge) and the Rahnumai Mazdiasni Sabha (the Parsee Religious Reform Society). The several addresses, some of which were mounted on silk and satin, and were works of art in many respects, were encased in caskets of silver, ivory, and sandalwood, worked in all sorts of devices and designs, and some were placed in pieces of rich *kinkhob* wrought in gold and silver. The several addresses and caskets were received by Mr. Dadabhai and placed on a table in front of the chairman.

Mr. Dadabhai Naoroji, who was most enthusiastically received, then said : Mr. President, Sir Dinshaw, and all Friends from India :

Words entirely fail me to give adequate expression to my feelings of the deepest gratitude and gratification on the present occasion.

Can any man dream of such a reward as the reception and welcome of Sunday last, the 3rd of December, from people of all classes and creeds, and of such a gathering as that before me, honoring me with addresses, telegrams, and letters from all India, appropriately headed by the address, which represents the welcome of the dear old city of my birth, and the very first British possession. (Cheers.)

Yes, I have received a welcome at the great Gate of India beyond all the dreams of my dreams. And with this welcome has been joined the hearty welcome which our highest citizen, Lord Harris, has offered me, and the sympathy he has expressed in my bereavement. But above and more than all this spontaneous welcome, it was to me the source of the highest gratification to see every class and creed. Hindus, Mahomedans, Parsees, Christians, Jews, in short, all the representatives of

this great cosmopolitan City—mixing together with heart and soul, and the most cordial fellow-feeling towards each other, for a national purpose. (Cheers.) I cannot produce a better testimony than the words of our Commissioner of Police in his reply to my letter of thanks to him and his force. He says:—"We merely did our duty, but it was a pleasure also to all the force to see how the people of Bombay came forward and how well the immense crowds which thronged four miles of our principal thoroughfares behaved on the occasion." Well may I say, I am proud of my City of Bombay. (Loud cheers.)

Again, the welcome of the great communities of all other parts of India, and their public gatherings, have another very gratifying significance. I am the product of British education and British rule. (Hear, hear, and cheers.) If I am honored, the British name is honored still more. (Renewed cheers.) Such events of a great people, free to give expression in words and deeds to the innermost feelings of their hearts, are only possible when the instinct and love of freedom of the British heart prompts that their fellow-citizens in other parts of the British empire shall enjoy the same measure of freedom as themselves. These events are a triumph and proof of the beneficent side of British rule. (Cheers.) It redounds to the glory of the British people and encourages us to hope for our better amelioration and advancement as British citizens in the future. (Cheers.)

The keynote of your address, Sir, as I am sure, is also that of all others, is my entry into the Imperial House of Commons, by the generosity and public spirit of Central Finsbury. (Loud cheers.) All India acknowledged its sentiments of deep gratitude and obligation on that eventful occasion to the electors of that constituency.

Now, you have to remember that you owe your

hearty thanks to Deptford and Holborn also; and it give me great pleasure to remember that however long it had been my desire to make the attempt to enter the House of Commons, the first effort to contest a British Constituency was made by my friend Mr. Lal Mohun Ghose. He contested Deptford twice. The Liberal Electors of that Constituency did everything in their power to make my friend's contest a success. But peculiar adverse circumstances beyond his and their control prevented it. Liberal Deptford was, and, I think, will be glad to have him again as their candidate. My first contest at Holborn was a forlorn hope, but the heartiness with which the Liberal Electors notwithstanding worked for me, entitles them to your deep thankfulness. (Cheers.) They have ever since continued to take interest in my work.

Last, though not least, let me tell you that the womanhood of Britain was equally forward in promoting this great cause of India,—(cheers)—and I owe not a little to those who personally worked hard on my behalf. I would not venture to mention names or make distinctions—so heartily did each and all work. I would only give one representative name, as, had she been living she would have rejoiced at the present events she had been among the foremost of my hardworking helps, I mean the late Mrs. Evans Bell. (Cheers.) Looking back to the past, I am very glad that you have not forgotten those great dead represented by such names as Bright, Fawcett, Bradlaugh and others—(loud cheers)—men whose labours paved the way to my admission as an Indian to the House of Commons.

That all India should rejoice at this great epoch in her history, at the new national life that pulsates her, and look forward with a hopeful future at the hands of a justice-loving great people, is quite natural. (Cheers.) But what is of no less importance as a sign of the times and an encouraging augury of the future is the receipt of tele-

grams and letters from many a lady and gentleman in the United Kingdom expressing their congratulations on and satisfaction at the election of an Indian to the House of Commons, an event of the utmost importance in their opinion by means of which to meet the wants and wishes of the people, and strengthen the stability of British rule in this country. (Cheers.)

My reception in the House itself was no less gratifying. From all parts of it I received a warm greeting, and an assurance that I should have fair play. (Hear, hear.)

I offer my heartfelt and grateful thanks to all the deputations from the different parts of India who kindly took the trouble to be present on the day of my arrival, and also to those present to-day to convey to me the congratulations of those who have sent them here.

My dear Bombay, and you all, have been pleased to express satisfaction at the work it has been my good fortune to be able to perform this session. But I must ask you to remember that it is owing to the support I received from the many friends of India in the House—friends who were satisfied with the reasonableness of my arguments and facts. (Cheers.) I deeply feel my responsibility. I feel that I am hardly yet at the threshold of my Indian work, and my heart's prayer under the circumstances, therefore, is that I may be able to secure the same generous estimate of my humble labours, when circumstances permit, in my Parliamentary career.

It is my happiness and good fortune that my constituents in Central Finsbury have also given me a similarly generous support to my work as their member, and I repeat my prayer that I may continue to receive it so long as I have the honor to represent them. (Cheers.)

For all the exceedingly kind words in the address read to me, and which I am sure have a hearty echo in all the other addresses, I can only say that I think you all from the bottom of my heart.

I now beg of you to allow me to mix with you,—to put aside my personality which fortunately has been the instrument which has shaped the events over which you rejoice. Let me join you with all heart and soul as an Indian in the present joy of the country that an Indian has found his way in the great Parliament of Great Britain and Ireland, aye, of that Greater Britain of which we are all proud to be citizens. (Cheers.) Lastly, let my family and myself offer you our sincerest thanks for the sympathy which India has shewn in our grief—in the loss of my dear and only son,—sympathy which has indeed been our greatest consolation in our heavy bereavement. (Loud and prolonged cheers.)

UNVEILING OF SIR D. M. PETIT'S PORTRAIT.

The Chairman said : Gentlemen,—The next proceeding is to ask Mr. Dadabhai on behalf of the Bombay Presidency Association to unveil the portrait of its retiring President, Sir Dinshaw Manockjee Petit, Bart. (Cheers.) Gentlemen, this is neither the time nor the place suffocated as you all are just now, to speak at length of the good and valuable work done by Sir Dinshaw. (Cheers). But gentlemen, you will allow me to mention that there is a peculiar appropriateness in asking Mr. Dadabhai to unveil the portrait of Sir Dinshaw, because the great and memorable meeting which began the movement resulting in the election of Mr. Dadabhai to Parliament was held under the presidency of Sir Dinshaw. Gentlemen, with no more words, I now ask Mr. Dadabhai to be good enough to unveil the portrait, which is to be placed in the rooms of the Bombay Presidency Association. (Cheers).

Mr. Dadabhai Naoroji, who was received with loud and prolonged cheers, said : Mr. Mehta and Gentlemen,—You could not have given me a more congenial task than that of unveiling the portrait of Sir Dinshaw Manockjee

Petit, and I agree with you that the Bombay Presidency Association performs an act appropriate and honourable to themselves in honouring Sir Dinshaw. (Cheers.) I may also claim some credit in this matter, so far that Sir Dinshaw began his practical share in the amelioration of the political condition of our country, by accepting the presidentship of the Bombay Presidency Association at my request without the slightest hesitation and with thorough readiness. I offer to him my thanks on this public occasion that he then accepted my request readily to preside over that Association, which has done a great deal of good, and which, I hope, will do a great deal of good hereafter. It is very gratifying to me that I have the opportunity of unveiling this portrait. We all know Sir Dinshaw's benevolence has been catholic, as there is no sect, no people in the city, who can say that they have not benefitted more or less by that benevolence. Every class and every creed should join heartily in honouring him for his great charities, and for his public spirit, and we are glad that he has been knighted and baroneted by our Most Gracious Majesty the Queen—(cheers)—for his many benevolent works. I assure you, Sir Dinshaw, that I accept this task of unveiling this portrait for the Bombay Presidency Association with the greatest of pleasure and satisfaction. I regard it as an honour to myself that I have this task placed in my hands. I unveil the portrait with the greatest pleasure and I hope you will all join in considering that the honour has been fully and fairly deserved by our second Baronet. (Loud cheers.)

The portrait was then unveiled amidst loud and prolonged cheers. The portrait is the work of Mr. Pestonjee Bamanjee, the well-known Parsee artist, who has painted a faithful likeness of the Parsee Baronet. As a work of art the portrait has been deemed excellent by European critics, who had an opportunity of inspecting

it on its completion. The portrait was removed the same evening and hung in the hall of the Presidency Association in the Cowasjee Jehangeer Building near the Apollo Bunder.

Mr. Framjee Dinshaw Petit said: Mr. Dadabhai Naorojee,—As my father is not able to speak loud enough to be heard by the meeting he desires me to thank you most sincerely for the very kind words you have given expression to in unveiling his portrait. He also desires me to thank the meeting for the very kind manner in which they had received the remarks of Mr. Dadabhai in connection with the ceremony. Sir Dinshaw took this opportunity also to thank the members of the Bombay Presidency Association for the great honour they had done him by having his portrait painted and assigning to it a place in the hall of the Association. (Cheers.) Mr. Dadabhai has, in his speech, alluded in rather flattering terms to the charities of my father, but Sir Dinshaw here specially desires me to mention that what little he has been able to do in that direction was because he considered it was his bounded and pious duty to relieve suffering humanity. (Cheers.) With regards to Mr. Dadabhai's remarks about the interest taken by my father in the work of the Association, all that Sir Dinshaw can say is that the entire praise was due to the honorary secretaries without whose co-operation, zeal, and energy the Association could not have achieved that success which it has hitherto done. (Cheers.)

Mr. Dinshaw Wacha then proposed a vote of thanks to the Chairman, which was suitably acknowledged. Three cheers were then given for H. M. the Queen Empress and three more for Mr. Dadabhai. The assembly then dispersed. Mr. Dadabhai, who was escorted by Inspector George on his way home, was loudly cheered by the people.

MR. DADABHAI NAOROJI IN POONA.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

POONA, DECEMBER 17.

The demonstration made in Poona in honour of the arrival here to-day of Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., was of a truly cosmopolitan character and on a more extensive and elaborate scale than has ever before been witnessed in the Capital of the Deccan. All classes of the people co-operated in honouring "The Grand Old man of India" and "The True Son of India" as the distinguished visitor was designated on several of the triumphal arches which had been erected for the occasion. At the station itself there was but little attempt at decoration, a portion of the platform opposite which the carriage in which Mr. Dadabhai had travelled was halted being carpeted. A few chairs were arranged on this carpet for the accommodation of Mr. Dadabhai and a few of the more distinguished persons present. A very large gathering was at the station, all classes of the community being represented. The train arrived punctually to time, and on alighting from his saloon Mr. Dadabhai was met by the Hon. Mr. P. M. Mehta and Dr. Cowasjee Hormusjee (both of whom had come here in advance) and the members of the Reception Committee, consisting of the Hon. Mr. Dorabjee Padamjee, Messrs. G. K. Gokhale, D. D. Boottee, Nagarkar, V. M. Bhide, Gungaram Bhau Muske, Merwanjee Framjee, and others. Mr. Dadabhai was introduced to several of those on the platform, and after being garlanded spent a few minutes in conversation with those around him. A procession of carriages was then formed, and the party started for the Hirabag Town Hall, which was the centre of the festivities which had been organised for the occasion. The entire route about three or three

miles and a half long, was decorated, about twenty-eight arches being erected at the principal places on the way. The school children, who were massed at different centres, all dressed in holiday costume, and carrying banners bearing various devices, joined their songs of welcome to the other rejoicings, and vast crowds of people thronged the roads and cheered the Hon. Member for Finsbury, who must have been deeply impressed at the genuine feelings of joy expressed on all sides at his presence in this City which he had visited for the last time many many years ago when he was comparatively unknown. A large number of the occupants of the houses lining both sides of the roadway, shopkeepers and others had their premises decorated with flags, bunting, arches, and foliage, and everybody appeared to be anxious to stop Mr. Dadabhai's carriage and to decorate him. He was the recipient of numerous handsome garlands and other floral offerings, and by the time the Hirabag Town Hall was reached the carriage was well laden with these flowers. From the railway station the procession took the road leading past the Sassoon General Hospital, the first of the series of triumphal arches being erected at the entrance to the native city near Bolai Quarry. A little further down, near Ramkishengir Gosavi's house there was a large display of bunting, &c. For a considerable distance at this spot, the roadway was lined on either side with a series of foliage arches, making a very pretty decoration. Near the Recreation Club close to the stone bridge gate was a third arch, and then the procession reached Rao Bahadur Hari Raoji's house, the roadway in front of which was lined with flower-pots and flags, in addition to an elaborate arch. At Rastia's wada, where the next arch was placed and where the Mahomedans had assembled in great numbers, the procession halted for a few minutes while Mr. Dadabhai was decorated. The Daruwala Bridge, where there was another arch, was then passed, the next points of

interest being Phadke's Gate and Phadkewada, where also there were arches. Then passing the Mothi Chowk and Pasodia Maroti's house the procession turned down the roadway between the Budhwar Garden and the Small Causes Court, where there was a group of arches and a pandal covering the area at the cross roads. The Mill-owners had erected a very beautiful arch at this point. From the garden right away to the Municipal Office the decorations were on a specially elaborate scale. Arches were placed at close intervals, and hundreds of strings from which coloured strips of paper and flags were suspended were stretched across the road, one merchant making a string of coloured woollen mufflers, which produced a very pleasing effect. At the roadway leading off to the Reay Market was a cluster of arches and a pendal, all artistically worked into one another, with the inscription "The Reay Market and Committee welcome the Grand Old Man of India." Under this pendal the procession halted to permit of an Address being presented to Mr. Dadabhai Naoroji by the Committee of the Western India Industrial Association. From here the procession went slowly along to the Municipal Office, where, on the roadway leading off to the east, off the line of route, was a large and gorgeously decorated *mandap*, at one end of which was a platform. A halt for about half an hour was made here, in order that the address of welcome from the City Municipality might be presented. The Hon'ble Mr. Dorabjee Padamjee, the President of the Municipality, read the Address to which Mr. Dadabhai made a brief reply. The procession was then reformed, and passing under several more arches—one at the house of Tookaram Ghasiram (contractor), one near the corner of the City Magistrate's Court erected by the Marwarees, one at the Khadag Gate and one at the Sowars' Gate—it turned down the Parbatti road, the whole of the road from the Sowars' Gate being decorated very profusely with a series of

leafy arches on either side. At each gate of the Hirabag was a triumphal arch, and inside the compound, the greater part of which had been cleared of trees, there was a small covered platform for the accommodation of a few of the principal people. Hundreds of benches were placed all around this platform, the whole of this accommodation being readily taken up. Indeed, the whole of the grounds were packed almost to suffocation everybody eagerly waiting to hear Mr. Dadabhai speak. The Hon'ble Dorabjee Padamjee was voted to the chair, and made a neat little speech welcoming Mr. Dadabhai. Several other speakers followed, and then Mr. Dadabhai Naoroji stood up amidst vociferous cheering to thank them all for their hearty welcome of him. His speech was frequently interrupted by much cheering, and there was prolonged applause when he finished. The proceedings being terminated Mr. Dadabhai was conducted into the Town Hall building, itself, and was there entertained at an evening party. The arrangements in connection with this entertainment were admirably carried out, refreshments were provided for all classes with due observance of caste prejudices, the entire building being elaborately and profusely decorated, and the building and grounds being brilliantly illuminated when the shades of night crept on. The Reception Committee are to be congratulated on the admirable arrangements they had made in connection with the whole of the festivities; the members laboured indefatigably and got through a wonderful amount of work in a comparatively short time.

MR. DADABHAI NAOROJI IN POONA.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

POONA, DEC. 18.

(From "Bombay Gazette," 19th November 1893.)

The visit of Mr. Dadabhoy Naoroji to Poona on Sunday was a marvellous success. Those who see the quaint old city on ordinary occasions, with its tumble down houses and listless inhabitants would hardly think it capable that the visit of anybody could have roused them to such a pitch of activity and enthusiasm. The ancient capital of the Deccan had donned its holiday attire for the occasions and everything wore a gay and festive appearance. The Reception Committee erected triumphal arches at all the chief points along the route, added to which the inhabitants of the different streets through which Mr. Dadabhoy passed on his way to the Hirabag had done their best to decorate their houses, and the sides of the roadway, and at different points along the route bands of native musicians were placed. Mr. Dadabhoy arrived in Poona at three o'clock, Rao Bahadur Dandekar and Mr. Date met that gentleman at Lanowli and decorated him with flowers. At Kirkee the Parsee High Priest, Dr. Dustur Hosang Jamaspji, a dozen priests and about one hundred Parsees, met Mr. Dadabhoy, presented him with an address in Zend and Persian, garlanded him and blessed him. On alighting from the train at Poona Mr. Dadabhoy, who was accompanied by the Hon'ble Mr. Javerilal, the Hon'ble Mr. Setalwad, and Mr. D. E. Wacha was met by Hon'ble Mr. P. M. Mehta and Dr. Cowasjee Hormusjee. Mr. Dadabhoy was introduced to the members of the Reception Committee. The crowd outside and inside the station was an enormous one,

and it was with difficulty that the carriage in which the hon. gentleman was seated could move off. Mr. Mehta, Javerilal, Wacha, and Pudumjee were in the same carriage. From the station Mr. Dadabhoy was taken to Mr. Byramjee Jeejeebhoy's bungalow when a number of Parsee girls sang to him, and a High Priest decorated him.

At 4 p. m. Mr. Dadabhoy was taken in procession through the city. The first triumphal arch was at the entrance to the native city when a large number of mill-hands carrying flags and banners, and some native musicians in bullock carts awaited the arrival of the procession. Opposite the Recreation Club Rooms the following address was presented to him :—
To the Honourable Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P.

Honourable Sir,—We, the Members of the Poona Recreation Club, in according to you a hearty welcome to this the ancient capital of the Peishwas, we beg to express our heartfelt feelings of happiness and joy at your advent to this place, and without dwelling much on the subject-matter of the various addresses presented to you in this country, one and all of which describe in our humble opinion your word-wide public career in the interest and welfare of India, much less than it really deserves to be described simply because it is so disinterested and distinguished as to be out of the power of your countrymen to describe it in adequate and appropriate terms, we, as above said, instead of dwelling at length on this subject, approach you with this most sincere and grateful expression of our high sentiments of respect and esteem towards you, and, conclude this humble address with a prayer to the Almighty Providence to grant you long life and continued happiness and prosperity to achieve most successfully and triumphantly the work which you have as devotedly undertaken.—We remain,
Hon'ble Sir, Your most obediently.

At Raste's Wada there was a large gathering of Mahomedans, who presented Mr. Dadabhoy with garlands as he passed through their arch. At Budhwar gardens there were numerous arches, all bearing inscriptions of welcome, some being particularly effusive, including an extremely pretty one elected by the mill-owners. At Dugdoo Hawal's establishment, which was beautifully decorated, Mr. Dadabhoy was garlanded with flowers made of sugar. At the Reay Market Mr. Dadabhoy was one more decorated. The market and its surroundings were very prettily got up with flowers and bunting. At the Reay Museum a lengthy address was read by Mr. Namjoshi on behalf of the Industrial Association of Western India. Owing to the crowds the progress was extremely slow, and it was 5-30 before the Municipal office was reached, the whole neighbourhood of which was a series of triumphal arches and flags and streamers. Here the Municipal address was presented, being read by other Chairman of the Municipality, the Hon. Khan Bahadur Dorabji Padamji. The address was as follows :—

To the Honorable Mr. Dadabhoy Naoroji, Member of Parliament.

Sir,—We, the Municipal Commissioners of Poona, do ourselves the honor of offering you, on behalf of the citizens of Poona, a hearty welcome on your return to this country and on your visit to this historic city. It was only yesterday that you received a number of addresses from the leading towns of this Province and, in the ordinary course, ours would have been one of them but owing to the pressing request of our townsmen and probably out of respect to the traditions of this place you deemed it desirable to even at great personal inconvenience to accede to our request and pay a visit to this ancient city—an honor for which we offer you our best thanks. The city of Poona has during the past many years occupied a

place second only to the seat of Government. Under native rule it was second to Satara and under the British rule it is only second to Bombay enjoying the privilege of being the seat of Government during a considerable portion of the year. Poona has, owing to the intelligence, public spirit and patriotism of its citizens, held the first rank amongst cities in the mofussil—a fact which we are proud to note Government have amply recognized by conferring upon its citizens larger powers of Self-Government. And which, Sir, you recognize by paying us this visit. You long and disinterested services in the cause of our country and your genial nature and love of humanity without distinction of race, caste, or creed entitle you to universal respect. We welcome you, however, on quite different grounds. We welcome you, because your services have been exceptionally fruitful in promoting friendly relations with our rulers and in enhancing the prestige of the British rule in the eyes of the whole civilized world. In welcoming you here we welcome you as the typical illustration of the encouragement which the British nation is prepared to give to the aspirations of the natives of this country. According to the far reaching and statesmanlike policy initiated by Lord Mayo and developed by his successors, Municipalities hitherto were the only schools where citizens could take lessons in practical Self-Government, and now in offering yourself as a candidate for election by a British constituency you have chalked out a new line altogether for the political aspirations of our people, and in returning you to Parliament the electors of Central Finsbury have practically shown an appreciation of honesty, perseverance, and patriotism. Thanking you once more for the honor you have done us and heartily welcoming you to this city.—We have the honor to be, Sir, Your most obedient Servants. President, City Municipality, Poona.

Poona, 17th December 1893.

Mr. Dadabhoy expressed the great pleasure it had afforded him to visit Poona, and said he felt, and felt strongly, that the success of Municipalities like that of Poona was the foundation of national progress, both educational and political. He wished the Municipality success with all his heart. A good portion of the sides of the roads were decorated with leafy bowers and arches, having a striking and pretty appearance. The road leading to Hirabag was very prettily decorated. When the hon. gentleman arrived there he was conducted to a temporary platform erected in the ground. Seating accommodation had been provided for about two thousand persons, the place was however literally packed.

The proceedings of the public meeting opened by Mr. R. Daji Nagarkar proposing and Mr. Gangaram Bhau seconding, the proposition that the Hon. Mr. Dorabji Pudemjee do take the chair. On taking the chair, he said :—We meet here to-day to welcome a gentleman whom all India rejoices in welcoming and congratulating. It is a question whether it is ourselves and the country that we should congratulate, or our distinguished guest, Mr. Dadabhoy Naoroji, as a fellow-countryman getting admission for the first time into the House of Commons of the British Parliament, an august assembly that administers and controls the affairs of the largest and most powerful Empire in the world; it is a question whether if India had been honoured with the privilege of returning her own member to that assembly, her choice could have fallen on a better representative than the one selected by the constituency of Central Finsbury. By their going out of their way and allowing themselves to be represented by comparatively speaking, a stranger one hailing from a country some thousands of miles away from their own land, they have manifested for large heartedness, a catholicity of spirit and a patriotic desire to

see the mother-country united in closed bonds of love and amity. They have laid India under a deep and lasting debt of obligation. (Cheers.) Mr. Dadabhoy Naoroji's career, from his youth to the present moment is a series of brilliant successes; his unselfish and disinterested devotion to the country is unique in its history. As an educationist he was the first native who filled a professorial chair—as a merchant his probity and strict adherence to the rules of mercantile morality are conspicuous; as a promoter of social reforms his work was multifarious and solid; and he inaugurated a system of public lectures that did immense good to society. He has now reached in the world of politics, the highest pinnacle to which a native of India can aspire, to which the receptions everywhere given him bear ample testimony. He has made noble exertions for the public weal, and tact, a spirit of tolerance and uncommon wisdom have characterized his acts. With him and with his co-workers, some now dead, the struggle was a hard one, combating bigotry on the one hand, and boisterous patriotism on the other. I command the example set by these men to the rising generation in their endeavours to get Government to lend a willing ear to their honest representations, and respecting their just aspirations. Amongst the apostles and believers in silent but sure growth is our distinguished guest, Mr. Dadabhoy Naoroji. Gentlemen, before I conclude I must express a fervent hope, in which you will all heartily join that the Almighty may spare our dear and good friend to us, and to our country for many years to come, and that this augmentation of years will be attended with health and prosperity for the same great work—the good of our country, for which he has sacrificed everything, and spared neither labour time, nor money.

The chairman then called upon Mr. Gokhale, Professor G. K. Gokhale said: I rise in response to

a call from the chair, to offer in your name a most cordial, living, and respectful welcome to Mr. Dadabhoy Naoroji on this occasion of his visit here to-day. I freely confess it has been a matter of no small gratification to me to have been thus called upon to discharge this most agreeable duty on your behalf. But, gentlemen, I wish that task was as easy as it is agreeable. I wish it was in my power, or for the matter of that, in that of any one else here, to give adequate expression to the feelings with which Mr. Dadabhoy is regarded in this country, which have been stirred to their very depth here by his presence among us this evening. Gentlemen, only a little more than a year ago we had assembled in another place in this city to celebrate the great crowning event of Mr. Dadabhoy's public career, and it is therefore but natural that now that we have him in our midst the uppermost feeling in our hearts should be one of affectionate admiration for the great earnestness, pluck, and perseverance, which enabled him eventually to triumph over all difficulties and realize the great, I might even say the romantic aim of his life. We all remember how for six long years a whole nation's eyes were watching with anxious suspense, the unequal and unprecedented struggle which Mr. Dadabhoy was carrying on in England on India's behalf and how our hearts constantly rose or sank according as we heard that his prospects were getting brighter or darker. However, all his well that ends well, and here we welcome him to-day, and welcome him with legitimate pride, as a living illustration of the great truth that patience and perseverance must overcome mountains. Gentlemen, for the last fifty years nearly, Mr. Dadabhoy's life has been consecrated to the service of his country, and during all this period he has been the same earnest, unassuming, straightforward persevering worker not unduly depressed by defeat or elated by success, ever

hopeful, ever highminded eliciting respect from opponents, and winning the enthusiastic devotion of his own countrymen. And, gentlemen, to my mind it has always appeared that the one secret of the unique, the unparalleled success which he has achieved has been the great faith that is in him—the faith that if only he did his duty honestly and manfully success must follow, no matter when it came. I need mention only his work in connection with the question of Simultaneous Examinations to illustrate what I say. It is now exactly forty years since the test of open competition was instituted for the Indian Civil Service. And almost from the beginning Mr. Dadabhoy has been ceaselessly working for having the examination held simultaneously in India and England. In 1855, that is before most of us here were born, Mr. Dadabhoy went to England to establish a home there for Indian students studying there for the Civil Service. And since that time through good report and through evil report, amidst the misgivings of friends and the writings of opponents he has been pressing on the attention of our rulers the justice and the necessity of holding Simultaneous Examinations, and as an example of weary working and wearier waiting which must make our hearts overflow with admiration and gratitude. And, gentlemen, as the address of our Sarvajnik Sabha, presented to his yesterday in Bombay puts it, it looks almost like a providential arrangement that in the very first year of his Parliamentary life he should have had the reward of his work of forty years, and should have succeeded in inducing Parliament to pass a resolution in accordance with our national wishes. Gentlemen, I have already said that Mr. Dadabhoy's public life extends over nearly half a century, and it is, therefore, impossible for me, in the limited time at my disposal to allude even passingly to the numerous services he has rendered to our country. There is only

one point on which I will touch, and that is the point which has been elaborated in the address which we had the privilege to present to him yesterday. The point is this: the work which Mr. Dadabhoy has done for us in one brief year in Parliament demonstrates the necessity of having a few representatives at least in the House of Commons on behalf of India. I admit from time to time we have had English friends working for us devotedly there. But, after all, owing to the very nature of things, there must be a deal of difference between the way in which they could represent us, and that in which men like Mr. Dadabhoy would represent us. Of course, we cannot get all Dadabhoyes, but though we may not find men to work with Mr. Dadabhoy, we shall assuredly find men to work under him. And I think it is now time we began to work in right earnest, and I will say after Mr. Dadabhoy's manner, for securing this great privilege. Gentlemen, Mr. Dadabhoy's life has been eminently successful, but it is not merely the success of his career that has given him the great hold he has on us. It is his charming simplicity, the spotless purity of his life, and his singularly unselfish devotion to his country that have won for him so prominent a place in the hearts of his countrymen. All through his life he has been sublimely unostentatious, all along he has worn the pure white lily of a blameless life. And as for his devotion to his country I need only say that it has nobly stood the test of fifty years. Even now, which the shadow of a great sorrow over him, we find him repressing all personal inclinations, and responding to the call of his countrymen, because he deems to be his duty. I think, gentlemen, that if ever an Indian could address to his country the beautiful and pathetic stanzas of the poet Moore,

With the were the dreams of my earliest love,
 Every thought of my reason was mine;
 In my last humble prayer to the Spirit above
 Thy name shall be mingled with mine.

Oh, blest are the friends who shall live
 The days of thy glory to see,
 But the next dearest blessing which heaven can give,
 Is the pride of thus dying for thee.

it is Mr. Dadabhoy Naoroji and, I am confident, when we shall have passed away from this scene of life, and when the names of the Temples and the Macleans, the Jameses and the Chesneys break no more on the ear of man, Mr. Dadabhoy's name will continue to be cherished in this country with feelings of admiration and gratitude and pride, the inspirer of the young and the sustainer of the old, in their career of public usefulness.

Mr. Dadabhoy Naoroji then rose to reply, and was received with vociferous applause. He said: Citizens of Poona,—I wish to address to you a few words, and they are the expression of my deepest gratitude and gratification of the manner in which you have received me, and the exceedingly kind words that have been said about me by the two previous speakers. What are those words? With an ovation such as that which has been accorded to me along the three miles that we have just come, and with hundreds of thousands of my countrymen following me every moment through this long procession can any man expect a greater reward? And what has this proved? That India is now gaining a new political life, that you are beginning to understand each other, that whatever good has happened to you, be it the hands of British or Native, you are ready to welcome men like Sir William Wedderburn, and with the same heart, and perhaps even a greater heart you welcome one who is a child of the soil as yourselves, who claims to be an Indian above everything else. Here I observe with the greatest pleasure and gratification that from one end of this ancient city to the other the lowest and the highest, not only from one class or creed, but from every class and creed all have welcomed me; the Mahomedan has done so with as good

a heart as the Hindu and even as good as the Parsee the lessons to be learnt from this is that whatever be our faith, our devotion to our faith, there is a national life beyond a sectarian life, that we are all really the children of India. We must work together, we must stand foot to foot for the progress and amelioration of our country. Whenever we think of our country, we should remember that we are all simply brethren, children of the same country and must have a fellow-feeling amongst us, a desire to do good to each other. If a new life has sprung into existence among you, and you have been brought together to-day with one common object, and if I have in any way contributed to getting such a mixing together of all creeds in the manner I see has been the case to-day, a mixing together in perfect harmony with one common feeling of honoring a countryman of yours—if, I say, I shall have contributed to the smallest extent to that harmony, then I say that I have not lived in vain. The day is not far distant when, I believe, we shall understand our duty to each other and that whatever we may be, whether we be Hindus or Mahomedans or Parsees, we are Indians above all, and that unless we carry out that feeling with us and endeavour to understand that the benefit of one is the benefit of another, and that the benefit of each is the benefit of all—unless understand that and unite in perfect harmony among ourselves, in loyalty to the British people who have produced this phenomenon, and to whom, therefore, all the glory is due rather than to me, the child of that British work, we can hope to make little progress. Until we are able to satisfy the British people that what we ask, is reasonable, and that we ask it in earnest, we cannot hope to get what we ask for, for the British are a justice loving people, and but for that conviction I should not have worked on as I have done for forty years, and I shall go on cherishing that idea. At their

hands we shall get every thing that is calculated to make us British citizens. But it all rests on ourselves. We must satisfy them that we are in earnest, we must work, we must struggle, we must make self-sacrifice, and when that has been done, we shall be in a position to ask all and to get all we may reasonably ask. What can better illustrate it? What better proof can you have? Here I stand, and you welcome me as a member of the British Parliament representing a British constituency. They at first could not understand why an Indian should seek to be elected when there were many of their own people to represent them, but when it was put to them "you have India's responsibility upon you, the responsibility of 300,000,000 of people"—then the British elector felt the responsibility and said: "I must do what I can by my single vote." My friend Mr. Lall Mohan Ghose and the Liberals of Holborn helped me to fight, and then the electors of Central Finsbury took me up and sent me to Parliament, me an Indian as their representative, believing that by doing so they were doing a great duty to their own country and to ours—a proof that the British mean to do justice to India, and not to treat us as slaves, and all the United Kingdom praise them for their public spirit and generosity. We offer them our gratitude, and right glad I was that when you heard of my election, all India, to a man, woman and child, rose and made Central Finsbury a household word in their midst. There are two things that ought to be done, and which I implore you to do. The first is that you should be united by a fellow-feeling towards each other, irrespective of caste, colour or creed. Each one is welcome to his own creed. I am proud of being a Parsee, and have a devotion for their faith, as the Mahomedans for theirs, but we must remember what we owe to our country, and we must pay our debt as children of the country. We must regard each other as brother and sister, and

gradually a thorough union among ourselves will result. The next thing that I would exhort you to do is to show that spirit of self-sacrifice which has raised the British to that position which they now occupy. There is no question which the English take up without showing some spirit of self-sacrifice, and we have to learn that great lesson, as we have learnt others from them. Peace, union, self-sacrifice, these are the lessons we must learn, and if we learn them, I for one can proclaim, I can make prophecy that for India there is a great future—God bless India.

At the conclusion of Mr. Dadabhoy's speech the hon. gentleman was greeted with continued cheering, mingled with expressions of goodwill. When the applause had subsided Messrs. Tilak and K. G. Natu returned thanks. Mr. Tilak said: I have been entrusted with the pleasant duty of expressing our thanks to Mr. Dadabhoy Naoroji. Gentlemen, you may think that the duty of thanksgiving is a very easy task. Well, so far as I can say, it has not been so with me. I am not ashamed to tell you I have no words to express this warm feeling of gratitude to Mr. Dadabhoy Naoroji for the honor he has done us in paying us a visit. He has been styled an eminent Indian statesman. I think he would be best described by calling him the great teacher of the new religion—the new political religion of India. We have been trying to receive our guest in as fitting a manner as we can. Our Bombay friends have come down to see how we perform our duty. I trust they can take favourable news back to Bombay and we can only thank them for the kind visit they have paid us.

Mr. K. G. Natu then said: They had had three meetings in that place, lately, one to Mr. Justice Ranade, one to Mr. A. O. Hume, the father of the Congress, and now they had the honour to meet the wonder of wonders. On an occasion like this, he said redundancy obtains the force of novelty and brightens

the virtues of the honourable gentleman. It was usual for the world to fight for the honor of giving birth to great men, but in this instance they knew their great man as a citizen of the island of Bombay.

If they saw a man doing all that was considered next to impossible they would consider him as one of the wonders of mankind. No Indian of ordinary birth, with no pretensions to riches, has ever occupied a seat in the Legislative Councils of Europe. Through the kindness and liberality of the Liberal electors of Finsbury, thanks be to them, the hon. gentleman has secured a seat in that most august assembly where Burke and Wilberforce thundered their eloquence. The admission of one man from this country is of immense importance. One man can open the door from inside and let in others. One man can stand as a living monument of unflinching industry and undaunted perseverance.* Mr. Dadabhoy's labours have gained him a seat in Parliament, and though we may not all do that we should have the same kind of patience and perseverance. He comes to sit at the head of our national assembly—to be the first and foremost of the nation, to show to his community that the whole of India is his home. Great men are measured by their minds. The minds are the standard of the man. Great will be that day for India when all her sons without distinction of caste and creed joined hearts and hands for its amelioration. Let us, my friends, now accord a most hearty vote of thanks to our illustrious guest for having accepted our invitation to meet us in Poona wishing him long life and prosperity.

After this there were loud calls for a speech from Mr. Pherozsha Mehta, to which the learned gentleman responded briefly as follows :—Gentlemen,—Your friend Mr. Tilak has told you that I have come here as a spy. (Laughter.) I have come here in no such capacity. I have come here simply as one of your-

selves, as an Indian, to join to co-operate with you at the National gratification at the election of one of our countrymen to the British House of Commons. I am delighted, I am more than delighted. I am moved at the sight I saw from one end of the great and ancient city of Poona to the other. I am moved, and why, because Poona has given one of the boldest answers to the challenge that has so often been thrown at us that we Indians have not a political genius in us. Let the people who say that come and see what I saw is. Bombay yesterday and what you have seen to-day in Poona and they will have the answer to their accusation. When you find every child, Hindu, Mahomedan, and Parsee co-operating together, feeling in the same way when your hearts and pulses have been throbbing since the day of the landing of Mr. Dadabhoy Naoroji with such manifestations before them can they say that there is no political genius in us? Are these manifestations not the awakening of a political feeling? I have not come here, gentlemen, as a spy. I am moved at the deep human drama which will help us, God willing, to the amelioration of the country of which we are all proud to be the children, the country of our birth and of our homes, the country of our exertions and self-sacrifice.

At the conclusion of Mr. Mehta's speech it was quite dark and Mr. Dadabhoy closed the meeting with the following remarks:—The only duty I now have to perform is to thank you from the bottom of my heart for the great, and, for Poona, unprecedented ovation that you have given me. I could not but feel, and feel with deep pleasure, that there was not a man, woman, or child that did not look on me with a smiling face. Let me detach myself from myself now, let me mix among you as an Indian. I rejoice not because I am honored, but I rejoice in your joy because an Indian has gone into the House of Parliament, and produced a departure, a

new departure in the history of India, and I might say in the history of the British empire. If India rises the British rule will become more stable, the British people will be able to do us more good, and we shall be able to do them more good. By this exchange of good the strength of the empire will thus be increased a hundred-fold. If there is any honor in such an act of patriotism in such heartfelt desire of doing good it is an honour to the British name. And I hope we shall do justice to ourselves, and be true to our country, and if we do it will be a proof of the beneficent side of British rule. The depth of feeling in me cannot be expressed. I will ask you to take the will for the deed. Take my simple word "I thank you."

At the conclusion of the meeting Mr. Dadabhoy was conducted through the garden inside the Town Hall, where he was entertained at an evening party. The interior decorations and lights were extremely pretty, and the Reception Committee had made excellent arrangements, the creature comforts for the various castes being suitably provided for. There was a brilliant display of fireworks in a large empty tank behind the building. Mr. Dadabhoy drove off amidst loud cheering, and hearty expressions of goodwill from all present.

ENTERTAINMENT

TO

MR. DADABHOY NAOROJI.

(From "Bombay Gazette," 20th December 1893.)

The Ripon Club entertained Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P., to a dinner at the Club premises, Apollo Bunder, on Monday last. The arrangements in connection with the dinner were made by a sub-committee consisting of Mr. P. M. Mehta, Khan Bahadur M. C. Murzban, Messrs. D. R. Chichgur, J. E. Davur and

J. M. Patell. A large number of Hindu, Mahomedan and Parsee guests were invited to the dinner. Several European gentlemen were also invited. The building was beautifully illuminated. Near the entrance were placed two huge pyramids on which were beautifully arranged Rutnagur's patent globes. The road in front of the Club building was lined with arches of light. The interior of the building presented a very gay and lively appearance. The reception room and the dinner hall were prettily decorated with flags, bunting, evergreens and festoons of flowers. The guest of the evening arrived at 7-30, and was cordially met by the secretaries of the Club and introduced to those present by Mr. Pherozshaw Mehta. The party sat to the dinner at half-past eight, and at the conclusion of the dinner, Khan Bahadur Muncherji Kavasji Murzban, who presided, in the absence of Sir Dinshaw Maneckji Petit, proposed the toast of Her Majesty the Queen-Empress and the Royal Family, which was heartily drunk.

The Chairman then rose to propose the toast of the guest of the evening amidst a storm of applause. At the outset he regretted the absence on that occasion of Sir Jamsetjee Jeejeebhoy, Bart., C. S. I., C. I. E., the President of the Club, on account of his recent domestic affliction, and also the absence of Sir D. M. Petit, Bart., the Vice-president, who had signified his intention to preside on the occasion, but who was unable to do so owing to indisposition since that morning. Although he (Mr. Murzban) had been asked to preside at the banquet at the eleventh hour, he did not consider it a very difficult duty to discharge inasmuch as the subject of his toast was one on whose public life and functions one could, if he wished, descant at great length. But everything that could be said of the man and his noble achievements, and his exploits had been related *in extenso* at the public meetings and in the press, and he would therefore confine himself on the present occasion

to one or two incidents, which suggested themselves to him in connection with Mr. Dadabhai's advent to this country, and which marked the signs of the time. Mr. Murzban was one of the spectators standing near the Ripon Club observing that magnificent and imposing procession in which Mr. Dadabhai was carried through the city to his residence, and it was at that time that he heard three or four coachmen holding conversation among themselves, one of them enquiring who it was that was so much cheered and honoured. The man to whom the question was asked, replied it was Dadabhai Sett; while the third man interposing said, "it is Dadabhai Sett, who is a member of the Queen's Durbar." (Cheers.) Mr. Dadabhai's name had therefore not only become a household word; but that it was known even to those who belonged to the lower strata of life and who were supposed to be ignorant of the history of the day. (Cheers.) That was again a fact which marked the awakening of the people of the country to keep pace with the times, and to learn to estimate the noble deeds and achievements of their fellow-citizens at their proper worth. It was about forty years ago when he was a student in the Elphinstone High School that he first saw Mr. Dadabhai, in his capacity as a teacher of that school, and he very well remembered even at that distant time that on one occasion when he was deemed guilty of some dereliction of duty or negligence, Mr. Dadabhai twitched his ear by way of admonition. (Laughter and applause.) He was now not at all sorry for that twitching of the ear, because he always felt that it served him as a beacon which guided ever afterwards his actions in life. (Cheers.) He had watched Mr. Dadabhai's public career for so many years with great and abiding interest, and he was honestly of opinion that there was not a more self-sacrificing, and a more patriotic citizen than the man, whom they had all met to do honour that night. (Cheers.) Mr. Dadabhai was

deserving of the high and unique honour given to him by his fellow-citizens. (Cheers). He was of opinion that the British residents of the country should also share in their pleasure and their joy on Mr. Dadabhai securing a seat in Parliament, an institution upon which every Britisher looked with peculiar pride and gratification. It must be a source of delight to them to see that the natives of the country attached so much importance to the fact of one of their countrymen being voted by an English constituency to their Parliament. (Cheers.) Mr. Murzban then asked the assembly to rise and drink the toast of their esteemed fellow-citizen with all the honours due to him. (Loud and prolonged Cheers). The toast was received with great enthusiasm.

Mr. Dadabhai Naoroji, who was received with loud and prolonged cheers, in replying to the toast observed that the Ripon Club had a claim upon his presence that night because it was the very Club which had given a banquet in his honour at the time he left Bombay about seven years ago to contest for a seat in Parliament, and bid him god-speed and blessed him and wished him success in his venture. (Cheers.) He was therefore much obliged to the members of the Club for inviting him on that occasion, because he thought it was but due that he should have an opportunity given to thank the Club for the realization of their good wishes and blessings bestowed on him on the occasion of his departure to England. Mr. Dadabhai then referred to the round of festivities held in his honour during the last fortnight, and said that that period was the most eventful and pleasant period of his life which he would never forget and the recollection of which would always be deeply engraved in his heart. The demonstrations in Bombay and in Poona, at the Town Hall and at the Masonic festival and elsewhere, would be indelibly impressed upon his mind; and he was sure that the affection and good-will which

the people had exhibited on his arrival among them would prove an incentive to work with still greater zeal, and earnestness for his country and his countrymen (Cheers.) It was but fit and proper that the round of festivities should be wound up by a club which gave him their best wishes and blessings and which were realized in their entirety. (Cheers.) In conclusion he thanked Mr. Murzban and the members of the Club and the several visitors for receiving his toast in such an enthusiastic manner. (Loud cheers.)

*The Chairman then proposed the toast of the guests, which was cordially received.

Mr. Harvey, in replying to the toast, alluded to the dogged perseverance and tenacity with which Mr. Dadabhai fought to secure a seat in Parliament, and said that whatever might be the political views entertained by Mr. Dadabhai, they all admired his pluck and energy, and were glad that his efforts were, even in the face of so many obstacles, crowned with success. (Loud cheers.)

Mr. K. R. Cama proposed the toast of the Chairman, referring to the several valuable services he had rendered to the city and to his connection with the Club ever since its establishment. Mr. Cama then alluded to Mr. Dadabhai's successful public career, and asked his fellow-citizens to imitate and follow the footsteps of that Grand Old Man. (Loud cheers.)

The toast having been drunk amidst cheers, the Chairman made a brief reply.

Mr. Dadabhai was then garlanded, and a pretty bouquet was also presented to him by Mr. Murzban.

Mr. J. M. Patel and two other members then lifted up Mr. Dadabhai, and placing him upon their shoulders, carried him down the stairs and put him into his carriage at the entrance of the Club, the other members following and cheering him all the time at the top of their voices.

Flowers were showered upon Mr. Dadabhai from the balconies of the Club as he took his seat into the carriage.

The assembly then dispersed.

MR. DADABHAI NAOROJI AT LANAULI.

(The "Bombay Gazette," 21st December. 1893.)

The Hon. Mr. Dadabhai, while on his way to Poona, was, on Sunday afternoon, met by a number of people of Lanauli and suburbs. The railway platform was full, and many of the leading Hindu, Parsee, and Mahomedan gentlemen joined together to accord him a hearty welcome. A short address was presented, and the Parsee ladies who had specially gone there garlanded the Hon. gentleman and threw rice over his head. The address ran thus:—Sir,—On behalf of ourselves, and the other inhabitants of Lanauli and suburbs, we most respectfully beg leave to offer you our hearty greetings on your way to Poona. We are glad to get an opportunity of thus seeing you personally, whom so dearly we love as our worthy fellow countryman, our sincere friend, our trusty guide, and our confidential representative in the court of our beloved and gracious Sovereign Her Majesty the Queen-Empress of India. We were so long ignorant of the exact nature of the constitution of the British Rule of India. We did not know where the real ruling power lay, what were the ways to approach it, and what sort of feelings were entertained by that power towards us. But we are glad, you deserve the credit of having practically and successfully solved the difficult problem. We now know the public opinion in England is the principal guiding power of the destinies of the dumb millions of India, and though there is not yet an open way for us to be heard directly, the good people of Great Britain

are desirous of giving us a change to do so through them. The very fact that they have returned you to Parliament has convinced us of their real will to do us justice. The right way to our political welfare has thus been hit upon, and only made open through your long exertions and continued struggles. The sacrifices you had to make for the attainment of this object were many and various; and only point to the nobleness of your heart. The whole of your life is worth studying with advantages. It will supply lessons to all; the rich and the poor, the young and the old; the proud and the dejected, will equally derive much benefit from its careful study. As we have said above, the way to our political well-being has been only opened. It will yet require many men of your type to secure, and make it yield its valuable advantages. We, therefore, fervently pray God that He may give you long life and bestow upon you His highest blessings. Thanking you most heartily for your many kindnesses, we beg to conclude this our humble short and simple address.—We beg to remain, Sir, your most obedient servants—(Sd.) D. C. New, Commissioner, Municipality, Lanauli, and about fifteen others.

MUNICIPAL STANDING COMMITTEE.

The weekly meeting of the Standing Committee of the Bombay Municipality was held yesterday afternoon under the presidency of Dr. Cowasjee Hormusjee. There were also present the Hon. Mr. R. G. Oxenham, the Hon. Mr. Javerilal U. Yajnik, Dr. Bhalchandra Krishna, Messrs. K. M. Shroff, W. B. Carroll, Grattan Geary, K. N. Kabraji, Harkisondas Narotamdas, the Hon'ble Mr. Fazulbhoy Visram, Dr. A. G. Viegas, and Mr. W. G. Roughton.

THE ADDRESS OF MR. DADABHOY NAOROJI, M.P.

The Committee proceeded to consider a letter from

the President to the Chairman, pointing out that the Committee in their recommendation to the Corporation made no provision for funds for carrying out the ceremony that will be necessary on the occasion of presenting the address to Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P., requesting that the deficiency may be brought before the Standing Committee at their next meeting with the view to their recommending the Corporation to sanction a grant for this purpose.

The Chairman said that before the Committee discussed this subject he would point out that Section 63 of the Municipal Act provided that the Standing Committee might in their discussion provide such contributions as they think fit for public ceremonies and with the previous sanction of Government the Corporation may make such provision. In the present case, however, no such sanction had been obtained from Government, and he did not know that the Standing Committee could make such a recommendation to the Corporation as Dr. Blaney suggested.

Mr. Oxenham : Then I would inform Dr. Blaney that in the absence of any previous sanction we are unable to take any action.

Mr. Kabraji did not see that any money was needed. Why not present the address in the Municipal Council Chamber, and thus prevent expense ?

On the motion of Mr. Oxenham, seconded by Mr. Kabraji, it was agreed that the President be informed that the Committee cannot recommend the voting of any money for the purpose of publicly presenting the address without sanction of Government previously obtained, and that the Committee are of opinion that the most appropriate place for the presentation of the address will be the Council Hall.

the Corporation wished, the committee could then take the responsibility of deciding where the address should be presented. Otherwise it would be necessary to call a special urgent meeting of the Corporation for Tuesday next, (the day on which the address was to be presented) to receive the report of the committee.

Mr. Bhaishunker thought that the matter might be referred to the committee with full powers to act, and it was agreed that this course should be taken.

PRESENTATION OF THE MUNICIPAL CORPORATION ADDRESS

TO

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "Bombay Gazette" 12th January 1894.)

A "meeting of urgency" of the Bombay Municipal Corporation was convened by the President to be held yesterday afternoon for the purpose of presenting an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P. The chair was occupied by the President (Dr. T. Blaney), and the other members of the Corporation on the platform were :—Messrs. Abdulla M. Dharamsi, Anandrao Narayen Vasudeo, Dr. Ardasir Dadabhai Mody, Messrs. Bhagwandas Narotumdas, Bhaishanker Nanabhai, Dr. Bhalchandra K. Bhatawadekar, Bomonjee Pestonji Master, Byramji N. Servai, the Hon'ble Mr. Chimanlal Haril Setalvad, Messrs. Cowasjee Hormusjee, Cowasjee Pestonji, Darashah Ratanji Chichgar, Dominick A. D'Monte, Messrs. Dinsha Edulji Wacha, Rao Saheb Elappa Balaram, Messrs. Fardunji Nasarwanji Bisni, Fazalbhai Jumabhai Lalji, Framji Dorabji Divecha, Grattan Geary, Goolam Hoosein Allana, Govardhandas Goculdas Tejpal, W. R. Hamilton, Hasambhai Visram, Ibrahim Rahimtulla, Jagmohandas Vandrawandas, the Hon'ble Mr.

Javerilal Umiashankar Yajnik, Messrs. Jaya Karady Lingu, Karsandas Chubildas, K. M. Shroff, Kharsedji Nasarwanji Wadia, Rai Bahadur Luchmon Singh, Messrs. Maneekshah J. Talyarkhan, Meherjibhai Rastamji Setna, Mirza Hussein Khan, Mulji Bhawanidas Bharbhaya, Moreshwar Gopal Deshmukh, Nanabhai Navroji Katrak, Nowroji Jehangir Gamadia, Purshotumdas Mungaldas Nathubhoy, the Hon'ble Mr. Rahimtula Mohamed Sayani, Messrs. G. W. Rougton, Shivaji Dhurmaji, Sundernath D. Khote, Tribhowandas Munguldas Nathoobhoy, Tribhowandas Varjiwandas, Vandrawandas Purshotumdas, Dr. Accacio Gabriel Viegas.

A number of Corporation officials were also seated on the platform, including Mr. H. W. Barrow, Secretary to the Corporation, Mr. Sorabjee N. Cooper, Chief Accountant, Mr. W. K. Bruton, Assessor and Collector, Mr. Douglas Bennett, Superintendent of Markets, and Mr. C. C. James, Deputy Executive Engineer, Mr. Nicholls, and Mr. L. W. Michael. The body of the hall was occupied by a large number of native citizens, who were admitted by cards of invitation issued by the Corporation. Mr. Dadabhai Naoroji was loudly cheered when he entered the hall and took his seat on the right handside of the President.

The President, having stated to the members of the Corporation the object of the special meeting, proceeded to read the following address, which was illuminated and mounted on vellum:

To Dadabhai Naoroji, Esq., M.P.

Sir,—We, the President and Members of the Municipal Corporation of the City of Bombay, avail ourselves of the opportunity of offering you a hearty welcome on the occasion of your present visit to this the country of your birth, and to the city in which you have spent the earlier years of your life, and in which you have done good service in every line of public

activity. (Cheers.) We congratulate you on securing a seat in the British House of Commons. (Cheers.) You are the first native of India who has succeeded in entering that great and ancient Assembly, and this Corporation cordially rejoices with you in having achieved a distinction which brings honour, not only on yourself, but on this your native city. (Renewed cheers.) We wish you a continuance of health and strength, and trust that in the future your Parliamentary career will continue to justify the confidence which the people of India of all classes have always placed in you. (Cheers) If you have reason to be proud of the distinction which the Electors of Central Finsbury have placed upon you, your fellow-citizens in Bombay share in that pride, believing, as they do, that the confidence reposed in you as a representative man in Parliament will be fully justified by your future career. (Loud cheers.)

THOMAS BLANEY, President.

H. W. BARROW, Municipal Secretary.

Mr. Dadabhai Naoroji, who was warmly received on rising to reply to the address, said: Dr. Blaney, members of the Corporation, ladies and gentlemen,—I need not say how deeply I feel the great honour that the Corporation of this great city is doing me to-day. I seem to be especially fortunate with this Corporation as on a former occasion, a unique compliment was paid to me by the Corporation on my retirement from it. It was not the custom of the Corporation to pass any vote of thanks to any retiring member, but in my case a special exception was made. When the question was discussed in the Corporation, it was thought that as there was no precedent for the course, it should not be taken as setting a precedent in the future. Whether any such compliment has been paid to any member who has since retired I do not know; but on that occasion it was considered to be an unique compliment from this Corporation to one of its members. (Cheers.) I thought

then I had received, perhaps, the highest honour that the Corporation was able to confer on any member or on any citizen. But to my surprise and gratification I find that a far higher honour is now done to me by such a representative body as the Corporation of this great city. (Cheers and interruption caused by the hall being opened to the general public.) In giving me this hearty welcome you referred to some of my activities of earlier days. As the first fruits of the higher education which the British rulers imparted to this country, you will remember that a batch of youthful enthusiasts rushed forward with the impulse of the thought that as they were educated at the expense of the people, and as they were fortunate enough to receive the first light of Western civilization, it was their bounden duty to communicate, to hold forth that light to their fellow-countrymen. Under that impulse they rushed forward and established all sorts of societies and institutions without fearing in the least opposition or obstruction, and carrying everything by storm. Well, there are still some survivors of that youthful band, and they may well congratulate themselves that the institution which they established in earlier days, such as the Students Literary and Scientific Society, the *Dnyan Prasarak Society*, the *Rehnumai Majdiasni Society*, the Native General Library, and the Bombay Association—which is still more powerful in its newly-constituted condition. These Societies established nearly half a century ago are still existant and doing useful work. I may well congratulate myself and those of my colleagues who are now surviving that their work has endured so long, and that it has been remembered even at the present day by the most representative body of this city. (Cheers.) It is a source of great happiness to all of us to find that in this manner the efforts of our earlier days are not forgotten. You very well congratulate yourselves and congratulate me, and I may say rejoice in the admission

of an Indian to the House of Commons. We have full rights, we have full reason to rejoice, at this admission. To the Englishman representative institutions may be a matter of course, to them it is like the atmosphere they breathe, but to us it is a new life, a new throb, a new existence, a new departure, in our national history, in our national condition, in our national existence. (Cheers.) We may therefore well rejoice—and I join in the rejoicing, though I am the instrument of this happy condition—I rejoice with every one of you and with all India. (Cheers.) But what encourages me still more and strengthens me so much, is the fact that in all the addresses I have received and in all the speeches I have heard, it is shown that the people of India have confidence in my representation—(cheers)—and that confidence I now find endorsed by my native city through a representative assembly consisting of all classes and creeds to be found in this one of the most cosmopolitan cities in the world. (Cheers.) I may say, therefore, that I feel exceedingly delighted and thankful that this strength and encouragement has been given to me all over India in every address that has been presented to me. (Cheers.) A hope is expressed in your address that my future career may prove successful and good. Well and no one can say what his future career may possibly be, but this much I may tell you, and you will be pleased to hear that during the past year, my constituents have expressed their satisfaction at the manner in which I have performed my duty towards them in the House of Commons. (Cheers.) These are the generous words in which they expressed their satisfaction:—“The General Council of the United Liberal and Radical Association desire to record their high appreciation of the admirable and most exemplary manner in which Mr. Dadabhai Naoroji, M.P. has performed his duties as the representative of this constituency in the House of Commons. (Cheers.) I

only pray and hope that I may have the good fortune to enjoy this confidence hereafter, as you hope and pray for. (Cheers.) This is not the occasion for me to dilate upon Municipal institutions, because it would be like taking coals to Newcastle to address any words of the kind to a Municipal Corporation, which has distinctly and emphatically proved its success in every possible way as a self-governing body. (Cheers.) I had some part in its working and I am proud of it. I say it has most successfully proved that Municipal institutions can very well flourish in this country, if they are allowed full independence and full action in all that they think to be necessary for the good and welfare of the inhabitants of the city placed under their care. I rejoice, Sir, that that success has been continued and increased; and I hope that the example of this Corporation and every other successful Corporation will prove distinctly to our British rulers that there is life, that there is capacity for self-governing bodies in India. (Cheers.) I rejoice for the successful proof the Bombay Municipal Corporation supplies, and I hope that it will be the means of extending that self-government, and those representative institutions to which we aspire as deserved by such earnest and practical efforts as this Corporation has done. (Cheers.) I thank you again most sincerely for this very hearty welcome you have given to me of which I am proud and which I shall remember through life with the greatest happiness and pleasure. (Loud applause.)

The President having declared the business of the meeting over, Mr. D. E. Wacha called for cheers for Mr. Dadabhai Naoroji and for the President, and the audience having taken up the suggestion with great cordiality, the proceedings terminated.

THE INDIAN NATIONAL MOVEMENT.

(From "Bombay Gazette," 16th January 1894.)

At Tejpal House, Malabar Hill, yesterday, in a room overlooking the blue waters of the Arabian Sea, the first Indian Member of Parliament gave a representative of this paper his opinions on Indian affairs in general, and the Congress movement in particular. Mr. Dadabhai seemed none the worse for the strain of speech-making and public demonstrations he has undergone since he returned to his native land for a brief visit on December 3rd. He leaves Bombay for London on Saturday next, and to judge from his buoyant tone yesterday, he will return to his Parliamentary duties in a cheerful spirit.

"I do not know," he said in reply to the first question addressed to him, "that I have anything to add to what I have already said in public concerning the demonstrations of welcome with which I have been greeted. These demonstrations began at Aden, and, as you know, have been continued wherever I have been in India. The people seem to have been thoroughly unanimous in their kindly feelings towards me, and the genuineness of their welcome has been everywhere apparent. The subject being a personal one I cannot speak so freely on it as I otherwise could, but my friends tell me that in heartiness and unanimity the demonstrations in my honour have never been surpassed. The addresses of welcome I have received—over a hundred in number—almost all strike the right key-note as to the reasons why I have been so greatly honoured. They are, first and foremost, the victory achieved in the House of Commons under my leadership on the question of Simultaneous Examinations, and, secondly, my election to Parliament."

"Yes, it is true," said Mr. Dadabhai, in reply to a reminder that the motion passed on the Examina-

tions question was moved by Mr. Paul. "Yes, it is true, I did not propose the resolution, but that does not alter the fact that I was the leader of the movement. The circumstance that it was Mr. Paul's motion and not mine was entirely due to the chances of the ballot. You know that in recent years the time of private members has been so narrowed by Government that individual members find it very difficult to succeed in balloting for a place. Consequently syndicates have been formed, and as many as twenty or thirty members will sometimes give notice of motion on one subject, thereby increasing the chances of getting a night. Very often a member who has obtained the first place in the ballot will introduce the subject with a brief speech, leaving it for the leader of the particular movement to which the motion refers to explain it in detail. Mr. Paul was thoroughly conversant with the examinations question, and his legal training enabled him to present it to the House in a very able manner. But he has more than once publicly acknowledged that the credit of getting the resolution passed in spite of Government opposition belongs to me."

Reminded that only 160 members went into the division lobby, Mr. Dadabhai refused to admit that with a larger House the result of the division would have been different. "As usual on a Friday evening a great many members had paired for or against the motion. When you compare the members present with the almost empty House when Indian affairs have previously been under discussion, and when you remember that on Friday evenings the House is often counted out while discussing English subjects, I think you will agree with me that the motion was not carried by a mere catch-vote. It is important to bear in mind, too, that we were opposed by the Government, and that our majority of eight brought the Ministry

into a minority for the first time since the General Election."

"The vote has had no immediate result in India at present?"

"No, Lord Kimberley laid the motion before the Indian Government at the time, but their reply to his despatch has not up to the present time been made public. Bearing in mind the opposition of the India Office there may be some delay in giving effect to the resolution. There has hitherto, I am sorry to say, been too much reticence upon the part of the Indian Government in giving public intimation as to their intentions. The right of interpellation which members of Councils now possess will be very useful, and will be the means of clearing up many of the misunderstandings due to official reticence. The result of the division on the Simultaneous Examinations question has shown to the Indian people that the English race will do justice to them when they are placed in full possession of the facts."

The Lahore Congress being the next subject mentioned, the Parsee M.P. was asked whether he could account for the fact that Bengal was only represented by fifty-seven delegates. His reply was that it was invariably the case that the province in which the Congress was held was best represented, whilst the attendance from distant provinces was comparatively small. "But," he continued, "considering the long distances it is necessary to travel when the Congress is held in an extreme part of India, I think the representation all round was very fair indeed. Such criticisms as appear in the *Pioneer* this morning are to be expected—there will always be as many opinions as writers. We do not object to criticism, for we benefit by it and make the best of the useful suggestions of others."

Speaking of criticisms, Mr. Dadabhai said "I see

that the alleged indebtedness of the Madras Conference Committee to the London Committee has been severely commented upon."

"Yes, unnecessarily so. The Madras Committee are not in debt, it is from a little dilatoriness in making remittances that the whole difficulty arises. The dilatoriness, however, has mainly arisen from the failure of the Oriental Bank, who were the bankers of our general fund. Of course, the local secretary appeals in strong terms for money, but this kind of thing is not confined to us. What society, or institution can you find in England which is not making constant appeals for funds? There is, as you know, always an outcry for money for the carrying on of every propaganda. The workers always say they do not get enough. The Madras Committee always pay their due quota, but are not very prompt in remitting it. As you know Rs. 60,000 were voted to the British Committee at the Congress, and the sum has been paid: there is nothing owing."

Questioned as to the attitude of the Mahomedans towards the Congress movement, the member for Central Finsbury said that amongst the educated members of the faith of Islam there is a growing feeling in favour of the Indian national sentiment. "There were," he said, "a large number of Mahomedan delegates at Lahore from the Punjab. They are beginning to see that the movement is not a racial one, but is calculated to promote the benefit of all—that it is a national and not a sectional propaganda. As far as I can see, this opinion is growing all over India."

"You are thoroughly satisfied as to the success of the Ninth Congress?"

"Yes," said Mr. Dadabhai, "thoroughly. As usual there were differences of opinion on questions of detail, but with regard to principles there was complete unanimity."

"Very little has been heard this time of the proposal to meet in London."

"No," was the reply. "That question did not come up for discussion. There are many practical difficulties in the way of sending a hundred delegates all the way to London. If it was a question of only sending half-a-dozen it could be easily managed."

"Your idea is that a Congress in London would have an educative effect upon the English people?"

"Yes, decidedly. In saying this I do not complain of the work already accomplished in that direction. The sympathy of reformers at home is with us, and wherever I go to address public meetings I am cordially welcomed, a fact due to the cause that I espouse. The Liberal press also takes our side."

"You look upon the *Chronicle* as your daily organ, I think?"

"Yes, in the sense that it gives more prominence to the Indian movement than the other Liberal papers; but not in the sense as has sometimes been suggested, that it receives any subsidy from us."

"Your funds, then, are entirely absorbed by propagandist work and by office expenses?"

"Yes, entirely, we have to pay a good deal for assistance in the office, as the correspondence there is becoming increasingly heavy; it is almost like another India Office."

Conversation next turned upon the bearing of the Irish Home Rule controversy on the Congress movement. "The Irish movement," said the member for Central Finsbury, "is having a valuable educative effect in calling attention to the principles we advocate. Of course, our demand does not approach that of the Irish in the completeness of the representative principles asked for, but the principle involved is the same. Some of Mr. Gladstone's speeches on the Home Rule Bill are very applicable to India, particularly that on

the third reading in which he dealt with the broad principles of representative institutions. Yes, the Irish movement is sure to do us good."

"But supposing for the sake of argument that a Parliament is eventually established on College Green, Dublin, and supposing that the experiment does not succeed, will it not have a prejudicial effect upon your agitation?"

Mr. Dadabhai was quite ready to admit the likelihood of the first part of this proposition, but the latter clause he unhesitatingly repudiated. "I see," said he, "no ground for fear that Home Rule for Ireland will be a failure. Representative institutions have always succeeded in the past, because they are grounded on truth and justice, and for the same reason they always will succeed. It is," he enthusiastically added, "by moral force alone that a nation can be well and truly governed. In our demand we have this advantage over the Irish—they started with bitter hatred to the English, born of centuries of wrong; we, on the other hand, have loyalty deep and strong, as a starting point."

The member for Central Finsbury is quite as optimistic with regard to his chances of re-election, as he is concerning the wisdom of granting the demand for an Irish legislature. He assigned as the grounds for this confidence that the Liberal Party in the constituency were now thoroughly united in his support; that satisfaction with his representation had been expressed in many quarters; that Captain Penton, a large landowner in the constituency, is no longer his opponent; that at present the Conservatives have no candidate in the field, and that the opposition he met with last time in certain influential quarters of the Liberal Party would not have to be again faced. "I see no reason," said Mr. Dadabhai, "why I should not get back at the next election the 500 majority, by

and also follow him in procession to the Apollo Bunder." It was announced at the meeting that the Principals of the Arts Colleges had been consulted, and that the movement would be of a purely academic character. A committee composed of the following gentlemen was then elected to make the necessary arrangements :—Mr. J. Phillip D'Quadros, B.A., (president) ; S. C. Shahani, M.A., assistant professor, Wilson College ; Jehangir P. M. Mehta, of the St. Xavier's ; and R. B. Paymaster, B.A., LL.B., hon. secretaries ; Kharshedji D. Mistry, B.A., hon. treasurer ; S. D. Saklatvala, J. R. Patell, H. P. Karani, Philip N. Goudinho, B.A., St. Xavier's ; A. S. Davar, B.A., P. C. Kavasji, D. J. Surte, B.A., Bedarkar, Elphinstone College ; N. B. Ranade, B.A., Fellow, Wilson College ; A. M. Mirza, Talmocky Talcheker, Daji and David Moses, Wilson College.

After passing a hearty vote of thanks to the hon. secretaries of the Presidency Association for the use of their rooms and the chairman, the meeting concluded.

GOCULDAS TEJPAL BOARDING SCHOOL.

The above institution, which is situated at the Gowalia Tank, was visited by the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., on Saturday last. Mr. Goverdhandas Goculdas Tejpal accompanied Mr. Dadabhai, and they were received at the main entrance of the Goculdas Tejpal Sanskrit College by the superintendent, Mr. Manchubhai Nursidas Choksi, B.A., LL.B., and the shastris of the college. As Mr. Dadabhai and Shet Goverdhandas alighted from the carriage, the students of the college raised long and loud cheers. They were first led to the spacious college hall, where some Marathi verses, composed by a student of the college and also some Sanskrit shlokas, suitable to the occasion, were recited.

Mr. Dadabhai inquired as to the working of the college, and then he was taken to the library room of the Goculdas Tejpal Boarding School, where the boarders presented the following address :—

“ Most Respected Sir,—We, the boarders of the Goculdas Tejpal Boarding School, beg to tender our cordial welcome to you, on your arrival here from England, where you patiently and perseveringly fought out your way to the honoured and enviable seat in the Imperial Parliament. We here express our deepest gratitude to the electors of Central Finsbury for their sound judgment and generosity in making an election which has been an unique event in the history of our countrymen, with whose poverty and sufferings you heartily sympathize, and whom it is the sole end and aim of your life to relieve from their indigent situation. The hearty reception that we accord to you this afternoon is nothing as compared with the honour you have been receiving at the hands of our countrymen throughout all parts of India. Yet we presume that it will have its special significance in the fact that it comes from students, and students who are the boarders of an institution, which is historically connected with the first sitting of the Indian National Congress, whose cause you have so energetically espoused from its very foundation. We feel the institution, and along with it ourselves, highly honoured by this your visit ; and here we avail ourselves of the opportunity of expressing our sincerest thanks to Seth Govardhandass Gokuldas Tejpal, but for whose care and kindness we would not have had the pleasure of seeing you here. He has been following the noble example set by his revered father Seth Gokuldas Tejpal, one of the greatest public benefactors of the Bombay Presidency. That benevolent sympathizer has founded not only this institution, but has besides, laid out very large sums in several other institutions of public utility ;

thereby displaying an unbounded zeal for the cause of education and relief of his poverty-stricken countrymen, just as your honourable self has been doing by devoting the whole of your precious life to the promotion of the material prosperity of your country. In conclusion, we beg to express our heart-felt thanks for the honour you have done us by visiting this institution ; and we pray to the Almighty for your long life and successful career in future."

After the address was read, Mr. Dadabhai in reply thanked the students, and said that it was they who, by reason of higher education they were receiving, could play an important part in the improvement of their own countrymen.

Mr. Manchubhai Narsidas Choksi, B.A., LL.B., Superintendent of the Institution, said :—"Sir,—On behalf of my brother-servants of these charities, I beg to convey to you our heart-felt thanks for the great honour you have done to us by visiting this, the most important of the educational and charitable institutions, founded by the revered Shet Goculdas Tejpal, to whose liberality and noble patronage we are under a deep obligation. Words fail me to describe adequately our sense of joy, which we feel on this occasion by your visit, which, looking to your multifarious and more important engagements, we could hardly expect. But it is owing to the keen and active interest which the illustrious representative of our noble donor has been taking for our good, that we have the honour to meet you here. This institution, which is the only one of its kind in the whole of the Bombay Presidency, and perhaps in India, has by the good work it has done, and is doing, well established its reputation, and this memorable day will be remembered for many years to come by the high honour done to us. In the end, I tender on behalf of all present, sincere and most cordial thanks and pray that the Almighty may

grant you long life and prosperity for the good of this country."

With these words, Mr. Dadabhai and Mr. Goverdhandas Gokuldas Tejpal were presented with huge garlands of flowers and large and excellent bouquets.

Mr. Dadabhai was then shown over the whole premises by the Superintendent, and expressed himself to be highly pleased with all the arrangements made for the comfort of the inmates.

At 4-15 P.M. Mr. Dadabhai left amidst cheers of the boarders and the students of the Gokuldas Tejpal Sanskrit College.

Mr. Dadabhai has addressed the following letter to the boarders :—

Khetwadi, 5th Lane, Bombay, Jan. 14.

Dear Sir,—I thank you all sincerely for the warm reception I was accorded by you on the occasion of my visit to your school, and likewise for your kind address of welcome full of hearty congratulations and sentiments of good-will towards me. It is a matter of great satisfaction to me that you should have put such a generous estimate on the work I have done. I am much obliged to my friend Mr. Goverdhandas Gokuldas Tejpal for procuring me the pleasure of visiting you.

Yours truly.

(Sd.) DADABHAI NAOROJI.

MR. DADABHOY NAOROJI
ON
FREE EDUCATION.

(From "Bombay Gazette," 19th January 1894.)

The distribution of prizes to the successful students of the several institutions conducted by the charity of the late Mr. Gokuldas Tejpal Schools took place yesterday evening, in the hall of the Anglo-vernacular School Buildings, Gaiwady, Kaltadevi Road. Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P., presided. There was a large gathering of influential and leading native gentlemen. The school premises presented a very gay and lively appearance, being prettily decorated with flags and festoons of flowers.

Mr. Dadabhoy Naoroji was loudly cheered by the students on his entering the hall.

At the outset Mr. Goverdhandas Gokuldas Tejpal said : Mr. Dadabhoy Naoroji and Gentlemen,—I beg to tender my warmest thanks to you for your kindly consenting to preside on this occasion at the annual meeting of distributing prizes to the scholars in Gokuldas Tejpal Schools. On previous occasions we were honoured by His Royal Highness the Duke of Connaught, His Excellency Lord Harris, and His Highness the Rao of Cutch, who were pleased, upon my invitation, to show their sympathy in the good work that is being carried on by the Committee of the Gokuldas Tejpal charities. I feel that we are no less honoured by your presence on this occasion. There is a peculiar fitness in the fact that you, who were an encourager of private educational benevolence in this country more than forty years ago, should, in the course of your stay here, have found time to show your sympathy with the charitable endowments founded by my revered father. These endowments are private

contributions to the noble cause of education than which I know nothing is more dear to your heart. Having regard to the fact that the country is poor and unable to support education in all its branches by means of liberal private enterprise, it must be acknowledged that popular education in this country must, to a large extent, depend on State aid. When, again, it is borne in mind that at the present moment there is almost a consensus of opinion in Europe and the United States that Popular Education can only be effectually promoted by means of State expenditure of a most liberal character, you will, Sir, agree with me as to the vital importance of the State allotment on education in this country being largely increased from year to year, especially having regard to the fact that a large portion of the population is still unfortunate enough not to know either to read or to write. You, Sir, who have taken so keen and prominent a part in all educational matters from the earliest days of your academic and professorial career, you, whose interest in the promotion of the moral and intellectual welfare of your countrymen is deep and abiding, will, I trust, find some suitable opportunities in and out of the House of Commons to refer to the present State expenditure in India on this matter. Meanwhile, it is to be fervently hoped that there will be found in many parts of our country men who will follow the praiseworthy example you and your co-associates set at the very outset of your educational career in this city. The self-sacrifice you all underwent to promote education among our citizens here in the forties and fifties is still fresh in the minds of the older generation who saw you at your work and were proud of it. The Students' Literary and Scientific Society is a monument of your early energies resulting in female education, and so is the Bai Bhicaji Shapurji Bengalee School which you were

among the first to establish in conjunction with the late lamented Messrs. Naoroji Furdunji and Sorabji Shapurjee Bengalee. It was also, I believe, at your instance that the late Mr. Nusserwanji Muncherji Cama established the first Anglo-Vernacular infant school by private enterprise, and which in its early years was known as Ayrton's school. It was indeed a touching and noble example—your and others acting as voluntary teachers, for some time, at the girl schools you were conspicuous in establishing here. And it is to us all a matter of the greatest satisfaction that our good friends of Poona, under the foresight, care, and guidance of that most distinguished gentleman who now graces the seat on the bench of the High Court, left vacant by the lamentable death of one of the greatest of our Indian Educationists, the Hon'ble Mr. Justice Telang, that under the fostering care of the Hon'ble Mr. Ranade, the Professors of the Fergusson College have been nobly imitating your example and sacrificing their time and energy for the promotion of education in their city. The examples of the late Professors Apte and Dharap are indeed worthy of all praise, and so too of Professor G. K. Gokhle, in whom we now discern all the germs of a brilliant educational and public career. It would be long and idle, too, to dilate further on all your noble exertions in connection with education in all its branches. Your interest has been perennial as evidenced by the many efforts made by you from time to time in the matter during your long sojourn of nearly thirty-eight years in England. Latterly, you have devoted not a little of your attention to Technical Education. The Note you submitted to the Government of Bombay during the Governorship of the much-beloved and esteemed Lord Reay is well known. May Providence spare, sir, your life for many a year to come to devote some portion of your public time to the furtherance of National Education—educa-

tion on which, Sir, I believe, the future moral and material salvation of India principally depends—education the seeds of which undoubtedly have been sown deep in the Indian soil by our benevolent British Rulers—education which will in time to come be the greatest permanent memorial of their rule in this country. Once more, Sir, I beg to thank you for the honour you have done me by presiding on this occasion and with your permission I request the Secretary of the Charities to read the Report which being done:—

The students went through a programme of choice songs, which were sung to the accompaniment of a harmonium in a manner which reflected great credit not only to the students themselves, but also on those who were responsible for their training. The songs especially composed in honour of Mr. Dadabhai Naoroji's visit to the School were appropriately sung and elicited loud applause.

The prizes were then distributed by the chairman.

Mr. Dadabhai Naoroji, who was received most enthusiastically, said: Mr. Govardhandass and Gentlemen,—I thank you most heartily in having given me this opportunity of taking part in this interesting occasion. I would not inflict upon you a repetition of what you all already know, or you ought to know, that this great charity has been existing for several years. I shall only summarise the report for the present year, which you have all heard, with the words that it is so far satisfactory and very hopeful—(applause)—and I hope the institution will continue to make progress as rapidly as the intention of the donor means. I would only say a word about the donor himself. The occasion of my presence here reminds me of those old days when I, as one of the youths, who rushed forward to do something, had to go to rich men for the purpose of asking for help, because our pockets were empty—(laughter)—though our hearts were full

of enthusiasm. Amongst those whom we approached was the late Mr. Gokuldass, and I, therefore, came to know something about that gentleman not merely as a rich man, but also as a man, and the recollection I carry with me about him is, that in his leisure hours he associated with persons not for the sake of pleasure and amusement, but he associated with persons of light and leading with whom he could consult on all those matters on which his heart was set; it was how to employ his riches to the best advantage and to the good of the people. It is, therefore, Mr. Govardhandass, a peculiar pleasure to me to have an opportunity of telling this assembly to-day what sort of a man your worthy father was. You have touched upon the question of national education. I wish there were hundreds and thousands of Gokuldasses, or Jamsetjis, or Petits, or Readymoneys who could supply this national education. But that is out of the question. National education is to be supplied, and it can only be supplied by the nation, for it is of the greatest interest to the nation itself that every child must grow educated into the duties of a good and useful citizen. I say that every farthing of a nation's investment must be in national education, which will be returned a thousand and a million-fold in the peace and harmony and the general advancement and progress of the people. You cannot expect people to go on advancing unless you make them capable of advancing by educating them in a way to make themselves generally useful. I think, education will be the best investment a nation can make, and it is the national duty that education should be supplied from national funds. (Applause.) Let us see what our position actually is at present. In the United Kingdom for primary education alone you have one in six; and in the United States there is nearly one in five of the population receiving education; but in India you have with the advancement that has been made lately

and for which we are all very thankful, that in India you have one in sixty boys and girls attending primary schools. Then, again, with regard to the expenditure, which is a greater test. The United States supply all kinds and grades of education, and the total sum spent has been eighty million sterling or thirty crores of rupees every year, and so far as the United Kingdom is concerned they spend nearly seven millions on primary education alone. How much does India spend? The Government grant for the whole national education, including every class of education, is only eighty-eight lakhs of rupees. (Cries of Shame,) I do not want it to be called shame, but it is necessary that we should consider this question carefully and ascertain what the cause is and where the remedy lies. There is no reason why India should be so backward because the national education was commenced in the United Kingdom, if I remember rightly, about the same time that the education began in this country, that is in the beginning of this century. The first grant made by the British Exchequer to the national education was for £20,000. It has increased in primary education to something like seven million. You must observe that the tendency is to make primary education as free as possible. (Applause.) If any country needs free education at all, it is India, which is certainly very poor. Free education or State education does not mean that it is supplied by any particular body, but it is from the revenue of the country, and the best purpose for which the revenue could be applied was for the education of the people, for it is on education that our future and further progress depends. The question now is what is the remedy. Why should our progress be so slow as compared with other important countries. It is our good fortune that the Government of India understands the subject thoroughly. The Government itself suggests the remedies, but the only misfortune is that it

does not follow its own preaching. (Laughter.) In one place it admits that true statesmanship and true business-like work was to employ the cheapest possible and at the same time quite efficient agency. They again say that for all classes of schools it was hoped that trained native agency might exclusively be used, not only on the score of economy, but also by way of giving encouragement to that class which our educational measures were calculated largely to produce. (Mr. Dadabhoy here quoted at some length the views of the Government of India as to the advisability of employing natives available for a course of duty for which many of them were naturally and by good training singularly well fitted.) You will, gentlemen, agree with me that I cannot give any better or more concise description of the causes as well as the remedies than those suggested by the Government themselves. Either the education that we have been receiving during the last three-quarters of a century is worth anything or nothing. If Government as educators claimed that the education that has been given to the Natives is of the best kind, and we give them credit for it, then they are bound to employ that cheaper and efficient agency in place of the more costly agency that they were compelled to employ in the beginning. If on the contrary, they complain that they cannot find fit persons to carry on the educational work then I say all their boast of what they have done during the three-quarters of a century is all simple moonshine. (Laughter.) They must confess that they have done nothing, but that is not the case. The Government of India has distinctly stated what it considers to be the result of the education that we have received at their blessed hands. The future of that educational system ought to be on the simple business principle, that we must buy best things at the cheapest rates in the market. If that doctrine is followed and practised, then I say the question of national and general educa-

tion in the country will be most easily solved. Now, there is one feature in connection with the present state of our education, to which I wish to make a slight allusion, and that is, that unfortunately even such education as has been given has been unevenly distributed amongst the people. It so happens that some of the sections of the people, such as the Sikhs, the Rajputs, the Mahomedans, and the Marwarees—and I am informed that there is only one Marwaree student, who has passed the Matriculation—all these have to a certain extent remained backward in education. I do not want to blame them. There were circumstances, when education was first introduced, which did not permit of their taking advantage of education imparted at that time. I am one of those who received free primary education, and paid for having higher education. The result at least has been that those who were associated with me at that time have always felt that being educated at the expense of the ryots, and having been fortunate in receiving the first light of Western education, it was our bounden-duty and an act of patriotism that we should make some return to the men at whose expense we were educated. In those days the feelings of patriotism and loyalty were too strong, and though the sinews were supplied by the tax-payers they were always deeply thankful to those who gave them that education. True patriotism on the one hand and true loyalty on the other mainly depend upon our higher education. Peace and harmony will be achieved by general primary education, but the progress of the nation will depend entirely on higher education. (Applause.) I do not mean to say that any special favour or concession should be made to anybody. The British rulers cannot do it, and if they attempted to do it they will sap their own foundation. They must treat all races or classes of the people with an impartial and just hand; and, therefore, I am not asking from them, on this occasion, anything special for

acting appointment to the post of Chemical Analyser to Government, simply because he happened to be an outsider: nay, his aspiring to such a post led to his resigning Government service altogether. And yet any one belonging to the favoured service who knows nothing about analysis, and has not done a single analysis, and has no experience of his work can become Chemical Analyser to Government if he can only write his name to the reports of analysis done by his assistant. The Government of Lord Reay, having been made acquainted with our grievances, tried to remove the disqualifications, those outside the favoured service were labouring under, by inaugurating certain reforms, but, alas! no sooner his Lordship's back was turned, the reforms began to be undone one by one. Under these circumstances your presence amongst us at the present time is hailed as a fortunate circumstance by us, for we believe that by making you, Sir, fully acquainted with our case we are sure to draw your sympathy and your help towards this cause of reform in the same measure as has been given towards several other Indian questions. You will remember the times when medical education was inaugurated here. Government having found a heavy death-rate in the subject population, attributed it—and attributed it justly—to the absence of the blessings of skilled medical art and of advanced medical science. They founded Medical Colleges and Hospitals to rear up a scientific medical profession in the country; and to aid them in their philanthropic work here they chose men from the Military Medical Service, the only available field then in the country for selection of Professors, and their choice fell upon Drs. Morehead, Peat and Giraud, than whom no better men could have been chosen for the purpose of imparting Western medical education. The education was to be imparted in English, and to induce students from English schools to join the Medical College the entrance examination was made very simple.

It consisted of simple translation from and into English, with writing to dictation in English, and doing easy sums in arithmetic. And, moreover, the first medical students were paid for receiving their education given in the College. With all this Government succeeded in drawing only about ten students. The yearly admissions continued to be very small, until 1867, when the practice of medicine on Western principles meeting with general appreciation, students not only began to flock to the Medical College, but became paying students like the students in the Arts College, and thus the Grant Medical College began to derive a large income from students' fees, which must be now amounting to more than Rs. 30,000 a year. Though the students in our Medical College now pay for the education they receive, they cannot aspire to a Professorship in it, as is open to students in similar schools elsewhere. The unjustifiable disqualification, by which those who are really fit and capable are fit for nothing, and those who may be fit for nothing are fit for everything, must in itself have a most demoralizing effect on the students, for as they are thus disqualified they can have no higher or other aspiration than to get out of the College somehow or other as soon as possible. We are often charged with having no love for our *Alma Mater*. Hamlet, it is said, had no love for his mother, though he was jealous of her. But then, if he really had no love for her, he would not have been so jealous. We do love our *Alma Mater* and are jealous of her, because she fosters other children than her own who are debarred from going back to her, and have been displaced by others for want of love on her part to her own children. The entrance of members of the profession not belonging to the favoured service used not to be so much guarded against in olden times. My friend, Dr. Lisboa acted at one time as Surgeon to the J. J. Hospital, and the late Drs. Narayen Dajee and Sakaram Arjoon were Professors of Botany, and Materia Medica.

constituted after the manner of our Port Trust, responsible to Government and to Government alone, confining the control and charge of all military hospitals to Surgeon-Generals and their army of military medical officers. Our Surgeon-Generals are the official heads of the profession not because of their high professional attainments, as are the Presidents of the Royal Colleges of Physicians and Surgeons in England, nor are their professional attainments as great as those of the latter. The highest posts in Law are open to all; in Medicine they are guarded by what is called vested rights and interests. I have thus tried as briefly as I could to lay before you our wrongs. Strictly speaking, they are not *our* wrongs—they are wrongs done to the profession at large and to the medical sciences themselves. I have pointed out to you defects in the present system which allows unnatural methods of selection to the highest post in the civil medical service in India, and is fraught with the greatest harm to the profession at large and to the development of medical sciences in the country. I have also tried to point out in what direction reforms may be begun and carried out. It only remains to thank you for the sympathetic and attentive hearing you have been pleased to accord me.

Dr. J. C. Lisboa, then followed and said: I thank you, Sir, in my name and in the name of the gentlemen here present, for the honour you have done us in allowing us, busy as you are, to call on you in a deputation. I will not take up your time by travelling over the ground already covered by Dr. Atmaran. Almost all the members of this deputation were educated in the Grant Medical College, and love very much their *Alma Mater*, and it is because they love it that they wish that it should attain that degree of efficiency and perfection to which it can and ought to be raised. But this cannot be attained under the system of exclusiveness now in vogue of making professorial appointments. We de-

fire and contend that the appointment should be made on a sort of free trade principle, that is, thrown open to the most competent talent available, be it European or native. According to the present system the field of selection is limited. Each of the branches of the healing art has developed into a science, and to teach them most efficiently it is necessary that the field of selection should be so wide as to allow of specialists or well-trained men, wherever found, being admitted as professors in the College. The present system of monopoly is fraught with many evils. It is prejudicial to the interest of the students who have a right to obtain the best possible education. It is prejudicial to the full development of medical education and science in this country, for it damps the spirit of young men,—this pernicious system removing all possible stimulus to their activity and ambition, and they cannot but feel degraded as it were because they are debarred from entering the College and stamped with a permanent disqualification. It is also prejudicial to the good name of the College, for according to the prevailing custom one professor is allowed to shift from one chair to another as suits his convenience, on the assumption, as the *Indian Medical Gazette* puts it, that "one man is equal to any professorship that may happen to turn up at the time suited to the favoured individual." This process of shuffling is carried to such an extent that one professor successfully occupies two to three chairs, the subjects of which have nothing in common. Then there is a peculiar distribution and grouping of chairs. The Professor of Ophthalmology has an appanage of Zoology, so that whoever acts as an Ophthalmologist is supposed to be endowed with the knowledge of Natural History. Military medical men are promoted by seniority to the post of Superintendent of the Medical Stores, as if a rise in the service carried with it intuitive knowledge of Materia Medica on which assumption he used to be

add that recognising, as he did, the manifest anomaly that at present existed and which the profession sought to remove; he, and he felt sure his friends also, would work heartily for the necessary reform as soon as they were in possession of a regular brief from the profession.

MR. DADABHAI NAOROJI'S DEPARTURE FOR LAHORE.

(From "*Times of India*," 21st December 1893.)

Last night Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., accompanied by Mr. D. E. Wacha, left Bombay for Lahore by the Ahmedabad mail train to attend the National Congress. At about 9-15 P.M., while Mr. Dadabhai was on his way from his house at Khetwady to the Grant Road Station, a Parsee lady from Mr. Rana's family, residing at the Grant Road Railway over-bridge, stopped his carriage and decorated him with a huge floral wreath, which compliment having been acknowledged, the carriage conveying Mr. Dadabhai continued its way to the station, where on alighting from his carriage he was heartily cheered by some Parsee ladies and gentlemen, who had assembled to see him off. Among those present were the Hon'ble Mr. Javerilal Umiashanker Yajnik, Khan Saheb Navrojee Kaikobad Mody, Messrs. Jamsetjee Pallonjee Kapadia, Muncherjee Eduljee Morris, Rustom K. R. Cama, Furdoonjee M. Banajee, Mehrwanjee Muncherjee Bhownuggree, Mehrwanjee Furdoonjee Banajee, Rustomjee Maneckjee Mullaphiroze, and Narandas Dwarkadas Vasanjee. On reaching the platform Mr. F. M. Banajee and Mr. Muncherjee Morris put floral wreaths round Mr. Dadabhai's neck and presented him with bouquets. On the train in which Mr. Dadabhai travelled leaving the station the party gave vociferous cheers for him.

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "*Times of India*," 22nd December 1893.)

BARODA, December 21.

The station here was decorated sumptuously, and the platform was crowded, all the officers and shettiahs being present. Mr. Dadabhai was received by the Dewan and the Nagarshett, and was led by the chief officers and shettiahs to a silver sofa, and an address in a tastefully embroidered case and a shawl was presented by the Nagarshett. A silk woven portrait of Mr. Gladstone was presented by a Hindoo youth on the platform, which was ringing with loud cheers. Mr. Dadabhai was photographed with some gentlemen and returned under showers of flowers to his saloon. The train then left amid loud cheers. The event is quite unique in Baroda.

AHMEDABAD, December 21.

The great ovation given to-day to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., on his arrival here, was unprecedented in the annals of Ahmedabad history. Nearly ten thousand people assembled. The enthusiasm displayed was unbounded. A Municipal pendal was erected and decorated opposite the station. Boys and girls numbering 2,000 sang *garbies* and the mills stopped work for two hours, and thousands of mill-hands were present. The crush was so great that it was with the greatest difficulty that Mr. Dadabhai got away to the station. His carriage was unyoked and drawn by the people. Mr. Dadabhai stood in his carriage and bowed his acknowledgments. At the pendal the Hon. Mr. Runchodlal read the Municipal address, and Mr. Dadabhai replied in a few words thanking the citizens for their sincere reception. He said Guzerat was not only his native country, but that of the whole Parsee community, and he acknowledged with gratitude the

help given by Hindoo Rajas in allowing Parsees to make Guzerat their home. Alluding to the success of cotton industry here, Mr. Dadabhai congratulated Mr. Ranchoodlal as the first person to start a mill, and rejoiced on seeing so many mills in the city.

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "*Times of India*," 23rd December 1893.)

(FROM A CORRESPONDENT.)

DELHI, December 22.

A most enthusiastic and spontaneous reception was given on arrival here to Mr. Dadabhai Naoroji this afternoon. A monster crowd of people of all classes of men and children heartily greeted him with cheers. All the way from the station to the Imperial Hotel a procession of carriages, containing the leading citizens, was formed, headed by Mr. Dadabhai Naoroji's carriage. The procession dispersed on reaching the Imperial Hotel, where Mr. Dadabhai is lodged. On the platform an address from the Delhi Municipality was presented, while the ovation all along the line of route was unprecedented in this historical City.

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "*Times of India*," 2nd January 1894.)

(FROM A CORRESPONDENT.)

CAWNPORE, January 1.

A very enthusiastic and representative meeting was held to-day at the Maharaj Pragnarain's temple, consisting of leading Hindoos, Mahomedans, and Parsees of the station. Some twelve hundred people assembled in spite of the rainy weather. Lala

Pooranchand, the Honorary Magistrate and Vice-Chairman of the Municipality, presided. This meeting was convened by Lala Shewpershad, Rai-Bahadur Khaganchee, Lalla Pooranchand, the Honorary Magistrate and Vice Chairman of the Municipality, Hafiz Elahibux, and Mr. Jamsetjee, the leading merchants, and Pandit Prithinath, pleader and Municipal Commissioner, to discuss the nature and form of a congratulatory address to be presented to the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji at the railway station while passing from Cawnpore on the morning of the 5th instant. Resolutions were passed unanimously and a committee was formed to present an address in a silver casket, congratulating the Hon'ble Member and the Central Finsbury electors.

MR. DADABHI NAOROJI, M.P.

(From "Times of India," 5th January 1894.)

AGRA, January 4.

Mr. Dadabhai Naoroji was received in Agra by large crowds of people, representing all classes of the community. Addresses from residents were read. There was music, and flags were pitched throughout all the streets he passed. At Kinari Bazaar the horses were removed and the carriage dragged by the citizens and students. Flowers were showered on him. A Belangary banker read an address which was presented to him. The utmost enthusiasm prevailed.

At Aligarh also he was warmly welcomed by Sir Syed Ahmed.

MR. DADABHAI NAOROJI.

(From "*Bombay Gazette*," 8th January 1894.)

(FROM A CORRESPONDENT.)

ALLAHABAD, January 6.

Mr. Dadabhai Naoroji received a grand ovation here, en route to Bombay. The railway station was beautifully decorated and two addresses were presented, one on behalf of the citizens being read by the venerable Pandit Bishumbharnath. Notwithstanding office hours large crowds assembled and proceeded through the town with elephants, bands, and kinkhob banners. The streets were overcrowded. The horses of Mr. Dadabhai's carriage were unyoked, and the carriage was drawn by the people, and flowers and garlands were showered on him in various places. The party, consisting of Sir Romeshchunder, the Hon'ble Mr. Charuchander, Rai Bahadur Ramcharandas, Pandit Madanmohan, and several others, accompanied Mr. Naoroji to the next station. Repeated cheers were given for Mr. Naoroji, the Central Finsbury electors, and the Queen-Empress.

BHUSAWUL, January, 6.

A grand and enthusiastic reception was accorded Mr. Dadabhai Naorojee, M.P., by the Bhusawul public amidst showers of flowers. The waiting-room was tastefully decorated, a band playing the National Anthem. Songs were sung by Parsee girls. Upwards of a thousand people were assembled. Several European ladies and gentlemen also graced the meeting by their presence. The honorable member thanked those present in an eloquent speech, and the train started amidst loud cheering for his long and useful career.

JALGAON, January, 6.

A warm reception was given here to Mr. Dadabhai Naoroji M.P., by all the communities of Jalgaon, this evening. The station platform was overcrowded with ladies and gentlemen of different ranks. Every one was very anxious to honour him.

KHANDWA, January, 6.

Mr. Dadabhai was presented with an address from the Khandwa public. It was read by Mr. Haridas pleader. The leading gentlemen of all communities present were introduced by Mr. Hormusjee Dhunjeebhoy Kapadia, and the Parsee Priest, Jamaspjee Dessai offered blessings.

NASIK, January, 7.

On behalf of the Jain community of Nasik Mr. Dudhamal Kewalchand presented an address at Camp Deolali to Mr. Dadabhai with attar and gulab on Saturday midnight. In accepting it Mr. Dadabhai remarked that it was a happy sign of the bright future since the backward communities do realize the position.

NASIK, January, 7.

A large and influential public assembled to greet Mr. Dadabhoy Naoroji, M.P., at the Nasik station, at 11 P.M. yesterday. The station was elegantly decorated and well illuminated. Fireworks were discharged. An address was presented and replied to.

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "Bombay Gazette," 10th January 1894.)

(FROM CORRESPONDENTS.)

KHANDWA, January, 7.

On the 6th of January last the people of Khandwa, in the district of Nimar, Central Provinces, gave a welcome address to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., When he passed through the district on his way to Bombay, all the respectable and elite of the town assembled on the railway platform. As soon as the train entered the station, the fog signals announced the arrival of the grand old man. Mr. Dadabhai Naoroji was then introduced to the people, and an address was read to him, to which he gave a reply in few words suitable to the occasion. Afterwards garlands and bouquets were given to him; his compartment was also decorated with flowers, and when the train steamed out of the station, a hearty cheer was given by all the people that were present on the platform.

MUNMAD, January 7.

Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., arrived here *en route* for Bombay, at 8-30 a.m., on Saturday, the 6th instant, by the Jubbulpur mail. When the carriage entered the station platform a loud cheer. "Dadabha ki jai," was pronounced by the people. Mr. Balasaheb Vinchurker received him and conducted him into the waiting-room, where he took his seat. The place was well decorated. Among those present were: The Chief of Vinchur, Jagirdar of Shineer, and distinguished pleaders and other influential people of Yeola, Nasik, Shineer, and Munmad. After exchanging a few words with the Balasaheb Mr. Dadabhai was decorated with flowers, &c. After this the Chief of Vinchur rose from his seat and read an address, to which an appropriate reply was made.

Mr. Dadabhai expressed himself well pleased with the reception accorded him and left for Bombay amid the deafening cheers of the people of Munmad, Yeola, Nasik and Shineer. The distribution of flowers, *attar* and *pan-supari* closed the proceedings.

ENTERTAINMENT

TO

MR. DADABHAI NAOROJI BY THE HIGH PRIEST OF THE MAHOMEDANS OF BOMBAY.

(From "*Times of India*," 22nd January 1894.)

In pursuance of a desire expressed by the Cazeer of Bombay, Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., paid a visit to him at his residence in Null Bazaar at 3 o'clock on Friday afternoon. The Cazeer had invited a large number of representative Mahomedan gentlemen to meet Mr. Dadabhai, amongst those present being Shumshul Ulma Cazeer Mahomed Saheb bin Cazeers Abdool Latif Loday, Messrs. Mahomed Ibrahim Jitekar, Mahomed Ismal Makba, Abdulla Allysaheb Kur, Najmudin Tyebjee, Ibrahim Rahimtoola Kaderbhoy, Moulvi Hydayatulla, Shaik Mahomed Kurtay, Resaldar-Major Sydullahan, and others.

The Cazeer, after having introduced Mr. Dadabhai to those present, presented him with an address in Urdu, in which he congratulated him on his successful efforts in getting into the Imperial Parliament, and expressed a hope that he might be long spared to work in India's cause, which was safe in his hands.

Mr. Dadabhai, in reply, expressed his deep sense of gratitude at the honour that had been done him by the Cazeer and the other gentlemen present, and declared that he would try his utmost to be useful to his fellow-

countrymen. He called upon all the different communities in India to join together and work harmoniously for the general good of the country, and earnestly urged upon the Mahomedan community to exert themselves to their utmost and make rapid strides in education, overtaking as soon as possible the other communities who were ahead of them in this respect. The gathering dispersed after the usual distribution of flowers and rose-water.

On Saturday morning the Cazee, accompanied by Messrs. Abdulla Allysaheb Kur and Ibrahim Rahimtoola Kaderbhoy, paid a return visit to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., at his residence on Malabar Hill.

(From "Tribune," 2nd December 1893.)

All India will be gratified to hear of the hearty reception given to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., at Aden on his way to India to preside at the ninth Indian National Congress at Lahore. At Bombay where Mr. Dadabhai lands to-morrow morning, a welcome has been organised on a splendid scale and deputations from various parts of the country will be present to greet the first Indian representative in the House of Commons. A day will be afterwards appointed, in consultation with the Honourable member for Central Finsbury and India, to present him with addresses, and it is certain that he will have a busy and exciting time of it in Bombay. A day for his arrival at Lahore has not yet been fixed, but the earnest excitement that prevails here and throughout the Province justifies the expectation that the entire journey of the President-elect of the ninth Indian National Congress from Bombay to Lahore will be a triumphal progress. Addresses will be presented *en route*, and Mr. Dadabhai will receive a perfect ovation at every railway station. It will be at Lahore, however, in

the Congress pavilion that the grandest and most enthusiastic demonstration will be made in honour of the man who is pre-eminently the first Indian of the day and whose whole life is an unbroken record of devoted and signal service to his country, never more devoted or more signal than now that he has succeeded in obtaining a seat in the House of Commons. There are many who remember the occasion when he presided at the second Indian National Congress in Calcutta in 1886. He had just unsuccessfully contested Holborn, but he was as hopeful and as courageous as ever. His alert figure and bright eyes showed no sign of disappointment. And now after seven years he comes as the accepted representative of an English constituency, having overcome all difficulties and successfully broken all opposition. The faith in him has burned brighter for all his difficulties, domestic afflictions and other troubles. He has never had any personal ambition having merely sought every opportunity and every position to serve his country. His honour is the honour of his countrymen and that is his greatest satisfaction. We owe it to him and to ourselves to give him such a reception that no doubt may be left either in India or England as to the fact of his being the accredited and trusted representative of the whole of educated India.

(From "Tribune," 6th December 1893.)

On his arrival in Bombay Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., was accorded a welcome the warmth and enthusiasm of which cannot be exaggerated. No Viceroy of India, let alone a Governor, ever had such a reception on landing in India. It was a magnificent homecoming. Every one who is any body in Bombay was on the Bunder to welcome the Indian who has created a turning-point in Indian history, and whose place in English

and Indian history is assured. From the Bunder to the great patriot's family residence it was a procession of triumph—a perpetual shower of flowers and strains of instrumental and vecal music. It is a powerful hint to the Punjab how to welcome the President of the coming Congress.

(From "Tribune," 9th December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji leaves Bombay for Lahore on the 20th Instant and arrives here on the 25th travelling by easy stages. The programme of the journey has not yet been settled, but wherever halts may be made Mr. Dadabhai will be accorded a reception never to be forgotten. The correspondent of even the *Pioneer* has had to confess that the demonstrations in Bombay were more striking than those in honour of a Viceroy. There is nothing to cause any surprise in this fact. Viceroys land at and depart from Bombay every five years, but this is the first time that an Indian comes home as a Member of Parliament. By the time the Congress meets the electors of Central Finsbury and the British public will learn what hold Mr. Dadabhai has upon his countrymen, and the carpings and cavillings of Anglo-Indians, great and small, in and out of Parliament, will be heard no more, or at least, will not reach the ear of the British public.

(From "Tribune," 20th December 1893.)

In an interview granted to a Bombay journalist Mr. Dadabhai Naoroj, M. P., gave some remarkable experiences of his historical electioneering campaign. Mr. Dadabhai's house in Bombay is a modest small bungalow as becoming a citizen who owes his present position to his character, energy and singleness of purpose and not to wealth. Here he received his inter-

viewer with the frank cordiality that belongs to his direct nature. It is almost inconceivable against what opposition Mr. Dadabhai forced his way into the House of Commons. Schnadhorst and the Caucus were opposed to his candidature nearly to the end. Even his friends counselled him to give up what appeared to them a hopeless contest. Mr. Labouchere thought he had no chance, and even Sir William Wedderburn was not hopeful. Some of his Bombay friends, said Mr. Dadabhai, were also of opinion that the game was hardly worth the candle. The late Mr. Telang used to say :—‘What can you do alone and single-handed in that vast assembly, and we want you in India?’ On being asked whether the cause of India would have a better chance if he had got in as a Conservative Mr. Dadabhai replied with a smile :—‘Oh, no, but it might have made me a more popular personage with the Anglo-Indians.’ Of his present position he spoke with simple candour and with simple pride—national, and not individual. The interviewer writes :—‘It was clearly the story of a man who was convinced of the justice of his cause, was conscious of having served that cause with all his power and ability, and was determined to pursue the same course, come weal or woe, never deviating an inch from his singleness of purpose nor from the rectitude by which he proposed to achieve his aim.’ Mr. Dadabhai said, without any vainglory, ‘It is India’s cause and I am the instrument chosen.’

A R R I V A L

OF

MR. DADABHAI. NAOROJI AT LAHORE.

(From "Tribune," 27th December 1893.)

Everybody here felt that it was his duty to show his gratitude to Mr. Naoroji for his life-long labours for the good of the country, but nobody ever dreamt that his reception would be so magnificent. Of course it was expected that the reception would be hearty enough, and the welcome sincere, for Lahoris have felt very much honoured at Mr. Naoroji's accepting their invitation. But in this sleepy hollow of a town, people thought, a 'telling' welcome demonstration could not be organised, and no one went to the station expecting anything out of the common. But as each citizen of Lahore, high or low, rich or poor, was fired with enthusiasm and did his best to make the reception a success, it became such a success that never has anything like this, or approaching this, been witnessed in our historic city. It was all so spontaneous! No one could imagine that there was so much fire latent in our sober matter-of-fact fellow-townsmen. The whole town seemed reeling with joy. It was wonderful to see how the cool, calculating shopkeeper was transformed into a man full of passion and fervour—cheering, shouting, hurraing and throwing handful of flowers right and left. Wonderful still was to see the grave, sleek and sedate clerks, all aglow with unwonted exercise, roughing it with the young men of colleges and schools, marching along, their faces beaming with joy, as though they had gained five steps in promotion in their offices all at once. More wonderful still was the sight of aldermanlike limbs of the law, the stars of the medical profession and men of rank and fashion forsaking their phaetons and barouches,

mingling with the throng, pushing, running, cheering and making themselves hoarse with shouting—DADA-BHAI NAOROJI KI JAI! But the most inspiring sight of all was that of the students, band after band, with flags and banners and music.

The whole town was astir at day-break in anticipation of the great event of the afternoon. Our people take long to be roused to enthusiasm, but on this occasion their enthusiasm was at white heat. Mr. Hume's visit sent, as it were, an electric thrill through every Lahori, and the force then generated went on gathering strength and culminated in the unique manifestation of joy and welcome on the memorable Monday afternoon when the MEMBER FOR INDIA AND CENTRAL FINSBURY passed 'in triumph' through the bazars of our city. For days previous the talk everywhere,—in streets, in baithaks, in markets, in places of assembly, in public offices, wherever a few persons came together—was about the visit of 'our Naoroji.' Long before Mr. Naoroji was timed to arrive on all sides nothing was heard but—'*Chalo Chalieè—Saddá Dadabhai awèyá*' (come let us go our Dadabhai will come); *Wekhná Koi Raoldá ná pàe* (see that there is no disorder), *Sehre lue challo* (let us go with garlands) and so on. At midday streams of people began to pour out of the city gates and the roads leading to the Railway Station were literally packed with eager crowds all wending their way thither. Those in carriages had a bad time of it, for imbedded in the seething mass of humanity no vehicle could proceed except at a creeping pace. From an elevation near the Railway Station the spectacle was grand and impressive in the extreme. No one could see it without his breast heaving and tears starting to his eyes. As far as the eye could reach it was a sea of turbaned heads, with three broad rivers—the road running along the Congress pandal, that coming from the Delhi Gate

and the one around the city—falling into it. Was it the same Lahore which was stirred by nothing, and which felt interested in nothing, but what was connected with bread and butter? It seemed all a dream : all Lahore turning out to greet not a Governor, not a Prince Royal, not a Maharaja with brocade troops and regiments on elephants—but a Parsi gentleman, than whom there were many wealthier here, but who had devoted himself to the service of his country ! Seeing the sight and understanding its true import, no one need despair of the future of India !

In the large compound of the station the gathering was a tremendous one. From the gate to the porch of the Station (a distance of some two hundred yards or so) a space was left clear for the passage of the carriages belonging to the procession. The space was lined with volunteers and wardens, who with their rosettes, badges and sashes looked strikingly picturesque. There were several rows of students on either side. Almost all students of local schools and colleges were there and in the vast throng they drew the greatest attention by their order, discipline and demonstrative enthusiasm. The students of different schools and colleges were distinguished by their flags, bannerets and mottoes. Column after column, four or five deep, of them marched in, and took their post at intervals, with military brass bands at their head, a forest of streamers fluttering in the breeze, mottoes in golden letters on crimson banners glittering in the sun, filling the air with songs of joy and welcome. The D. A.-V. School brigade—one may be allowed to call it so—was the most picturesque. Some hundreds strong, they had green and flaming orange coloured turbans on their heads, triangular bannerets in their hands, and were dressed as if for the annual prize distribution *fête*. Their brass band

was the best procurable here. What was most noteworthy in the vast and evershifting (except those who were stationed on duty) crowd was orderliness. There were a lot of police about but their chief duty was not to be in the way.

Inside the station it was a scene of bustle and excitement, and eager expectancy was depicted on the face of every one present. The railway authorities had wisely issued only a limited number of passes, else the rush would have been uncontrollable. The Parsis had free admission and almost all ladies and gentlemen of the community at Lahore were there. Among others we noticed Messrs. N. E. Bankwala, H. A. Cooper, M. E. Jassawala, P. D. Shroff and Nusserwanji Dustoor. The cream of the Punjabi (educated) community consisting of the members of the Reception Committee and other leading men of this place, and distinguished visitors from out stations, were on the platform. When the train was about to arrive all were marshalled into a line which extended from one end of the platform to the other. The engine of the train was decorated with foliage and bunting and bombs were placed on the rails. No sooner the train entered cheer after cheer was raised and the five to six hundred men there hurraed again and again. Every body rushed towards the carriage in which Mr. Naoroji was seated to welcome him. The first to greet the honourable gentleman were the Parsis. Mr. Nusserwanji Dustoor spoke a few words suited to the occasion and said that it was a proud time, a time of rejoicing, for the community and words could not express their feeling of elation in bidding welcome to their distinguished brother. A broad red *tilak* mark—as an auspicious sign—was painted on Mr. Naoroji's forehead, a handsome garland of flowers was placed on his neck by a lady and another lady presented him a magnificent bouquet. All this time a dense crowd of

gentlemen surged and struggled around the carriage window for those behind wished to approach Mr. Naoroji. It was with difficulty that way was made for him. Gentlemen joined hands in front behind and at the sides and thus conducted him to the porch. It is impossible to adequately describe the excitement that prevailed : everybody seemed to be beside himself with joy. When the honourable gentleman took his seat in the barouche that was in waiting for him people stood five, and ten deep around, leaving a small space clear near the vehicle as a mark of respect and burst out again and again into cheers. The cheering was caught up by the vast crowd outside and NAOROJI KI JAI! rose from ten thousand Punjabi throats. The roar, as that of the ocean agitated by a storm, travelled through the immense throng, was continued by masses of people standing on the roads all the way to the city from the station, was echoed by the thousands on house-tops, balconies, windows and lining the bazars and the thunder of JAI! JAI! reverberated through the length and breadth of the town—making the blood of the enemies of the Cause run cold. And the venerable figure of our Grand Old Man was calculated to inspire affection and respect. The first exclamation on catching a glimpse of him was—O a Rishi! And a Rishi he looked. With his keen, smiling face, flowing silvery beard, the *tilak* on the forehead and fair white complexion he seemed to be the embodiment of the old spirit of ARYA VARTA, bringing courage and cheer to the unworthy sons of India! No sooner the conveyance began to move all the bands—there were a dozen of them—struck up the *Salâmi* and the *Naobat* and *Raoshan chouki* commenced playing. The hundreds of flags, banners and streamers were waved, the volunteers, wardens and ‘battalions’ of students came to the attention, and every one in the throng cheered again. Though the place was very spacious there was hardly standing room and

the carriage containing Mr. Naoroji was therefore taken outside on to the road through the aforementioned space left clear for him. The procession was then formed. We Lahoris, by the bye, have little experience in such matters; few big demonstrations having ever taken place here before, except under official auspices. But notwithstanding the lack of experience and practice, it would be no exaggeration to say that, almost military order was preserved in the half-mile long procession in which thousands of men took part and which had to pass through the narrow and tortuous streets of our ancient city. The order of the procession was, as far as we remember, as follows: First came police sowars (though there was no necessity for their services), then a brass band; a large group of gentlemen; another band; then the Mission College and School brigade; flag-bearers; band; D. A.-V. School and College battalion (in uniform); group of *reises* and others, flags and standards; band; Government College division; band; four rows of graduates in their gowns and paraphernalia; a band; miscellaneous group of students, members of the Reception Committee, *reises* &c; a space, the carriage containing Mr. Naoroji (with whom sat Mr. Jaishi Ram and Mr. G. R. Sawhney, Barrister-at-Law) followed by a long line of all kinds of vehicles from the stately phaeton to the sprightly *buggy*. • What made the scene very striking was the number of various coloured flags, of all shapes and sizes, borne by the processionists. At the head of the procession were carried two arches of turkey-cloth on which were inscribed phrases expressive of joy and welcome. Here are some of the mottoes and inscriptions:—‘Welcome to Lahore;’ ‘A hearty welcome from D. A.-V. College students;’ ‘Lo the Hero comes!’, ‘A Hearty welcome from Mission High School;’ ‘Fair Field and no Favour;’ ‘Perseverance and success;’ ‘Sacrifice and Service.’ Most conspicuous was the oft-repeated legend:—‘Thanks

to electors of Central Finsbury.' The procession extended from well into the Lunda bazar to the porch of the Station. It was with difficulty that one could keep his footing in the aforesaid bazar, perhaps the broadest in Lahore, such was the rush. On both sides was one unbroken mass—a very solid mass—of citizens. On the roofs of the shops stood three or four rows of men and women. At both ends of Landa Bazar were triumphal arches covered with evergreen and foliage. Near the arch at the Delhi State end was stationed a *bhajan mandli* (a group of vocal and instrumental musicians) but their songs were drowned in the shouts of hurrah and welcome—for on the excitement of the moment no one could keep silent. The procession rolled on like a turbulent river. Near the Delhi Gate (on the roof of which had mustered a large number of welcoming citizens) the horses of Mr. Naoroji's carriage were unyoked and a number of lusty young men—students, clerks and sons of *reises*—began pulling it amidst loud cheers. These patriotic youths hauled the conveyance all through the town. Inside the Gate (in the city proper) the concourse of people was larger than ever. Our hoary town, by the way, possesses elements of picturesqueness wanting in more occidentalised towns, and a Punjabi crowd, in bright, various coloured habiliments is like a crowd in fairy land. And the beauty of the scene can be imagined as the procession passed on. The day was bright and cool. The windows and balconies of old-world, quaint, tall houses were crammed with spectators, waving their roomals, showering flowers and echoing the joyous shouts of the processionists. From a window the street seemed to be paved with turbaned heads for nearly half a mile, and through this strange flooring rose a jungle of green, red, yellow, white and crimson flags and banners, relieved here and there with the golden gleam of mottoes and inscriptions. The procession stopped a minute in front of the shop of Tara Chand, poet and

confectioner, who had built an arch across the street with 'Welcome,' and 'Long live Dadabhai Naoroji' inscribed in letters of gold thereon. We may note here that amongst the spectators the Mussulmans were not less enthusiastic than the Hindus, and there was scarcely any Mussulman baithak from the windows of which did not come down a shower of flowers. There were two country bands—*dhols*, *daphs* and *tootees*—stationed in this bazar. The great *Chouk* of Wazirkhan's mosque was filled to overflowing and the windows and steps of this magnificent building were crammed with Mussulman spectators. From the large *Thakerdwara* near the *Kotwali* looked on a large crowd of ladies who sang songs of welcome as Mr. Naoroji's conveyance came in sight. From several houses in Kashmiri Bazar were thrown on the men below baskets of marigold-petals, which shone like diamond dust in the slanting beams of the evening sun. Essence of rose was also sprinkled on the Illustrious Guest of Lahore. The Golden Mosque was teeming with men like a beehive. On the entrance to the Dabbi Bazar was the grand triumphal arch of the Mission College students. The arch was tastefully draped in bright coloured cloths and under it were spread for a considerable distance sheets of 'long-cloth.' The inscription on the arch was :—'Mission College students greet India's grand old man.' From the centre of the middle arch hung a sort of cradle in which were seated two men who sang songs suited to the occasion to the accompaniment of a harmonium. The procession stopped here also, some verses specially composed were read aloud and the offering of the Mission College students 'was placed at Mr. Naoroji's feet.' According to Indian custom the nazar consisted of cocoanuts, sugar-candy and attar, which placed in a rooma were laid before the honourable gentleman. A garland of flowers was also placed on his neck.

In *Bazaz Hatta*, the centre of the city, the procession had reached the height of splendour. Every one here, including the proprietors of shops on both sides, had a garland of flowers in his hand which he threw in the direction of Mr. Naoroji's carriage; and any one who succeeded in handing a wreath or a bouquet to the honorable gentleman felt supremely happy. Blessings, (*ashirvad*) were pronounced by venerable Hindus, conches were blown and gongs beaten by priests, as the procession went on. Except on the route of the *sawari* all other streets were deserted for the whole town had come to see and salam 'our own Dadabhai.' The crowd was so impenetrable that it was not without much difficulty that any progress could be made. At the shop of that purveyor of delicacies—Surjan Singh—characteristic welcome was accorded: a gigantic plate of the toothsome sweets called *bedand* was showered on the passers.

At last a little before dusk the head of the first column reached the water-works reservoir. It took about a quarter of an hour more for Mr. Naoroji's carriage to come to the spot. It had been arranged to present the different addresses to the honourable gentleman here. All around, in the windows of houses, to the topmost storeys, were eager citizens, male and female. The terrace of the huge reservoir was alive with men. And in the open the gathering was so dense that it taxed all one's strength to keep his footing. Just opposite to where the carriage stopped was stationed a *bhajan mandli*, consisting of distinguished musicians and also a country band. As long as the reading of the address first presented did not commence continuous cheering went on. Mr. Naoroji, standing, kept salaming the populace. Some enterprising photographers had established their camera at a coign of vantage and 'took' the apparently boundless assemblage, with Mr. Naoroji's conveyance in the centre. The

first address presented was that of the Reception Committee of the Congress, of which the following is the text. This was read by Sheikh Umar Bakhsh Sahib, Pleader, Chief Court.—

SIR,—We, the members of the Ninth Indian National Congress Reception Committee, cordially welcome you to the capital of the Punjab.

Our province lies on the outermost border of India and has been the last to receive the benefits of British rule. In the past it has had to bear the brunt of invasions from without, and the duty of its denizens has been to defend Indian soil from foreign aggression. It has been the arena of countless battles and constant strife. The result was that, while there was ample occasion for the development of material and manly qualities, there was none for the cultivation of the arts of peace. All this, however, is now happily changed. The advent of British rule has established the *pax britannica* over the land, ensured protection of life and property and diffused the blessings of education among the people. *Ex Oriente Lux*. The conquest came from the east and brought in its train the light of culture and refinement to vivify our intellects and to invigorate our minds.

The Congress movement is the last outcome of English education in India. The study of the immortal literature of England and of her glorious history has enabled English ideas to take root in our bosoms and has brought about this annual gathering of delegates of all the races, ranks and creeds of our country to discuss our legitimate wants and aspirations and to lay our united representations at the feet of our gracious Sovereign. The success of this great national movement, which numbers among its votaries the bulk as well as the cream of the educated section of the Indian people, and which is daily growing in strength and influence, is mainly due to the earnest efforts of a

few self-devoted individuals, Englishmen and Indians, including your noble self.

You presided at the Second Meeting of the Indian National Congress when it was yet a little babe scarcely out of its swaddling clothes. It is now a child of vigorous growth and we hail your advent at Lahore to celebrate the ninth year of its existence and on the occasion of its first appearance in our province.

Words fail us, noble Sir, to adequately express our sentiments of love and gratitude towards you. You have devoted your whole life to the mastery of Indian problems and to acquaint yourself with the conditions and necessities of the people of India. In the pursuit of this study you have wholly effaced personal considerations and simply kept their good in view. You have constantly championed their cause and unfolded their grievances at much sacrifice of time, health, money and personal convenience. And when your exertions in India failed of effect, you devoted your energies and your resources to win for yourself a seat in the British Parliament in order that you might serve your countrymen in that august assembly. The enterprise was one of the difficulties of which were sufficient to appeal the boldest spirit. But undaunted by difficulties, unchecked by failure, you persisted in your noble undertaking till at last your courage and perseverance were rewarded with success. Your election to Parliament will ever be a memorable event in the annals of our country. The electors of Finsbury gained ever-lasting honor by it while it redounded to the glory of your own native land.

The Zoroastrian races were renowned in arts and arms in ancient times. At the present day they are equally distinguished for their industry and enterprise. If India received them kindly when they fled for refuge to her shores, they have amply repaid her hospitality by owning her motherhood, by entering into brotherly union with her sons, and by shedding lustre on her by

their practical energy, patriotism and munificence. And the greatest gift the Parsis have bestowed on India is your own good self.

Long may you live in health, strength and prosperity to promote the welfare of your poor countrymen and to champion their cause in the great assembly which rules over the destinies of the British Empire.

Next came the address of the Mussulmans which was read by Moulvi Muharram Ali Chishti and it runs as follows :—

SIR,—On behalf of the Mahomedans of Lahore, we beg to welcome you on your first visit to the capital of this frontier Province where the Mahomedan population predominates in point of number.

2. The ability and zeal which you have shown in the different walks of life have won for you the admiration of all those who know you while the perseverance and devotion you have displayed in the cause of India have endeared you to all the sections of Indian people.

3. Your election as a member of British Parliament by English electors is a standing testimony to the noble-mindedness of English nation, as well as to your own high statesmanlike character and the genius and tact with which you are gifted by nature.

4. It is very fortunate for India that you take so much interest in the Indian National Congress and you will be glad to know that a large section of the Mahomedans of the Punjab have also joined it after satisfying themselves that it is a movement at once thoroughly loyal, wholly innocent and highly beneficial to the people as well as to the Government of Her Most Gracious Majesty the Empress of India.

5. It is very unfortunate that on account of their backwardness in education and the special difficulties and adverse circumstances by which they are surrounded, the Mahomedans cannot take such prominent part in the Congress as the other more advanced communities

of India. We earnestly hope, that other broadminded countrymen like yourself will spare no efforts to ameliorate the condition of Mahomedans through the Indian National Congress as well as by other means. Thus India will be enabled to regain her health. At present on account of the backward condition of the Mahomedans she is like one paralyzed in some of the most important limbs.

6. The views expressed by you from time to time especially in one of your recent interviews with an English journalist at London on the subject of the unhappy quarrels between the Hindus and Mahomedans, fully prove the cool and moderate manner with which you treat these matters. We hope that the strenuous efforts of their leaders and especially the strong tie of fellowship which exists in the National Congress, will unite the different communities, so that they may be able to strengthen the hands of our most beloved British rulers and stand united in loyalty in the service of a Government which has done so much for the welfare, peace and prosperity of our countrymen—and thus defeat the aims of those who, for purely selfish motives, seek to widen the gulf between them.

7. We are proud that the Honourable House of Commons attaches so much importance to your representations and we hope that in all your political efforts you will not forget the interests of a community which is second to none in its loyalty and devotion to the British Crown and which though at present in a depressed condition was at one time the glory of the world, and is thus deserving the sympathy of all noble-hearted and true philanthropists. If you bring to the notice of the House the special grievances of the Mahomedans with your usual zeal and perseverance, you will be advocating the cause of a community which lacks the means of representation and which consists mostly of dumb millions unable to represent themselves.

In conclusion we pray for your long life and prosperity and it is our earnest wish that you may live long for the welfare of mankind and to further the great national cause to which you have so nobly devoted yourself.

Then followed the address of the citizens of Lahore which was read by Mr. Ganpat Rai, Barrister-at-Law, and which ran to the following effect:—

SIR,—We, the citizens of Lahore, accord to you a hearty and spontaneous welcome, on the occasion of your first visit to this City and on the eve of the great National gathering of the representatives of all the races and the creeds of India to celebrate the ninth year of the existence of the National Congress.

2. We cannot adequately give vent to our sense of affectionate regard and the 'debt immense of endless gratitude' towards you, for the countless benefits we have received at your hands and for your untiring energy, noble enthusiasm and disinterested self-sacrifice to ameliorate the condition of the people of India. You have devoted your precious life to familiarise yourself with the wants and the necessities of the Indian people. You have by constant study and careful research, perceived the faults and the failings of the existing system of administration of this country. You have by your admirable speeches in India and in England suggested the wisest and the best constitutional methods of remedying these defects and removing these grievances. You have laboured with unflagging zeal to acquaint the English people who are always ready to show sympathy with all just and legitimate aspirations, with the wishes, the yearnings and the needs of the cultured and educated portion of the Indian community who have learnt the priceless lessons of self-help and self-government from the imperishable literature of 'the land of the free and the brave.' You are now engaged in laying the united representations of the loyal people of India at the feet of their gracious Sovereign in that august as-

sembly, the seat of justice and righteousness, which presides over the destinies of the British Empire.

3. You presided at the Second Meeting of the Indian National Congress, when the earnest efforts of a small band of patriotic and disinterested workers scarcely sufficed to place it on a secure and substantial basis, and we now hail your advent among us to preside over the ninth meeting of that mighty annual assembly which has become a living power in the land. You are the first Indian Member of the British Parliament, and your election by an alien people, who could realize the greatness of your mind, the catholicity of your views and your profound and practical knowledge of Indian affairs, will always continue to be a source of everlasting glory and undying fame to our mother country and will shed an imperishable lustre on the pages of her history.

4. May you be long spared by the Disposer of all events in your noble career of altruistic self-devotion and supreme usefulness to the cause of India and may you continue in your health and strength to champion the cause of the weak and the suffering and to give utterance to the woes of the voiceless millions of India.

Then a beautiful Urdu poem was read by Syed Nazir Hussain Nazim every verse of which was cheered to the echo and repeatedly encored. In touching words the poet bade welcome to Mr. Naoroji on behalf of the citizens of Lahore. The word 'Naoroz' a part of the honourable gentleman's name was very skilfully handled and from it the poet drew an augury that henceforth *naoroz* (*new era*) would dawn on India. After this came the address of the students which was read by Lala Dalpat Rai, B.A.

SIR,—We, the Students of Lahore, beg to welcome you and respectfully pray you to accept this our most humble and inadequate tribute of true admiration and respect. Your arrival here is the occasion of the highest exultation which our city has ever

known. We hail you with feelings too deep for words, we hail you as the pride of our country, as our first and best representative in the Imperial Parliament.

You have never had any ambition save that of serving your country, and yet you have attained a position far above even the most extravagant dream of ambition. You have demonstrated to the world that unselfish devotion to a great cause may reap a higher reward than the most insidious and strenuous self-seeking. You are to-day, what you were forty years ago, a plain citizen of India, without any title, without much wealth, and yet who among the titled nobility can inspire the whole country with such enthusiasm and admiration as you have done? You stand at a great turning point of British Indian history, the central figure of all, to whom the eyes of two countries will turn with wonder and admiration when the incidents of to-day will have become events of history. Your noble and exemplary life, the stainless purity of your character, your unswerving honesty of purpose, your unflinching devotion to your country, and your historical victory have an inspiring effect upon your countrymen, and we of the younger generation have learnt what an Indian, labouring under all his disabilities, can dare and do.

You are on the threshold of a new and large sphere of usefulness, and of substantial service to your country. Even now during your as yet all too brief Parliamentary career you have opened out for us a better prospect of serving the country and the State when we grow up to manhood's estate, and our prayers are with you by day and by night that it may be vouchsafed unto you to fulfil the mission with which you have been charged.

We subscribe ourselves,
Your respectful admirers,
THE STUDENTS OF LAHORE.

Mr. Naoroji then rose to reply to the addresses when a hurricane of cheers broke out, but complete silence was restored no sooner the honourable gentleman opened his lips. His voice was round and clear and though he seemed to make no exertion every word was heard a considerable distance off. To reply to their cordial addresses, he said, he hoped an occasion may arise again. He would content himself by saying that he was overjoyed and very much gratified at the grand ovation in his honour in all the places in the Punjab he had touched and particularly in Lahore. His first and the most earnest advice to them was that they should be loyal to the British Crown. 'Be loyal to the British people,' continued Our Grand Old Man. 'The British people are always willing to do you justice and to treat you fairly. And of this my election as Member of Parliament is an indubitable proof. In the House I have been treated with consideration, listened to with attention and every encouragement has been given to me. I repeat that the British are desirous, nay anxious, to do us every justice.' The illustrious speaker then went on giving examples to show what the feeling of Englishmen, as a whole, was towards India. 'The Grand Old Man,' Mr. Naoroji went on to say, 'welcomed me as Member of Parliament. He said to me that by and bye, he thought there would be more Indian M. P.'s.' (Here the speech was interrupted and three cheers were given for Mr. Gladstone). 'We must be loyal to the British,' Mr. Naoroji proceeded, 'and true to ourselves. We should realize what our duty was towards our country. We should trample down all sectional feeling and should remember only that we are Indians. I am a Hindu, a Mussulman, a Parsi, but above all an Indian. My greatest happiness has been this that all Hindus, Mussulmans and Parsis have expressed their joy at my return.' The honourable gentleman

went on to say that if by his life-long labours he had done anything towards unifying the various sections of the Indian community he had not lived in vain. He exhorted his hearers to live in unity, harmony and good feeling. The sentence that evoked a perfect furor of applause was :—‘ India has a great future before it. I bless India, I bless you.’ Mr. Naoroji thanked his hearers, as he said, for the honour they had shown him. But all honour, he added, was due to the British who had given him the opportunity of receiving and enjoying that honour. The concluding words of the simple and short speech were :—‘ I hope Indians and the British may mingle and make a great British Empire’. When the speech was over, cheers were given for the electors of Central Finsbury, the Governor-General, the Lieutenant-Governor and Mr. Naoroji.

The procession was again formed, the bands struck up and the march was resumed. There was a beautiful triumphal arch in front of the temple of the Radha Krishna community at Lunga Mandi. A band of Pandits here blessed the procession. The inside of the arch was gorgeously decorated with crystal lustres and globes and thick bunches of bright flowers. When Mr. Naoroji passed underneath, drums were beaten, bells rung, perfume burnt, sandal paste showered, in short the ceremony of *arati* was performed. A deep chested Sikh at intervals raised the shrill blast of a *Narsingha* (ancient clarion). At Tibbi Bazar was another arch on which sat a dozen men of the N. W. P. Star Theatrical Club who chanted an ode in Mr. Naoroji's honor. It was getting dark as the procession passed through Hakimon ka bazar, and came out of the city at Bhati Gate. The next stoppage was along side the D. A.-V. College building, where there was a fine arch with the significant motto ‘ Victory by perseverance greater than victory by war.’ The D. A.-V.

College premises were illuminated with rows of the humble but effective *cherag*. Here in the proximity of the D. A.-V., the Government, and the Training Colleges, it seemed the students would lift up the canopy of heaven with their cheering. Here the young men who were dragging Mr. Naoroji's carriage were prevailed over to allow themselves to be replaced by horses. From this place, through the gathering gloom, illumined by Bengal lights, the procession hurried on to Anarkali by the Kacheri road. Near this—the biggest bazar of this city—was met a sturdy band of graduates—gowns and all—bent on hauling Mr. Naoroji's conveyance through Anarkali. It was after much arguing and at the special request of Mr. Naoroji that they gave up their intention and relieved their feelings by shouts of 'Long live electors of Central Finsbury,' 'Long live Naoroji,' and so on. In the Anarkali bazar it was a fairy scene. The crowd was, if possible, greater than inside the city gates. And the rows of *cherags* on some of the houses, the lustres and globes in the crowded windows, here and there the glare of a Bengal light and the densely packed crowd made up a scene picturesque as well as grand. There were gaslights at Messrs. Hoon & Co., photographers, and on the terrace of a verandah near were a number of boys in rich and striking uniform who sang a song of welcome as the procession passed. Then came the arch of the Government College students, an imposing structure, in the centre of which was a large portrait of Mr. Naoroji. The following were the inscriptions on it:—'Welcome Dadabhai Naoroji'; 'Glory to the British Raj'; 'Perservance, Success'; 'Congress, Loyalty'; 'Fair field, no favour, &c.' Here the Government College students offered, according to the beautiful Indian custom, a *thali* (plate) of sugar-candy and dried fruits to Mr. Naoroji. After this until the Con-

gress office was reached there was no interruption. At this place was the arch of the medical students. When all the arches were so beautiful it would be invidious to make a comparison, but it is due to the mediceos to say that their arch was perhaps the most splendid. The arch was a triple one and had appropriate inscriptions. Two stalwart students sat on the top bearing each a magnificent branched candle-stand. The illumination here was the brightest in Anarkali. A little further on the house of Lala Ganpat Rai, Barrister-at-law, was one mass of light and was prettily decorated with foliage and flowers. The houses of Babu Kaliprassana Roy and Lala Jaishi Ram were similarly decorated. In the building opposite was a large gathering of Parsi ladies and gentlemen, who (as all persons in the windows, verandahs and balconies of houses on both sides had been doing) loudly cheered as Mr. Naoroji passed. Under Babu K. P. Roy's house a touching incident occurred. The pretty little daughter of Babu K. P. Roy went up to the carriage and presented a wreath to Mr. Naoroji who placed it on his shoulders smiling benignly the while. The best decorated shop in Anarkali was that of Lala Gopal Dass, one of the most zealous workers in the cause of the Congress. Lala Ishar Dass Pleader's house, at the end of Anarkali, was also decorated; a large sheet of crimson cloth stretched across the street bore suitable inscriptions. From here the procession went along the Circular road to the Punjab Hotel near the Pandal. It took four hours for the procession to pass through the town. Every one of our townsmen will be delighted to hear that Mr. Naoroji expressed himself very much gratified at the reception. On arrival at the hotel Mr. Naoroji declared that the reception at Lahore crowned all previous demonstrations. And there can be no question that never has such a magnificent spectacle been wit-

nessed not only in Lahore but in the whole Punjab. The writer of these lines has seen all the big doings in this city within the last twenty years and has witnessed the receptions accorded to Royalties and Governors. But nothing approached the warmth, the splendour, the spontaneity and, one may say, the unanimity of the welcome to Mr. Naoroji.

MR. DADABHAI NAOROJI, IN THE PUNJAB.

• From Delhi to Lahore, all along the railway line, people were up and astir to give Mr. Naoroji a reception worthy of him and worthy of our Province. Between the two imperial towns it was nothing short of a royal progress. At every station there were large crowds consisting of the elite of the neighbourhood who gave a welcome, the sincerity and warmth of which touched even the ill-wishers of the country. The following letter of our Correspondent will give an idea of the reception at Delhi :—

To-day's (22nd December) reception of Mr. Naoroji, in the backward town of Delhi, marks a new era in the history of Upper India. We had made up our mind to give him a welcome worthy of his position and we, as was expected, were met with opposition and obstruction on all sides. A high official gave out that he did not like the idea of what he called *fun* and he induced as many of our big swells as he came across that a public reception was objectionable. But some of our earnest workers had set their heart on it and their perseverance had the desired effect. The Municipal Committee was moved to vote a public address of welcome which was done notwithstanding strong opposition. As the train bringing Mr. Naoroji entered the suburbs of Delhi the mill hands of 'Delhi Weaving and Spinning Mills' and of 'Krishna Flour Mills' cheered lustily and gave him a hearty welcome. At the Railway Station people

began to assemble from 12 o'clock and the rush was so great that the Station Master had to stop the issue of platform tickets. The flower of Delhi gentry representing all trades, professions and all castes and creeds mustered strong and there were about 5 to 8 thousand people on the platform. As the train entered the station people cheered him heartily and on his coming out of the train the address from the Municipal Committee was read to which Mr. Naoroji made a suitable reply and then garlands of flowers were placed round his neck and the address was presented in a sandalwood casket. From the station a procession was formed and a chaise and four conveying Mr. Naoroji headed the procession. Then a move was made towards Chandni Chowk with 400 carriages forming the procession. At Nilka Katra a halt was made and there flowers were showered on him and wreaths were placed round his neck. There were triumphal arches at the place with appropriate mottoes while a native band of music discoursed sweet music. The enthusiasm with which Mr. Naoroji was received was unprecedented and though Viceroy's came and visited the town such a spontaneous reception had not been witnessed in Delhi. Chandni Chowk looked gay and brilliant and every face was cheerful and felt proud of the honour that was being done to their distinguished countryman. I am glad that first town in the Punjab has not failed in its duty to our Grand Old Man.

However much we may wish to do so, we cannot afford to give a detailed account of the grand doings at every station. At Umballa the train stopped for over two hours. The whole town was in and around the station. Flowers were showered on the honorable gentleman and a salute of bombs (which detonated with the sound of artillery) was fired. A long procession was formed to the hotel where arrangements for refreshments had been made. Hundreds of flags and banners accompanied the procession.

At Ludhiana the reception was truly magnificent. Here also a salute of bombs was fired. Every body who is anybody in the locality and the general public mustered in tens of thousands.

At Phagwara, where the train makes half an hour's stay, the gentry of the place attended. The Kapurthala State band was also there.

At Jalandhar no reception with equal *eclat* ever took place before. On the platform were all the leading men of the district and town. The address was presented, on behalf of the community, by Rai Salig Ram, the most important man in the district. There were, as usual, shower of flowers, bands, flags and decorations.

At Kartarpur there was the Kapurthala State band, and the cream of the local population.

Amritsar surpassed itself in the festivities in honour of Mr. Naoroji. The following telegram will speak for itself :—

Amritsar, 23rd December :—‘Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., accorded a magnificent reception. About fifty thousand people, of all creeds and nationalities, including the cream of society, turned out to receive the M.P. for India. Hundreds of carriages followed the procession. Boys with flags lined the road. Flowers showered most profusely. Illumination and fireworks. Persons best able to pronounce judgment say that such reception was never given here to any one before.’

Amritsar went mad with joy. Men and women approached the four in hand in which Mr. Naoroji was seated and showered flowers on him. The bazars were one mass of people. In the morning (Sunday) the Golden Temple was visited. Never before had such grandeur been witnessed at Amritsar. Royal reception was given by priests of the temple. Mr. Naoroji offered Rs. 101 to the temple, Rs. 11 to Readers of the sacred scriptures and Rs. 5 to Bards. The Temple authorities gave the honorable gentleman a robe of honour.

At the call of the vast concourse of people Mr. Naoroji showed himself from the window of the Darshani Gate in the Temple while cheers and acclamations wah! wah! jai! jai!—burst forth from the vast assemblage of 20,000 men and women.

ADDRESS PRESENTED BY THE DELHI
MUNICIPALITY

TO

MR. DADABHAI NAOROJI.

(From "Tribune," 29th December 1893.)

To

DADABHAI NAOROJI Esq., M.P.

DEAR SIR,—On behalf of the Municipality of Delhi, we the undermentioned Commissioners beg leave most respectfully to accord to you a most hearty and cordial welcome to this ancient and historic city and to congratulate your noble self and our common country on the very first election of an Indian as a trusted member of that august assembly, the British Parliament.

2. We are also very glad to take this opportunity of expressing our sincere thanks to the Liberal electors of Finsbury for proclaiming to the people of this vast country that, under the benign rule of Her Most Gracious Majesty the Queen Empress, we Indians also can practically enjoy the same privileges as Her Majesty's British born subjects.

3. We owe you, Sir, a heavy debt of gratitude for the admirable perseverance and the adorable sagacity of purpose with which you won the election contest after repeated failures. The profundity of our respect for you knows no bound when we remember the honor

you have bestowed on our country by your disinterestedness and personal sacrifice. India, we are sure, will always be justly proud of one of her most distinguished sons in you.

4. To us you are at once an embodiment of British justice, persistent efforts and noblemindedness, a credit to our beloved country and a potent instrument for the amelioration of our political status.

5. In conclusion we trust the Almighty God, who has so kindly placed us under the British Government will be for the people of your fatherland.

6. Delighted as we are to approach you with this our humble address of welcome, we venture to hope you will also be pleased to pass a few hours in this historic city of departed greatness.

7. Thanking you from the bottom of our hearts for allowing us the honour of seeing you amongst us,

We remain, Dearly beloved Sir,
Your most humble,

FELLOW-SUBJECTS AND COUNTRYMEN.

**ADDRESS PRESENTED BY THE
DELEGATES OF OUDH,
ON THE 28TH INST.**

(From "Tribune," 30th December 1893.)

To

DADABHAI NAOROJI Esq., M.P.

Sir,—We the delegates from Oudh, on behalf of the people of the Province, beg to approach you with the deepest and sincerest feelings of gratitude for the invaluable services you have, ever since your election as a Member of the present Parliament,

rendered to this country, and offer you a most hearty welcome. We rejoice with the rest of India that you have been enabled to accept the presidency of the coming National Congress and guide its deliberations at a very critical moment of your country's history.

We all feel it as a matter of national gratification and pride that you have been enabled, through the just and generous instincts of the English people, to sit in the greatest Legislative Assembly in the world, and there to represent, watch and further the interests not only of your English constituency, but also of those millions of your own fellow-countrymen, whose sufferings are great, but whose patience and endurance are even greater—those dumb, half-starved masses whose cause no one has as yet pleaded before the British Government and the British public with greater zeal, earnestness, ability, and heroic persistence than yourself. It is impossible within the compass of such a small address to do more than barely allude to the principal triumphs of your Parliamentary career. While we are deeply grateful to those of our English friends who have been fighting our battles in and out of Parliament, we must acknowledge that, without your patriotic exertions, the British Congress Committee would not have been what it is now. We feel that for many a year to come, English platform and English press must be our chief battle-ground, and that the best way to secure fair and equitable decisions upon all the great questions concerning the administration of India must, for a long time, be, not to apply to the Indian authorities but to appeal directly to the British public. This function the British Committee has been discharging ever since its formation with admirable tact and energy, which is beyond doubt due to your persistent and patriotic endeavours. The resolution regarding the Simultaneous Examinations recently passed by the House of Commons is the result of the battle you have fought single-handed for over a

quarter of a century. Whatever obstacle those interested in keeping things as they are may throw in the way of giving practical effect to that Resolution, we are as certain of our ultimate success as of the rising of the morrow's sun; but whenever that day comes when Simultaneous Examinations for the Civil Service become an accomplished fact, the unanimous voice of all India will, we feel sure, give you the credit for obtaining for your fellow countrymen one of the best and most fruitful concessions from the British Government. In all that you have said in Parliament upon the question, and the necessity of appointing a Royal Commission to inquire into the present system of the Government of India, you have most truly and faithfully represented the mind of the Indian public, and we have watched with very great regret and disappointment the resistance offered to your moderate and just proposals by an influential section of retired Anglo-Indians in the House of Commons.

We owe to Sir William Wedderburn a large debt of gratitude for drawing the attention of the Home authorities to the recent regrettable riots; although it is a great pity that they did not deem it advisable to accept his suggestion regarding the appointment of a Commission with the object of inquiring into the origin and cause of those disturbances. To us, the inhabitants of the United Provinces, the matter is one of awful moment, and we still fear that if not properly handled it may yet lead to serious troubles in the future. We earnestly request you, on behalf of those poor masses who have lately suffered much at the hands of our Local Government, to take up their cause once more in Parliament and to ask the House of Commons once again to give its most serious consideration to the subject and to take effective measures with a view to prevent any further friction between the people and the Executive.

In the House of Commons you are the representative of 300 millions of Her Majesty's subjects, and the record of the services you have rendered to the people and the State is great and glorious. By your ability, statesmanship and patriotism, displayed in the Parliamentary debates, you have redeemed the intellectual repute of your nation, and by the many concessions you have been able to obtain for us in so short a time, you have engraved for yourself a noble name, not upon brass or stone, but upon that which is better than either—the affections of a grateful people.

RETURN JOURNEY FROM LAHORE.

(From "Tribune," 6th January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., who left Lahore on the 2nd Inst., was accorded a very gratifying reception at Agra on the 4th. Addresses were presented by the citizens and bankers; the streets were profusely decorated and bands of music were posted along the route. The horses of Mr. Dadabhai's carriage were unyoked, and the greatest enthusiasm prevailed. It is the same story everywhere, and even the careless and the sceptic are beginning to comprehend that there is something below the surface, and that the prospect of a united India is not a mere dream. Perhaps the followers of Sir Syed Ahmed will be interested to learn that he warmly welcomed Mr. Dadabhai at the Aligarh railway station. Congress or anti-Congress, every Indian should be in a position to feel that Mr. Dadabhai's victory is a national honour. The few distracted and fearful followers of Sir Syed Ahmed at Lahore, instead of snatching peeps from nooks and corners at the magnificent reception given in this city to the first Indian member of Parliament, should have taken heart of grace and boldly

joined the demonstration. If Sir Syed Ahmed or his son had been fortunate enough to be elected to the House of Commons, we men of the Congress, laying aside all differences of politics, would have welcomed him as warmly as we welcomed Mr. Dadabhai Naoroji. But in India there is only one politics—that represented in the Congress, so far as Indians are concerned. The Anglo-Indians represent the reactionary Tory party. But all Indians should be able to greet Mr. Dadabhai as a countryman who has taken a part in the fashioning of British Indian history. The more than royal reception given to Mr. Dadabhai wherever he has gone, since his arrival in India, shows that his countrymen fully appreciate what he has been able to achieve for his country.

ADDRESS FROM THE PEOPLE OF BERAR.

DADABHAI NAOROJI, Esq., M.P.

Sir,—On behalf of the people of Berar, we, the members of the Berar Standing Congress Committee and of the Berar Sarvajanik Sabha, beg to offer you our most sincere and heartfelt welcome on the occasion of your return to India after your election to the House of Commons, and once again beg to tender our congratulations to you for that memorable and happy event.

The unremitting exertions which, with indomitable perseverance, you have been making on behalf of your countrymen for nearly half a century, the sacrifices you have made for them, and the unique position you have achieved for yourself, have endeared your name to your countrymen and rendered it a household word throughout the length and breadth of the land. From the first, your career has been such as to inspire sentiments of admiration, respect, regard and enthu-

siasm for you, and to make your life a model of public and private virtues. To you belongs the distinction of being the first Native of India who was appointed to a Professorial Chair in a Government College in the Bombay Presidency, and of being the pioneer of political and social reform in Western India. The numerous educational institutions, literary societies, and political and social reform associations in Bombay, which owe their origin and vitality to your exertions and fatherly care, are in themselves sufficient to testify to your high conception of duty, and it is a matter of sincere satisfaction to your countrymen that the promises of a life of public usefulness and private virtues held out by the prime of manhood have been fully redeemed by maturer years.

Having started into activity political life in this country with a singularly clear perception and realisation of the necessities of the situation, you transferred your energies to England, and have for thirty-five years devoted yourself to enlist English public opinion on the side of the voiceless and poor millions of India. Your efforts to represent the real condition of the poverty-stricken inhabitants of this Continent, to obtain a proper share for them in the higher services under Government, and to secure economy in the administration of the country, merit our warmest gratitude. With the help of Bright, Fawcett, and other great and good men in England, you have for years striven to obtain redress of the grievances from which your countrymen are suffering, and as one of the originators of the Indian National Congress and its Second President, you have ever since its foundation worked with the utmost zeal for the furtherance of its aims.

Watching with keen personal interest the exertions which you had been making under discouraging circumstances to obtain a seat in the House of Commons,

in order more effectually to carry out the grand object of your life—the improvement of the condition of your countrymen—they have hailed with the liveliest gratification the success which has at last crowned your endeavours, and while proud of you as their most illustrious citizen, they feel the highest admiration and gratefulness towards the just-minded and generous Electors of Central Finsbury for their appreciation of your great mental and moral qualities.

Our reverence for you, for your patriotism, and devotion to duty has been heightened by the singular resignation with which you have borne the heavy calamity which has recently befallen you, and we fervently pray that Providence will enable you to endure with fortitude your sad bereavement, and permit you to continue those labours which you have been making in your Country's cause, and allow you to occupy for many more years the position of Representative of the People of India in the most august assembly in the world.

We beg to remain,
Sir,

Your most obedient servants.

JOURNEY TO ALLAHBAD *EN ROUTE* TO BOMBAY.

(*From "Tribune," 10th January 1894.*)

From Agra Mr. Dadabhai proceeded to Allahabad *en route* to Bombay. At Allahabad his reception was quite as enthusiastic as anywhere else. The railway station was beautifully decorated; two addresses were presented, the one on behalf of the citizens being read by the venerable Pundit Bishambharnath. Notwithstanding office hours, large crowds assembled and

the procession passed through the town with elephants, bands of music and *Kinkhab* banners. The streets were overcrowded. The horses were unyoked and the carriage was drawn by the populace. Showers of flowers and garlands greeted the patriot at several stages of the route. The party consisted of Sir Romesh Chunder Mitter, the Hon. Babu Charu Chunder Mitter, Rai Bahadur Ramcharan Das, Pandit Madanmohan and several others. Repeated cheers were given for Mr. Dadabhai, Central Finsbury and the Queen-Empress. It may be noted that the Bombay Municipality has adopted draft addresses at the same meeting to Lord Elgin and Mr. Dadabhai Naoroji. An English paper, noticing the marvellous reception of Mr. Dadabhai in Bombay, says 'he has received such an ovation from all classes and ranks and conditions of men in our great and populous Indian Empire as Lord Salisbury never has received, and never will receive if he lives as long "as the many wintered crow that leads the clanging rookery home."'

. . . We have had Indian mutinies, Indian disturbances, Indian disaffection, and Indian discontent, but never before, since the first Englishman set foot on the soil of Hindustan, has there been such a manifestation of good feeling and sympathy towards Great Britain as was shown by all classes and ranks and castes and professions in India—Parsis, Hindoos, Buddhists Mahomedans, and Christians—whilst welcoming the first Indian statesman whom Great Britain has elected to her time-honoured Parliament.' He must be blind indeed, who, after witnessing the demonstrations in honour of Mr. Dadabhai Naoroji, can say that the possibility of a united India is merely a figment of the brain.

MR. DADABHAI NAOROJI AT ALIGARH.

(From "Tribune," 13th January 1894.)

(FROM A CORRESPONDENT.)

On the morning of the 4th Inst. Mr. Dadabhai Naoroji passed through our station *en route* to Bombay. He came down by the Bombay Mail which arrives here at a quarter past 10 A.M. A large number of native gentlemen including a few *Raïses* of the District were present on the platform to do him honor. As soon as the train came in, the crowd cheered him most enthusiastically and there was quite a shower of roses and bouquets on the carriage in which he was sitting. When the train stopped, some leading residents went up to him and asked him to accept an address of welcome and to have some breakfast. The address which was short and expressive of gratitude to Mr. Dadabhai himself, and to the liberal electors of Finsbury was then read and presented him along with a garland made of gold lace. He was then conducted to Kelner's refreshment rooms where he partook of some breakfast in company with a few *Raïses* and leading residents of Aligarh. He was then conducted back to his carriage. Great enthusiasm prevailed and every one was trying his best to have a look at the 'grand old man of India.' He shook hands with the leading gentlemen, notably amongst whom were Jani Chandra Shanker, the well known local Gujrati banker, Mr. Karamat Hosein, Barrister-at-Law and Professor of Law, M. A. O. College, Babu Shambihary Lal, Rais, and Private Secretary to Sir Syed Ahmad Khan Bahadur, and then got into his carriage.

(From "*Tribune*," 17th January 1894.)

Since the *Civil and Military Gazette* thinks that it is time to ask who is Mr. Dadabhai Naoroji it would be a kindness to enlighten it a little. It is a wonder that this paper happens to know that Mr. Dadabhai Naoroji is member for Central Finsbury, because such an unimportant fact can hardly be known to history as recorded by the historians in the Anglo-Indian press. Before he became a member of Parliament Mr. Dadabhai Naoroji was not quite unknown either in this country or in England. As a Professor in the Elphinstone College, as a journalist, and as, for some time, Prime Minister of Baroda Mr. Dadabhai was known to a few people in this country. • By his political writings and chiefly by his writings on the poverty of India he came to be regarded as an authority on Indian political problems—not of course by the Anglo-Indian press. He has been twice President of the Indian National Congress, which, of course, is no distinction in the eyes of Anglo-Indian papers. When an Anglo-Indian paper asks who is Mr. Dadabhai Naoroji, perhaps it would be presumptuous to reply that he is an historical personage whose name will be recorded and remembered in English and Indian history long after all Anglo-Indian papers and their followers are forgotten. • The demonstrations in his honour may be a tamasha, but there would be no such tamasha even if Anglo-Indian journalists and their Indian followers were to be dragged through the public streets tied to the tails of horses.

(From "*Tribune*," 27th January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji has sent the following letter of thanks to Sirdar Dyal Singh Majithia, Chairman, and other members of the Ninth Indian National Congress Reception Committee:—

KHETWADY, 5th Lane,
BOMBAY, 15th January, 1894.

Dear Sir,—I beg to offer my best thanks to you all for the very warm reception you were pleased to accord me at Lahore. It was no small pleasure to me to receive your kind address of welcome full of words of praise in favour of the Zoroastrian race in general, and hearty congratulations and sentiments of goodwill towards me in particular.

I shall be happy to carry back with me to England your high appreciation of the favor done us by the electors of Central Finsbury.

Yours truly,
DADABHAI NAOROJI.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીપર સુરતથી જનાર આવકારનું માનપત્ર.

(From "Gujarat Mitra," 3rd December, 1893.)

આપણા લોક રક્ષી, સ્વદેશ પ્રેમી રાજ્યદારી ઓન. મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. આજ સવારે મુંબઈના બારામાંથી સરઘસની ધામ ધુમ સહીત મુંબઈ નગરીમાં દાખલ થઈ ચુક્યા છે. એમનો ચોગ્ય આદર સત્કાર કરવામાં સુરતની પરજની પુર્ણ સંમતી જાહેર કરવાને અત્રેથી એક ડેપુટેશન ગયું છે. મીં દાદાભાઈના આનમાં મુંબઈ ખાતે એક ગંજવર જાહેર સભા એક બે દિવસમાં તેવાણી સગવડ સાચવી મેળવવામાં આવનાર છે તે પ્રસંગે સઘળા શહેરો ભેગાં સુરતના ડેપુટેશનના અહિંસા પાણ હાજર રહેશે. એ ડેપુટેશન સુરતની પ્રજા તરફથી એક માનપત્ર એ નામદારને એનાયત કરનાર છે, જેની નકલ અમે અમારા વાંચનારાઓ સાથે નીચે પ્રગટ કરીએ છીએ. એ બાબે હમારી સુચનાનો ઉતાવળે અમલ થયલો જોઈ અમે ખુશી છીએ:—

Dear Sir,—We deem it a proud privilege and honour on behalf of ourselves and other citizens of Surat to accord you a warm and sincere welcome

your return home after indefatigable exertions on our behalf in the distant West. "Out of the fulness of the heart the mouth speaketh," but the very reverse of it is true in our case on this joyous occasion. The unspeakable gladness that fills our hearts has so overpowered us that we fail to give adequate expression to our feelings. While greeting, with words of warm welcome, the most eminent and supremely respected son of India, we cannot help feeling that we are approaching a noble personage, the sole object of whose existence has been the advocacy of the rights and interests of his countrymen, whose constant endeavour has been to seek to fuse the rulers and the ruled into a harmonious whole, to whom, as a reward of his self-negation, power and influence, honour and esteem devolve as a matter of right in the interest of public weal. A life of close upon half a century in the service of our ancient land, a life of singleness of purpose and profound devotion at considerable self-sacrifice is a life calculated to awaken the warmest admiration and pride in the hearts of your countrymen. Men there are who are born to command, but you are one of those who guide rather than govern, whose tempered judgment forms the opinions of those about them and out of sympathy with the legitimate popular requirements and gives the best expression to popular thought and aspiration. Painful though the admission be that there is a dearth of men who are prepared to devote all their time, talents and energies wholly to their Country's cause, yet it is a refreshing prospect to see the self-sacrificing spirit which animates a small knot of men who, without the adventitious help of rank and social position, have been labouring for the advancement of the true interest of their Country. That is the out-come of benign influence. Your entrance into the British Parliament is an epoch in the annals of our country and this, more than any other thing,

tends to strengthen the ties of mutual love and good will that bind India to England and justifies the confidence that India has reposed in the British Nation. As the staunchest and sincerest interpreter of our wants and aspirations, feelings and thoughts to our rulers, you have our fullest confidence. And we can point with pride to your spotless private life and inflexible rectitude. It is this goodness allied with greatness that sheds a halo of glory round your career. In your success lies our success, your glory our glory, in your elevation our elevation. That Heaven may spare you a long life of disinterested usefulness is the prayer of

Your sincere,
ADMIRERS AND GRATEFUL COUNTRYMEN.

ઉપલું માનપત્ર એ નામદારને અર્પણ કરતી વખતે નીચલા
અહુસ્થો મીટીંગમાં હાજર રહેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

મેસર્સ ઇ. પી. લાલકાકા, જાતીરામ રાજરામ, નારણદાસ પરશો-
તમદાસ, વીજલુખણદાસ આત્મારામ, કે. એચ. આલપાદવાલા, જી. ડી.
સેકરેટરી, સી. એચ. સેતલવડ, જમીયતરામ એન. હરીદાસ, ટી. એન.
માળવી, મારકંટ નંદશંકર, મહેતા મંજાશંકર જીવણરામ, રતીરામ દુર્ગી-
રામ, એમ. ડી. દાદશિંઠ અને એચ. એફ. ઝકટર.

INDIA'S WELCOME TO HER SON.

(*From "Gujerat Mitra," 10th December, 1893.*)

Bombay has shown us what she is capable of doing as an act of patriotism, as she often has, when called upon to demonstrate her loyalty to her ruling class. The mofussil too has vied with her in an exquisitely agreeable way, and from mouth to mouth the faithfully pleasant story runs that the spectacle which she presented on Sunday last will long be remembered as an unparalleled development of demonstrative political life in Western India. The Madras and

Allahabad people have invited the G. O. M. of India to their respective cities. At Lahore where the congress meets during the last week of the month, an enthusiastic reception is arranged for, and Calcutta will not, we are sure, be behindhand in according a welcome deserving of its name as the metropolis of the Empire. Indeed it is the sacred national cause merged in the man that is thus honoured far and wide.

હિંદ પોતાના માનવંત પુત્રને આપેલો અસાધારણ હિંસ ભર્યો આવકાર.

જ્યારે કોઈ મહાન પુરુષને અસાધારણ માન મળે છે ત્યારે આપણા દેશીઓમાં કહેવાય છે કે એના જન્મ વખતે ધરતી હસી હસે. જો આ કહેવું કોઈ હિંદના સકળ અને કિરતીવાન ખેડાને માટે અત્યારમુધી ખરાપણાથી કહેવામાં આવ્યું હોય તો ખેશક તે આપણા માનવંતા હિંદના પુત્ર, જોન. મીં દાદાભાઈ નવરોજી છે, એમ સૌ કોઈ એકે અવાજે કહેશે એમ કહેવા સાથે લાંબા સાક્ષી પુરાવાની જરૂર નથી, છતાં જો તેની જરૂર હોય તો આપણે તે માંગનારાઓને કહીશું કે મુંબઈ નગરી માહિલી સઘળી કોમોએ—તેમાં ખાસ કરીને વચ્ચેના વર્ગ કે જે જન મંડળના ખરડાની કરોડ કહી શકાય તેણે—જે અસાધારણ હેતભર્યો આવકાર એ નામદારને ખંદરપર ઊતરતાં અને ત્યાંથી પોતાના મકાનપર જતાં આપ્યો તે સાર્વજનિકશ્ર્વર્યકારક દેખાવ બહુ બહુ શાક્ષી પુરશે. ગંચે રવીવારે એ પ્રસંગે મુંબાઈ શહેરે પોતાનો એવો રંગ રાખ્યો છે કે જે માટે મીં દાદાભાઈના ઇષ્ટ મિત્રોએ પણ કદાચ વકી નહીં રાખી હશે. એવા અસાધારણ જાહેર ઊમળકા કાંઈ ઘડી ઘડી પ્રગટી નીકળતા નથી. એની લોકલાગણી પ્રદરથીત થવાની પણ ખે જાત છે. હિંદુસ્થાને પોતાની ગ્રેલટ પ્રસંગાનુસારે ખે રીતે જાહેર કરવાની છે, તે એ કે પોતાના ઉપર ખમલ ચલાવતી શેહેનશાહીતના રાજ્યવંશીઓ જ્યારે પરાણા તરીકે આ દેશની મુલાકાત લે ત્યારે તેને હેતભર્યો આવકાર દેવો અને તેવી પવિત્ર જરૂર અદા કરવામાં હિંદ નામદાર પ્રિન્સ અને પ્રિન્સેસ આફ વેલ્સ તથા નામદાર મહારાણીના ખીજ પુત્ર તથા તેમના મરહુમ પૈત્રને ખરા

ત્રેમથી વધાવી લીધા હતા. તેવા સમયોમાં હિંદની પોતાના રાજ્ય તરફની વફાદારી પ્રદર્શીત થાય છે અને એક વફાદાર પ્રજા તરીકે હિંદીવાનો એ તેમ કરવું જોઈએ. ખીન્નું એ કે આખા દેશના સમગ્ર લાભને અર્થે જે માણસે ખીન સ્વાર્થે અથાગ મહેનત લીધી હોય તેમને પોતા તરફથી ખતાવી આપવું કે હિંદીવાનો એવા નીરાભારી નથી કે તેઓને માટે મહેનત લેનારાઓની કશી પણ કદર બુજે નહીં. એ દેખાવ તેના દેશીઓની દેશભક્તિ અને સ્વદેશાભિમાનનો છે અને તેનો ઝળકાટ જેમ જેમ રાજ્યદારી જ્ઞાન ખીલવાણી થાય તેમ તેમ વધારે થાય છે; કહે કે રાજ્યદારી પ્રકુલિતપણાનું એ પણ એક દેખીતું આકર્ષણ છે એવો દેખાવ આપણે પહેલવહેલો તેના ખરેખરા લેખાશમાં આજથી ખરાખર નવ વર્ષની વાતપર નામદાર મહા પ્રતાપી વાઇસરોય લાર્ડ રીપનની વિદાયગીરી વેળા જોયો હતો; અને એવોજ દેખાવ પણ અલખતાં લગભગ એક દાયકામાં મળેલાં વધુ અનુભવના સઘળા કાયદા સહીત આજે આ સમયે મીંદાદાભાઈને મળતા આવકારમાં જોઈએ છિયે. સર જ્યોર્જ ચીઝની જેવા બળત્રાં કાઢતા પાર્લિમેન્ટના એંગ્લો-ઇન્ડિયન મેંબરોને એવા જાહેર આકારથી પોતાની મેળેજ જવાબ મળી ચુક્યો છે કે મીંદાદાભાઈને પાર્લિમેન્ટમાં દાખલ થવાના બનાવને તે હલકો પાડવાની તેમજ તે તો પારશી છે, માટે આખા હિંદનો પ્રતિનિધી ન ગણી શકાય, એવા સાંકડાં મગજને અનુસરી દલીલો રજૂ કરવાની જે કોશિસ કરે છે તેમાં તે કેવળ નિષ્ફળ ગયો છે. જાહેર લોકમાં આજ એટલો હર્ષ અને એટલી ઉલટ વ્યાપી રહ્યા છે કે ગયા રવિવારનો સરઘસનો આવકાર તેમ મીંદાદાભાઈના માનમાં માત્ર એવા ઘણાક હવે પછી થનારા આવકારોની શરૂઆતજ ગણી શકાય.

નવસારીના મુંબઈવાસી ભગરયા આયોજનાનો.

મીંદાદાભાઈ નવરોજ ગયા રવીવારે મુંબઈ પધાર્યા, તે દીન તેઓના બાપદાદાઓની જન્મભુમી જે નવસારી છે ત્યાંથી દેશાઈ એક્સલેન્ટ બમનજી અને એરવદ બેહેરામજી ખરશેદજી દારડીનું એક ડેપ્યુટી-શન તેઓને આવકાર દેવા આવ્યું હતું. પણ મુંબઈવાસી નોસાકર ભગરીયા આયોજનાનોનાં કેટલાંક કુટુંબોએ એવો ઠરાવ કીધો હતો કે સારા મુકેન તરીકે લગનનું એક શાહજન શેઠ દાદાભાઈની ગાડી સામે

લઈ જવું. તે દીવસે કોટમાં એરવદ કાવસજી ખરશેદજી મોદીના વડા દીકરા તેમજ જ. ન. પીટીટ એરફનેજના એક શિક્ષક, મીં રસ્તમજીના લગન હાવાથી તેને માટે પાછલા પોહોરે એકઠું મળેલું સરઘસ, મોખે-દો, ખાનુઓ, વરરાજ તથા કન્યા સહિત, મીં દાદાબાઈની ગાડી શાપુરજી શેઠના ચકલા આગળ આવી કે તરત તેની પાસે ગયું હતું. એરવદ આદરજી એદલજી નરીમાનના ધણીયાણી ભીખાઈજીએ તેમને કંકુનો ચાંદલો કર્યો હતો, અને નવસારીની રીત પરમાણે આવારણા લઈ કુવા દીધી હતી. આ બાઈની મદદમાં તેઓની દીકરી વીરબાઈજીએ તેની ઉપર ગુલામ છાંટ્યો હતો.

THE BOMBAY MUNICIPAL ADDRESS TO THE INDIAN M.P.

(From "Gujarat Mitra," 17th December 1893.)

Bombay may well be proud of a corporation consisting as it does of all the important elements of her civic life that knows how and when to stand above all narrow-mindedness and partisan spirit. In voting an address of welcome to its distinguished and patriotic citizen with all the unanimity essential to such a fitting occasion, the Bombay corporation has made a bare attempt to appreciate the disinterested services which Mr. Dadabhai Naoroji has rendered to the body in his own days when he was its distinguished member. The Capital of the Deccan too has acted gracefully in following in the wake of the first corporation in the Presidency.

મુંબઈની મ્યુનિસિપલ કારપોરેશને પોતાનું નામ શમ્યું છે.

પોતાના એક જુના અને માન પામેલા કારપોરેટર જેણે એ ખાતાં સરકાર તરફથી લેવાતાં મોટાં વ્યાજના ઓજામાંથી મહા મહેનતથી ઉગારી હતી અને જેણે ઘણીકી રીતે તેની કિમતી સેવા બજાવી છે તે મહાન ગ્રહસ્થે છ વરસ વિલાયત રહી આવ્યા પછી હિંદી તવારીખમાં એક નવો સફા ઉઘાડે એવા બનાવ સાથે પોતાનું નામ આમેઝ કરવાનું કૃતેહ મેળવી છે. તેને એક માનપત્ર એકે અવાજે એક પાણુ સામા અવાજ વગર એનાયત કરવામાં કારપોરેશને પોતાની પવિત્ર ફરજ બજાવી છે. એ ટકુજ નહીં પણ લાયકને માન આપી પોતાના માન અને મહત્વતામ વધારે કર્યો છે. મીં દાદાભાઈની જાહેર જાહેરીમાં પહેલી પાર્લમેન્ટ મુંબઈની કારપોરેશન હતી; અને જે કારપોરેશનનો મેંબર પાર્લમેન્ટ જેવી મહાન મંડળીમાં પહેલ વહેલો દેશી તરીકે સામેલ થયો તે કારપોરેશન તેને માટે સ્વભાવિક રીતે મગજબ રહે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી જ્યારે કારપોરેશનની એક આગલી મિટીંગમાં ૩૦ બેનીએ મીં દાદાભાઈના માનપત્ર સંબંધની દરખાસ્ત વિશે ઇશારો કર્યો ત્યારે ૩૦ મેંબરો નકીએ એક એંજ્લો-ઈડિયન તરીકે પોતાનું સાંકડાપાણું એવી રીતે બોલ રાખ્યું કે “રીક્રીઝીશન” પર કોઈ એંજ્લો-ઈડિયનોની સહી છે કે જાહેર જાહેરીમાં પડેલા એક યુરોપિયનને આવા શબ્દો આચરવા ખીલ કુલ છાજતા આવે નહીં. ૩૦ મેંબરોની કેટલા સાંકડા વિચારનો અને દેશી યુરોપિયનોમાં કેટલો બધો બેદ રાખે છે તે તેના આ નહોતો સવાલપરથી પ્રગટી નીકળે છે, અને અમે નહીં ધારતા કે તેના મિત્રો વચ્ચે ક પાણુ તેની એંરીત પસંદ કરતા હોય, લગ્નના ગીતમાં મરાણુનો રાગ એવી રીતે કાઢવો ૩૦ મેંબરોનીને છાજતો નહોતો. પણ એવા સાંકડા મનના વિચાર કાંઈ મુંબઈની કારપોરેશનના સંઘજાજ મેંબરો રાખ નથી. મીં રાઉટન જેવા એક મોટા વકીલે મીં મહેતાની દરખાસ્તને ટેકો આપતાં ઘણું સાફ વિવેચન કર્યું હતું, અને તેજ પ્રમાણે મીં હેમીલટન માજીસ્ટ્રેટ પાણુ ખુશીથી દરખાસ્તને ટેકો આપ્યો હતો. માનપત્રની દરખાસ્ત એકે અવાજે પસાર થયેલી જાંઈ અમને આ થાય છે.

HALF AN HOUR'S CHAT WITH THE GRAND OLD MAN OF INDIA.

(From "*Gujarat Mitra*," 24th December 1893.)

During his recent stay in Bombay after the Apollo Bunder and Town Hall receptions and prior to his departure for Lahore the Grand Old Man of India, Mr. Dadabhai Naoroji was interviewed at his temporary residence on the Malabar Hill by the present writer on Wednesday morning, when a very pleasant and instructive conversation ensued between them in course of which the venerable old man took an opportunity to give out some of his reminiscences regarding his Parliamentary experiences. This Hon'ble gentleman's views and impressions are looked forward with so much eagerness and avidity by those who are competent enough to judge of his sterling worth that we think it will not be considered either out of place or time if we jot down here some short notes of that very interesting conversation of about half an hour.

Being questioned as to what he thought of the Royal Commission on Opium as well as the Hemp Drugs or what is commonly called the Bhang-Ganja Commission now sitting in the country, the Hon'ble Member for Central Finsbury replied that all his time, thought and energy were so exceedingly absorbed in the several national questions of first rate importance that he could not make it possible for himself to go through these comparatively small matters. He admitted that his reading of the current literature bearing on the subjects was too limited to permit of his divulging his own views with any definiteness. However on the subject of the opium question he would like to say something. Mr. Dadabhai said that the question whether the opium traffic of India could be maintained on the principles of moral ethics was surrounded with so much doubt that

if England from the heart of her heart believed that the traffic was morally indefensible, she must stop the trade and, pending any final decision thereon, she should continue making up the deficit caused by the removal of this item of our Indian revenue. Mr. Dadabhai assures us that a resolution to some such effect was actually extracted from the House, and it was once wellnigh believed certain that England would before long begin to take out money from her treasury to make up our loss here. But the Government took advantage of a slight technical hitch which made such a resolution null and void. Whether it was a really statesman-like act of sound policy or the reverse, Mr. Dadabhai did not say, but he admitted that the Government were justified in holding the position they did in regard to the subject. Subsequently when the question came back into Parliament the whole game was played anew, and with the results we know so well—an unnecessary and expensive Commission. What Mr. Dadabhai and men of his side wanted the Home Government to do was that an exhaustive inquiry not only into the question of the opium traffic but the entire revenue and financial situation of this country be instituted to arrive at a final conclusion on the opium question in particular and the administrative question in general. But in this they were disappointed.

The Indian Civil Service Simultaneous Examination question which is one of the subjects of Mr. Dadabhai's life-long study was next referred to in the course of the conversation. Mr. Dadabhai repudiated the two main allegations brought against the positive character of the resolution. There are people who tell us that Mr. Paul's resolution was merely the result of a snatch vote, and that it was passed in hot haste without due information having been given to the House. Now the fact is that it was no snatch vote at all but a regular resolution passed in a very fairly attended House, just as you

often see, by a tolerably large majority. Mr. Dadabhai had actually issued what is called his "whip" (notice) to the effect that he or any one of his party would bring the next night a motion into the House on the subject of the Simultaneous Examination; and a request was made by the by that if the members of the House could be satisfied with the reasonableness of the proposal they would vote in favour of it. Next day the House met and ballot was taken, which resulted in Mr. Paul moving the resolution with the cheering result we know so well. Mr. Dadabhoy himself was to have moved the proposition but as Mr. Paul's name stood first on the ballot Mr. Dadabhai seconded it. Thus we see that it was neither a snatch vote nor a cooked affair in which Mr. Dadabhai's party carried the day. It was as honestly and regularly done as every other business is formally done in the House. The party in favour of Mr. Paul's resolution appeared so strong from the cheers and applause with which it was received by the House that our good friend Mr. Caine who is often misguided left his seat and stepped up to Mr. Dadabhai and whispered in his ears "well Mr. Naoroji, don't fear the division of the House, we hope to succeed to-day." Mr. Dadabhai also took the same view and the division resulted in the passing of the resolution. And incidentally in connection with this subject Mr. Dadabhai spoke at some length on the important part which the Ballot system plays in Parliamentary life. It is asked, and often in a sneering mood, "what has the Hon'ble member for such and such a shire done during the session?" It is natural that out-siders should set questions like that. But those who understand how chances come in or go away at the ballot can realize the position of the members. It depends all upon your chance whether you will succeed in the ballot for moving your proposition in the House or not. One may try and try ever so much yet without a single chance. Whereas another

man may fortunately succeed everytime he goes in. For instance it once so happened, said Mr. Dadabhai, that he and a certain other member—probably one Mr. Fowler—went in for a chance. Mr. Dadabhai had twelve supporters while Mr. Fowler had only one, probably he himself. This means in plain English that whilst Mr. Dadabhai had twelve chances the other member had only one. Yet the aspect of affairs soon so changed that Mr. Fowler came first and Mr. Dadabhai came second in the order of motion. It is very fortunate for us atleast out here in India that our Indian party enjoys the inestimable advantage of good chances at the ballot. And there are reasons for this. Mr. Dadabhai says that a member in order to succeed well in Parliamentary life ought to take care and see that he does not degrade himself in the estimation of the House by his cant and wild talks in season and out of season on Indian affairs. He is to see that he does not prove a bore in the House, since thereby he makes himself a disagreeable being in body. He must not also dabble often into every thing that is Indian lest the members of the House should begin to feel to their discomfort and his disrepute, that he is a faddist who pretends to make a parade of his knowledge of India and Indian affairs. At convenient times and in the proper form he must of course ventilate Indian grievances and while so doing he must speak out what he means without reserve or ambiguity. Just tell John Bull this is right, that is wrong, do this, don't do that, and tell it with all the candour of a discreet speaker and all the weight and authority of one who has a mastery of the subject that he handles. It is no use indulging too much in the seductive realms of oratory. Why, you have no opportunity to do so. Unless you succeed in impressing upon the mind of the Speaker of the House your individual worth it is impossible for you to get a hearing. In the maiden speech you are free to soar to the seventh sky; there is none to check you.

But after that, your speeches in the House should be business-like, brief and, above all, to the point. The moment you lose sight of these requirements, you find yourself on a level with those who are not respected by the House. How far Mr. Dadabhai has succeeded in attaining to this goal, can be realized from a very interesting illustration he gave in his conversation. Our readers are aware that the Presidency Command Abolition Bill was lately on the tapis of Parliamentary debate. It emanated in the Lords, and after passing through all the readings, it was sent to the Commons who also passed it, with but a slight amendment on the score of financial embarrassment now staring us in the face. Mr. Dadabhai moved his amendment that the military member be removed from the Executive Council. Lord Cross, acting presumably under the advice—though not a baneful advice that in our humble opinion—of Lord Harris, was for the retention of the member. Sir Geo. Russel, our Under-Secretary of State for India could not do otherwise than secure the support of the Commons in what his master had approved of in the Lords. But he could see that there was an overwhelming majority in the House in favour of Mr. Dadabhai's amendment. But he was in such a fix that he did not know what to do in such a dilemma. Meanwhile as luck would have it, Sir Richard Temple came to his succour. He proposed an adjournment of the House since he as well as some other members in the Opposition desired to oppose the amendment. That was just the thing Sir Russel could have wished for and it was hastily adopted. Sir Richard's hit, clever as it was, did Mr. Dadabhai no harm. Next morning Sir Russel called upon Mr. Dadabhai at his residence and told him that his motions generally went off so surely and successfully that they often made the position of the Government in office very awkward. It was certainly, said Mr. Dadabhai, a humiliating thing for a government in power to depend

upon the opposition for support in bills and motions, that enlisted the sympathy of their own men whilst the former held out against them. And what happened at the next night's sittings? Sir Russel quietly took his seat and ordered for counting the votes, which resulted in favour of Mr. Dadabhai's amendment. Poor Sir Richard Temple! Mr. Russel's policy of the day was enough to frighten him quite out of his wits. For some minutes together he could not believe his eyes and ears. He stood dreadfully and confusedly looking round the House as though his most anxious expectations were nipped in the bud. He fretted and fumed, but it was all rather late in the day. He began to talk wildly of his confidence in the strength of the Britisher to stand by his guns. But he was well advised by some of his own friends to resume his seat since it was futile to talk of sticking to the guns when all the guns and arsenal had been taken away by the opposite flank, and he and his supporters had already been left without all the necessary weapons. Thus it could be seen how amiable a position Mr. Dadabhai holds in the Parliament. And this is all because he is a sincere, fearless friend of Britain, who is convinced, by his dealings with the great English nation, of its instinctive love of justice and mercy. John Bull is too much of a close-fisted man to hear you patiently on the financial embarrassments of the people of India, and yet Mr. Dadabhai hopes to succeed in getting India financial justice from the British Parliament. As to when it will be possible, neither Mr. Dadabhai nor any sane man can venture to predict. But he has confident hopes that, if Indian questions are agitated in England and in the Parliament in future much in the same spirit and cheering manner as they have been of late, we may depend upon it that very brilliant prospects are awaiting us.

લાહોર ઝતાં માર્ગમાં મલેજી માન.

દાદર તરફનું મળેજી માન.

મી. દાદાભાઈને લઈને મેલ ત્રેન દાદર સ્ટેશન ઉપર અટકી હતી તે વખતે તેમને માન આપવા ઉમિલા પારસી તેમજ બીજા કેટલાક ગરહસ્થોએ ખુશાલીના અવાજોથી તેમને વધાવી લીધા હતા, અને એરવદ ખુરશિદજી જે સહીયારે ફવા ચાહી તોરે આખ્યા બાદ, એરવદ ફરા-મરોજ કુતારે જોડેલી ફારસી જેતો એક સુંદર દાખડામાં ચુકી તેમને અર્પણ કરી હતી. એરવદ માણેકજી ઉનવાળાએ મી. દાદાભાઈને પુલ નો હાર પેહેરાવ્યો કે લાગલીજ ત્રેન ખુશી આનંદના અવાજો વચ્ચે ઉપડી ગઈ હતી.

વલસાડ સ્ટેશનપરનો આવકાર.

મી. દાદાભાઈ નવરોજીને લઈ મેલ ત્રેન મધરાત્રે વલસાડ સ્ટેશન જઈ પુગતાં હોંદુ તથા પારસી ગ્રહસ્થોના એક ડેપુટેશને મી. દીનશાં હ પોસ્ટવાળા મારફતે ત્યાંનું એક એડરેસ ધરીત મુખારકબાદીના શબ્દોમાં તેમને એનાયત કીધું હતું.

MR. DADABHAI NAOROJI'S RECEPTION BY THE RESIDENTS OF HIS BIRTH PLACE, NAVSARI.

નવસારી, — ૨૧-૧૨-૯૩.

આ અઠવાડ્યાનો મોટો બનાવ, મી. દાદાભાઈ નવરોજીની મધરાત્રીના આવકારનો છે, ગઈ પાછલી રાત્રે ત્રણ વાગે મેલ ત્રેનમાં રેલ્વે સ્ટેશન ઉપર તેવાણ દેખાવ આપી ગયા છે. તેમનાં દર્શન લેવા તથા તેમને આવકાર આપવા માટે, સ્ટેશનપર ત્રણસોથી વધુ માણસોનો એક ઉલટમંદ મેલાવડો જામ્યો હતો, જેમાં અહીંના દસ્તુર દેશાઈઓ, શેઠ શાહુકારો તથા સંઘના સરકારી ઓધિદારો વગેરે હાજર હતા અમારી માન પ્રસારક મંડળી, જેણે આ લોકોપયોગી કામની આગેવાની લીધી હતી, તેના તરફથી સ્ટેશન વાવટા અને તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું, તથા જુમરોની રોશની કરવામાં આવી હતી. ત્રેન આવી

પહેંચતાં લોકોએ તાલીની ગળીના, તથા “હીંદના દાદા.” “વગર તાજના રાજ,” “દાદાભાઈની જય,” “સેંત્રલ કીન્સપરીના ન્યાઈ ધિ-કટરોનો ઉપકાર” લગેરે પોકારોથી તેમને વધાવી લીધા હતા. ત્રેન મા-ત્ર પાંચ મીનીટ ઉભી રહેવાથી, અને દાદાભાઈની ગાડી આગળ લોકો મો ધસારો જખરો થયાથી, તેમને આવકાર દેવાનું કામ મુશ્કેલીથી આપ્યું હતું. તેમને પ્લાટફોર્મપર ઉતારી માન આપવાનું અશક્ય થઈ પડ્યાથી, જેઓ માનપત્ર વગેરે આપનાર હતા, તેઓએ ગાડીમાં ચઢી જઈ તે કામ બજાવ્યું હતું. માન પ્રસારક મંડળી, જેણે આ આવકાર માટે મીં દાદાભાઈને ખાસ નોતું દીધું હતું, તેના તરફનું માનપત્ર કૃપા સાહેબે અલબત્તે વાંચવા વગરજ એનાયત કર્યું હતું. મીં દાદાભાઈના કુટુંબી એરવદ ખેડેરામજી ખુરશેદજી દોરડીએ એક કીમતી શાલ તથા માનપત્ર પોતાના આનંદાનના વડીલ તરીકે મીં દાદાભાઈને આપ્યું હતું. વડા દસ્તુરજી સાહેબ દારાબજી માહીઆરજીએ ધરમગુરૂ તરીકે તેમને આશીરવાદ દીધા હતા. શેઠ બરજોરજી રૂસ્તમજી ગારડાનાં બાનુ તથા બેટીઓ, જેઓ જાતે સ્ટેશનપર હાજર થયાં હતાં, જેમના વતી તેમની નાનકડી કુમળી બાળકી બુચી પુતલાંબાઈએ તેવણને સગનની રીતે સેસ આંડણ કરી વધાવી લીધા હતા. આ સંધળું કરતાં તેઓ પ્રત્યેક તરફથી મીં દાદાભાઈને કુલોના મોટા દડા અને ગજરા નજર કરવામાં આવ્યા હતા. મીં દાદાભાઈએ અકકેક બબ્બે શબ્દો-માં તેમનો ઉપકાર માનવા સાથે ગાડીની બહાર ડોક કહાડી બબે હાથે સલામ કરી લોકોની ઉલટમંદ ટોળાંને પોતાનું એહસાન જાહેર કર્યું હતું, તથા ગાડીની નજદીક રહેવા પામેલા જેટલા આસામીઓ સાથે બની શક્યું તેટલાઓને શેકહેંડ કરી હતી. લોકોની ખુશાલીનો પાર નહોતો. ચાલતી ગાડીએ પણ તેઓ તેમને જોવા, બોલાવવા તથા શેકહેંડ કરવાને જીપલાં દેતા હતા. સ્ટેશન માસ્તર મીં બરજોરજીની લાકડીથી લોકોને કશી અગવડ નહીં ન હતી, તેમ ધધર કૃપાથી આવી ધક્કા મુકી અને ધસારા છતાં કશો નાખુશ બનાવ બન્યો ન હતો. મીં દાદાભાઈ એક ફર્સ્ટ ક્લાસમાં મીં દીનશા એલજી વાછા સાથે હતા, અને આ છેલ્લા મહસ્થને પણ લોકોએ સાફ માન આપ્યું હતું. નવસારી સ્ટેશન ઉપર આવો ઉલટ ભર્યો અને આનંદકારક દેખાવ આગળ કવચીતજ થયો હશે.

નવસારીથી નીકળી મેલ ત્રેન અત્રે (સુરત) આવી પહેંચતાંજ અત્રે રેના ગરહસ્થોએ મોહોટું માન મીં દાદાભાઈને આપ્યું હતું.

સુરતથી પસાર થઈ ત્રેન અકલેશ્વર અને ભરૂચ સ્ટેશનોએ એભાં ત્યાંના રહીશોએ મીં દાદાભાઈનો ધણો માનપુરવક આદરસતકાર કીધો હતો.

વડોદરા—તા. ૨૨-૧૨-૯૩.

હિંદનો તેજસ્વી તારો ઓનરેબલ મી. દાદાભાઈ નવરોજીએ ગઈ કાલ રોજ લાહોર કોનગ્રેસમાં પ્રમુખસ્થાને બીરાજ્યા જતાં વડોદરા સ્ટેશન ઉપર ગાયકવાડી પ્રજાની મુલાકાત લીધી હતી. એ મહાન પુરૂષને જોતાંજ ગાયકવાડી અધિકારી મંડળે તથા પ્રજાએ હર્ષના પોકાર સહીત કુલથી વધાવી લેતા હતા. ગાડીમાંથી ઉતરતાંજ એ મહાન પુરૂષને કુલના હારોપર હારો પેહરાવવામાં આવ્યા હતા. દિ. બા. મણીભાઈ જોડે ચેકહેંડ કીધા પછી વેઈટિંગ રૂમમાં ગયા હતા, ત્યાં આગળ પરદેશીન બાનુઓએ એમને હર્ષથી વધાવી લીધા હતા. થોડી વારમાં ત્યાંથી ચાહા પાણી લીધા પછી એ મહાન પુરૂષને જોવા ધણા જુના અમલદારો તથા પ્રજાના જાણીતા લોકો આવ્યા હતા. તેમની જોડે વાતચીત કરી એ મહાન પુરૂષે દિ. બા. મણીભાઈ સાથે સ્ટેશન બહાર જઈ ફોટો લેવાડયો હતો ત્યાર પછી થોડીવાર પ્લેટફોર્મ પર મળેલા મંડળમાં બિરાજ્યા હતા જ્યાં આગળ મારબીભત્તા વાંકાનેર મંડળીના એક્ટરોએ પોતાના મધુર રાગમાં માનપત્રો વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં. ત્યાર પછી મી. દાદાભાઈ અગ્નિરથમાં બિરાજ્યા હતા. એમની જોડે મી. વાછા (મુંબઈના વાઘ) હતા. સ્ટેશન પર આશરે ૧,૦૦૦ માણસ હાજર હતાં. એ મહાન પુરૂષના દૃશ્યાર્થે અધિકારી મંડળમાં દિ. બા. તથા નાયબ દિવાન સાહેબ—મી. જસ્ટિસ વિગેરે તથા પ્રજા જનમાં હરીભક્તિવાળા હાજર હતા.

વડોદરેથી આગળ વધતાં આગગાડી નડીયાદ ખાતે જઈ પહોંચી હતી. અગાઉના ઠરાવ પરમાણે ત્યાં લોકોનો જથ્થો ધણો એકઠો મળ્યો તો, એને મી. દાદાભાઈને કુલોનો હાર પેહરાવી માન આપ્યું હતું અને એ ક્રિયા પુરી થતાંજ ગાડી ત્યાંથી ઉપડી ગઈ હતી.

અમદાવાદ. ખાતે મહાન પુરૂષ મી. દાદાભાઈનો પંથરામણી.

અમદાવાદ—તા. ૨૧-૧૨-૯૩.

ધણી મુદતથી અમદાવાદી પ્રજા ઉપલા નામીયા નરની મુખ્ય મુદ્રા રૂપવાને ટળવળી રહેલી તે પ્રજાનો કોડ ઉપલા ગરહસ્થ મી. દીન-હા એદલજી વાછા સાથે આજે સવારે ક. ૯-૪૨ મીનીટે અહીંઆ પહોંચવાથી પુરો થયો છે. જેવા મી. દાદાભાઈ પ્લાટફોર્મ ઉપર નીચે ઉતર્યા કે તરતજ કેટલાક કેળવાયલા ગરહસ્થોએ તેમને માટે સ્વરાજ્યની બગીચા ઘોડાઓ છોડી નાંખી તેમને તેમાં બેસાડી તે બાઈસ વાડેલ વાવતા ઓગાન સુધી તેઓએ હાથે ખેંચી, મી. દાદાભાઈ માન તરફ પોતાની લાગણી બતાવી છે. અતરૂની મ્યુનિસીપાલિટીએ સ. બનાવેલા મંડપને તોરણો આસોપાલવ વગેરેથી ધણી સારી રીતે

શાસુમારેસા હોવાથી તેના ઉપરના પચરંગી વાવટાઓ પવનમાં ઉડી રહ્યા હતા. સુંદર સેઓ સાથના વાવટા અને આરકાંઓના દેખાવ નેત્રને ધણો સંતોષકારક લાગતો હતો. મ્યુનીસીપાલિટીના પ્રમુખ ઓન. મી. રણછોડલાલે એક માનપત્ર વાંચી સંબોધાવ્યું હતું તેના જવાબ મી. દાદાભાઈએ ખુશીના બેહદ અવાજે વચ્ચે એક સાદા પણ છટાદાર ભાષણમાં મ્યુનીસીપલ કોર્પોરેશન તથા શેહેરીઓનો ઉપકાર માની વાંચે હતો આ અવસરે નાના મોટા દેશી અમલદારોના નામો લખતાં સંખ્યા બેહદ વધી પડે એમ છે પરંતુ મી. દાદાભાઈને પારસી કોર્પોરેશન રેશમેન્ટ દ્વંમમાં જે આશ્ચર્ય આપ્યું હતું તે વખતે કન્યાશાળાની બાળકીઓનું માંગલિક ગાયન મેળાવડાને આનંદકારી થઈ પડ્યું હતું ખાસ વખતે લગભગ બે ડઝન પારસી ગરહસ્ત્રોએ બાગ બીધા હતા જેવી કે રજપુતાના માળવા લાઈન તરફ વિદાય થવા બચ છે કે, ડાક્ટર બેનબ્રીન, મી. સોરાબજી કડકાએ મોટે સોરે આજ દીન સુધી મી. દાદાભાઈએ પ્રબળની બળવેલો સેવા બાબત સારી તારીફ કરી હતી. આ આપતી વખતે સોકોની બારે ગીરદીમાં ધણા સમસોની પાકડીઓ, ટોપીઓ, અને બુટો નીકળી જતા હતા, તોપણ સોકોના એજેન્ટોનાં મી. દાદાભાઈને નિહાળવા પછાત પડતા નહોતા. ત્યાર પછી એ માનવ નર પોતાના ગોઠીયાઓની સાથે દીલ્લી જવા મોટે ઉપડી ગયા હતા કેળવણી ખાતાં, નિશાળો વગેરે આજ રીતે તેહેવાર તરીકે અધ કરવા આવી છે.

THE
UNPARALLELED PUBLIC RECEPTION
TO THE
GRAND OLD MAN OF INDIA.

(From "Gujarat Mitra," 31st December 1893.)

મી. દાદાભાઈ નવરોજજીને ગઈ તા. ૩૧ ડિસેમ્બરે મુંબઈના એવે બંદરપર ઉતરતાં જે અસાધારણ માન મળ્યું, ત્યાર પછી તેમને તેલે હેતલરો આવકાર શહેરશહેર ચાલુ રહ્યા છે. મુંબઈ ખાતે ટાઉન હોલ તેમણે જુદે જુદે ઠેકાણેના માનપત્રો કેપ્યુરેશના મારફતે સ્વિકાર્યાં તથા પછી પુનામાં પણ તેમના માનમાં મોટી ધામધુમ થઈ હતી; અને પેલે બુધવારે તેઓ લાહોરની કાંગ્રેસમાં પ્રમુખસ્થાને બિરાજવાને ઉપડ્યા ત્યારથી ઠામઠામ સ્ટેશને સ્ટેશન તેમના હૃતથી સત્કાર થયા.

અસલી મુગલાઈ સલતનતના પુરાતન શહેર દીલ્હીમાં એવો આવકાર
આપવામાં આવ્યો છે કે જેવો કહે છે કે અત્યાર સુધી કોઈને મળ્યો નથી.
એ બનાવ આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે, સખખ હિંદુ અને પારશીઓ
તો જાણે તેમને માન આપે કરાણ કે તેઓના તરફથી તે સરકાર સામે
વાજખી રીતે માનથી અને વફાદારીથી ખાય ભીડે છે. પણ આપણા
સામાવાળિયાઓ વારંવાર કહે છે કે મુસલમાન કોમ મીં દાદાભાઈનો
રાજ્યદારી હિલચાલ પસંદ કરતા નથી. ને એમજ હોય તો મુસલમાન
લોકની ઘણી વસ્તીવાળા એક અસલી પામતખત શહેરમાં તેમને આવો
અસાધારણ આવકાર મળેજ નહીં. એ આવકારપરથી ખેશક સોખેત
થાય છે કે મુસલમાન લોકને સમજી કેળવાયલો વર્ગ આપણો હિલચાલ
માં સંમતી ધરાવે છે અને આપણી સાથે સામેલ છે. પાણું પંજખમાં
મીં દાદાભાઈને ઘણું આદરમાન મળે તેમાં નવાઈ નથી, એ તેમને છા-
જતુંજ છે, કરાણ કે મીં દાદાભાઈએ હિંદની નિર્ધનતા ખાખે આજથી
આશરે ત્રીશ પાંત્રીસ વરસપર જે અગત્યનું એખાનિયું ખહાર પાડયું હતું
તેમાં આપણી દેશીઓની ગરીબાઈ ખતાવવાને લગતી સાદતો પંજખ
માંહેલી ગરીબાઈના દાખલાઓપરથી ટાંકી ખતાવી હતી, જે ખખત મીં
દાદાભાઈએ પોતાના લાખણમાં વાજખી મગજખીથી પોતાના કંગ્રેસના
હાલના લાખણમાં અધ્યક્ષ્થાનેથી કહી ખતાવી છે. મીં દાદાભાઈને
મળેલાં અને મળતાં માનના તારના સંદેશા ઈંગ્લંડના પત્રોમાં પ્રગટ થવા
લાગ્યા છે, અને તેની અસર કેવી મનમાનતી થશે તે કહેવાની જરૂર
નથી. પણ એ બનાવને જેમ ખને તેમ અગત્યતામાં ઓછો કરવાને
કેટલાક સાંકડા મનના એંગ્લો-ઈડિયન પત્રવાળાઓ પોતાથી ખનતું કરે છે.
મુંખઈમાં તેમને મળેલાં માનના તારના સંદેશામાં એકું જણાવવામાં આ-
વ્યું હતું કે મુંખઈમાં જે જગ્યાએ થોડાક વખતપર ખખેડે અને હુલ્લડ
મચી રહ્યું હતું ત્યાં હિંદુ મુસલમાનો ખેમ લાવથી એકકા મળ્યા છે.
આ ઉપરથી ઈંગ્લંડના “ડેલી ન્યુસે” એક આરટીકલમાં મીં દાદાભાઈને
મળતા માનની અગત્યતા ખાખે કેટલુંક વાજખી વિવેચન કરયું હતું.
તેના સંખધમાં “મુંખઈ ગેઝેટ” પત્રે કેટલાક નાપસંદ કરવા જોગ ટીકા
કરી ગોયા એ બનાવને હલકો પાડવાની આડકત્રી રીતે તજતીજ કરી
હતી. વળી તેમને મળતાં માનનો જેમ ખને તેમ અટકાવ કરવાને રેલ્વે
જાઓ પાણુ ચુક્યા નથી. અમદાવાદ અને ગ્રાંટેરોડના રેશનોપર જેમ
ખને તેમ ધામધુમ ઓછી થઈ શકે એવી ચેતવણી રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ

ફેશન માસ્તરોને આપેલી કહેવાય છે, કહેવાય છે કે અમદાવાદના શહેરી
આંખે સ્ટેશન શાણગારવાને લગતી અરજ એન્ટને કરેલી તે સ્વિકારવા-
માં આવી નહોતી, અને જવાબમાં જાણાવવામાં આવ્યું હતું કે એવું
માન ફક્ત વાઇસરાય, ગવર્નર અને ફરી રાજ્યોનેજ આપી શકાય
છે એ અમલદારો આટલો બધો સાંકડો વિચાર લઈ જાય તો જરા ખે-
ડારક લાગે છે, પણ તેમાં કશી નવાઈ નથી. પણ અમે સાંભળીને ખુ-
શી છીએ કે રેલ્વેના સઘળા અમલદારોએ એવું સાંકડાપણું ખતાવ્યું નથી
હાખલા તરીકે કહીએ તો વલસાડ, નવસારી, સુરત, ભરૂચ, વડોદરા વિગે-
રે વડોદરા લાઈનની સ્ટેશનો પર ધામધુમ કરવાની પરવાનગી મળી શકી હતી
સુરતના સ્ટેશન પર ટ્રાફિક સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મી. ટડવેલ સહેજ ખીમાર હોતો
તોપણ તેણે સ્ટેશનના પ્લાટફોર્મ પર વાળાં વટીક વગડાવવાની પરવાનગી
આપી હતી જે તેનું મોટું દીલ ખતાવી આપે છે. પણ એક ચોક્કસ
લાઈન પર થોડેક ઠેકાણે સઘળું કરવાની પરવાનગી મળે અને કેઈકે ફેક્ટો-
રી ન મળે એ જરા નહીં સમજાય પડે એવું છે, અને સત્તાવાર ખુલાશા
તે બાબે જરૂર છે.

(From "India," 1st January 1894)

An account of the magnificent reception accorded to Mr. Naoroji will be found elsewhere. The fact that at Bombay he waited, by invitation, upon the Governor, and that, after delivering his presidential address at Lahore, he dined with Sir Dennis Fitz-Patrick, the Lieutenant-Governor, is a most satisfactory indication that the enthusiasm of the whole Indian community has not been void of effect upon the official mind. Nobody, indeed, could be blind to the unanimous cordiality with which Mr. Naoroji was greeted by every section of the community. Muhammadans gladly threw in their lot with Hindus and Parsis to do honour to the President of the Congress and the member for Central Finsbury. The *Bombay Gazette* does not conceal the fact that Muhammadans were largely represented on the Reception Committee which organised in Mr. Naoroji's honour a demonstration of unparalleled magnitude in British

India. The whole population of Bombay seems to have made holiday to welcome him, and the concourse of friends and admirers was as representative as it was colossal.

The series of meetings which have revealed once more the universal esteem in which Mr. Naoroji is held by the Indian community began at Aden. No sooner had the "Arcadia" anchored than an influential deputation of Indian residents—Hindus, Muhammadans, and Parsis—waited upon Mr. Naoroji on board and invited him to a large meeting ashore which was waiting to receive him. Mr. Naoroji accompanied his friends to the house of Mr. Cowasji Dinshaw, where a crowd of Indian residents of all classes and creeds was gathered. Mr. Hormasji Dorabji, in a hearty speech, expressed their joy at his election as a member of Parliament, and their congratulations both to Mr. Naoroji and to the Indian people on the unprecedented circumstances under which the National Congress was about to meet. Mr. Naoroji in reply remarked the significance of the fact that an English constituency had generously elected an Indian to be its representative in the House of Commons. The Parsi High-Priest of Aden and several Muhammadans and Hindus addressed the meeting, and luncheon and toast followed. The meeting afterwards reassembled and bade Mr. Naoroji farewell, cordially wishing him success as President of the Congress at Lahore.

Needless to say the Indian papers have overflowed with graphic descriptions of Mr. Naoroji's triumphal progress and with tributes, in verse and in prose, to his unswerving patriotism. Limits of space prevent one from doing justice to so much goodwill. I take the following lines, however, from an affectionate greeting contributed by Mr. R. B. Paymaster to the *Bombay Gazette* :

Hail Hero hail ! Thrice welcome king uncrowned ;
 Hail Indian's son to Indian home returned.
 Hail bloodless Victor, hail thou valiant knight,
 Hail sturdy Champion of truth, justice, right,
 Who fought his country's fight with earnest zeal,
 With one pure aim, one mind, midst woe and weal ;
 Who lived in exile from his native home,
 Full thirty years did like Ulysses roam
 In foreign land to advance his country's cause,
 Unmindful every way of scorn, applause,
 Alone, untended, unbefriended, bold,
 His country's guardian, chart and seer old.

INDIA'S REPLY TO SIR G. CHESNEY.

Most of our Indian subscribers will, long before this, have read over and over again in detail account of the reception accorded to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., and Mr. A. O. Hume, C. B., on visiting India. But the demonstrations have been so remarkable, so characteristic of Oriental warm-heartedness and gratitude, so likely to prove epoch-making in the history of Indian political and social progress, that we cannot let them go unchronicled in the pages of INDIA. If Sir George Chesney has any other object in view in his public utterances than simply to give vent to ill temper and to gratify curmudgeon spite against a public that has failed to appreciate him at his own valuation—(and as a member of Parliament for Oxford and a pushing politician we must assume that he has at least set himself some higher and worthier aim)—he must by this time be “sorry he spoke.” When he made his personal attack on Mr. Naoroji, “with greater coarseness of manner than historical insight,” as one Indian critic justly says, he could hardly have anticipated that his insults would recoil upon him with such crushing scorn. Mr. Schwann showed that even a short visit to India, inspired by an intelligent

sympathy and respect for his fellow-men, had enabled him more truly to gauge the sentiments and feelings of the people of India than Sir George Chesney had learned to do in all his long and varied experience. It must be a terrible thing for a man to spend thirty years among two hundred and eighty millions of his fellow-creatures and yet be as completely out of humanity's reach as ever was Alexander Selkirk on his rock in the Pacific. Mr. Schwann's challenge was taken up, openly and avowedly, all over India, and what would have been a warm and hearty reception was converted into a demonstration of the most gratifying and significant nature. In evidence of the spirit which pervaded all India we may refer, as a single example, to the telegram of welcome from Madras which awaited Mr. Naoroji on his arrival at Bombay. After the usual congratulations, the telegram concluded: "This meeting (of 10,000 persons) gave emphatic denial to the gross misrepresentations of Sir George Chesney regarding you in the House of Commons."

Indeed, the offensive outbursts of Anglo-Indians in the House of Commons and the ravings—there is no other name for them—of a section of the Anglo-Indian press, have once more produced results exactly opposite to what was intended. We can hardly put the case more clearly than it is put by one of the soberest and most scholarly of Indian papers, *The Hindu*: "Never do those Anglo-Indian friends of ours who are anxious to stifle our advance do a more foolish thing than when they use ridicule and false prophecy as the best means of effecting their object. For, every time this is done, the leading men of the people have their sense of self-respect roused; they exert themselves with refreshed energy, and the cause receives a new stimulus which takes it a long way." Certainly the energy displayed by the leading men of Bombay in welcoming Mr. Naoroji

was not only refreshed but refreshing—if we may be pardoned the remark. The very constitution of the Reception Committee is a standing reply to those who say that the movement was not representative or that other races or religions resent Mr. Naoroji's representation of them. The Committee consisted of 75 Parsis, 64 Hindus, 22 Muhammadans, 2 Portuguese, and 3 Europeans. If we allow for a little pardonable preponderance of Parsis, it would be difficult to obtain a better *pro rata* representation. Needless to say, all the tokens of festivity—arches, banners, mottoes, festoons of flowers, garlands, fruit, and rosewater—in the purveyance of which Orientals excel, were there in the greatest profusion, and remarkable as the spontaneous offerings of the people. Those who have lately been reading so much about the Bombay riots will find it hard to believe that it was in this very town of Bombay that the route, for four miles through the most crowded streets, and the houses on either side were packed with hundreds of thousands of Hindus, Muhammadans, and Parsis. All traffic was stopped or diverted, as on Lord Mayor's Day in London, and the idle tramcars ranged along the lines were transformed into grand stands for the occasion. The police heartily co-operated with the Reception Committee, and their arrangements and temper are admitted to have been admirable. The difficulty of management was increased by the delay in the arrival of the steamer. The landing had been arranged for 7.30 a.m. ; but when that hour arrived and the "Siam" was not in sight, there was no alternative but to postpone the function until 4 p.m. By means of buglemen and tom-toms everyone in the crowd was speedily informed, and the vast assemblage melted away to enjoy their mid-day meal and return in the evening for the deferred ceremony. Throughout the whole of these proceedings there was not a single *contretemps*,

nor, so far as the newspapers tell us, occasion for a single police-court case. The visit of the Reception Committee to the steamer, the journey to the landing stage through the ranks of boats with ordered oars, the reception at the Pavilion, the drive down the Bunder Road and the magnificent thoroughfare of Hornby Row, were one continued triumph, broken only after land was reached by the continuous presentation of addresses from various representative bodies. The finest and most characteristic sight of all must have been the progress through the truly Oriental thoroughfare of Kalbadevi Road, which is sufficiently narrow to permit of baskets of flowers being suspended down the centre, from which by an ingenious contrivance a continuous shower of blossoms was poured upon the occupants of the carriages passing beneath. But everything must come to an end, and after a ride of two hours which must have well repaid him for many an anxious year of trial and effort, of disappointment, sometimes almost of despair, the old patriot entered his modest family residence in Khetvady Lane, to be welcomed with due ceremony by the members of his family.

MR. NAOROJI'S WELCOME AT BOMBAY,

(BY AN EYE-WITNESS.)

After seven long years of unceasing work which might have tried the strength of younger men—years during which he has displayed miracles of patience and perseverance worthy of imitation by any citizen in any part of the civilised world; ambitious to serve his country with steadfastness and single-mindedness—seven years of almost kaleidoscopic vicissitudes like those of the Seven Years' War—the Grand Old Man of India, as Mr. Dadabhai Naoroji has been universal-

ly designated in this country, once more set foot in Bombay. He reached the shores of this first city of the British Indian Empire, the city of his birth, on the third day of December, now for ever rendered famous in our annals, amidst the spontaneous and unbounded enthusiasm, the thundering cheers (louder than the loudest salvoes of artillery) of the native population assembled in their thousands and tens of thousands at the head of the Apollo Pier to greet him with the warmest welcome which it was in their power to accord. Where is the artist in words who can adequately paint the gay and brilliant scene that presented itself to the eye on the afternoon of Mr. Naoroji's landing,—the myriad crowds of Hindus, Muhammadans, Parsis, Portuguese, Jews and other minor communities who thronged the streets, over miles long, that marked the line of route, and the myriads who enthusiastically followed Mr. Naoroji's carriage, cheered him to the echo, and finally set him down at his modest family mansion in Khetvady. There are many in Bombay who have witnessed the martial pomp and pageant attendant on the arrival of a new Viceroy. There are many more who have a vivid recollection of the visit of the eldest son of our beloved Mother Empress. The demonstration in honour of his arrival were indeed magnificent, though they were official. The spontaneity and enthusiasm at the time were great, and the crowds were not insignificant. There are still many who remember the popular ovations which took place in the city on the departure of the dearly beloved Marquis of Ripon. But I believe I am only echoing the general opinion of the citizens when I say that the enthusiasm of those demonstrations was small compared with the enthusiasm of this last. I am indulging in no hyperbole when I say that the exceedingly warm welcome accorded to Mr. Naoroji, was unprecedented in the annals of the country of which not only

the natives of India, but also the people of the United Kingdom should feel proud. For so gratifying an event was only possible under the enlightened and free rule of England. It is also the ripe fruit of that education which was so well insisted upon, as absolutely essential for the intellectual and social amelioration of India, by the noble band of British statesmen of the early thirties and forties. Mr. Dadabhai Naoroji is one of the brightest and noblest products of that education, which Indians freely and unreservedly acknowledge that they owe to the genius of Englishmen. Our cloud-capped towers, our palatial buildings, our extensive lines of railways, our awe-inspiring bridges—all these and many other structures reared by British skill and enterprise may be destroyed and leave not a wreck behind. But the solid and permanent edifice of higher education, which has now taken deep root in the soil of India, can never be destroyed. It is imperishable. Such is the boon that Englishmen have conferred on India—a boon for which every enlightened Indian feels grateful to the genuine liberality of English statesmen in the past. We therefore consider that the third day of December was not only a proud day for India but for England also.

From the hour when it was announced that Mr. Dadabhai Naoroji was expected to reach Bombay on the 3rd December, little else was talked of in native society, among rich and poor alike, the literate and the illiterate, all creeds and classes, boys and girls, men and women. The eagerly expected event and the welcome which should be accorded to *Hind chā Dādā* as the Grand Old Man of India is appropriately named in Maráthi, were the all-absorbing theme. The vernacular and the Anglo-vernacular press, not in Bombay alone but in all parts of the British Indian Empire, filled their columns with recitals of the inestimable services rendered by Mr. Naoroji to his country

during the last half century, and more especially in the House of Commons since his election. So thoroughly and so nobly has he discharged his duty that the population of India by acclamation long since recognised his worth, and agreed that if ever any Indian deserved their warmest greeting and the most enthusiastic welcome, it was Mr. Dadabhai. Such a welcome was the most eloquent tribute they could pay to his sterling patriotism. It was the visible manifestation of their undying gratitude. That grateful sentiment grew from day to day, and swelled from hour to hour with a volume and a force which were indeed most phenomenal, until at last they irresistibly found vent in the outpourings of the heart on the day of Mr. Naoroji's arrival. Herein lies the key to the unparalleled demonstrations of Sunday last, of which it is to be hoped that Englishmen will take due account.

The reports that have appeared in the local daily newspapers give on the whole a fair idea of the welcome our distinguished townsman received; but I fear that, even so, they convey but an inadequate conception of the reality as everyone who actually witnessed the magnificent scene would testify. Four miles of street decorations, four miles of surging crowds of pedestrians, four miles of carriage processions, accompanied by the vociferous cheers, hurras, and huzzas of at least four hundred thousand people, four miles of waving banners of every hue, and 'kerchiefs rivalling the colours of the rainbow, four miles of garlands of roses and chrysanthemums which were showered all along the line of route—all these were elements in the picturesque and lively scene. Halts were made at intervals of five or ten minutes in order that some loving friend, some admiring public body, or some grateful educational or religious institutions might have the opportunity of garlanding the hero of the hour, and saluting him with all the ceremonial attendant upon

such an occasion in an oriental city. The Hindu priests of the great temple of Bhuleshwar vied with the Parsee Magi of Dady Sett's Fire Temple in the fort to honour Mr. Naoroji. They presented addresses in their respective ancient religious languages, Zend and Sanskrit. All these and many other scenes recall themselves as I write—scenes which defy description. The spectacle was indescribable.

What struck me most forcibly was the admirable behaviour of the monster crowds, and the perfect friendliness that prevailed. There was nothing but peace and goodwill. Muhammadans vied with Hindus in their admiration of "Dadabhai Seth," while the cordiality and warmth with which both strove to honour that "good grayhead which all men knew" were superlative. As the long line of procession passed by Kalbadavi Road and entered crowded Bhuleshwar (where the great Hindu temple stands, and where Mr. Naoroji received a special and unique Hindu ovation) I wondered whether the localities were the same where, only four short months ago, were enacted those deplorable scenes of turbulence and bloodshed! I asked myself whether it was possible that the men who were actuated by such a spirit of sympathy as was discernible on the joyous day could have been guilty of the excesses of the eleventh of August. I have yet grave doubts as to the cause of the riots. At any rate, the recent demonstrations have led me to surmise that the real causes may have been altogether different from those which are entertained at head-quarters, where only one-sided and unverified statements have been supplied.

Be that as it may, it is a fact that all India, from Peshawar to Ragoon, from Lahore to Cape Comorin, acknowledges Mr. Naoroji as her true representative. They are crying in the wilderness who so wildly talk of him as an alien. India has in terms unmistakable

hurled back that mendacious and misleading statement, uttered by an irresponsible and unsympathetic retired representative of a selfish bureaucracy which bears no love whatever towards the people of India.

As I write, telegrams of welcome to Mr. Naoroji are still pouring in from the most distant places. Nearly fifty towns, from Calcutta downwards, have sent their greetings. Poona is preparing for a grand ovation on Sunday the 17th instant, while the representatives of the city of Bombay itself, in the Municipal Corporation, which counts among its members eight Muhammadans, are about to present him with an address. His Excellency the Governor has been the first official to offer Mr. Naoroji his congratulations. Mr. Naoroji, in response to a cordial invitation, saw His Excellency at Government House on the 7th instant. The great spiritual head of the Shiah community of rich and influential Muhammadans sent a similar invitation. H. H. Aga Khan was highly pleased at the popular reception. He joined in it and congratulated Mr. Naoroji upon it. Already the Member for India is deluged with requests, and prayers, and petitions from many a city and town in the empire that he may be pleased to honour them with a visit. Such is the genuine esteem and affection in which he is held, and such is the recognition of his sterling worth as a great and noble patriot of the day, the foremost Indian, "without the least pretence, rich in saving common sense ; and, as the greatest are, in his simplicity sublime."

Bombay, 9th December 1893.

MR. NAOROJI'S RECEPTION IN THE PUNJAB.

(From "India," 1st February 1894.)

A correspondent writes from Bombay :—I accompanied Mr. Dadabhai Naoroji from Bombay to Lahore, and can therefore speak with authority as to the spontaneity and enthusiasm of the demonstrations in his honour. All the stations on the line, small and great, vied with each other in making the best possible display. Our carriage was frequently filled with huge garlands of flowers, and monster bouquets. At Nosari, the priestly class overpowered us with their ovations. At Surat, Mr. Lely and the Judge actually came, at the unearthly hour of one o'clock in the morning, to see how enthusiastic was the populace to honour Mr. Naoroji during his few minutes' stay there. At Ahmedabad, the place rang with almost deafening hurrahs and cheers until he had departed. He was led out into the city a short distance most triumphantly, with banners floating aloft and drums beating, amidst the welcoming songs of school children and the huzzas of the populace. Baroda, Nariad, and Ahmedabad surpassed themselves in offering the Grand Old Man of India what I may call a right royal reception. From Ahmedabad to Delhi all the stations gave him their best welcome. Even such an out-of-the-way place as Beawar actually had a show of illuminations at one o'clock in the morning, and half a dozen Parsi ladies waited patiently for the train to honour and welcome Mr. Naoroji. Ajmere received him on the platform to the strains of an excellent band at two o'clock in the morning. At Delhi there was such an outburst of popular enthusiasm as would have delighted even the princes of the royal house. Muhammadans vied with Hindus in their enthusiasm. Gamins of the street, as if by magic, cried out Mr. Naoroji's name, one pointing him out to another as the man who

was called "Hind Cha Dada" ("Father of India"). From Delhi to Lahore was one triumphal progress. The Punjab was astir, and no mistake! At Ambala, Ludhiana, Jalandhar, Phillaur, Amritsar, and Lahore itself, the welcome Mr. Naoroji received was something astounding. He was simply adored. He was worshipped at Amritsar like the holy deity itself in the Golden Temple. The brave Sikhs were mad in their joy, and "Dadabhai Ki Jai" ("Victory of Dadabhai") was the note of their hurrahs. In this sacred city the Grand Old Man was led like a prince into the temple, where not fewer than ten thousand men and women, old and young, and children, had gathered to catch a glimpse of the great "Rishi." I was deeply touched by the reverential spirit which pervaded the crowd. All bowed and respectfully salaamed him with two hands joined, paying their reverential respects to him. The old monks and the nuns came out, even the women of the Zenana forgot for the moment their *purdahs* and peeped out of the hundred windows of the cloisters in the temple. Then Mr. Naoroji was led to the sanctum sanctorum, and an impressive service was held in his honour. Sacred psalms were chanted in state, and a miniature copy of them was presented to him with due form and solemnity. Then he was invested with the sacred cloth of the Sikhs—snow-white and pure. Next, other scarves, golden and pink, were strapped round his Parsi turban. Huge garlands of flowers decorated his neck. He drank the holy water of the temple, and was marched back to his seat in the carriage in a triumphant procession, the like of the which Amritsar has never before seen, and may perhaps never see again for another age. In short, attempt at description baffles me. It would baffle the best descriptive writer and word-painter. At Lahore, the procession took five hours to pass five miles. Our hero's horses were unyoked, and the students marched at the head of the procession with colours fly-

ing, a hundred strong in ten separate bands. For five hours Mr. Naoroji received a shower of roses and marigolds, and rosewater was sprinkled upon him unceasingly. The city resounded with but one sound "Dadabhai Ji Jai!" for full five hours. To me it appeared as if another Charlemagne had returned from the victorious field. But I will not further attempt the description of the magnificent scene, least of all, the scene after dusk, when hundreds of torches illumined the line of route, and illuminations in blue and red colours relieved the arid light, while streets after streets presented a blaze with only heads, myriads in number, wrapped in white green turbans! Such a scene India had not witnessed before.

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી.

(From "Jam-e-Jamshed," 2nd December 1893.)

આજે મધરાત પછી આપણાં બારાંમાં આવી પુગશે અને તેવાણને આવતી કાલે સવારના અસાધારણ હરખ ભર્યો આવકાર દેઈ બંદર ઉપર ઉતારી, હીંદીવાનોના ખરેખરા પ્રતીનીધી તરીકે બાદશાહી પારલા-મેંટમાં તેવાણે જે અમુલ્ય સેવાઓ છેલ્લાં નવ માસ થયા બળવી છે, તે માટેનાં હેશાનનો ઉભરો મુંબઈગરાઓ બાહેર પાડનાર છે. એક અતી ફતેહમંદ વાઈસરાયને વીદાયગીરી વખતે જેવું માન મળે—જેવું માન માનવંત લારડ રીપનને મળ્યું હતું—તેવાજ પ્રકારનો દીલોજની ભર્યો આવકાર આ હીંદીવાનને આવતી કાલે સવારના હેશાનમંદ મુંબઈગરાઓ આપશે એવી વકી રખાય છે. એ મુંબઈગરાઓને એવો દીલોજની ભર્યો આવકાર આ માનવંત હીંદીવાનને દેવાને કાંઈ ઉસકેરવામાં આવ્યા નથી, લાગતાવળગતાઓએ પ્રજાની ખાએસ મુજબ ઘટતી ગોઠવાણ કરી નથી અને તેવાણ પ્રજાની જે લાગણી ખાતગી મંડળોમાં બાહેર પડે છે, તે ઉપરથી આવાણને ખાતરો રાખવાને સખ્યો મળે છે કે, આવતી કાલે મીં દાદાભાઈને મુંબઈની પચરંગી પ્રજા જેવો આવકાર આપશે, તેવો આવકાર આજવેર કોઈખી હીંદીવાન અથવા એજો ઈંડિયનને મળ્યો ન.

હશે. એ આવકાર પોતે જનરલ એસની જેવા એ એક ઇંદિયનોના ઉભરાઓને તદ્દન જમીનદાસત કરી આપશે કે, “મીં દાદાભાઈ કંઈ હીંદીવાનોના પ્રતીનીધી ગણાયજ નહીં !” એકેએક મુંબઈગરાએ આવ-
તી કાલે સવારના પોતાનાં મકાનમાંથી બહાર નીકળી આ માનવંત હીંદી-
વાનનાં સરઘસમાં કોઈમી ઠેકાણે ઉભા રહી જઈ, પોતાની ખુશાલીનો
નાનો યા મોટો ઉભરો બહાર પાડી, ભાગ લેવો જોઈએ છે. ગંજવર
ગીરદીના ખુશાલીના ગંજવર પોકરોથી મુંબઈગરાઓએ સામેતી આપવી
જોઈએ છે કે, તેઓના એક વતની તેમના દેશનાં ભલાં માટે અથાગ મેલ-
નતવાળી સેવા બજાવી આવ્યો છે, તે સેવા માટે એ સઘળા હીંદીવાનો
તેના ઉપર કેટલા બધા કીદા થઈ ગયા છે. મુંબઈગરાઓ પોતાની આ
ફરજ એવી સરસ રીતે સમજે છે કે તે ફરજ માટે તેમને વધારે કંઈવાન
અમો વાજબી ધારતા નથી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી.

(પાંચે વરણી ને પાંચે આદરણી.—એ રાહ.)

સઘળી વરણો ને સહુ નરનારી,
ગાય વખાણો સહુ હિન્દ તમારી;
મુખડો જોવાંજ મજે શુભ રોજી,
જીવો દાદાભાઈ નવરોજી.

(એરે વખાણો સખદ વાણી.—એ રાહ.)

શુભ ધડી પલે-શુભ મહુરતે-
શુભ દિન સુકને પધારિયા,
ધન ધન તમાને-ધન્ય એમ. પી.-
રાજ્ય-સદન સિધારિયા;
ધન ધન ધિટન-ધન ફિરુશરી-
ધન ધન અદલ-આ રાજને,
ધન ધન વિઝેટોર્ધા-ધન્ય માતા-
ધન તમારી દાજને.

(સાસુ લેજરે સોપારો—એ રાહ.)

ત્રીસ કોડોનો દાદો આવેછે,
કીર્તિ જશથી લહાવો લાવેછે;

આજ હરખે સખી સર્વે આવારે,
હિંદ સારી હલકથી ગળવારે.

(વર સાસુ તે અરધવા નિસર્થા.—એ રાહ.)
ધન ધન દહાડો આજનો,
પધરામણી શુભ કાજનો ;
કુલે વધાવી લેઇયે,
શ્રીરોજ આપિશ દેઇયે.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુંબઈએ આપેલો ગંજવર પ્રકારનો આવકાર.

(From "Jam-e-Jamshed," 4th December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. એ હીંદ સરજમીન ઉપર
ગઈ કાલે પાછલા પોહારના પાછો પંગ મેલયો છે, જે વખતે મુંબઈગરા-
ઓએ જેવો અસાધારણ ઉલટમંદ અને ભીતરનો આવકાર તેવાણે
દીધો હતો; તેવો ખનાવ આ પશ્ચીમ હીંદુસ્તાનની રાજધાનીનાં શહેરમાં
છેલ્લા ત્રણ દહિકામાં આગળ ચાર વારજ બનેલો આપણે યાદ છે અને
તે મહારાણીજીના એ બેઠાઓની પ્રધરામણી, માનવંત વાઈસરાય લારક
રીપનની વીદાયગીરી અને નામદાર મહારાણીજીની જુબીલીના પ્રસંગો
હતા. હીંદના રાજદવારી વધારાની પ્રજાની ઉલટનો પહેલો ખ્યાલ લારક
રીપનની વીદાયગીરી વખતે મળ્યો હતો અને એ વધારાની ખીલવાણી
સાથના વધુ ખ્યાલ ગઈ કાલે મુંબઈગરાઓએ, જે એંગ્લો ઈંડિયનો સાંકડાં
મન સાથ એકલપેટાપાણું ખતાવે છે તેઓને આપ્યો હતો. જનરલ સર
જ્યોરજ એસનીએ મહાન શ્રીટીશ પારલામેંટમાં એવાં એકલપેટાપાણાં,
સાંકડાં મન વગેરેનું જે એંગ્લો ઈંડિયનપાણું ખતાવ્યું હતું, તેનો પુરતો
જવાબ મીં દાદાભાઈને ગઈ કાલે મળેલા ગંજવર પ્રકારના આવકારે વાળી
આપ્યો છે. એંગ્લો ઈંડિયન પક્ષપાતી પત્રો અને “લંડન ટાઈમ્સ” ના
હીંદી ખબરપત્રી વગેરે એ દીલોજનીભરયા ભીતરના આવકારને ઉતારી
પાડવાને પોતાથી બનતું કરવાને ચુકશે નહીં, પણ સુરજનો ઝળકાત
ચોડીક ધુણ છાંટવાથી કાંઈ કમી થઈ જતો નથી ! મીં દાદાભાઈ, નવ-

રોજ “હીંદુસ્તાનના ફક્ત એક શહેરના રહેસાસી” નથી, પણ બ્રિટીશ પારલામેન્ટમાં ખરેખર આખા હીંદુસ્તાનના પ્રતીનિધી છે, એમ મુંબઈ ની પચરંગી કોમિએ ગઈ કાલે વધારે સાબિત કરી આપ્યું હતું—જે સાબિતી આપવાની કાંઈબી જરૂરીયાત રહી ગઈ હોય તો. બીજા ભાગ ઉપર એક ચરચાપત્રી એ માનવંત હીંદીવાનને આપણી કારપોરેશન તરફ રૂંદ એડરેસ આપવાની જે સુચના કરેછે, તે સુચના આખી પ્રજાની કેવી પસંદગીની હશે, તે પણ ગઈ સાંજના મીંઠ દાદાભાઈને મળેલા ગંજવર પ્રકારના આવકારે સાબિત કરી આપ્યું છે. એટલું છતાં પણ જે કારપોરેશન પોતાની એ ફરજ બજાવવામાં પછાત પડે, તો તેના દેશી સભાસદોની નબળાઈ તથા બીકનપણાં માટે આપણને નીરાશ થવાનો સંભવ મળે. અમારા ચરચાપત્રી જણાવેછે તેમ વેલાતી “કાઉન્ટી કાઉન્સીલો” એવા માનવંત નરોને “ફ્રીડમ”નાં અસાધારણ માનથી નવાજે છે, તો આપણું નંદા હીંદીવાનને, ખુદ મુંબઈની મ્યુનીસીપલ કારપોરેશનની અમુલ્ય સેવા બજાવી ગયેલા માનવંત હીંદીવાનને, એક એડરેસ એનાયત કરવાની પોતાની ફરજ બજાવવામાં પણ શું આપણી કારપોરેશન પછાત પડશે? જે હશે તે આ અડવાડયાંમાં જણાશે.

મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને મુંબઈની મ્યુનીસીપલ કારપોરેશને એડરેસ આપવું જોઈએ.

જામે જમશેદના અધીપતી જોગ—

સાહેબ,

માનવંત હીંદીવાન મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી., આજે આપણા શહેરમાં પાછા ફર્યા ત્યારે જે ગંજવર પાયાનો અસાધારણ તેમજ દીલોજની ભરથો આવકાર તેણે મળ્યો છે, તે આવકાર જનરલ એસની જેવા સાંકડા વીચારના એંગ્લો ઈંડીયનોને સરસમાં સરસ જવાબ છે કે તેણે હીંદુસ્તાનના ખરેખરા પ્રતીનિધી છે, નહીં કે ફક્ત પારસી એનાજ. એ માનવંત ગ્રહસ્થને આ ઇલાકાના જુદા જુદા ભાગોનાં અનેક મંડળો તરફથી આ અડવાડયાંના એકાદ દીવસે એડરેસ મળનાર છે. પણ પ્રજાની ખાએસ છે કે મુંબઈની મ્યુનીસીપલ કારપોરેશન પણ તેણે એવું જ એડરેસ આપવાની પોતાની ફરજ બજાવે. શું

કારપોરેશનની ફરજ ફક્ત વાઇસરાયો, ગવર્નરો તથા રાજવંશીઓને જ એડ્રેસો આપવામાં સમાયલી છે કે? આગુગમતા નીવડેલા બલકે પ્રજાને નીરાશી આપેલા વાઇસરાયો યા ગવર્નરોને વીદાયગીરીનાં એડ્રેસો આપવામાં આવે અને આ શહેરના આ યુનંદા બેઠાને તદ્દન વાજબી એડ્રેસ આપવાની ફરજમાં કારપોરેશન પછાત પડે, એ શું મુંબઈની મ્યુનીસીપાલિટીને અનુસરતું છે? હું જાણું છું કે નજર ચુકથીજ આ ફરજ પાર પાડવામાં કારપોરેશન હમાણાવેર પછાત રહી છે. બાકી એ શહેરી મંડળના એકેએક દેશી કારપોરેટર તેમજ ઘણા ખરા ઈંગ્રેજ કારપોરેટરોની આ માનવંત હીંદીવાનને આજે સાંજના એપેલો બંદર ઉપર પગ મેલતાંજ એડ્રેસ આપવાને ચુક્યા ન હોતે.

ગ્રેટ બ્રીટનની મ્યુનીસીપાલિટીઓ માનવંત શહેરીઓને અસાધારણ માન આપવામાં મગરૂરી સમજે છે, એ મ્યુનીસીપાલિટીઓને “ફ્રીડમ” આપવાનો હક મળેલો છે, જેવો કાંઈક ખાસ હક આપણી મ્યુનીસીપાલિટીને મળ્યો નથી, પણ માનવંત શહેરીઓને આપણી મ્યુનીસીપાલિટી ચાહે તો એડ્રેસ આપવાને તેને પુરતી સત્તા છે. જો કાયદાની કાંય બાધ આડે આવતી ન હોય, તો આવતી કાલે સ્ટેનડીંગ કમીટીના સરતશીન, આનરેબલ મીં. ફીરિઝશાહ મહેતા, આનરેબલ મીં. ઝવેરીલાલ યાજ્ઞીક યા મીં. રહીમતુલા મહમદ સયાનીએ—ત્રણે મુખ્ય દેશી કોમોના આગેવાન સભાસદોએ—મ્યુનીસીપલ સેક્રેટરી ઉપર પત્ર લખી કારપોરેશનની આવતા ભરેસપતવારની સભામાં દરખાસ્ત રજુ કરવાની ખબર આપવી જોઈએ છે કે મીં. દાદાભાઈને મ્યુનીસીપલ કારપોરેશનના આવકારનું એડ્રેસ એનાયત કરવું અને તે તથ્યાર કરવા માટે કારપોરેશનની એક નાની કમીટી નેમવી. એ એડ્રેસ મીં. દાદાભાઈ નવરોજીને કારપોરેશન હોલમાં એક ખસ મેળાવડે કરી એનાયત કરવું જોઈએ છે અને તેમાં ખુલ્લું જાહેર કરવું જોઈએ છે કે તેવાણે આ મુંબઈ ધલાકો પોતાના ખરા પ્રતીનીધી તરીકે લેજે છેજ.

મુંબઈની મ્યુનીસીપલ કારપોરેશનને મીં. દાદાભાઈ નવરોજીને એડ્રેસ આપવાના બીજા ખાસ સમયો પણ છે. તેવાણે આપણી કારપોરેશનના એક બહુ ઉપયોગી સભાસદ હતા, સ્ટેનડીંગ કમીટીના એવાજ ઉપયોગી સભાસદ હતા, અને આપણાં શહેરની તીજરીને હજારોના ખર્ચના બોજમાંથી કેવી છોડવી આપી છે તેની શહેરી સમાજોએ આજે યાદ આપવાની કાંઈખી જરૂર નથી. મારી ખાતરી છે કે મુંબઈની

ચુનીસીપલ કારપોરેશન એવા નરને મેહેરનું મોટું માન આપી પોતાની મરતબાની વધારવાની પોતાની બહુ અગતની ફરજ બજાવવામાં પ્રથમ પડશે નહીં.

હું છું, તમારો સેવક,
મન્ય લાગણી.

રવીવાર, તા. ૩ ૯ ડીસેમ્બર ૧૮૯૩.

* * * આમારો ચરચા પત્રીની આ સુચનાને અમા દીવાનની બરચો ટેકો આપવે છીએ.

અધીપતી જામે જમશેદ.

મી. ૦ દાદાભાઈ તવરોજી અને મેસન ખીરાદરો.
જામે જમશેદના અધીપતી જોગ—
સાહેબ,

આનરેબલ મી. ૦ દાદાભાઈ તવરોજી, એમ. પી., આપણા કીનારા ઉપર ઉતરે ત્યારે તેવણને બહુ મોટો અસાધારણ આવકાર દેવાની સંતોષકારક જોડવાણ ચખરાક રીસેપશન કમીટી કરી ચુકી છે, પણ તમારાં કીમતી પત્ર મારફતે મારી તરફની એક સુચના કરવા દેવાને મને થોડીક જગ્યા આપવાની મેહેરબાની કરશો.

હીંદુસ્તાનના એ મહાન યુગ્ગરગ નર એક જુના મેસન ખીરાદર છે, જેણીની પહેલી લાડજ (પહેલીજ પારસી લાડજ) “ રાઈઝિંગ સ્ટાર ” ને નામે જાણીતી છે. એ લાડજની આગેવાની તળે મેસન ખીરાદરોની એક વગવાળી કમીટી બની મુંબઈના ફ્રીમેસનો તરફથી આનરેબલ મી. ૦ દાદાભાઈ તવરોજીને મેસેનીક માન આપવાને મેળાવડો કરવો જોઈએ છે.

હું છું, તમારો સેવક,
એન. એમ. લાંમડાવા.

આકટેગનલ લાડજ,
વાંદરા, તા. ૨ ૯ ડીસેમ્બર ૧૮૯૩.

એક મહાભારત શોધ !

(From “Jam-e-Jamshad,” 9th December 1893.)

જનરલ મેસનીએ ખ્રીટીસ પારલામેન્ટમાં બહેર કરવા માગ્યું હતું

કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીને જેવા એક પારસી હીંદીવાનોના પ્રતીનીધી ગણાયજ નહીં અને ખરા પ્રતીનીધીતો જનરલ એસની જેવા અનુભવી એવો ઈચ્છ્યો ગણાય ! પણ એ કરતાંખી વધુ મહાભારત શોધ પુનાનાં ઇંગ્રેજ ભાષામાં પ્રગટ થતાં એક વરતમાનપત્રે કરી છે. “ધી પુના આંખઝરવર” નામનું પત્ર જે પારસી માલેકીનું છે, તેના ગયા ભરેસપતવારના અંકમાં મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુખ્યમાં મળેલા ગંભીર પ્રકારના આવકાર ઉપરથી એક લંબાણ આરટીકલ પ્રગટ કરવામાં આવી છે, જેમાં તેના લખનારે શોધ કરી છે કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ ખહુ લાંબી મુદતવેર ઇંગલંડમાં વસવાટ કરેલો હોવાથી, હીંદુસતાન માટે પારલામેન્ટના બીજ સભાસદો જેટલું સાધારણ જ્ઞાન ધરાવે છે, તેટલુંજ સાધારણ જ્ઞાન મીં દાદાભાઈ પણ ધરાવે છે ! લખનાર જણાવે છે કે, “આ તો ખુલ્લી થઈ ગયલી છુપી બીના છે કે, આ માનદ્વંત પારસી ગ્રહસ્થ કેટલીક મુદત થઈ પેલા કહેવાતી હીંદી નેશનલ કાનગ્રેસના એક મુસ્ત હીમાયતી છે.” કેવો છુપો ભરમ આ બાહોશ લખનારે શોધી કહ્યો ! હીંદી નેશનલ કાનગ્રેસના મુખ્યોઓમાં યાને સ્થાપકોમાં મીં દાદાભાઈ એક આગેવાન સ્થાપક હતા, આવતી કાનગ્રેસમાં તેણે બીજ વાર પ્રમુખસ્થાને બીરાજનાર છે, પણ એ પુનાનાં પત્રને માટેજ કેથું ખાસ રાખ્યું હતું કે, “Open Secret” તે ફાડી દીધે ! પણ એટલોજ ભરમ એ લખનાર ફાડી દેતો નથી, તે બીજો ભરમ પણ ફાડી દીધે છે અને તે એ છે કે, પારસીઓએ હીંદી નેશનલ કાનગ્રેસથી તદ્દન દુરજ રહેલું જોઈએ છે, કારણ કે એ પારસી કોમ હીંદુસતાનની સહથી વધુ માત ખરમાં માતખર કોમ છે અને આ દેશના વેપારના ઓછામાં ઓછા અરધા અરધ ભાગની ઓનોપોલી એ પારસી કોમનાજ હાથમાં છે ! પારસીઓ પોકાર ઉઠાવે છે કે, તેઓમાંથી વેપાર ખહુ ગુમ થઈ ગયા છે અને તેઓના બેતાઓ નફત નોકરી તરફ વધારે ઢળી કોમને વધારે ગરીબાઈ તરફ ધસડી જાય છે, જ્યારે આ પુનાવાસી લખનારે ભરમ ફાડી દીધો છે કે, હીંદુસતાન દેશના કરોડોના વેપારનો ઓછામાં ઓછો અરધો અરધ ભાગ પારસીઓનાજ હાથમાં છે અને એ કોમ હીંદુસતાનનો સહથી વધુ માતખર કોમ છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજીને હીંદુસતાનને લગતું કંઈબી જ્ઞાન નથી, એમ આ પુનાવાસી લખનારને જણાઈ આવ્યું છે, કારણ કે તે પુરતી ગંભીરાઈથી જણાવે છે કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીને હાલ દેશના જુદા જુદા ભાગો તરફથી આવકાર દેવાને જે ડેપ્યુટેશનો આવયાં

છે, તે ડૉપ્યુટેશનોએ કાનગ્રેસે ઉઠાવેલા સવાલોથી દુરજ રહેવું જોઈએ, કારણ કે જે દેશના પ્રતીનીધી તરીકે પારલામેન્ટમાં રજુ થવાને મોં દાદાભાઈ મોટી ખાએસ રાખે છે, તે દેશને લગતો હજી તો પેહેલો ધ્યેયાને હોંદી રાજદવારી ખારાખડી મીં દાદાભાઈ હુમાણાજ શીખે છે!! આરી કીમતી સલાહ પછી મીં દાદાભાઈ નવરોજી હોંદી રાજદવારી ખાખદાનો મોટો અનુભવ ધરાવવાનો ખ્યાલજ છોડી દઈ તુરતા તુરત ઈંગ્લંડ પાછા ફરે છે કે નહીં, જનરલ એસની અને તેવાજ એંગલો ઈંડયને પાસેથી હોંદી અગત્યના પાઠો શીખે છે કે નહીં, તે તો હવે પછી જાણ્યો!

પણ એંગલો ઈંડયન ઉદારતા હીયાંજ અટકતી નથી. મયુની-સીપલ કારપોરેશનની ગયા ભરેસપતવારની સભામાં પ્રમુખે જ્યારે બહેરે કર્યું કે, મીં દાદાભાઈને મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફનું એક એડ્રેસ એનાયત કરવાની ખાએસ ખતાવનારું ૪૭ સલાસદાનું એક રેકવીઝીશન તેવાણે મળ્યું છે, ત્યારે ડાક્ટર મેકોનેકી નામના એક એંગલો ઈંડયન સલાસદ તથા ઉસતાદે—ડાક્ટર વેલીંગટન ગ્રેના ઓધા ઉપર આવેલા ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજના પ્રીનસીપલે—સવાલ ઉઠાવ્યો કે “એ રેકવીઝીશન ઉપર કોઈખી એંગલો ઈંડયન સલાસદની સહી છે કે? કોઈ સરકારી અમલદાર સલાસદાએ એ રેકવીઝીશન ઉપર સહી કરી છે કે?” એંગલો ઈંડયન ઉદારતા તથા લાયક દેશી ગ્રહસંયોની ઘટતી પીછાંનનો એના કરતાં ખીજે વધુ “નાદર નમુનો” શું રજુ થઈ શકે! એ નાદર નમુનાની બેટ આપણે એંગલો ઈંડયન લખનારાઓ તથા તેઓના વેલાલેખી મીત્રોને કરચે છીએ. રાજકરતાઓ તથા પ્રજા વચે ખડુ સારો એખલાસ વધારવાને એવા એંગલો ઈંડયનો કેટલા ખધા ઉપયોગી થઈ પડતા હશે તે વીચારવાનું એંગલો ઈંડયન લખનારાઓનીજ મુનસફી ઉપર અમે ભલચે છીએ. પણ હાલ એ વીશે વધુ બોલવાનો વખત નથી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ને એક “ખુદલો પત્ર.”

ભરતખંડના પરદુઃખભંજન ત્રાતા.

સરવે કેળવાયલા તથા પ્રજાનું કલયાણ કરનારા દેશી ભાઈઓને મીત્ર ગણવામાં મોટાઈ માનું છું, પણ તમે તો મારા અંગત મીત્ર છે. આગલાં વરસોમાં તમારાં તથા મારાં કુટુંબ વચે ઘણો ઘાડો સંબંધ હતો.

પણ તે ઘાડો સંબંધ એક “ખુલ્લા પત્ર” માં વધારે ખુલ્લો કરી આપવામાં કાંઈ ઘટારત નથી. તમે આપ મેહેનતથી, પ્રમાણીક નીશઠાથી, સમરથ બેઠાંથી અને સવચ્છ નીતીવાન વરતાણુકથી સરવેથી આગળ વધેલા પહેલી પંકતીના હીંદીવાન નીવડયા છે. શાળાના આપણા ઉસતાદોએ—હું માનવંત ઈંગ્રેજ ઉસતાદો વીશે બોલું છું, જે ઈંગ્રેજ ઉસતાદો અને આજના ઈંગ્રેજ ઉસતાદો વચ્ચેના મોટો ફરક જોઈ આપણુ ઉમરે પુગેલા હીંદીવાનોને આજના જમાના માટે મોટો ખેદ કરવો પડે છે—ભવિષ્ય વરતાવ્યું હતું કે, તમે એક આગેવાન પ્રજા કલ્યાણી હીંદીવાન નીવડશો. પણ એ ભલા ઉસતાદોમાંના એકે પણ એવો ખયાલ તો સ્વપનામાં પણ નહીં કર્યો હશે કે, તમે ખ્રીટીશ પારલામેંટમાં પણ એક ખ્રીટીશ “કોનસટીટ્યુઅનસી” તરફથી ચુંટી કહડાઈ દાખલ થઈ શકશો. આગળના એલફીનસ્ટોનીયનો કેળવાયલા હીંદીવાનોના ભવિષના વધારા માટે જે ખયાલો બાંધતા હતા, તેમાં ખરૂં છે કે એક એવો પણ ખયાલ હતો કે હીંદુસતાનના જુદા જુદા ઇલાકાઓને બાદશાહી પારલામેંટમાં એકેક પ્રતીનીધી ચુંટી કહડીને મોકલવાના હક વીસમી સદીની શરૂઆતમાં મળે ખરો, બ્યારે તમે જેવા કાબેલ સુંબઈગરા વધુ મતે ચુંટી કહડાઈ પારલામેંટમાં ખીરાજતા થશો. પણ આપણા જુના એલફીનસ્ટોનીયનોમાંના કોઈને કદી પણ ખયાલ ન હતો કે, એક ખ્રીટીશ “કોનસટીટ્યુઅનસી” કોઈ પણ હીંદીવાનને પોતાનો પ્રતીનીધી તરીકે પારલામેંટમાં મોકલશે.

પણ ફુનીયા નવાઈઓની બનેલી છે, તેમ એલફીનસ્ટોનીયનોની એ તરક ખરી પડી નથી. વીસમી સદીની શરૂઆતમાં પણ હીંદી ઇલાકાઓને બાદશાહી પારલામેંટમાં પ્રતીનીધીઓ મોકલવાના હક મળે એવી વકી લાગતી નથી, બ્યારે ઓગણીસમી સદીએ એક હીંદીવાનને ખ્રીટીશ પ્રતીનીધી તરીકે પારલામેંટમાં બેઠક અપાવી છે. “લંડન ટાઈમ્સ” એ પ્રચોગને એક નવાઈ જેવો અખતરો ગણ્યો હતો અને તેનું પરીણામ જાણવાને બહુ ઉત્કટ બતાવી હતી તે પરીણામ જણાઈ ચુકું છે. વહાલા દાદાભાઈ, ખ્રીટીશ પારલામેંટમાં થોડાજ નવા સભાસદોએ ફક્ત એકજ મોસમમાં તમારા જેટલું મહાભારત કામ બજાવ્યું હશે. તમને પારલામેંટમાં બે ભાગ બજાવવા પડે છે, એક સેન્ટ્રલ ફીનસબરીના પ્રતીનીધીનો અને બીજા હીંદુસતાનના પ્રતીનીધીનો, પણ એ બે “કોનસટીટ્યુઅનસી”ના લાભ તમેએ અસાધારણ રીતે સાથ જળવી આપ્યા

છે. નવી ચુંટણી ને કનડરવેટીવ પ્રધાનમંડળને પાછું રાજઆસન ઉપર લાવી આપે, અને ને તે ચુંટણીમાં પણ આપ પારલામેન્ટમાં પાછા દાખલ થવા પામે, તો તમારી ફતેહ સંપૂર્ણ થયલી હું લેખીશ. ખાલી ખેતાખેથી નામ જળવાય છે એવો ખોટો લોભ રાખનારાઓ તરફ હું સદા રમુજની નજરથી નેહું છું, મનમાં તેઓ તરફ પેટ ભરીને હમું છું. ખેતાખે કુનીયામાં જળવેદાન નામ રાખે! તેવો એક પણ દાખલો આપશો? ખરું નામ આપે મેળવેલી જેવી કીરતીથી રખાય છે. વીસ મી સદી થું પણ ત્રીસમી સદીમાં પણ આપનું નામ સદા યાદગાર રહેશે. **દાદાભાઈ નવરોજી** નામના એક હીંદીવાન ખ્રીટીશ પારલામેન્ટમાં પેહેલા હીંદીવાન તરીકે દાખલ થયા હતા એમ તે જમાનાનાં લોકો પણ યાદ કરશે, પણ હાલના ખારોનેટો, લારડો, કચુકો, શાહજાદાઓને કંઈ તે વખતે યાદ કરવાના નથી. માટે કુનીયાને ને કંઈખી એવું લેવો હોય, તો આપ જેવાની છંદગી ઉપરથી લેવાનો છે. આપ જેવાની ફતેહની નકલ કરવાનો છે.

માનવત નર, તમારી અથાગ મેહનત, અસાધારણ ધીરજ અને પરદુઃખલંજનીક સેવાનો પુરતો ખલો ગયા રવીવારે સાંજનાં મુખધની આખી પ્રજાએ તમને આપેલાં માન અકરામથી મળી રહ્યો હતો. એવું માન જુના જમાનામાં ભરત, સગર, ભગીરથ, યયાતી, ધુન્ધુમાર અને રામ જેવા પ્રૌઢ પ્રતાપીને પરોપકારી નરોને મળ્યું હશે, પણ હાલના કોઈ પણ આસામીને આ ભરતખંડ ઉપર મળ્યું છે કે તેની શોધ છેલ્લા પાંચ દીવસમાં મેં બહુ કરી છે, પણ એકખી દાખલો મને મળી શક્યો નથી. એ ઉપરથી તમારી છંદગીનો એક આગલો ખનાવ ગયા રવીવારે સાંજના અમને યાદ આવ્યો હતો. કાળખાદેવીના લતા ઉપર એક ઊંચી મેડીએ મારાં બહુ પુઠાં માતુશ્રી ગોમતી માતાને લઈ તમારાં દરશન કરવાને હું, મારાં ઘરનાં, તથા લાડકવાયા છોટું સાથે ઉભો હતો અને તમે ચાર ઘોડાની ગાડીમાં ઉભા ઉભા સઘળાને હસતે મુખડે નમન કરતા પસાર થતા હતા, ત્યારે મારાં માતુશ્રીને તુરત ચાલ આવી ગયાથી તેમણે તમારાં લગનની નજરે જોયલી ખીના મને જણાવી હતી. મારાં માતુશ્રી બોલી ઉઠ્યાં કે “આજે મારી સવરગવાસી સદી માણેકબાઈ હૃદયાત હતે તો તેણીનું હૃદયું કેવું હરખાઈ જતે! આજે ૬૦ વરસની વાત ઉપર એ દાદાભાઈનાં લગન જ્યારે ૧૦ વરસનો એ છોકરો હતો ત્યારે થયાં હતાં, જે લગનને દીને દાદાભાઈને ઘોડા ઉપર

બેસાડતાં માતુશ્રી માણિકબાઈએ દીકરાને આવારણાં લઈ સલાહ આપી હતી કે “ દીકરા, સઘળાને નમી સલામ કરતો કરતો ઘોડા ઉપર પસાર થને ! ” ખરેખર ૬૦ વરસ રહી, વહાલા દાદાભાઈ, આખી જગને તમે હરખમાં ગરકાવ કરી સલામ કરતા કરતા એ સંજતા પસાર થયા હતા, તે દેખાવ મારાં બુઢાં માતાજીને પોતાની જવાનીના દહાડાઓ આજે વધારે ઉલટભર યાદ કરાવે છે. સવરગવાસી માણિકબાઈ જેવી માતાએ તમારી ઉપર કેવું હૈતપ્રીત ખતાવ્યું હતું, તમારે માટે કેવાં મગરૂર થતાં હતાં, તેની અનેક વીગતો મારાં ગોમતી માતા અમે છઠ્યાંઓ આગળ આજે વધારે હાંસે હાંસે કહે છે. હું ઇચ્છું છું કે એ સઘળી વીગતો અહીંયાં રજૂ કરે, પણ છાપાવાળો મારા ઉપર ડોળા ધુરકવા વગર રહે નહીં ! તોપણ એક વધારે ખાનગી બીના ખુલ્લી પાડી તમારી સવચ્છ જીંદગીનું સરેસટપણું ખતાવવા માગું છું. સવરગવાસી માણિકબાઈ મારાં મુઢરેલોં વીચારના હતાં, પણ અમે હીંદુઓની માફક તેમનાં મન ઉપર પણ મનજીત હસેલું હતું કે, આ શરૂસટીમાં ચીરંજીવી પોતા પાછળ મેલી ન જઈયે તો જીંદગી કામનીજ શું ? પેલી જગમાં ભોમયા તરીકે કોણ કામે લાગે ? માટે તમારાં સવરગવાસી માતાજી તમારે ત્યાં એક સંતાન થયલું જોવાને બહુ અધીરાં પડ્યાં હતાં. પરજીલી જીંદગીના વરસો થવા છતાં એ ઉમેદ પાર ન પડેલી હોવાથી અને એકજ બાઈડીના નવો પારસી કાયદો જલદીથી અમલમાં આવવાની વકી હોવાથી, મારાં માતુશ્રીનાં એ અધીરાં પડેલાં પારસી સહીએ તમે દીકરાને બહુ આગ્રહ કર્યો હતો કે, જલદીથી એક બીજા ધણીયાંણી લાવી જીંદગીને સુખી પ્રનાવી ભવીશતાં લાકડાં તઈયાર કરવાં. પણ સાબાશ દાદાભાઈ, સાબાશ ! આપે પુણ્ય માતાની આ માંગણી મનજીતીથી ના પાડી, બલકે ખટપટ પણ કરવાને તીખાસ સાથે જણાવ્યું હતું. આપની જીંદગીના એ અતી મુંઢર ખતાવે મારી જીંદગી ઉપર પણ અસર કરી હતી. મારાં માતુશ્રી મને પણ મારી હૃદયકાંની હારને પડતી નાખી સંતાન લાવવા માટે નવી બાયડી અપાવવા નીકળ્યાં હતાં, પણ તમે પાડોશીએ આપેલા દાખલાથી મારી માતા ઉપર પણ અસર થઈ અને આજે હું કેવો સુખી છું ! મારી પતની, મારી ખરેખરી અરધાંગના તથા મારા ચીરંજીવ છાંટુ સાથે કેવો કેવો સુખી છું ! ભલા દાદાભાઈ, એ તમારાજ પ્રતાપથી છે ! ખરેખર તમારી પરજીત જીંદગી યા તો મોહારદાર તરફની પતીની પવીત્ર ફરજ એકેએક જાતભાઈ તથા પરજાત ભાઈને અમુલ્ય યોધ આપે છે.

વહાલા દાદાભાઈ, ગયા રવીવારે તમને મુંબઈની દેશી પ્રજાએ જે અસાધારણ ત્રકારનું ભારે હેતનું માન આપ્યું હતું, તે માનમાં મુંબઈના હાકેમ નામદાર લારડ હેરીસે પણ ભાગ લીધો છે, લોકોના મનમાં પ્રમાણે બહુ દીલોજની ભરણા ભાગ લીધો છે, એ જોઈ મને સંતોષ ઉપજે છે. સાંકડા વીચારના એંગલો ઇંડયનો તરફથી જે કેટલાક ઉચ્ચ રાઓ બાહેર પડે છે અને હવે પ્રછી બાહેર પ્રવાસની વકી રખાય છે, તે તરફ જોતાં એક સુધા ઇંગ્રેજ ખચાની આ ઉદાર વરતાણુક ખરેખર આ ભરી છે, ઉદાર જાણીતા પ્રીટીશ ખવાસનેજ અનુસરતી છે. હાકેમ સાહેબે તમને આપેલી હાઈડાની મુખારકબાદીથી મુંબઈની દેશી પ્રજા હરખાઈ ગયલી દેખાય છે, પણ મારાં સદાનાં ખુલ્લાં દીલ મુજબ મારે કબુલ કરવું જોઈએ કે એ મોટા હરખમાં હું ભાગ લેતો નથી. તમને મળેલાં અસાધારણ પ્રજા માન માટે હાકેમ સાહેબે એક મુખારકબાદીનું પદ મોકલાવી, જરૂરી ઇંગ્રેજ ભાષા મીક્સદાર સખુનો પુરા પાર્ડી શકે તેવા સખુનો કાગળ ઉપર રૂપકાવી આપ ઉપર મોકલાવી આપની મુલાકાત લીધી, તે બહુ સભ્યતાભર્યું છે ખરું. પણ તમારાં જેવા એક મુનસીફ હીંદીવાન માટે શું એટલુંજ થવું જોઈએ? હાકેમ સાહેબ જો ચાહતે અને મારા લારડ રે આજે હોતે તો ગોઠવાણ કરી પરેઈસર ફોસેટ સાહેબની જાહેર મીટીંગ પેઠે ગયા રવીવારે સાંજના આખાણાં એપોલો બંદર ઉપર હાજર થઈ શકતે, બંદરની સીડી ઉપરજ તમને શેકહેંડ કરી આવકાર દઈ, તમારી હીમત, ધીરજ તથા ફતેહ માટે પોતાના હરખ ખુલ્લે ખતાવી શકતે અને પોતાના જાતી અનુભવ ઉપરથી જાહેર કરી શકતે કે આ ઇલાકાના રહેવાસીઓ તમને પોતાના ખુબ્ય પ્રતીનીધી તરીકે લેખે છે. નામદાર હાકેમ સાહેબે એવું પ્રગણું ભર્યું હતું, તો તે પોતાના આધારી વેગળા જવા જેવું કેમ ગણાઈ શકાતે, તે મારી કમ અકલમાં તો ઉતરી શકતું નથી. વળી હાકેમ સાહેબની તમારી તરફની ખરી પીછાન તે ત્યારેજ જાણાતે કે ગયાં નવાં વરસનાં માનઅકરામનાં ગેઝેટમાં તમને જી. સી. એસ. આઈ. ના યાને હીંદી સરકારના હાથમાંની નવાજેશને સઉથી મોટી નવાજેશના ખેતાબ આપવાની મંજૂરત લલામણુ કરી હતું તો. ખરું છે કે એવા ખેતાબોની આપ કે હું હોંસ રાખતા નથી, પણ તે આપવાનું નામદાર વાઈસરાયની મુનસફી ઉપર છે અને તોપણ મુંબઈના હાકેમ સાહેબ જો એવી મંજૂરત લલામણુ કરે તો તેની અસર પ્રજા ઉપર કેવી થાય, તેનો હું તો પુરતો ખયાલ કરી શકું છું. પણ જે

સાથ આપણ હીંદીવાનો નેહ એ છે કે દેશના માનવંત નરો—અલખતાં માનવંત ઓઘેદારો સુધાં—ની ચોચ પીછન કરવા માટે નામદાર મહારાણી-જીએ સ્થાપેલા ખેતાઓનો બહુ મોટો ભાગ, કહો કે નજદીક સઘળાજ ખેતાઓ મોટા શરકારી અમલદારો વચે અરશપરશની મુબારકબાદી આપવા જાણે વહેંચી આપવામાં આવે છે. મુંબઈના હાકેમ શાહિબના મોટા વખાણ ગાવામાં હું પણ મારા કેટલાક ભાઈઓની ઉલટ સાથ દીલો-જનીથી નેડાચો હોત, જે હું જાણત કે એ નામદાર હાકેમે વડી શરકારને મજબુત શીકારશ કરી છે કે, એ નામદારના હાથમાંની નવાજેશોમાંનો મોટામાં મોટો ખેતાબ તમને એનાયત કરી નામદાર હીંદી શરકીર તમારે માટે કેવો ઊંચો વીચાર ધરાવે છે તેની શાખેતી આપી હોત તો.

ગમે તે હોય, પણ મુંબઈના હાકેમ શાહિબે તમને મોટી મુબારક બાદી આપનારાં મોકલેલાં એ પત્ર ઉપરથી પ્રજામાં જે મોટો હરખ ફેલાયો છે, તે વધારે મજબુતીથી બતાવી આપે છે કે હીંદીવાનો કેટલજ બધા હેશાનમંદ છે. એવી હેશાનમંદ પ્રજાને સંગીન લાભો આપનારાં કામો હાલના હાકેમ સાહેબ પોતાની કારકીરદીન ખાકી રહેલા આશરે ૧૬ માશમાં અમલમાં લાવવાની મેહેરબાની કરે, તો એ હેશાનમંદ પ્રજા એ નામદારે આપેલી નીરાશીઓ તદ્દન ભુલી જઈ એ નામદારની વીદાયગીરી વખતે એ નામદાર ઉપર પણ કદાચ પ્રસન્ન થવા વગર રહે નહી. આખા ઇલાકામાં કેળવણીનો યોહોળો ફેલાવો કરી, કેળવાયેલા દેશીઓના વાજખી હુકોની પીછાન કરવાનાં એ નામદાર જે સંગીન પગલાંઓ ભરે, તો ખસુસજ નામદાર લારડ હેરીસ આ ઇલાકામાં પોતાનું નામ સાફ યાદગાર રખાવી જશે. હું તો વાલકેશ્વરનાં રાજમેહેલ આગળ પરોઢયાંમાં ઘણી વાર એ ટેહલ તાખી આવ્યો છું કે, ચુનંદા હીંદીવાનોને. ચોગય માન આપવાને નામદાર સરકાર બખીલાઈ કરી પ્રજાને નીરાશી આપે છે, ત્યારે તેના જવાબમાં પ્રજા તમારા જેવા ચુનંદા હીંદીવાનને પોતાથી બની શકે એવું દરેક માન આપી પોતાનો હરખ બાહર પાડે છે. મુંબઈની મયુનીસીપલ કારપોરેશન શેહેરને નાજે તમને ચોગય એડરેસ આપવાને તઈયાર થઈ છે. હીંદુસતાનની મયુનીસીપાલીટીઓને એ એડરેસો આપવાનો મળેલો હક એક શેહેરીના સંબંધમાં આ પેહેલીજવાર આ દેશમાં ભોગવવામાં આવશે, પણ વગર શકે તે એક લાયક હીંદીવાનની કદર બુજવામાં ભોગવવામાં આવનાર છે. પ્રજાને બહુ આગુગમતા નીવડેલા વાઈસરાય યા હાકેમોને માત્ર નામને ખાતર નીરૂપાયે વીદાયગીરીનાં

એડરેસો, પ્રજા લાગણીની વીરુધ્ધ આપવામાં આવે, તેને બદલે તમારા નેવા તદ્દન લાયક હોદ્દાવાનને મચુનીસીપલ એડરેસ આપવાથી, એવાં એડરેસની અગત ઘણી વધી જાય છે.

મુંબઈ શહેરની મચુનીસીપાલીટીના એડરેસ ઉપરાંત મુંબઈની યુનીવરસીટી પણ તમને ચોગ્ય માન આપી શકે એમ છે અને હું અત્યંત થાઉં છું કે, હજી લગણુ તેવી કાંઈ પણ હીલચાલ થઈ નથી. સને ૧૮૮૪ નાં વરસમાં “ માનવંત દરજ્જા તથા માનવંત લાયકાત ” ના નોંધને પરીક્ષા લીધા વગર આનરરી ડીગ્રીઓ એનાયત કરવાનો મુંબઈ, કલકત્તા તથા મધરાસની યુનીવરસીટીઓને આકટ નાં ૧ ની રૂઝે ને સત્તા આપવામાં આવી હતી, તે સત્તા મુંબઈની યુનીવરસીટીએ હુમણાવે કરકસરથી વાપરી છે અને ફક્ત ત્રણજ માનવંત નોંધને—લારડ રીપન, પ્રીનસીપલ વરડસવરથ તથા સર રેમંડ વેસટને—એલ. એલ. ડી. ની આનરરી ડીગ્રીનું માન આપ્યું છે, એ ત્રણ માનવંત નોંધમાં આપ નેવું મુંબઈની કલેજનાજ એલફ્રીડસ્ટોનીઅન અને પેરોફેસરનું નામ ઉમેરવું જોઈએ છે. સેનેટે જલદીથી વીચાર કરી આવતા જાનેવારી માસમાં તમે ઈંગ્લંડ પાછા ફરો ત્યારે એ આનરરી ડીગ્રી તમને એનાયત કરવા માટે એક ખાસ કાનવોકેશન ભરવું જોઈએ છે, કે ને વખતે કેળવણી દર્શીઓને તમારી તરફની લાગણીનો ઉભરો બાહર પાડવાની ખાસ જોગવાઈઓ મળશે. બજાતી મસાલ સાથનાં સરઘસો એ રાતનાં નીકળવાં જોઈએ છે, એ રાતનાં તમારાં માનમાં એક મોટી “ કોનવરસેઝીયોની ” થવી જોઈએ છે.

ઇલાકાના અનેક શહેરો તથા ગામો તરફનાં એડરેસો તમને એનાયત કરવા માટે આવતાં અઘવાડયામાં ને મેળાવડો થનાર છે, તે મેળાવડાને પણ બહુ મોટું ભપકા ભર્યું રૂપ આપવામાં આવશે, એવી મારી ખાતરીજ છે. એ દીવસ પણ જાહેર તેહેવારની માફક પળાવો જોઈએ છે, એ દીવસે પણ મોટાં સરઘસો નીકળવાં જોઈએ છે. એ સઘળા એડરેસોમાં ખુલ્લું જાહેર થવું જોઈએ છે કે તમને એ સઘળા લતાના લોકો પારલામેંટમાં પોતાના પ્રતીનીધી તરીકેજ લેજે છે. એ સઘળા એડરેસોમાં સેંટરલ ફીનસખરીના લીબરલોનો મોટો ઉપકાર પાછો માનવો જોઈએ છે, ના એટલુંજ નહીં પણ ને મોટા મેળાવડામાં એ એડરેસો તમને અપાણુ કરવામાં આવે, તે મેળાવડાએ એકમતી ઠરાવ પસાર કરી સેંટરલ ફીનસખરીના લીબરલ ઇલેક્ટરો ઉપર તારનો સંદેશો મોકલી તેઓનો

પાછો ઉપકાર માની ખાએસ રજુ કરવી જોઈએ છે કે, તમારી ઉપરનો પોતાનો એ વીશવાસ બહુ વધુ મુક્ત લગણુ ચાલુ રાખી—હવે પછીની ચુંટણીઓમાં પણ ચાલુ રાખી—ગરીબડાં હીંદુસતાનને પારલામેન્ટમાં પોતાનો એક પ્રતીનીધી બેસાડવાનો હક તથા સગવડ જળવી રાખે અને હીંદુસતાનના નાયબ વજીર મીં રસલના તમારી તરફ માનભર્યા સુખનો સદા સાંભળતા રહે. “દાદાભાઈ નવરોજી રીસેપશન કમીટી” ને પણ એક માનપુરવક સુચના હું કરી શકું અને તે એ છે કે એ મેળાવડામાંજ એક ટીપ ફરતી કરી એક રકમ એકઠી કરી, પોતાના હાથમાંની બાકીની રકમ સાથે તમને સવાધીન કરવી કે, સેન્ટરલ ફીનસખરીએ હીંદુસતાન ઉપર કરેલી એ મોટી નવાબેશની આ શેહરની એક નીરજીવ પીછાન તરીકે એ રકમમાંથી સેન્ટરલ ફીનસખરીની કાંઈ હાજત ટાળી, તમારી હાલની ચુંટણીની જથ્થકની યાદગારી એ વીલાગમન કાયમ રાખવી. એક મુંદર કુવારો તરસ્યા રાહદારીઓ તથા ઢોરોને પાણી પીવા મોટે સેન્ટરલ ફીનસખરીના એક મુખડાવાળા ભાગમાં ઘટતા લેખ સાથે ઉભો કરવામાં આવે, તો ઈંગલંડના ભલા લોકોની પણ જથ્થકવેર ખાતરી થશે કે હીંદુસતાનના વફાદાર રહેવાસીઓ, પોતાનું ભણું કરનારાઓ તરફ કેટલા બધા દેશાનમંદ રહે છે, કેટલા બધા ફીદા થઈ જાય છે.

વહાલા દાદાભાઈ, તમારી જાહેર કારકીરદી એટલી તો લાંબી મુદ્દતની તથા એટલા તો બેહોળા વીસતારની છે કે, તે વીશે એક “બુલ્લા પત્રમાં વીવેચન કરવું” મારા જેવા એક અલ્પ બુધીના હીંદુ માટે કેવળ અશક્ય કામ છે. હું એટલુંજ ઇચ્છું છું કે કોઈ સમરથ હીંદીવાન તમારી જીંદગી તથા કારકીરદીને ઘટતો ઇનસાફ આપનાર એક “બાયોગ્રાફીકલ” પુસ્તક બાહેર પાડી, ભવીષના હીંદી જમાનાઓ માટે અભયાસ કરવાજોગ પુસ્તકો તરીકે મુકી જાય. એ કામને મારા મીત્ર ભાઈ બેહરામજી મેરવાનજી મલખારી સરવેથી ચોગય ઇનસાફ આપશે એમ હું માનું છું, તેવાણનાં છેલ્લાં મોઢ પમાડનારાં વેલાતનાં પુસ્તકોનો અભયાસ કરવા પછી હું વધારે ખાતરીથી માનું છું. છેલ્લે હું તમને બહુ લાંબી જીંદગી મળજીત અને સુખી દૃઢ સાથે ઇચ્છું છું, કે જેથી મારાં વહાલાં સ્વદેશ અને તેવાજ વહાલા હીંદીવાનોને મોટ મોટા લાભો થવાની પાકી આશા રખાય.

હું છું, વહાલા દાદાભાઈ,

તમારો દાસોનાદાસ અને જીનો ગોઝયો,

લાં ભાણુ ભટ.

(From "Jam-e-Jamshed," 11th December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફનું એક એડરેસ આપવા વીરો વીચાર કરવાને, મયુનીસીપલ સેન-ડીંગ કમીટીના સલાસદો—મીં રાઉટન વગેરે—ની સુચના ઉપરથી કારપોરેશનની એક ખાસ સભા આને પાછલા પોહોરના ત્રણ કલાકે મળનાર છે. સભા સનમુખ બજવવાનું કામ બહુ સુતર છે અને તોપણ તેની અગત ધયાનમાં લેતાં, તેમજ એ એડરેસને વધારે અગત આપવા માટે, આજની સભામાં એકેએક દેશી સલાસદ વખતસર હાજર થવાની જરૂર જોશે—કહો કે પોતાની ફરજ બજવશે—એવી ખાતરી રખાય છે. હીંદુસતાનના કોઈ પણ માનવંત નરને એક હીંદી મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફથી એડરેસ આપવાને આ પેહલોજ બનાવ છે, પણ તે એક એવા હીંદીવાનના સંબંધમાં બજવવામાં આવે છે કે, જેના ઉપયોગી-પણાં તથા લોક પ્રીયતા માટે બે મત હોયજ નહીં. એક એંગલો ઈંડયન સલાસદ કારપોરેશનની છેલ્લી સભામાં જાણુવા માગયું હતું કે, કેટલા એંગલો ઈંડયન સલાસદો મીં દાદાભાઈને એડરેસ આપવાનાં કામમાં શામેલ થયા છે, જેનો જવાબ આજની સભા આપી શકશે. આજની હીલચાલમાં કારપોરેશનના યુરોપીયન સભસદો શામેલ થશે તો આપણે બહુ ખુશી થઈશું, પણ શામેલ ન થશે તો તેથી એ હીલચાલની અગત કાંઈ એાછી થઈ જવાની નથી. તેઓનું અલગપણું યાતો તેઓની ગેરહાજરી પેલા કમનશીખ મામલાની બહુ સંગીન ગવાહી નામદાર રાજકરતાઓ સનમુખ તેમજ ઈંગલંડની પ્રજા સનમુખ રજુ કરશે કે, આ દેશના યુનંદા બેટાઓની પણ વાજખી પીછાન કરવાને એંગલો ઈંડયનો ઘટતી ઉદારતા બતાવી શકતા નથી અને એ બનાવ દેશીઓના વધારા તરફના તેઓના અણગમની ખાતરી આપશે. પણ એવો અગમજથી ખયાલ આપણે બાંધવો જોઈતો નથી. આપણે તો એટલુંજ જોવા માગ્યે છીએ કે કારપોરેશનને એકેએક દેશી સલાસદ આજની સભામાં હાજર થઈ મીં દાદાભાઈને શેહેરીસમાજ તરફનું એડરેસ આપવાની દરખાસતને પોતાનો ખુશાલીના આવાજો વચે પસાર કરાવવાનો હીસો આપવાની પોતાની ફરજ બજવશે.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મયુનીસીપલ એડરેસ આપવાનો થયેલો એકમતી ઠરાવ.

(From "Jam-e-Jamshed," 13th December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ને મુંબઈની મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફનું એક એડરેસ આપવાનો ઠરાવ આપણી મયુનીસીપલ કારપોરેશને પોતાની ખાસ સભામાં તદ્દન એકમતે ગયા સોમવારે કર્યો હતો. એવા માનવંત શહેરને શહેર તરફનું એવું માન આપવાની હિમાયતમાં આ શહેરની સઘળી કોમોના પ્રતીનીધીઓએ પોતાના વીચારો જાહેર કર્યા હતા અને ખતાવી આપ્યું હતું કે, કારપોરેશને ભરેલું પગલું સઘળી કોમોની લાગણીનું પગલું છે. એમ બોલતાં અમે કેટલુંક એંગલો ઈંડયન અલ્ફાલ્પાયુબી ધ્યાનમાં લઈએ છીએ, પણ આ મુંબઈ શહેર કાંઈ યોડાક એંગલો ઈંડયનોનું જ બનેલું નથી. આ શહેર પચરંગી વસતીનું બનેલું છે, ને પચરંગી વસતીએ મીં દાદાભાઈ નવરોજીને રવીવાર તા. ૩ જી ડીસેમ્બરને દીને જે દીલોજનીભર્યા ગંજવર પ્રકારનો આવકાર દીધો હતો, તેજ આવકાર સાબિત કરવાને પુરતો છે કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીને શહેરી સમાજ તરફનું આપવામાં આવનાર આ માન મુંબઈ શહેરની આખી પ્રજા તરફનું માન છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજીના કેટલાક રાજદવારી આગળ વધેલા વીચારો સાથે કેટલાકો મળતા ન થાય એ તદ્દન વાજબી છે, એંગલો ઈંડયનોને એ વીચારો બહુ અણગમતા લાગે એવો જણીતી ખીના છે, પણ આનરેખલ મીં ફીરોઝશાહ મેરવાનજી મહેતાએ જણાવ્યું છે તેમ ખ્રીટીશ પારલામેન્ટ જેવાં દુનીયાતાં સઢથી પહેલાં મંડળમાં પેવસ થવાને એ મુંબઈગરાએ જે ખંત, ધીરજ, ખાહોશી અને દાનેશમંદી ખતાવી હતી, તેથી પોતાને જતમ આપનાર શહેરને તેવણું ખરેખર મઝર ખનાવ્યું છે અને તેની ખીજાત તરીકે આ મુંબઈ શહેર તેવણું એડરેસ આપવાની પોતાની ફરજ સમજે છે. ખ્રીટીશ પ્રજા કનઝરવેટીવ તેમજ લીખરલ પક્ષોમાં વહેંચાયેલી છે, એ વહેંચાયેલી પક્ષોને ઈંગલેન્ડનું રાજદવારી મોટું કડવત ધરાવે છે, અકસર કરી એટલાં માટે કે આસામીઓના ગમે એવા અકેકથી વોટ્સ રાજદવારી વીચારો છતાં લાયક નરોની લાયક ખુબી ગાવાને કનઝરવેટીવો કે લીખરલો પણ સરખાજ તથ્યાર હાય છે. મીં રાહુત

સોલીસીટરે એ પ્રાંટીશ ખુબીના નેબલરચો દાખલો એ સભામાં રજૂ કર્યો હતો અને તેણે માન ભલા ખુઝરગ પ્રમુખ ડાક્ટર તામ્સ ખલેની, મીં હેમીલટન માલ્સેટ તથા એકઝીક્યુટીવ એનજનીયર મીં રેખસને આપી શકાય. કહે છે કે બીજા યુરોપીયન સભાસદો એક યા બીજા સમયેને લીધે, અલખતાં પોતાની રોકાણોને લીધે પણ, સભામાં એ અગત્યનું કામ બજાવવામાં આવતું હતું ત્યારે હાજર થઈ શક્યા ન હતા. પણ તેથી મીં દાદાભાઈ નવરોજીને શહેર તરફનું આ આપવાનાં કામની અગત્યમાં કાંઈ ઘટાડો થયો હોય એવું અમે નોંધ શકતા નથી. પહેલા સફા ઉપર પ્રગટ થયેલા તારના સંદેશો ઉપરથી જોવામાં આવશે કે, પુનાની મયુનીસીપાલીટીએ પણ એકમતે ઠરાવ કર્યો છે કે, મીં દાદાભાઈ પુને જાય ત્યારે તેવણને આવકારનો મયુનીસીપલ એડરેસ એનાયત કરવો:

મીં દાદાભાઈ નવરોજીનાં માનમાં વીક્ટોરિયા નાટક મંડળીનો ખેલ.

(From "Jam-e-Jamshed," 14th December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ના માનમાં વીક્ટોરિયા નાટક મંડળીએ ગયા મંગળવારે રાતે એક ખાસ ખેલ, એ શેઠના આશા હેઠળ તથા હાજરી સનમુખ ભણ બતાવ્યો હતો. એ હીંગામ માટે નોવેલટી નાટકશાળાને અંદરથી તેમજ બાહરથી બહુ ઠાઠમાઠથી સાણગારવામાં આવી હતી. નાટકશાળાના કમપાઉંડમાં તથા તેની આસપાસ વીજળીક તથા ખતીની રોશણી ચોમેર દીપી રહી હતી. કમપાઉંડ તથા દરવાજામાં ફુલોની તોરણો તથા નાળીચેરીનાં પાતરાંના હુનરમંદી ભરણો સાણગાર જોજંગ કરવામાં આવ્યો હતો; દાખલ થવાના દરવાજામાં “ભલે પધારયા” અને “જુગ જુગ જીવો હીંદના ખુઝરગ મહાન પુરૂશ,” એવા લેખોવાળું આરકું મારવામાં આવ્યું હતું, પણ નાટકશાળાની બાહરના એ સાણગારને તદનજ બાજુએ ખેસાડી દે એવો રોશણી તથા ફુલપાનનો સાણગાર નાટકશાળાના અંદરના ભાગમાં દીપી રહ્યો હતો. મજગામન “મેરવાન” બાગવાળા જાણીતા ઇરાની બાગબાન મીં રસતમ અરદેશ

મેરવાને કરેલા કુલોના સાણુગાર અને તે કુલો વચ્ચે ફળના સુમખા પેઠે મેસરસ. કાવસજી લેનટીન અને જાંહાંગીર બેહેલી હોમજીની દખરેખ તળે ગોઠવી દીધેલો વીજળીક ખતીનાં લાંપોથી, નાવેલટી નાટકશાળાનો માહેલો ભાગ એક હરખાયલા તમાશગીરના બોલોમાં “ગોયા બકાવલીના બાગમાં ફેરવાઈ ગયો હતો.” આખી નાટકશાળામાં ફરતી કુલોની તોરણો ટાંગવામાં આવી હતી, ફરતા થાંભલાઓ ઉપર રંગ બેરંગી કુલોના હુનરમંદ કારીગીરીવાળા મોટા ગજરા તથા તુરાઓ ગોઠવી દેવામાં આવ્યા હતા અને તે ગજરાઓ તથા તુરાઓની વચ્ચે ઝળઝળતી વીજળીક રોશણીના દરાક્ષિના આકારના ગલોબ મઢી લીધા હતા. નાટકશાળાનાં એ સાણુગારમાં તમાશગીર બાનુઓના રંગબેરંગી અને કસબી ભરતના પોશાકોએ વધારો કરી આપ્યો હતો. સરવે કોમનાં શોખીન દેશી કુટુંબોથી નાટકશાળા બોકાર ભરાઈ ગઈ હતી, જેઓમાં અલખતાં પારસી કુટુંબોની હાજરી વધારે નજરે પડતી હતી.

નાવેલટી નાટકશાળાનો આ નવો ઠાઠમાઠ જોવા અને તે સાથે પોતાના માનીતા દાદાભાઈનાં દરશન લેવાને પુશકળ લોક નાટકશાળાની બાહર બેગું થયું હતું. ૯) વાગ્યાને ૫) મીનીટ થતાંજ, એ લોકોએ હરખના પોકારો કરીને નાટકશાળામાં બેગી થયેલી ઈતેજર તમાશગીર આલમને મીં દાદાભાઈનો પધરામણીની વધામણી આપી. તુરતજ રીસેપશન કમીટી તથા નાટકશાળાના માલેકો તરફથી મીં દાદાભાઈને આવકાર દેવા માટે ખાનખાહાદુર મનચેરજી કાવશજી મરઝખાન, ડાક્ટર કાવશજી હોરમશજી, મીં દારાશાહ રતનજી ચીજગર, મીં ઇબ્રાહીમ રહીમતલ્લા કાદરી, મીં ફરામજી કાવતજી મેહેતા અને મીં કાવશજી પાલનજી ખટાઉ દરવાજામાં જઈ ઉભા. મીં દાદાભાઈ, મીં ગોરધનદાસ ગોકળદાસ તેજપાળ, મીં દીનશાહ એદલજી વાછા તથા મીં મનચેરજી દાદીના સહીત, નાટકશાળામાં હાજર રાખેલાં બેંડના મુખારકબાદીના સરોદ વચ્ચે દાખલ થયા, કે તરતજ તેવાણને આખી મજલીસે ઉભા થઈને હરખના જસભરયા પોકારોથી વધાવી લીધા, જે માન સર્વોકારીને હસતે ચેહેરે મીં દાદાભાઈ ચારો તરફ ફરી ફરીને સરવેને બખે હાથે સલામો કરતા પોતાની ખાસ બેઠક ઉપર જઈ ગોઠવાયા. હરખાયલા તમાશગીરોનો હરખનો ઉભરો નરમ પડતાંજ, વીક્ટોરીયા નાટક મંડળીના માલેક મીં બાલીવાળા કુલના હાર, ગુલાબદાની તથા તુરા સાથની રૂપેરી તબક્કાં તમાશગીરોની તાલીઓ વચ્ચે મીં દાદાભાઈ આગળ આવી ઉભા અને

મીસ પરીન મનચેરજી મરઝખાનને ફરમાસ કરવાથી એ જવાન બાઈએ દશી હપ પ્રમાણે સેસ ભરીને મીંઠ દાદાભાઈને કુલને હાર પહેરાવી મુંદર તુરે અરપણું કર્યો. એ પછી મીંઠ બાલીવાળાએ પોતાની આખી મંડળી સહીત તખ્તા ઉપર આવી મીંઠ દાદાભાઈનાં માનમાં પોતે ખાસ જોડેલું ગાયન ગાઈ સંભળાવ્યું. ગાયન પુરું થતાં મીંઠ બાલીવાળાએ ટુંકમાંજ મીંઠ દાદાભાઈના ઉપકાર તેવાણી પધરામણી માટે માની તેવાણ તથા રીસેપશન કમીટી માટે હરખના પોકારો કરવાની તમાશાગીર મંડળને અરજ કીધી, જે તેઓએ બહુ ઉલટથી ઉપાડી લેવા પછી, સંગીન બકાવલીના ખેલ શરૂ થયો. ૧લા વાગા સુધી ખેલ જોવા પછી, મીંઠ દાદાભાઈ તમાશાગીરો તરફનાં આગળ જોવાંજ માન વચ્ચે રવાના થયા હતા.

(From "Jam-o-Jamshed," 18th December 1893.)

મીંઠ દાદાભાઈ મવરોજીજી હોદીવાનોના કેવા અરેખરા પ્રતીનીધી છે, તે તો છેલ્લા પચ્ચાડ્યાંની તેવાણી આ શહેરની હાજરીએ—જુદે જુદે ટુંકાણેથી તેવાણને મળેલાં અનેક માન અકરામ ઉપરથી—સાબિત કરી આપ્યું હતું અને જો કાંઈ પણ વધુ સાબિતીની જરૂર રહી હોય, તો તે ગયા સતીવારે પાછલા પોહોરના મુંબઈના ટાઉનહોલમાં મળેલા મેળાવડા તથા ગઈ કાલે થ્રુના શહેરમાં તેવાણને મળેલા બહુ દીલોગનીભરયા આવકાર ઉપરથી મળી હતી, જેની પુરતી વીગત બીજા ભાગ ઉપર પ્રગટ ગયલી જોવામાં આવશે. મુંબઈના ટાઉનહોલની ગયા સતીવારની એ મોટી સભાએ એક મોટા જાહેર હોલની આ શહેરની હાજત ખતાવી આપી હતી, તે મંજ એ ગર્ભંજર મેળાવડામાં ખમવી પડેલી અડચણોએ વધારે ધ્યાન જેત્યું હતું કે, એવા અસાધારણ પ્રસંગોના મેળાવડા વખતે દાખલ થવાની ફી લાગુ પાડવાનો અખતરો અજમાવી તેથી થયલી ઉપજ પ્રજા ઉપયોગી અગતનાં ફંડોમાં આપવાથી, એવા મેળાવડાએ વધારે સગવડ ભરયા તેમજ આડકતરી રીતે પ્રજાને લાભ કરનારા થઈ પડે ખરા. મુંબઈની પ્રેસીડનસી આસોસોએશનનો એડરેસ ઈલાકાનો આબાદ લાગણી રજુ કરે છે, જ્યારે મીંઠ દાદાભાઈએ આપેલા લાગણીભર્યો જવાબ બહુ ધ્યાનથી વાંચવાને દરેક વાંચનારને સુચના થઈ શકે, જે જવાબ એક મુનંદા હોદીવાનની હેશનમંદ લાગણી આપણા વિદ્વાતી મીત્રો તથા એંગલો ઈંડિયનો સનમુખ ગોખવા જોગ રીતે રજુ કરે છે.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીની મુંબઈથી પુના સુધીની સવારી.

મારગમાં કલ્યાણી, થાણા, ખંડાળા વગેરે ખાતે
જંગેજગ તેવણને મલેલો આવકાર.

(અમારા ખાસ પ્રતીનીધી તરફથી મારગમા લખાયેલો તમા
તારના સંદેશાઓ મારફતે મળેલો હેવાલ.)

પુના, તા. ૧૭ મી ડીસેમ્બર.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીની સવારી, તમા તરફથી મીતરો સહી-
ત આજે સવારે ૮ વાગે મુંબઈથી ઉપડેલી આજે પાછલા પેહોરે ત્રણ
વાગે અતરે આવી લાગી છે. મારગમાં જંગેજગ મીં દાદાભાઈને ભારે
માનપાન થાના, કલ્યાણી, કરજત, ખંડાળા વગેરે સંદેશનો ઉપર સરવે
દેશો કોમોનાં બાનુઓ અને મહસયોએ આપ્યું હતું. જી. આઈ. પી.
રેલવે લાઇન ઉપરનાં હમેશાં સુસ્ત દીસતાં સંદેશનો આજે જેવી
ધામધુમથી ગાજી રહ્યાં હતાં, તેવો ધામધુમ અને ધમાલ આજ સુધી
કોઈની દીવસે ત્યાં જોવામાં આવ્યો નથી, એમ એ મથકોના બુઢા રહે-
વાસીઓએ મીં દાદાભાઈની સવારી સાથના તમારા ખાસ પ્રતીનીધીને
ખબર આપી હતી.

આજે સવારે ૮ વાગે વીક્ટોરયા ટરમીનસ ઉપરથી પુના પેસેનજર
ટરેનમાં મીં દાદાભાઈ ઉપડ્યા હતા. એ ટરેનમાં પેહોલા વરગની એક
ગાડી તેવણ તથા તેમના સોબતીઓ માટે ખાસ રીઝર્વ કરવામાં આ-
વી હતી. એ ગાડીને કેટલાક ઉલટમાં આવેલા ભાઈઓએ કુલોના ગજ-
રા, હારો તથા તુરાઓથી એવી અચ્છી રીતે સજાગારી દાંધી હતી. કે
કુસો અને વેલાઓના એક નાના સરખા માંડવા જેવા દેખાવ તેના
થઈ રહ્યો હતો. એટલી શોભાથી નહીં ધરાતાં ખંડાળા સંદેશન ઉપર
કેટલાક શોખીન મીતરોએ વળી તે ઉપર વાવટાઓ ગોઠવી દાંધા હ-
તા. આ રમતાને લીધે, જંગેજગ સંદેશનો ઉપર પ્રજાપયારા દાદાભાઈ-
નાં દરશનની ઉમેદવારીમાં ભિગા મળેલા લોકોને દુરવેરથી તેમની ગાડી
ઓળખવાની ઠીક સેહેલાઈ થઈ પડી હતી. અલખતાં મીં દાદાભાઈનું
નામ આખા દેશમાં ધરેધર ગંવાઈ રહ્યું છે, તો પણ કેટલાક ગરીબ
અને અજ્ઞાન વગરના લોકો તેવણ વીંશ પુરતા બાણીના નહીં હેવાથી,
તેવણની આ ઠાઠમાઠવાળી સવારી જોઈને તરેહવાર અટકળો તેવણ વી-
ંશ ચલાવી રહ્યાં હતા. કોઈ તેવણને “ખારસી લોકા રાજ,” કોઈ

તેવણુને “વીલામતવાળા માઠા ગવંડર સાબ,” તો કોઈ તેવણુને કોઈ માઠા પરદેશી રાજવંશી સમજીને બધે હાથે પગે પડતા. પણ હોદ્દા એ મહાણુ પુરૂષને કાંઈબી ઠાઠમાં વગર ચોનાઈ જોખ્યાં, કાળા મરમ ડગલા અને રાતી પાજની ધળરના સાદા પોશાકમાં જોઈ તેઓને જુઝાળાયબી લાગતી હતી.

મુંબઈથી મીં દાદાભાઈ સાથે તેવણુની ગાડીમાં તેવણુના સોબતીઓ તરોડે આનરેબલ મીં ઝવેરીલાલ ઉમયાશંકર યામીક, મેસરસ. દીનશાહ એદલજી વાછા, મનચેરજી દાદીના, જહાંગીર ખેહેરામજી મરઝાબાન, ઈશ્વાહીમ રહીમતલ્લા કાદરી તથા મીં પેસતનજી નશરવાનજી વહાડયા અને તમારો ખાસ પ્રતીનીધી ઉપડયા હતા.

આનરેબલ મીં ફીરોઝશાહ ખેહેતા આગલી રાતની ગાડીમાં આગમજથી પુને ગયા હતા જેવણુનેબી મીં દાદાભાઈની સાથે સામે માન આપુવાની ધણેક ઠેકાણે ઉલટ રખાતી હતી, અને લોકો બહુ ધતેભરીથી હોદ્દા એ મીં દાદાભાઈ પછીના બીજા મહાન પુરૂષ વીથે પુછતા હતા અને તેવણુ આગમજથી ગયા છે, એમ સાંભળી જ ગાર દબગીર થઈ જતા હતા.

વીક્ટોરયા ટરમીનસ ઉપરથી ઉપડેલી મીં દાદાભાઈની સવારીને દાદરનાં સટેશન ઉપર પહેલવહેલી કુલે વધાવી લેવામાં આવી. દાદરમાં વસતી ધણીક પારસી બાનુઓ મીસીસ દીનબાઈ ફરામજી ઉનવાળાની આગેવાની હેઠલ આ સટેશન ઉપર સેસ લઈ ઉભી હતી. ટરેન સટેશન આગળ આવીને થોભતાંજ મીં અરદેશર ફરામજી ઉનવાળા સોલીસીટર મીં દાદાભાઈને પલાટ ફારમ ઉપર ઉતારયા અને તેવણુના માતા બાઈ દીનબાઈ ફરામજી ઉનવાળાંએ શેઠ દાદાભાઈને સેસ ભરીને કંકુનો ટીલો કરી સુંદર કુલોનો એક માટો હાર પહેરાવયો તેવણુની બે ટી મીસ આંધ્રમાઈ એફ. ઉનવાળાંએ મીં દાદાભાઈને યાદગારી દાખલ સફેદ સાટીન ઉપર સોનેરી તથા રૂપેરી કસમે ભરેલા મુખ્યારક્યાદીને લેખનો એક નાનો સુંદર ટેબલ સણુગારને બરનો ગાલીચો બેઠ આપ્યો. એ પછી બધી બાઈઓએ મીં દાદાભાઈ ઉપર કુલો વરસાવી મીં ફીરોઝશાહ રસતમજી બાટલીવાળાનાં ખાસ જોડેલાં ગાયનો ગાવા માંડ્યાં. સરવે બાઈઓને બધે હાથે નમન કરી તેણીઓનાં ગાયનનાં સરોવરે વધે મીં દાદાભાઈ ગાડીમાં બેઠા અને ટરેન આગળ વધવા માંડી.

કુરલાનાં સટેશન આગળ ટરેન આવી પુગતા ત્યાંની મીં જશ્વંત શેઠજી તાતાવાળી સવદેશી મીડના મેનેજર મીં ડોસાભાઈ નશરવાનજી મુલ્લાંએ કુરલાવાસીઓ તરફથી મીં દાદાભાઈને આવકાર દઈ કવીતાઓ રચેલું એક માનપત્ર તથા સુંદર કુલોનો તુરે નજર કર્યાં.

યાણીનાં સંદેશન ઉપર ટરેન આવી લાગતાં ત્યાં મિગા મળેલા પારસી, હીંદુ, મુસલમાન વગેરે આગેવાન યાણવાસીઓએ મીં દાદાભાઈને હરખના પોકારોથી વધાવી લીધા અને તેઓ તરફથી મીં નવ રોજી જમશેદજી આંટયા તથા મીં જોગલેકર વકીલે મીં દાદાભાઈને ઘટતા ખોલોમાં આવકાર દીધા. મીં નશરવાનજી નવરોજી આંટયાની આશરે ૬ વરસની એક નાનકડી બુચીએ મિગા મળેલાઓની ભીડમાંથી આગળ વધી આવી હસતે ચેહેરે મીં દાદાભાઈને સેસ ભરીને કંકુનો આંદણો કરી કુલોનો હાર પહેરાવ્યો.

કલ્યાણીના સંદેશન ઉપર ટરેન આવી ઉભી, તે વખતે ત્યાંના પલાટકારમ ઉપર કલ્યાણીના દસતુર દારાશાહ રૂસતમજી સંજના, તથા કાજી સાહેબ ગુલામ અહમદની આગેવાની હેઠળ ધણાક આગેવાન જોડાયેલા પુરસીઓ ગોડવીને મજલસ બનાવી ખેંટલા નજરે પડ્યા. એઓ તરફથી દસતુર દારાશાહે મીં દાદાભાઈ તથા તેવણના સાથીઓને રૂસતમાંથી ઉતારીને મજલસમાં લઈ જઈ બેસાડ્યા અને હાજર રહેલા જોડાયેલામાંના નીચલા આગેવાનો સાથે મીં દાદાભાઈને પીછાન કરાવી યાણ જીલ્લાના પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ આનબહાદુર ધનજીશાહ દાદાભાઈ, કાજી સાહેબ ગુલામ અહમદ, મેસરસ. જમશેદજી રતનજી દાવર, ગોપાળ કીશણ પીપલખરે, મહદમ સમયદ વલદ બાપા સાહેબ, નારાયણ બાળ પ્રભાકર કાશીનાથ, વગેરે, દસતુર દારાશાહે શેઠ દાદાભાઈ તથા તેવણના સાથીઓને કુલોના હાર પહેરાવી તથા તુરાઓ ભેટ કરી કલ્યાણીના રહેવાસીઓ તરફથી એક માનપત્ર સુખડના રાણકદાર દાબડમાં બંધીને અરપણ કર્યું, જેમ કરતાં તેવણ ખોલયા કે, માનવંતા સાહેબ, આજના જેવો બનાવ કલ્યાણીના રહેવાસીઓના બાબમાં આ પહેલીવાર બન્યો છે. આવાં એક જાહેર કામમા ભાગ લેવાની અમને આગળ કદીથી તક મળી ન હતી. તમે નામદારના માનમા અમોએ અમારી ટુંક શક્તી પ્રમાણે ઉતાવળમાં જે બની શકી તે ગોડવણ કીધી છે. ગઈ કાલેજ સાંજે અહીંની આગેવાન હીંદુ, મહામેદન, તથા પારસી હીંદોની એક જાહેર સભા દાદા સુખદારની વાડીમાં ભેગી મળી હતી. ત્યાં સરવેએ એકમતે કરેલા ઠરાવ મુજબ, આજે તમે સાહેબને આ માનપત્ર આપવામાં આવે છે. “માનવંત દાદાભાઈ, આયોરનાન ટોળાના તમે એક સાચા સણગાર છો. એ ટોળાની તથા તમારી કામ અને તમારા સવદેશીઓની કીરતીમાં વધારો કરવા અમારે માથે તમે ખણી જીવો અને તમારી કીરતીનો ઝળકાટ સદા વધતો રહે. તમારે ખસે આનરેખત મીં ફીરોઝશાહ, મીં દીનશાહ વાછા અને આનરેખત મીં ઝવેરીલાલ ચાલતા આવયા છે અને તેજ શુભ ધારણે એઓ તમારું કામ લેતા રહે એવી મારી દુવા છે.” કાજી સાહેબે પણ સંકાપ-

મધરાતના વખત છતાં, ખડુ ઉલટમંદ તઈયારીઓ ચાલી રહી છે. નવ-સારી, સુરત, ભરૂચ, અમદાવાદ તથા પાલનપુર ખાતે તેવાણે અવકાર દેવાની મજલેસો થનાર છે. અમદાવાદના રેલવે સ્ટેશન ઉપર ત્યાંની મચુનીસીપાલીટી પોતાનું એડરેસ એનાયત કરશે અને અરથો ક્લોક ટ-રેન ઉભી રહેશે, તેટલા વખતમાં ત્યાંના જરથોસતીઓ મીં દાદાભાઈને નાસતો આવનાર છે.

મીં દાદાભાઈવાળી ટેરેન સુકરવારે પાછલા પોહોરના ૩ કલાકે દીલ્લી જઈ પુગશે, જ્યાં મીં દાદાભાઈને આસાએશ આવવા માટે ઉતારવામાં આવશે. એ રાત એ શહેરમાં ગુજરી ખીજી સવારના તેણે દીલ્લીથી ઉપડી આવતા રવીવારે સવારના લાહોર શહેરમાં જઈ પુગશે. મારગમાં તેવાણે દીલ્લી, સાહરનપુર, જલંદર, અમબાલા, વગેરે શહેરોનાં રેલવે સ્ટેશનો ઉપર આવકાર દેવામાં આવનાર છે.

કલકત્તા, અલાહાવાદ તથા મધરાસ શહેરો મીં દાદાભાઈને આવકાર દેવાને ખડુ ઉલટ ખતાવતાં હોવાથી, એ પ્રજાખાએસને અનુસરીને મીં દાદાભાઈ લાહોરથી પાછા ફરતાં એ શહેરોની પાણુ ડુંક મુલાકાત લેય એ સંભવીક છે.

કોઈખી રીતે મીં દાદાભાઈ અસુરામાં અસુરા તા. ૨૦ મી બન નેવારીએ મુંખઈથી ઉપડી જનારી મેલ સટીમરમાં ઈંગલંડ પાછા ફરશે.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીની નામદાર ગવરનરે કીધેલી પરોણાગત.

નામદાર ગવરનર લારડ હેરીસે મીં દાદાભાઈ નવરોજીને ગયા સનીવારે રાતરે વાલકેશ્વરના સરકારી મેહેલમાં એક ખાનગી ખાણુંની મીંજલસમાં નોતરયા હતા.

એજ દીને સવારે નામદાર ગવરનરનાં જુડીશીયલ કાઉનસીલર આનરેબલ મીં ખરડઉડ, તથા રેવીનયુ કાઉનસીલર આનરેબલ મીં ટરેવર મીં દાદાભાઈને તેવાણના ઉતારાનાં મકાનમાં ભેટવા પધારયા હતા.

ચીફ જસ્ટીસ સર ચારલસ સારજંટ પાણુ એજ સવારે મીં દાદાભાઈની ખાનગી મુલાકાત લેઈ ગયા હતા.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને લાહોર જતાં માર્ગમાં મલેલો આવકાર.

(From "Jam-e-Jamshed," 23th December 1893.)

વલસાડ, તા. ૨૧મી ડીસેમ્બર.

માનવંત મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી., ને મોટા પાયા ઉપર અતરે આવકાર દેવાની ગોઠવણ, અહીંના જરથોસ્તીઓએ ખાન-સાહેબ શાપુરજી દાદાભાઈની આગેવાની તળે કરવા માંડી હતી, પણ કાંઈકે અડચણને લીધે તેવાણની પધરામણીના વખત વીશે ખરાબર ખબર મળી નહી શકવાથી, ગઈ રાતે અમુરે ખબર મળતાં ઉતાવળમાં સઘળી તઈયા-રીઓ કરી નાખવી પડી હતી અને અતરેના પારસી, હીંદુ, બંગેરે રાતે ૧૧ વાગે સરેશન ઉપર ફુલપાન લઈને મીં કુંવરજી ભાઈદાસ તથા મીં જીવાણજી ગુલામભાઈની આગેવાની તળે બેગા થયા હતા. ટરેન આવી લાગતાંજ મીં દાદાભાઈને તથા તેવાણના સાથી મીં દીનશાહ એદલજી વાઘાને ફુલોના હાર પહેરાવવામાં આવયા હતા. મીં દાદાભાઈએ પલાટ-કારમ ઉપર ઉતરીને હાજર થયલા ગ્રહસથોને તેમને પડેલી તસદો માટે કૃપકાર માનયા હતા. હાજર રહેલાં લોકોએ મીં દાદાભાઈ માટે તેમજ સેનત્રલ ફીનસબરીના ઇલેક્ટરો માટે હરખના પોકાર કરયા હતા, જે પોકારો વચ્ચે મીં દાદાભાઈની ટરેન ઉપડી ગઈ હતી.

નવસારી, તા. ૨૧મી ડીસેમ્બર.

જગ પ્રસીધ મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી., વડી પ્રમાણે ગઈ રાતના મેલ ટરેનમાં મુંબઈથી લાહોર તરફ જતાં મારગમાં અતરે આવી પુગા હતા, જે વખતે અતરેનાં સરેશન ઉપર તેમને બને એટલું માન આવવાનો વખત પાછલી રાતનો ઘણો અગવડ ભરેલો છતાં એ મહા-પ્રતાપી નરના દીદાર જોવાને લોકો એટલા ઉલટમંદ હતાં, કે ઘણા રાખ-સોએ પહોલી રાતથી સરેશન ઉપર બેગા થઈને વસતી કરી મેલી હતી. સરેશનને વાવટા, તોરાણ અને ઝુમરોની રોશાણીથી સણગાર્યું હતું અને અતરેના એરવદ સોરાબજી માણેકજીને તયાં શીયાદીની ધુમધામ ચાલેલી સિવાથી, તે દસનુર પોતાને તયાંથી ઘોલ લઈ પોતાના લાગતાવળગતાઓ સાથે હાજર થયા હતા, જેથી સરેશન ઉપરની રચનામાં વધારો થયો હતો.

અતરેના વડા દસતુરજી ઉપરાંત બીજા અધ્યારનાન તથા બેહેદીન પ્રારસી-
આથી આખું સંદેશન ગાજી રહ્યું હતું. વળી અતરેના સુખા, નવા
આવેલા જડજી રાવ બહાદુર દરૂવ, પોલીસ નાયબ સુખા, વગેરે સરકારી
અમલદારો પણ હાજર હતા. ઠરેન આશરે ૦૧ કલાક મોડી આવી હતી,
જે આવી પહોંચતા હાજર રહેલા લોકોએ મીંઠ દાદાભાઈને હુરેના પોકરો
રોથી વધાવી લીધા હતા. ઠરેન ઉભી રહી કે ગાડીનાં મોં આગળ લે-
કાનો એટલો ધસારો થયો, કે સઘળી આગળથી રાખેલી મોઠવાણુ ધોરવાઈ
ગઈ હતી, તોપણ મીંઠ દાદાભાઈએ ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી સઘળાઓની
સાથે નમનતાઈથી મુલાકાત કીધી હતી. ગાડીમાં જઈને તેવાણુ પાછા
બેઠા પછી અતરેની જ્ઞાન પ્રસારક મંડળી તરફનું એક માનપત્ર તેમને
અરપણુ કરવામાં આવ્યું. તે પછી વડા દસતુરજી દારાબજી તસ્ક્ષી
એક મોટો ફુલનો હાર અન્ને તુરો તેવાણુને બક્ષવામાં આવ્યો. મીંઠ
બરજેરજી રૂસતમજી આરડાજીની સાત વરસની એક પુત્રીએ શેઠ દાદા-
ભાઈને સુખારકબાદી ચાહી ફુલનો ગજરો તથા તુરો એનાયત કીધો હતો.
શેઠ દાદાભાઈના એક સગા એરવદ બેહરામજી બરશેદજી દારડીએ ફુલ
તુરો સાથે એક શયાલ શેઠ દાદાભાઈને ઘટતા સખદા બોલી આઠાડી હતી.
ઉલટમંદ લોકોની ધકાધકીમાં સુખા, જડજી સહિ પછપડે રહી ગયા હતા.
તેમને મીંઠ દાદાભાઈની ગાડી આગળ લઈ જઈ તેવાણુ સાથે પીછાન કર-
વામાં આવી હતી. તેવાણુને શેઠેહંડ કરવા ચાહનારાઓની બહુ ધમ્મક
જઈને તેમને મનમાનતી તક આપવા માટે મીંઠ દાદાભાઈએ ચોતાનો હાથ
આપ્યો વખત ગાડીમાંથી બાહરજી કાઢી રાખ્યો હતો. સેવટે હરખજી
પોકારો વચે ઠરેન ઉપડતાં સહિ વીખરાવા માંડ્યા હતા.

સુરત, તાં ૨૧મી ડીસેમબર.

લોકરક્ષી મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજજી, એમ. પી., ગઈ રાતની મે-
ઠરેનમાં પાછલી રાતે મધરાત ૪ કલાકને ૧૦ મીનીટે સુરત રેલવે સ્ટેશન
પર આવી પુગા હતા. એ વખતે પલાટફોર્મ પર રાખેલાં દર્શી બેઠે
તેમને સલામતી આપી હતી. મીંઠ દાદાભાઈ, મીંઠ દીનશાહ એદલજી
વાળા સાથે પલાટફોર્મ ઉપર ઉતરતાં હાજર રહેલા પારસી તથા હીંદુ પ્રહ-
સથોએ તેવાણુ માટે ખુશાલીના પોકારો કર્યા હતા. બાદ વેર્ટીંગ રૂમમાં
મીંઠ દાદાભાઈ તથા મીંઠ વાળાને લઈ જવામાં આવ્યા, જ્યાં તેવાણુ
ફુલોથી વધાવી લેવા પછી મીંઠ એદલજી પાલગુજી લાલકાકાએ નગરજી
ગુલાબદાસ, મહાજનના શેઠ દુવારકાદાસ, મેસરસ બેજનજી માણેકજી

વકીલ, સોરાબજી એદલજી વહાડીયા, પેસતનજી સ્તનજી કંઠરાકટર, ભી-
ખુભાઈ માણેકજી પ્રીનસીપાલ, મનચેરશાહ પાલણુજી, ડોસાભાઈ પાલણુજી
માડન, કેપશરૂ નશરવાનજી ખાનસાહેબ વગેરે સાથે મીં દાદાભાઈની
મુશાકાત કરાવી હતી અને તેવાણુ તથા મીં વાછાને કુલના હારો તથા
તુરાઓ આપવામાં આવયા હતા. ખાદ હરખના પોકારો વચ્ચે ટરેન
ઉપડી હતી.

ભરૂચ, તા. ૨૧મી ડીસેમબર.

મીં દાદાભાઈ નવરોજજી લાહોર જતાં મારગમાં અતરેથી આજે
ખામદાદમાં પસાર થયા, તે વખતે અતરેના સરવે કોમના લોકોએ સટેશન
ઉપર ભેગા મળી તેમને ચોગ્ર્ય માન આપ્યું હતું. એ પ્રસંગને માટે
સટેશનને વાવટા વગેરેથી મેક્સીલ કંપનીના પ્રતીનીધી મીં હરગોવન
ખુશાલદાસે.સાણગાર્યું હતું. સટેશન માસતર મીં હારમસજીએ સરવે
લોકોને સટેશન ઉપર ભેગા થવા દઈ, તથા ઘટતી ગોઠવણો કરીને, મીં
દાદાભાઈનાં દરશન લેવાને અધીરાં પડેલાં લોકોને બહુ સગવડ આપી
હતી. અહીંના દર્શીઓ ઉપરાંત થોડાક યુરોપીયન ગ્રહસથોળી મીં
દાદાભાઈને માન આપવા માટે પોતાનાં કુટુંબની ખાનુઓ સહીત સટેશન
ઉપર પધાર્યાં હતા. મધરાતથી ઉલટમંદ લોકોએ ભેગા મળીને સટેશન
ગળવી મેલ્યું હતું. ગવરનરોની પધરામાણી વખતે પણ એવી ઉલટ
કદી જ્ઞેષ્ઠમાં આવી નથી, એમ અહીંના બુઢા લોકો કહેછે.

સટેશન ઉપર તઈયાર રાખેલાં ઘેડના સરોદ વચ્ચે ૫-૩૯ મીનીટે
ટરેન આવી લાગતાં, પલાટશરમ ઉપર ભેગાં મળેલાં લોકોએ મીં દાદા-
ભાઈની ગાડી ઉપર ધસી જઈને કુલોના હારો તથા તુરાઓનો ગોંધા તેવાણુ
ઉપર વરસાદ વરસાવયો. ગાડી ઉપર ધસી આવેલા ઉલટમંદ લોકોને
રસતો મોકળો કરી આપવાની અરજ કરીને મીં દાદાભાઈ પોતાના સાથી
મીં દીનશાહ વાછા સહીત પલાટશરમ ઉપર ઉતરયા, જે વખતે તેવાણુને
અતરેના રહેવાસીઓ તરફથી એક માન પત્ર અરપણુ કરવામાં આવ્યું
હતું તથા એક હીંદુ ગ્રહસથે આવકારની કવીતા ગાઈ સંભળાવી હતી.
અંકલેશ્વરનાં સટેશન ઉપરથી શેઠ દાદાભાઈને એવોજ આવકાર
મળયો હતો.

વડોદરા, તા. ૨૨મી ડીસેમબર.

રાજવંશી પધરામાણી જેવી ધામધુમથી વડોદરા રેલવે સટેશનને
આજે સવારે મીં દાદાભાઈ નવરોજજીનાં માનમાં ગળવી મેલવામાં

આવડું હતું, જેની વીગત તારના સંદેશા મારફતે તમારી ઉપર મોકલવામાં આવી છે. વડોદરાના હીંદુ, પારસી, મુસલમાન, વગેરે સરવે કોમના આગેવાનો કુટુંબો સહીત સંદેશન ઉપર ભેગા મળ્યા હતા. સંદેશનને બહુ રોગકદાર રીતે સંજુગારવામાં આવડું હતું તથા મધુર બેડો સંદેશન ઉપર હાજર રાખવામાં આવ્યાં હતાં. મી. ડોસાભાઈ ડકેન ડેપ્યુટી તરીકે એક મીત્ર સહીત ભરૂચ મુધી મી. દાદાભાઈને સામા લેવા ગયા હતા. સંદેશન માસતર મી. નરારવાનજીએ આવકારને લગતી જોડવણીનો મનમાનતો બંદોબસત સંદેશન ઉપર કરી રાખ્યો હતો. હાજર રહેલાઓમાં દૈવાનબહાદુર મણીભાઈ, નગર શેઠ હરીભક્તી, ખાનબહાદુર કેરસાસપજી રસતમજી દાદાબાનજી, ખાનબહાદુર જમશેદજી અરદેશર દલાલ, પેરેફેસર ગજર, ખાન બહાદુર ખંડલેવાળા, વગેરે હતા. મી. દાદાભાઈ સંદેશન ઉપર પધારતાં તેવાણને માન પત્ર આપી શયાલ ઓઢાડવામાં આવી જતી તથા મુલોથી વધાવી લેવામાં આવ્યા હતા. એ માન સવીકારી તથા રીફરેન્સમેંટ લઈ મી. દાદાભાઈ હરખના પોકારો વચ્ચે રવાના થયા હતા.

નડીયાદ, તા. ૨૨મી ડીસેમ્બર.

અતરેથી મી. દાદાભાઈ નવરોજજી પસાર થયા તે વખતે તેવાણને ઘટતું માન આપવામાં આવડું હતું. સંદેશનના પલાટકારમો અછી રીતે સંજુગારવામાં આવ્યા હતા અને બે હજારથી વધુ લોક ભેગું મળ્યું હતું. સરદાર બેચરદાસ વીહારીદાસે અતરેના વતનીઓ તરફથી એક માનપત્ર શેઠ દાદાભાઈને વાંચી સંભળાવ્યું હતું અને ચાંદીના એક સુંદર ડબ્બામાં મેલી તે તેવાણને અરપણ કર્યું હતું. સેવતે મુલપાન લેઈ મી. દાદાભાઈ હરખના પોકારો વચ્ચે ઉપડી ગયા હતા.

મી. દાદાભાઈ નવરોજજીને લાહોર જતાં માર્ગમાં મેલેલો આવકાર.

(From "Jam-e-Jamshed," 25th December 1893.)

આનંદ, તા. ૨૨મી ડીસેમ્બર.

મી. દાદાભાઈ નવરોજજી એમ. પી. ની સવારી મુંબઈથી લાહોર જતાં આજે અતરેથી પસાર થઈ હતી. તેવાણનાં માનમાં સંદેશનને તે-

રજો વજેરેથી સણગારવામાં આવ્યું હતું. કેપ્યુટી સટેશન માસતર મીં
મનચેરજી અને મીં ધનજીભાઈ હોટલવાળાએ મીં દાદાભાઈના આવકાર
માટે તથા આ નાસતા માટે ઘટો બદોખસત કરી રાખ્યો હતો. હરખના
પોકારો વચે મીં દાદાભાઈએ પલાટકારમ ઉપર ઉતરી આ નાસતો લેવા
પછી હાજર થયેલા આગેવાન ગ્રહસથો સાથે તેમને પીછાન કરાવવામાં
આવી હતી, જેઓમાં ઉપર કહેલા બે ગ્રહસથો ઉપરાંત મેસરસ. ઇબરાહીમ
નુરદીન, દેવશંકર ભાઈશંકર, મનચેરજી ફરામજી મોદી, મનસુખરામ
સુરયરામ વજેરે ગ્રહસથો હતા. સરવેને મળી બેઠીને હરખના પોકારો
વચે મીં દાદાભાઈ તથા તેવાણના સાથી મીં વાછા ઉપડી ગયા હતા.

મેમદાવાદ, તાં ૨૨મી ડીસેમ્બર.

મીં દાદાભાઈ નવરોજજી લાહોર જતાં મારગમાં અતરેથી આજે
પસાર થયાં હતા, જે વખતે તેવાણના માનમાં અતરેના ઘણાક રહીશો
ડાક્ટર કીસનસીંગ, મામલતદાર મીં ચુનીલાલ કોઠારે, સટેશન માસતર
મીં ધનજીશાહ, ઇનસપેક્ટર મીં ધનજીશાહ વજેરેની આગેવાની હેઠળ
બેગા મળ્યા હતા, અને તેઓએ મીં દાદાભાઈને એક આવકારનું માન-
પત્ર અરપાણુ કરી કુલે વધાવી લીધા હતા.

સીધપુર, તાં ૨૨મી ડીસેમ્બર.

મીં દાદાભાઈની ઠરેન અતરેથી પસાર થઈ, તે વખતે સીધપુરના
ધણા આગેવાન ગ્રહસથો તથા અમલદારો મેસરસ. બી. કેરસી, પ્રભાશંકર
ધનસુખરામ, મહમદઅલી તાજખાન, સમસુદીન મુલેમાનજી, સમસુદીન
લુકમાનજી, વજેરેની આગેવાની તળે બેગા થયા હતા. કુલપાન તથા મેવા-
ની પ્રસાદી થવા પછી, મીં દાદાભાઈને એક માનપત્ર અરપાણુ કરવામાં
આવ્યું હતું.

પાલનપુર, તાં ૨૧મી ડીસેમ્બર.

પાલનપુર દરબાર તરફથી દીવાન મીં કુલાણજીએ, માનવંત મીં
દાદાભાઈને, અતરેનાં સટેશન ઉપર તેવાણની સવારી આવી લાગતાં કીમતી
પોશાક, મેવો, ફળફુલ, વજેરેની બેટ આપી હતી. એ વખતે દીવાન સાથે
મોટા સરકારી અમલદારો, સદ ગ્રહસથો વજેરે હાજર હતા, જેઓમાં
જહજી મીં ગીરધરલાલ, રેવીનચુ કમીશનર, નાયબ કારભારી, ડાક્ટર
મઠવરધન, માજી કારભારી મીં પીતાંબર, હજુર આસીસટંટ મીં હા-
રમસજી ફરફુનજી, વજેરે હતા.

અખુરોડ, તા. ૨૨મી ડીસેમબર.

અતરે મી. દાદાભાઈની સવારી મી. દીનશાહ વાછા સહીત આવી પુગતાં તેઓને મી. મોટાભાઈ ભીખાજી કંઠરાકંઠરની આગેવાની હેઠળ ઘણાક જરથોસતી ભાઈઓએ આવકાર દીધો હતો, તથા રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ માં લેઈ જઈ નાસતો કરાવ્યો હતો. ફુલ પાન લેઈ હાજર રહેલાઓના હરખના પોકાર વચ્ચે મી. દાદાભાઈનો ટરેન આગળ વધી હતી.

ખીયાવર, તા. ૨૧મી ડીસેમબર.

માનવંત મી. દાદાભાઈ નવરોજજીની સવારી આજે અતરેથી પસાર થઈ હતી, જે વખતે સ્ટેશન ઉપર તેવાણુને અતરેના જરથોસતીઓ તથા ખીજી કોમવાળા ભાઈઓ તરફથી આવકાર દેવાને બહુ સારી ઝોઠવણી મી. ફીરોઝશાહ પેસતનજી મેહતાની આગેવાની તળે કરવામાં આવી હતી. અતરેના સરવે જરથોસતીઓ કુટુંબી શહીત શ્ટેશન ઉપર હાજર થયાં હતાં. મી. દાદાભાઈની ટરેન આવી લાગતાં જ મીશીશ ગુલખાઈ ફીરોઝશાહ મેહતા અને મીશીશ ગુલખાનુ મેરવાનજી એનજીનીયરે મી. દાદાભાઈને સેરા ભરી વધાવી લીધા હતા તથા સુંદર રૂપેરી ખુમચામાં મીઠાઈ બેટ આપી હતી. એ પ્રશંગે હાજર રહેલાં બાનુઓ તથા ગ્રહસથોમાં નીચલાંઓ જોવામાં આવયાં હતા:—મેશરસ. નારાયણ કે ધુરધર, બાપુ મોહનલાલ, ખીમરાજ રાઠી, દીનશાજી મેહતા, મેરવાનજી એનજીનીયર અને બાનુ, ફીરોઝશાહ મેહતા અને બાનુ, દીનશાજી જનવાળા અને બાનુ, બહમનજી ગીમી, હોરમસજી આદરજી કલ્યાણીવાળા, માણેકશા રસતમજી મેહતા, વગેરે. એઓ સરવેને મળી બેઠીને મી. દાદાભાઈ ઉપડ્યા તે વખતે મી. ફીરોઝશાહ મી. દાદાભાઈ, મી. વાછા તથા સેત્રલ ફીનસખરીના ઇલેક્ટ્રીક માટે હરખના પોકાર કર્યા હતા. દલગીરીની વાત છે કે, માનવંત શેઠ દાદાભાઈને મળતો આ આવકાર કાળી ચામડીની મુગવાળા કોઈ કોઈ ગોરા સાહેબોને પર્શદ આવતો નથી, જેવા સાહેબોનાં એ કે પોતાનાં એ ઉભરો અહીં દેખાડ્યો હતો. તેવાણુ એક અમલદાર છે અને મી. ફીરોઝશાહ કેટલીક મેહેનતથી શ્ટેશન ઉપર રોશાણીનાં આરકાં ઉભાં કરાવ્યાં હતાં તે એ સાહેબે પાછાં કઢાવી નાખ્યાં હતાં.

અજમેર, તા. ૨૧મી ડીસેમબર

માનવંત મી. દાદાભાઈ નવરોજજીની સવારી અંતરેથી પસાર થઈ તે વખતે, અહીંની પારશી અંબુમનના પ્રમુખ મી. નવરોજજી રસતમ

મહુ કલીયાણીવાળાની આગેવાની તમે તેવાણને બહુ ઉલટભરચો આવકાર
 દેવામાં આવ્યો હતો. મીં નવરોજીએ આગમનથી તાર કરીને મીં
 દાદાભાઈને અમદાવાદ ખાતે અરજ કીધી હતી કે, અજમેરના જરથોશ-
 તીઓ તરફનું માન શવીકારવાની મેહરબાની કરવી. મીં દાદાભાઈએ
 એ અરજ શવીકારવાથી, સંદેશન ઉપર તેવાણનાં માન માટે અતરેન્
 જરથોસતીઓ તેમજ બીજી કોમવાળાઓએ બહુ ઉલટ લઈને માનપાન-
 ની ઘટતી ગોઠવણું કરી રાખી હતી. અહીંના યુરોપીયન સંદેશન મા-
 સતર મીં હેમીટીએ પલેટફોર્મ ઉપર આવકારને લગતી ગોઠવણું કરવા-
 માં બનતી સગવડ કરી આપી હતી, જે માટે પારસી અંબુમન તરફથી
 તેવાણને ઉપકાર માનવામાં આવ્યો હતો. વળી મીં ફરામજી બાટ-
 લીવાળાએ પારસી અંબુમન તરફથી કરેલી અરજ સવીકારીને મીં
 ઇ. જી. ફોરડે રેલવે વાલંટીયરોના વડા મેજર ગુડવીલને ભલામણ કરીને
 વાલંટીયરોનું ઝેંડ સંદેશન ઉપર હાજર રખાવ્યું હતું. વળી કેટલાક
 યુરોપીયન ગરહસથાએ પણ સંદેશન ઉપર બાનુઓ સહીત હાજર થઈને
 મીં દાદાભાઈને આવકાર દેવામાં ભાગ લીધો હતો. સંદેશન ઉપર
 હાજર રહેલા ગ્રહસથામાં નીચલાઓ જોવામાં આવતા હતા:—કમીશનરની
 આફીસના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ રાયબહાદુર પશુપતસીંગ, જંગલ ખાતાના કન-
 ઝરવેટર સરદાર હીરાશીંગ, પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ મીં ગારડનર, પોસ-
 ટલખાતાંવાળા મીં સેનહેન તથા કુટુંબ, પોલીસ ઇનસપેક્ટર મીં બલે-
 નચેટ, સરકારી કલેજના વડા મીં હેરીસ, મેસરસ. સમીરમલજી, ચાંદ-
 મલજી, ગુમાનમલજી, લાલ્લા હરીલાલ, લખમીનારાયણ ડાહ્યાભાઈ, સીકં-
 રખાન, નવરોજી રસતમજી કલયાણીવાળા, કુંવરજી નવરોજી કલયા-
 ણીવાળા, દારાશાહ નવરોજી મોદી, કેકોબાદ નવરોજી મોદી, અરદ-
 ઈર રસતમજી કુપર, એદલજી બેજનજી દાવર, દાદાભાઈ શાપુરજી મરચંડે,
 સિતનજી ફરફુનજી દીવાન, દારાશાહ ફીરોજશાહ દીવાન, આર. ડી.
 પપર, મેહરજીભાઈ બેહરામજી દોટીવાળા, ફીરોજશાહ દસતુર, ફરામજી
 બેદલજી બાટલીવાળા, પાલનજી મેરવાનજી લાલકાકા, કાવસજી હીરજી-
 ભાઈ બાલીવાળા, હોરમસજી દોરાબજી વાચમેકર, હોરમસજી કાવસજી
 મીસી, વગેરે.

વાલંટીયર ઝેંડના મધુર સરોદ વચે મીં દાદાભાઈની ટરેન આવી
 ગતી મીં દાદાભાઈ તથા તેવાણના સાથી મીં વાછાને સંદેશન ઉપર
 તારીને વેટીંગ રૂમમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. અહીં પારસી અંબુ-

મન તરફથી પ્રમુખ મીં નવરોજી કલયાણીવાળાએ બંને ગ્રહસથાને ફુલના હાર પહેરાવી મીં દાદાભાઈને એક સુંદર શયાલ ઓઢાડી હતી અને અંજીમન તરફનું માન સવીકારવા માટે મીં દાદાભાઈના ઘણા ઉપકાર માન્યો હતો. મીં દાદાભાઈએ એ માન માટે આભાર માનવા પછી હાજર રહેલા ગ્રહસથા સાથે તેવાણને પીછાન કરાવી ચાકડી આપવામાં આવી હતી. ટરેન ઉપડી તે વખતે મીં કુંવરજી નવરોજી કલયાણીવાળાએ તથા મીં આર. ડી. કુપરે મીં દાદાભાઈ, મીં વાજી તથા સેત્રસ ફીનસબરીના ઇલેક્ટરો માટે હરખના પોકારો કરાવ્યા હતા.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મયુનીસીપલ એડરેસ આપવા માટે આજે થનારો મેળાવડો.

(From "Jam-e-Jamshed," 11th January 1894.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી., ને મુંબઈ શહેરનું વધારે મોટા પાયાનું માન આપવા માટે તેવાણ ખરેખરા હીંદી પ્રજાના પ્રતીનિધિ છે તેની આડકતરી વધુ સાબિતી આપવા માટે, મુંબઈ શહેરની મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફનું એડરેસ એનાયત કરવા માટે જે મેળાવડો મુંબઈના ટાઉન હાલમાં આજે પાછલા પોહોરના બેજો કરવામાં આવનાર છે, એવો મેળાવડો આ શહેરની મયુનીસીપલ તવારીખમાં પેહલોબ બનાવવા ગણાશે. મુંબઈનો મયુનીસીપલ કારપોરેશનને હુદયાતીમાં આવવાને નજદીક પા સદી થવા આવી છે, એ પા સદીની હુદયાતીમાં કારપોરેશન બાદશાહી કુટુંબીઓ તથા વાઈસરાયો, ગવર્નરો વગેરેને પધરામણી તથા વીદાયગીરીના ડજન કરતાં વધુ એડરેસો એનાયત કર્યાં છે, પણ આજે વેર એક પણ શહેરને યા તે એક પણ બીનસરકારી ગ્રહસથાને મયુનીસીપલ એડરેસ એનાયત કર્યું હોય, એવો દાખલો આપણા શહેરમાં બન્યો નથી. તેટલા માટે આજના મેળાવડો અસાધારણ આપણે ગણ્યે છીએ અને તે અસાધારણ હોવાથી વધારે અગત્યનો પણ થઈ પડે છે. એ અગત્યનો અસાધારણ મેળાવડો આપણા મયુનીસીપાલ કારપોરેશનની એક મોટી નબળાઈ આપણા સનમુખ તેમજ બાહિરનાઓ સનમુખ રજુ કરે છે, અને તે એ કે "હીંદુસ્તાનની વડી મયુનીસીપાલીટી"

ની પોતાને મોઢાડે ગરૂરી લેવાના મુંબઈના મયુનીસીપલ કારપોરેશનના ઢાવા છતાં, એવી ગરૂરીની ખુમારીમાંજ કદાચ રૂ ૧૫ લાખના ગંજવર ખરચે “પોતાના નામને છાજતી” મોટી મયુનીસીપલ ઇમારત બાંધવા છતાં, એ ઇમારતમાં એવી સગવડ તે કરી શકી નથી, કે જેથી આજના જેવો એક મધ્યમ મેળાવડો પણ તે પોતાના મકાનમાંજ ભરી શકે. ર૦૦ થા ૨૫૦ આસામીઓના મેળાવડો કરવા માટે પણ રૂ ૧૫ લાખના ગંજવર ખરચે ઉભી કરેલી આ મયુનીસીપલ ઇમારત પુરતી સગવડ ભરી તેના સતાવાલાઓનેજ લાગતી ન હશે અને તેથી મયુનીસીપલ એડરેસ એક માનવંત શહેરીને—ચુનંદા હીંદીવાનને—આપવા માટે ખુદ મયુનીસીપલ ઇમારત છોડીને ઠાઉન હોલનો આશરો લેવો પડે છે! મયુનીસીપલ કારોબારનો એ પણ નાદાર નમુનો છે ખરો. રૂ ૧૫ લાખના મોટા ખરચની ઇમારત પ્રજાને કેવી બીન ઉપયોગી થઈ પડે છે, તેના બાજે પ્રજાને વધારે ગંભીર ખયાલ આવે છે. રાહદારીઓ આજે વધારે મળાપો કરવાના કે, એ નવી મોટી ઇમારતમાં મુંબઈને નામે પથરનો જે કંચો ડુંગર નકામો ઉભો કરવામાં આવ્યો છે, બીન ઉપયોગનો ઉભો કરવામાં આવ્યો છે, તે શોભાના ગાંઠયા પાછળ રેડી દીધેલી પદ્ધતિની મોટી રકમ, એ ઇમારતમાં પ્રજાના વારંવારના ઉપયોગ માટે એક મોટું પોવાનખાનું યાને જાહેર હોલ બનાવવા પાછળ ખરચી હતે, તો એ મોટી રકમનો ખરો ઉપયોગ કરેલો ગણાતે, મયુનીસીપલ ઇમારત ખરેખરી ખજાની ઇમારત ગણાતે. પોતાની એવી નબળાઈ બતાવવા કરતાં મયુનીસીપલ કારપોરેશને પોતાનું માનપત્ર પોતાની ઇમારતના કહેવાતા “કાઉનસિલ ચેમ્બર”માંજ આપવું જોઈતું હતું અથવા તો મી૦ દાદાભાઈ જેને ઇંગ્લેન્ડથી મુંબઈ આવ્યા હતા તે દીને એપોલો બંદર ઉપરજ તેમને એનાયત કરવું જોઈતું હતું, યા તો તેવાણની વીદ્યાગીરીને દીને ૧૦ ર૦મી જાનેવારીને દીને, એપોલો બંદર ઉપર એ મયુનીસીપલ એડરેસ તેવાણને એનાયત કરી, “સફળ સફર” તથા વધુ કૃતેહમંદ લાંબી જીલામેંઢરી કારકીરદી ઇચ્છવી જોઈતી હતી. એજ દીને હીંદુસતાનના મા વાઢસિરાય લારડ એલગીનને આવકારનું એડરેસ એનાયત કરવાને મયુનીસીપલ કારપોરેશન એપોલો બંદર ઉપર ભેગું મળનાર છે, જેથી હિ એડરેસો એકજ દીને એનાયત કરવાને કાંઈ સગવડભરી ગોઠવાણ કરી તે, તો તે પ્રજામાં વધારે પસંદ કરવા જોગ થઈ પડતે. એપોલો બંદર ખર નામદાર નવા વાઢસિરાયને મયુનીસીપલ એડરેસ એનાયત કરવા

માટે ખાસ ઝેડવણા કરવીજ પડશે, જેથી મીં દાદાભાઈના એડરેસ માટે કાંઈ વધુ ખર્ચમાં મયુનીસીપાલીટીને ઉતરવું પડતે નહીં. કોઈથી રીતે મુંબઈનું મયુનીસીપલ કાર્પોરેશન એક માનવંત શહેરી તરફની આજે ફરજ બજાવે છે એ સંતોષકારક છે, અમોએ ઉપર જણાવ્યું છે તેમ વધુ સંતોષકારક એટલા માટે છે કે, એવાં મયુનીસીપલ એડરેસથી ઇંગ્લંડમાં વધારે ખાતરી થવાની—જે કાંઈ ખાતરી આપવાની હજી જરૂરીયાત હોય તો—કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજી હીંદી પ્રજાના ખરા પ્રતીનિધી છે. મીં દાદાભાઈ મધરાસ તથા કલકત્તા શહેરોની મુલાકાત લેવાને વખત ફાજલ પીડી શક્યા હોતે, તો એ શહેરોનાં મયુનીસીપલ મંડળે પણ તેમને પોતાનાં એડરેસ એનાયત કરવા વગર રહેતે નહીં, એમ માનવાને સખ્યો છે.

મુંબઈની મયુનીસીપલ કાર્પોરેશને પોતાની ફરજ બજાવી છે, પણ એવાંજ એક બીજાં અગત્યનાં મંડળે પોતાની ફરજ બજાવવાની હજી ખાકી રહી ગઈ છે. મુંબઈની યુનીવરસીટી આવા માનવંત નરને પોતાને ન મળેલી સતાની રૂએ એલ. એલ. ડી. ની પોતાની આનરરી ડીગ્રી એનાયત કરવાને ખાસ કાનવોકેશન ભરવાને કેમ હજી બાહેર પડી નથી, એ સામાન્ય પ્રજાની અજાણી છે. લોકરક્ષી મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ને, પોતાનાજ એક સેનેટરને, આપણી યુનીવરસીટી શાનીવાર તા. ૨૦મી જાનેવારીની સવારના યા તો સુકરવાર તા. ૧૬મી જાનેવારીની સાંજના એક ખાસ કાનવોકેશન ભરી આનરરી ડીગ્રી એનાયત કરવાનું પોતાનું અસાધારણ માન આપી શકતે. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ આ ઇલાકામાં ચઢતી કેળવણીના ફલાવો કરવાને આગલા વખતે માં આગ્રેવાનું હીંસો આપ્યો હતો, જેથી તેવાણની એવી પીછાન કરવાને મુંબઈની યુનીવરસીટીએ પોતાની ફરજ સમજવી જોઈએ છે, કહો કે એવી પીછાન કરવામાં વાજખી ગરૂરી લેવી જોઈએ છે. માનવંત લારડ રીપન પ્રીનસીપલ વીલીયમ વરડસવરથ તથા સર રેમંડ વેસ્ટનેજ આજે આપણી યુનીવરસીટીએ એ માન આપ્યું છે, જે નાની ટીપમાં મીં દાદાભાઈ નવરોજીનું નામ વધવાથી યુનીવરસીટીની શોભા પણ વધશે.

(From "Jam-e-Jamshed," 17th January 1894.)

આનરેબલ મીં બરડહીડ અને મીં દાદાભાઈ નવરોજી—
મુંબઈ સરકારના લોકપ્રીય કાઉનસીલર આનરેબલ મીં બરડહીડ મ

સોમવારે રાતના પોતાના બંગલામાં મીં. દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ના માનમાં એક આણું આપ્યું હતું. એ આણું ઉપર યુરોપીયન આગેવાન બાનુઓ તથા અહસથો અને સરકારી અમલદારોના એક યુદ્ધી કહાડેલા મેળાવડા ઉપરાંત ગોંડળના ઠાકોર સાહેબ, મીં. જહાંગીર અવસજી જહાંગીર તથા બાનુ વગેરે દેશીઓ પણ હતા. મીં. દાદાભાઈ ની ખતની ઘટતી પીછાન કરવા સાથે એ મેળાવડો વીખરાયો હતો. મધુ-નીસીપલ કારપોરેશનના કેટલાક યુરોપીયન સભાસદોએ ગયાં અઠવાડયાં-માં ખતાવેલી “ પીછાનીયત શક્તી ” પછી નામદાર ગવર્નર તથા આ-નરેબલ મીં. ખરડઉડ જેવા માનવંત ઈંગ્લેઝ અહસથો તરફથી થયેલી આવી ખરેખરી પીછાન દેશીઓ ઉપર કેવી અસર કરતી હશે, તેનો ખ્યાલ આપવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી.

મીં. દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ની આજની વીદાયઝીદી.

(From “Jam-e-Jamshed,” 20th January 1894.)

નવમી હીંદી નેશનલ કાનગ્રેસમાં પ્રમુખસથાન લેવા માટે હીંદીવા-નોની રજી થયેલી ખાએસને અનુસરીને પોતાની પારલામેન્ટરી ગોડવલો-નો ભાગ આપી, મીં. દાદાભાઈ નવરોજી ગઈ તા. ૧૭મી નવેમ-ખરને દીને મુખ્ય આવવા ઇંગ્લંડથી ઉપડેલા પોતાનાં સવદેશમાં ૧૧ માસ ગુજરી, આજે બપોરના પાછા ઇંગ્લંડ જવા ઉપડી જાય છે. તેણે હીંદુસતાન આવવા ઇંગ્લંડથી ઉપડ્યા, તેની એ માસ અગાઉ જ-નરલ સર જ્યોરજ ચેસની નામના એક માણ એંગ્લો ઇંડયન સ-ભાસદે પારલામેન્ટમાં હસી કહાડવા જોગ ચેલેંજ કર્યો હતો કે, મીં. દાદાભાઈ કરોડો હીંદીવાનોના પ્રતીનીધી ગણાઈ શકાય નહી, કારણકે તેણે તો “ પારસી ” નામની હીંદુસતાનની એક નાની કોમના છે અને તેમને હીંદીવાનોની ખરી હાલતનો જેમ ખ્યાલ નથી, તેમ હીંદુસતાન-ના જુદા જુદા ભાગોનાં લોકો તેમનાથી તદન બીનવાકેફ છે ! જનરલ ચેસની એટલાંથીજ સંતોષ પામ્યા ન હતા, પણ વધારે આગળ વધી જણાવવા માંગ્યું કે, હીંદુસતાનનાં લોકોની ખરી હાલત, લાગણી વગેરે-નો ખ્યાલ આપવાને તેણે જેવા અનુભવી એંગ્લો ઇંડયનો વધારે હાયક ગણાય ! આવા હસવું આવે તેવા સખુનો આમની સભામાં એક સભાસદ તરફથી રજી થયા પછી હીંદીવાનો વધારે ઉલટમાં આવ્યા

હતા કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીની આ ફૂંક હીંદી મુલાકાતનો લાભ
 ભઈ ઐશ્વરીદત્તનાં લોકોને ખતાવી આપણું—જે તેમ ખતાવવાનો સેહેન-
 ખી જરૂરીયાત હજી બાકી રહી હોય તો—કે મીં દાદાભાઈ નવરોજી
 તેઓના ખરેખરા પ્રતીનીધી છે અને પારલામેન્ટની તેમની હાજરી હીંદી-
 વાનો પેતાની લાગણી, હાજરો, માંગણી, ફરીઆદો, વગેરે રજુ કરવા
 માટે બહુ આવકારદાયક ગણે છે. તાં ૩૭ ડીસેમ્બરને દીને મીં
 દાદાભાઈ મુંબઈના કીનાગ ઉપર ઉતરતાંજ મુંબઈની પચરંગી કોમિટીએ
 તેવણુને જે દીલોજનીભરયો ગંગલવર પાયાનો આવકાર દીધો હતો, તે
 શરૂઆતનાજ આવકારે એંગલો ઇંડયનેની ખાતરી કરી આપી હતી કે,
 પારલામેન્ટના પોતાના એ પ્રતીનીધી ઉપર હીંદી પ્રજા કેટલી બધી ફીદા
 છે, તેને બળવેલી સેવાઓ માટે ઉપકારનો ઉભરો કહાડવાને કેટલી બધી
 તળપેલી છે. મુંબઈમાં તેવણુ નેટલા દીવસ રહ્યા, તેટલા દીવસ તેમનાં
 માનમાં મિળાવડાઓ કરવાને અસાધારણ હિતભરી દેશી પ્રજાએ ખતા-
 વેલી સાંખિત યઈ ચુકી છે, એટલાવિર કે અનેક અરજો એ ઉમરે પુરે
 લા માનવંતનરથી સવીકારી શકાઈ ન હતી. એ પછી મીં દાદાભાઈ-
 ને નેશનલ કાનગ્રેસમાં હાજર થવા માટે લાહોર જતાં તથા લાહોરથી
 મુંબઈ પાછા ફરતાં ધણાં ખરાં સંદેશનો ઉપર જે દીલોજની ભરયો
 આવકાર મળ્યો હતો, તે કાંઈ એક “નાની કોમ” નો ન હતો, પણ
 પ્રજા તરફનોજ હતો અને એંગલો ઇંડયન લખનારાઓને પણ મીં
 દાદાભાઈ નવરોજી તરફની હીંદી પ્રજાની એકમતી લાગણીનો એકરાર
 કરવો પડ્યો હતો, કોઈખી રીતે એંગલો ઇંડયન છાપાએ મીં દાદાભાઈ
 પારલામેન્ટમાં હીંદીવાનોના ખરા પ્રતીનીધી નથી, એવો સવાલ ઉઠાવવાની
 હામ બીડેલી આપણે નોઈ નથી. આજે એ માનવંત નર પોતાનો
 સવદેશ છોડી પારલામેન્ટમાં ખીરાજવા માટે ઇંગ્લંડ પાછા ફરે છે,
 બીતરના વધુ સંતોષ સાથ પાછા ફરે છે કે, સેંત્રલ ફીનસખરીના ઇલેક-
 ટરેએ તેમને પોતાનાં મતો આપી પારલામેન્ટમાં મોકલયા છે, તથા
 એવા વાજખી હંકથી તદ્દન નીરાળા રાખેલા વફાદાર હીંદીવાનોએ પોતાની
 અનેક હેશાનના ઉભરાઓ બાહેર પાડી ખતાવી આપેલી લાગણીથી,
 હીંદીવાનોના સાંખિત થયેલા પ્રતીનીધી તરીકે તેવણુ પારલામેન્ટમાં પાછા
 બેઠક લઈ શકશે. હાલની પારલામેન્ટ લાંખી હજ્યાતી ભાગવે કે નહી,
 આઈરીશ હોમ રૂલના સવાલ યા તો કોઈ નાના સવાલને લીધે હાલની
 પારલામેન્ટની હજ્યાતી બહુ જલદી પણ ખતમ થાય, પણ કોઈખી રીતે
 મીં દાદાભાઈ એવો તો બીતરનો સંતોષ લઈ શકે કે, પોતાના ઇલેક-
 ટરોની સેવા બળવયા ઉપરાંત પોતાના સવદેશની અમુલ્ય સેવા બળવ-
 વાને, હીંદીવાનોના માનવંત ખેરખાહોની મદદ સાથ સેવા બળવવાને
 પોતાથી ખનવું કરવું છે. એ સઘળાં સેંત્રલ ફીનસખરીના લીખરલ
 ઇલેક્ટરોનાં રૂડાં વાણાં છે અને હીંદીવાનો અંતઃકરણથી દુવા ગુજરે

છે, એ હીબરલ ઇલેક્ટરોને આગ્રહ કરે છે કે, જે વાળખા હક ખીટીય રાજ્યમાંથી હજી કરોડોની વસતીવાળાં હીંદુસતાનને આપયો નથી, તે હક એ મુઠીભર ભલા ઇંગરેજ ગ્રહસથોએ આડકટરી રીતે ખહુ વધુ વાર ભોગવવાની હીંદીવાનોને જોગવાઈ કરી આપવી. ખુલ્લા ખોલામાં ખોલ્યે તો આખું હીંદુસતાન સેન્ટ્રલ ફીનસખરીને આગ્રહ કરે છે કે હવે પછીની પારલામેન્ટરી ચુંટણીમાં પણ હીંદુસતાનના આ સામેલ થયલા પ્રતીનીધીને ચુંટી કહાડવાની નવાજ્ય કરી, વાચા વગરનાં આ વફાદાર દેશને દેશાનના વધુ ખોજ તળે રાખવું. મીં દાદાભાઈ આજે આપણું દેશમાંથી “હીંદીવાનોના પ્રતીનીધી” નાં સામેલ થયલાં માન સાથે ઉપડી જાય છે અને તેવણની વીદાયગીરી વખતે આખું હીંદુસતાન તેવણને “સફળ સફર” ઇચ્છતાં અંતઃકરણની દુવા ગુજારે છે કે લાંબી કઠિવતમંદ જીંદગી કીરતાર તેમને ખસે અને સેન્ટ્રલ ફીનસખરીના ઉદાર વીચારના ભલા ઇલેક્ટરોની આંધુ મેહેરખાનીથી ધણાં વરસોની ખહુ ઉપયોગી પારલામેન્ટરી જીંદગી ગુજારવાને તેમને સામરથવાન કરે. તથાસગુ !

મીં દાદાભાઈ નવરોજીની આવતી કાલે થનારી
પધરામણી વેળા દાણાના વેપારીઓ વગેરે
તરફથી તેમને આવકાર માટે કરવામાં
આવેલી જોડવાણ અને તેમના
માનમાં સીનગારવામાં
આવેલા લતાઓ.

(From "Bombay Samachar," 2nd December 1893.)

પારલામેન્ટના પેહલા દેશી અધીકારી મીં દાદાભાઈ નવરોજીની આવતી કાલે થનારી પધરામણી વેળા દાણાના વેપારીઓ વગેરે તરફથી તેમને આવકાર માટે ખાસ જોડવાણ કરવામાં આવી છે.

દાણાના વેપારીઓએ કરેલી ખાસ જોડવાણ.

દાણાના સાત વેપારી ગ્રહસથોએ એક જાહેર ખબર ખાહાર પાડી મીં દાદાભાઈ આવતી કાલે સવારના કીનારે ઊતરે તે વખતે તેમને

આવકાર આપવા માટે પોતાના સરવે જાત લાઈને સરઘસના આકારમાં અંદર ઉપર જઈ હાજર રહેવાની અરજ કરી છે. તે બહાર ખબર આ પ્રમાણે છે :—

“હીંદુસતાનના ધેરખાહ અને પારલામેન્ટના પેહેલા દેશી સભાસદ શ્રી દાદાભાઈ નવરોજી આવતા રવીવારના સહવારના પેરોઢીઆમાં મુંબઈ આવી પોહાંચવાની વકી છે જે વખતે તેમની હીંદુસતાન તરફની બેઠક સેવાઓની પીછાન તરીકે જે તરેહવાર આવકાર તેમને મળનાર છે તેમાં આપણા બંદરના દાણાના વેપારીઓ તરફથી પણ તેમણે ખાશા આવકાર દેવાની જાહેરાત કરી છે તેટલા વાસતે દાણાના સરવે વેપારીઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે, રવીવારે સવારના ૬ વાગાની અંદર સરવે લાઈઓ એ પોતાના ખાતાના બને એટલા માણસો સુધાં નાકા ઉપર હાજર થવું, જ્યાંથી વાળી સાથનું એક સરઘસ કાઢાડવામાં આવશે, જે ચકલને રસતેથી કોટમાં થઈ પાલવા અંદર ઉપર હાજર થશે. આવા લાયક નરને દરેક માન આપવાની સરવે દેશી લાઈઓની ફરજ છે જેમાં લાઈબંધ દાણાના વેપારીઓ પછાત પડશે નહીં એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

કાં હરદાસ પ્રેમજી.

કાં ધારસી નાનજી.

શાં ચાંપશી ભારા.

શાં લાલજી પુનશી.

શાં નથુ નેણશી.

શાં વલલદાસ હીરજી.

શાં લાલજી ઠાકરજી.

મીં દાદાભાઈના માનમાં બંધ રાખવામાં આવનારાં વેપારી બજારો.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને આવકાર આપવા માટેની ધામધુમમય વેપારી વરગના લોકોને અને મેહતા મુતસદ્દીઓને ભાગ લેવાને બની આવે તેટલા માટે કાપડ, દાણા, રૂ, વગેરે જુદાં જુદાં વેપારી બજારો અહીં વતી કાલે બંધ રાખવામાં આવનાર છે.

તેમની માનમાં સીનબારવામાં આવેલા લતાઓ.

હીંના દાદા મીં દાદાભાઈના માનમાં કાલબાદેવી વગેરે લતાઓ ઊપર રંગ ઘેરંગી કાગળના કટકાનાં તોરણો, રંગીન વાવટાવો લટકાવવામાં આવયાછે. કાલબાદેવી અને બુલેશ્વરના લતાઓ ઊપર જે તોરણો વગેરે બાંધવામાં આવ્યાં છે તેના ખરચ તે લતાઓના રહેવાસીઓએ આપ્યો છે. તે ઉપરાંત મીં દાદાભાઈની તસવીર સાથનાં ફેંડખીલો અનેક લતાઓની દીવાલો ઉપર ચોંટાડી સઘલા શેહેરીઓને હીંના આ દાદા અને મહાન પુરુષને આવકાર આપવા માટે ખંદર ઉપર હાજર રહેવાનું આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું છે.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને સુરતની પ્રજા તરફથી આપવામાં આવનારું માનપત્ર.

(From "Bombay Samachar," 4th December 1899.)

સુરત, તા. ૨૯ ડીસેમ્બર.

ખરલામેંટના પેહેલા દેશી સલાસદ આનરેબલ મીં દાદાભાઈ નવરોજી આવતી કાલે સવારના મુખઈ ખાતે પધારનાર છે મહો તેમના ક્રમય સતકાર કરવામાં સુરતી પ્રજાની સંપુરણ સંમતી જાહેર કરવાને મતરેથી એક ડેપ્યુટેશન જનાર છે. વલી તેમને માનપત્રો આપવાને જે ગંજવર સભા ભરવામાં આવનાર છે, તેમાં સુરતનાં ડેપ્યુટેશનના મહસયો પાણુ હાજર રહેશે, અને સુરતની પ્રજા તરફથી એક માનપત્ર મને અરપણુ કરશે. એ માનપત્રની નકલ નીચે પ્રમાણે છે:—

“વહાલા સાહેબ, પશ્ચીમ તરફના દુર દેશમાં અમારા લાભને અમે આપ સાહેબે જે અચામ શ્રમ લીધો છે, અને આપ નામદાર હાલમાં ત્યારે પોતાને સવદેશ પાછા ફર્યા છે, ત્યારે સુરત શેહેરના લોકો તરફથી લોખંડની મમતા ભરેલો આવકાર દેવામાં અમે એક મગફળી ભરેલો અને માન સમજાવે છીએ. “અંતઃકરણ ભરપુર થવે મુખ વદન છે” પાણુ આ ખુશાલીના હીંગામમાં અમારી બાબતમાં તો તેથી જુદું બને છે. ન બોલી શકાય એવી ખુશાલીથી અમારું અંતઃકરણ મું ભરાઈ આવ્યું છે કે અમારી લાગણીનો ઉમળકો અમે પુરેપુરો

બહાર પાડી શકવા નથી, હેતુભર્યા આવકારના શબ્દોથી જ્યારે આપના
 જેવા મહાન અને પુસકલ માન પામેલા હોદ્દાના પુત્રને વધાવી લઈએ
 છીએ, ત્યારે અમને એમ લાગ્યા વગર રહેતુંજ નથી કે અમે એક જેવા
 અમીરી ખવાસના પુરૂષ આગળ જઈએ છીએ કે જેની હાંદગીનું મુખ
 પ્રયોજન એજ છે કે પોતાના દેશીઓના લાભ અને હકને માટે લડી
 ચલાવવી. જેના પ્રયત્નો હમેશા એવાજ છે કે રાજ અને પરજ વચ્ચે
 એખલાસ વધારી બેઠને સંપુરણ રીતે એકત્ર કરી નાખવાં અને જેને
 પોતાના જાતી લાભ તથા દેવાના બદલા તરીકે સત્તા અને વગ વસીલો,
 અને માનપાન એ ગોયા તેને હક હાય તેમ પોતાની મેજેજ મલતાં બંધ
 છે. લગભગ અડધી સદીની જે હાંદગી પોતાના પ્રાચીન દેશની અક-
 તીમાં ગુજરવામાં આવી છે. જે હાંદગીની સવારથથી જાતે મોટું સંકટ
 વેઠીને જાહેર સેવામાં મચીજ રહે છે, તેવી હાંદગી તમારા દેશીઓના
 રદ્દહયમાંનાં તમારે માટે વખાણ અને મગરૂખી પેદા કર્યા વગર રહે
 નહી. એવાં પણ માણસો હશે કે જે રાજકરોબાર ચલાવવાનેજ અવ-
 તર્યા હોય, પણ આપતો એવા એક નર છે કે જે કરોબાર ચલાવવાને
 બદલે દારવો છે, જેના કરેલ વીચારથી તેમની આસપાસના લોકોના મત-
 ની બનાવટ થાય છે અને રીતસરની લોકોની હાજતો સાથે સંમતી હો-
 વાને લીધે લોકોના વીચાર અને તેઓની ઉમેદ સારી રીતે બહાર પડી
 શકે છે. જે પુરૂષો પોતાનો સઘલો વખત, અકલ અને ઉતસાહ પોતાના
 દેશના લાભને અરથે વાપરવાને તથ્યાર છે તેઓને પણ કાળ તો કે
 દીન ઝડપશે એ વાતનો દલગીરી સાથે અમે એકરાર કરીએ છીએ, પણ
 જાતી લાભ તથા દેવાના જુસાથી જે થોડાંક માણસો ઊંચા ઓધા
 સાંસારીક ઝિંચી સચીતીના બહારની મદદ વગર પણ પોતાના દેશના ખ-
 લાભ વધારવાને માટે પરીશ્રમ લે છે, તેથી અમને કાંઈક નવીન આશ-
 ની પ્રાપ્તી થાય છે. આપણા દેશના ઇતીહાસમાં આપ નામદાર
 અંગરેજ પારલામેન્ટમાં બેઠક મળવાથી એક નવો સફા ઊઘડ્યો છે અને
 કોઈ બીજા બનાવ કરતાં એજ બનાવથી હોદ્દા અને ઈંગલંડ વચ્ચે જે
 મની ગાંઠ બંધાઈ છે તે વધારે સખળ થઈ છે અને અંગરેજ પરજને
 હોદ્દા જે ભરૂસો રાખે છે તેમાં તે ખરૂં છે એમ કહે છે. અમારી તંજીએ
 અને હાજતો, અમારી માગણી અને અમારા વીચાર રાજકરતી પરજને
 ખરેખરા અને દરૂઠ દુભાશીઆ તરીકે, અમારો આપ નામદાર પર સંપુર-
 વીશવાસ છે અને આપની નીચકલંક ખાતગી હાંદગી અને અચળ મુખ

તા તરફ અમે મગફળીથી નોંધએ છીએ. એજ ભલમનસાઈ અને એજ મોદિયાઈથી આપની કારકીરદીને જેબ મળે છે. આપની ફતેહમાં અમારી ફતેહ, આપની કીરતીમાં અમારી કીરતી અને આપણા ચઢયાતાપણામાં અમારું ચઢયાતાપણું સમાય છે. આપ નામદાર પરમેશ્વર કરેને શાંતુ આયુષ્ય ભોગવી ખીન સવારથી ઉપચોગીપણામાં મચ્યા રહો એવી આપના ખરેખરા સનેહ, વખાણનારાઓ અને આભારી સવદેશીઓની નીચે તર પ્રારથના છે.”

જુલેશ્વર તરફના પ્રાહમણોએ મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને આપેલું માનપત્ર.

(From “Bombay Samachar,” 5th December 1893.)

ગઈ પરમ દીને સાંજે મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીની ગાડી જુલેશ્વર તરફથી પસાર થતી વેળા ત્યાંના પ્રાહમણોએ તેમને કુલથી વધાવી હાથ એક માનપત્ર આપ્યું હતું. એ માનપત્રની એક નકલ અમોને પેહિંઆડવામાં આવી છે. તે ઉપર ડા. મનસુખરામ નરભિરામ જોશી અને ખીજા બતરીસ પ્રાહમણોએ સહી કરી છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:-

“શ્રી જુલેશ્વર મહાદેવ પ્રસન્નોત્સવ. આનંદપૂર્ણ શેઠ દાદાભાઈ નવરોજી, એમ.પી., માનવતા સાહેબ, હજુરમાં અમો નીચે સહી કરનારા મુખ્યધના શ્રી જુલેશ્વર મહાદેવના આશ્રીત પ્રાહમણો ધણી નમસ્કાર સાથે આપને આવકાર આપયે છીએ. હિંદુસતાનના રહીશ તરફ આપે વખતનો અને પદસાનો વાચાર રાખ્યા શોવાય તન, મન અને ધનથી હિંદુસતાનનું કલ્યાણ કરવાને જે પરીશ્રમ લીધા છે, તેની કદર અમે સારી રીતે પીછાણયે છીએ. હિંદુસતાનની ખરી હાજત પારલામેન્ટમાં દરશાવવાને અને હિંદુસતાનની દાદ પારલામેન્ટમાં જાતે પેહિંઆડવાને માટે, આપે મહા પરીશ્રમ કરી, ફીનસખરીના ચુંટણી કરનારાઓની મદદ વડે પારલામેન્ટના મેમબરનો આઠામાં મોટા દરજ્જા મેળવવામાં તથા મેળવ્યો છે. ફીનસખરીના ચુંટણી કરનારાઓએ આપને પસંદ કરવામાં જે ઉપકાર હિંદુસતાન ઉપર કર્યો છે, તે માટે અમે તેમના ખતીશય આભારી થયા છીએ, પારલામેન્ટમાં દાખલ થયા પછી આપ પ્રમદારે પોતાના સવદેશ હિંદુસતાન માટે જે પરીશ્રમ લેવા માંડ્યો છે, માં મીઠાં ફોલા હિંદુસતાનને મળવા લાગ્યાં છે, તે જોઈ અમે મોટા પ્રથથી આપને આજે જાતોજાત મળી ધન્યવાદ આપયે છીએ. આપ

ના એકના એક વહાલા પુત્ર ડાકટર અરદેશરનાં કવચતનાં મરણથી આ-
પને જે કારી થા વાગ્યો છે, તેમાં અમે અંતઃકરણથી દુઃખ સાથે બામ
બધએ છીએ, બુદ્ધિમાં આપના ઉપર આવું ભારે દુઃખ આવી પડ્યું
છે, તે છતાં પણ આપ ધીરજથી સહન કરી હીંદુસતાનને પારલામેન્ટ
પાસે સારા સારા હોકા અપાવવાને જે રજા જેમથી આજ રાખી છે, તે
રૂઝ કામ આપના કીરતીવંત હાથે પાર પડવા માટે શ્રી બુધેશ્વર મહારેવ
આપને બાંધુ આશુપ, બળ-બુધી અને હીમત આપે અને મહાસલામ
પ્રતાપી મહારાજમાં આપના વડે હીંદુસતાનને અનેક રૂડા હોકા અને
ઉમદા લાભો મળે એમ આવીએ છીએ. શેવટે નીચેની કવીતા રૂપ કુપ-
પાંજલી સાથે આ માનપત્ર અમા આપના કીરતીવંત હાથમાં નીચેન
કર્યે છીએ, તે મહેરબાની કરી સવીકારશો:—

માલીની હંદ.

- “ધન ધન દીન આજે, એમ. પી. હીંદ કેરા,
વીજ્ય કરી પધારયા, હીંદમાં આજ પહેલા;
ધણી ધણી ખુશી સાથે, આજ બધએ વધાવી,
કુખ તણી કરી વરપટી, શોવના સહ પુજારી. ૧.

બુજંગી હંદ.

- પધારો ભણે હીંદના મીત્ર સાચા,
સવદેશભીમાની અને હીંદ ત્રાતા;
તમે હીંદ માટે ધણી હામ બીડી,
થઈ એમ. પી. હીંદની દાદ દીધી. ૨.
ખરી હાજતો હીંદની જાણવાથી,
ખરી લાગણી હીંદ કેરી હવાથી;
તમે પારલામેન્ટમાં ખેસવાથી,
બધી પેંચમે દાદ “દાદ” મળવાથી. ૩.
ભણે આજ આવયા, ભલા ભાગ્યશાળી,
ખુશી થાય છે હીંદ “દાદ” નીહાળી;
ધણાં વરસ જીવે, ધણો લાભ આપે,
“દાદ” હીંદમાં પારલામેન્ટ સ્થાપે. ૪.

દોહરા.

- ઉઘાડ્યો બળ બુધીથી, રવી આયમજો દેશ,
મોટું કામ કર્યું તમે, જાતે જઈ પરદેશ. ૫.
આવાજ હીંદુસતાનનો, —રાજસભા મોજાર,—
ગજવીએ બહુ અંતથી, ધન હીંદી સરદાર. ૬.
બુધેશ્વરના આશરીતો, દે છે આશીરવાદ,
દાદભાઈની મહેનતે, વધજો હીંદ પરતાપ. ૭.

મીં દાદાભાઈની મુલાકાત લેવાને થતી ધમાલ.

મીં દાદાભાઈ નવરોજી ગઈ પરમ દીને સાંજે ખેતવાડીની પાંચમી મહીમાં આવેલાં પોતાનાં મકાનમાં પધારયા પછી, તેમની મુલાકાત લેવાને સંખ્યાબંધ સોકો ગયાં હતાં. રાતના દસ વાગતાં સુધી તેમની ધમાલ ચાલુ રહી હતી, અને હજીબી વધુ વખત તે ચાલુ રહે એવું ધમાલથી તેમને અટકાવવા માટે ધરનાં બારણાં બંધ કરી સેવાની ફરજ પડી હતી. ગઈ કાલે સવારથી તેમની મુલાકાત સેનારાઓની ધમાલ થઈ ચાલુ થઈ હતી. ગઈ કાલે રાતે પણ મીં દાદાભાઈના ધરવાલા મહેલામાં આગલા દીવસની માફક રોશની કરવામાં આવી હતી. મીં દાદાભાઈ આવતી તાં ૨૦મી સુધી મુબમમાં રહેનાર છે.

(From "Bombay Samachar," 8th December 1893.)

નામદારે ગવરનરે મીં દાદાભાઈને આપેલો મુબારકબાદી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુબમની પ્રજાએ આપેલા બારે દીસાબજનો બરયા આવકાર માટે નામદાર ગવરનરે તેમની ઉપર મુબારકબાદીનો એક પત્ર મોકલાવી પોતાને બારે સંતાપ જાહેર કીધો હતો અને મીં દાદાભાઈની ખાલેશ હોય તો તે નામદારે તેમની મુલાકાત સેવાની ઈજા દેખાડી હતી. એ ઉપરથી, અમારા સાંભળવા પ્રમાણે, મીં દાદાભાઈએ ગઈ કાલે નામદાર ગવરનરની મુલાકાત લીધી હતી.

અલાહબાદના રહેવાસીઓએ મીં દાદાભાઈને આવકાર :

આપવા માટે કીધેલો ઠરાવ.

આનરેબલ રાજ રામપાલસીંગનાં પ્રમુખપણાં હેઠળ ગઈ પરમ દીને સાંજે અલાહબાદમાં એક જાહેર સભા મળી હતી. તે પ્રસંગે માહેર ખાતે નાતાલના તહેવારો ઉપર ઇંડયન નેશનલ કાનગરેસની ચનારી એકનાં કામકાજમાં ભાગ લેવા માટે સંબંધી કોમિના સોકોમાંથી અલાહબાદ તરફના પ્રતીનીધીઓ ચુંટી કહાડવામાં આવ્યા હતા અને તમાર બાદ મીં દાદાભાઈ નવરોજીને દીસાબજની બરયો આવકાર આપવાનો એક ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

હેદરાબાદના જરથોસ્તીઓ તરફથી મીંઠ દાદાભાઈને કરવામાં આવનારું ઈજન.

મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને નીત્રામનાં પાયતખત શહેર હેદરાબાદની સુબાકાત લેવાનું આમંત્રણ કરવાને ડરાવ, હેદરાબાદમાં વસતા જરથોસ્તીઓની તયાંનો શાપુરવાડીમાં મોલાવવામાં આવેલી સભાએ પસંદ કીધી છે.

મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજી પારલામેંટમાં હીંદી પ્રજાના પસંદ કીધેલા પ્રતીનીધીનું કામ કરે છે તે વીશે અંગરેજ પ્રજાની કરવામાં આવેલી ખાતરી—દેશીઓ અને અંગરેજોનાં તેમના સંબંધના વીચારેમાં શેર શો છે ?

(From "Bombay Samachar," 9th December 1893.)

પોતાને મળેલી ટુક મુદતમાં પણ હીંદી પ્રજાની તરફથી પારલામેંટ મધે જે લાગ મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીએ બજાવી દેખાડ્યો હતો તે તેને કેવો પસંદ પડતો થઈ પડ્યો છે, તે સુખઈની સરવે કોમો અને સરવે વરગોની પરજાએ ગયા રવીવારે અચુક દેખાડી આપ્યું હતું. તેમાંથી દેશી પરજાનાં જે વીશ્વાસ અને માન પરગટી નીકળે છે તે હીંદી અંગરેજોની આ દેશમાં અને તમામ અંગરેજ પરજાની ગરેટ ખીટનમાં ખાતરી કરવા વીના રહેશે નહીં. જોકે મીંઠ દાદાભાઈને પારલામેંટમાં કામ કરવાને હજી તો થોડાજ મહીનાની મુદત મળી હતી, તોપણ તેટલી મુદતમાં તેઓએ બજાવેલાં કામે હીંદી પરજાની ખાતરજા કરી આપી છે, તે ઉપરથી તેણે મીંઠ દાદાભાઈ ઊપર ફીદા થઈને જેમ પોતાનો વીશ્વાસ અને માન દેખાડ્યાં છે, તેમ તેની સાથે સાથે તેણે આવતા વખત મદદ તેમના ઊપરનો પોતાનો ભરસો પણ જાહેર કર્યો છે. પરજાએ તેવી રીતે જાહેર કરેલા વીશ્વાસ, માન અને ભરસા વીષે કશો પણ દગદગી કોઈ પણ તરફથી હવે રાખવામાં આવવો નહીં જોઈયે. હજારોની સંખ્યા

ચામાં સરવ કોમના અને સરવ વરગના લોકોએ બેગા મળી મીં દાદાભાઈને
 આવકાર આપ્યો, અને હજી પણ જુદાં જુદાં રૂપે તેમની તરફ દરેક
 પરકારની મમતા દેખાડવાને ચાલુ રાખવામાં આવ્યું છે, તે સઘળું એવા
 આકારમાં બન્યું છે અને બન્યું બચ છે કે તે વીધે કોઈની ખાતરી કર-
 વાની જરૂર નથી રહેતી. સરવે લોકોએ તે નજરે નજર જોઈ લીધું
 છે, અને નજરે જોવાની જેવી ખાતરી બીજી કોઈ હોય નહીં. દેશના
 સરવે ભાગે ઉપર તે વાતની હાહા થઈ રહી છે, અને હીંદી અંગરેજો
 તરફથી જો કે મીં દાદાભાઈનાં રાજદવારી મત સામે જુદી જુદી તકરાર
 લેવામાં આવે છે, તો પણ તેઓ હીંદી પરજના વીશવાસ અને માનના
 મધ્ય ખીંકુ થઈ પડ્યા છે તે વીધે તેમનાં મનમાં હવે કશો શક રહેલો
 જણાતો નથી. તેના સંબંધમાં ખાતરી કરવા જેવો પુરાવો મુંબઈના
 નામદાર ગવર્નરની મેહરબાનીથી મળ્યો છે. તે નામદારે પોતાને હાથે
 મીં દાદાભાઈ ઉપર કાગળ લખી દેશી પરજ તરફથી તેમને મળેલા ગં-
 બવર આવકાર વીધે પોતાનો સંતોષ જાહેર કર્યો છે, અને ઉપરાંત તે-
 મની મુલાકાત લેવાને પોતાની ખુશી જાહેર કરી હતી. જે પક્ષના અને
 જે અમીરી તોર ધરાવનાર લારડ હેરીસ જણાયા છે તે ધ્યાનમાં લેતાં,
 તેઓએ લખેલો પત્ર જેમ મીં દાદાભાઈના સંબંધમાં તેમજ ખુદ તે
 નામદારના સંબંધમાં પણ પરજ વચ્ચે હરખ ઉપજાવનાર થઈ પડશે.
 મીં દાદાભાઈ પોતાની વરતાણકથી તેમ પરજ તરફનાં માન અને વીશ-
 વાસને લીધે લારડ હેરીસ જેવા હાકમ અને અમીરની મોહાબત અને
 માન છતવાને શકતીવાન થયા છે; અને લારડ હેરીસ જેવા કનઝરવેટીવ
 હાકમ અને અમીરે તેવા ગરહસથની તરફ મોહાબત અને માન દરશા-
 વાને જે ખાલાપાણું ખતાવ્યું છે તે તે નામદારનાં મોટાં મમની મજબુત
 શાહદત રજુ કરે છે. મુંબઈની પરજએ મીં દાદાભાઈને આપેલાં માન
 અને તેમના ઉપર દેખાડેલા વીશ્વાસથી આ પ્રમાણે આસપાસ ખાતરી
 થયેલી જોઈ દેશી પ્રજાને કેટલીક ધીરજ આવશે. મીં દાદાભાઈ પોતા-
 નીજ તરફથી હીંદના સંબંધમાં ખાલી ખકારો કરતા નથી, પણ પ્રજાની
 માગણીઓ અને ઇછાઓ ખરોખર જાહેર કરે છે તે વીધે હીંદી અંગરેજો
 અને ટ્રેટપ્રીટનની પ્રજાની ખાતરી કરવાનો હવે જરૂર રહેશે નહીં. જોકે
 મીં દાદાભાઈ હજી મુંબઈમાં જ છે અને હમાણા મુધીમાં મુંબઈમાં જ
 હીંદના જુદા જુદા ભાગોની પ્રજાએ તેમને નમસ્કાર કર્યો છે, પણ હવે
 ત્યારે તેઓ લાહોર જશે ત્યારે અને ઇંગ્લેંડ જવા માટે હીંદના કીનારો
 છોડશે તે વેળાએ તેઓને જે નમસ્કાર થશે તે તેમની વધારે ખાતરી કરી

આપવાને કામે લાગશે. મીં દાદાભાઈ ને વધુ વખત હીંદુસતાનમાં રહી રાકત અને જોજોજોએ મુસાફરી કરવાને તેમનાથી બની રાકત, તો દખા વો હજી પણ જુદાજ જીવાને બની આવત. હુમણા પણ દેશના જુદા જુદા ભાગો ઉપરથી તેમને આગ્રહ ભર્યાં નોત્રાં થાય છે, અને જો જોએથી તેમનાં માનમાં મેળાવડાઓ કરવાની ઈતેભરીભરી પુછપરછ કરવામાં આવે છે. પણ તે સઘળાને તેઓ પુરા પડી શકે એમ નથી. હીંદમાં કાહાડવાનો તેમના હાથમાં હાલ નેટલો વખત રહ્યો છે તે અને તેમનો વય જોતાં, તેમનાથી તેટલો યોગ્ય ઉપાડી શકાય એમ નથી. તો પણ સરવેને રાજ કરવા માટે જુદા જુદા ભાગો ઉપરનાં માનપતરો મુંબઈમાં એકી વેળાએ લેવાનું તેમણે ઠરાવયું છે, અને તેજ પ્રમાણે દખાની પ્રજાને સંતોષ આપવાને એક દીવસ પુણે જઈ આવવાનો ઇરાદો તેમણે રાખ્યો છે. પ્રજા તેટલાંથી સંતોષ પામશે, અને હીંદી અંગ્રેજો તથા ટ્રેડપ્રીટનની પ્રજાની તેથી વળી વધુ ખાતરી થવા જેવું પણ બનશે.

પણ આ સઘળી હીલચાલમાં એક બનાવ બાણવા લાયક બન્યો છે તેને અમો ખબર લોધા વીના છોડી દેવા માંગતા નથી. મીં દાદાભાઈને આવકાર દેવા માટે જે કમીટી મુંબઈમાં ઠરી હતી તેના સેક્રેટરીઓમાં એક સેક્રેટરી મીં હરકીસનદાસ નરોતમદાસ પણ હતા. તેઓએ સેક્રેટરીનું કામ કેટલોક વખત કર્યું, પણ મીં દાદાભાઈ મુંબઈ આવી પોંદોએ તેની એકજ દીવસ આગમન તે કામ એકદમ છોડી દઈ કમીટીથી તેઓ વેગળા થઈ ગયા હતા. તેના સખખ એવો યોલાય છે કે મીં દાદાભાઈને આવકાર આપવાનાં કામની તેવી રીતે આગ્રેવાની નહીં કરવાની કાંઈક સલાહ કોઈ અમલદાર તરફથી તેમને મળી હતી, અને તે તેમને મનમાનંતી લાગ્યાથી તેઓ સેક્રેટરીનાં કામ ઉપરથી ખસી ગયા હતા. કોઈ અમલદાર તરફથી સલાહ મળવા ઉપરથી હોય કે પોતાને વાજબી લાગેલા કોઈ સખખથી હોય, ગમે તેમ હોય, પણ દેશી પ્રજા વચ્ચે તે ખીના નાપસંદ મત ઉભું કરવાને કામે લાગી છે તે વીષે અહીં ખબર આપવાની જરૂર નથી. અને વળી ન ધારેલી એક ખીના મીં હરકીસનદાસે ભરેલાં પગલાં સામે તેમની તેમજ પ્રજાની ખાતરી ખીજી રીતે કરવાને કામે લાગી ગઈ છે, તે ઉપર અહીં ધ્યાન ઝિંચેલું નકામું થઈ પડશે નહીં. તે ખીના નામદાર ગવરનરે મીં દાદાભાઈ ઉપર પોતાને હાથે લખેલો મોહોખત ભર્યો કાગળ છે, જે વીષે અમો ઉપર લખી ગયા છીએ. મીં હરકીસનદાસે ભરેલાં પગલાં અને નામદાર ગવરનરે લખેલા કાગળ વચ્ચે એવો ફર પડી ગયો છે, કે જે મીં હરકીસનદાસનાં કામ

ઉપર સારી જેવી સરેહ થઈ પડશે. અને તેટલુંજ નથી; નામદાર
 અવરતરનો કાગળ હીંદી અંગ્રેજોની વરતાણુક ઉપર પણ કેટલેક દરજ્જે
 સરેહ સરખો થઈ પડશે. સરવે હીંદી અંગ્રેજો વચ્ચે દશીઆની માગણી
 અને ઇછા વીષે સારો વીચાર ધરાવનારા કોઈ અંગ્રેજો નથી એમ જેમ
 નહીં કહેવાશે, તેમ એમ પણ કહી શકાશે નહીં કે તેઓ વચ્ચે મોટાં મન-
 નાં કોઈ અંગ્રેજો નથી. તેવા અંગ્રેજો પણ તેઓ વચ્ચેથી મળી આવશે;
 અને તેઓ મીંદાદલાઈ તરફ એવું કહીને મોહાબત અને માન દરશા-
 વા લાગ્યા છે કે, અમારો તેમના રાજદવારી મતથી જુદા પડ્યો છોએ પણ
 તેઓને પોતાને માટે ઊંચું મત અને માન ધરાવ્યો છીએ. તેવું મત
 હીંદી અંગ્રેજોનાં મોટાં મનમાંથી જેમ બાહરે પડતું આપણે સમજીયું,
 તેમ કેટલીક તરફથી તેવું મત બાહરે પડવાનું કારણ મીંદાદલાઈ તરફ
 પ્રજાએ દખાડેલા ઉભરાને પણ લાગુ પાડવામાં આવશે. કોઈ પણ રીતે
 તેટલું પણ હીંદી અંગ્રેજો તરફથી યોલાવા તથા લખાવા લામચું છે, તે
 થોડું સંતોષ ઉપજવનારું નથી. તે બીના એટલી તો ખાતરી કરી
 આપે છે કે, હીંદી પ્રજાએ પોતાના પ્રતીનીધી દાખલ પસંદ કરેલા ગ્રહસ્થ
 એવા છે કે જેમની વરતાણુક અને બાહોશી વીષે હીંદી અંગ્રેજો પણ ઊંચું
 મત ધરાવે છે. અને તે મત જોતાં મીંદાદલાઈનાં રાજદવારી મતથી
 છુટું પડવાને લગતી તેમનો અને બીજાઓની તકરાર બાણવા જોગ વજન
 ન ધરાવતી ઉભી રહેતી નથી. જે એક ગ્રહસ્થની વરતાણુક અને બા-
 હોશી ઊંચું મત ઘણા અંગ્રેજો અને હીંદી અંગ્રેજો વચ્ચે ઉત્પન્ન કરે છે,
 તે ગ્રહસ્થ હીંદી પ્રજાની માગણીઓ અને ઇછાઓ જાહેર કરવામાં તમામ
 હીંદી પ્રજાનું માન અને ઊંચું મત ધરાવે છે. વરતાણુક અને બાહોશી-
 ની બાબતમાં એક તરફથી ઉત્તમ મત પામેલો ગ્રહસ્થ, ત્યારે રાજદવારી
 બાબતમાં બીજી તરફ વગર આધારે ઉભો નથી. ત્યાં તેની પીઠે કરોડો
 દશીઓ ઉભા છે, અને તે બીના મીંદાદલાઈએ હાથ ધરેલા રાજદવારી
 સવાલોના ટેકામાં જેવું તેવું વજન ધરાવતી સમજવી નહીં જોઈએ. પણ
 મીંદાદલાઈના રાજદવારી મત માટે તેટલીજ વાત બાણવાની નથી.
 જે ગ્રહસ્થ પોતાની વરતાણુક અને બાહોશી માટે તમારું ઊંચું મત મેળ-
 વવાને શક્તીવાન થયા, તે ગ્રહસ્થ પોતાનાં રાજદવારી મતમાં ખુદલ વજન
 ધરાવવા જેવા નહીં હોય એમ તો બનેજ નહીં. તેમની ઉત્તમ વરતાણુ-
 ક તેની સામેની શાહદત છે. પણ તે ઉપરાંત હીંદના શીખેલા, સુધ-
 વેશ અને બાહોશ એવા સંખ્યાબંધ ગ્રહસ્થો તેમનાં રાજદવારી મતને
 આપે છે અને સવીકારે છે, તે શાહદત જેવી તેવી નથી. અને એક

લા હીંદનાજ તેવા ગ્રહસથાનો દેકો અને પસંદગી મીં દાદાભાઈને મળ્યાં નથી. ઈંગલંડની પ્રજાનો એક સારો ભાગ પણ તેમને દેકો આપતો તથા તેમના તરફ પસંદગી બતાવતો જોવામાં આવે છે, અને તેની કેળવણી અને ખાદ્યશી વીધે પણ કરી સવાલ નથી. મીં દાદાભાઈ હીંદી અંગ્રેજોને રાજદવારી મતમાં પસંદ પડતા લાગતા ન હોય તેના સખ્યો દખીતા છે; અને તે સઘળા સખ્યો મળીને એક સખ્ય એ છે કે, દેશી-આને આગળ વધેલા જોવાની તેમની ખાદ્યશ નથી અને તેમના ઉપર સરવ પ્રકારની મોટાઈ ધરાવવાને તેઓ ઈતેજર રહે છે. રાજદવારી મતમાં બુદ્ધ પડતા હીંદી અંગ્રેજો મીં ગલાડસટન જોવા મહાપુરુષ અને મહા રાજદવારીને પણ ભાંડવાથી બ્યારે પાછળ રહેતા નથી, ત્યારે મીં દાદાભાઈના સંબંધના તેમના અભીપ્રાય ઉપરથી આપણને સારી જોવી ધીરજ રહેવી જોઈએ, મોટી રીતે તેમની ઉત્તમ વરતાણુક અને ખાદ્યશી ઘણા હીંદી અંગ્રેજો કબુલ રાખવાથી જન્મ મળી છે, તેમ પ્રજાએ હજારોની સંખ્યામાં મેદાન પડી તેમના પ્રત્યે બતાવેલી મમતા, માન અને વીશ્વાસ વીધે તેમની ખાતરી થયાથી પણ મળી છે.

**મીં દાદાભાઈ નવરોજીને પોતાની તરફથી
અલાહદું માનપત્ર આપવાને મચુનીસીપલ
કારપોરેશને ગઈ પરમ દીને કીધેલો
ઠરાવ—તેવાં માનપત્રની મીં
દાદાભાઈને જરૂર હતી ?**

(From "Bombay Samachar," 13th December 1893.)

મુંબઈની સઘળી કોમોની અને સઘળા વરગોની પ્રજાએ મીં દાદાભાઈ નવરોજીને ભારે હરખ અને મોહોબત સાથે આવકાર આપવા પછી, મચુનીસીપલ કારપોરેશને તેમને પોતાની તરફથી એક અલાહદું માનપત્ર આપવાનો ઠરાવ ગઈ પરમ દીને ખાસ સભા ભરીને કર્યો હતો. સભાનું કામ લડી લલાઈનાં ભાષણો વચે પુરું કરવામાં આવ્યું હતું, અને તે માટે કારપોરેશનને મુખ્યારકબાદી આપવા સાથે આપણે સંતોષ જાહેર કરીશું. પણ કારપોરેશન તરફનું માનપત્ર મીં દાદાભાઈને આ

પવાં અથવા અપાવવા માટે નેટલી કાળજી તેના કેટલાક અધીકારીઓ દ્વારા જોવામાં આવ્યા છે તેટલી કાળજી તે માટે રાખવાની શું જરૂર હતી? અમે નહીં ધારતા કે પ્રજાના સમજી ભાગ વચ્ચે સાધારણ રીતે તેવો વીચાર ધરાવવામાં આવતો હોય. જે માન પોતાની રાજી ખુશીથી તથા હરખના ભારે ઉભરા વચ્ચે પ્રજાએ પેલે રવીવારે મીંઠ દાદાલાઈને આપ્યું હતું અને દરેક જોગવાઈએ હજી આપતી જાય છે, તેના જેવું અથવા તે કરતાં વધારે ચહડતું માન પ્રજાને કરોબાર ચલાવતું અથવા બીજું કોઈપણ મંડળ તેમને આપી શકે એ મુશ્કેલ છે. ઈંગલંડનાં મોટાં શેહેરોની મયુનીસીપાલીટીઓ, ખરૂં છે કે, નામીયા પુરૂષોને માનપત્ર વગેરેથી નવાજે છે, અને તેવી રીતે તેમના તરફથી આપવામાં આવતાં માનનું વજન પણ થોડું સમજવામાં નથી આવતું. પણ આપણા દેશમાં ઈંગલંડની નામીયા મયુનીસીપાલીટીઓની નકલ માત્ર કરવાથી ધારવા નેટલી અસર જુદી જુદી તરફ ઉત્પન્ન કરવાને બનશે એમ દીસતું નહીં. પહેલાં તે ઈંગલંડની નામીયા મયુનીસીપાલીટીઓની નકલ સંપૂર્ણપણે અહીં કરવીજ મુશ્કેલ છે, તે મયુનીસીપાલીટીઓ મોટું નામ તથા અગત ધરાવવાની જોડે પોતાનાં શેહેરના છુટાપણાને હક પણ નામીયા પુરૂષોને બખશે છે, અને તે બીના આપનાર તેમજ લેનાર બંનેની મોટાઈ તથા અગતની શાહદત આપનાર થઈ પડે છે. આપણી મયુનીસીપાલીટીઓ તેવી મોટાઈ તથા અગતને હજી પહોંચી નથી. ઉપરાંત મયુનીસીપાલીટીએ નામીયા પુરૂષોને માનપત્ર આપવું જોઈએ એ વીચાર દેશી પ્રજાનાં મન સાથે હમણા હમણા નવોસવોજ કાંઈક અથડવા લાગ્યો છે : તે કામની અગત તેનાં ખરાં રૂપમાં તેનાં ધ્યાનમાં ખરાખર ઉતરવા માટે કેટલો વખત જવો જોઈએ. પણ કારપોરેશન તરફથી આપવામાં આવનારાં માનપત્રની અગતમાં ઘટાડો કરવા જેવી ધ્યાન પોંદ્યાડવા જોગ બીના તો એ છે કે, તેના સઘળા અધીકારીઓએ એક-દીલીથી મીંઠ દાદાલાઈને તે આપ્યું છે એમ આપણે મોટું મન કરી માની લઈએ તોપણ પ્રજાને મોટો ભાગ તે વાત માનવાનો નથી. તે નહીં માનવા માટે ખુલા પુરાવા તેની સનમુખ પડેલા છે. માનપત્ર આપવાનો વીચાર કરવા માટે કારપોરેશનની ખાસ સભા યોજાવવાને લગતું અરજપત્ર ગયા ગુરૂવારે મળેલી તેની સભા મધ્યે પ્રમુખના હાથમાં જ્યારે મેલવામાં આવ્યું ત્યારે તેના એક અંગરેજ અધીકારી ડાક્ટર મેકાનકીએ સવાલ કર્યો હતો કે, એ અરજપત્ર ઉપર હીંદી અંગરેજોએ તથા સરકારી અમલદારોએ સહી કરી છે કે નહીં. વળી ગઈ પરમની સભામાં માન-

પત્ર આપવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો તે વેળા માત્ર એકાદ બે અંગરેજ અધીકારીઓએ તેમાં હાજર થયા હતા. તે અધીકારીઓને સરવ પ્રકારનું માનજ થઈ છે, પણ તેટલા માટે કારપોરેશનના બાકીના અંગરેજ અધીકારીઓના માનપત્ર આપવા સામેના અભાવ તેમની ગેરહાજરી ઉપરથી છુપો રહેવા પામ્યો નથી. સભામાં હાજર થઈ તેનાં કામમાં કોઈ પ્રકારની ખલલ તેઓએ નહીં કરી તે માટે તેમના ઉપકાર માનવામાં આવશે; પણ તેમનું દીલ મીઠું દાદાભાઈને માનપત્ર આપવાનાં કામમાં મળતું થતું નહીં તે માટે પુરાવો મેળવવાની જરૂર નથી રહી. કુખ સાથે આપણે જોતા ચાલ્યા છીએ કે દેશી પ્રજાના રાજદવારી વધારા કે હુકોની ખાખત જ્યાં વચ્ચે આવી ત્યાં હીંદી અંગરેજો મજબૂત આગુગમો દખાડવા સાથે કામ લે છે, અને તેને લીધે દેશી તથા અંગરેજ પ્રજા વચ્ચેની જુદાઈ વધતીજ જોવામાં આવે છે. ખુદ મીઠું દાદાભાઈના સંબંધમાં દેશનાં એક ખુણાંથી બીજાં ખુણાં સુધી સઘળાં હીંદી અંગરેજ પત્રો, જ્યારે હાથ ત્યારે સખત આગુગમો ખત્તાવીનેજ લખાણો કરતાં આવયાં છે. તેવી સધીતી આજ કાલનીજ નહીં પણ વરસોની ચાલતી આવે છે, અને દેશના સઘળા ભાગોમાં તેવી સધીતી જેમ ચાલતી આવે છે તેમ મુંબઈ તેથી એલાહાબાદ રહી ગયું નથી. મુંબઈની કારપોરેશન મધેના અંગરેજ અધીકારીઓની લાગણી ત્યારે મીઠું દાદાભાઈને પોતાની તરફથી માનપત્ર આપવાની તરફેણમાં નહીં જોવામાં આવે તેમાં શી નવાઈ? અને તેઓએ ખુલેપણે નહીં તો મુંબઈ મહાડે પોતાનો અભાવ જ્યારે દખાડ્યો છે ત્યારે કારપોરેશન મીઠું દાદાભાઈને એક મતે માનપત્ર આપેલું કેમ ગણાશે? ઇંગ્લંડમાં એવે પ્રસંગે મચુનીસીપલ કારપોરેશનના અધીકારીઓ જે નામીઆ પુરૂષને માન આપવા ધારતા હોય છે તેના રાજદવારી વીચાર આચારને ધ્યાનમાંથી ખસેડી તેની મોટાઈનેજ એકમતે માન આપવા તથ્યાર થાય છે. મુંબઈની કારપોરેશન તેમજ કરચું છે એમ હીંમત સાથે કહી શકવાનું નથી. તેમ છતાં, ગઈ પરમની સભામાં જેટલા અધીકારીઓ બેગા મળ્યા હતા તેઓએ મીઠું દાદાભાઈને માનપત્ર આપવાનો ઠરાવ સરવાનુમતે પસાર કર્યો તે પણ ગનીમત છે; અને તે ઠરાવ પસાર કરતી વેળા હીંદુ, મોહમ્મદન તથા પારસી અધીકારીઓ જોડે હાજર થયેલા યુરોપીયન અધીકારીઓ પણ વીચાર આપવામાં જ્યારે એકસરખા ઊતરયા હતા ત્યારે સંતોષજ જાહેર કરવા મઠે આપણને સખખ મળે છે.

અમદાવાદના જાણીતા કવી હલપતરામ કાહ્યા- ભાઈએ મીઠા દાદાભાઈ નવરોજનાં માનમાં જાહેરી કવીતા.

દોહરા.

દીધો દાદાભાઈને, અતિ ઉત્તમ અધિકાર ;
એ તો બક્ષિશ આપની, અહો જગત કરતાર.

હુરિંગીત છંદ.

હે જગતના કરતાર, અતિ ઉપકાર તારે માનિએ,
પદ શ્રેષ્ઠ દાદાભાઈ પામ્યા, તારિ મહેરબાનિએ,
જગ્યા સભાસદની નથી, એથી બિહુ અધિકાઈની ;
કરને પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

જન સર્વના ને છે હિતસ્વી, નાતના પરનાતના,
પ્રિયકર પ્રજા રાજ તણા, વાકેફ સર્વે વાતના ;
પામ્યા મું પાર્લામેન્ટ પદ, એ વાત આજ નવાઈની,
કરને પ્રભુ ચઢતો કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

છે પારસી વળિ આરશી સમ, સત્યવાદી છે સદા,
વિદ્વાન છે, ગુણુવાન છે, અભિમાન ઉર ન ધરે કદા ;
સૌ સાથ રાખે રીત રૂઝી, મન વિષે મિત્રાઈની,
કરને પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

ઉત્કર્ષ સૌને હર્ષદાયક, વર્ષ તે કહેવાય છે,
ધસવી અઠારે શતક ઉપર, બાણુંમું બોલાય છે ;
તારોખ સાતમિ સરસ સૌથી, જાણુશું જુલાઈની,
કરને સદા ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

ભલિ ભાત વિદ્યાભ્યાસ કરિ, પોતાની યુદ્ધી કેળવી,
વિચરી વિલાયતમાં વળી, સાખ્યાશિ સારો મેળવી ;
બહુ માન પામ્યા તોય તે, બોલે ન વાત બડાઈની,
કરને પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

હિમાયતી છે હિંદનો, નીતીનિ રોતી જાણુ છે,
શુરો મનોરથ સાધવા, પુરો પ્રવીણુ પ્રમાણુ છે ;
નેને જાણાય મહેરબાની, બહુજ વિદ્યા બાઈની,
કરને પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

ભલ ભાગ્ય ભારતભુમિનાં, તે અધિક આજ થયાં જાહે ;
 ગાજી રહો ભુગોળને, રાજી થયાં સૌનાં રહે ;
 લખિ રાખવા લાયક થઈ છે, સિદ્ધિ આ સરસાઈની,
 કરજે પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.
 ધરિ હામ, કરિ શુભ કામ, ઠામેઠામ કીધી નામના ;
 ગુણ ગાય છે, ખુશ થાયછે, ગુણિ લોક ગામેગામના ;
 સૌના સગા સમ તેહ છે, જરિએ ન રીત જુદાઈની,
 કરજે પ્રભુ ચઢતી કળા, દરરોજ દાદાભાઈની.

કવિત.

જેમ દિગવિજય કરીને આવે સ્વદેશમાં,
 એમ દાદાભાઈ પાછા સ્વદેશમાં આવિયા ;
 ત્રાણના ડીસેખરની તારીખ ત્રીજીને દિને,
 મુખધના લોકે મોટા હરખે વધાવિયા ;
 ધન માલ થકી જેની ધારીએ કીમત મોટી,
 એવા ભલા જશનાં જહાજ ભરિ લાવિયા ;
 કહે દલપતરામ, સદા જીવે, મુખી રહે,
 હિંદુસ્તાન વાસિયોને બહુ હરખાવિયા.

દોહરો.

દિન દિન દાદાભાઈના, વધે હરખ ને હામ ;
 આશિષ આપે એટલી, દિલથી દલપતરામ,

**રાહુનુમાય માજદયસ્નાન સભા તથા જ્ઞાન પ્રસારક
 મંડળીએ મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને આપવા
 માટે તઈયાર કરેલાં માનપત્રો.**

રાહુનુમાય માજદયસ્નાન સભા તરફનું માનપત્ર.

(From "Bombay Samachar," 15th December 1893.)

મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને મુખ્યારકબાદીનું એક માનપત્ર એનાયત
 કરવાનો વીચાર ચલાવવા તથા તેમને આપવા માટે તઈયાર કરેલાં માન
 પત્રનો ખરડો બહાલ રાખવા સારૂ રાહુનુમાય માજદયસ્નાન સભાના
 મીજલસીઓની એક ખાસ સભા ગઈ કાલે સાંજે પાંચ વાગતાને અમલ

કોટમાં ચરચગેટ સ્ત્રી મધે શેઠ બેહેરામજી જીજીભાઈનાં મકાનમાં મલી હતી. પ્રમુખસથાને તે પ્રસંગે મીંડા પરશદજી કામા બીરાજયા હતા. પ્રમુખે શુદ્ધ આતમાં સભા બોલાવવાનો હેતુ કહી સંભળાવયા બાદ મીંડા રસ-તમજ મેરવાનજી માસતરની દરખાસત ઉપરથી સભાના કાનુન પ્રમાણે સભા બોલાવવાની જાહેર ખબર આઠ દહાડાં આગમજી આપવી જોઈયે, તે મુજબ આ સભાના સંબંધમાં કરવાની જરૂર નથી, એવો ઠરાવ સરવાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર બાદ મીંડા ડોસાભાઈ રસતમજી કેરાંવા-લાની દરખાસત ઉપરથી પારલામેન્ટ મધે બીરાજતા પેહેલા હીંદી સભાસદ મીંડા દાદાભાઈ નવરોજીને રાહનુમાય માજદયસ્તાન સભા તરફથી એક માનપત્ર એનાયત કરવાનો ઠરાવ તાલીઓના અવાજ વચે પસાર કરવા-માં આવ્યો હતો. માનપત્રનો ખરડો સભા હજુર તે પછી મીંડા પે-સતનજી નસરવાનજી વાડીયાએ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. પોતાની જાતી મેહેનતથી અને બુધ્ધીથી મીંડા દાદાભાઈ નવરોજીએ પારલામેન્ટ સભામાં બીરાજી મેળવેલાં માન માટે તેમાં તેમની સ્તુતી કરી આ સભા સ્થાપ-ન કરવામાં તેઓએ જે આગેવાન ભાગ લીધો હતો તે વર્ષિ ઇશારા કરવામાં આવ્યો છે. માનપત્રમાં વધુ એ જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ઇસવી સન ૧૮૫૧માં મરહુમ મીંડા નવરોજી ફરદુનજી જોડે પારસી ધરમ સંબંધી વેહેઓની જળ તોડી નાખવામાં મીંડા દાદાભાઈ પોતાની બુધ્ધીનો લાભ આપી રાજદવારી બાબદોમાં પડ્યા છે, તેમાં તેઓને સં-પુરણ કૃતેહ મળે એવી આ સભાની ઈશ્વર પ્રત્યે પ્રારથના છે.

માનપત્રનો ખરડો વાંચી સંભળાવયા બાદ તે બાહાલ રાખવામાં આવ્યો હતો અને મીંડા દાદાભાઈના માનમાં ટાકિન હાલ મધે આવતી કાલે બોલાવવામાં આવેલી સભામાં દેશના જુદા જુદા ભાગો તરફનાં જે માનપત્રો રજુ કરવામાં આવનાર છે તેની જોડે આ માનપત્ર આપવા-નો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો. શેવટે પ્રમુખનો ઉપકાર માની સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

જ્ઞાનપ્રસારક મંડળી તરફનું માનપત્ર.

જ્ઞાનપ્રસારક મંડળીની પણ એક સભા ગઈ કાલે સાંજે ઊપલાંજ મકાનમાં મીંડા દાદાભાઈ નવરોજીને માનપત્ર આપવા બાબદ વીચાર ચલાવવા માટે મીંડા પરશદજી કામાનાં પ્રમુખપણા હેઠલ મળી હતી. તે પ્રસંગે મીંડા દલપતરામ પ્રાણજીવનદાસ ખખરની દરખાસત ઉપરથી મીંડા દાદાભાઈ નવરોજીને મંડળી તરફથી માનપત્ર એનાયત કરવાનો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. માનપત્રનો ખરડો સભા હજુર વાંચી સંભળાવયા બાદ તે બાહાલ રાખવામાં આવ્યો હતો. એ માન-પત્ર પણ આવતો કાલે મળનારી સભામાં બીજાં માનપત્રો જોડે આપ-વામાં આવનાર છે. શેવટે પ્રમુખનો ઉપકાર માની સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને માનપત્ર આપવાના સંબંધમાં વીચાર ચલાવવાને અમદાવાદનાં લોકોની મલેલી જાહેર સભા.

(From "Bombay Samachar," 18th December 1898.)

અમદાવાદ, તાં ૧૫મી ડીસેમ્બર.

મારા એક આગલા પત્રમાં જણાવયા પ્રમાણે બીજા શેહેરોની માફક ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદ તરફથી પણ પારલામેન્ટના પેલેસ વેહલા દેશી સભાસદ મીં દાદાભાઈ નવરોજીને માનપત્ર આપવા અને બીજી રીતે તેમનું હેશાન જાહેર કરવા માટે જયારથી મીં દાદાભાઈની પધરામણી બુખઈમાં થઈ છે તયારથી અત્રે વીચાર ચાલી રહ્યો હતો.

ગઈ કાલે સાંજે મીં દાદાભાઈને માનપત્ર આપવા અને કેવા પ્રકારની ધામધુમો કરવી તેનો વીચાર કરવાને હેમાભાઈ ઇન્ટરેટીયુટમાં અત્રેના જાણીતા બારીસ્ટર મીં એલ. એમ. વાહડયાના પ્રમુખપણા હેઠલ એક વખવાળી મોટી સભા મળી હતી. તેમાં મીં એલ. એમ. વાહડયા, રાં સાં નરભેરામ, સરકારી વકીલ રાં સાં વરજરામ, વકીલ મીં જી. એ. પાટોલ, પ્રેક્સર ડી. એસ. શેઠના, રાં સાં કેશવલાલ મોતીલાલ વકીલ, મીં માહુસુખરામ વકીલ, ડાક્ટર સોલોમન, મીં મણીલાલ ભગુભાઈ, મીં પ્રાણશંકર વકીલ, મીં મુલચંદ આશારામ, મીં નવલશંકર વકીલ, મીં મણીલાલ આર. વકીલ, મીં લક્ષમીશંકર વકીલ, ડાક્ટર મેનજમીન, મીં કીષણલાલ લલુભાઈ વકીલ, મીં મણીશંકર વકીલ, મીં ગોવીંદલાલ, મીં ઉજમલાલ, મીં ગોપાલદાસ, મીં ડાહ્યાભાઈ ઇજતરામ વકીલ, શેઠ હીમતરાય, મીં ઘેલાભાઈ, મીં વનમલી લાધા મોદી અને બીજા ઘણાક જાણીતા ગ્રહસથો હાજર હતા.

રાં સાં નરભેરામે દરખાસત મેલી અને તેને રાં સાં કેશવલાલ મોતીલાલ વકીલે ટેકો આપવાથી પ્રમુખની ખુરશી મીં એલ. એમ. વાહડયા બારીસ્ટરને આપવામાં આવી હતી. મીં વાહડયાએ ખુરશી લીધા પછી એક ટુંકે ભાષણમાં જણાવયું હતું કે, પારલામેન્ટમાં હીંદુસ્તાનના લાખો તપાસવાને દાખલ થયલા મીં દાદાભાઈ પેહલાજી હીંદી ગ્રહસથ છે; અને મીં દાદાભાઈએ હીંદુસ્તાનની ઘણી કીમતી સેવાઓ બજાવી છે. હીંદુસ્તાનનું હીંત સાચવવાને આખા હીંદુસ્તાનમાંથી મીં દાદાભાઈ

કરતાં વધારે સારો ગ્રહસથ આપને મેળવતો નહીં, અને મીં દાદાભાઈ કરતાં વધારે લાયક હાથમાં આપણે આપણા લાભો મુકી શકતો નહીં. મીં વાહડીઆએ તે પછી તયાર કરેલું માનપત્ર વાંચ્યું હતું.

મીં વાહડીઆએ તે પછી માનપત્ર મંજૂર રાખવાની પેહલી દરખાસ્ત રજુ કીધી હતી, તેને ટેકો આપતાં મીં માણીલાલ આર. ઠાકોર વકીલ બોલયા કે, મીં દાદાભાઈએ પોતાની કીમતી સેવાથી આપણને ખતાવો આપ્યું છે કે, તેઓ કેવા લાયકાત ધરાવનારા ગ્રહસથ છે. એક ચમત્કારીક બનાવ પેઠે તેમનું પારલામેંટમાં દાખલ થવું થયલું છે, અને ત્યાં પણ ઘણા પ્રકારની આપણી સેવાઓ બજાવતા રહ્યા છે. તેઓ આપણા ખરા હિમાયતી છે અને વીશેષ કરીને ગરીબો તરફ સદા ક્યા ખતાવતા રહેલા છે.

મીં માણીશંકર ભટ એજ દરખાસ્તના ટેકામાં બોલયા હતા કે, મીં માણીલાલે વાજખી રીતે મીં દાદાભાઈની સ્તુતી કીધી છે એટલે મારે ભાગે થોડુંજ બોલવાનું રહેછે. મીં દાદાભાઈની કાબેલીયત, લાયકાત અને ગુણોની ભારે તારીફ કરી. તેમજ તેઓએ પારલામેંટમાં અને પારલામેંટ બહાર બજાવેલાં કામોના ઇશારો કરી મીં માણીશંકરે જાણાવ્યું કે, મુંબઈમાં મીં દાદાભાઈને જેમ એક જોધાને માન આપવામાં આવે તે પરમાણુ માન મળ્યું છે, અને અમદાવાદ ગુજરાતની રાજધાની ગણાય છે તેણે પણ બીજા શહેરોની માફક બહાર આવવું જોઈયે. મીં દાદાભાઈને માન આપવામાં આપણે આપણ પોતાને માન આપ્યે છીયે.

આ ઠરાવ સભામાં મુકતાં તે એકમતે પસાર થયેલો જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

બીજો ઠરાવ (મીં વાહડીઆ બારીસ્ટર, મીં ચીમનલાલ સેતલ-વડ, મીં પટવારી વકીલ, મીં હાહ્યાભાઈ ઇન્જનિયર વકીલ અને મીં માણીલાલ આર. ઠાકોર વકીલનું અને મીં મોદી બારીસ્ટરનું એક રેપ્રેઝેન્ટેશન મુંબઈ મોકલી મીં દાદાભાઈને અત્રે લાહોર જતી વખતે થોભવાની અરજ કરવાને લગતો હતો. આ દરખાસ્ત રજુ કરતાં મીં નવલરામ વકીલ બોલયા હતા કે, ગુજરાતની જુની રાજધાનીએ આવા મહાન પુરૂષને માન આપવામાં પછાત પડ્યું જોઈયું નથી. આપની રજૂ છે કે મીં દાદાભાઈને બે દાહાડા કે એક દાહાડો કે બે ત્રણ કલાક જુલુ થોખવાની અરજ કરવી.

મીં મુલચંદશાહે દરખાસ્તને ટેકો આપતાં જાણાવ્યું કે, મીં દાદાભાઈના દરશનથી આપણને ઘણો લાભ થશે, અને તેમની સખી ને અ

હાલમાં મુકવામાં આવે છે તે ખતાવે છે કે તેઓએ કેવાં કેવાં કામો કીધાં છે. આવતી ઓલાદને તેથી ઘણું જાણવાનું બની આવશે અને સારાં કામો કરવાનો ગુણ તેમનામાં ઉશકેરાયલો રહેશે.

ડાક્ટર સોલોમને પણ મીં દાદાભાઈની કેટલીક સ્તુતી કીધી હતી.

૨૧૦ સાં વરજરામે તે બાદ દરખાસ્ત મુકી હતી કે, જ્યારે મીં દાદાભાઈ લાહોર જવા અમદાવાદ આવે ત્યારે તેમને ઘટતું માન આપવાને નીચલા ગ્રંથરચોની એક કમીટી નેમવી :

આનરેબલ ૨૧૦ બાં રણછોડલાલ, નગરશેઠ મયાભાઈ, શેઠો સારાભાઈ, લાલભાઈ દલપતભાઈ, મણીભાઈ, ભગુભાઈ, ત્રીકમલાલ, શાહ-પોરના કાજી સાહેબ, ડાક્ટર સોલોમન, મેશરસ મુલચંદ આશારામ, પ્રજા-ચંકર, મનસુખરામ ભટ્ટ, ૨૧૦ સાં નરભેરામ, ૨૧૦ સાં વરજરાય, ૨૧૦ સાં કેશવલાલ મોતીલાલ, મીં કીસણલાલ લલુભાઈ, બાં સાં અરદેસર કાવસજી કારંજવાલા, ડાક્ટર બેનજીમીન, મેસરસ. મણીલાલ ભગુભાઈ ઝવેરી, વનમાલી લાધા, ગણેશ ગોપાલ પ્રંડીત, અને મીં વાહડયા અને મીં મણીલાલ ઠાકોર વકીલને તેના સેક્રેટરી નેમવા. આ દરખાસ્ત પસાર કરી તથા પરમુખનો ઊપકાર માની સભા રાતના વીસરજણ થઈ હતી.

**મીં દાદાભાઈ નવરોજનાં માનમાં મુંબઈ તથા
પુણા રહેરોની પ્રજાએ ભરેલી ગંજાવર તથા
નોશભરી સભાએ તથા બીજી ઘણી તરફ
તેમનાં માનમાં કરવામાં આવેલી ઉલટ
ભરી હીલચાલો—પ્રજા તે સઘળું
શા માટે કરે છે ?**

(From "Bombay Samachar," 19th December 1893.)

પારલામેંટ મધે બીરાજતા હીંદી પ્રજાના પેહેલા દશી પ્રતીનીધી મીં દાદાભાઈ નવરોજી ઉપર માન તથા મોહોબતના ઉભરા ખાલી કરવાની જે શુરૂઆત તાં ૩૭ ડીસેમ્બર અને રવીવારને દીવસે મુંબઈ

ની પ્રજાએ કીધી હતી, તેનું સાંધાણ કોઈ પણ દેશહીતકારી દેશીને હરખાવે એવી રીતે આગળ ચાલ્યું છે. તે યાદગાર રવીવારને દીવસે મુંબઈની પ્રજાએ મી. દાદાભાઈને જે મોટાઈ તથા દબદબા ભર્યો આવકાર આપ્યો, તેવો આવકાર કોઈ હાકમ કે ખીજા નામીયા પરોણાને તેણે હુમાણા સુધીમાં કદાચજ આપ્યો હશે. તેવો આવકાર આપવા સાથે શુદ્ધાત કીધા પછી મી. દાદાભાઈની પરોણાગત કરવામાં તથા તેમને માનપાનથી વધાવી લેવામાં તે જખરી ઊલટ સાથે આગળજ વધતી રહી છે. ગયા પખવાડયામાં જુદા જુદા ગરહસયો તરફથી નાના મોટા કેટલાક મેળાવડાઓ તેમનાં માનમાં કરવામાં આવ્યા હતા, અને તેઓમાં તેમના તરફ મોહાખત દેખાડવામાં કશી કસુર રાખવામાં આવી ન હતી. પણ પ્રજાની પ્રીતી તથા હુશાનનો ઊભરો છેક ટોચ ઉપર જઈ પહોંચ્યો તે ગયા શનીવારે ઠાઊન હાલમાં ભરવામાં આવેલી મોટી સભાને વખતે જોવામાં આવ્યું હતું. તે સભાને જે વીગતવાર હેવાલ ગઈ કાલના અંકમાં અમેએ પ્રગટ કર્યો હતો તે ઉપરથી અમારા વાંચનારાઓએ જોયું હશે કે, એઠલી ગંજવર અને જોસભરી સભા મુંબઈમાં હુમાણા સુધી ભરવામાં આવી નથી. ગંજવર અને જોસભરી હોવા જોડે મુંબઈના ઇતીહાસમાં ઉકમાઈના બનાવ દાખલ નોંધી રાખવા જેવી પણ તે સભા હતી : એક નામીયા દેશી રાજદવારીને પ્રજા તરફથી માન આપવા માટે તે ભરવામાં આવી હતી, અને તે દેશી ગરહસ્થ વળી એવા છે કે જેઓએ હીંદુસ્તાનની કરોડો માણસોની પ્રજાના પ્રતીનીધી તરીકે પારલામેંટ સભાના અધીકારીની જગો મેળવવાનો ચમતકાર કર્યો છે. ગયા શનીવારની સભા વળી એકલાં મુંબઈ શહેરની પ્રજાનીજ ન હતી. મુંબઈ ઇલાકાના જુદાં જુદાં મોટાં શહેરોની પ્રજાએ પણ તેમાં પોતાના પ્રતીનીધીઓ પોતાની તરફનાં માનપત્રો આપીને તેમાં શામેલ થવાને મોકલી આપ્યા હતા. તે કારણથી મુંબઈ ઇલાકાની આખી પ્રજા તરફની સભાનું રૂપ તેણે જમ પકડ્યું હતું તેમ તેની મોટાઈમાં પણ તેથી વધારેજ થયો હતો. મુંબઈની તે જખરી સભાની પાછળ ગઈ પરમ દીને વળી પુણા શહેરની પરજાએ તેવીજ એક જખરી સભા ભરી મી. દાદાભાઈને માન આપ્યું હતું. તે સભાના હેવાલનો તારનો મારફતે મળેલો જે લંબાણ સંદેશો ગઈ કાલના અંકમાં અમેએ પ્રગટ કર્યો હતો તે ઉપરથી વાંચનારાઓને ખાતરી કરી લેવી મુશ્કેલ નહીં કે, મુંબઈની સભાથી ચહડતી નહીં તો તેનાથી ઉતરતી તો તે ખતરી નથી. મુંબઈ તથા પુણા શહેરોએ મી. દાદાભાઈને માન અને

મેહોબતથી નવાજવાને આ પરમાણે જેમ બાકી રાખ્યું નથી, તેમ હવે દેશના બીજા ભાગો તરફથી પણ તેમના ઉપર માન અને મેહોબતને વરસાદ વરસે. આપણે જલદીજ જેવા લાગીશું. લાહોરમાં ભરવામાં આવનારી નેશનલ કાનગરેસની સભાનાં પરબુખસ્થાને બીરાજવા માટે આવતી કાલે તેઓ ખુબધી નીકળી પડશે; અને મારગમાં તેમને મનપત્રો આપવાને લગતી તથા બીજી ગોઠવણો જુદાં જુદાં શહેરોએ કરી રાખી છે, તેમને લગતી કેટલીક હકીકત તો આગમજથી અમે જણાવી પણ ગયા છીએ. લાહોર ખાતે નેશનલ કાનગરેસના મેળાવડામાં તેમને જે માન મળશે તે તેની મેહોટાઈની બાબતમાં જુદાજ પરકારનું થઈ પડવાની વકી રહે છે. તે સભામાં હાંદુસ્તાનના સઘળા ભાગોની તથા દરેક કોમની પરજના પ્રતીનીધોએ ભેગા મળશે, અને તેઓ મી. દાદાભાઈને જે માન આપશે તે આખા દેશની પરજએ તેમને આપેલાં માન બરાબર થઈ પડશે. તે કરતાં વધારે ચહડતું માન મી. દાદાભાઈને આપ્યું મુશકેલ છે. પણ કાનગરેસે માન આપયા પછી પણ તેમના ઉપર કુલો કુટતાં વળી બધે પડવાનાં નથી. તે સભાનું કામ પૂરું કરીને તેઓ જ્યારે પાછા ફરશે ત્યારે તેમને રસ્તામાં માન આપવાની ગોઠવણ બીજા લતાની પરજઓએ કરી છે; અને એ રીતે તેઓ ખુબધી કીનારો છોડશે ત્યાંસુધી તેમના ઉપર હરખ તથા હેશાનનો ઊભરો પરજ ખાલી કરતીજ રહેવાની.

દેશી પરજ મી. દાદાભાઈ ઉપર આટલી ફીદા શા માટે થઈ ગઈ છે તેનો ખુલાસો કરવાની જરૂર રહી હોય એમ અમે ધારતા નથી, અમારા વાંચનારાઓ સારી પેઠે સમજતા હોવા બદલ કે મી. દાદાભાઈને માન આપવામાં પરજ બે નેમથી કામ કરે છે: પારલામેન્ટમાં દાખલ થયા અગાઉ તથા તે પછી દેશની જે ભારે સેવા તેઓએ બજાવી છે તે માટે તેમનું હેશાન તે જેમ સ્વીકારે છે, તેમ હવે પછી પણ તેઓ તેવી સેવા કરવાની ચાલુ રાખે એવી ખાચશ પણ આડકતરી રીતે તે જાહેર કરતી ચાલે છે. પારલામેન્ટના અધિકારી તેઓ હોવાથી તેની મારફતે પોતાની ઊમેદો પાર પડવાની આશા તે વળી બહુ ધરાવે છે. હાંદુસ્તાનના રાજકરોબારમાં ગંભીર પરકારની જે ખામીઓ વખતે વખત પસાર થયા પામે છે તેમના ઉપાય પારલામેન્ટની મદદ વગર કરી સકાશે નહીં એવાતમાં હવે શક રહ્યો નથી. પણ તે માટે પારલામેન્ટના અંગરેજ સ્કાય કે આયરીશ અધિકારીઓ આપણને આપણી ઈછા પ્રમાણે કામ નથી લાગવાના; તેઓ પોતપોતાના દેશોને લગતાં કામ ઉપરજ સમજી

ધયાન આપી, હીંદુસ્તાનનાં કામો ઊપર ઘણું દરજ્જેની બેદરકારી સાથે
 બેટા આવયા છે. પારલામેન્ટમાં ત્યારે દેશી અધીકારીઓ દાખલ થવા જો-
 ઇએ, અને તે જોડે તેનાં અંગ્રેજ, સ્કાચ, તથા આઇરીશ અધીકારીઓમાંના
 બેટલાને હીંદુસ્તાનના લાભો ઊપર નજર રાખવા તથા તેમના તરફથી
 આવાજ ઊઠાવવાને સમજાવી શકાય તેટલાને સમજાવવા જોઇએ. મીં
 ઘાલાભાઈએ તે બંને કામો કરવા માંડ્યાં છે : તેઓ પોતે હીંદી અધીકારી
 તરીકે પારલામેન્ટમાં મહા મેહનતે દાખલ થયા છે, અને તેટલીજ મેહનત લઇ
 તેના કેટલાક અધીકારીઓને હીંદુસ્તાન તરફથી લડતો કરવાને સમજાવવા
 છે. ટુકમાં કેહેતાં, આમની સભામાં એક “ હીંદી પક્ષ ” તેઓએ ઊભો
 કર્યો છે, અને તેની મદદથી એકજ વરસની મુદતમાં, આગલા અકાઉન્ટમાં
 અમો ફરીફરીથી જાણાવી ગયા છીએ તે મુજબ, બહુ અગતની ફતેહો
 તેઓએ મેળવી છે. પણ હજી ઘણું કરવાનું બાકી રહેલું છે. આમ-
 ની સભા મધેના “ હીંદી પક્ષ ” ને પહેલાં તો બંને એટલો જનપ્રિય બ-
 નાવવો જોઇએ છે, જે હાલની સ્થિતિમાં થોડું મુશ્કેલ કામ નથી. પુણ-
 ની સારવજનીક સભાએ ગયા શનીવારે ટાઉન હાલ મધે મીં ઘાલાભાઈ-
 ને આપેલાં માનપત્રમાં જાણાવયા મુજબ, ફ્રાન્સ તથા પોરટુગલની સર-
 કારેએ હીંદુસ્તાન મધેની પોતાની પ્રજાને પોતાના દેશોની વડી રાજસભા
 અથવા પારલામેન્ટમાં થોડાક અધીકારીઓ પસંદ કરી મોકલવાનો જે પ્ર-
 કારનો હક આપ્યો છે, તે પ્રકારનો હક ઈંગ્લંડની સરકારે પોતાને હસ્તક-
 ની દેશી પ્રજાને, માઠાં ભાગ્યે, નથી આપ્યો. તેવો હક તેને આપવા-
 માં આવ્યો હોત, તો ત્રીસ કરોડની વસ્તીનો ફરયાદો તથા માગણીઓ
 પારલામેન્ટ હજી રજુ કરવા માટે ચાલાક દેશીઓને પોતાના પ્રતિનીધી-
 ઓ દાખલ તે પસંદ કરી મોકલત, અને પારલામેન્ટ મધે હીંદી અધીકારી-
 ઓના પક્ષ ઊભો કરવો તે મારજે સહેલ થઇ પડત. પણ તેવો હક
 હીંદી પ્રજા ધરાવતી નહીં હોવાથી, પારલામેન્ટ મધેના કોઇ કોઇ ખેરખાહો-
 ની મેહરબાની ઊપર આપણને હમણા આધાર રાખવો પડે છે. મીં
 ઘાલાભાઈએ આમની સભા મધે જે “ હીંદી પક્ષ ” ઊભો કર્યો છે તે
 તેવા કેટલાક ભલા ખેરખાહોની મદદથીજ. હીંદી પરજના લાભો ઊપ-
 ર પારલામેન્ટ તથા ઈંગ્લંડની સરકાર હવે પછી પણ ચાંપતી દખરેખ
 સખતી રહે તેણું કરવા માટે તેવી રીતે ઊભો કીધેલો એક પક્ષ અલખતે
 ખુરતો સમજવામાં નહીં આવશે ; પણ આગળ તેણું કશું હસ્તી ધરાવતું
 ન હતું તે આપણે જુલો જણું નહીં જોઇએ. તેવો પક્ષ વળી ઊભો કર-
 ના આવયા પછી થોડાજ વખતમાં તેણે દેશી પ્રજાનો અછી સેવા બજા-

વી કહાડી છે. દેશી પ્રજા વચે તે સખખથી, સમજવું મુશ્કેલ નથી કે, નવીજ આશા અને નવીજ ઉત્તર ઉત્પન્ન થવી જોઈએ; અને ખનથું છે પણ તેમજ. મીં દાદાભાઈને આવકાર તથા માન આપવામાં જે જખ-શે હરખ તેણે દખાડયો છે તેને, તેના તરફથી આવતા વખત મળે ખાંધવામાં આવેલી આશાનું અને તે કારણથી ધારવામાં આવેલી ઉલટનું જ પરીણામ સમજવું.

મીં દાદાભાઈને પુનાની પ્રજા તરફથી તથા પુણે જતાં મારગમાં જુદાં જુદાં ગામોના લોકો તરફથી મલેલો ભારે આવકાર.

પુણા, તા. ૧૭મી ડીસેમ્બર.
મીં દાદાભાઈ નવરોજીને પુણાની પ્રજાએ તથા પુણે પધારતાં મારગમાં જે ભારે આવકાર સધળા વરગના લોકો તરફથી મળયો હતો, તેનો વીગતે હવાલ તાર મારફતે આજે તમો ઉપર હું રવાના કરી ચુકો છું. પુણામાં મળેલાં માનપત્રો અને તેના તેમના તરફથી આપવામાં આવેલા જવાબની વીગત આજે હું મોકલી આપું છું.

કલયાણીના કાજ સાહેબને મીં દાદાભાઈએ આપેલો જવાબ, કલયાણીનાં સતેશનપર તયાંની પ્રજા તરફથી કાજ સાહેબે મીં દાદાભાઈને કરેલી દવાનો જવાબ વાળતાં, તેઓએ લીધેલી તકલાફ માટે મીં દાદાભાઈએ તેમનો ઉપકાર માનયો હતો, અને કલયાણીનાં સધળી વરણુના લોકો એક બોળ સાથે મજબુત એખલાસથી રહેતા હોવા માટે પોતાની ખુશહાલી જાહેર કરી હતી. કાજ સાહેબને તેઓએ વળી જણાવ્યું કે, તમો સાહેબ જેવા સમજી અહરથો સધળી કેલે માને એક બોળ સાથે મજબુત એખલાસમાં જેમ આણતા જશે, તેમ ખાતરી રાખવો કે દેશનું વધારે ને વધારે ભલું થવું જશે.

પુણાના સ્ટેશન ઉપર દસ્તુર હોસંગજીએ આહેલી દવા.

પુણાના સતેશન ઉપર મીં દાદાભાઈ ઉતરતાં વાર સમશુલ ઓલ મા ખાન બહાદુર દસ્તુર ડાકતર હોશંગ જમસપે, નીચે પ્રમાણેની દવા આહી હતી :—

અમે નુરમંદ ઝોરેહમંદ દાદાર અહુરમજદ! તારેથી આમે નવરોજીનાં (સ) પુત્ર દાદાભાઈ (M. P.) ને એ આશીરવાદ આહુચ તે બલી-ખુલંદ અને લાંબી જીંદગી ચુગારે. એ અહુરમજદ તેહને ખ

હું જલદીથી આસાની, જલદીથી પોષણ, જલદીથી લાંબી જીંદગી, પુરતું સુખ, પુરતું પોષણ, પુરતી જીંદગી, મોટાઈ, ડાહપણ, તેજ ગુણાન હેના રવાનને માટે હુશીઆરી તથા અકલ અને તે પછી તે અકલ જીઆદેહ વધે અને નહીં ઘટે હેવી હોય, અને તે સાથે મરદાનગીનું કઠિવત ખડે પથે ઊભુ રહેવાની શક્તી અને રાત દાહડાનો એક ત્રયાંસ ઊંધ પોતાના કામ ઉપર ઊસતવારી, ખખરદારી તથા હેવી ઓલાદનો પોષણ કરનારી જાતી અકલની રાજપાટનાં કામોમાં પરવીણ અનજીમનમાં બેસનારી ઉધરતી સારી ઇજતવાળી સંકટમાંથી છુટકારો આપનાર પેહલવાની કઠિવતની હેવી ઓલાદ બક્ષ !

હું દુઆ યુઝાઈએ કે તાહરે તાંહાં ગાયો, ગોસફંદ, ઘોડા ગાડી તથા ચાકર નફરોનો વધારો થાળો. તાહરે મન સદા ચચળ તથા લોકોને મદદગાર હોળો. તાહરી જીંદગી લોકોનાં કામો પાર પાડનાર થાળો. જાંહાં સુધી તે જીવે તાંહાં સુધી ખુશહાલી ભરેલી જીંદગીનાં જીવ સાથે તું જીવળે, એ દુઆ મેં ચાહી તે આમીન હોળે.

જહાનત બકામો ફલકયાર બાદ.

જેહાન આફરીનત નેગે : દારબાદ.

જેહાન આફરીન બરતો રહમત કુનદ.

હમેશે બવી ખુશ વઆ બાદ બાદ.

આએ દુનયાની સધલી નેક મુરાદો અને ભાયગશાલીપણ તમને હોળો, અને જેહાનનો પેદા કરનાર અહુરમજ્દ તમારો મદદગાર હોળો અને તે સાહેબ તમો ઉપર સદા રેહમત કરળો અને તમો સદા ખુશી ભરેલા તથા આબાદી ભરેલા રહેળો. આમીન !

બેહરામજી હાલમાં પારસી બાનુઓએ મીંઠ દાદાભાઈને

ઘેંછેલી મુબારકબાદી.

પુણાનાં સટેશનથી નીકલી મીંઠ દાદાભાઈ સર જંમશેદજીનાં કુટુંબ અને મળી બેહરામજી હાલમાં આવયા હતા, જ્યાં તેમને દેશી રીત પ્રમાણે કંકુનો ચાંદલો કરવામાં તથા આછું માંછું કરવામાં આવ્યું હતું. એજ વખતે દસગુર નોશિરવાનની કનયાશાલાની છોકરીઓએ તથા બીજી પારસી બાનુઓએ નીચે પ્રમાણેની ગરબી ગાઈ હતી :—

ભલે બીરાજયા દાદાભાઈ, ઈંગલંડની દરબાર,
વધાવીએ ફુલ કંકુથી, આ હીતકારી સરદાર.
હરથ થયો છે દેશીઓને, જોવા તમ દીદાર,
શોભાવે છે ફુલો લગાડી, પોતાનાં ધરબાર.

કોરસ.

બલે શુરે જવાન પધારીઓ આ કામ,
ઉઠારે બેઠેની ગાવા તેની કીરતીઓ ને કામ.
બરત ખંડનો દાદા તુતો, લોકો બોલે એમ,
સદા તમારે હથડે વસે છે, શુભ કામોની નેમ.
સહન કીધું રે દુખ ધણું તે એમ. પી. થવા કાજ,
ઉઠાવયું તે જરથોસતોનું, પાણું કીયાંની તાજ.

બલે.

ધીરજ, ખંત ને ધરી સજ્જરી મળ્યું છે માન,
જેથી આજે હીંદના વતની છે તમપર કુરબાન.
ધન્ય ખરે છે પુત્ર પનોતા માતા માણેકબાઈ,
ખરે પરતાપી નવરોજનો ખેટો દાદાભાઈ.

બલે.

જનમ લીધા તે આ જગતમાં, કરવા રૂડાં કામ,
અમર રહ્યું છે નામ તમારું, આ દુનયાને દામ.
આશીષ દીજીએ ખરાં જીવરથો, હમો તમુને એજ,
બહુ જીવો સુખ ચેનથી, ને વધી તમારું તેજ.

બલે.

મુખારક હોજો આજે, દીન ભંભો ને ગાજેર,
ચોક ચાંદને કુલ તોરાને, રૂડું સરવ ખીરાજેર.
મંગલ ગાધ સખી સહુ, દે છે જોને છાજેર,
જરથોસતને પગલે ચાલી, રીઝજો નેકી કાજેર.
સદા રહી સુખ લેજો દેજો, તમ વાલી રાજેર
કરણી એવી નીત કરજો કે, ઝમકો નેકી તાજેર
સદા જગતનાં સરવ મુખોથી, તમને ખુદા નીવાજેર

બલે.

પુણાની નવી દરેમેહેરના મોખેદો તરફનું માનપત્ર.

બાદ પુણાની નવી દરેમેહેરના મોખેદોએ દસતુર હોજદારની આવે-
વાની હેઠલ મીં દાદાભાઈને નીચે પ્રમાણેનું માનપત્ર આપ્યું હતું:—

નામવર રોઠ દાદાભાઈ નવરોજ, એમ. પી.,

આપ સાહેબની લાંબા વખતની અત્યંત લાયકી, હુશીઆરી, ખા-
હોસી, અને સદગુણ આપરે ઇંગ્લંડના લોકોએ પીછાની દુનયામાં
શ્રીયીશ પારલામેન્ટ ને સઉથી માટી સભા ગણાય છે, તેમાં તમો નામ
વરને પસંદ કરી દાખલ કીધા, તે વખતે આપી હીંદની પ્રજા સદા

અમે પુનાના અચોરનાન ટોળાને પણ ને અતી ખુશાલી હાંસલ થઈ હતી, તે ફક્ત જાહેર કરવાને અને તે બાબે તમે સાહેબને મુબારક-આદી ચાહવાને અમેને આજ સુધી તક મળી ન હતી ; પણ આજના શુભ દીને તમારા અતરે પધારવાથી તે તક અમેને હાથ લાગી છે તે માટે, પરવરદેગારના શુકરચુબ્ધ કરી તમારી સનમુખ આવી ઉભા છીએ.

તમે નામદારે આપણા અચોરનાનને તમારી કારકીરદીથી વધારીને પણ પ્રખ્યાત કીધા છે ; અને અમારી અંતઃકરણની દુવા છે કે, તમારા શુભ દાખલો પકડી તમારે પગલે ચાલી તમેએ જેવી પાક અને એક જીંદગાની ગુજરીય તે પ્રમાણે વરતી, આપણા અચોરનાન ટોળાના મીઠા ધણા નખીરાઓ હવે પછી પરકાશી નીકળીને માન પામે.

શિવટે પાકદાર પાસે દુવા ચાહીએય કે, ને મોટું માન તે સાહેબે તમે નામવરને બખશયું છે, તે ભોગવવાને તે સરવ શક્તીવાન સાહેબ તમેને તનદરોસ્તી, આબાદી અને સુખ સાથે લાખી જીંદગાની પ્રપ્તશે. આમીન !

**અમદાવાદની પ્રજા તથા મયુનીસીપાલીટીએ મીં
દાદાભાઈ નવરોજીને આપેલો ભારે આવકાર
ગુજરાતના હીંદુ રાજાઓએ પારસીઓને
પોતાનાં રાજ્યમાં આપેલા આશરણી
મીં દાદાભાઈએ કરેલી યાદ.**

(From "Bombay Samachar," 22nd December 1893.)

અમદાવાદ, તા. ૨૨મી ડીસેમ્બર.

મીં દાદાભાઈ નવરોજી લાહોર જવા માટે મુખ્યથી નીકલેલા આજે સવારે અતરે આવી પોહિંચ્યા હતા. તે વેલા તેમને અસાધારણ ભારે આવકાર દેવામાં આવ્યો હતો. અમદાવાદની તવારીખમાં કોઇવાર કોઇને નહીં આપવામાં આવેલું એવું ભારે સનમાન તેમને મલક્યું હતું. લગભગ દશ હજાર લોકો ભેગા મલયા હતા અને સંધ્યા-ઓએ તેમને માટે ભારે હરખ દેખાડ્યો હતો.

ખરોડ રેલવેના સતાવાલાઓએ સ્ટેશન સીંગારવા દેવાની રજા નહીં આપવાથી, સ્ટેશનની બહાર મયુનીસીપાલીટીએ એક ભપકાદાર મં-દપ ઉમો કર્યો હતો, જ્યાં મીં દાદાભાઈને લઈ જવામાં આવ્યા હતા. ઘોડાની એટલી બધી ગીરદી થઈ હતી, કે તેઓની વચેથી તેમને પસાર

કરાવી જતાં ધણી મુશ્કેલી પડી હતી. મીં દાદાભાઈની ગાડીના ધોડા છોડી નાખી, ઉલટમંદ લોકો તે ધસડી ગયા હતા, અને સઘળાઓ ખુશહાલીના મોટા અવાજ ઉઠાવી તેમના તરફનો પોતાનો હરખ જાહેર કરતા હતા. એના જવાબમાં મીં દાદાભાઈ ગાડીમાં ઉભા રહીને તેમને સલામ કરતા હતા, મંડપમાં ૨,૦૦૦ છોકરાઓ તથા છોકરીઓ ખેસાડવામાં આવ્યાં હતાં. જેઓએ મીં દાદાભાઈને મુખ્યારકબાદી ઇંછિનારી ગરબીઓ ગાઈ હતી. મીં દાદાભાઈનાં માનમાં અતરેની મીલો બે કલાક સુધી બંધ રાખવામાં આવી હતી, અને તેથી તયાંના હજારો કામદારો રસતા ઉપર ભેગા મળ્યા હતા.

મયુનીસીપાલીટીએ તદ્યાર કંરેલું માનપત્ર મંડપમાં મીં દાદાભાઈ જવા બાદ, આનરેબલ મીં રણછોડલાલે વાંચી સંભલાવ્યું હતું. તેનો જવાબ ટુંકમાં તેઓએ વાળ્યો હતો. અમદાવાદના લોકોએ ખરાં દીક્ષી તેમને આપેલા આવકાર માટે તેઓએ તેમનો આભાર માન્યો; અને જણાવ્યું કે ગુજરાત પ્રાંત મારો સવંદેશ છે એટલું જ નહીં, પણ પારસીઓને ગુજરાતમાં વસવા દેવા માટે હીંદુ રાજ્યોએ આપેલી મદદ, આખી પારસી કોમ ઉપકાર સાથે યાદ રાખતી આવી છે. કાપડ સુતરના ઉદ્યોગો આ શહેરમાં મેળવેલી કુતેહ માટે ઇશારો કરતાં, અતરેની પેહેલ વેહેલી મીલના સ્થાપક તરફ આનરેબલ મીં રણછોડલાલ છોટલાલને મીં દાદાભાઈએ મુખ્યારકબાદી ઇચ્છી હતી, અને તે પછી અહીં ધણી મીલો વધેલી હોવા માટે પોતાની ખુશહાલી જાહેર કરી હતી.

બાદ મીં દાદાભાઈને નાસતો આપવામાં આવ્યો હતો, અને તે વખતે તેમની સાથે ત્રીસ ગ્રહસથો જમવા બેઠા હતા. તેઓએ નાસતો લેવા બાદ તેમને ફુલના હાર પેહેરાવવામાં આવ્યા હતા, અને તે પછી ખુશહાલીના અવાજો વચ્ચે પોતાની મુસાફરીએ તેઓ આગળ વધ્યા હતા.

**મીં દાદાભાઈ નવરોજીને માટે કવીતાના આકારમાં
જાહેર પડવામાં આવતા ખુશાલીના ઊલરા.**

(From "Bombay Samachar," 23rd December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ ખજાવેલી હીંદુસતાનની મોટી સેવા માટે મુંબઈ શહેર તથા ઇલાકાની પ્રજા હેશાન તથા હરખના ઊલરા કહાડતી ચાલો છે તેની જે લંબાણ નોંધ અમો લેતા જઈએ છીએ, તે અમારા વાંચનારાઓ સંતોષ સાથે જોતા ગયા હશે. તે સઘળા ઊલરાઓ વચ્ચે

એક ખીના તેમને કેટલીક રમુજ પમાડનારી લાગતી હોવી જોઈએ; હરખના ઉભરા જેમ માનપત્ર તથા ભાષણ મારફતે કહાડવામાં આવે છે તેમ કવીતાના આકારમાં પણ થોડા જથ્થામાં તે બાહર પડવા લાગ્યા નથી. જુદા જુદા ભાઈઓ મીંઠ દાદાભાઈનાં માનમાં કવીતા ઊપર કવીતા રચતા ચાલ્યા છે, અને તેના એક સારો જેવો જથ્થો આજના અમારા અંકમાં એકઠો થયેલો વાંચનારાઓના જોવામાં આવશે. તે ખીનાને રમુજભરી અમો જણાવ્યે છીએ, કેમકે હીંદુસ્તાન દેશ વીદ્યા, હુનર, ઉદ્યોગ ઇત્યાદીમાં ગમે એટલો ગરીબ રહ્યો હોય, તોપણ તેના કવીઓની સંખ્યામાં આજ કાલ ખુટ પડે એમ લાગતું નહીં. તેમાં મુંબઈ, ગુજરાત તથા કાઠ્યાવાડમાં તો તેમના ટોટો લાંબા કાળ સુધી પડવાનો નથી. ગંભીરાઈ સાથે જણાવતાં, એવા કવીઓમાં ઘણાખરા તો ખુદ કવીતાના હુનર તથા તેની મોટાઈથી નાવાકેજ જણાય છે, અને તેવાઓ પોતાનો ચખત તથા બેજુ ખીજાં ઊપયોગી કામમાં રોકે તો વધારે સારું. મીંઠ દાદાભાઈને માન આપવામાં હાલના ખુશી ખુશાલીના પ્રસંગે, તેમ છતાં, કવીતા મારફતે કહાડવામાં આવેલા ઉભરા જુદીજ રીતે ઉપયોગી હોવાથી તેમને માટે જગા કીધેલી નકામી થઈ પડશે નહીં. બે જુદા જુદા ભાઈઓ તરફથી છાપવાનો આગ્રહ કરવા સાથે અમારા ઊપર કેટલીક કવીતા મોકલવામાં આવી છે, તે અમો હેઠળ પ્રગટ કર્યે છીએ. તેમાં એક ભાઈએ પોતાની કવીતા સાથે એક પત્ર પણ લખી મોકલ્યો છે તે, તેની કવિતાની જોડે, પેહેલાં આપ્યે છીએ :

સાહેબ,—આ સોલ મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં પાસ થવાથી મને મોટો હરખ થયો છે, પણ તે હરખે મને નસાવ્યો કે કુદાવયો નહીં. યા નાટકશાળામાં કે જીઆઈટમાં પણ મોકલ્યો નહીં; પણ તેજ રાતરે તે જોઈ મને મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીનાં માનની કવીતા રચવાને ખેસાડ્યો, જેને આપ જો તે તમારા પેપરમાં દાખલ કરશો તો હું આપનો આભારી થઈશ.

લા. સેવક,

યોષ્ટ દલપતરામ ત્રિવેદી,

રહેવાસી ભાવનગર.

એ શું વદો છો વીવકી—એ રાગ.

સ્તુતિ નથી, નથી પ્રારથના, નથી બહુ મનાવવા,
ઉર ઉડ્યો ઉમંગ બોલું છું બતાવવા. ટેક.

દેશ દાઝ જાણનાર જાગીઓ જુઓ,
 દેશને દેખાડ્યો ખરો દાખલો નવો.—સ્તુતિ
 સે પ્રભુ જે ધારણા ધરી છે ધ્યાનમાં,
 ગાય ગુણ માનવાન નિત્ય ગાનમાં—સ્તુતિ
 વીર નર ધીર ધરી સદ્ગાં સંકટો ધણાં
 પરી થજો પ્રભુ હવે તો સહુ વિઠમણા—સ્તુતિ
 રત્ન તુલ્યનો અમુલ્ય અવતર્યો અહો,
 આથી તો વીશિષ્ઠ હર્ષ કયો હવે કહો.—સ્તુતિ

દોહરો.

દાદો દેખી દેશનો, હેતે હરખી જગ
 સે આ નર બક્ષિય ગણી, ભરત ભુમીનાં ભાગ્ય.
 જર્જરિત જુની વય ધણી, રવેત થયાં છે વાજ,
 તોપણ તે પ્રદેશમાં, કાઢે સધળો કાળ.
 સ્વાર્થ તણા શત્રુ સદા, નહીં તે સાથ સગાઈ,
 તન મન ધનને અરપવા, તત્પર દાદાભાઈ.
 પ્રત્યુપકાર કરવા હવે, સે અવસર આધાર,
 નીરખ આ નર નેહથી, દાદાને દસ વાર.
 જય જમો વીક્ટોરિઆ, જાણી નહી જુદાઈ,
 ફ્રી-સર્વરીથી ફાયદો, દેખો દાદાભાઈ.

મનહર.

હીરો હીંદુસ્તાન તણો, નીપજ્યો નવીન કેવો
 કોકીલા સમાન કેવી, વાણી ગીરવાણુ છે.
 ઓપ રૂપી ઓઢવાને, આબુષણ અંગ એના,
 નમ્રતા વીવેક નીતી, રોતી રસવાન છે.
 હાથ એ હરી કૃપાથી, હીંદના હજાર જાણ,
 અકલ અમાપ આણુ, ગુણની દુકાન છે.
 ઉછળે છે હાડ માંહી, હીંદ તણું હીત કેવું,
 દાદા વીના દેશ હુલો, લગડા સમાન છે.
 ખોલવે બહાદુર જે, જમને જવાબ દેવા,
 પ્રાણહુતી આપવાને, સીંહની સમાન છે,
 જીવનાર્થ જાણનાર, દોષનો દેખાડનાર,
 ગરવ ગુમાવનાર, દેશનો દીવાન છે.
 મેળવ્યું મહાન માન, ગુમ કરીને ગુમાન,
 દેખ દેખ દાદાભાઈ, દેશ દીલજન છે.

ખીજ ભાઈએ પોતાની કવીતા મોકલી આપતાં સાથે એવું જણાવ્યું છે કે તેની એક નકલ મી० દાદાભાઈ ઉપર પણ મોકલવામાં આવી છે. તે નીચે મુજબ :

સવધ્યા.

હે જગ કારણ હસ દયાનીધી તારી કૃપા કરતા જગ સ્વામી.
તારી મયાથી બને જગમાં નર રત્ન ગણાય ગણામહું નામી.
છો અતિસે ઉપકારી અનુપ એક અનંત અને બહુ નામી.
કાવ્ય કર્યાનું વીચાર કરૂં કરૂણા કર તારી કરપા કંઈ પામી.

સાકી મરાઠી.

ભાગ્યસાળી ભડભુમી ભરતની નીપજ્યા જ્યાં નર નામી
બળ-બુદ્ધી બહાદુર બહુ નર નહી કંઈ જેમાં પામી.
સડને સુખદાતા ગણીએ જે સજી વાતે માતા.

ઉપેદ્યવજરા.

એવો અનુપ સૂભ ન્યાય દયાળુ દેવા
પુરા પરાક્રમી થઈ કરી દેશ સેવા.
પાકયો સુ હીંદ મહી એક અમુલ હીરો
જેણે ગળવી કિરતી સુખ સીધુ વીરો.

કવિત.

દેશને દીપાબ્યો ને ગળાબ્યો નવ ખંડ માંડ
કીરતી પ્રકાશ જેણે કરી ઠામ ઠામમાં
ખંડ જે યુરોપ તેમાં રોપ્યો સુખ શાન્તીવૃદ્ધિ
કોટીક પ્રકારે વેડી કજ્ર દીન જામમાં
ઉંચે પદ લાવવામાં દેશતણો દાજ ધરી
સાયના સસ્ત્ર રીતે કીધી કામ કામમાં
નામી નવરોજનાં દયાનીધી દાદાભાઈએ
રાણી ને રાજવીપદ મેલ્યો ખાસ આમમાં.

ગજલ.

કીયા તેને જુલમ મરેપર—એ રાહ.

ખરેખર હીંદનો હીરો બહાદુર ને વળી ધીરો
દીપાબ્યો દેશને જારી કરી છે કીરતી સારી

ખજવી દેશની સેવા ગજવી પૃથ્વી નહો લેવા
 મુસાફરી મોટી બહુ કીધી અરે તસ્તો ધણી લીધી
 ખનો તૈયાર સઉ યારો વડો એહેસાન ઉર ધારો
 કરી જેણે કૃપા સારી સ્વભુખીને અરે તારી
 ગુણો સઉ ગાઓ એ નરનાં કીધાં જરખર્ચનીજ ધરનાં
 ખતાવી ખુબ હુશીઆરી અરેખર બહાદુરી ભારી.

હરગીત.

કીધી મુસાફરી સાત વર્ષની દેશ દાઝ દીલે ધરી
 સંકષ્ટ સહજ ધર્યા શીરે પણ કીરતી પાવન કરી.
 મુક્યા સમસ્ત સ્વદેશ મુકી મહાન કમાધને
 આશીષ આપો સર્વ દેશી દયાળુ દાદાભાધને.

જેણે વીલાયત વાસ કીધો લાભ લીધો બહુ ભલો
 યુરોપનો સુપ્રવાસ કરી અવલોક્યાં ઊત્તમ સ્થલો
 તેનાં સમાન દીપાવવા જે નર રહ્યો ચીત આધને
 આશીષ આપો સર્વ દેશી દયાળુ દાદાભાધને

રાણી શ્રીકારનું રીઝવી મન દેશનું સાડ ક્યું
 પણ હીંદનાં હીત કામનું જેણે સદા ઊરમાં ધર્યું
 જેણે રીઝાવ્યા મહાન નર વાપરી સર્વ સચાધને
 આશીષ આપો સર્વ દેશી દયાળુ દાદાભાધને.

જેણે મુ ફીન્સબરી જનોમન ફરવી નીજ ભણી ધર્યા
 યુરોપવાસી અનેક જનને હીંદ હીતકારી ક્યું
 વાસો વસ્યા વીધવાનમાં કીરતી ખુબ કમાધને
 આશીષ આપો સર્વ દેશી દયાળુ દાદાભાધને.

માલની વરૂત.

વિકટ વખત વેઠી નામના નેક કીધી
 સકલ સ્વજન કેરી પાછી સંભાળ લીધી
 ધન ધન દીન આજે લેખણે ના લખાય
 અનુપમ દીન આજે હર્ષ અત્યંત થાય.

સારકુલ વરૂત.

બહાદુરી બહુધા કરી સકલને સોભાવી દીધાં બહી
 ઉંચો આસ્પ કરી સમસ્ત ફરશે સોભા મુ પામ્યા સઉ

ગાજી કીરતી સ્થળે સ્થળે ગુણી ગણે દીપાવીઓ દેશને
સોભાવ્યાં સુભ માત તાત મહીને સોભાવીઓ વેષને.

કવી લાધારામ વીશારામ મુત પ્રયાગજી,

કજી અંબરના.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને ગુજરાત તરફનો આવકાર.

આમદાવાદ, વડોદરા, ભરૂચ, મુરત, વલસાડ તથા ગુજરાત
પ્રાંતમાં તેમના માનમાં થયેલી અસાધારણ
ધામધુમો.

આમદાવાદ ખાતેની મીં દાદાભાઈની ધંધરામણી—આસરે
દશ હજાર લોકોનો સ્ટેશન આગલ થયેલો જમાવ.

આમદાવાદ, તાં ૨૧ ડીસેમ્બર.

અમદાવાદની તવારીખમાં કોઈવાર નહીં બનેલો બનાવ આજ સ-
હવારે બન્યો છે. રાજવંશીઓ, હાકમો અને શાહજીદાઓની ઘણીએ
ધંધરામણી ગુજરાતના આ પાયતખત શહેરમાં થઈ છે, અને તેઓને પણ
મારે માન આપવામાં આવ્યું છે, પણ આજ સહવારે આમ વરગના
એક સાદા માણસને માન આપવા અને તેમનાં દરશણ કરવાને અમદા-
વાદની પ્રજાએ જે ઉલટ, અને જોસ બતાવ્યાં છે, તેવું આગળ કોઈવાર
ઈ પ્રસંગ ઉપર બતાવામાં આવ્યાં નથી. મારા આગલા પત્રમાં જણા-
યા પ્રમાણે, ગયા મંગળવારે મલેલી મયુનીસીપાલીટીની ખાસ સભામાં
મીં દાદાભાઈને માનપત્ર આપવાનો ઠરાવ થયો હતો, અને બીજી માન
પાપવા માટે ખરચની રકમ મંજૂર કરવામાં આવી હતી, અને તે પર-
ણે ધામધુમ કરવાની સંધળી તયારીઓ ચાલી રહી હતી. મુંબઈ
ખાતેના ખરોડા રેલવેના સતાવાલાઓની સ્ટેશન સણગારવા માટે તાર મા-
ટે પરવાનગી પુછાવવામાં આવી હતી, પણ તે ના પાડવામાં આવયાથી
કાલ સાંજથી સ્ટેશનની સામે આવેલી ધરમશાળામાં એક મોટો મંડપ
મા કરવામા આવ્યો હતો, અને ત્યાં આગળ ખુરશીઓ ગોઠવી તથા શેઠ

દાદાભાઈના જવા આવવાના રસ્તા ઉપર લાલ કપડું ખીંછાવી વાવટાએ, તોરણા વીંચેરેથી મંડપને બહુ સારી રીતે સજાગારવામાં આવ્યો હતો.

આજ સહવારના સાત વાગેથી લોકોનાં ટોળેટોળાં મીંઠ દાદાભાઈનાં દરશણ કરવાને સ્ટેશન તરફ જવા લગ્યાં હતાં, અને મેલત્રેન આવવાની આગમ્ય તો સ્ટેશનના રસ્તા ઉપર માણસોના મહાસાગર થઈ રહ્યો હતો. પોલીસના સીપાઈઓ અને સવારો લોકોને હારમાં રાખતા હતા, પણ ઉલટમંદ લોકો દોડીને અને ઊંચાણ જગા ઉપર ચઢીને શેઠ દાદાભાઈનો ચેહરો જોવાને તલપી રહ્યાં હતાં. સ્ટેશન ઉપર, તેની નજદીક અને મંડપ તથા રસતાઓ ઉપર મલી નજદીક દશ હજાર લોક ભેગું થઈ હતાં. આવી માહલાગત ઠાઠમાં હજાર રહેલા ગ્રહસ્થોનાં નામ આપવા અશક્ય છે, જેથી એટલું જ કેહવું બસ થશે કે, મયુનીસીપાલીટીના તેન્નિસ કમીશનરોમાંથી અંગ્રેજ કમીશનરો બાદ જતાં સઘળા દેશી કમીશનરો, નગર શેઠ માણીભાઈ, આનરેબલ રાણછોડલાલ અને શેઠ સારાભાઈ થી તે તમામ જાણીતા શેહરના શેઠ શાહુકારો, દલાલો, આખું વકીલ મંડળ, બારીસટરો, જડજે, ડાકટરો, ગ્રાનુએટો, સ્કુલ માસતરો, મીલ-ધનજનીયરો, અને સઘળા જાણીતા વરગના હીંદુઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ, ખેની ઇસરાયેલો વગેરે જુદી જુદી કોમના આગેવાનોથી સ્ટેશનનો પલાટફોર્મ ભરાઈ ગયો હતો. મંડપને જેમ શોભાયમાન બનાવવામાં આવ્યો હતો, તેમ શેહરની તમામ ગુજરાતી નીશાળોના છોકરાઓ, છોકરીઓ અને ખાનગી ઘરોની બીજી છોકરીઓ મલી નજદીક બે હજાર છોકરા છોકરીઓને મંડપમાં તેમજ મંડપની બહાર અને સ્ટેશન ઉપર ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. મંડપમાં ઘણાક લેખો સોનેરી અક્ષરે લખાવી દીધા હતા જેમાં થોડાક નીચે મુજબ હતા :—“લલે પધારો પારલામેંટના પેહેલ વેહેલા દેશી અધીકારી.” “સેનત્રલ ફીનસન્સ રીના ચુંટણી કરનારાઓનો ઉપકાર માનચે છીયે.” “જુગ જુગ જીવો માહરણી” “હીંદના સપુત દાદાભાઈ ઉપર પરમેશવરના આશીર્વાદ સ હોજે.” ઇતિયાદી. આ સીવાય “લલે પધારયા” વગેરેના બેરકાવેલાં હતાં.

મેલ ત્રેન આવી પોહ્યતાં મીંઠ દાદાભાઈને જોવા માટે જે દોડાદોડ, આચકા ઉચકી અને ધકા મુકી થઈ છે તેનો ખીઆલ તો નહીં જોવા સીવાય આવી શકે એમ નથી. ખુદ મીંઠ દાદાભાઈ, આનરેબલ મીંઠ રાણછોડલાલ, શેઠ સારાભાઈ અને શેઠ માણીભાઈ જેવા પ્રતીષ્ઠી

બ્રહ્મચર્યેને જખરા હડસેલા ખાવા પડ્યા હતા, અને મહા મુસીબતે મીં દાદાભાઈ માટે પલાટફોર્મ ઉપરથી મંડપમાં જવાનો રસ્તો કરવામાં આવ્યો હતો. સ્ટેશનની સામેજ મંડપ હતો, પણ સ્ટેશન આગલ નગર શેઠની બે ઘોડાની ગાડી હાજર રાખવામાં આવી હતી, જેમાં મીં દાદાભાઈ, આનંદેબલ મીં રણછોડલાલ, મીં દીનશા એદલજી વાછા અને મીં એલ. એમ. વાડીયા બેરીસ્ટર બેઠા હતા. પણ બેલટમાં આવેલાં લોકોએ ગાડીના ઘોડાઓ છોડી નાંખ્યા હતા અને લોકો પોતાને હથે ગાડી મંડપમાં ઘસડી લઈ ગયા હતા. વળી રસ્તા ઉપર એકઠા થઈ લોકોએ કાનના બેહર ફાડી નાખે એવા હુરોના પોકારો કરી તથા ભલી કુવાઓ દઈ મીં દાદાભાઈને માન આપ્યું હતું. મીં દાદાભાઈ ગાડીમાં ઉભાજ રહ્યા હતા અને લોકોની મુખારકબાદી તથા સલામનો નમી નમીને જવાબ વાળતા હતા. સ્ટેશન ઉપરજ તેમને કુલના હારોથી લાઘી નાખવામાં આવ્યા હતા. મંડપમાં જતાં પણ એવીજ જખરી ભીડ થઈ હતી અને આંચકા ઊંચકીના તો કાંઈ પારજ હતો નહીં. પણ તે સઘળું લોકો ખુશીથી ખમતા હતા. મીં દીનશાહ વાછા અને મીં વાડીયા બેરીસ્ટર જો શેઠ દાદાભાઈને પકડે નહીં અને તેમને માટે મારગ ખુલો કરાવે નહીં તો મીં દાદાભાઈ પણ પડી જાય એટલા આંચકાઓ જખરી ગીરદીને લીધે લોકોને ખમવા પડ્યા છે.

માહ મુસીબતે મંડપમાં જઈ પુગવા પછે તેમને માટે એક ઊંચી ખુરસી અને એક માચડો તઈયાર કીધો હતો. પણ લોકો અગાઉથી આવીને બેઠેલા હોવાથી શેઠ સારાભાઈ, ખાં ખાં એદલજી, શેઠ મણીભાઈ અને એવાજ કુળવંતા નામીયા શેઠયાઓ શેઠ દાદાભાઈના પગ આગલના નાના માચડા ઉપરજ કચડાઈને બેસી ગયા હતા. લોકોના હુરોના પોકારો તો નરમ પડેજ નહીં જેથી આખરે નીચલું માનપત્ર આનંદેબલ રાવખડાહુર રણછોડલાલે વાંચલું શરૂ કીધું હતું અને જ્યાં જ્યાં મીં દાદાભાઈના કામોની તારીફ આવતી ત્યાં તાલીઓની ગરજનાથી મંડપ ગાજી રહેતો હતો :

માનવંતા સાહેબ,—કુનયાની પેહેલ વેહલી ધારાસભામાં દાખલ થવા માટે લાંબો વખત સુધી અને ઘણી મેહેનત સાથે લડત ચલાવી, તેમાં તેહ મેલવવા બાદ અમો વચે તમે પાછા ફર્યા છો તે તકનો લાભ લઈ, જુજરાતનાં આ પુરાતમ પાયતખત શેહેરમાં, તેના રહેવાસીઓ તરફથી, અમદાવાદ મયુનીસીપાલીટીના અમો પરમુખ તથા સલાસદો, માન સાથે

તમને મુખારકખાદી આપ્યે છીયે, તથા અંતકરણથી આવકાર દઈયે છીયે; કેમકે તમોએ જે ફતેહ મેલવી છે તે જેમ અસાધારણ તેમ બહુ ઉંડા વીસ્તારપર તેની અસર ફેલાવનારી છે, અને આ મોટા દેશની તવારીખમાં તેથી એક નવો સને ચાલુ થશે.

આ તકે તમને યાદ આપવાની અમો રજા લઈએ છીયે કે, અમદાવાદ તમારું ખાસ આભારી છે; કેમકે કાપડ સુતરની મીલોના જે ઉદ્યોગો આ શહેરમાં જડ ધાલો છે, અને જેથી આ શહેરની વસ્તીના મોટા ભાગને નોકરી મળી છે, તેની ફતેહનું મુખ્ય માન, લગભગ પાંત્રીસ વરસ આગમ્ય આ શહેરમાં ઊભી કરવામાં આવેલી પેહેલ વેહેલી મીલને તમો તરફથી મળેલી કીમતી મદદને ઘટે છે.

આ વાંત પણ અમો ભુલી જઈ શકતા નથી કે, ઘણીક સદીઓ થઈ તમારા વડીલોએ ગુજરાતને પોતાનું સ્વદેશ બનાવ્યું છે. તેટલા માટે આ પ્રાંતને તમારું સ્વદેશ ગણવાની હીંમત કરી જણાવવાની રજા લઈએ છીએ કે, તેની તવારીખમાં મહમુર થયેલાં આ પાયતખત શહેરમાં તમો વધુ વખત થોભવાને શક્તીવાન થયા હોત, તો અમો અંતકરણથી બહુજ ખુશી થાત. એમ છતાં આ માનપત્ર લેવાનું સ્વીકારી તમોએ અમને જે માન આપ્યું છે તેની કીંમત અમો પીછાણ્યે છીયે; અને તમને ખાતરી આપવાની રજા લઈએ છીયે કે, સ્વદેશ તરફના તમારા મોટા પયાર, તેને માટે સઘળા સ્વારથને ભોગમાં આપવાના તમારા ઉમદા ખવાસ, એકજ નેમ, ભારે ચાલાકી, અને નયાત જત કે મહજબના તફાવત વગર તમારા સવદેશી ભાઈઓના લાભ માટે વરસો થયાં તમોએ ખેંચેલી ઝેંહમત દરમયાન, તમોએ દેખાડેલા અચલ ઉમંગ અને ખંત તરફ ભારે ઉપકાર અને ઉલટ સાથે અમો જોતા આવયા છીયે.

હીંદુસતાનના ખરેખરા ઉત્તમ પુત્રોમાંના એક તમો છો અને આ દેશ તથા તેની ઘણી હાજતો અને ધ્યંચાઓનું જે અંગત જ્ઞાન તમો ધરાવો છો, તેને લીધે તેના પ્રતીનીધી તરીકે મહાન અગ્રેજ પ્રજા આગળ કામ કરવાને તમે ઘણાજ લાયક છો. તેટલા માટે, અગ્રેજ પ્રજાની અને ખાસ કરીને સેનત્રલ ફીનસખરીના ચુંટણી કરનારાઓના ઇનસાફ તથા નયાય તરફના પયાર અને ઉમદા મનની ઉદારતાનાં પરીણામમાં, ઈંગલંડની આમની સભામાં એક મેલવવામાં તમે ફતેહ મેલવી તેથી આ દેશના દરેક ભાગમાં ખુશહાલી પંથરાઈ ગઈ. હવે તમને તમારા સવદેશની સેવા બજાવવાને વધારે મોટી તક મળી છે, અને આ બેહાલ

શાહનશાહતના દેશીઓ માટે મંજૂર બિપચોગી થવા માટેના એક નવો રસતો ભવીષ્યમાં એથી ખુલો થશે.

તમારા પુત્રનાં અકાળ મરણથી તમે ઉપર ને ભારે આકૃત આવી પડી છે, તે માટે અમે અંતકરણથી દલગીર છીએ, અને તમારા તરફ દીલસોજી ધરાવે છીએ. પણ એ આકૃત છતાં તમે હમણા અમારી વચ્ચે આવી ઉભા છો, તે બીના તમારા દેશ માટેના તમારા ભક્તીભાવની, અને બહાર મંજૂર તરફની ફરજ બળવવાથી દુર નહીં નાહાસવાની, તમારી ખરી લાગણીની સાબિતી છે. આખો દેશ એક આવાજે તમોને મુખારકબાદી આપવા, અને તમારાં વહાલાં વતનમાં તમે પાછા ફર્યા તે વખતે તમને આવકાર દેવા નીકલ્યો છે તેમાં અજબ થવાનું કંઈ પણ કારણ તેટલા માટે રહેતું નથી.

સેવટે, સાહેબ, આપણાં સામાન્ય વતનની તમોએ બળવેલી સંખ્યાબંધ સેવા માટે અમે તમારો ફરીથી ઊપકાર માન્યે છીએ, અને અંતકરણથી કુવા માગ્યે છીએ કે, તમારા સવદેશનાં ભલાં માટેનાં કામમાં વધારે મોટી ફતેહ મેલવવાને, તથા જે નામના હમણાં મુઘીમાં તમે મેલવી છે તેમાં વધારો કરવાને, તનદરોસતી અને કબૂત સાથે દીરઘાયુષ્ય તમે મોગવો.

આનરેબલ મીં રણછોડલાલ માનપત્ર વાંચી રહેવા પછી મીં દાદાભાઈ જવાબ આપવાને ઊઠ્યા, પણ લોકોએ જબરો આવકાર આપી દુરેરના પોકારો કરવાથી એક બે મીનીટ તેમને ચુપ ઉભું રહેવું પડ્યું હતું. મીં દાદાભાઈ બોલ્યા કે, મીં રણછોડલાલ અને ગ્રહસથો,—મારે તમોને ઘણાજ થોડા શબ્દો કહેવા છે. તમોએ ગુજરાતને મારો સવદેશ જણાવ્યો છે પણ તે મારો એકલાનો સવદેશ નથી; પણ આખી પારસી કોમ આગલા હીંદુ રાજ્યોએ ગુજરાતને તેમનું વતન બનાવા દીધું તે માટે હસાનમંદ છે. તમોએ આ શહેરના રૂના ઉદ્યોગ વીશે જે ઇસારો કીધો છે તે માટે, મીં રણછોડલાલ, હું તમોને મુખારકબાદી આપું છું કે, તમોજ પેહલી મોલ આ શહેરમાં ઉભી કરનારા હતા, અને હમણા આ શહેરમાં ઘણી મીલો થયલી જોઈને હું ખુશી થાઉં છું. ગ્રહસથો, તમોએ મને જે દીલોજની ભર્યો આવકાર આપ્યો છે તે માટે હું તમારો ખરાં જીગરથી આભાર માનું છું.

મીં દાદાભાઈનું ભાષણ પડે થતાં પાછી તાલીઓની ગરજના થઈ પડી હતી. આ પછે સોનેરી કોનખાબના મોઠા કંઠકામાં લપેટી માનપત્ર

મીં દાદાભાઈને એનાયત કરવામાં આવ્યું હતું અને નાળીએર આપી કુલના હાર પહેરાવામાં આવ્યા હતા. મીં દીનશાહ એદલત વાછાને પણ કુલના હાર શેઠીઆએ પહેરાવ્યા હતા. મંડપમાં ઉભી રાખેલી છોકરીઓ અને છોકરાઓએ ગીતો ગાયાં હતાં, અને મંડપમાં દાખલ થવા આગમ્ય મીં માણેકલાલ માસતરની છોડી બાઈ કમળાએ શેઠ દાદાભાઈને કંકનો ચાંદલો કરી ચોખા છાંટી આવડણા લીધા હતાં. મંડપમાંથી નીકળતી વખતની ભીડ પણ જખરી હતી અને મહામુશીબતે પોલીસની મદદ લઈ શેઠ દાદાભાઈને માટે મારગ કરવામાં આવ્યો હતો. સ્ટેશન ઉપર જતી વખતે પણ લોકોએ હુરેના પોકારો કરી મેલયા હતા, જેમને શેઠ દાદાભાઈએ ઉભા રહીને નમીને સલામ કીધી હતી.

આ પછી સ્ટેશન ઉપરના રીફ્રેશમેંટ રૂમમાં શેઠ દાદાભાઈ તથા મીં દીનશાહ એદલત વાછાને નમસ્તો આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ટેબલ ઉપર શ્રીષ્ઠ ગ્રહસથો બેઠા હતા અને બીજા ઘણાકોને નાસીપાસ થવું પડ્યું હતું. શેઠ દાદાભાઈ જમતા હતા તે વખતે છોકરીઓએ એક ગરબી ગાઈ હતી અને તેજ વેળાએ માણીઆના ઠાકોર સાહેબ શેઠ દાદાભાઈને મલવા આવવા હતા. લોકો હવે રીફ્રેશમેંટ રૂમની પાછળ આવી શેઠ દાદાભાઈને નીહાળવા લાગ્યા હતા, અને જયારે તેમને રજપુતાના રેલવેની સલુનમાં લઈ જવામાં આવ્યા તયારે નાની અને મોટી બંને રેલવેના પ્લાટ ફારમો ઉપર કુલો પંથરાઈ રહ્યાં હતાં. સલુનમાં બેઠા પછી પણ ડાક્ટર બેનજમીન, મીં શોરાબજી દીનશા કરાકા વીજેરે ગ્રહસથોએ અંગ્રેજીમાં તેમજ ફારસીમાં મીં દાદાભાઈની તારીફ કરી તેમને ભલી કુવા ચાહી હતી. આ આખો વખત સુંદર બેઠક વાગતું રહ્યું હતું. પોણા દશને બદલે આજે પોણા અગીયાર વાગે મેલ ત્રેન ઉપડી હતી, જેથી લોકોને મીં દાદાભાઈનાં દરશણ કરવાનો વધુ વખત મલયો હતો. મીલના મજુરો બે કલાક કામ બંધ કરી બાહરે આવ્યા હતા, જેઓએ પણ મીં દાદાભાઈના ચેહરો જોવાને અજબ જેવી ઊલટ બતાવી હતી. છેક અગીઆર વાગા સુધી લોક વીખરાયું નહોતું. આવી ભારે ગીરદી થવા છતાં પોલીસ ધનસ્પેક્ટર મીં ગ્રેની જતી મેહનત અને સારા બંદાબસતને લીધે કોઈને કશો પણ અકસમાત થવા પામ્યો નથી. છેક સાબરમતીનાં સ્ટેશન સુધી ઘણાક ગ્રહસથો શેઠ દાદાભાઈને મુકવા ગયા હતા, અને સાબરમતીના સ્ટેશન ઉપર સ્ટેશન માસતર રાય સાહેબ મુલકરાય નીહાલચંદ શેઠ દાદાભાઈને હાર પહેરાવી ઝોટો આપ્યો હતો.

કોઠ દાદાભાઈને ખીઆવર, અજમેર, અને ખીજાં સટેશનના ઉપર પણ
માન મળનાર છે અને તે વીશેના તાર અત્રે મીં દાદાભાઈને મળ્યા હતા.

આ મુલ પ્રસંગે જે ગાયના છોરીઓએ ગાયાં હતાં, તે નીચે
મુજબ છે :

હરીગીત.

ધન્ય કૃપ્ય ભારત ભૂમિની
દાદાભાઈ નર નીપજ્યા,
એ તો અહોનર કોહીનૂર
જાણે જગતમાં ઊપજ્યા ;
થઈ એમ. પી. શાભા વધારી
આપની ને દેશની,
કરીએ અભિવંદન અમે
સૌ દાદાભાઈ નરેશનની.

૧ •

વસીયા વિલાયત અર્ધ સૈકુ
વપ્ત નાણાં ખરચીઆં,
હિંદની ગરીબી, ખર્ચ, મોજો
આદિ વિષયો ચરચીઆ,
સંકટ ખસેડ્યાં સ્વાર્થ તજીને
ધીરજ આગ્રહ ધારીઓ,
ધન લોક ફીન્સખરી તણા
જાતી વેમ વિદારીઓ.

૨

બહુ મોટા મનના એ મહાજન
કરી પરીક્ષા આપની,
કાઠયા ચુંટી ચતુરાધથી
ખૂજ જાણી પ્રતાપની ;
સંસારની કે સ્વાર્થની
અડચણો ઊરે નવ ધરી,
ધરી દાઝ દેશ સ્થીતિ ને તણી
આંખા અહીં એધણી કરી.

૩

દેશી અને પરદેશીનાં મત
એચીઆં એકજ સમે,
નથી થયો એવો વીર આમે
સ્તુતી મળી કરીએ અમે

દધ્ધે દિલાસો પ્રભુ પ્રણમી
આપ ગત સુતનો અમે
તેથી અહોનર સુમી, શાંતી
પામજો ઊરમાં તમે.

૪

મહારાણીજીને જય થજો
યજ થજો દાદાભાઈની,
દીર્ઘાયુ પામો ખેલ જણાં
બુલો ન ભારતી માયની
સો બોલો જય જય થજો
ધાર્યાં કાર્ય સફળ થજો
દાદાભાઈનાં દાન હીંદને
હમેશાં ઊત્તમ હોજો.

૫

ગરબી.

ધન્ય ભાગ્ય અમારાં આજ, અમે સહુ મળીયારે,
દેશી જનનો રૂડો એ તાજ, વધાવાને ઢળીયારે.
સ્વદેશીઆના હિત કાજ, વિચરી વિલાયતરે,
લીધું એમ. પી.નું શુભ નામ, હિમત નવ હારીરે.
સ્થિરતા કરી ત્યાં બહુ દીન, સ્વદેશ પધાર્યારે,
વધાવા દેશ વિદેશના લોક, જગેજગ આબ્યારે,
જય થાઓ તમારે આ વાર, સહુ જન માગેરે,
આવા અવસર આપો સો વાર, સહુ દેશ જાગેરે.
વિકટોરીઆનું શુભ રાજ, અમારી આ સ્થિતિરે,
અમ ઉપર છે બહુ દાજ, નથી કાંઈ ભીતિરે.
પ્રભુ રાજ ઠોકો બહુ વર્ષ, બાળાની છે આશીશરે,
થાઓ દાદા આવા અનેક, જેની રૂડી કોશીશરે.
ધન્ય જનની દાદાની ધન્ય, જેણે નર જાણીયારે,
પિતા નવરોજને પણ ધન્ય, જેને પુત્ર મળીઓરે.

ગુજરાત પાટણની પ્રજા તરફથી મેસાણાના સ્ટેશન
ઉપર મીંઠ દાદાભાઈને માનપત્ર આપવાને
હાજર થયલું ઉપચુટેશન.

મેસાણા, તા. ૨૧ મી ડીસેમ્બર.

આખી હીંદ ખલકના હિતેશ્રી અને પરોપકારી નર મીંઠ દાદાભાઈ
નવરોજ એમ. પી. ને માન આપવાને આજે સહવારે પાટણની પ્રજાનું

ડેપ્યુટેશન, તયાંના જાણીતા નગરશેઠ રાં હેમચંદ વસતાચંદ લઈ આવયા
 હતા. પાટણ શહેરના ડેપ્યુટેશનમાં પ્રજા તરફથી મીં ચંલુધર લક્ષ્મણજી
 દશાઈ, મીં નથુ મીયાં સુખેદાર, મીં ચુનીલાલ વઈશનવના શેઠ, કવી
 દશરથલાલ ગંગારામ, મીં ગુણવંતલાલ ગીરધરરાય મજમુનદાર, મીં
 મહીપતરાય મજમુનદાર, મીં લેહરચંદ વકીલ, મીં શીવશંકર વકીલ,
 મીં મગનલાલ વકીલ, મીં વસતાચંદ વકીલ, મીં વીદ્યાશંકર વકીલ,
 શેઠ હરીચંદ દલછા, મીં ભીખાચંદ વકીલ, મીં ગણપતરાવ ઉમીયા-
 શંકર, ઇત્યાદી ગ્રહસથો હાજર થયા હતા. મેલ ત્રેન રાખેતા કરતાં
 મોડી આવયાથી લોકોની અધીરાઈના પાર રહ્યો ન હતો. પણ ખખર
 પડી કે આ માહાન પુરૂષને લીધેજ આગ ગાડીને મોકું થયું છે. ગાડી
 યલાટફરમ ઉપર આવતાંજ પાટણ શહેરની પ્રજા તરફના ડેપ્યુટેશને તેમ-
 જ મેસાણાના લોકોએ મીં દાદાભાઈને કુલોથી વધાવી લીધા હતા. આ
 વખતે સંખ્યાબંધ માણસોનાં ટોળાંએ હુરે અને તાળીઓના ગગડાટ
 મચાવી દીધા હતા. ગુજરાત પાટણ શહેરના નગરશેઠ હેમચંદ વસતા-
 ચંદની ઓળખ મીં દાદાભાઈ સાથે પાટણ શહેરના સીવીલ સરજન
 ખાનસાહેબ એદલજી રસતમજીએ કરાવી હતી. નગરશેઠ હેમચંદ વસ-
 તાચંદ તે બાદ વેટીંગ રૂમમાં મીં દાદાભાઈને પાનગુલાબ લેવાને વીનંતી
 કરી હતી તે માન સાથે સવીકારવામાં આવી હતી. મેસાણાના વકીલ
 મીં ગોવિંદભાઈ, ડાકટર અનુભાઈ, આવરશીયર ખુશાલદાસ, નગરશેઠ
 હાહ્યાભાઈ ઇત્યાદી મેસાણાના ગ્રહસથો તેમજ મીં મગનલાલ કાળીદાસ
 અવલકારકુન અને પોલીસ નાયબ મુખા મીં કોટવાલ તેમજ મેસાણાના
 શેઠદાર ઇત્યાદી ખેસુમાર લોકોની ઠઠવએ મીં દાદાભાઈ અને મીં વાછા
 ઉતરી વેટીંગ રૂમમાં પધારયા હતા જ્યાં કુલોનો વરસાદ તેમના ઉપર વર-
 સવો ચાલુ રહ્યો હતો. શુરઆતમાં મીં દાદાભાઈએ ખુરશી ઉપર
 બેઠક લીધા પછી તેમની નેડે મીં વાછા પણ ખીરાજ્યા હતા, અને વેટી-
 ગ રૂમ માણસોથી એટલી ખંધી ભરાઈ ગઈ હતી કે કોઈ કોઈનું સાંભળ-
 કાને અશક્ત થઈ પડ્યા હતા. પણ મીં એદલજી ડાકટરે સઘળાની
 ઓળખ કરાવ્યા બાદ નગરશેઠ હેમચંદ વસતાચંદ પાટણવાળાએ દશાઈ
 ચંલુધર લક્ષ્મણજીને માનપત્ર વાંચવા આપ્યું હતું. તે તેમણે વાંચવા
 બાદ નગરશેઠ રૂપાંના ભુંગળામાં મુકી એનાયત કર્યું હતું. મીં વીદ-
 યાશંકર વકીલે પાટણના કવી દશરથલાલની ઓળખ કરાવતાં તેમણે કવી-
 મા પોતાની ખનાવેલી વાંચી સંભલાવી મુનેરી અક્ષરે લખેલી તેમને એ-

નાયત કરી હતી. બાદ દશાઈ શંભુધરે કેટલુંક તેમના માનમાં કહ્યું પાટણ શહેરમાં પધારવા વળતી ફેરા આમંત્રણ કર્યું હતું. તે માટે વખતની તંગાસને લીધે દીલગીરી દેખાડી પોતાની અશક્યતા બતાવી હતી. નગરશેઠ હેમચંદ વસતાચંદ આનરેબલ મીં. દાદાભાઈને ખુલ્લો મોહાટો હાર પેહરાવી તોરો, અતર, ગુલાસ, પાન છતીયદી આપ્યાં હતાં. બાદ મેસાણા ગામના લોકો તરફથી મીં. ગોર્વાદલાઈ રણછોડલાઈએ મેવાની છાખડીઓ આપી હતી, જે પછી હાર, તોરા અને પાન સોપારી લઈ મીં. દાદાભાઈ લોકોના ઉપકાર માની ગાડીમાં બેસવા ઉઠ્યા હતા. તે વેળા તેમજ ગાડી ઉપડી ત્યાં સુધી ફુલોની વરસાટી કરવામાં આવી હતી. પાછા ગાડી ઉપડતી વેળા પાન ગુલાબ આપ્યાં હતાં. મેલ ત્રેન બારને સુડતાળીસે આવી બારને સતાવને ઊપડી હતી. પાટણના પ્રજાના ડેપુટેશનના અહુસથોએ સ્ટેશનને શણગારવાની પરવાનગી માગી હતી, પણ સ્ટેશન માસતરે આગળથી લખાણ કરી તેમ કરવા માટે ના પાડી હતી, પણ વેર્ટીંગ રૂમમાં પાન સોપારી આપવાને માટે પોતા તરફની ખુશી બતાવી હતી.

મેસાણા સ્ટેશનને મીં. દાદાભાઈને જે માન મલતું તે જોઈ ફરજ અને સેકંડ ક્લાસમાં બેઠેલા યુરોપીયનો ઘણા રાજ થતા હતા, અને તેઓ પણ જાણે પાટણ અને મેસાણાની પ્રજાની લાગણીમાં પોતાની સામેલગીરી આપતા હોય તેમ દેખાતા હતા.

મીં. દાદાભાઈ નવરોજીને મુંબઈની પ્રજાએ ભારે હરખભર્યો આવકાર આપ્યો ઉપરથી ઈંગલંડનાં એક નામીયાં પત્રે જણાવેલા ધયાન પહોંચાડવા નોગ વીચારો.

(From "Bombay Samachar," 26th December 1893.)

મુંબઈના કીનારા ઉપર પગ મુકતી વેળા મીં. દાદાભાઈ નવરોજીને દેશી પ્રજાએ ભારે હરખ તથા જોશભર્યો જે આવકાર આપ્યો હતો તેમ લગતી માત્ર ટુંક ખબર ઈંગલંડના છેલ્લા મેલ ઊપડ્યો તે વેળા કરી વળી હતી. તે આવકારની મોટાઈનો ખ્યાલ સંપૂર્ણ રીતે બાંધ

અને તેને લગતા હવાલો વીગતે મળ્યા પછીજ અંગ્રેજ પ્રજાને મુજ
 પડ્યું હશે, અને તે વેળા તેનાં મન ઉપર કેવી અસર થઈ હતી તે
 હવે પછી આપણે જાણવા પામીશું. પણ શુદ્ધઆતમાં મળેલી થોડી
 જાણી ખબરો ઉપરથી પણ તેની મોટાઈનું તોલ ત્યાંનાં કેટલાંક પત્રોએ
 ખસખસ કીધેલું જણાય છે. તેમાં લીબરલ પક્ષનાં વાજંત્ર ગણાતાં
 લંડનનાં નામીયાં “ડેલી ન્યુસ” પત્રે લીધેલી તેની ખબર બહુ ધ્યાન
 પહોંચાડવા જેવી છે. મીં દાદાભાઈને મળેલા આવકારને લગતી કેટ-
 લીક હકીકત મુંબઈથી તેના ઉપર વીજળીક તારથી પહોંચાડવામાં આવી
 હતી તે ઉપરથી ભારે ખુશાલી ખતાવવા સાથે તેણે લખ્યું હતું કે, સઘ-
 ની દેશી કોમોનાં દીલ મીં દાદાભાઈ પોતાની તરફ ખેંચી શક્યા તે
 બીના જેમ તેમને માટે માન ઉત્પન્ન કરનારી તેમ પ્રજાનાં ભવિષ્ય માટે
 ખુશી થવા જેવી છે. કોમ કોમને જોડનારી એક સાંકળનો ભાગ બનવ-
 યા જેવું મીં દાદાભાઈએ કીધું હતું અને તે માટે, “ડેલી ન્યુસ”ના અભી-
 પ્રાય મુજબ, તેઓને “પ્રજાનું લઘું કરનાર” કહેવામાં ખોટું થશે
 નહીં. આગળ વધી તેણે ઉમેદ ખતાવી હતી કે, મુંબઈની જુદી જુદી
 કોમો વચ્ચે મીં દાદાભાઈની હાજરીથી જારે એકદીલી જનમ પામી છે
 ત્યારે હીંદુઓ અને મોહમેદનો વચ્ચે હુલડ જેવો ગમખાર ખનાવ ફરી
 ખનવા પામશે નહીં. “ડેલી ન્યુસ” નાં આવાં વીવેચનને હરખના
 ખાલી ઊભરા તરીકે અલખતે પસાર કરવાનું નથી. તેણે દરશાવેલા
 વીચારે સાચા તથા દુરદેશી ભરેલા છે. મીં દાદાભાઈ જેવા રાજદવારી-
 ઓ દેશી પ્રજાને બાંધનારી એખલાસ તથા મોહખતની સાંકળ જેવા છે
 તેમાં કશો શક નથી. પ્રજાને તેઓ એવું શીખવે છે કે સઘની દેશી
 કોમો જ્યારે એક પરદેશી રાજના છાયા હેઠળ વસે છે ત્યારે તેમનાં સુખ
 તથા દુખ અને લાલ તથા ગેરલાલ પણ સરખાં હોવાં જોઈએ: જે કામોથી
 એક કોમને સુખ અથવા લાલ થશે તે કામોથી બીજી કોમને દુખ અથ-
 વા ગેરલાલ થવાનો નથી. સઘનાઓએ ત્યારે એકદીલી સાથે કામ લઈ
 આખી પ્રજાના જુદી જુદી ખાખતના વધારા માટે કાયદા પુરવક તજવીજ
 ચલાવતા રહેવું જોઈએ છે. મીં દાદાભાઈ તથા બીજા આપણા દેશી
 રાજદવારીઓ મત શીખવતા આવીઆ છે, અને તેનો ફલાવો પ્રજા
 એ સારી પેઠે થવા પામે એમ સરવ સમજી દેશીઓ ઇછશે. તેમ
 આથી પ્રજાના સઘળા ભાગો વચ્ચે મોહખતનો ગાંઠ વાળવા જેવું પરીણામ
 અચીત નીપજશે, અને તે પછી, “ડેલી ન્યુસ”, આશા ખતાવે છે તે મુજ-

બ, હુલડોનું નેહેસ્ટ કદમ પાણુ પ્રજા વચેથી આપોઆપ નાણુદ થયા વીના રહેશે નહીં.

અઉદીચ પ્રહમસમાજનો ત્રીજા વારસીક મેળાવડો

(From "Bombay Samachar," 28th December 1893.)

અઉદીચ સહજ પ્રાહમજોની યાત્રી બંધારણમાં ચોકસ સુધારા અપલ કરવાના હેતુથી ઉભી કરવામાં આવેલી અઉદીચ પ્રહમસમાજનો ત્રીજા વારસીક મેળાવડાની બીજા દીવસની બેઠક ગઈ કાલે બપોર પાંચે વાગતાને અમલે ફરામજી કાવસજી ઇનસ્ટીટ્યુટનાં દીવાનખાનામાં મીં જગન્નાથ ઇછારામ પુરોહીતના પ્રમુખપણા હેઠલ થઈ હતી. પ્રસંગે શુદ્ધઆતમાં ગઈ પરમ દીનની માફક વેદ મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરવામાં આવ્યું હતું અને ચાર વેદોનું પુજન કરી હરહર મહાદેવની જાલાવવામાં આવી હતી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુખ્યારકબાદી ઇછનારો તારનો સંદેશો મોકલવાનો ઠરાવ.

હરહર મહાદેવની જય પોકારવામાં આવયા બાદ પ્રમુખે જણાવ્યું કે, ગ્રહસ્થો આપણું આજનું કામ આપણે આરંભીએ તે આગમન એક અતી અગતની બાબત તમારો આગળ રજુ કરવાની છે. તે કાંઈ નહીં પણ હીંદના ખેરખાહ મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ (તાલીઓન આવાજ) હીંદુસતાનના ભલાં માટે જે કાંઈ કર્યું છે તે માટે તેમને ઉપકાર માનવાનો ઠરાવ પસાર કરવાનો છે. તેઓ હીંદુસતાનમાં પધારેલા છે ત્યારે તે તકનો લાભ લઈ આપણે તેમનો ઉપકાર માનવો એ યોગ્ય છે. હું તેટલા માટે આશા રાખું છું કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજી હીંદુસતાનની જે કીંમતી સેવા બજાવતા આવયા છે તે માટે તેમનો ઉપકાર માનવાની દરખાસત અત્રે રજુ કરવામાં આવશે.

મીં ગીરજશંકર કાશીરામિ એ દરખાસત રજુ કરતાં જણાવ્યું કે, ગ્રહસ્થો મને એક એવું અગતનું કામ સોંપવામાં આવેલું છે તે બજાવવામાં મને અતી આનંદ થયા વીના રહેતો નથી; હીંદુસતાનના ખેરખાહ અને ભણું કરનાર મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ માતાં ૩૭ ડીસેમ્બરે સુબઈ મધે પાલવા બંદરે ઉપર પદ મેલયો વખતે ઘોકોએ તેમને જે ઉતસાહથી માન આપ્યું તેજ દેખાડી આ

છે કે, પ્રજાની લાગણી તેમની તરફ કેવા પ્રકારની છે. આપણી સમાજ તેમને જે સુખારક્યાદી ધણે છે તે કાંઈ તેમના રાજકીય કામને માટે નહીં પણ હિંદુસતાનનાં કલ્યાણને માટે તેઓ જે કાંઈ કરતા આવ્યા છે તે ધ્યાનમાં રાખી ધણવામાં આવે છે. આપણી આ અહમ-સમાજને રાજકીય બાબતો સાથે કશો સંબંધ નથી. તે તો ફક્ત સંસારી બાબતો ઉપર વીચાર ચલાવનારો એક મેલાવડો છે અને તેટલાજ માટે મીં દાદાભાઈ હિંદુસતાનના લોકોની સંસારી હાલત સુધારવાના હિતુથી જે કાંઈ કરતા આવ્યા છે તે ધ્યાનમાં રાખી આપણે તેમનો ઉપકાર માનવા તત્પર થયા છીએ. મીં દાદાભાઈ કેવા યુરો ધરાવે છે તેનું વરણન લખાણથી અતરે કરવાનો કશો જરૂર નથી, કારણ કે તેઓ કેટલા ભલા ગરહસત છે તે સઉ કોઈ જાણે છે. તોપણ મને આ વગર ચાલતું નથી કે, તેમની જાહેર કારકીરદી અને નીતી એવી દાખલો લેવા લાયક છે કે કદાચ તે તેમના કોઈ દુશ્મન હોય તેઓ તેમની કીરતીને કલંક લગાડી શકશે નહીં. તેઓ હમણા લાહોર ખેંચી ભરવામાં આવેલા નેશનલ કાનગરેસના મેલાવડામાં પ્રમુખ તરીકે કામ કરે છે (તાલીઓના અવાજ) તે વખતે તેમને આપણા આ ઉદ્યોગની ખબર તાર મારફતે જાણાવવાની પ્રમુખને આપણે વીનંતી કર્યે છે. આવી રીતે તેમનો ઉપકાર માનવાનો ઠરાવ પસાર કરવામાં અહીંયા અહમસમાજ પોતાનાં કરતવ્ય કરમ શીવાય બીજું કશું વધારે કરતી નથી. તેમનાં યુરોનું વરણન કરતાં તેઓએ આપણે માટે હાલમાં જે એક અતી અગતનું કામ બજાવ્યું છે તે વીધે મારે તમને જાણવું જોઈએ. સનદી નોકરીને લગતી સીવીલ સરવીસને નામે આપણી જાહેર હરીફાઈની પરીક્ષા ધંગલડ જોડે હિંદુસતાનમાં પણ લેવામાં આવે એવો ઠરાવ પારલામેન્ટ સભામાં પસાર કરાવવામાં તેઓ આગેવાન ભાગ લીધા છે, અને તે કામ બજાવી તેઓએ આપણી કીમતી સેવા બજાવી છે. ટુંકમાં કહેતાં સુરયનો પ્રકાશજેમ ઢાંક્યો હોય નથી તેમ તેમના યુરો પણ જાહેરમાં આવ્યા વીના રહ્યા નથી. તેથી એવી દરખાસત મેલું છું કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજી પારલામેન્ટ સભાના અધીકારી થવા પામ્યા છે, તે માટે આ અહીંયા અહમસમાજ તેમને સુખારક્યાદી ધણે છે અને હિંદુસતાનના સઘળા વરણના લોકોની નયાત જાતનો તકાવત રાખ્યા વગર તેઓ જે કીમતી સેવા બજાવતા આવ્યા છે તે માટે સમાજ તેમનો ઉપકાર માને છે. બીજી દરખાસત હું એ રજુ કરું છું કે, આપણી આ લાગણીની ખબર તાર મારફતે આજને આજ તેમને પહોંચાડવી. (તાલીઓના અવાજ.)

મીં કૃષ્ણાશંકર ગીરજશંકરે આ દરખાસતને ટેકો આપતાં મીં આધના યુરોનું વરણન કર્યું હતું અને તન, મન તથા ધનના ભાગ આપી તેઓ હિંદુસતાનના ભલાં માટે જે કરતા આવ્યા છે તે માટે

તેમની પ્રશંસા કરી હતી અને બિપકાર માનયો હતો. મથુરાવાળા જે-
તીથી માધવ લાલજી અને મી० મણીશંકર ગવરીશંકર બંને પણ આ
દરખાસતને ટેકા આપ્યો હતો.

મી० મનીશંકર દરખાસતને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે, મહસયો,
મી० દાદાભાઈ નવરોજી જાતે એક પારસી છે તે છતાં નયાત જાતને
કોઈ પણ તફાવત રાખ્યા વગર હીંદુસતાનના સઘળા વરજોના લોકોનું
બંધું કરવા તેઓ તતપર રહ્યા છે. પરકીય રાજ્યની મોટી સભામાં
તેમની આગમજ કોઈ પુરૂષ દાખલ થવા પામ્યો હોય એવો એક પણ
દાખલો છતીહાસમાંથી મળતો નથી. મી० દાદાભાઈ પોતાના ધર્મરક્ષ
અને આશ્રવણીથી પારલામેન્ટ સભામાં દાખલ થવા પામ્યા છે અને
તેમના તે યુજોનું આપણે અનુકરણ કરીએ તો, પ્તાતરી રાખજો કે
આપણે પણ આપણું માથે ઉઠાવેલું કામ પાર પાડવામાં ક્તેહમાં
નીવડયું.

પ્રમુખની મુચનાં ઉપરથી શેવટે સરવાનું મતે આ દરખાસતો તાલ્લી
ઓના અવાજ વચે પસાર કરવામાં આવી હતી.

મુંબઈની મથુનીસીપલ કારપોરેશનને મી० દાદાભાઈ નવરોજીને ગઈ પરમ દીને ટાઉન હાલ મધે આપેલું માનપત્ર.

(From "Bombay Samachar," 13th January 1894.)

મુંબઈની પ્રજા તરફથી મથુનીસીપલ કારપોરેશને મી० દાદાભાઈ
નવરોજીને ગઈ પરમ દીને ટાઉન હાલ મધે માનપત્ર યેનાયત કરયું,
બનાવ તેની જાતે આપણા દેશમાં આ પેહલીજવાર બન્યો છે. મ
નીસીપાલીટીઓને હાથે માનપત્ર મેળવવાનું માન જે નામીચા નરો હમ
સુધી મેળવતા આવ્યા છે, તેઓ ઘણુંકરી દેશના નાના મોટા હાકમો હ
મુંબઈની મથુનીસીપાલીટીએ સારી જેવી સંખ્યાના હાકમેને તે મુજ
માનપત્રો આપ્યાં છે, અને તેમના ઉપરાંત કેટલાક બાદશાહી પ
ણાઓને પણ તેવું માન તેણે આપ્યું છે; પણ કોઈ નામીચો હ
તેના તરફથી તે મેળવવાને અત્યાર સુધી ભાગ્યશાલી નીવડ્યો ન હ
તેવો પ્રસંગ મી० દાદાભાઈના સંબંધમાં હાલ પેહલો બન્યો છે, અને

દલાભાટે મુંબઈના ઇતીહાસમાં તે યાદગાર થઈ પડ્યા વીના રહેશે નહીં. મથુનીસીપાલીટીએ તેમને આપેલું માનપત્ર દુકું અને મુદ્રાસર હતું; મીં દાદાભાઈએ મુંબઈના એક શહેરી દાખલ તેની જે જે સેવા બજાવી છે તે વીશે તેમાં ઇશારા કર્યા પછી, પારલામેંટના અધીકારી તેઓ થવાથી શહેરને કેટલું માન મળ્યું છે તે તેમાં દરશાવ્યું છે, અને શેવટે તેમની કારકીરદીમાં તેમને ફતેહ ઇછી છે. મીં દાદાભાઈએ વાળેલો ઉતર તેજ પ્રમાણે ટુકો પણ અસરકારક શબ્દોમાં રચેલો હતો. જુદી જુદી કેલીક બાબતો ઉપર તેઓ થોડું થોડું બોલ્યા હતા, અને તે દરેક ઉપર તેઓએ કીધેલાં વીવેચનની જે મતલબ ગઈ કાલના અંકમાં અમારે આપી હતી, તે અમારા સરવ વાંચનારાઓએ ખુશાલી તથા સંતોષ સાથે વાંચી હશે. તેમાં એક બીના સઉથી વધુ ધ્યાન પોહોંચાડવા જગ તેમને માલમ પડી હશે. દશના જે જે ભાગોમાં ગયા થોડા દીવસને દરમિયાન મીં દાદાભાઈ ફરી આવ્યા છે તે સઘળા ભાગોની પ્રજાએ માનપત્રો તેમજ ભાષનો મારફતે એકસરખી રીતે એવું જણાવ્યું હતું કે દશની દરેક વરગ તથા સ્થિતીની પ્રજાના પ્રતીનીધી ગણાવાને મીં દાદાભાઈ ખરે લાયક છે. ગઈ પરમ દીને પોતાનાં ભાષણ મધે તે બીના ઉપર મીં દાદાભાઈએ મોટા સંતોષ સાથે વીવેચન કર્યું હતું; અને તે સંતોષમાં, અમારી ખાતરી છે કે, આખી દેશી પ્રજા સામેલ થશે. મીં દાદાભાઈએ આગળ વધી જણાવ્યું હતું કે આપણું મુંબઈ શહેર જેમાં જુદી જુદી કોમના લોકો સાથે વસી એખલાસ વચે પોતાનો કારોબાર ચલાવ્યા જાય છે, તેવી પ્રજાના પ્રતીનીધીઓએ મને માનપત્ર આપ્યું છે તે બીના પણ, પ્રજાના પ્રતીનીધી દાખલ મારા ઉપર ધરાવવામાં આવતા વીસવાસનું એક ચીનહું છે. તે વાતમાં કશો ફર નથી, અને કારપોરેશને આપેલાં માનપત્રને તે સબખથી કેટલેક દરજ્જે અગતનું સમજવામાં આવશે. તે માનપત્ર તેમજ દશના જુદા જુદા ભાગોની પ્રજાએ આપેલાં માનપત્રોથી જેમ હીંદી અંગરેજોની તેમજ ઇંગલંડની પ્રજાની ખાતરી થશે કે મીં દાદાભાઈ પારલામેંટ મધે યેસી જે કામ બજાવે છે, તેમાં તેમને દેશી પ્રજા તરફનો સંપુરણ ટેકો છે. પારલામેંટમાં તેમને પસંદ કરી મોકલનારા સેનત્રલ ફ્રીનસખરી કમ્પાના ચુંટણી કરણારાઓ પણ તે બીના જોઈ લીધા વીના રહેવાના નથી; અને તેમની તે વીષે ખાતરી થયાથી મીં દાદાભાઈને પોતાનાં કામમાં આગળ વધારો કરવાને બહુ ખુશી સાથે ટેકો આપતા તેમને આપણે જોવા લાગીશું.

મીં દાદાભાઈ નવરોજના માનમાં મીં કાબરાજ
અને તેમની બેટીઓ તરફથી કરવામાં
આવેલો આયતનો જલસો.

(From "Bombay Samachar," 19th January 1894.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજના માનમાં મીં કેપસર નવરોજ કાબ-
રાજ અને તેમની બેટીઓ તરફથી દશહીતકારી અને દશદાઝ તથા
મીં દાદાભાઈની જાહેર સેવાઓની કીરતીને લગતાં ગાયનોનો એક જલ-
સો ગઈ કાલ દને ફરામજ કાવસજ ઇનસટીટ્યુટમાં કરવામાં આવ્યો
હતો. તે માટે કાહડવામાં આવેલાં આમંત્રણને માન આપીને દશી
ગ્રહસથો અને બાનુઓની એક મોટી સંખ્યા મેળાવડામાં હાજર થઈ હ-
તી, અને પારસી બાનુઓના સુંદર ચકચકીત પેશાકથી આખું દીવાન-
ખાનુ શોભી રહ્યું હતું. આમંત્રણના કારડોપર જલસે સાંજના સવા
પાંચ વાગતે શરૂ કરવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું; પણ મરહુમ શેઠ
ગોકલદાસ તેજપાલના ધરમખાતાંને હસતકની-શાળાઓના ઇનામનો મે-
ળાવડો પણ ગઈ કાલે સાંજના સાડા ચાર વાગતે થયો હતો, અને તેના
પ્રમુખસ્થાને મીં દાદાભાઈ ખીરાજેલા હાવાથી તેઓ ત્યાંથી છ વાગતાં
સુધી કુરસદ પામી શક્યા ન હતા, અને તેથી મીં કાબરાજના જલસાના
મેળાવડામાં તેઓ લગભગ સવા છ વાગતે આવી પુગા ત્યાં સુધી જલસા-
નું કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું. તેઓ આવી પુગતાંજ આખા
મેળાવડાએ ઉભા થઈ, તાલીના ભારે ગગડાટ અને હરખના પેકારોથી
તેમને વધાવી લીધા હતા. બાદ જલસો શરૂ થયો હતો. તેમાં
ભાગ લેનારા બાનુઓ અને ગ્રહસથોએ જુદાં જુદાં ગાયનો છુટાં તેમજ
બેગા આવાજે ગાઈ ખતાવ્યાં હતાં, અને હાજર થયેલાં બાનુઓ અને
ગ્રહસથોએ દરેક ગાયન ગાનારને તાલીઓના આવાજથી વધાવી લીધાં
હતાં. જલસામાં ભાગ લેનારાં બાનુઓમાં મીં કાબરાજની છ બેટીઓ
બાઈ જરબાનુ દીનશાહ, બાઈ ગુલબાનુ તવરીયા, મીસ તેહમીના, મીસ
શેહેરબાનુ, મીસ શીરીન અને મીસ પીરોજ હતાં, અને ગ્રહસથોમાં મીં
કાબરાજ ઉપરાંત મીં વી. એન. ભાતખડે, મીં વીરજ, માસ્ટર જલ
કાબરાજ, મીં કાતરક, મીં કાસમઅલી અને મીં ફીરોજશાહ ખાટ-
લીવાલા હતા. જલસો એક કલાક અસુરો શરૂ કરવામાં આવ્યાથી કેટ-

લાંક લંબાણ ગાયનાને જો કે ટુકમાંજ પતાવવામાં આવયાં હતાં, છતાં રાતના પોણા આઠ વાગતાં સુધી તે પુરો થયો ન હતો. તે પુરો થવા બાદ મીં દાદાભાઈએ મીં કાબરાજ અને તેમની બેઠીઓના તેઓએ લીધેલી તસદી માટે ઉપકાર માનચો હતો. જે બાદ હુરેના પોકારો વચ્ચે તેઓ દીવાનખાનું છોડી ગયા હતા, જે બાદ મેળાવડો વીસરજન થયો હતો.

**મુંબઈના કાજ સાહેબે મીં દાદાભાઈ નવરોજને
પોતાને ત્યાં બોલાવી તેમનો કીધેલો
આહરસતકાર.**

(From "Bombay Samachar," 22nd January 1894.)

અત્રેના મિહિમેદન કોમના વડા કાજ સાહેબ સમશુલઓલમા કાજ મહમદ સાહેબ ખીન કાજ અબ્દુલ લતીફ લાનડેએ દેખાડેલી પા-લેશ ઉપરથી મીં દાદાભાઈ નવરોજ ગયા શુકરવારે બપોર પછી ત્રણ વાગતે કાજ સાહેબની મુલાકાતે, નલખજરમાં તેમનાં મકાનમાં ગયા હતા. કાજ સાહેબે તેમને મલવા માટે પોતાને ત્યાં મિહિમેદન કોમના કેટલાક આગેવાન ગ્રહસયોને બોલાવ્યા હતા, જેઓમાં મેશરસ. મહમદ ઇબરાહીમ જીતેકર, મહમદ ઇસમાયલ મકબા, અબ્દુલઅલી સાહેબ કુર, નઝમુદીન અબ્દુલજી, ઇબરાહીમ રહેમતુલા કાદરભાઈ, મોલવી હમદાયાતઉલા શેખ મહમદ કુરતે, રસાલદાર મેજર સયદુલાખાન વગેરે હતા.

હાજર રહેલા ગ્રહસયો સાથે કાજ સાહેબે મીં દાદાભાઈની આ-જ્ઞાપ કરાવ્યા બાદ ઉરદુ ભાષામાં તેમને એક માનપત્ર એનાયત કીધું હતું, જેમાં મીં દાદાભાઈએ પારલામેન્ટની સભામાં બેઠક મેળવવામાં મેળવેલી ફતેહ માટે તેમને સુખારકબાદી આપવામાં આવી હતી અને હીંદુસથાનના લાભો મીં દાદાભાઈના હાથમાં સલામત જણાવી તે લાભો સાચવવા તેઓ લાંબીજી જીંદગી ભોગવે એવી દુવા મહાવામાં આવી હતી.

મીં દાદાભાઈએ એ માનપત્રનો જવાબ આપતાં, કાજ સાહેબ સાથે મિહિમેદન કોમના ખીજ પ્રતીનીધીઓએ તેમને આપેલાં માન માટે ઉપકારની જોડી લાગણીઓ જાહેર કરી જણાવ્યું હતું કે, મારા દેશી સાધુઓને ઉપયોગી થઈ પડવા માટે હું મારાથી બનતું સઘળું કરીશ. મારાં ભૂલાં માટે એકઠા મલી દેશના સામાન્ય લાભો સાચવવા મુલેહ-

સંપત્તી કામ લેવાની તેઓએ જુદી જુદી કોમના લોકોને અરજ કરી આશા દેખાડી હતી કે, મહોમદન કોમ કેળવણીમાં જેમ અને તેમ તા-કીદથી આગળ વધારો કરી બીજી કોમો જેઓ કેળવણીમાં આગળ વધી છે તેઓને પકડી પાડશે.

દીનખુશ વાતચીતમાં અરધો કલાક પસાર કીધા પછી પાનગુલાબ લઈ મેળાવડો વીસરજન થયો હતો.

ગઈ પરમ દીને સવારે કાજી સાહેબ સમશુલઆલમાં કાજી મહમદ સાહેબ ખીન કાજી અબ્દુલ લતીફ લાનડે, મીં અબ્દુલઅલી સાહેબ કુર અને મીં ઇબ્રાહીમ રહીમગુલા કાદરબાઈ સાથે, મીં દાદાબાઈ નવરોજીને વક્તી મુલાકાત આપવા માટે મલબાર હોલ ઉપરનાં તેમનાં ઉતારાનાં મકાને ગયા હતા.

મીં દાદાબાઈ નવરોજીની ગઈ પરમ દીને બપોરે અતરેથી થયલી રવાનગી—કાલેજનાના વીદ્યારથીઓએ તેમને માટે દેખાડેલો ઉતસાહ.

મીં દાદાબાઈ નવરોજી પી. ઓ. કંપનીની મેલ સ્ટીમર “સર-લજ” મારફતે ઇંગ્લંડ જવા માટે ગઈ પરમ દીને બપોરે હોંદનો કીનારો છોડી ગયા છે. સ્ટીમર ઉપર જવા માટે તેઓ એલફ્રીનસ્ટન કાલેજના મકાન આગળથી પસાર થાય તે વખતે, અત્રેની જુદી જુદી આરટ કાલેજના વીદ્યારથીઓ તરફથી તેમને એક માનપત્ર એનાયત કરવાની જોડવાણ કરવામાં આવી હતી, અને તે મુજબ તેઓ, મીં ગોરધનદાસ ગોકલદાસ તેજપાલની ગાડીમાં મીં મનચેરજી મેરવાનજી માસતર, મીં દીનશાહ એલજી વાછા તથા મીં ગોરધનદાસ ગોકલદાસ તેજપાલ સાથે બપોરે સવાબાર વાગતે એલફ્રીનસ્ટન કાલેજનાં મકાન આગળ આવી પુગા હતા.

કાલેજનાના વીદ્યારથીઓએ દેખાડેલો ભારે ઉતસાહ.

અત્રેની આરટની જુદી જુદી કાલેજના વીદ્યારથીઓની મોટી સંખ્યા ઉપરાંત ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજના કેટલાક વીદ્યારથીઓ પણ એલફ્રીનસ્ટન કાલેજનાં મકાન આગળ એકઠા મલયા હતા, અને કાલેજના અગાસી ઉપર કેટલીક પારસી બાનુઓ પણ નજરે પડતી હતી. મીં

દાદાભાઈની ગાડી નજરે પડતાંજ તેઓએ હુરરેના ભારે પોકારોથી તેમને ધાવી લીધા હતા અને કાલેજનાં મકાન આગળ ગાડી આવી પુગતાંજ તેંકડે વીદ્યારથીઓ તેમની ગાડીની આસપાસ ફરી વલયા અને ગાડીનું જન વાલી દઈ કેટલાકો ગાડી ધરી કુદકા મરવા તો કેટલાકો તેમની ઘડના ઘોડા છોડી નાખી ગાડી ઘસડી જવાની તજવીજ કરવા લાગ્યા. મીં દાદાભાઈએ ગાડીમાંથી ઉતરી કાલેજનાં મકાન તરફ જવાની તજવોજ મિંધી પણ ઉલટમાં આવી ગયલા એ વીદ્યારથીઓ, પોલીસની ગમે એટલી તજવીજ છતાં, પણ તેમની ગાડી આગળથી ખસવા નહીં અને તેથી એને ગાડીમાંજ બેસી રહેવું પડ્યું. એલફીનસ્ટન કાલેજના વડા શ્રી મીં જે. ફીલીપ્સ ડીકવાડરોસે ત્યાર પછી રૂપાના ગોત્ર નકશીદાર ખાસમાં મુકેલું માનપત્ર તેમને એનાયત કીધું.

હુરરે અને તાળીઓના ભારે પોકારો વચ્ચે ઊપલું માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવ્યા બાદ વીદ્યારથીઓએ ફરી એકવાર મીં દાદાભાઈની ગાડીને જોડેલા ઘોડાઓ છોડવાની તજવીજ કીધી હતી, અને હુરરે તથા તાળીઓના પોકારથી તોફાન ઉપર ચહોડેલા ઘોડાઓ ઊપરાંત આ ઉલટ-વિદ વીદ્યારથીઓને પણ કાબુમાં રાખવાની મીં દાદાભાઈની ગાડી હાંકવાર કોચમેનને બેવડી ફરજ બજાવવી પડી. મીં દાદાભાઈએ મજબૂત સાથ ગાડીને જોડેલા ઘોડા છોડવા નહીં દેવાની ખાહેશ દખાડવાની વીદ્યારથીઓએ તેમ કરવાનું માંડી વાલયું અને તેઓ હુરરેના તથા ઘણું જાગ્રે દાદાભાઈ, “સાલસખરીના કાળા માણસની ફતેહ,” સર જયોરજ એસનીને અમારી સલામ કહેજે,” વગેરે પોકારો કરતા, એ બેરંગી વાવટાઓ સાથે તેમની ગાડીની આસપાસ ચાલવા લાગ્યા. આગળ ઉપર “બુદરતની પોતાની એક ઉમદા પેદાશ,” “સદગુણો પ્રજા આગળ વધારે છે,” “અમોને ભુલતા ના,” “મીં દાદાભાઈ નવરોજને વીદ્યારથીઓનું નમન,” “નીષકલંક જંદગીનું સફેદ ફુલ એ હરે છે,” “સફળ સફર,” વગેરે લેખો લખેલા નજરે પડતા હતા. કાલેજનું મકાન છોડી ગાડી આગળ વધી પણ દરેક વીદ્યારથી ગાડી પકડીને ચલવા ધસતો અને તેથી ભચકાકચડીમાં કેટલાકો જમીન ઉપર અવાર-સાર તુટી પડ્યા, પણ તે છતાં તેઓ ગાડી આગળ ધસવાને ચુકતા હતા હતા. પ્રેસીડનસી એસોસીએશનનાં મકાન આગળ ગાડી આવી લાગતાં, વીદ્યારથીઓએ ફરી એકવાર, અને છેલ્લી વાર ઘોડાઓ છોડી નાખી ગાડી તે ઘસડી લઈ જવાની વેતરણ કરવા માંડી. એ છેલ્લી કોશિશ તેઓએ

વધુ ઠરાવ સાથે કીધી અને જો પારસી કોચમેને ઘાડાઓને લગાર વધુ જોરમાં હાંક્યા હોતે નહીં તો તેઓ પોતાની એ કોરોશમાં ફોતેહ પામ્યા હોતે. પાલવા બંદર ઉપર ગાડી આવી પહોંચતાંજ સઘળા વીદ્યારથીઓ ગાડીનાં બારણાં આગળ હુરેરેના પોકારો કરતા ઉભા રહ્યા અને મીં દાદાભાઈને ગાડીમાંથી ઉતરતાં ભારે અડચણ વેઠવી પડી. પોલીસ ઇન્-સપેક્ટરે તેમને ગાડીમાંથી મહા મુશીબતે હેઠે ઉતાર્યા અને વીદ્યારથીઓના હુરેરેના પોકારોથી આંખો કીનારો ગાજી રહ્યો. કીનારા ઉપર તેઓએ એટલો તો ધસારો કીધો હતો કે, મીં દાદાભાઈને ત્યાંથી ચાલી સીડી તરફ જતાં ભારે અગવડ વેઠવી પડી. વીદ્યારથીઓની ભચકા કચડી એટલી તો ભારે હતી કે, આ બુજ્જગ ગ્રહસથને તે માટે પાછળથી બોલવું પડ્યું કે, “અરે મને બધો દાખી નાખ્યો.” પોલીસની મદદ છતાં પણ મહા મુશ્કેલીએ તેઓ વીદ્યારથીઓનાં ટોળાંમાંથી પોતાનો રસતો કહાડી સીડી સુધી જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં તેમને કુલના હાર પહેરાવી તોરા આપવામાં આવ્યા હતા. તે પછી વીદ્યારથીઓનો ઉપકાર માની ઉધરતી આલાદ તરફના ખુશાલીના ભારે પોકારો અને ભલી કુવાનાં વચનો વચે બપોરના સાડા બાર વાગતે આ હીંદના દાદાએ હીંદની વધુ સેવા બજાવવા માટે હીંદનો કીનારો છોડ્યો હતો.

નવા વાઈસરાય લાર્ડ એલગીન સાથની મુલાકાત.

પોતાની પુત્રીઓ, વધુ તથા મીત્રો સાથે સ્ટીમ લાંચમાં બેસી મેલ સ્ટીમર “સટલજ” તરફ જવાને મીં દાદાભાઈ ઉપડ્યા હતા, પણ નવા વાઈસરાય લાર્ડ એલગીનને લઈ સ્ટીમર “રોમ” બારામાં આવી પુગેલી હોવાથી તેઓએ તે નામદારની મુલાકાતે જવાનું વાજબી વીચાર્યું. નામદાર વાઈસરાય લાર્ડ એલગીન સાથે લગભગ પાંચ કલાક વાતચીત કરી તેઓ સ્ટીમ લાંચ ઉપર પાછા આવ્યા. નામદાર ગવર્નર લાર્ડ હેરીસ પણ તે વખતે નામદાર વાઈસરાયની મુલાકાતે સ્ટીમર ઉપર ગયલો હતો અને તેણે પણ તેઓની વાતચીતમાં ભાગ લીધો હતો.

વીદ્યારથીઓ તરફનાં માનપત્રનો મીં દાદાભાઈએ આપેલો જવાબ.

કેટલાક વધુ ઉલટમંદ વીદ્યારથીઓ, હોડીઓમાં બેસી સ્ટીમર “સટલજ” ઉપર જઈ પહોંચ્યા હતા અને મીં દાદાભાઈ ત્યાં જઈ પુગ્યા.

કે તુરતજ તેઓએ તેમને હાર પહેરાવી તોરા આપયા હતા. પોતાને વીદ્યારથીઓ તરફથી આપવામાં આવેલાં માનપત્રનો જવાબ કાલેજ આગળ વીદ્યારથીઓના હૃદ બહારના ઉતસાહને લીધે તેઓ આપી શક્યા હતા નહીં તેથી તેઓએ સ્ટીમર ઉપર જાણવડું કે, “મારો વીચાર તે કાલેજની અંદર આવવાનો હતો; પણ હવે તમો તમારા ભાઈબંધોને કહેજો કે હું જે કહેવા માંગતો હતો તે એજ કે, હીંદ માટે ભવીષ્યની સારી આશા આપનારા અને સારા નીવડવાની વકી દેખાડનારા તરીકે અમેને અમારી જીવાનીના દીવસોમાં ગણવામાં આવતા હતા અને તેવી આશા તથા વકીની વચ્ચે અમે અમારી કારકીરદી શુર કીધી હતી. હવે ભવીષ્યમાં તે આશાઓ તથા વકી પાર પાડવાની ફરજ તમારે માથે રહેલી છે.”

પોતાની પુત્રીઓ તથા વહુને બેઠી અને હાજર રહેલા સઘળા સાથે શેકહેડ કરી મીં દાદાભાઈએ સ્ટીમર ઉપડવાનો વખત થવાથી સરવેને ખાજ ફરવા જાણાવડું, અને સઘળાઓ તે મુજબ કીનારે પાછાં આવયાં હતાં.

કાલેજના વડાઓએ વીદ્યારથીઓને કીધેલી મુચના.

અત્રેની આરટની ત્રણે કાલેજના વડાઓ, પ્રીનસીપાલ આક્ષનહેમ, ફરરડ ફાધર ડરેકમેન તથા ડાક્ટર મેકીકને પોતાની સહીઓ સાથની નોટીસો કહાડી વીદ્યારથીઓને મુચના કીધી હતી કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજને માનપત્ર આપવામાં દરેક વીદ્યારથીઓએ સામેલ થવું અને માટેનાં ફંડમાં પણ પોતાથી બનતી મદદ કરવી. વળી તેઓએ પોતાની કાલેજ શનીવારને દીવસે બંધ રાખી હતી.

મીં દાદાભાઈ નવરોજનાં માનમાં મુંબઈના કાજ સાહેબે કરેલો મેળાવડો—આગેવાન મહોમેદન ગ્રહરથો સાથે તેમને થયેલી અગતની વાતચીત.

(From “Bombay Samachar,” 23rd January 1894.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજનાં માનમાં મુંબઈના કાજ સાહેબે જે મેળાવડો કર્યો હતો, તે પ્રસંગે તેમની સાથે આગેવાન મહોમેદન ગ્રહ-

સચોને થયલી વાતચીતનો જાણવા લાયક હવાલ, “કાસીદે મુંબઈ” નીચે પ્રમાણે મગટ કરે છે :—

ગયા શુકરવારને દીને પાછલા પોહોરે મુંબઈની ઇસલામી કોમના કાઝી અને અકાબર, આલીજનાબ કાઝી મોહમદ સાલેહ ખીન મરહુમો મગકુર શમસુલ ઉલમા કાઝી અબ્દુલ લતીફ સાહેબના ઘેરે હીંદનાં અતી વહાલા, અને હીંદુસતાનમાં એક નાકાથી તે ખીજ છડા સુધી જાણીતા થયલા લોક પ્રીય મીં દાદાભાઈ નવરોજી પધારયા હતા, હઝરત કાઝી મોહમદ સાલેહ સાહેબે આમમજથી કરી રાખેલી જોડવાળું મુજબ, પોતાના મકાનના ખીજ માલ ઉપરના દીવાનખાનાને રેશમી કોચ અને સ્પ્રીંગની સુંદર ખુરસીઓથી આરાસતા કરી રાખેલું હતું અને આ માનીતા પરોણા મીં દાદાભાઈને માન આપવા, કેટલાએક મોહમેદન સદસ્ય હસથોને નોતરવામાં આવયા હતા.

ખરાખર પોણા ત્રણ વાંજે મીં દાદાભાઈ નવરોજી, આપણા અંચલ જવાન ઓળ ગ્રહસથ મીં ઇલિરાહીમ રહીમતુલા સાથે કાઝી સાહેબના મકાને પધારયા હતા. જેવા તેઓ દીવાનખાનામાં દાખલ થયે કે, તરતજ મજલીસે ઇસલામી રીવાજ મુજબ (તાલીના આવાજથી નહીં ઉઠી) તેમને માન આપયું, અને તેઓ માટે કરેલી જગા ઉપર તે પછ મીં દાદાભાઈએ સઘલાઓને સલામ કરી પોતાની બેઠક લીધી હતી.

થોડો વખત રહી, હઝરત જનાબ કાઝી મોહમદ સાલેહ સાહેબે એક કાગળ ઉપર લખેલી દુઆ તેમને વાંચી સંભળાવી, અતે તેઓએ અતરે પધારી, તેમને જે માન આપયું તેમાટે તેઓએ પોતાની ખુશાલ દેખાડતાં, શુકર ગુઝારી કરી હતી. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ, પોતાના મહેલા આ માન, અને ઇસલામી કોમના એક આગેવાન અને કાઝીને અતી મોતેખર ઓધો ધરાવનાર સાથે થયલી મુલાકાત માટે પોતાની સંતોષ દેખાડ્યો, અને પોતે તે માટે લીધેલી તસદીમાં, પોતાને એક મા મળેલું તેઓએ જાહેર કરયું હતું. તયાર પછી જનાબ કાઝી સાહેબ મજલીસ મધેના કેટલાએક મોહમેદન આગેવાન અને અકાબરો સા તેમની ઓળખ કરાવી હતી, જે તેઓએ હસતે મુખડે તેમની સા શોકહેંડ કરતાં, તેઓ મધેના કેટલાકોને ઓળખયા હતા, કે એઓ મા સ્કુલમાં જાણવા આવતા હતા.

તે પછી મજલીસમાંથી આલીજનાબ મહલાના મોલવી હીદાયતુલ સાહેબે, મીં દાદાભાઈથી “આયરીશ હોમ રૂલ ખીલ” માટે જાણ

માગ્યું કે, એ બીલનું શું થયું ? જેના ઉત્તરમાં તેઓએ જણાવ્યું કે, હાલ એ બાબત પડતી મુકવામાં આવી છે, પણ ઘણું કરીને આવતાં વરસમાં તે હાથ ધરવામાં આવશે. તે પછી મી० નજમુદ્દીન તથબજીએ, “સીવીલ સરવીસની પરીક્ષા હીંદુસ્તાનમાં પણ લેવામાં આવશે” તે સંબંધી જાણવા માગ્યું ; તેના જવાબમાં તેઓએ જણાવ્યું કે, હાલ પારલામેન્ટે એ કાયદો પસાર કરી, હીંદુસ્તાનની સરકાર ઉપર મોકલી આપ્યો છે, પરંતુ હીંદુસ્તાનની સરકાર આ બાબતની વીરૂધ્ધ છે ; તેમજ ઈંગ્લંડનો સરકાર પણ હીંદુસ્તાનની સરકારના કામો તથા વીચારોને વખતો વખત ટેકો આપતી આવે છે, માટે એ વીરૂધ્ધ હંજુ થોડી ચીંતા છે ખરી. તયારબાદ મી० નજમુદ્દીન તથબજીએ, પારલામેન્ટ વીરૂધ્ધ ત્યાં ચાલતાં કામકાજ તથા વખત વગેરે સંબંધી કેટલાક અગતના સવાલો કર્યા હતા ; અને તેના જવાબમાં મી० દાદાભાઈએ ત્યાંની રીતભાત, વખત અને ત્યાંના કામકાજથી મજલીસને વાકેફ કરી જણાવ્યું કે, અંગ્રેજોમાં એક વાતની ઘણી સારી ખુબી છે, કે તેઓ જે કામને હાથ ધરે છે તેને માટે છેલ્લી ઘડી સુધી મેહનત લે છે, અને તે કામને શેવટે હાર પાડ્યા વગર રહેતા નથી. આલીજનાબ મોલવી હીદાયતુલા સાહેબે તે પછી “ઈંડયન નેશનલ કાનગ્રેસ”ની હાલની સ્થિતિ માટે પુછ્યું, અને કહ્યું કે આ કાનગ્રેસની સભાનો ટકાવ હીંદુસ્તાનમાં થશે કે કેમ ? અને મુસલમાનો જે કાનગ્રેસથી વીરૂધ્ધ છે, તેઓ હવે પછી કાનગ્રેસમાં સામીલ થશે, એવી કાંઈ આશા તેમના તરફથી રહે છે, કે નહીં ? અને પંજાબ ઇલાકાના મોહમ્મદનોની કેળવણીની હાલત હમણાં કેવી છે ? મી० દાદાભાઈએ આ સઘળા સવાલોનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે, કાનગ્રેસની હાલત હમણા સુધી તો ઠીક લાગે છે, પણ તેને હંમેશા નીલાવી રાખવાનું કામ હીંદીવાનોના હાથમાં છે. અને કાનગ્રેસ સામે મોહમ્મદનો જે વીરૂધ્ધની લાગણી ધરાવે છે, તે હાલ તુરત દુર થાય એમ લાગતું નથી ; પણ કદાચ આહીસતા આહીસતા તેમને સમજ પડતાં, કાનગ્રેસ તરફ ઢલી જાય. (અતરે મી० અબ્દુલ સાહેબ કુરે ટીકા કીધી કે, કાનગ્રેસથી મોહમ્મદનોનું વીરૂધ્ધ રહેવાનું મુખ્ય કારણ કેળવણી નહીં હોવાનું છે.) આગળ ચાલતાં મી० દાદાભાઈએ કહ્યું કે, પ્રજામાં મતભેદ તો હોયજ ; જેમ ઈંગ્લંડમાં “લીબરલ, કનઝરવેટીવ, રેડીકલ, આયરીશ,” વગેરે પક્ષો છે, કે જેઓ એક બીજાથી ઉલટા વીચારો ધરાવે છે ; પણ એટલું છે કે, તેઓ કેળવાયલા છે. પંજાબ ઇલાકાના

મુસલમાનો માટે માફ મત એવું છે કે, તેઓ વધારે કેળવણી અને સજ્જવારી બાબતોમાં સારી કુનેહ ધરાવે છે. તે બાદ મીં નજમુદ્દીન તઘયબજીએ ઇસલામની હાલની “નાબુક સ્થિતી” ઉપર તેમનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. જેના જવાબમાં મીં દાદાભાઈએ કહ્યું હતું કે સઘળા હિંદીવાનો માટે મારાથી બનતી કોશિશ કરવાની હું પોતાની ફરજ વીચારું છું.

શેવટે મીં દાદાભાઈને કુલોના હારથી વધાવી, મજલીસમાં પાન, તુરા અને ગોલાબ વેંહ્યવામાં આવ્યું હતું તે પછી ખરાબર ૩૩૩ વાગે મીં દાદાભાઈ સઘળાઓ સાથે શેકહેંડ અને સલામ કરી વીદાય થયા હતા.

**પાહાદશાહી પારલામેંટ સભાના મેમબર મીં
દાદાભાઈ નવરોજીની આવતી કાલે થનારી
પધરામણી વેલાએ મોટા પાયા ઉપર
આવકાર દેવાને થયેલી ગોઠવણ—
એક લાયક નરને લાયક માન
દેવાની ફરજ.**

(From “Akhbar-i-Soudagur,” 2nd December 1893.)

ઈંગલંડની પાહાદશાહી પારલામેંટ સભા મધે, માનવંતીં એક મેલવનાર, હિંદના પેહલા દેશી આનરેબલ મીં દાદાભાઈ નવરોજી, આવતી કાલ દીને મેલ લેઈ આવનારી સતીમર સાથ પેહલ વેહલા અતરે આવે છે તેવાણને, મુખઈની પરજ તરફથી લાયક આવકાર દેવાની મોટા પાયા ઉપર તઘઆરીઓ કરી છે તે તરફ સરવે વરગના દેશીઓ અંત-કરણ સાથ દીલશોજી બતલાવે છે તથા હિંદ ઉપર હેશાન કરનાર એક સદ્ ગરહસથને, લાયક માન દેવાને થયેલી ગોઠવણ જોઈ, ખીજી કોમ-વાલાઓ પણ આનંદ પામયા વીના રહેનાર નથી. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ, હિંદમાં જનમ લીધો છે અને હિંદમાં કેલવણી સંપાદન કરી, કેલવણી અને ખીજાં ખાતાંઆના માનવંતા આધા ભોગવયા છે જે પછી

તેવાણે આપણા રાજકરતાઓના શવદેશમાં જઈ, લાંબી છંદગી ગુબરી છે તથા તે મુલકના વતનીઓને, હીંદને લગતી ખરેખરી વીગતોથી અને હીંદના વતનીઓની હાજરો અને માંગણીઓથી જાણીતા કરી, પોતાના શવદેશ તથા શવદેશીઓ ઉપર મોટું હેશાણું કર્યું છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ બજાવેલી કીમતી શેવાના બનાવો એટલાં જાણીતા છે કે, તે બાબે અતરે લંબાણથી બોલવાની અમો અગત જોતા નથી, પણ તેવાણના તેમજ આખા હીંદના મુલકના સંબંધમાં, જે અશાધારણ અને ખુશાલી ભરેલો બનાવ બનચોય અને તે બનાવ પછી એ માનવંતા નર પહેલવેહેલા આપણને બેતવા અતરે આવવા નીકલયાય તો તેવાણને માન દેવાની હીંદની વશતીના લોકોની કેવી ફરજ છે તે વીશે ટુક ઇસારો કરવાની જરૂર નેઈએ છીએ, અને તે પણ ટુકમાંજ જાણાવીએય, કારણ કે જેવોયો હેશાણું થયું હોય તેવોના ઉપકાર માનવાનો સદગુણ સરવે કોમના દેશીઓ પુર મજબુતાઈ સાથે ધરાવે છે અને તેવા ગુણ મઠિ, આપણા રાજકરતાઓ તથા પરદેશીઓ, હમેસ સંતોશ બતલાવતા આવયા છે. આખી પુરૂથવીમાં, કીરતી ભરેલું માન બોગવનારી પારલામેંત સભા મધે દાખલ થવા આગમજ, મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ કીમતી કામો બજાવી હીંદુસતાનને મોટા હેશાનમાં મેલયું છે, અને એ માનવંતી સભામાં દાખલ થવા પછી નામાકીત કામો બજાવી તે હેશાણમાં સંધીન ઉમેરો કર્યો છે. આપણા રાજઅમલ ચલાવનારાઓની જનમણુમીમાં મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ, હીંદની શેવા બજાવતાં, આપણાં હાકેમોના જતલાઈઓ તરફથી, પોતાની બાહોશી, લાયકાત અને ચાલાકીથી, પુરતો વીશવાશ મેલવી લીધો છે, અને એવા વીશવાશને આધારે તેવાણને પાહાદશાહી પારલામેંટ સભામાં દાખલ થવાની સવલતા મલી છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજી, પારલામેંટ સભા મધે ખીરાજમાન થયાય એ પેહેલોજ અને અસાધારણ બનાવ છે. હીંદનો એક દેશી એ માનવંતી અને ખુલંદ દરજ્જાની સભામાં બેઠક લીએ, એ અશાધારણ બનાવ લેખે, હીંદુસતાન અને ઇંગલંડની તવારીખોમાં, ઝલેદાર હરફે સાથે પેહેલ વેહેલીજ નોંધ લેવાઈ છે, માટે એવું અસાધારણ માન મેલવનાર સદગરહસથને તેવાણના શવદેશ તરફથી પણ એવુંજ અસાધારણ માન મલવું નેઈએ છે, કારણ કે પારલામેંટ સભામાં ખીરાજવાથી, મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પોતાને માન મેલવયું છે અને આખા હીંદને માન આપયું છે. આવું માન બોગવનાર અને આપનાર સદગુણ ગરહસથ, પારલામેંટ સભા મધે દાખલ થવા પછી,

પેહેલવહેલાજ આપણને મલવા આવે છે. વેલાતનો મેલ લેઈ આવનારી સતીમર, આવતી કાલે મધરાત પછી આપણા ખારામાં દાખલ થાએ એવી વકી રખાય છે. આવતી કાલે બામદાદમાં, તેવાણને એશતેકમાલ લેવાને આગેવાન ગરહસથાનું એક ડેપ્યુટેશન, મેલ સતીમર ઉપર જનાર છે અને ઘટતા આવકાર શાથ તેવાણને એપાલો બંદરના કીનારે ઉતારી લાવનાર છે. આ માનવંતા નરને પેહેલું માન દેવામાં, મુંબઈના વતનીઓ સાથ બીજાં પરાંતોના દેશીઓ પણ સામેલ થવાની ખાચશ રાખતા હોવાથી તેઓ તરફના ડેપ્યુટેશનો મુંબઈમાં આવી પુગાં છે. એપાલો બંદરે સરસ રચના કરવાની જોડવાણ ચાલી છે, સતીમર ઉપરથી કીનારા તુલીંગ લાવતાં આપણા નામાકીત નરને ઘટતું માન દેવાની રચના જોડવયામાં આવી છે. કીએ રસતેથી આ સદગુણી ગરહસથને તેવાણના મકાને પેહિંચતા કરવા, તે નકી કરયામાં આવ્યું છે. જે રશતેથી પાહાદશાહી પારલામેંટ સીલાના દેશી મેમબર પસાર થશે તે રસતાઓ ઉપર મુખારક બાદી દેવાના લેખો સાથના આરકાંઓ ઉભાં થાય છે, તથા તે લતાઓને ફુલપાણ અને વાવતાઓથી સાણગારયામાં આવનાર છે. ટુકમાં જણાવીએ તો, મીં દાદાભાઈ નવરોજી સરીખા ખેરખાહ ગરહસથના માનમાં, જેટલી રચના બનાવીએ એટલી થોડી છે, કારણ કે, તેવણે પોતાના સવ-દેશનું લલું કરવામાં, પોતાના તનમન શક્તીનો તથા જરનો ભોગ આપવામાં બાકાત રાખી નથી. આશા રાખીએચ કે, આવા શદગુણી નરને, આવકાર દેવા માટે આવતી કાલનો બામદાદનો વખત ગાજી રહેશે અને સરવે કોમના આસામીઓ, તેવાણને વધાવી લેવાની પુર ઉલત ખતલાવી પોતાની ખાશ ફરજ અદા કરશે.

લોકરક્ષી નરોને પોતાના અંગત લાભોથાને વધારે વાહાલી લાગતી પરજ લાગણી.

(From "Akhbar-i-Soudagur," 5th December 1893.)

લોકરક્ષી નરોને પોતાના અંગત લાભોથાને, પરજ લાગણી કેવી વાહાલી લાગે છે તથા સરકાર તરફના માન અકરામો થાને, પરજ પરીતી કેવી અગતની માલમ પડે છે તેનો પુરાવો, ગયા રવીવારને દંને આપણા માહાપરતાપી અને સદગુણી આનરેબલ મીં દાદાભાઈ નવરોજીની થયલી

પરમાત્મા વેલાએ, મુંબઈની કુષે આલમે ખતલાવી આપ્યો છે. એ દીવસનો મહીમા તથા તે દને કરેલી રચના, જલદી ભુલાએ એમ નથી. પરંતુ ભણું આહનારાઓ તરફ, પરજની લાગણી કેવી ખુદરતીજ દોડતી થાય એને તેવા સંરક્ષણ કરનારાઓ તરફ પરજના લોકો કેવી જન-દેશની ખતલાવવાની ઉલત પકડે, તેનો આભેહુખ ચીતાર ગયા રવીવારના ગંભવર મેલાવડાએ ખતલાવી આપ્યો છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજી એવું અમુલ્ય માન મેલવવાને લાયક ડડ્યાએ અને તેવું માન દેવાની મુંબઈની પરજએ પોતાની આશ કરજ જોધ્ય, તેથી બંધે માન લેનારને અને માન આપનારાઓને, એકસરખો સંતોષ ઉપજ્યો છે. ખાદાશાહી પ્રાર્થના સભામાં મીં દાદાભાઈ નવરોજી દાખલ થયાએ, એ એક અસાધારણ ખનાવ છે. તેવણે હીંદની શેવા બજવવામાં અસાધારણ મહેનત અને જોડેમત ખેંચી છે, અને હીંદી પરજ તરફથી અસાધારણ માન મેલવ્યું છે. જે તેવણે બજવેલી શેવાની લાયક પરસંગે કદરદાની પીછાણેલી ગણાએ છે. જમાવ થયલી ગંભવર ગીરદીમાં, જુદાં મરદો તથા ઓરતો તરફથી જોડેજોડે બોલાવું સંભલાવું હતું કે, હીંદુસતાનમાં ઘણાક અમલદારો તથા રાજવંસીઓ આવી ગયાએ અને તેવાને માન દેવામાં આવ્યું પણ મીં દાદાભાઈ નવરોજી જેવા ભાયગશાહી નરને, માન દેવા ખાતર, પરજ તરફનો આવો મોટો મેલાવડો કદીખી ખન્યો નથી અને આવી જખરી ગીરદી થઈ નથી. આ માનવંતા નરના દીદાર જોવાને, રસતાઓ તેમજ જે લતાએથી તેવણની સવારી પસાર થઈ તે લતાના મકાનો અને અગાશીઓ ભરચીકાર થઈ ગઈ હતી. એટલુંજ નહીં, પણજીપરે જીપરે અને ઉંચા દરખતો ઉપર લોકો ચહી ખેડું હતું તથા આ ભાયગશાહી ગરહસથનો હસતો મુખડો જોઈ, તેવણને આસીર-જાદ દેવા લાગ્યા હતા. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ, આવી મજબુત પરજ આગણી પોતાના ભલાં કામોથી ખેંચી લીધીએ એટલુંજ નહીં પણ ઉછલતી વ્યના જવાનોના મગજ ઉપર મજબુત છાપ પડ્યો છે કે જો એવા નેક-ખામીના તથા પરજ કલેયાણના કામોથી, પરજ લાયક ડડવાનો એજ ખરો મારગ છે, કે જે મારગે પગલાં ભરી, આવાં માનને મીં દાદાભાઈ લાયક બીવડ્યા છે. ખામએ પરેશીડેનસી એશાસોએસન તરફથી, મીં દાદાભાઈ નવરોજીને આવકાર દેવાનો ગોઠવણ થઈ, અને તે ગોઠવણને મુંબઈની પરજએ પુર ઉલત સાથ ઉપાડી લીધી હતી. કારણ કે તેવણે બજવવા માડેલી શેવા ખામે પરજના લોકો સારી પેઠે વાંકેક થયા હતા. આવા પ્રદગુણી નરો, લાંબી જીંદગી ભાગવે અને પરજ કલેયાણના કામોની પુઠ ઝડપતા રહે, એવી દુવાના પોકારો, ગંભવર ડડમાંથી નીકલવા લાગ્યા હતા, અને તેવા અવાજો કરવાને તેવાના અંતકરણે તેઓને ઉશકેર્યા હતા. મીં દાદાભાઈ નવરોજીની જીંદગીનું તથા તેવણના કામોનું વર્ણન ઝલેદાર સખદોમાં નોંધાયું છે તેમાં તેવણને આ મેલો અસાધારણ

માનનો સફા ઉમરાવો છે, જે સદા કાયમ રહેશે અને તેવણની કીરતી હંમેશ ગવાતી સંભાવશે.

આપણા માનવતા શેહેરી તથા પારલામેંટ સભાના
મેમબર મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુખ્યમંત્રી
પરજા તરફથી જાહેર માન દેવાને થયલી
ગોઠવણ—આપણી મધુનીશીપલ
કારપોરેશનની ખાસ કર્મ.

(From "Akhbar-i-Soudagur," 8th December 1893.)

આપણા માનવતા શેહેરી મીં દાદાભાઈ નવરોજી તરફ પરજા
લાગણી કેહેવી છે તે જોવાની અને જાણવાની આપણને સરસ તક
તેવણની ગયા રવીવારે થયલી પધરામણી વેલાએ મળી છે. મીં દાદાભાઈ
નવરોજીએ લાંબી સુદત શુધી, આપણા રાજકરતાઓના શવદેશમાં
પોતાનો જીંદગી ગુજરી પોતાના જીગરની એક માતેબર ખાચ એ રાખી
હતી કે, ખરીતીશ શેહેનશાહેત ઉપર હકુમત અને આંકાશ ચલાવનારી
પાહાદશાહી પારલામેંટમાં સામેલ થવું અને એ માનવતી સભામાં
ખીરાજી, હીંદના મુલકની ખરી ખીનાઓથી આપણી રાજકરતી પરજાને
વાકેફ કરવી, તથા તેઓની હજુર પોતાના શવદેશીઓની વાજખી માંગણીઓ
રજુ કરી તેઓને ખરા હક ભાગવતા કરવા. ચાર પાંચ વરસ તુલીમ
અઢાગ મેહેનત લેઈ અને તનમન શકતીનો ભાગ આપી મીં દાદાભાઈની
મુગદ ખર આવીચ અને એ મુગદ ખર આવયાથી તેવણને પોતાના
નીરમલ અંતકરણના અને પરજા કલયાણના કામો બજાવવાને સવલતા
મળીચ. હીંદના એક દેશીની પશંદગી કરવામાં શેનતરલ ફીનશખરી પર
ગણાના વતનીઓએ ખરીતીશ ઉદ્ધાર દીલનો તથા અખીરી ખવાશને
નમુનો બતલાવી આપ્યાં હીંદ ઉપર માટું હેશાણુ કરકુચ, જે હેશાણુ
હીંદની રહએત કદીખી બુલી જનાર નથી. જ્યારેખી મીં દાદાભાઈ
નવરોજીને માન આપયામાં આવેચ તથા, શેનતરલ ફીનશખરી પર
ગણાના તેવણની સુટણી કરનારાઓનો ઉપકાર માનયામાં આવે
પારલામેંટ સભાના મેમબર તરફ ખીરાજવાનું માન મેલવાની કતે
મંદીના સમાચાર ફરી વલતાંજ, આપ્યાં હીંદ તરફથી ખુશાલીના અચ્છ

એ નીકળ્યા હતા તથા તેવણુને સંખ્યાબંધ તારના સંધિસાએની માર-
 ક્તે તથા આડરેશીથી વધાવી લેવામાં આવ્યા હતા. એવા અંતકરણ-
 ના ઉભરામાં જરાએ ધટાડો થયો નથી કારણ કે, પાહાદશાહી પારલામેન્ટ-
 માં ઘાખલ થવા પછી, પોતાની પસંદગી કરનારા શ્રેનતરલ કીનશખરી પર-
 ગણના વતનીઓની તેમજ તે સાથે હીંદના પોતાના શવદેશીઓની શેવા
 બળવવાને મીંઠ દાદાબાઈએ મજબૂત કરે બાંધી હતી, અને હીંદને
 કેલકાક અગતના હકો અપાવવામાં કૃતેહમંદી મેલવી હતી. આવા મા-
 નવંતા નર, જેકે એક વેલાએ હીંદની જમીન ઉપર પોતાનું શબ્દકુ-
 મ્બલું મેલે અને બાયગવંત એહેરાના દરશણુ બતલાવે તો, તેવણુના
 શવદેશીઓને, પોતાના અંતકરણની ખુશાલી પડે બતલાવવાની જોગવધ
 મેલે એવી ચોતરફથી આતુરતાઈ ધરાવવામાં આવી હતી, જે પરવર-
 દેગારની મેહેરબાનીથી બરે આવી પાહાદશાહી પારલામેન્ટ સભામાં ખીરા-
 જવાનું પેહેલું અને અસાધારણ માન મેલવનાર બાયગસાલી નર મીંઠ
 દાદાબાઈ નવરોજી આપણને આવી મલયા છે, જે પરસંગે પેહેલવેહેલોજ
 તેવણુને કેવે ઉલતમંડ આવકાર મલયોત્ય તે ગયા રવીવારના બંનાવે
 ખુશી પરકારે બતલાવી આપ્યો છે. હીંદના એક દેશી તરીકે, મીંઠ
 દાદાબાઈ નવરોજીએ જેવું પરજ માન મેલવ્યું તેવું આજ તુલ્કીગ
 કોઈબા દેશી મેલવવાને કૃતેહમંદ નીવડ્યો નથી. મીંઠ દાદાબાઈ નવ-
 રોજી મુબંધમાં આવી પુગવાની ખાંખા જાહેર થતાંજ, મુબંધની પરજનો
 તથા દેશાવરોની પરજ તરફના ઉપયુક્તેશનોનો ગંજવર મેલાવડો બનયો
 હોતો, તેમજ તેવણુની પધરાંમણીમાં ખુશ ખબર દેવાને વીજલીનો કાશ-
 દ ચોમેર દોડતો થયો હતો. આવા લોકરક્ષી નરને, મુબંધની પરજ
 તરફથી જાહેર માન દેવા ખાતર, એક જાહેર મેલાવડો કરવાનો ડોડાવ
 થયો છે જે જાણી સરવેને મોટો સંતોશ બપજ્યો છે. આ જાહેર
 મેલાવડો કરવા ખાતર તાઉન હાલનો ઉપયોગ કરવાની માંગણી થનાર છે,
 અને જે ટાઉન હાલનો ઉપયોગ કરવાની રંજ નહીં મેલે તો કોઈ
 ખોજાં મકાનની ગોઠવણુ કરવામાં આવનાર છે. આપણી નામદાર
 સરકાર તાઉન હાલનો ઉપયોગ કરવા શા માટે નાપાડે તેનું કશું વજનદાર
 કારણુ આપણને માલમ પડતું નથી. એક માનવંતા શવદેશીને માન
 દેવા ખાતર તાઉન હાલનો ઉપયોગ કરવાની માંગણી પરજાં કરે, અને
 જો તે સરકાર સવીકારવાને નાપાડેતો, તેઓની સાંકડા મગજની રાજ-
 નીતીનો મજબૂત પુરાવો આપી શકશે, પણ જ્યારે આ ઇલાકાના રાજ-
 પહીવતના પરમુખશયાને લારડ હેરીસ સરીખા ઊદાર મનના રાજદવારી
 હાકેમ ખીરાજે છે તો તેવણુ તરફથી આ પરજ માંગણી કબૂલ રાખ-
 નામાં આવશે, એવી આપણુ પુરતી આસા રાખ્યે છીએ. મીંઠ દાદાબાઈ
 નવરોજીને, પરજ માન દેવાનો ડોડાવ થયોત્ય તેજ મુજબ, આપણી
 હેરી સમાજ તરફથી તેવણુને માન દેવાની હીલમાલ થાય છે જે

વધારે ખુશાલી ઉપજવનારી ખીના અણુએ છે. મીં દાદાભાઈ નવ રાજ્યએ શેહેરી શમાજમાં શમેલ થઈ શેહેર સુધારાના કામમાં તથા પરજ તનદરેશતીની બલવણીમાં અઠાક મહેનત લીધી છે. શેહેરી શમાજની સંક્રાંતિ એક મેમ્બર, પાહાદશાહી પારલામેન્ટવાલી સભામાં ખીરાજવાનું માન મેલવી પેટેલવેલેલા અતરે આવ્યા છે, તેવણુને તે મંડલી માન આપવાની હીલચાલ કરે એ તેવોએ પોતાની ખાશ ફરજ અદા કરેલી હડશે. ભાઈબંધ “તાઈમસ આવ ઇનડયા”એ મહ કાલના અંકમાં, મધુનીશીપલ કારપોરેશન તરફથી મીં દાદાભાઈ નવરાજને માન દેવાના કામને પસંદ રાખી જણાવ્યું છે કે, રાજદુવારી સવાલોને એક બોરડાએ નાખી એક નામીઆ શેહેરી તરફ, મીં દાદાભાઈ નવ રાજ્યને માન દેવું છે અને તેવું માન દેવાનું કામ પસંદ લાયક છે. એ ભાઈબંધ જણાવેય કે રાજદુવારી કેટલાક સવાલોના સંબંધમાં, અંચાને મીં દાદાભાઈ નવરાજના મતથી છુટા પડવું પડ્યું છે; મગર એક માનવુંત શેહેરી તરફ પારલામેન્ટ સભા મધે દાખલ થવા પછી તેવણે પોતાના દેશી ભાઈઓનો જે આહ અને વીશવાસ મેલવેય તેજ માન અને વીશવાસને તેવણુ પુરતી રીતે લાયક હડી ચુક્યા છે. વેલ્લ-તની મંડલીઓમાં એવા ધણાક ખનાવો બને છે કે, રાજદુવારી બાબ દોસર મતફેર હોવા છતાં, ખુબીવંતા નરોને તેઓની લાયકાત અને નીરમલ અંતકરણે કામ બજવવાની ઇચ્છા તરફ નેગાહ પુગાડી સામી પક્ષવાલાઓ માન દેવાની ખાચસ ખતલાવે છે, એવા હીગામ વેલાએ ઇંગલંડની માટી કારપોરેશનો, રાજદુવારી મતફેરને એક કોરે મેલી માનવંતા નરોને બહાર આવકાર દેવાનું પસંદ રાખે છે. આવા બનાવોનો છેલો દાખલો આપતાં ભાઈબંધ “તાઈમસ” જણાવેય કે, બીવર-પુલની કારપોરેશનમાં કનઝરેવેટીવ પક્ષવાલા મેમ્બરોની વધુ સંખ્યા છે, તે છતાં, હાલની પરધાન ટોલીના વડા વજર મીં ગલાડસ્ટનને એ કારપોરેસને “ફ્રીદમ આફ ધી શીટી” નું માન આપ્યું છે. ભાઈબંધ “તાઈમસ આવ ઇનડયા”ના મત સાથ મલતા થઈ આપણુ એવું ખીજા અનેક દાખલા આપી શકશું કે, રાજદુવારી બાબદોસર ગમે એ વો મતફેર હોવા છતાં, લાયક નરને લાયક માન દેવાને આમેવાન મંડલીઓ એક દીલીથી કામ બજવવાની દીલશોજી ધરે છે. ભાઈબંધ “તાઈમસ” બલામણુ કરેય કે, મીં દાદાભાઈ નવરાજને એક નામીઆ શેહેરી તરફ માન આપવાની ગોઠવણમાં સરવે કારપોરેટરોએ અનુમતે સામેલ થવું. આ બલામણુ તરફ મુબઈની બહાર પરજ દીસાબંધ બરી લાગણી ખતલાવે છે.

આપણા માનવંતા સ્વદેસી મીં દાદાભાઈ નવરોજી
 એમ. પી. ને મયુનીસીપાલીટી તરફથી આવકાર
 દેવા બાબે આજની કારપોરેશન સભા
 મધે રજી થનારી કરખાસ્ત.

(From " Akhbar-i-Soudagur," 11th December 1893.)

આજ રોજે એક ખાસ કારણસર મયુનીસીપલ કારપોરેશનની એક ખાસ સભા યોલાવયામાં આવી છે. પોતાના સ્વદેશનું લખું ઇછનાર તથા સ્વદેશીઓની શેવા બળવવામાં જનકેશાની ખતલાવનાર, મીં દાદાભાઈ નવરોજી, પાદશાહી પારલામેન્ટની આમની સભામાં ખીરાનથા પછી પેહેલબેહેલા આપણને બેઠવા આવયા છે, તેવાણે મુંબઈ શહેરની કલ આલમે આ બંદરના કીનારે ઉતરતાં વાર દીલોજનીભરચે આવકાર દીધા છે. એ ઉપરાંત તેવાણે મુંબઈની પરજી તરફથી એક માનપતર આપયામાં આવનાર છે, જેમાં સામેલ થવાને હીંદુસતાનના ચોખુંડ ભાગ માહેલા વતનીઓ પુર ઉલટ સાથ તઈયાર થયા છે. પણ એ ઉપરાંત, તેવાણે અતરેની શહેરો સમાજની હુકમત ચલાવનારાઓ તરફથી માન દેવાની જરૂર છે, કારણ કે, એવા માનને તેવાણે પુરતી રીતે લાયક ઠક્યા છે અને જો તે લાયક માન એવા સદગુણી ગરહસથને દેવામાં આવે નહીં તો, આપણી શહેરી સમાજ પોતાની એક ખાસ ફરજ બજાવતાં પાછલ પડેલી ગણાયે. પણ આવી ટક હાતથી જવા દેવામાં આવનાર નથી. મીં દાદાભાઈ નવરોજીને મુંબઈની કારપોરેશન તરફથી એક માનપતર આપવાનો વીચાર ચલાવવાને કારપોરેશનની એક ખાસ સભા યોલાવી એવો એક અરજ પતર, શુરતાલીસ કારપોરેટરોની સહી સાથેના કારપોરેશનના પરમુખ જોગ મોકલી આપ્યો છે. આ અરજ પતર સવીકારી એ બાબદસર મસલત ચલાવવાને કારપોરેશનની એક ખાસ સભા આજ રોજે યોલાવી છે. આજ રોજની સભામાં તપાસવાનું એટલું જ છે કે મીં દાદાભાઈ નવરોજી સરીખા નર શહેરી સમાજ તરફના માનને લાયક છે કે નહીં? આ માનની લાયકાત બાબે, જો યોલીએ તો તે સરવે વીગતો ફક્ત એકજ અંકમાં સમાપત થાય એમ નથી. વલી તેવાણની ખાનગી વરતનુક અને જાહેર કારકીરદી એટલી તો બાણીતી છે કે તે બાબે વધુ યોલવાની અમો કશી અગત બેતા નથી.

મુંબઈ શહેરના એક વતની પાહાડશાહી પારલામેંટ સભામાં ખીરાજખાનું પેહેલું માન મેલવી અતરે આવયાચ અને પોતાની ખુલંદ શકતીના કામેથી પરજના પુર વોશવાશ તથા પયારને લાયક ઠડયાચ, તેવા એક માનવંતા અને નામીચા નરને માન દેવું છે. ભાઈબંધ “ટાઈમશે” જણાવેલા વીચાર સાથે એક મત થઈ અમે જણાવીએચ કે શહેરી સમુજ તરફનું માન દેવામાં રાજકુવારી સવાલોના સંબંધ છેજ નહીં. રાજકુવારી કામોસર ગમે એવો મતફેર હોય પણ જે ગરહસથ એવા માનને લાયક નજર આવતો હોય તો, તેને માન દેવામાં સરવેએ એકદીલીથી અને અનુમતથી સામેલ થવું. વેલાતની આગેવાન તથા જાહેર મંડલીએ પોતાના એક સવદેશી અથવા પરદેશીને એવું માન દેવામાં રાજકુવારી સવાલો આડે લાવતાજ નથી, પણ એક પક્ષવાલાઓની મોટી સંખ્યા હોય તોપણ એક સદગુણી ભાઈબંધને માન આપવામાં સામી પક્ષ સાથે સામેલ થઈ જાય છે. એવા બનેલા છેદલા બનાવની યાદ અમે ફરીને આપીએ છેઃએ. લીવરપુલની કારપોરેશન સભામાં કનઝરવેટીવ પક્ષ તરફના ઘણાક મેમબરો ખીરાજ છે, તોપણ જ્યારે ઈંગલંડના ખુજરોગ વડા પરધાન મીં ગલાડસટનને લીવરપુલ શહેરનું ફ્રીદમનું માન દેવાનો સવાલ એ સભા હજુર લાવયામાં આવ્યો હતો, ત્યારે કનઝરવેટીવ પક્ષવાલાઓ, લીબરલ પક્ષ સાથે મલી ગયા હતા, અને અનુમતે આ ખુજરોગ રાજકુવારી નરને ફ્રીદમનું માન દેવાનો ઠેડાવ અમલમાં મેલ્યો હતો. એજ મુજબ, સથાનીક શહેરી સમાજના દરએક મેમબરે વરતવું છે અને એક લાયક નરને લાયક માન દેવાના મોશનને અનુમતે પુર દીલસોજ સાથે ટેકો દેવા જઈએ છે.

**ફ્રીદમના નામીચા વતની તથા પારલામેંટ સભાના
મેમબર મીં ઠાઠાભાઈ નવરોજને મુંબઈની
મયુનીસીપલ કારપોરેશન તરફથી
એક માનપત્ર ઐનાયત કરવાને
પસાર થયેલો ઠેરાવ.**

(From "Akhbar-i-Soudagur," 13th December 1893.)

એક ખાસ અગતની બાબદ ઉપર મશલત ચલાવવાને કારપોરેશન

ની એક ખાશ સભા ગઈ પરમ દીને શુરતાલીશ કારપોરેટરોની સહી સાથના અરજ પતર ઉપરથી બેલાવયામાં આવી હતી, અને વકી રાખયા મુજબ એ સભાએ તે બાબે વીચાર ચલાવી તથા એક ખાશ ઠરાવ પસાર કરી, જેમ એક લાયક નરને માન દેવાનું નકી કરયું છે, તેમ એ સભાએ તે માન દેવામાં પોતાને કીરતી મેલવી છે. શુરતાલીશ કારપોરેટરો તરફથી એ મુજબની અરજ રજુ કરયામાં આવી હતી કે મુંબઈના માનવંતા શેહેરી, મીં દાદાભાઈ નવરોજી, પારલામેંટ સભામાં ખીરાજવા પછી પેલેલવેહલા પોતાના સવદેશ ખાતે પાછા ફરયા છે, માટે તેવાણને સવદેશી તરફના પરતીનીધીઓ તરફથી, ખાશ માન દેવા ખાતર, મયુનીશીપલ કારપોરેશન તરફનું એક માન પતર એનાયત કરવું. પાહાદશાહી પારલામેંટની આમની સભા મધે મીં દાદાભાઈ નવરોજીના ખીરાજયા આગમજ હીંદનો કોઈખી દેશી એ માનવંતી મોટી રાજકુવારી સભામાં દાખલ થઈ શકયો હતો નહી. ચાર પાંચ વરસ તુલીગ અધાગ મેહેનત લેઈ તથા પોતાની લાયકાત અને કાબેલયતની ખાતરી આપી હીંદની રાજકરતી પરજનો વીશવાશ મેલવયો તથા પાહાદશાહી પારલામેંટ સભા મધે દાખલ થવાને અંતે ક્રોતેહમંદ નીવડયા, એ એક અસાધારણ બનાવ છે, અને એજ મુજબ જેમ મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પોતે અસાધારણ માન મેલવયું છે તેમજ પોતાના સવદેશને અને સવદેશીઓને અસાધારણ માન દીધું છે. આવું અસાધારણ માન અપાવનાર નામકીત નરને સવદેશી પરજ તરફથી કેવું માન મલયુંય તે તો તેવાણની પધરામાણી બેલાએ મલેલી ગંજવર ઠઠ તથા તેઓના દીલશોજીભરયા આવકાર ઉપરથી શાખેત થયું છે. એ ઉપરાંત તેવાણને સથાનીક શેહેરી સમાજ તરફથી માન દેવાની અગત છે, કારણ કે, મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ લાંબા વખત તુલીગ એ સમાજ સાથ સંબંધ ધરાવી શેહેર શુધારાના તથા પરજ હેનદરોશતીની જલવણી કરવાના કામમાં કાંઈ ઓછી જેહેમત ખેંચી નથી. આનરેબલ મીં ફીરોઝશાહ મેહેરવાનજી મેહેતાના મત સાથ મલતા થઈ આપણુ જણવીશું કે, સાતથી આઠ વરસની વાત ઉપર, મીં દાદાભાઈ નવરોજી ઈંગલંડ ગયા તે આગમજ તેવાણ કારપોરેશનના તેમજ સંઠાનડોંગ કમીટીના મેમબર હતા તથા સથાનીક શેહેરી સમાજના સંબંધમાં પુર ઉલ્લતથી અને ખરાં અંતકરણથી કામ બજાવવાને ભાગ લેતા હતા. ઈતયાશમાં યાદગારી કાયમ રહે એ મુજબની કીરતી મેલવીને વળુ અતરે પાછા ફરયા છે. ઈંગલંડમાં મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ

શું શું કામ બજવયાંય તેથી આપણુ પુરતા વાકેંક છેછએ. આ શહેર-
નાજ નહી, પણ હીંદની આખી શહેરનાહાતના શહેરોમાં, તેવાણુ પેહલાજ
શહેરી છે કે જેઓ ઈંગલંડની આમની સભામાં દાખલ થવા પામયા છે.
સંઘલા આશામીઓ અનુમતથી જાણાવે છે કે હીંદુસતાનનો એક દેશી
આમની સભા જેવી આ કુનયામાં પરખયાત થયેલી સરવેથી મોલાવાલી
અને બુલંદ રાજ સભાના અધીકારી થવાનું પેહલવેહુડું માન મેલવે, એ
બનાવ તવારીખમાં નોધવા લાયક ગણાવો જોઈએ. મીં દાદાભાઈ નવ-
રોજને આપણા એક માનવંતા શવદેશી તરીકે માન દેવું છે, તે બાબે
બોલતાં અમોએ આગલા અંક મધે જાણાવયું છે કે રાજકુવારી બાબદે-
ના સંબંધમાં ગમે એવો મતફેર હોય તોપણ એક લાયક નરને માન
દેવાને તે મતફેર ધરાવનારા આશામીઓ એકદીલીથી સામેલ થવાને
ચુકતા નથી. વેલાતની જાહેર મંડલીઓનો એવો તરીકો છે અને તે
તરીકાને સરવે વીચારવંત આસામીઓ પસંદ રાખે છે. આ બાબદમાં
આનરેબલ મીં મેહતાએ વાજખીની રાહે જાણાવયું છે કે, મીં દાદા-
ભાઈ નવરોજના રાજકુવારી કોઈક મત સાથે આપણુ મલતા થઈયું, અને
તેમજ ખીજાં મતથી જુદા પડતાં હોઈયું, જે વીચાર એક કોરે મેલી, જે
નરે આ શહેરની કીરતી વધારવામાં નામ કાઢાડયું છે તે નરને માન દે-
વાની આપણી ખાશ ફરજ છે. આણું મોટું માન મેલવનાર એક શહેરી
આપણા શહેરમાં આવી પુજે તે વખતે તેવાણુને આવકાર આપવો એ
આપણુને શોભા લગાડનારું કામ છે. યુરોપ તથા ઈંગલંડની મોટી
કારપોરેશન સભાઓએ એવા દાખલા બતલાવી આપયા છે અને તેણું
ધોરણુ મુંબઈની કારપોરેશને અખતયાર કરયું છે. આ દરખાશતને
ટેકો આપતાં મીં રાઉટને પસંદ પડતા વીચારો જાણાવયા છે કે આખી
કુનયા મોહલી સરવેથી મોલાવાલી અને દખ્ખબાબરેલી રાજસભામાં
પોતાની હીમત અને ખંતથી મીં દાદાભાઈ નવરોજ દાખલ થવા પામ-
યા છે અને તેમણું તે કામ જેમ તેવાણુને તેમજ આ શહેરને શોભા
આપનારું છે. આનરેબલ મીં ઝવેરોલાલ ઉમયાશંકરે એ મુજબના
વીચારો દરશાવયા છે કે, મુંબઈની પરખએ, મીં દાદાભાઈ નવરોજને
જે આવકાર આપ્યો છે તે થાને ચહુડતા પરકારનો આવકાર ખીજો
હોઈ શકે નહી. મીં દાદાભાઈ નવરોજને એક રાજકુવારી તરીકે નહીં
પણ એક શહેરી તરીકે આપણુ માન આપીએ છેછએ. મીં રહીમતુલ્લા
મહમદ શયાનીના વીચાર સાથે મલતા થઈ આપણુ જાણાવીયું કે, મીં

દાદાભાઈ નવરોજીને માન આપીને કારપોરેશન પોતાને માન મેલવેલું ગણ્યો. વકી રાખ્યા પરમાણે મુંબઈની શહેરી શમાજ તરફથી મીં દાદાભાઈ નવરોજીને એક માનપત્ર એનાયત કરવાની દરખાશત અનુમતે અને સરવેની ખુશાલી વચે પસાર થઈ છે.

**મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ને મુંબઈની
પ્રજાએ તરફથી આવકાર દેનારાં પાનપત્રો
અરપણુ કરવાને આજરોજે ટાઉનહાલમાં
મળનારી જાહેર સભા.**

(From "Akhbar-i-Soudagur," 16th December 1893.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. સરીખા નામીયા નરં પરજના જાહેર માનને લાયક ઠહ્યાચ અને તેકું માન દવાને મુંબઈ ઈલાકાની પરજ આજ રોજે તઈઆર થઈચિ, જે માન લેનારને તેમજ માન આપના સંઓને ખેવડો હરખ ઉપજવનાર ગણાય છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજી કેવા સદગુણી ગરહસથ છે તેવણે પોતાનાં છંદગીના ભાગ કેવાં કામો ખાવવા માટે ગુજરવા માંડયો છે, તે કામો ખજવવામાં કેવું દશાહીતકારી હીત હઈદે ધરયું છે અને શા ખાતર આખી પુરથપી ઉપર બુલંડ મરતયો કરાવનારી પારલામેંટ સરીખી માનવંતી સભામા ચાર ચાર અને પાંચ પાંચ વરશ તુલીગ મોટી રંજ ખેચીને તથા પોતાની તનમન શક્તીના ભાગ આપીને દાખલ થયા છે તેનો પરકાશ તેવણે અઠાગ મેહનતે ખજવેલાં કામો ઉપરથી ચેતરફ ફેલાયો છે અને તે પરકાશે આખાં હીંદની સરવે કામવાલી પરજ ઉપર મજબુત અસર નીખજવી છે. તેવણુના દશાહીતકારીક તથા લોક રક્ષણુના કામો ખાખે લંખાનથી ખોલવાની કરી અગત રહી નથી. પોતાના સવદેશ અને સવદેશીઆનું ભલું કરવું, તેવાના કોડો માટે વાજખી લડત ચલાવવી તથા તેઓને અઘટીત જપતામાંથી મોકલા રાખવા એજ તેવણુના પવીતર અંતકરણુનો હેતુ છે, જે હેતુ પાર લકવામાં તેવણુ જઈફે ઉમરે પુગવા છતાં, જવાનીના ઉછલતાં લોહી ફરીખાં કઉઅતથી કમર કસવામાં પેતા તરફથી કરી ખકત રાખતા

નથી. એક વફાદાર રદ્દિયેત તરીકે પોતાના વફાદાર દેશી ભાઈઓ તરફની અને પોતાના સવદેશની શું શું માંગણીઓ છે તે માંગણીઓથી આપણે માથે હકુમત ચલાવનારી ખરીદીશ પરજનને વાકેફ કરવી અને તે બાબતની ખરેખરી હકીકત તેઓ હજુર રજુ કરી તે માંગણીઓ તેવાની સનમુખ રજુ કરવી, એ કામ મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ ઉઠાવી લેવામાં કેવી ફતેહમંદી હાંસલ કરીચ તે પણ સરવે આસામીઓને જાણીતી છે. આવા એક માનવંતા નર તરફથી તેવાણના સવદેશ અને સવદેશીઓ ઉપર કાંઈ નાનું સરીખું હેશાણુ થયું નથી અને તેણું હેશાણુ ખતલાવવાને આ મુલકની પંચરંગી પરજ બાહર પડે તથા તેવાણ તરફ જનફસાણી ખતલાવે એ ખુદરતીજ છે, અને તેવાજ ખુદરતી હુલરો તેવાએ આ સદગરહસથના દરશાણુ જોતાં વાર ખતલાવયો છે જે તેવાણના સવદેશીઓની તેવાણ તરફની લાગણીનો મજબુત પુરાવો આપે છે. પાહાદશાહી પારલામેંટની દબદબાવાલી આમની સભામાં હીંદના દેશી તરીકે મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પેહેલ વેહેલું માન મેલવવામાં પોતામાં મોટી ફતેહમંદી હાંસલ કરી છે અને તે ફતેહમંદી મેલવી આપણને પેહેલ વેહેલાજ આ પરસંગે આવી મલયા છે. આવી ફતેહમંદી માટે જેટલી ખુશાલી મીં દાદાભાઈને ઉપજી છે તે થાને તેવાણના સવદેશીઓને વધારે ઉતપણુ થઈ છે. મુંબઈ ઇલાકાની પરજ, આજરોજ પોતાની ખાસ ફરજ બજાવવાને ઠાઉનહાલમાં ભેગા મલનાર છે, જે પરસંગે સઘલી કોમની પરજ સામેલ થઈ પોતા તરફનું આ લાગયશાલી સવદેશીને માન દેવાનું કામ પુર ફતેહમંદી સાથ પાર ઉતારી આપવાને ચુકશે નહીં એવી પુરતી આશા રાખીએ છીએ. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પોતાના મોતેખર પરાકરમોથી એખલા આ શહેરનેજ હેશાણુમાં મેલયું નથી. તેવાણની કીરતીના અવાજ આખા હીંદમાં ફેલાયો છે, કારણ કે તેવાણે ચોકસ સથલ અથવા ગાણ્યાતવાલાઓની શેવા બંજવવાને કમર બાંધી નથી, પણ આખા હીંદનું લઘુ ઇછિવામાં પોતાનું તનમન રઘડવા માંડ્યું છે, અને એજ પરમાણુ આખું હીંદ તેવાણનું હેશાણુ માનવાને તઈઆર થયું છે. આજ રોજ મુંબઈની આલમ તરફથી મીં દાદાભાઈ નવરોજીને આવકાર દેનાર એક માનપતર એનાયત થનાર છે, એટલુંજ નહીં, પણ મુંબઈ ઇલાકાના જુદા જુદા ભાગો તરફથી આવકાર દેનારાં માનપતરો અરપણુ કરવાને તે તરફના વતનીઓના ડેપ્યુટેશનો અતરે આવકાર છે જેથી આજનો મેલાવડો ગંજવર અને યાદગારી ભરેલો થશે તેમ

તો જ્યાં સંદેહ નથી. આ ટાંકણે આ સદગુણી ગરહસથ બાળે
ભાઈબંધ ભક્ત સમાચારે જણાવેલા વીચાર આવકાર દાયક ગણી,
નીચે પરસીધ કરીએ છીએ:—

જેઓ મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ને પારલામેંટમાં હીંદુ-
સતાન દેશની ત્રીસ કરોડ માણસોની મોટી વસતીના એક પુરા પરતીનીધી
લેખવાને ખરે કે ખોટા બહાને—બુલ ભરેલે રસતે દારવાઈ જવામાં ના
પાડતા હતા,—તેઓના તે ખોટા અભીપ્રાય ફરવાઈ જવાનો શુભ અવશર
હાલનોજ છે. જેઓ જાણી બુજીને દેશીઓને ગેર ઇનસાફ આપવા
ખાતરજ મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને એમ. પી. થવાના શુભ મારગ
વચ્ચે પથરો નાંખવા જેટલી હુલ્લડાઈથી લોકોને ભ્રમાવવાને તક લીધી
હતી, તેઓ આજનાજાણીઓને ખોટા રશતે દારવતા હતા એમ જાણી
આવવાનો પરસંગ પણ હાલનોજ છે. જેઓએ પારસીઓને હીંદુસતાન-
ની પરજ ગણાવા સામુ લોકોને સંકીલા બનાવવામાં ખી માતર પોતાનો
શવારથ સાચવવા સીવાય કાંઈખી પરમારથપણું મીંઠ દાદાભાઈ નવરોજીને
સેંટરલ ફીનસખરી તરફથી પારલામેંટ સભામાં બેઠક મલવા સમય નહોતું
ખતાવયું, તેમને ખોટા પડવાની લાયક તક પણ હાલનીજ ગણાશે. જે-
મનો ભારત બુધી તરફના અણગમો હૃદયમાં સમાયલો વારંવાર હાકે
આવવા પછી તેઓનું કાંઈ વલતું નથી એમ ઘણી બાબતોમાં હીંદી પરજ
જોઈ ગઈ હોય તેવા તેવા બનેલા જુના બનાવોમાં એક મહારથ ઉપજવ-
નારો વધારો હીંદીવાનોને માટે થવાની ખરી ખુસાલી ખતાવનારો હીંદીગામ
પણ હાલનોજ ગણાશે, અને જેઓના પેટમાં દેશીઓની રાજદુવારી ઉલ-
ટને તોડી પાડવામાં ન ફાવવા માટેના બલતરા આગલ ઘણીવાર હોય હોય
તેવાઓને વધુ લાહ લાગવાનો કફીડો પરસંગ જો કહેવાતો હોય તો
તેપણ હાલનોજ જણાયછે, કે જે સમય આપણા એક પુરા હીંદીવાનને
પોતાના ખરા પરતીનીધીને સાચા મીતર, તારણ કરનાર અને હક
રક્ષણ માટે દાદા અપાવનારને, અને જો એક પગલું વધુ ભરીએ તો, એમ
કહેવામાં ખી બાધ નથી આવતો કે હીંદના કહેવાતા દાદાને, હીંદુસથાનમાં
જો પાદશાહી માન મલયું છે, તે ખરા પરકારનું અને ખરી લાગણીનું,
સાચું અને સંપુરણ માનછે. અને જે મલવા સામે જેમ વાંધો નથી
તેમ વીરધમાં મેલવનારનો પુરોપુરો હક સાબીત થયોછે, તેની સામું
ખાંજલી ખતાવવાનું કે બડબડવા અથવા બુલ ખતાવવાનું કાંઈજ કારણ
નહોતું જણાતું નથી.

મીં દાદાભાઈની સાદાઈ, ભલાઈ, પરતંનરાઈ અને મનસાઈ સંકિત, કહે કે, દેવમાનો તેના માટે એ મત છેજ નહીં. અને તેવા એક પરજના અગરેસરને માટે દશમાં કોઈને વાત છાની નહોતી, પણ પરદેશમાં જેઓ પથરાબાજ ચલાવવાની હીસત કરતા હતા તેઓની હાલત હવે પછી તે માટે એવી તો કંઈકી થઈ પડેલી સમજ જવાય છે કે, જેઓને આપણ છાણના ઠગલામાં તલવાર મારનાર બાહાદુરો અથવા તો કીચડમાં ઘટરડી ફેંકી છંટાઈ જનારા સમજાએ, કે પછી શુરય સામુ ધુલ ઉડાવનારાઓ જેવી હાલતે પહોંચી ચુકેલાઓ દાખલજ આલખીને સંતોશ પકડીશું. પારલામેંટમાં બેઠક મેલવવામાં પહેલાં મીં દાદાભાઈ આખા હીંદુસતાન દેસમાં પરજના લીડરો મધેના એક ગણાત્મ હતા કે જેમની જુદા મેલવવી એ કામ મુશકેલ હતું, અને પારલામેંટ માટેની ઉમેદવારી કરવા પછી તેમાં એકવાર ફતેહ ન મેલવવા છતાં તેઓ એક હીંદી પરતીનીધી દાખલ ઈંગ્લંડમાં આલખાવાને પુરેપુરા લાયક હતા. તેમની એ લાયકાત જ્યારે મુરવાર થઈ ત્યારે તેઓને હીંદુસતાનના પરતીનીધી નથી એવું ઠરાવવા માટે જેઓએ જે જેબી કાંઈ ન ઘટવું કીધું હતું, અને જે જેબી આગુ-ઘટતી અફવાઓ ઉડાવવાની જેઓએ તક લીધી હતી તે સઘલાઓના કહેવા કે સમજાવવામાં ખોટાઈ, હીંદુસતાન દેશમાં મીં દાદાભાઈને મલતા આવકારે ખતાવી આપ્યું છે. પરજ પરતીની ને અખંડ પુરાવો હાલમાં મીં દાદાભાઈના સંબંધમાં મુખ્ય નગરીએ મેલવચો છે, ન હવે પછી જે ખાનીપીનીઓ તથા માન અકસમોના મેલાવઠાઓ આ એક પુરા હીંદીવાનને માટે આખા હીંદુસતાન દેશના મુખ્ય શહેરોએ ખાશ તેઓને માટે પુના, અલાહબાદ, મદરાસ, વગેરેના શયલોએથી આમંતરણો કરીને મોટા પાયા ઉપર હીલચાલો થાય છે, તે બનાવે શીઘ થશે કે એ હીંદી એમ. પી. ને વગોવનારાઓ જુદા હતા, અને તેઓ તો ખરા અને શાશ્વત હીંદી પરજના એક પુરા ઈંગ્લંડની પાદશાહી પારલામેંટ સભામાં બોરા-જમાન થનારા પરતીનીધીજ છે.

હીંદીના પચાસ વતની તથા પારલામેંટ સભાના
માનવંતા મેમબર મીં દાદાભાઈ નવરોજીને
મુંબઈની મયુનીસીપલ કાર્પોરેશન તરફથી
આજ રોજે ઐનાયત કરયામાં
આવનારો એડરેસ.

(From "Akhbar-i-Soudagur," 11th January 1894.)

મીં દાદાભાઈ નવરોજી આ મુલકના એક વતની છે અને તેવાણ
ઈંગ્લંડની બ્રુલંદ દરબજાની પાહદશાહી પારલામેંટ સભામાં ખીરાજવાનું
માન મેલવી પોતાના સવદેશ ખાતે પાછા ફરયા તે ટકનો લાભ લેઈ
તેવાણના સવદેશીઓએ તેવાણને ઘટતું માન દેઈ પોતાની ફરજ અદા કરી
છે. જ્યારથી આ નામીયા નરે પોતાની સ્વ જુમી ઉપર પગલું મેલયું-
ય ત્યારથી તેવાણને પરજ પચારે કુલના પમરાત સાથ વધાવી લીધા છે.
આજ તુલીગ જે જે મથકે તેવાણ ફરી આવયાય તે મથકોના વતનીઓએ
તેવાણને મોટા હરખસાથ આવકાર દેવામાં પોતાના ખરાં અંતકરણને
ફુલરો ખતલાવયો છે. વલી હીંદુસતાનના પાયતખત શહેર કલકત્તા તથા
પુરવ તરફના આગ્રેવાન શહેર મધરાસના વતનીઓએ આ નામાંકીત
નરને તેવોના મથકોએ પધરામણી કરવાની એલતેમાસ કરી હતી, પણ
અવકાશ નહી મલવાથી તેઓનું ઇજન આ માનવંતા નરથી કબુલ
જાખવાને ખની શક્યું નથી જે માટે તેવોએ દલગીરી ખતલાવી છે તેવીજ
દલગીરી આ ગુણવંતા ગરહસથને ઉપજ છે. મુંબઈ ઇલાકાએ પોતાના
ખુશા પુતને વધાવી લેવામાં મગરૂરી સાથ હરખ ખતલાવયો છે; મગર તે
હીવાએ હીંદુસતાનના એક નાંકેથી ખીજ નાંકા શુધીના વતનીઓ મીં
દાદાભાઈ નવરોજી તરફ એટલી બધી જન ફેશાની એટલા માટે ખતલાવે
છે કે તેવાણ આખા હીંદને પોતાની માતા લેખે આહી છે અને એક
ખાખેદાર ફરજંદ પોતાની માવતરની દાઝ હાંડે ધરવાને જેટલી કાલજ
રે તેટલી કાલજ ધરી નયાત ગણુયાતનો ફરક રાખયા વીના ભલાં કામો
જાખવવાની કમર બાંધી છે. આવા ભાગ્યશાલી પુત તરફ આખો
દે દીલશોજ ખતલાવે તથા તેવાણના ખખતાવર દીદાર જોવાની આરબુ
ખાડે તેમાં શી નવાઈ છે ? મુંબઈ શહેરમાં લાંબો વખત ગુજરી એ

શહેરની શેવા બજવવામાં જે અથાગ મેહનત લીધી હતી, અને ભલું કામિના ઝુંડો પકડી હરોલમાં આગેવાન નર તરીકે પરખયાતી મેલવી હતી તેનું હેશાણુ, તેવાણના સ્વ ભુમી ઉપર એક વેલાએ પાછા ફરતાં માનવાની તક આ શહેરની કારપોરેશને લેવામાં સતુતીપાતર કામ બજવેલું ગણાય છે. આ હેશાણુ માનવાનો આજનો દીવસ મુકરર કર્યો છે જેની તુકે નાંધ અતરે લેતાં મોટા આનંદ ઉપજે છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પારલામેંટ સભામાં દાખલ થવાનું અસાધારણ માન મેલવયું છે અને જેનું માન પોતે મેલવયું તેવું માન આખાં હીંદને આપ્યું છે, કારણ કે આમની સભાના સભાસદ તરીકે પેહેલવેહેલા એવા એક દેશીની નેમણુંક થઈ છે કે જેવાણુ પોતાની બાહોશી, કાબેલયત અને અનુભવથી તે બેઠક ઉપર બીરાજવાને પુરતા લાયક ઠહયા છે, અને પાહદશાહી પારલામેંટ સભાના એક મેમબર તરીકે તેવાણુની થયલી ચુંટણીએ ઈંગ્લંડ અને હીંદુસ્તાનને એક સરખો હરખ ઉબજવ્યો છે. તેવાણુના રાજકુવારી મત સાથે આપણા મોટા રાજ અધીકારીઓ ગમે એવા છુટા પડતા હોય, તોપણ હીંદના એક દેશી તરીકે તેવાણુ જે માન મેલવયું તે માનને લાયક છે એવું તેઓ ગણે છે. બરીટીશાના અમીરી ખવાશનો આ પુરાવો છે અને તે પુરાવો આપણા હાકેમે તથા બીજા રાજકુવારી અમલદારોએ ખતલાવી આપ્યો છે. સવદેશની શેવા બજવવાને મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પારલામેંટ સભા મધે દાખલ થવા પછી જે જે કામો બજવયાં છે તે કામોએ આપણને મોટા હરખ ઉબજવ્યો છે; મગર જે શદગુણી ગરહસથના શખદામાં બોલીએ તો હજુર તેવાણુને એટલાં બધાં કામો બજવવાં છે કે જે સાથે મુકાબલો કરતાં હાલ પાર પાડેલાં કામો નાના સરખો ફાલો ધરાવે છે, તો મુંબઈની કારપોરેશન તરફથી આજ રોજ એનાયત થતાં માનપતરમાં આહ્વાન દુવા સાથે આપણુ પુરતાં અંતઃકરણે હમશરીક થઈશું કે તેવાણુની તનફરોસતી તથા શક્તી હાલની માફક આ રહે તથા હીંદુસ્તાનની સરવે કોમના આશામીઓએ તેવાણુ ઉપર જે ભરે શો મેલ્યો છે તે પાર પાડી આપવાને શક્તીવાન થાય. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ હીંદુસ્તાન આવીને પોતાના શવદેશીઓ તથા ભાઈબંધો તરફ જે માન મેલવયું તે હાલની તથા હવે પછીની આલાદને નશીયતકાર ઢોડો થઈ પડ્યા વીના રહેનાર નથી, કે ઇનિશાન જાતની અમર કીસ્મત નેકનામીના કામો બજવવા અંદર સમાયલી છે અને એવે પગલે ચાલવાથી તેવાણુ સરીખા માનવંતા બને છે તથા તેવો પરજા ખયાલ મેલવી શ

છે. મુંબઈ શહેરની મથુનીશીપાલીટી તરફનું આજ રોજ એનાયત થનારો એકરેશ અતરેની ટાઉન હાલમાં આપવાનો કેડાવ રાખ્યો છે, જે તેવાજી તરફના માનનો વધુ પુરાવો આપી શકે છે.

પારલામેંટ સભામાં તથા બરીટીશ પ્રજા હજીર
મુંબઈના વર્ષદક મંડલ તરફની ફરયાદ
રજી કરવાને મીં દાદાભાઈ નવરોજીને
થયલો એલતેમાસ.

(From "Akhbar-i-Soudagur," 18th January 1894.)

વર્ષદક શાસનો અભયાસ ફતેહમંદી સાથે પુરો કર્યા પછી સનદો તથા ડીગરીઓ મેલવનારા તખીઓને કેવી ગેરઈનસાફી થાય છે તે બાબેની ફરયાદ વધારે ચરચા ફેલાવી છે અને જેવી ચરચા મુંબઈમાં ચાલી છે તેવી ઈંગ્લંડમાં ચલાવી પાહાદશાહી પારલામેંટનું તથા બરીટીશ પરજનનું ધ્યાન ખેંચવું અને અતરેના વર્ષદક મંડલને ઈનસાફ અપાવવો એવી એલતેમાસ કરવાને વર્ષદક મંડલ તરફનું એક ડેપ્યુટેશન પારલામેંટ સભાના માનવંતા મેમ્બર મીં દાદાભાઈ નવરોજીની મુલાકાત લેવાને તેવડાના વાલકેશ્વરવાલા મકાનમાં ગઈપરમ દીને પધાર્યું હતું. આ ડેપ્યુટેશનમાં ડાક્ટર જે. સી. લીસબો, ડાક્ટર આતમારામ પાંડુરંગ, ડાક્ટર ખેશોર નસરવાનજી બાહાધુરજી અને બીજા સુમારે બાર જાણીતા તખીઓ મેલ થયા હતા. હીંદુસતાનમાં કેળવણી ખાતાંઓની સથાપણા કરવા માટે આપણા રાજઅમલ ચલાવનારાઓની મુલ મકસદ એ છે જે, પશ્ચીમ તરફની ઉમદા કેળવણીનો આ ભરતખંડમાં ફેલાવો કરવો અને તેના લાભ આ મુલકના દેશીઓને આપવો તથા તેવા લાભ આપી દેશને ફાયદો રેવો. સર જમશેદજી જીજીભાઈ હાસપીટલના સંબંધમાં ગરાંટ મેડીસ કલેજની સથાપણા કર્યામાં આવી છે તેમાં એવી મતલબ સમાવેલી જણાવ્યામાં આવેચ કે, યુરોપના મુલકમાં નવા સુધારા તથા વધારા મુજબ વર્ષદક શાસના જ્ઞાનનો ખોલો ફેલાવો થયો છે, તેવા જ્ઞાનથી આ મુલક વતનીઓને જાણીતા તથા માહીતગાર કરી, આ દેશના રેહવાશીઓને શાસનો લાભ આપતો કરવો. અલખતાં કોઈબી સુધારા તથા નવા

ફેરફારની શરૂઆત ધીમી હોય છે, તેજ મુજબ ગરાંટ મેડીકલ કાલેજમાં
 બેઝાઈ ઉંચા ધોરણના વધદક શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હાંસલ કરવાને જુનુબી કેલ-
 વાયલા દેશીઓએ હીમત ધરી હતી પણ હાલ તેમાં મોટો ફરક પડેલો
 નજર આવે છે. સુધારેલા અને ઉંચી પરકારના વધદક શાસ્ત્રનો અભ-
 યાસ દેશીઓને વાહાલો તથા મનપસંદ થઈ પડ્યો છે અને બીજા વીદ્યા
 એલમની પેઠે એ શાસ્ત્ર પાછલ ફીલ લગાડી તેની પુરવીજુતા મેલવાને
 ઘણાક દેશીઓ હોશ ખતલાવતા થયા છે. આજ તુલ્લીગ ગરાંટ મેડીકલ
 કાલેજે ઘણાક ખાહોશ તથા ચંચલ તખીઓ ખાહેર પાડી આજ્ઞા છે.
 વધદક શાસ્ત્રને લગતી ઉંચા ધોરણની પરીક્ષાઓ ફેલોશીપ સાથે પસાર
 કરી ઘણાક દેશીઓએ માનવંતી ડીગરીઓ મેલવી છે. અતરેની ગરાંટ
 મેડીકલ કાલેજમાં વધદક શાસ્ત્રનો અભ્યાસ પુરો કર્યા ઉપરાંત યુરોપની
 નામીચી મેડીકલ કાલેજમાં જુદી જુદી પરકારના દરદોના ખાસ અભ-
 યાસ કરવા માટે તે કાલેજમાં દાખલ થઈ તેવાં દરદોના ખાસ અભ્યાસને
 લગતી પરીક્ષા આપી ઉંચી પદવીઓ મેલવી છે. આ મુજબ વધદક
 શાસ્ત્રના અભ્યાસમાં દેશી મંડલે સરસ ચાલાકી ખતલાવી લાયકાતનો પુરા-
 વો આપ્યો છે. આપણા રાજકરતાઓએ આ મુલકના વતનીઓને
 પશ્ચીમ તરફના સુધારા તથા વીદ્યા એલમના લાભો આપતા કર્યાચ તે
 સાથે એવીબી કબુલાત આપી છે કે, જે દેશીઓ કેલવાણી અને ચાલાકીથી
 ખાહોશ માલમ પડતા જશે તેમ તેઓની લાયકાત મુજબ તેઓને સરકારી
 ખાતાઓમાં સામેલ કરી નોકરીએ લખાડયામાં આવશે. આપણા નામ
 વર શેહેનશાહાબાનુએ પેતાના ઢંઢેરામાં પણ એવીજ ઉમેદ આપી છે
 પણ તે ઉમેદ પાર પાડવામાં કેટલીક તરફથી હુરખતો નાખ્યામાં આવે
 છે અને તે માટે કેલવાયલા દેશી વરગને ફરયાદ ઉઠાવવાનું મજબુત કારણ
 મલે છે. કેટલાક સરકારી ખાતાના ઓધા ચોકસ વરગના યુરોપયન અ-
 મલદારો માટે ખાસ રાખ્યામાં આવ્યાચ, તેમાં ગરાંટ મેડીકલ કાલેજ એ
 છે, કે જે કાલેજના પરીક્ષરોના ઓધા ખાસ કરી સનદી તખીબી ખાતાના
 અમલદારો માટે ખુલ્લા રાખી તેના દરવાજા બીજા તખીબો—ગમે એવી
 તેઓ કાબેલયત તથા લાયકાત ધરાવતા હોય તે છતાં—તેઓ માટે ખાસ
 રાખ્યા છે. આ સવાલના સંબંધમાં એક ધ્યાન પોહિંચાડવા જોગ બીજા
 એ છે કે, આ મુલકના કેટલાક દેશી તખીબો ઉંચા ધોરણના વધદક શાસ્ત્ર
 નો અભ્યાસ કરવા યુરોપની મેડીકલ કાલેજમાં ગયા છે, તેઓ મારે
 કેટલાક જવાનોને તે પાઠશાલાઓમાં તખીબી કેલવાણી આપવા ખાસ પસંદ
 ફેસરોના ઓધા મલયા છે અને હાલ તે નામીચી પાઠશાલાઓમાં તેઓ

પરોક્ષરો તરફે કામ ચલાવે છે તો ગરાંટ મેડીકલ કાલેજ ને તખીબો પસાર કરી આપયા છે અને તેઓ માહેલા ને ગરાજયુએટો વધદક જ્ઞાનનો સરકાર પુરાવો આપે છે તથા શીખશાગુરુઓ તરફનું માન મેલવે છે તેઓ માટે એ કાલેજમાં અટકાવ નાખ્યો છે અને કાલેજના સંબંધથી તેઓને દુર રાખ્યા છે. સનદી લશકરી ખાતાના તખીબો માટેનું મેદાન બોલેલું છે અને તેઓની નાકરી બીજા સરકારી ખાતાઓને અગતની છે, તેમાં ગરાંટ મેડીકલ કાલેજના પરોક્ષરના ઓધાઓ ઉપર તેઓનો જ હક કબુલ રાખી એ કાલેજમાંથી પસાર થયેલા ચાલાક તખીબોને દુર રાખવામાં તેઓને ગેરદનસાફી થયેલી ગણ્યું છે. હાલના શુધારા તથા ફિત્તણીના ફેલાવા મુજબ આવી બંધી રાખવાની કરી જરૂર નજર આવી નથી. મુખ્યદેશ વધદક મંડલ તરફની એલતેમાસ એ છે કે એ કાલેજના દરવાજા ખુલ્લા રાખવા અને લાયકાત તથા કામચલાવ મુજબ ઓધાઓની વાંટણી કરવી. વલી બીજા ફર્યાદ કરવાનેગ બીમા એ છે કે ગરાંટ મેડીકલ કાલેજ મધે શીખશાગુરુઓનું કામ ચલાવવાને ધનડીયન મેડીકલ સરવીસવાલા અમલદારો નેમયામાં આવે છે, તેઓને વારેઘઘીએ રિખદલી કરવી પડે છે અને એવી ફરખદલી થવાથી વધદક શાસ્ત્રનો અભ્યાસ ચલાવનાર વીદ્યારથીઓને એક પરોક્ષરના હાથ હેલથી બીજા પરોક્ષરના હાથ હેલ જતાં ગેરલાભ થાય છે તથા તેઓના અભ્યાસમાં સ્કેલ પડે છે. ગરાંટ મેડીકલ કાલેજના પરોક્ષરોના ઓધા તરફ સરકારી મેડીકલ સરવીસવાલા તખીબો માટે રાખયામાં આવયા અન્ય અનેક પુરાવા મલયા છે, તેમાં ડાક્ટર બાહાદુરજીનો એ કાલેજ સાથે જુટો પડેલો સંબંધ એક તરતના બનેલા બનાવ દાખલ આપણ બતની શકશું. ગરાંટ મેડીકલ કાલેજના સંબંધમાં શેઠ ફરામજ દીનશાહ પીટીટની સખાવતથી એક ખાસ લેબોરેટરી બંધાઈ છે, તથા દેશી જ્ઞાનાં ગુણ તપાસવાને તથા તે બાબેનું ગણ્યાન આપવાને એક ખાસ પરોક્ષરનો ઓધો સથાપી મુખ્યદેશ આગલા ગવરનર લારડ રેએ એ ઓધો આપણી ટાપુના ચંચલ વધદક સાસતરી ડાક્ટર બાહાદુરજીને આપેલો હતો. પણ હાલના ગવરનર લારડ હેરીસના અમલમાં એ ઓધો તરફ ડાક્ટર બાહાદુરજીને દુર કર્યા છે ને બાબેની ચરચા એટલી તાલ છે કે તે વીરો અતરે લંબાણથી બોલવાની અમો જરૂર જોતા નથી, આટલો ઇસારો કરવો પુરતો છે કે ગરાંટ મેડીકલ કાલેજના પરોક્ષરના ઓધા બક્ષવામાં અતરેના વધદક મંડલને જાઈએ એવો ઇનસાફ

મલતો નથી જે બાબે પારલામેંટ સભાનું તથા ખરીદીશ પરબનું ક્ષણ
 ઈચ્છુ એવી એલતેમારા મેડીકલ યુનયન તરફથી પારલામેંટ સભાના
 માનવતા મેમબર મીં દાદાભાઈ નવરોજીને થઈ છે. વધેક મંડલના
 લાભોના સંબંધમાં શુધારો થવાની જરૂર છે, એવી દીલરોજી ખતલાવી
 મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ આ ડેપ્યુટેશનને ખાતરી આપી છે કે તેવણ
 વેલાત પાછા જવા પછી એ સવાલ પારલામેંટ સભા અને ખરીદીશ પરબ
 આગલ ધરવાને ખતતી કોરોશ કરશે. મીં દાદાભાઈ નવરોજી સૂચી-
 ખા ખતીલા ગરહસથની મેહેનતથી સથાનીક વધેક મંડલને ઇનસાફ મ-
 લશે એવી આપણુ પુરતી વકી રાખયે છીએ.

**સ્વદેશની એક વાર ભેટ લઈ તથા સ્વદેશીઓ
 તરફનું પુરતું માન મેલવી આજ રોજે ઇંગ્લંડ
 રવાના થતા પારલામેંટ સભાના મેમબર
 મીં દાદાભાઈ નવરોજી.**

(From "Akhbar-i-Soudagur," 20th January 1894.)

આ રોજે મેલ લઈ ઉપડતી પી. અને ઓ. કંપનીની સ્ટીમર
 સતલજમાં સવાર થઈ આપણા માનવતા શેહેરી મીં દાદાભાઈ નવરો-
 જી પોતાના સ્વદેશની અને સ્વદેશીઓની વધુ સેવા બળવવા ખાતર
 ઇંગ્લંડનો મુસાફરીએ પધારે છે. આ નામાંકીત નરે તાં ૩ જ
 ડીસેમબરને દીને પોતાની સવજીમી ઉપર સખકતું પગલું મેલયું હતું જે
 મુજબ તેવણે શુભારે દોઢ મહીનો પોતાના સ્વદેશમાં ગુજરી સ્વદેશી
 ઓ તરફનું પુરતું માન મેલવયું છે, તેમજ સ્વદેશીઓના જીવન પુષ્ટ
 લ કર્યાં છે. મીં દાદાભાઈ નવરોજી જેવા નરને પોતાના સ્વદેશમાં
 આવયા પછી એટલી મુદત અંદર પુરતી આસાએસ મલી હોય એ
 બીલકુલ જરૂર આવયું નથી. તેવણે દેશ કલ્યાણના કામો બળવવા
 અંતકરણથી કમર બાંધી છે અને તે કામ બળવવામાં પોતાનો જીવ
 રગડવાની નેમ રાખી છે તે મુજબ પરવરદેગારે તેવણને શક્તી તથા
 તંદરોશતી બક્ષીય તે જોઈ આપણને મોટો સંતોશ ઉપજે છે. કીર-
 તાર હજીર દુવા ચાહીએય કે એવી શક્તી તથા તંદરોશતી તેવણને
 પી મુદત તુલીંગ ભોગવતા રહે તથા સ્વદેશીઓના મધુર આશીર્વાદ
 આપવાને સામરથવાન થાય. મીં દાદાભાઈ નવરોજીએ પાહાદશા
 પારલામેંટમાં ખીરાજવાનું પેહેલા દેશી તરીકે કીરતી ભરેલું માન મેલ્યું

યુ' હવું અને તે માન મેલવાને તેવણુ પોતાના શવદેશને તથા સવદેશી-
 એને ભિતવા આવવા હતા, જેથી સરવેના જીગરમાં બમતી ખુશાલી ઉ-
 તપણુ થઇ હતી. તા. ૩ જી ડીસેમ્બરથી તે તા. ૨૦ મી જાનેવારી
 શુધીના દુકંદ અરસામાં તેવણે જે જે કામો બજાવ્યાં છે તથા માનપાન
 મેલવ્યાં છે તે તેવણુની તવારીખમાં એક સારા જેવો જેવ દેનાર સ-
 કાનો વધારો કરી આપે છે. તા. ૩ જી ડીસેમ્બરનો દીવસ મુંબઈ
 શહેરના વતનીઓથી જલદી વીસરાએ એમ નથી. મી. દાદાભાઈ નવ-
 રોજી હાંદુસતાન આવેલ એ બીના જહેર થતાંજ તેવણુનો તેજદાર
 મુખડો જોવાની તથા તેવણુને માનપાન સાથે વધાવી લેવાની સરવેના
 જીગરમાં હોંસ ઉતપણુ થઇ હતી અને તે ખુદરતીજ હતી. એપાણે
 બંદરથી તે તેવણુના મકાન શુધી કરેલી રચનાએ તથા થયેલી ગરદીએ
 આ શહેરના બુધામાં બુધા વતનીઓને પણ મોટી અજાણ્યતામાં ના-
 ખ્યા હતા, કારણ કે એ ગરદસથે આ શહેરના કીનારે પગ મેલતાં વાર
 જે માન મેલવયું હતું તેવું માન કોઇથી દેશીએ આગમજ મેલવયું
 હોય એવું નજર આવ્યું નથી. તેવણુને આવકાર દેવાને જગજગ
 આરકાંઓ ઉભાં કર્યાં હતાં. શુંદર નારો રંગબેરંગી શીંગારવામાં ફુલ-
 પાનની રૂપેરી યાણો હાતમાં ઝાલો જગજગ ઉભી રહી હતી. નીશાલ-
 ના શીખતા જવાનો ભભકાભરેલા પોશાકમાં આવકાર દેવાને હાજર થયા
 હતા. મીલના કામદાર માણુશો હાતમાં ઝુંડ ધરી હરોલમાં ચાલ્યાં
 હતા. તમાસગીરોની ગીરદી એટલી મોટી થઇ હતી કે તેમાંથી તેવણુની
 ગાડીને પસાર થવું મુશ્કેલ થઇ પડ્યું હતું. એ પછીના બાકીના દી-
 વશો પુરતી ધામધુમ અને કામની રોકાણ સાથે પસાર થતા હતા. હાં-
 દુસતાનના જુદા જુદા ભાગો તરફના ઉપયુક્તેશનો તેવણુને આવકાર દે-
 વાને મુંબઈ ખાતે આવ્યાં હતાં, જેઓ તરફના એડરેશની સંખ્યા એ-
 ક થો યાને વધારે સ્થૂંચ એવું આ નામાંકીત નરના મુખથી આપણા
 બાણ્યામાં આવ્યું છે. મુંબઈની સધલી કોમવાલી પરબ તરફથી ત-
 થા દેશાવરો તરફથી તેવણુને માન દેવાને અતરેના ટાઉનહાલમાં ગંજ-
 વર મેલાવડો બનાવવામાં આવ્યો હતો. જુદી જુદી સભાઓ, મંડલી-
 ઓ તથા આશ આસામીઓ તરફથી તેવણુના માનમાં મેજબાનીઓ
 અપાઇ હતી. આ માન દેવામાં આપણા માનવંતા હાકેમોએ પણ ભા-
 ગ લીધો હતો. આપણા હાકેમ લારડ હેરોશિ આશ ધજનથી તેવણુને
 પોતાના મેહેલમાં ખેલાવવા હતા તથા મેજબાની લેવાને ધજન કર્યું
 હતું. નામદાર ગવરનર ઇન કાઉન્સિલના મેમબર આનરેબલ મી. બ-
 રડઉડે તેવણુને મેજબાની આપી હતી. બુલંડ દરજ્જાની ઇનસાફની
 મેમ્બરનામાં ખીરાજતા વડા જડજ તથા બીજા નયાયધીશો તેવણુને ભેટવા
 આવ્યા હતા. આ નામાંકીત નરને મુંબઈની મયુનીશીયલ કારપોરેશન તર-
 ફના આડરેસનું માન દેવામાં આવ્યું હતું. મી. દાદાભાઈ નવરોજીને

સીપન કલ્પ તરફથી મિલખાની અપાઇ હતી તથા શ્રેષ્ઠ ગ્રાવરશ્વનદાસ મે-
 કલદાસ તેજપાણે મીલખસ મેલવી હતી. મુંબઈના સરવે કોમના વત-
 નીઓ તરફનું માન મેલવી તેવણુ પુણના વતનીઓની અરજ બાદલ
 રાખી તે શ્રેષ્ઠ તરફ ઉપડી ગયા હતા. અને ત્યાંની જાણીતી સભા-
 ઓ તથા મયુનીશીપાલીતી તરફથી તેવણુ ઉપર માનનો વધારો થયો હ-
 તો, તથા ધામકુમ સાથે જાહેર રોશણી કરવામાં આવી હતી. હોદ્દા-
 ર ખાતે મેલવી ઇનડયન નેશનલ કાનગરેશમાં પરમુખશયને બીશ્વ-
 વાને તેવણુ પંજબ તરફ મુંબઈથી ઉપડી ગયા હતા, જે વેલાએ મુખ્ય
 શ્રેષ્ઠમાં તથા સેટેશને ઉપર તેવણુને પુરતું માન અપાડું હતું. કા-
 કના તથા મદરાસ શ્રેષ્ઠ તરફથી તેવણુને તેઓની ભેટ લેવાને ઇન-
 થકું હતું પણ અવકાશ નહીં મળવાને લીધે દલગીરી શાય તેઓના
 ઇનજન નાપાડયામાં આવ્યાં હતાં. દોહોડ માશમાં મીં દાદાભાઈ ન-
 વરોજીએ બજાવેલાં કામો તથા તેવણુને મેલલાં માનનો લંબાણથી હે-
 વાલ અપવાની અમો જરૂર જોતા નથી, મગર એટલું જાણાવવું અગ-
 તનું છે કે પોતાના શવદેશમાં આવી નીરાંતી તથા આશાએશ ભાગવાને
 બદલે આ માનવંતા નરે પોતાનો સંઘણો વખત અરસપરસેનો મીલાપ
 કરવામાં—પોતાના શવદેશીઓનું ભણું છલવામાં તથા જાહેર સવાલોમાં
 યુજારયો હતો. આ પરમાણે દોહોડ મહીનાનો ટુક મહીમા પોતાના
 શવદેશમાં તથા શવદેશીઓ વચ્ચે યુજારી આજ રોજે મીં દાદાભાઈ
 નવરોજી એકવાર ફરીથી આજણા રાજકરતાઓના મુલકમાં ખાજ ફરી
 પોતાના દેશ અને દેશીઓના કલ્યાણના કામો બજાવવા પધારેછે. આ-
 પણા આ ભલા મીતર અને દેશહીતકારી ગરહસયને એવી દુવા આહી
 એમ કે જે વીશવાસથી તેવણુ આવા મોટા માનને લાયક ડડ્યાછે જે
 વીશવાસ પાર ઉતારવાને પુરતી શક્તી જાલવે તથા પાહાદશાહી પારલા-
 મેટમાં બીરાજી પોતાના અંતકરણુ યુજામનાં કામો ખાર પાડવામાં ફોદ-
 મંદી હાંશલ નકરે.

(From "Rast Gofar," 3rd December 1893.)

It needs not the pen of Able Editors to arouse public enthusiasm for Mr. Dadabhai Naoroji. No artificial stimulants are needed to get up an enthusiasm for him, and we shall not say how he should be received this morning when he lands again on these shores, because we may be perfectly sure of the warmth and he artiness of his reception. He comes a conquering hero from Great Britain, being the first native

of India, who has wooed and won a British constituency and is sitting as its chosen representative in Parliament. This achievement, standing by itself, would be sufficient to call forth the cordial greetings of his countrymen; but with Mr. Dadabhai it is only the crowning performance of a career which is marked by many noble deeds, inspired by love of his country and justice to his countrymen. His is a blameless and unselfish life. A righteous, truth-loving, god-fearing man is he; a man who has held power and won fame without ever being spoiled by it; who never turned his position to ignoble ends; by whom office and power were used but as a means for doing good, and who never degraded himself so as to hold it and enrich himself, by turning away from the path of righteousness. Anglo-Indians having no sympathy with the political opinions of Mr. Dadabhai, and having no knowledge of his sterling worth and genuineness, his simplicity and modesty arising from the inborn greatness of his soul, cannot understand, still less appreciate, the ardour of the love which draws his countrymen to him. This feeling for him rises above all differences of opinion, and springing, as it does, from the depths of the heart, it cannot be affected by such differences. It is a good thing that men should honour and admire the great ones among them; and they have found out their truly great one in Mr. Dadabhai. The enthusiasm for him is not born of the fleeting breath of popularity, which is often gained by smiling speciosities, amiable plausibilities, and selfishly mean respectabilities. His path home-wards is darkened by a domestic calamity, but as Mr. Dadabhai lives more for his country than for himself, he will only give one more evidence of his unselfishness by allowing his personality to be merged in the public reception which is prepared for him by his grateful countrymen.

It is said that the vacancy in the India Council, caused by the retirement of General Sir Peter Lumsden, is not to be filled up. This is good news, so far as it goes. But it ought to go much farther. It was some years ago that the late Mr. Samuel Smith directed his attacks upon this venerable institution, and we do not exactly remember what Ministry was in office—we believe it was the Conservative Ministry—when almost a pledge was given that the hoary contingent of elders of the India Office would be reduced by about four in course of time. Even this partial measure of reform has not yet been carried out. The members of the India Council will not retire soon. A grievance is actually made if they are retired after seventy. And, then, again, they do not die soon—God bless them! The atmosphere of the India Office seems to suit the Old Mortalities admirably, and the work which their gently failing life has to perform, cannot certainly be killing. But however long they may take to die or retire, as soon as a vacancy takes place, there are twenty applicants ready to step into the comfortable berth, and the Secretary of State must be a very hard-hearted man, indeed, who would blast their hopes by declaring that the vacancy was no longer to be filled up. And so the huge and cumbrous machinery of the India Office goes on, contributing, at enormous cost to the poor Indian taxpayer, to the comfort and luxuries of the members of the Council and of a host of extravagantly paid officials. It is perhaps, considered due to the dignity of the Indian Empire, if not to the necessity of its Government, that this stupendous fabric should continue to exist in the plenitude of its dignity and magnificence.

આજનો રાજકીય તહેવાર.

આજે કાંઈ તહેવાર નથી અને તોપણ એક તહેવારના કરતાં વધારે ખાસ ખુશાલી અને ધામધુમથી આજનો દિવસ પાળવામાં આવનાર છે. આજે કોઈ વાઈસરાય કે શાહજાદા મુંબઈમાં પગ મેળનાર નથી તોપણ આજ સહવારથી પાળવા બંદર ઉપર લોકોની ઠઠ જમા થતી જશે અને સહવારના જા કલાકે ઇંગ્લંડથી આવેલા એક ભાગ્યશાળી પુરૂષ આપણા દિમારા ઉપર પગ મેળશે, તેની પધરામણીને પ્રજાની પાદશાહી પ્રમાણેનો આગકાર આપશે. એ પધારતો પુરૂષ કોઈ હાકમ કે રાજકુવર નથી, એક સ્વેચ્છ હાકમ અને રાજકુવરોના કરતાં વધારે નહીં તો તેમના નેટલુંજ આ પામેલો ગણાશે—હાકમો અને શાહજાદાઓને તો માન આપવાનો સરકારી હુકમ નિકલે છે અને હુકમને તાબે થઈ તેને માન આપવાની ફરજ પડે છે, તેમ આ આજના પધારતા મહાપુરૂષને કોઈ ફરજનું મારયું માન મળવાનું નથી, પણ પ્રજાના લોકોની પોતાની પસંદગી અને પ્રિયતાનું એ તો મનને જાણ્યું માન અપાશે, અને એક ફરજના મારયાં માન કરતાં એવાં એક મનને જાણ્યાં માનમાં ખુબી ઓરજ છે. આ કાંઈ એક જણને તેનો પાદશાહી ખુનિયાદ યા સરકારી અધિકારની રૂએ માન આપવાનું નથી, પણ આ તો એક સાદા શેહરી, એક સાધારણ ગ્રહસ્થ, એક ગરીબ માખાપનો દીકરો, ત્રીસ પાંત્રીશ વર્ષ ઉપરનો એક “સોસાઈટીના પોરચો,” એક ગામઠી દેશી, એક પારસી, આજે એક વીરલા મહાપુરૂષની પદ્ધતિએ પોંદચ્યા છે તેને આ તો આવકાર દવાનો છે. એવા મહાપુરૂષને પ્રજા જે માન આપે તે પ્રજાના પ્યાર અને પસંદગી વગર અપાયજ નહીં. પ્રજા પોતાની મેળે જેને પસંદ કરે અને પ્યારો ગણે તે પાહારના રૂપેરી ઘોર અને રંગીન રોગાનવાળો, પાદશાહોની ટીપટાપ આ અમલની સત્તાના હુન્નરમંદ ટેકાથી વધેલો હોયજ નહીં. પ્રજાની પ્રીતિ, પ્રિતી અને પસંદગી તો જાતી ગુણથી વધેલા ભાગ્યશાળી પુરૂષ ઉપરજ ઉતરવી જોઈએ, અને આજે પ્રજા જેને માન આપવા હજમળી રહી છે તે એવો એક પ્રજા પ્રિય નર છે. તે પાદશાહ કે અમીર નહીં જતાં એક ખરો અમીરો અકાખરી અને હુકમતે પોંદચેલો હોવો જોઈએ. તે તો કુદરતનો અમીર (nature's nobleman) છે, કે જે નામને ખિતાબોનાં પુછડાં યા પોરાક કે ઝવેરાતનો શાણગાર જોઈતો નથી. ખીજા આ તો માંગેલું માન લેયછે, એક લેખે સત્તાનાં બળની જખરીથી માન લેયછે પણ આજે પધારતા પુરૂષને તો માગ્યા વગરજ માન મળેછે,

તેણે નહીં ધારેલું માન મળે છે. ખચીત આ લખીએ છીએ ત્યારે સમુદ્રના મેળ ઉપર હડસેલા ખાતા એ નરના ખ્યાલમાંથી નહીં હશે એવાં માન સાથે તે આજે કિનાર ઉતરે છે.

અમે આટલું બધું લખ્યું છે, તો પણ કોણને વિષે કહીએ છીએ તેનું હજી સુધી નામ તો દીધું નથી. પણ નામ દેવાની અગત્ય નથી. વાંચનાર સારીપેઠે જાણે છે કે પાર્લામેન્ટના પેહલવેહલા પારસી અને દેશી એમ બેર મીંઠ દાદાલાઈ નવરોજી વિષે અમે લખીએ છીએ. તે વાળનું એ એમ. પી. પાણુજી તે વાળને માટે પાલવા બંદર ઉપર આજ રોજ અને ત્યાર પછીની સઘળી ધામધુમેને વાજબી કરાવવા માટે બસ છે. કોઈએ સ્વપ્ને પણ ધારેલું હતું વાર કે મીંઠ દાદાલાઈ નવરોજી પાંચ વર્ષ ઉપર આપણને છોડી ગયા ત્યારે એમ. પી. થઈને પાછા ફરશે? એટલે કે ઇંગ્લંડની પાદશાહી પાર્લામેન્ટ, આખી દુનિયાની પેહલી રાજસભા, પૃથ્વીનાં રાજપ્રકરણ ઉપર કાયુવાન અમલ અને અસર ચલાવનારી મંડળી, જે સભાના દાર અને તાપથી રાજ્યો અને સાનસાહો ધુણે છે, જે સભા રાજ્યો અને પ્રજાઓની સરજતને બદલી નાખે છે, તથા જે સભાથી દેશોમાં લડાઈઓ અને ઉથલપાથલો ચાલે છે, તે સભા આ એક હિંદી નર ઇંગ્લંડના લોકો તરફથી જ ચુંટી કહડાશે, અને બિરાજમાન થશે, અને ટોપી ઉતારીને નામદાર રાણીની સેવાના શપથ લેશે, અને હિંદુસ્તાનની ભારી હિમાયતો ચલાવશે, અને પ્રધાનો અને વજીરો અને અમીરો અને હાકમો વચ્ચે જીકર ઉઠાવશે, અને તેમ કરી આપણને આવી મળશે—એ સઘળું આપણ ફરીથી પુછીશું કે કોઈના સ્વપ્નામાં પણ હતું? પેહલાં તો પાર્લામેન્ટમાં બિરાજવાનો હક્ક આપણ જાણતા નહીં હતા, જાણ્યો ત્યારે માનતા નહીં હતા અને માન્યો ત્યારે આશા રાખી નહીં હતી. મીંઠ દાદાલાઈ નવરોજીએ એ હામ ભીડી ત્યારે પણ દુનિયાએ શકનાં ડોકાં ધુનાવ્યાં, બ્યારે તે વાળ ઇંગ્લેન્ડ ઇલેક્ટરો વચ્ચે ઇંગ્લેન્ડ હરીફ ઉમેદવારો સાથે માથેમાથ લડ્યા ત્યારે દુનિયાના શક ખરા થડવા જેવું થયું, બ્યારે તે વાળની ફતેહ પાસે આવી ત્યારે પણ લોકોને તો શક જ રહી ગયો, એ રીતે જે માન મેળવવાને ઇંગ્લંડના ભલા ભલાઓ હારી ખાય અને સેવક સુધી જે નહીં મનાય એવું માન તે મીંઠ દાદાલાઈએ મેળવ્યું, એટલે એક સ્વપ્નનું ખરું પાડી આપ્યું. કોઈએ જાણી આજ સુધી એ હામ ભીડી છે? આપણા કોઈ રાજવંશી કે સરદાર કે અન્ય મીર ઉમરાવનેથી આ માન મળ્યું છે? એ હિંમત એકલા દાદાલાઈ નવરોજી

some of our local bards have done, we lapse into a poetical quotation, for the hour and the occasion have been unprecedented in the history of this country, and have called forth an unparalleled outburst of enthusiasm. Those who have witnessed the grand displays which marked the departure of Lord Ripon from these shores and have also observed the greetings which have welcomed Mr. Dadabhai Naoroji home, will have no hesitation in saying that the cordial demonstration for the departing Viceroy, magnificent as they were, have been outdone by the reception given by his grateful countrymen to India's own son. The demonstration, if our rulers will only reflect upon it, is a triumph of the British administration of India and a tribute to the free institutions of England. Mr. Dadabhai's elevation would not otherwise have been possible. There would not have been the scope which exists at present for the exercise of the noblest virtues of citizenship, and there would have been no occasion for one's fellow-countrymen to do homage to the best among them. The public reception to Mr. Dadabhai, the first of its kind, and one which was worth living for and dying for, is a visible sign of the progress which India has made under the Queen, a progress more marvellous even in its moral than its material aspects. It was a people's demonstration for a people's man. Official displays organized for Viceroy and Governors owe much of their spectacular effect to the imposing presence of the military and the police, cavalry and infantry, to the blare of trumpets and the booming of cannon. There were none of these aids to grandeur and magnificence on the day when Mr. Dadabhai returned to Bombay. No such aids were needed, as they would have been rather out of place, had it been possible to call them in. The one element which made the demonstration of Sunday last so grand, so magnificent, so soul-stirring, was the

ardent and intense feeling of hero-worship which had brought out the citizens, in their thousands and tens of thousands, to welcome their hero. The feeling was as hearty, and genuine, and sincere as the man who had inspired it. It was a memorable scene, and deeply moving, and most honourable to the British rule and its wise and liberal policy, though Englishmen had mostly turned their backs upon it.

* *
*

It is, however, satisfactory to note that both the *Bombay Gazette* and the *Times of India* have, though late in the day, been pleased, on reflection, to say a good word for Mr. Dadabhai and the singular outburst of gratitude which greeted him. Our contemporaries are of course, not in perfect accord with his political opinions, but they have shown sufficient candour, from their own point of view, to separate the man from the politician, and to declare that while they may have many occasions to oppose the politician, they can nevertheless admire the man. And truth to say, had Mr. Dadabhai been an abler and cleverer politician than he is, and nothing more, his personality could not have evoked so much enthusiasm. It is the beautiful moral character of the man, his simplicity and integrity, his love of truth and justice, his perseverance and industry, which form the basis and ground-work of his long public career, and which permeate all his actions, whether public or private,—it is these moral attributes that have made him what he is and have worked a spell of such wonderful potency on his countrymen. He is so great, because he is so good. His example reminds us of the saying of an eminent English writer, that all great men must be good, though all good men cannot be great.

રવિવારના રાજકીય તેહવારની ક્તેહ.

એ સમજી કોણને માટે?—ધામધુમોનો એક ઊપલગ અડસરો. પાર્લામેન્ટના પેહલવેહલા દેશી મેમબર મી૦ દાદાભાઈ નવરોજીની પોતાનાં વતન ખાતેની પેહલી પધરામણીનો ગયો રવિવાર ખરેખર એક રાજકીય તેહવાર થઈ પડ્યો હતો. એ તેહવારની ક્તેહ ધારવા કરતાં પણ મોટી થઈ હતી—કોઈ દહાડે નહીં ખનેલી, નહીં જ્યેલી, નહીં જાણેલી એવી એ ક્તેહ હતી. પ્રજાએ આ પેહલવેહલા પારસી એમ. પી. ને એક પાદશાહી આવકાર આપ્યા એમ કેહવામાં સહરાગાત નથી. એકલા પારસીજ નહીં પણ હિંદુ, મુસલમાન વગેરે આખી દેશી પ્રજા પોતાના એ પેહલવેહલા પાર્લામેન્ટરી પ્રતિનિધીને વધાવી લેવાને ખૂબ હાર પડી હતી; અને મુઘરેલા રાજકારોબારમાં પ્રજાનું રાજ્ય ચાલે છે તેમ ઘડીભર ગણતાં આખી પ્રજાને જે આવકાર તે પાદશાહી દરજ્જાનો જ થઈ પડ્યો. લોકોએ એ દિવસ એક તેહવાર દખ્ખલજ પાડ્યો અને તેખી વળી મેલ સ્ટીમર મોઢી આવ્યાથી જે તેહવારની ધામધુમ સહવારેજ ખલાસ થાત તે આખો દિવસ ચાલુ રહી. પાલક ખંદરથી કોલેજ, મેદાન, કાલબાદેવી, મુંબાદેવી, ભુલેશ્વર, કાવસજ પટેલ લાવ, ગીરગામ એક રોડ અને ખેતવાડી મુઘી આખો ચાર મહલિને રસ્તો વાવટાઓ અને તોરણો અને લટકતા લેખોથી શણગાર ખમ્ખે હતો. સહવારના પ્રહરથી આખે રસ્તે વાજાં, ઢોલ, નગારાં અને સસ નાઈના નાઈથી રંગવાધ્યોનો જ્યજ્યદ ચાલી રહ્યો હતો, જેમાં આ એ નોશાકરાનાં આનને માટે ખુદ નોસારીના ઢોલીએને ભુલી જવામાં આવ્યા નહીં હતા. ખામદાદથી તે તરફનું આખું શહેર વસ્તીની હસતી હલિયારીથી હલમળી રહ્યું હતું. લોકો આ તેહવારને માટે ખામખ સકાળે ઉઠ્યાં હતાં, કાંકે સહવારના છ વાગતામાં તે એ સર્વ રસ્તાઓએ ડીઓની હરેકટાર અલગારથી અને માણસોનાં જીવતાં માથાનાં દરિયા વથી ખીચોખીચ ભરાઈ ગયા હતા. સહવારના પ્રહરથી લોકો નાહી ધોઈ તથા પેહરી ઓઢીને ખૈરાં છોકરાં સાથે ઘરની બહાર નિકલી પડ્યાં હતાં અને પાલવા ખંદર ઉપર હજારોની ભીડભયડ જેઓને દુર રવા ગમે તેવાં ખીજાં હજારો જયારે આખા મેદાનને રસ્તે અડકી જોડવીને પોતપોતાની જગ્યા લઈ બેઠાં હતાં ત્યારે ખીજાં લાખો રસ્તાઓમાં, ફુકામોમાં અને ઘરોમાં છેક છાપડાંઓ અને જીયાં મુઘી

એ લઈ બિરાજમાન થઈ રહ્યાં હતાં. સહવારના ૭ વાગતાંમાં તો એ સઘળું શહેર ચીકાર થઈ ગયું, પણ મીં દાદાભાઈ સહવારે આવી નહીં પુગ્યાથી પેહલાં ગમે એટલી નાસિપાસી થઈ—બિચારા ખામદાદથી નિકલેલા લોકોને ગમે એટલા પાછા ફરવું પડ્યું—પણ તે તો સાંજ થયું, કંઈ ઘણું જણ આગમચથી ચાહતા હતા કે આગખોટ સહવારને બદલે સાંજે આવે તો વધારે સાંજ કે જેથી સહવારે ઘેરખારથી નિકલવાની જેઓને કામ કાજની યા તડકાની યા બીજી અડચણો હોય તેઓને સાંજની નવરાસમાં નિકલવાને વધારે બની શકે, માટે સેવટે એમાંથી જણે કે કાંઈ ખોદતાલાના જેવી હાથ હોય તેમ તેઓની મરજી પ્રમાણે થયું તેથી સાંજ સુધી તેહવાર ચાલુ રહી શક્યો, જે સઘળું સહવાર પછી ઉચકી નખાત તે સાંજ સુધી એમનું એમ એકું રાખી શકાયું, સાંજે વળી સહવાર કરતાં લોકોની ચોમણી ઠક અને ગાડી ઘોડાની ખમણી ગીરદી થઈ, એટલુંજ નહીં, પણ વધારે સરસ એ બન્યું કે ખજાના આ પરોણાની પધરામાણી સહવારને બદલે સાંજ ઉપર રેહવાથી ખેતવાડી અને આસપાસ પોંહચતાં રાત પડી જત ત્યાં રાત્રે રેહવાસીઓને રેશની કરવાની પણ જરૂર થઈ પડી.

અને આ સઘળી ધામધુમ, આ સઘળી વાજતે જાજતે પરોણાગત કોણને માટે થઈ ? એક વાઈસરાય કે ગવર્નરને નહીં મળે એટલું આ માન એક ખાનગી આસામીને મળ્યું. એક ખાનગી આસામીને માટે આખી પોલીસને સહવારે અને સાંજે પોતાની રવિવારની આસાયશ મુકીને બાહાર નિકલવું પડ્યું, અને આ થોડ બંધ ઠઠને માટે પોલીસને ભારી ઝેમત ખમવી પડી. એક ખાનગી શહેરીને માટે નરસ્તાઓ બંધ થયા અને ત્રાન્વેની પંદર પંદર તથા ચચીસ પચીસ ગાડીઓની ત્રેનની ત્રેન એક બરફસ્તાનમાં સીજાઈને અટકી પડે તેમ જીવતાં માણસોના આ જડ બની ગયલા દરિયાવમાં ખુટી બેઠી. એક ખાનગી શહેરીને ખાતર પાંચ પાંચ અને છ છ ગાડીઓની હારનો ધસારો થયો, જેની અંતે એક હાર કરવામાં પોલીસને ફતેહ મળી, પણ જ્યારે એક હાર થઈ ત્યારે ખારી ચાર પાંચ હજાર ગાડીઓનું એક એકું સરઘસ બન્યું કે પાળવા બંદરથી ખેતવાડી સુધી જ્યાં મારતી ગાડીએ જતાં વીસ મિનિટ સમયે ત્યાં આ ગાડીઓની અલગારને કદમ કદમ ચાલી જતાં પુરા એ દલાક લાગ્યા. એક ખાનગી આસામીની આ સઘળી સ્વારી અને સર-સની આગળ આગળ પોલીસ કમિશનરને ગાડીમાં અને એક કેમ્પુટી

કમિશનરોને ઘોડેસવાર થઈ ચાલવું પડ્યું અને રસ્તો કરવો પડ્યો. અને એ રીતે એક ગવરનર કે વાઈસરાય કે શાહજહાને જે દમામથી ફરજના મારયા યા સત્તાના જોરે વધાવી લેવામાં આવે તે સઘળું માન આ એક ખાનગી આસામીને આખી પ્રજાએ પોતાનાં મનને જાણ્યું આપ્યું. અલખતાં કમીટિની મેનીજમાં કેટલીક ખામી રહેવાને લીધે પાર્લીમેન્ટમાંના આ પારસી પ્રતિનિધીના પાદશાહી આવકારમાં કેટલોક ધસારો અને કેટલોક ગભરાટ નહીં થતો થયો. પાલવા બંદર ઉપર ઘણાક આબરૂદાર શેઠરીઓને ધકા પડ્યા, કમીટીનાં ખુદ મેમબરો ધકાચુકીમાં ધુમ રગડાયા, સારાં સારાં માણસો ઉપર પોલીસનાં કુંડાં પડ્યાં, અને કુલવાન ગ્રહસ્થાને ફુરના ફુરજ રહેવું પડ્યું. પોતાના પરેશાને કુલોથી વધાવી લેવાના હતા તથા અયનના શરોદ્ધી પધરાવવાના હતા અને તેને માટે પારસી અને હિંદુ નાજનીને તૈયાર હતી; તથા દેશેદશના ડેપ્યુટેશનો આવેલાં હતાં તેમની સાથે “દશના દક્ષા” ની મુલાકાત કરાવવાની હતી, તે સઘળું જ્યાંનું ત્યાં રહી ગયું. તેમની ગાડી પછવાડે ગાડીઓનું સરઘસ નિકલવાનું હતું તે પણ કશું બન્યું નહીં અને કોટેકોટ દાદીશોની દરેમેહર ઉપર પારસી અથોરનાન ટોળા તરફથી એક મોટો આદરસત્કાર થનાર હતો તે પણ એમના એમજ રહી ગયો. એમાં પોલીસનો વાંક કાંઈજ નહીં હતો. કમીટિની મેનીજની કસુર કહેવાય કે આ ધસારો અટકાવવાને આગમજથી ઉપાય લીધાં નહીં હતા, પણ ધસારો કમીટિના ધારયા કરતાંખી જખરો મોટો હતો અને તેથી પાલવા બંદરથી કોટ સુધી પાદશાહી પ્રજના આ પરેશાની ગાડીને આજી ઉભી ન રાખતાં એકકે બેએ મિનિટમાં હાજો હાજો કરીને હંકાડવા સિવાયે બીજો કશો ઉપાય રહ્યો નહીં હતો. લોકોના ધસારો એટલો જખરો હતો કે કોઈક ઉલટમંદ જીવવાનો નાદાનીએ તો ગાડી ઉપર ચઢી યેસવાની પણ કોશોસ કરવાને વટીક તેમને લલંચાવ્યા હતા અને કાલબાદેવીનાં રસ્તા ઉપર આ સ્વારીની રાજરથ આવી પોહ્યતાં લોકોએ તેની પછવાડે એટલું ધસવા માડ્યું કે એક પારસી છોડો ગાડી તલે કચડાઈ પણ પડ્યો હતો. અંતે આસરે વીસેક મિનિટમાં પોલીસની અથાક મેહનતથી સમાધાની થઈ અને ગાડીઓની સરખી હાર થઈ અને પછી સઘળો મહિમા ઘણું રળિયામણું અને જીવા લાયક થઈ પડ્યો. જોકે કેટલાકોને ખમણું પડ્યું પણ તે તેઓએ લાગ્યું નહીં. લોકરક્ષીને માટે લોકો ખમવાને ખુશી હતા અને

પેહલા ધસારામાં જે કાંઈ સેજ ધકા ચુકી પડી તેને માટે કોઈ પણ જ-
રા બડબડયા નહી કાંકે એક ખાનગી આસામીના આવકારમાં આવો
જખસો ધસારોજ સર્વથી મોટી ફતેહની ઇધાણી જેવો હતો.

રવિવારની ફતેહનો ભેદ.

એક સાદો માણસ—પારસી “ગવરનર,” “સરકાર,”

“લાટ સાહેબ.”

એક જાણ કે નથી રાજ કે નથી નવાબ, નથી મુખો કે નથી ક્ષ-
ત્ર, તેવા એક સાદા પારસીને આવું મોટું માન મળવાનો આખી હિં-
દો સાનસાહાતંત્રી તવારીખમાં આ પેહલવેહલોજ ખનાવ હતો. “દાદા-
ભાઈ—દાદાભાઈ” નામ આખાં શેહરમાં ફરી વળ્યું, એકએક મોહડાંમાં
રમી રહ્યું. અલખતાં હજરો એ નામ આગમચથી જાણતા હતા, પણ
હજરોએ વળી એ નામ નવું બી જાણ્યું. હજરોએ દાદાભાઈનાં દીદારનાં
દર્શન આગળથી કરેલાં હતાં, પણ હજરોએ આ નવાં દર્શન લીધાં. અ-
ને એ રીતે એક હલકામાં હલકા હલકડી, ગાડીવાન, યેગારી, કે મજુર
પણ આ એક વિલાતી પારસીને મળતું પાદશાહી માન અચરતી સાથ
જેવા લાગ્યા, અને તેને વખાણ સાથ ઓળખવા લાગ્યા. તેઓને મનસે
તો આ કોઈ સરકારી સત્તાધારી હોવો જોઈએ. અમે તેમની બેગી મ-
જીલી એક ભીડમાં બેળાઈને અંજાણ થઈ પુછ્યું કે આને કોણ આ-
વ્યોછે? તો જવાબ મળ્યો કે “એ તો પારસી ગવરનર આલા!”
બીજાએ કહ્યું કે એ તો “વિલાયતસી સરકાર આલા!” ત્રીજાએ પુછ્યું
કે આજ નવા લાટ સાહેબ કોણ આયા હય? અને ખરેખર તેઓ-
ની નજરમાં આ સઘળું માન એટલુંબધું તો હતું કે એક “ગવરનર”
અથવા એક “સરકાર” સીવાએ બીજા કોઈ ખાનગી માણસને તે મ-
ની શકેજ નહી—ખેતવાડીની ગળીમાં રેહનારા એક સાદા પારસીને મા-
ટે આ સઘળી ધામધુમ હતી, એ તેમના માનવામાં આવેજ નહી.
બીજા દાદાભાઈ જેવાને તેવા સાદા પાછા આવ્યાછે. માથે તેવણતું
આગળુંજ મોટું મુપરાં જેવું ચિનાઈ ખોખું, દિવસમાં દેશી ફાશિન ડગ-
ર, પગમાં લાલ પાજની ઇજર સાથે તેવણ જાણેકે ઈર્શાંડ ગયાજ નથી,
જાણેકે પાર્લામેન્ટમાં બેઠાજ નથી, જાણેકે અમીર ઊમરાવો સાથે લડાય

વહુડયાજ નથી, જાણુકે રાજવંશિઓનું માન અકરામ પામ્યાજ નથી, પણ જાણુકે અસલી “લાકડાંની આગળોટ” માં નાસારી કે બીલીમોરાથી હુમણાજ આવ્યા હોય તેવાજ સાદા, પાંત્રીસ ચાલીસ વર્ષ ઉપર “સો-સાઈટીના પોરયા” દાખલ જેવા દેખાતા હતા તેવાને તેવાજ પાછા આવ્યાછે. ત્યારે એ સાદા દેશી દેખાવે દેશીઓના એ દાદાન્ત્ર માનમાં જીયાદા વધારો કીધા. તેવાજના એ સાદા દેખાવે પાલ્લવા ખંદર ઉપરની બેગી ભીડમાં હર્ષનો એક મહા જખરો ઉભરોજ સલખાવી મુક્યે કે જે આજે રરતે વધતાં ને વધતાં જસ સાથ જરરી રહેા.

પણ વળી એક લાંબી સફરની થાક પછી તથા પોતાના વ્હાણા એક પુરા સપુતને ખોલવાના ગમખાર જખમ પછી જેવાજને ચિંતાતુર પ્રજા-એ જઈકીથી સુખાઈ ગયલા જ્ઞવાની વકી રાખેલી તેવાજને તનદરોસ્તીના ખાહારમાં જેવાને તેવા રાતા માતા અને સીતેર વર્ષની ભરતી વચ્ચે જેવાને તેવા તાજ તમતમતા જેવાથી પ્રજનો હર્ષ વધારે ઉભરી નિકલ્યો. જે સંકટો સામે ટકી શકે તે ખરો ખાહુર; અને સંસારની મુસીબતખોરી જજલને હિંદુસ્તાનના આ વિલાયતી એકલખીરે પોતાની ઉપર ફાવવા દીધી નથી એ જાણી પ્રજના પાદશાહી આવકારમાં જે ખતરો મેળાવાનો ભય હોતો તે ખોટો પડયાથી એમની કશી પણ ખતરા વગરની ખાલેશ આગતા સ્વાગતા થઈ છે. પણ તેવાજનાં આ મહાભારત માનનો વધારે મોટો બેદ તો તેવાજની ગરીબાઈમાં છે. આ પારસી “સરકાર” અને ગામઠી “ગવરનર” શાહજહાંઓ અને હાકમો કરતાં વધારે માન મેળવ્યા છતાં ખાનગી જીંદગીમાં તો એક સાધારણ માણસ છે—એક સરેસ્તાના “કામન્સ” છે—આપણા સઘળા શ્રિમંતો કરતાં તો ગરીબ છે—આપણા ઘણાક ગરીબોના જેવાજ છે—એ ખ્યાલથી એમને માન આપનારાં જોમાં મગરૂરીનો જુસો વધારે પેદા થયો છે. સ્વારી કાહાડી, સરઘસ કાહાડયાં, ચાર ઘોડાની રથમાં બેસાડયા, પણ તેનું સેવટ ક્યાં? કોઈ મોટા સરકારી દિવાનખાનામાં નહી, કોઈ સમુદ્રની સુંદર સફીલેના રંજ મેહુળમાં નહી, પણ ખેતવાડીની ગલીનાં એક સાદાં ઘરમાં તે સ્વારી ગઈ અને એક લાકડાંના સાંકડા દરવાજા ઉપર તે સરઘસ અટકયું કે જેને આ કોર્તિવાન મહા પુરૂષ પોતાનાં home તરીકે વ્હાલું ગણુછે. ત્યાં કાંઈ તમોને અટકાવનારા મોટા મોટા દરવાજા નથી અને દરખાનો નથી; ત્યાં કાંઈ આરાસ્તા કરેલાં દિવાનખાના નથી અને થંડા પથરના ઠામણાં જો કે બીહીવડાવનારા મેરાઓ નથી; ત્યાં કાંઈ ચોખદારો અને છડી

દારો તમોને “ નેગાહ રખો ! ” પોકારતા નથી; ત્યાં તમારો કાર્ડબી મો-
ક્કલાનો નથી અને સોફ્ટમ ઘેરમાં હોવા છતાં not at home પણ નથી.
ત્યારે હવે રવિવારનો તેહવાર ને ભાગ્યશાળી પુરૂષને માટે પ્રભાતે પાઠ્યો
છે તે મહાપુરૂષની નિર્મળ સાદાઈએ રાજકિય રાજ પ્રસંગની રૂતોહની
મુખ્ય ચાવી છે.

રેઠ દાદાભાઈને પાલવા બંદરથી ખેતવાડી સુધી આપે રસ્તે પોતા-
ની જાનરથમાં ઉભા રહી દેશી ફારિન સલામો કરવી પડી હતી. તેવણે
બીને દાહડે અમોને પોતાને યાદ આપી કે—“હું” ન્યારે નાનો છોકરો
હોતો ત્યારે લગ્નોના વરઘાડામાં મને ઘાડાપર બેસાડીને સાબેલો કાઢાડતો
તે વખતે હાથમાં આપેલા રૂમાલ વડે આપે રસ્તે સલામ કર્યા જવાનું
મને શિખવેલું હતું, અને ગદ્ય કાલે ન્યારે હું આપે રસ્તે સલામ કરતો
આવ્યો ત્યારે મને લાગ્યું કે મારી છાંદગીના બુઢાપમાં એક વાર પાછો
મારો બચપણનો વરઘાડો તાલ્લે થયો હતો.” પોતાને મળેલાં આભારી
માનને માટે રેઠ દાદાભાઈ ઘણા મગર છે. માહુખતાપી વાઈસરાય લાર્ડ
રિપનની રવાનગી વખતની આપણી ધામધુમો વેળા તેવણે મુંબઈમાં
હતા, પણ તેવણે અમારી આગળ કબુલ કીધું છે કે લાર્ડ રિપન વખતની
લશકરી ધામધુમ બાદ કરીએ તો બાકી બાહાર પડેલી પ્રજા તરફથી તેવ-
ણે ને માન મળ્યું છે તે તે વખત કરતાં આજુ નહીં પણ વધતું છે.

(From “*Hast Gostar*,” 17th December 1893.)

It is a pleasure that the address of welcome to Mr. Dadabhai Navroji was unanimously voted by the Corporation. Those who did not agree with it showed their good taste by staying away. The best thing they might have done was to have voted for it. But in default of that, what they did was the next best thing. We may be sure that the address will include no topics of political controversy. The speeches that were made in support of the vote by Messrs. Meheta, Roughton and others, will have prepared the public for an address which will arouse no bitter or controversial spirit. Mr. Dadabhai's entry into Parliament is an event of historical importance which is above the region of difference of opinion; and the virtues which

have brought him success may be paid a homage to, apart from the political opinions of the man in whom they are found to exist. H. E. the Governor must have been inspired by some such feelings when he sent a letter of warm and sincere congratulation to Mr. Dadabhai on his splendid reception by his countrymen. The Poona Municipality has followed the example of the Bombay Corporation and has also unanimously voted an address to him. And they are busy making grand preparations in Poona for his reception. And Sir George Chesney said in Parliament that the Indian M. P. cannot be taken as a representative of the people of India! We suppose Sir George Chesney will see that what he said, honestly perhaps, was all a myth.

(From "Rast Gostar," 24th December 1893.)

If we refer once more in this number to the ovations which have marked the progress of Mr. Dadabhai Navroji in this land, we only wish to point to a lesson which they teach. They show that the natives have now acquired a capacity for organization and combined action. This capacity was first exhibited by Bombay when Lord Ripon departed from these shores, and it has since been exhibited in a far greater degree in the receptions which have been accorded by natives to one of their own countrymen. The farewell greetings to Lord Ripon were confined mostly to the city; the welcome greetings to Mr. Dadabhai have spread over a wide area. Wherever he has gone, he has evoked an enthusiasm which in its depth and purity has never been equalled before and will rarely be surpassed hereafter. He has brought together Hindoos, Musalmans and Parsis as never any person or any cause had brought them together before. He is a just man and a deeply and sincerely loyal man.

and the unification which his personality has so much tended to create must, so far as he is concerned, make for truth, justice and loyalty. They either misunderstand or malign. Mr. Dadabhai who says that he is a sedition-monger. Those who are honestly mistaken in their opinion have only to know him better to understand him aright. He fully appreciates the blessings of the British rule; he wishes that it should be strengthened and perpetuated; he thinks that this noble object can be attained by making the people more contented and the country less poor; and he strives with all his heart and all the intellect that God has given him to urge the means which, in his opinion, are best calculated to effect that noble purpose. The feeling that moves him was summed up by him in these words at Poona:—

“The day is not far distant when, I believe, we shall understand our duty to each other, and that whatever we may be, whether we be Hindoos, or Mahomedans, or Parsis, we are Indians above all, and that unless we carry that feeling with us, and endeavour to understand that the benefit of one is the benefit of another, and that the benefit of each is the benefit of all—unless we understand that and unite in perfect harmony among ourselves in loyalty to the British people, who have produced this phenomenon, and to whom, therefore, all the glory is due rather than to me, the child of that British work, we can hope to make little progress.”

આપણાં હિંદી એમ. પી. ની વિદ્યાર્થીની.

(From "East Gostar," 21st January 1894.)

શ્રેષ્ઠ દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ઈંગ્લેન્ડની શાનશાહી પા-
ર્ટમાં પોતાની એક લેખને ગઈ કાલે આપણા કીબારો ઉડી ગયા

સથી એવું જ માન આપવાને ખુશી થશે? આ પાછળો સંભવ લો
 થણો દુરનો છે. આજને કાલ તો આપણે એટલું જાણ્યું છીએ કે જે
 મહાભારત યશ મીંદ દાદાભાઈએ મેળવ્યો છે, તે કામ એકલા એવળ
 થીજ બને એવું છે અને એકલા એવળેજ બનવ્યું છે. અને એવળને
 ચુંટી કાઢનારાઓ આ સઘળી ધામધુમ પાછળના એક મહીનાની
 રમત પછી એટલું તો જોઈ લેશે કે જોને તેઓએ ચુંટી કાઢાયો છે તે
 પોતાના કસબાના આર પાંચ હજાર માણસોનાજ ચુનંદા નર નથી પણ
 હિંદુસ્તાનનાં કરોડો અને કરોડો માણસોએ પોતાના પ્રતિનિધી લેશે
 કબુલ રાખેલા એક એકલવીર છે. પોતાને મળેલાં સો માન પત્રો જ્યારે
 શેઠ દાદાભાઈ પોતાના ચુંટી કાઢનારાઓ આગલ રજુ કરશે, તથા
 પોતાની ઉપર લખેલા લોકોએ કરેલી બનઈંસાની ભરેલી ફીદાગીરી તે
 વાળુ તે લોકો આગળ જાહેર કરશે ત્યારે પોતાની કરેલી પ્રસંદગી ઉપર
 તેઓના તથા તેઓની જાતભાઈ ઈંગ્રેજ આલમના કંટલા બધા વિશ્વાસ
 વધશે, તેના કાંઈ સેહેજખી અડસટી કાઢવા મુશ્કેલ છે. કાંઈ નહીં
 તો તેઓની એટલી તો ખાતરી થશે કે તેઓના પ્રસંદ કરેલા એમ.
 પી. માત્ર એક ખરસી નથી, અને એક નજવી કામના પ્રતિનિધી
 નથી પણ આખી શહેનશાહાતના ચાહેલો, વખાણેલો અને પ્રસંદ કરે
 લો એમ. પી. છે, અને પાલ્કામેંટમાં તેને તેના હરીફોએ એક નજવો
 માણસ થોકી બેસાડવાની કોશિશ કીધી હતી તેઓ તો તદ્દન
 ખોટું બોલ્યા હતા. ખરેખર હિંદુસ્તાનની આ ધામધુમોએ સર જયાર
 જ બેસની સરખાઓને જે સજ્જડ ફટકો માર્યો છે તે એ ધામધુમોના
 મોઢામાં મોઢે ધડે છે.

શેઠ દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ના “સનમાને બાવને જલસો.”

આ નામદાર નરની આપણી તરફ પધરામણી થયા પછી તેમને
 જે સનશાહી સનમનેતસવ આપણી આખી હિંદી સાનસાહાત ઉપર
 ચાલી રહ્યો છે, તેના પ્રસંગોપાત છેડે ગયા ભૂતપત્તરને દિને ગાયનનો
 એક ખાસ મોઢા જલસાપે આવ્યો છે એમ કહીએ તો ચાલે. આ
 જલસો મીંદ કેપુશરો નવરોજી કાળસાજ અને એમની દોકરીઓ તરફ
 ફી થયે હતો, કે જેઓએ એ વિષે નોનું શેઠ દાદાભાઈ વિલાયતથી
 અતરે પધરાયાની બીજેજ દિને એમને પોહ્યાડવામાં આવ્યું હતું અને

તે એમોએ કબુલ રાખવાનું મીં કામરાજ તથા એમનાં કુટુંબને માન આપ્યું હતું. એ જલસા પાલ્લેમેંટના એ હિંદી મહાવીર પાછા વિલાત સિધારે તેની એક બે દીવસ આગમન સેવટની સલામ લેખે આપવો એકું રિસેપ્શન કમીટિના સાહેબોએ ઠરાવ્યું હતું તે મુજબ એ ખુશ હિંગામ આ ભરપતવારે કુતેહમંદી સાથ પાર પડ્યો હતો. જે મહાપુરુષને આ માન આપવાનું હતું તેની છેલી કુટુંબની ગમખારીને લીધે એ નામદારની લાખાણીને માન આપીને જલસાની મિજલશ ખાનગીજ રાખીને ખાનગી નેત્રાંથી બોલાવી હતી, અને ધામધુમીયા શણગારની સઘળી રચના માફી વાલવામાં આવી હતી. જલસા પાછળા પ્રહરનો હતો, અને પા વાગતામાં ફરામજ કવસજી ઇનસ્ટીટ્યુટનું આખું દિવનખાનું નો-ત્રેલાં ખાનુઓ અને ગ્રહસ્થોથી ચિકાર ભરાઈ ગયું હતું. આ જલસામાં હજાર થવાની લોકોમાં બહુ ઉલટ ઉસકેરાઈ હતી પણ જગ્યા ભરાઈ જવાને લીધે ત્રણ દિવસ આગમનથી નોત્રાં બંધ કીધાં હતાં અને ટિકિટો આપવી બંધ કીધાનો દિલગીરી સદા ખાસ બહુર ખખરો આપવી પડી હતી. એજ સાંજે શેઠ દાદાભાઈને બીજે કેકાણે ખુશી લેવાની રોકાણ લેવાથી તેવણ ઘણા અસુરે આવ્યાથી આખી મિજલશને એક કલાક મુધી ખોટી થઈ રહેલું પડ્યું હતું, તે છતાં લોકો ખુશીથી ખોટી રહ્યા હતા. મિજલશમાં હાનરેબલ મીં જસ્ટીસ રાનાડે અને બીજા મુ-નંદ શેહરીઓ તેમની ખાનુઓ સાથે હાજર થયા હતા અને આખો વખત જલસાના ગાયનો ભારો ઉઘટથી સાંભળવામાં આવ્યાં હતાં તે અંદી મુધી કે જુદાં જુદાં ગીતોમાં જ્યાંબી શેઠ દાદાભાઈનું નામ ગાવામાં આવતું ત્યાં જખરો તાલીઓનો ગર્જના થતી હતી. એ સઘળું આપણા હિંદી પ્રતિનિધીને માટે લોકો કેટલું માન અને કેવી ઉલટ ધરાવે છે તેની ધ્યાણી હતી.

આ જલસામાં થોડીક બીનાઓ ખાસ ધ્યાન ખેંચનારી હતી. જલસામાં ગાનાર વગાડનારી ખાનુઓ અને ગ્રહસ્થો હતા, કે જે લેલા સઘલા પારસી નહી હતા. એ ગ્રહસ્થોમાં એક મુસલમાન મીં કાસમઅલી અલીરજ હતા, પણ તેવણનો આપણાં સંગીતના જ-ર તખ્તા ઉપર એ દેખાવ કાંઈ ચેહલો નહી હોતો. તેવણના ખારીક મણુ સાચાં સ્વસ્તા આવજનો આજ ઘણાંક વર્ષથી શોકીન પ્રજાને લાભ લેતો રહેલો, અને તે મુજબ તેવણે શેઠ દાદાભાઈને રદામાં વધાવી લે-વિકો "ખમામ" ની શુર આપનારી રાખણીમાં ગાયલી હમરી એ-

વાં તે જોવાર શુરવી ગાઈ હતી કે તે કુમરીની છેલી લીટીમાં "ગમન ગમવવા" ના શબ્દો ઉપર તમાશાગીરિની ગ્યાલરીએ ખરેખર ગગન ગમ જાયું હતું. એજ પ્રમાણે આ જલસામાં એક હિંદુ ગ્રહસ્થ મીં વિષાણુ નારાયણ ભાતખંડે, બી. એ. એલએલ. બી. ના ભાગ અગત્યનો હતો. એમનો એ પેહલ વેહલો જાહેર દેખાવ હતો, કે જેમાં એમના કોમલ કંઠ તથા કાયદાસર ગાણુંથી ઘણી ફેલેહમંદી ભરેલી અક્ષર થઈ હતી. મીં ભાતખંડે દેશી ગાયન વિધાનું ઘણું પુખ્ત જ્ઞાન ધરાવે છે અને તે તેમના ઉસ્તાદી ગાણથી તેમજ સિતાર ઉપરના ઉસ્તાદી વગાડવાથી તેણે ખતાવી અમ્મું હતું. મીં નસરવાનજી વીરજી અને મીં સોહરામજી કાતરક નામના એ ગ્રહસ્થોનાં ગાયણથી નાટકની શોકીન પ્રજા અનાણી નથી, પણ મીં કાબરાજી તરફથી થતા જલસાઓમાં એમની મદદ આ પેહલીજવાર લેવામાં આવી હતી, તે એમના પુલંદ અને બળવાન ખાસ આવાજોની ખુબીથી હતું એમ કેહવાઈ શકાશે, કે જેના સરખા એક ધોધ માર જોસા ભરેલા આવાજોની પારસીઓમાં તદ્દન નવાઈ છે. આ જલસામાં બીજું જાણવા જોગ એ હતું કે સારંગી, તબલા, વગેરે સઘળો સાજ આ પેહલીજવાર શોકીન ગ્રહસ્થ "આમાટિયુરો" એ પુરો પાડ્યો હતો. આજસુધી સઘળા "કાનસરો" માં એમાંનાં એક યા બીજાં વાજત્રો ઉપર ધંધાદારો બજાવેલાઓની મદદ લેવી પડતી હતી. દેશી ગ્રહસ્થો ઇંગ્રેજ "ફિડલ" વગેરે વાજાં વગાડે છે, પણ દેશી સારંગી સરખાં મધુર વાજત્રની તેઓમાં કાંઈ અજબ છીટ યેસી ગઈ છે. તે છીટ આ વખતે પેહલીજ વાર દુર થયેલી અમે જોઈએ કે જયારે સારંગી વગાડવામાં એ જણે ભાગ લીધો હતો, તેઓમાં એક ફોર્ટ હાઈ સ્કુલના શિક્ષક મીં ડીક્ષિટ ઘણી ચાલાકી અને સફાઈથી પોતાના વાજત્ર ઉપર પોતાનો કબજો ખતાવ્યો હતો. જાણીતા પારસી કવિ મીં ફીરોઝે પોતાની સરેસ્તાની ચાલાકી સાથે ગાવા તેમજ વગાડવામાં ભાગ લીધો હતો, કે જેવણના જોડેલાં એ ખાસ ગુજરાતી ગીતો આ જલસામાં ઘણાં "ગવાયાં હતાં." ગીતો વિષે વળી આ જલસામાં એક નવાઈ હતી કે એક લોકરક્ષી અને પ્રજાના રાજદારી પ્રતિનિધીના સન્માનને આજીવન દેવાથી સઘળાં ગીતો દર્શકોનાં વિષય ઉપર પસંદ કરેલાં હતાં. આપણા હિંદુસ્તાન દેશની ઉન્નતિ તથા ચઢતી કળા વિષે, ઇંગ્રેજ રાજ્ય અને નામદાર રાણીનો સ્તુતિ વિશે તથા પ્રજાને એકદિલ થવા અને સંપૂર્ણ થઈ શકે તેવા કાયદાસર આગણી કરવાના કાયદા વિષે

સઘળાં ગીતો ગવમ્યાં હતાં. એમાં કવિઓ દક્ષપતરામ અને નર્મદાશંકરનાં કેટલાંક જાણીતાં ગીતો ઘણી સારી રાગરાગજીઓમાં ગવાયાં હતાં. શે-ક દાદાભાઈનાં માનમાં ખાસ જોડેલાં ગીત ચાર હતાં, તે સઘળાં હેલ ઉતારી એમનાં માનમાં થયેલી આ છેલામાં છેલી ધામધુમનો દુક દેવાલ બંધ કરીશુ.

દાદાભાઈનાં વખાણ.

ચોતાલો—(હિંદુસ્તાની) બનાવનાર, “અફસુ.”

જગ શુલશનકે સારે કુષોંમિ તોરી રે માન,
ગુહી તો લાલાશાંનકો દાદાભાઈ બહડો શાંન—જગ.
નોત કોટે અફસુકો કાલ આલારે બાલારે,
ગુ હમે હર કું ન ધ્યાની પાપો ગુ ગ્યાન—જગ.

દાદાભાઈનાં નામની શોભા.

કાફી ચોતાલો—(હિંદીમાં) બનાવનાર, “મહમદખાન.”

ખાએ પાએરે કરમ પાએ, પાએ સુંદર શુભ,
દીન સુખ્દાંન દાદર કું દીખાએ રે કરમ;
દાદાભાઈ નવરોજી આનંદ કીનો હિંદ રાજ ગુમ્હીસે સોહાએ
બાએરે. કરમ પાએ.
સોહે તોપે દયા છત મહારાણી દીનો હંસ હંસ,
ગુમ્હીકિ મનાએ જાએરે. કરમ પાએ.

દાદાભાઈને વધામણી.

અમર—૫૬—બનાવનાર, “ફિરોઝ.”

કુલ ભરી થાજ સજની લાવો, હિન્દ—પિતાને હવે વંધાવો,
જેને હૃદયે રંક હિન્દુ—હિત મિત છે તેના જશ ગાવો;
નવરોજી મુત દાદાભાઈ—તેને રૂડા આશિષ રહાવો.
સતવાદી સત પુજન લાયક—થયો નથી કોઈ નર આવો;
પ્રથમ એમ. પી. થયા પારસી—વારવાર ઓવળાઈ જવો.
એદનથી લાહોર સુધી સહુ—ફિરોજ કરશે પ્રમ વધાવો;
ત્રીસ ફોડના ‘સદા’ જાએ!—એમ કહી સહુ ગગન ગગવો.

ચોતાના પુત્રને વળાવતાં હિંદ માતાના આશિષ.

ભૈરવિ—૫૬—બનાવનાર, “ફિરોઝ.”

આશિષે ‘હિન્દ—માતા’ વંધાવે;
પુત્ર દાદાભાઈ જે સંધાવે.

રે ઓ સમુત મુજ ! તને તે વિશ્વમ્ભર—

અધિક ભાગ્યશાળી બનાવે ;

મુજ દાજ કાળે અધિક શક્તિ પામી—

કલાથી અધિક તું બળવે.

૨

દુર્બળ વળી વૃદ્ધ, રે મુજ પુકારે !—

શિરેન્યા ભલીને મુણાવે ;

મારાં સુખો કાજ આયુષ્ય અદકું—

પ્રભુ દેહ સુખમાં નિભાવે.

૩

નિત પાદાભિન્દે પનોતો રહોને—

વિમળ જશ જગતમાં જમાવે ;

બળવંત થઈ ખંત ને સત્યતાએ—

વિજયથી મને તું રિજવે.

૪

સહુ કોડ પુરા કરી તે પ્રમેશ્વર—

સુખો સાથ પાછો મળાવે ;

ફીરોજ કહે આ સવાણી મુણી સહુ—

હરખથી ગગનને ગળવે.

૫

(From "Gujarati," 3rd December 1893.)

To-day Mr. Dadabhai Nowrojee sets his foot on the Indian shore after a prolonged stay in England and after an arduous Parliamentary struggle and we feel it a pride and pleasure to welcome him back to his native soil. He is as much a Hindu and a Mahomedan as he is a Parsi and all the races are equally proud of the great Parsi patriot who has risen superior to all racial prejudices and championed the cause of all in a spirit of catholic sympathy. As a member of that small but enlightened community which now stands in the van of civilization in India, he has achieved a unique position for himself not hitherto attained by any other Indian. There were and there are still to be found more talented Indians. But the union of moral and intellectual greatness is a rare combination and it is that combination which has elevated Mr. Dadabhai to his present position. The younger generation has to learn this great lesson from his illustrious career and if that is learnt,

that would be paying him a higher tribute than all the public demonstrations held in his honour. His unimpeachable purity and integrity of character, singular independence, extraordinary perseverance, indomitable patience and noble-minded sympathy with the poor and the fallen have raised him to the lofty pedestal on which he stands to-day. His personal troubles and anxieties have been many and only recently merciful Providence was pleased to visit him with a heavy domestic affliction. He has, however, borne all these misfortunes like a true soldier. The heart-felt sympathy of his grateful and loving countrymen is with him and they fervently hope and pray that his illustrious example and his indefatigable efforts may bear a rich and noble fruit and that he may be spared long to bring about the political emancipation of the voiceless and helpless millions by sowing and maturing the seeds of concord and harmony, by planting the banner of national unity in the heart of India, teaching her the paramount importance of self-reliance and making her sons realize their sacred duties and responsibilities to themselves and generations yet unborn.

માંગણિક પ્રભાત.

જેણે પોતાના દેશની ઉન્નતિ આતરજ પ્રતિ દિવસ તન, ધન અને મનવડે પ્રયત્ન કરીને (ફીન્સબરીની પ્રજા તરફથી રાજસભામાં પારલામેન્ટમાં) ઉત્તમ બેઠક મેલવી છે. અને બીજા પણ મોટા માન્ય પ્રશ્નોએ તેમની મોટા યોગ્ય પ્રશ્નોમાં ગણના કરી છે, તે દાદાભાઈ હં-મેશાં જગતનો ઉપકાર કરનારા થાઓ.

શુદ્ધ વિદ્વાતા, નિર્દોષ ચારિત્ર, વાણીની નિર્દોષ છટા, આલૈકિક ધૈર્ય, મનોહર શરીર, અને સુંદર ઘર આ વસ્તુઓ મેળવ્યાં છતાં પણ તેઓ સ્વદેશની બાબતમાં પ્રેમ ધરાવતા નથી તેઓના આ ઉપર કહેલા સર્વે ગુણગણને હું નિરર્થક માનું છું.

માંગણિક પ્રભાત ! ઉજવળ પ્રભાત ! ઉત્સાહીને આનંદી પ્રભાત આ 'ગુજરાતી' વાંચનારના હાથમાં આવે છે તે મંગળ ઠાણે રળીયા-

મણી મુંબઈ નમરી શેખાથી છવાઈ રહી છે, હર્ષ મરજનાથી ગાળ રહી છે, લોકો ઉમંગથી ખહાર નીકળી પડ્યા છે, બાળકી-ઝોના સુસ્વરોના ગાનો મવાઈ રહ્યા છે, નાગરીકો પુષ્પોથી વધામણા દે છે, વાણીનો વાગી રહ્યાં છે, ને આનંદ આનંદ ચોમેર પથરાઈ ગયો છે. ફેઈ પુછશે કે આ બધા આનંદનું, શેખાનું, મારગમાં પતાકા ફરફરવાનું, આ ઢોલકીઓ ને વાણીનો રણગણાટ થવાનું કારણ શું છે? લોકો ઉત્સાહમાં આવીને ચોમેર ધામધુમ કેમ કરી રહ્યાં છે? હિંદનો એક મુખ્ય નાગરીક, ભરતખંડનો પ્રતાપિ વૃદ્ધ પ્રજા આનંદ દાદાભાઈ નવરોજી, પારલામેન્ટનો પેઢલા વહેલોજ દેશી જેબર આ દેશમાં, આ મોટું માન સંપાદન કરીને પ્રથમજ પધારે છે, તેમ માન આપવાને આખી મુંબઈ નગરી હીલમીલી રહી છે. મીં દાદાભાઈ ને આ મોટું માન મળવાને એ વરસ થયા છે, પણ તેઓ કેટલાક કારણોસર—ને કારણો હિંદના કરોડો મનુષ્યોના જીવાનાંજ છે તે કારણોસર, આ દેશમાં આવી શક્યા નહોતા; પણ તેઓ આપણાજ આમંત્રણથી આને આ દેશના કીનારાપર નવેરે પહેલોજ પગ મુકે છે. તેમના માન માટે દેશ દેશવરથી કેટલાક ડેપ્યુટેશનો આપ્યા છે. હજારે લોકો તેમના ફરશન માટે પાલવા બંદરપર ભેગું થવાને ગયું છે; ને ત્યાં તેમનું પ્રણી રીતે સન્માન થાય છે. આ મંગળ ટાંણાની ઉજવણી કરીને ભરતખંડના ઇતિહાસમાં અવિચળ રહ્યા.

આનંદ મીં દાદાભાઈ આ દેશમાં પધારનાર છે તે વરત-સન્માન બાણીને પ્રજા વરગ આનંદિન થયે હતા, પણ દેવેચ્છાથી તેમના પુત્રનું અકાળે મરણ થયાથી પ્રજા વરગ શોકમાં પડ્યો, ને એમ ધારવામાં આવ્યું કે તેઓ કદાચીત નહિ પણ આવે. પણ મહાપુરુષો, સદાજ ઉદ્ધરચિત હોય છે, ને તેઓ જનમંડળના લાભો પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરીને પોતાના આનંદી લાભ કે ગેરલાભને કશું પણ વજન આપતા નથી, એ આ જગતજ તેઓનું ઉત્પતિસ્થાન છે, ને જનમંડળ તેના સંતાન છે એમ માની, સર્વના હિત પ્રતિ ઉત્સુકપણું કરીએ છે. તેવાજ નિયમને અનુસરીને આનંદ મીં દાદાભાઈએ પોતાના આનંદી શોકનો બોજ પ્રજાના હિત માટે આપ્યો છે, ને તેઓ રાષ્ટ્રીય મહામંડળના પ્રમુખપદે બિરજવાને આવે છે. ગઈ તાં ૧૭ મીએ તેઓ લંડનથી નિકળ્યા હતા, ને ગઈ કાલે રાતના તેઓ આગબોટ ‘સિયામ’ માં આપણા આરામાં આવ્યા છે. લોક મંડળને આ વસેવૃદ્ધ પુરુષના ફરશનો મથારે લાભ મળે, ને

તેમજ ચોખ્ખ સત્કાર થયે તેવા હેતુથી તેમને ઉતારવાની જોડવાળુ આજ પ્રજાતાના કીધી છે. આ મંગળ પ્રજાતાના લોકો જય છે કે જે મહા-ત્વજે, રાજકીય વિષયમાં અનેક પ્રકારે શ્રમ લીધો છે, દશહિતેચ્છુનું પદ સંપાદન કીધું છે, ઇંગ્લંડમાં રહીને પણ જે વીરપુરુષ અનેક પ્રકારની આ દેશની સેવા બજાવે છે, દશ હિત માટેની જેની ઉલટ સદાજ નજરૂત છે, ચરોમકાર ને પરાઈ, સ્વાત્માર્પણ અને દશદાઝ, ઉદ્યોગ ને ઉત્સાહથી મંડ્યા રહેવાની દેવ, સમાનતાથી સર્વે પ્રતિ એક સરખી મમતા ખતાવવી, એવા ગુણોથી સુરોભીત મહાશયને માટે હિંદી પ્રજા અપુર્ણ ભક્તિવાળી છે, ને તેને પુરતુ માન આપે છે. આન. દાદાભાઈ, ન્યારે ગઈ યે વિ-સોમાં, આજના રાજકીય પુરુષોની હૈયાતિ નહોતી તે વેળાના, રાજકીય વિષયનું મથન કરવાને મંડ્યા હતા. મુંબઈના હિતને માટે તો તેઓએ ઘણું કીધું છે. કન્યાશાળાઓને શાળાઓ, એસેમ્બલીઓના અને વર્ત-માનપત્રો—જે દેશના કલ્યાણના મુખ્ય સાધનો છે તેમાં આગ્રહપૂર્વક આજેવાની કીધી છે, ને હરકોઈ દશહિતના કાર્યમાં, સમય, તન, મન ને ધન ને બળનો ભોગ આપીને, આ દેશના દારિદ્ર્ય સંબંધે પોતાના વિચારો પ્રકટ કીધા છે, ને ઇંગ્લંડના અને આ દેશના સ્વચ્છંદી અમલદારો, અનિવાર્ય જુલમ ગુજારીને, પૈસાની નહરો ઇંગ્લંડના ઉપસાગરમાં રેડે છે તેમની મુદ્દસાન, શબ્દા અને લેખોથી, ઠેકાણે આપવાનો પ્રયત્ન કીધો છે. આ વચોવૃદ્ધ પુરુષનું જીવન દશ માટેજ હતું ને દશ માટેજ છે. ગરીબાઈના સંકટો વેઠવામાં ને પૈસાની તાણુ ખમવામાં મીંઠ દાદાભાઈના જેવા કુઝો પોડા પુરુષો ખમી શકશે ! પણ એ સર્વે મહા પુરુષોની કસોટી છે, ને જેમ ઘણા તાપ ખમ્યા પછી સુવાણીની શુદ્ધતા પરખાય છે તેમજ મીંઠ દાદાભાઈની સુવાણીતા શુદ્ધ દર્શન દે છે. એવા મહા પુરુષના માનમાં પ્રજા કેમ પાછળ પડશે ? પડશે પણ નહીં ને પડી પણ નથી, એ આજનું મંગળ પ્રજાત યથાર્થ ખતાવશે. ખામી માત્ર એટલીજ છે કે જનરલ ચેરની ને બીજા સ્વારથી ને હિંદને પૈસે તાગડાવના કરનારા પારલામેન્ટના મેમ્બરો તેના સાક્ષીબુત નથી.

આન. મીંઠ દાદાભાઈને માન આપવા માટે એક રીસેપશન કમીટી નિર્માઈ છે, તેઓએ પ્રજા તરફથી અપાતા માન માટેની ઘણી સારી જોડવાળુ કીધી છે. અલખતાં આ ચોખ્ખ પ્રસંગે, આપણી કૌરપેરેશનના અહેજવ બહેજવ મુસાહેબો સુકાઈ ગયા છે, ને જે કેટલાક મેમ્બરોને જીવોજ અલખરો છે કે, કોઈ પણ મોટા કોચીના સાહેબને માન આપ-

વાનું હાય તો તુરત તૈયાર થાય છે, તેઓને આ કીર્તિવંત માહાત્માને એક માનપત્ર આપવાનો વિચાર સુઝયો નથી. જે કે રીસેપશન કમીટીએ જે ચોજના કીધી છે તેના આગળ અને પ્રજનો જે પ્રેમ મીં દાદાલાઈપ્રતિ છે તેના આગળ આ માનપત્રની રાજકુશળ નરો પરવા કરતા નથી; પણ કોરપોરેશન, જે પોતાની એક અગત્યની ફરજ ભુલી છે તેને માટે તેને સોચ કરવો પડશે. શું હજી પણ કોરપોરેશન જનમત થઈ ને આન. મીં દાદાલાઈને એક અનુકુળ દહાડો જોઈ માનપત્ર આપવાનો વિચાર નહીં કરે? રીસેપશન કમીટીએ જે ચોજના કીધી છે તે પ્રમાણે, મીં દાદાલાઈને તેડવા માટે આજે રવીવારની સવારના છ કલાકે ખોટોના સરઘસ સાથે, રીસેપશન કમીટીના મેમ્બરો જશે. પછી પાલવા બંદરના શેડમાં, મુંબઈની પ્રજ તરફના, તથા બહારગામથી આવેલા ડેપ્યુટેશનોની મુલાકાત લેશે. ત્યાં કન્યાઓ સંગિત કરશે, ને એ પ્રસંગને માટે રચાયેલી કવિતાઓ ગાશે. મંડપપરના માંડવાને પુરતો સણગારવામાં આવ્યો છે, ને આન. મીં દાદાલાઈને લઈને સરઘસ જે રસ્તે જવાનું છે, તે રસ્તો પણ શણગાર્યો છે. ફ્લોરા ફાઉન્ટેન ને વેર્લીગટ ને ફાઉન્ટેન વાવઠાઓથી શણગાર્યો છે. તેઓની સ્વારીનું સરઘસ હોર્નબી રોપર થઈને, કૂકશાંક રોડને રસ્તે થઈ મનીસ્કુલ આગળ આવશે. આ રસ્તો વાવઠાઓથી શોભી રહેલો છે ને વાજાંઓથી ગાજી રહેશે. ને ત્યાંથી તેમની ગાડી બહુજ ધીમે ચલાવવામાં આવશે. જીલેશ્વરના રસ્તાપર થઈને તેઓને ખેતવાડીમાં, પોતાને ઘર મુકવામાં આવશે. ને ત્યાં મુખી ગાડીઓનું સરઘસ તેમની સાથેજ રહેશે. રસ્તાઓપર જ્યાં જ્યાં જરૂર પડશે ત્યાં ત્યાં તેમની ગાડી ઉભી રહેશે. કૂકશાંક રોડપર મીલ મજુરો, વાવઠાઓ સાથે ઉભા રહેવાના છે, ને કેટલાક ખસતા ના મહસ્યો તરફથી પણ તેઓને માન આપવા માટે રસ્તામાં કેટલેક ઠેકાણે ઉભા રહેવાનું ઠરાવ્યું છે. ખેશક આન. મીં દાદાલાઈના માન માટે જે ગોઠવણો કરવામાં આવી છે તે જોતાં, મુંબઈની પ્રજનો તેના પ્રતિ અપાર પ્રેમ છે તે સ્પષ્ટ દર્શન દે છે ને મીં દાદાલાઈ આખા દેશના ખરા પ્રતિનિધિ છે એમાં શંકા ઉઠાવવા જેવું બોલનારાઓ વા ખાય છે.

(From "*Gujarati*," 10th December 1893.)

The reception accorded to Mr. Dadabhai on Sunday last would have gratified the heart of the vainest of monarchs and emperors. Even the word 'magnificent' fails to convey an adequate idea of the remarkable demonstration held in Mr. Dadabhai's honour. Not even Lord Ripon's presence in this city attracted such a vast concourse of people to do honour to the departing Viceroy. It was indeed a unique scene which neither the people of Bombay nor Mr. Dadabhai will ever forget. No doubt the Reception Committee had arranged for a suitable reception on his arrival. But the response on the part of the inhabitants was so prompt, spontaneous and enthusiastic that no Indian has ever received such an ovation as did Mr. Dadabhai. His progress from the Apollo Bunder to his house was like a triumphal procession in honour of a great and victorious warrior just returning from the battle-field. The demonstration of popular love and affection, respect and sympathy towards him on his way home was genuine and sincere. The scene in some places was so touching that some of those who witnessed it tearfully ran after his carriage to have a second look at the old Dadabhai. He himself seemed to be overpowered by the unique scene he witnessed all round and with true oriental courtesy he gracefully acknowledged the cordial greetings with which he was welcomed at every stage of his progress through the city. Mr. Dadabhai's election to Parliament was itself a historical event and the manner in which he has watched the interests of his country and his constituency has met with the unqualified approval of those who elected him as well as of his countrymen. That Bombay should have accorded him a magnificent reception was but fitting. It was a well-merited recognition of the life-long services rendered by Mr. Dadabhai, regardless of self and of the interests of those dearest to him. He has consecrated his life to the

advancement of his helpless and voiceless country and no official honours and distinctions can compare with the highest reward he has won from his grateful and loving countrymen. Their love and gratitude, sympathy and admiration, respect and affection are worth more than a kingdom and no ruler of a kingdom has received a more hearty and enthusiastic welcome than has the great Parsee patriot whose sterling merits have been acknowledged even by his political opponents.

મીં દાદાભાઈને મલેલો આવકાર.

સેન્ટ્રલ ફ્રીન્સબરીની પ્રજાએ, મીં દાદાભાઈને પાર્લીમેન્ટમાં મોકલીને જે ઉપકાર કીધા છે, તેના ઉમંગમાં ગયા રવિવારે બપોરના જે મોટો મેળો મુંબઈમાં ભરાયો હતો તેવો મેળો ઘણી થોડી વાર મુંબઈમાં ભરાયો છે. હિંદના ત્રાતા લોર્ડ રીપનનો સત્કાર કરવાનો જેવો મેળો ૧૮૮૪ ના ડીસેમ્બરની તા. ૨૦મીએ થયો હતો તેના જેવોજ મીલાવડો ગયા રવિવારે થયો હતો. મીં દાદાભાઈને મુંબઈની પ્રજાએ, તેમને યોગ્ય માન આપ્યું છે, ને તેજ એક ખરેખર આ દેશના પ્રતિનિધી છે એમ સિદ્ધ કરી આપ્યું છે. પાર્લીમેન્ટના એ ટલાક બળતા જળતા મેંબરો, કે જેઓ આ દેશનું નિમક ખાઈને હા રામ કરવામાં બડા ઉસ્તાદ હોય છે તેઓ, પાર્લીમેન્ટમાં આ દેશની પ્રજાના હક્કોની આડે આવે છે એ વાત તો જાણીતી છેજ, પણ જેઓ આ દેશના ખરા પ્રતિનિધી છે તેઓની પણ નિંદા કરવામાં ચુકતા નથી, તે વાંચીને ગયા રવિવારે, મુંબઈની પ્રજાએ શાલમાં લપેટીને જે તમામ માર્યા છે તેના અમચમાટ મંદ પડ્યાં બહુ વખત વીતશે. સારે નસીબે, પાર્લીમેન્ટના એક મેંબર, મીં સેમર કે પણ આ અલૌકિક માનને મીલાવડો જવાને ભાગ્યશાળી થયો છે, અને અમારી જાણમાં એ પણ આપ્યું છે કે મુંબઈના એક જાણીતા ગ્રહસ્થને મોઢે મીં કે જે જણાવ્યું છે કે, હું જ્યારે ઈંગ્લંડ જઈશ ત્યારે સર જ્યોર્જ બેસ્નેની જણાવીશ કે મીં દાદાભાઈને, મુંબઈની પ્રજાએ કેવું મોટું દિવ્ય માન આપ્યું છે; એ બીના આ મેળાની કૃતેહ છે. તેમજ નામદાર ગવર્નર નર સાહેબ પણ, મીં દાદાભાઈને મુંબઈની પ્રજાએ જે માન આપ્યું તેથી ઘણા સંતોષીત થયા જણાય છે, ને તેઓ મીં

દાદાભાઈને એક પત્રથી જાણાવે છે કે, તેઓને જે માન મળ્યું તે એવાને તેઓ હાજર નહોતા તેથી દિલગીર છે ન તેઓની મુલાકાત હેવાને હવે તેઓ ઘણા આતુર છે. તે મુજબ ગયા બુધવારે આપણા ગવર્નરે આપણા પેહેલા એમ. પી. ની મુલાકાત લીધી હતી. એ સર્વ વાત સ્પષ્ટ બતાવે છે કે મીં દાદાભાઈને મળેલા માનથી અંગ્રેજો પણ ચકિત થઈ ગયા છે ન તેને એક ખરો પ્રતિનિધી માનવાને બંધાય છે! જેઓને છતી આંખે પણ માટા બાંધીને જોવાની ટેવ પડી છે તેઓને હવે કંઈક સુઝશે કે મીં દાદાભાઈ કેવા પ્રતિનિધી છે. મુંબઈએજ માત્ર મીં દાદાભાઈને માન આપ્યું છે એમ નથી, પણ તેઓને માન આપવાના આમંત્રનો ઠેરઠેરથી આવ્યાં છે, એજ બતાવે છે કે મીં દાદાભાઈ આખા દેશના પ્રતિનિધી છે. બેશક મીં દાદાભાઈને જે માન મુંબઈની પ્રજાએ આપ્યું છે ને હિંદુસ્થાનની પ્રજા સન્માન આપશે તેને માટે એ પુરૂષ યોગ્ય છે. જે અનેક સંકટના સોફાના તેમણે બચ્યા છે, જે અનેક દુઃખો વેઠેલાં છે, જે દેશસેવા બાંધી છે, તન, મન, ધન, બળ એ સર્વનો જે ભોગ આપ્યા છે તેનો, આ વૃધાવસ્થાએ તેઓને જે માન મળે છે તે એક યોગ્ય બદલો છે.

અપણા પેહેલા એમ. પી. ને માનપત્ર આપવાને આપણી કોરપોરેશને ઘણી સુસ્તાઈ બતાવી છે, પણ જે ઠાક તેઓને પડ્યા છે તેથી આપણાં જગત થઈ છે. નહીં થાય તેના કરતાં મોડું પણ થાય તેએ મહું એ નીતિ પ્રમાણે કોરપોરેશન છેલ્લે કાળે પણ જગતી થઈ છે એ તેના માનમાં ઘટાડો કરશે નહીં, પણ જે તે સાતડે સાત થઈને સુધ થઈ હાત તો તેની બુધ્ધી માટે બેશક હલકો મતજ એસતે. • સુડતાળીસ કોરપોરેટરોએ, કોરપોરેશનના પ્રમુખપર એક અરજ મોકલી છે કે પહેલે તકે કોરપોરેશનની સભામાં એવી દરખાસ્ત આણવી કે મીં દાદાભાઈને માનપત્ર આપવું. “ટીમ્સ ઓફ ઇન્ડયા” લખે છે કે, આપણું માનપત્ર એકમતથી અપાવવું જોઈએ, ન તે આપતી વેળાએ રાજકીય બાબતને વેગળી મુકવી જોઈએ. આ અંગ્રેજને અંગ્રેજોના વિચારોની રૂઝ્કા દેશી પ્રજાને કંઈપણ બોલવાનું કારણ નથી, પણ આટલું તો કહીપાણાથી કહી શકાશે કે આ દેશની પ્રજાનો તો રાજકીય બાબત સાંપુરતો સંબંધ છે, ન તેમાંજ તેઓનું શ્રેય છે. ગયા ગુરૂવારની કોરપોરેશનમાં આ બાબત પ્રમુખે જાણાવતા જાણાવ્યું હતું કે આવતા સપ્તાહે આ બાબત હાથમાં પકડવામાં આવશે, ન તે વેળાએ મુંબઈ ને

હિંદુસ્થાનની પ્રજા એમ ઇચ્છે છે કે દેશી અને અંગ્રેજ મેંબરો સર્વની એક સંમતિથી, મી૦ હાદાભાઈને માનપત્ર આપવાનું સ્વીકારવામાં આવશે—પણ જેમ હા૦ મેકોનાકીએ, ગયા ગુરુવારની સભામાં, એક અંગ્રેજ ગ્રહસ્થના દરજ્જાને ચોખ્ખું નહીં તેવી રીતે પુછ્યું હતું કે એ રીક-વીઝીશનમાં સરકારી અમલદારોની સહી છે કે નહીં? તેવા સાંકડા વિચારો બતાવશે નહીં. એક દેશહીતકારી પુરૂષ માટે ઇંગ્લંડમાં બે આવા વિચાર બતાવ્યા હોય તો ખેશક તેના છાલ છોડાં ઉડ્યા વિના રહે નહીં !

(From "Gujarati," 17th December 1893.)

The Town Hall has not witnessed a larger and more enthusiastic gathering than yesterday's monster meeting which was representative of all classes and creeds. Delegates from almost all the parts of the Presidency had come down to present addresses of cordial welcome to Mr. Dadabhai. The feeling of genuine sympathy and affection and profound gratitude pervaded the numerous addresses that were presented to him. His entrance into the Town Hall elicited such thundering cheers that they could have been heard miles away from the exciting scene. Again the ovation that he received on his rising to speak was so magnificent that every one who had the philosophic insight to grasp the profound significance of the scene before him was vividly touched by this remarkable manifestation of heartfelt gratitude and admiration. Mr. Dadabhai himself was moved by the historical event of the evening and it was sometime before his emotions allowed him to speak. His speech, short as it was, came from the very bottom of his heart. No Indian can forget that the triumph of Mr. Dadabhai for ever redounds to the glory of England. New India is the product of English education and by rendering homage to Mr. Dadabhai, India has also done homage to her enlightened rulers. England gratefully acknowledges this fact and whatever the difficulties

rences of the people with government, no one will have the hardihood to deny this central and incontrovertible truth. It is in full consciousness of this fact that Mr. Dadabhai has fought our battles and it is in this spirit that we are called upon to work. At the same time our rulers have to bear in mind that the waters of the Ganges can never be rolled back. The waves of progress will roll on and on with resistless might and the only salvation for a foreign government lies in a policy founded on righteousness, justice, equality and noble-minded sympathy towards the subject races. The triumph of the cause of Indian progress is the triumph of British principles and never has Bombay paid a higher tribute of praise and gratitude to Great Britain than at the historical meeting of yesterday convened to do honour to a patriot who is himself the most glorious product of Western rule and civilization.

* *
*

The Corporation has done well to vote an address of welcome to Mr. Dadabhai Nowrojee without a single dissentient voice. Some years ago he was himself an honoured and respected member of that civic body and nothing indeed could be more graceful and appropriate than that he should now be welcomed by the first public body in this city. It is common enough for Municipal Corporations in England to present addresses to distinguished citizens and statesmen in recognition of their past services. Mr. Dadabhai is the first and foremost citizen and Indian politician, and the first city in the Empire has done her best to honour him. Her example will undoubtedly be emulated by other cities. It is a pleasure to know that already other municipalities have voted addresses to Mr. Dadabhai. His visit to India after a memorable parliamentary struggle has moved the whole country to its very depths. The demonstrations in his honour, while supplying an effective

answer to the critics who have been endeavouring to belittle the Grand Old Man of India, are an eloquent testimony to the universal gratitude and respect which is felt for him. So long the local Corporation has presented addresses to viceroys, governors and members of the royal family and it is now for the first time that this great distinction has been conferred upon an Indian. The honour is no doubt unique. But the distinguished recipient has well earned it by his unique services to his dear old country.

* *
*

Messrs. Goverdhundas Goculdas Tejpal and Narondas Dwarkadas Vussonjee have, in giving a magnificent evening party in honour of Mr. Dadabhai, shown a genuine appreciation of his memorable services which does great credit to their head and heart. The late Goculdas Tejpal was one of the few wealthy Bhattia merchants who devoted their wealth to the promotion of education and alleviation of human suffering and it is really gratifying to find that Messrs. Goverdhundas and Narondas have on behalf of the Hindu community of Bombay entertained Mr. Dadabhai in a truly, generous and princely style. Their splendid mansion 'Daria Mehel' was converted into an earthly paradise on a miniature scale. The decorations and illuminations were worthy of the great occasion and everyone of the guests who numbered more than a thousand admired the artistic arrangements made to enhance the beauty and brilliancy of the illumination. Almost the entire pick and cream of the varied communities in Bombay graced the occasion by their presence and everybody left the mansion agreeably pleased with the hosts for the splendid reception accorded to the Grand Old Man of India.

(From "Gujarati," 24th December 1893.)

On his way to Lahore Mr. Dadabhai Nowrojee met with splendid ovations at Baroda and Ahmedabad. Nothing has demonstrated in a more striking manner the universal esteem and affection which are felt for him by all classes of people than the cordial reception that has been accorded to him even by the subjects of native States. The inhabitants of Baroda presented him with a touching address in a kinkhob framework of excellent design in which they alluded with pride to his services to the State. On Thursday they gave him almost a princely reception at the Baroda station and we are glad to notice that the Dewan, the Nagarhett, the chief officers and Shettias joined the people in giving him a hearty welcome. It is equally gratifying to learn that the ovation received by Mr. Dadabhai on his arrival at Ahmedabad was unprecedented in the annals of its history. Two thousand boys and girls sang *garbies* in honour of the occasion and thousands of mill-hands turned out to pay their homage to Mr. Dadabhai. The enthusiasm was so unbounded and the hearts of the people were so deeply stirred that his carriage was unyoked and drawn by them. The holding of the Provincial Conference at Ahmedabad was a turning-point in the history of Ahmedabad and the magnificent reception its inhabitants have accorded to Mr. Dadabhai shows that under the guiding influence of men like the Hon. Mr. Runchodlal it is destined to take the first place in the political progress of Gujrat. Mr. Dadabhai's reply to the municipal address was characteristic of the largeness and nobility of his heart. He said Gujarat was not only his native country but that of the whole Parsee community and he acknowledged with gratitude the help given by Hindoo Rajas in allowing Parsees to make Gujarat their home. He alluded to the suc-

cess of the local cotton industry and deservedly congratulated Mr. Runchodlal as the first person to start a mill and expressed his great satisfaction at seeing so many mills in the city. It is, indeed, a matter of sincere congratulation that Ahmedabad has risen equal to the importance of the present historic event in India and we hope and trust that the same laudable capacity for organization and united action for which its people have recently distinguished themselves will also be shown in future.

* *

The unparalleled demonstration in Poona in honour of Mr. Dadabhai once more impels spectator of the events of this fortnight to ask the question which was put by Sir Auckland Colvin at the time of Lord Ripon's departure—"If it be real, what does it mean"? The heart of India has been moved to its inmost depth. Bombay, Poona, Ahmedabad, Neriad, Baroda, Broach and Delhi have surpassed themselves in the magnificent receptions that they organized for the Grand Old Man of India. Our friends in Poona signalized his visit to their historic city with an imposing demonstration the like of which has never been witnessed there. The whole population rose to the occasion and the unique event made such a profound impression upon Mr. Dadabhai and every body who took part in the triumphal procession that the former was irresistibly led into observing that he had not lived in vain of his presence was instrumental in bringing about that peaceful and memorable comingling of races which he witnessed before him. Mr. Dadabhai's speech to the Poona people was the best that he has delivered since his landing on the Indian shore. The fact that even Mahomedans did homage to him as enthusiastically as his own co-religionists supplied him with an opportunity of impressing upon all the paramount importance of living in unity and act-

ing in concert as children of the same soil. He appealed to all to remember that, whether they be Hindus, Parsees or Mahomedans, they are Indians above all and that their interests are essentially identical. No progress was attainable, he observed, without self-sacrifice and he earnestly implored his audience to cherish the three great principles of peace, union and self-sacrifice.

માન ઉપર માન.

લાયક પુરૂષો ને જેઓ દશના હીતને માટે અંતઃકરણપુર્વક તન-મનધનબળ સૌના ભોગ આપે છે તેવા પુરૂષોને દેશી પ્રજા કેવા પ્રેમના ઉમળકાથી જોય છે તેનું ઉત્તમ ઉદાહરણ પાર્લામેન્ટના પહેલા દેશી મેં-બર મીં દાદાભાઈ નવરોજીને, હિંદુસ્થાનમાંથી જે માન મળે છે તે છે. મીં દાદાભાઈને માનપર માન આપવામાં આવે છે, સત્કારપર સત્કાર કરવામાં આવે છે, સ્તુતિપર સ્તુતિ કરવામાં આવે છે, વધામણાપર વધામણા દેવાય છે, હર્ષ ગર્જના થાય છે, અને હુરેપર હુરેના પોકારોથી વધાવી લેવામાં આવે છે. મીં દાદાભાઈને મુંબઈ ઇલાકાના પ્રત્યેક ભાગમાંથી જે માન મળ્યું છે તેણું માન અધ્યાપિપર્યંત માત્ર પ્રતાપી લોર્ડ રીપન શિવાય બીજા કોઈ અંગરેજ અધિકારીને પણ મળ્યું નથી. હિંદુસ્થાનના પ્રતિનિધિ તરીકે મીં દાદાભાઈ પાર્લામેન્ટમાં બિરાજે છે તે વાતનો ઇનકાર કરતાં સર જ્યોર્જ ચેસ્નીએ જે બળાપા ભરેલા શબ્દો કહ્યા છે, તેના પ્રતિઉત્તર તરીકે, હિંદી પ્રજાએ સારી રીતે સાબોત કરી આપ્યું છે કે, આ દેશમાં રહીને જે અંગ્રેજો ઈર્જાંડ જાય છે, ને ત્યાંની પ્રજાને એમ સમજાવે છે કે એક હિંદીવાન કરતાં તેઓ વધારે અનુભવી, વધારે જાણકાર ને વધારે પાવરદા ને લાયક છે, તેઓને છેક ઉપરથી નીચેનાખી દીધા છે, તે ઈર્જાંડની પ્રજાને ખતાવવાનેજ કે આવા બોલનારાઓ બેખબરા ને દેશદ્રોહી છે. આપણા દેશના એક લાયક પ્રતિનિધીની જે અચોગ્ય નિંદા કીધી છે તેને માટે તમારો મારવાનો જે પ્રયત્ન હિંદી પ્રજા તરફથી ને ખરેખર, સર જ્યોર્જને ઘણા કાલ સુધી ચાલશે, તે તેના ચાણચાણાટથી તે હવે પછી અચોગ્ય વચન કાઢવાને પુરતી રીતે વાચા બંધ કરશે.

મીં દાદાભાઈને મુંબઈ, પુણા, અમદાવાદ, દીલ્હી વગેરે સ્થળો-

થી જે માન મળ્યું છે તેમાં પ્રજાએ કંઈ વધારે કીધું હાય તેમ અમે જાણતા નથી. મીં દાદાભાઈ એ માનને સર્વ રીતે પાત્ર છે ને તેનો આજે ચોખ્ખો બદલો—સમયપરત્વે આપવામાં આવે છે. એ નરે પોતાના સઘળા લાભ ને લોભ, તન ને મન, ધન ને બળ—સર્વનો આજ વરસો થયાં દેશના હિત પાછળ ભોગ આપ્યો છે, ને માન એક દેશસેવાજ કરવી એજ નિશ્ચય કરી બેઠા છે, અને હજીપણ દેશસેવાજ કરવી એમ તેમના નિશ્ચય છે. તેવા અહરથને આજથી પુર્વે એ માન મળ્યું નેહતું હતું—પણ આજે સમય આવ્યો છે ને તેની કદર પીછાણવામાં આવે છે, તેને માટે પ્રજા ગુણુજ છે એજ કહીને તેને સાબાસી આપીશું. ગયા શનીવારે ટાઉન હાલમાં મીં દાદાભાઈને માનપત્રો આપવાનો જે મીળાવડો થયો હતો તે સર્વોત્તમ હતો. આ મીળાવડો જેવો લોર્ડ રીપનને માનપત્રો આપવાને થયો હતો તેવો દબ્બદબાવાળો નહોતો, પણ તેમાંથી જે હર્ષ અવાજ નિકળ્યો હતો તે હજારો વાર દુર સંભળાયો હતો. સઘળા મળીને પૃથ ગામો ને શહેરોથી માનપત્રો આવ્યાં હતાં. આ માનપત્રોમાંના કેટલાકો ઘણી ઉત્તમ ભાષામાં લખાયેલાં ને ઘણી ઉત્તમ કારીગીરીના દાખડામાં મુકેલાં હતાં. આ સઘળાં માનપત્રો, જ્યારે મીં દાદાભાઈ ઈંગ્લંડ જશે ને પોતાના ચુંટણી કરનારાઓના મોઢા આગળ મુકશે ત્યારે, તેઓને પણ પુણી આનંદ થયા વિના રહેશે નહીં. સઘળા માનપત્રોમાં સામટી રીતે સેન્ટ્રલ ફ્રીન્સખરીની પ્રજાનો પ્રેમપુરવઠો આભાર માનવામાં આવ્યો છે, ને એ વારતા, એ પ્રાંતના ચુંટણી કરનારાઓની જાણમાં આવવાથી, તેઓ પણ માનશે કે જે નરને આપણા પ્રતિનિધિ તરીકે પસંદ કીધો છે તે નર સૌ રીતે ચોખ્ખો છે ને તેનાપર કીધેલો ઉપકાર તે એકલો તેનાપરજ નથી, પણ કરોડો મનુષ્યોપર તે ઉપકાર કીધો છે. આ માનપત્રોના ઉત્તરમાં મીં દાદાભાઈએ જે ભાષણ કીધું છે તે સૌજન્યતાથી લદબદ, મધુર હૃદયદ્રાયક—કારણ્ય દર્શક,—અંતરના ઉંડા ભાગમાંથી નિકળેલું અને ઉપકારના ઊભરાથી છલકાતું હતું. પોતાને મળતા માનથી ગરવિષ્ટ ન જણાતાં, જેને ચોખ્ખો છે તેને માન આપો એવા ઉપદેશથી ભરપૂર હતું—અને એ ઉપકાર દરશાવવાનું સ્થળો તે સેન્ટ્રલ ફ્રીન્સખરી, હાલખરન ને ડેપ્ટફોર્ડ, કે જ્યાંના ચુંટણીકરોએ, દેશીઓને ઉભા રહેવાની તક આપી છે. આવું હૃદયદ્રાયક ભાષણ બહુ થોડીવાર સાંભળવામાં આવે છે, ને તે પણ આપણા

દેશીના મુખથી, એ આનંદની વારતા છે. આ સમય ભાષણથી, આત્મ વરગતા હૃદય આનંદથી ઉભરાઈ ગયા હતા ને તેના ઘુઘું કરતો નેસ્થ-બંધ પ્રવાહ વહેવાથી એક મોટો હર્ષનાદ થઈ રહ્યો હતો. જ્યારે મીં દાદાભાઈ ટાંઉનહાલમાંથી નિકળ્યા ત્યારે ને હર્ષનાદ થયો હતો તેવો હર્ષનાદ, કોઈ રાજા રાણાની પધરામાણી કે વિદાયગીરી ટાંકણે પ-ણ થયો નથી, કે કોઈ પણ રાજકરતા એટલા માનને પાત્ર થયો હોય તેમ નાણાં નથી. લોરડ રીપન માત્ર એક એવો હતો, પણ તે દેશી પ્ર-મ્મનો હિતચિતક પ્રતાપી વૈસરાય હતો.

પણ ને મુંબઈએ કીધું છે તેને પણ ભુલાવી દે તેવું પુણાએ કી-ધું છે. પુણામાં ગયા સોમવારે મીં દાદાભાઈની પધરામાણી થઈ હ-તી. પુણાની પ્રજા, પેહેલા એમ. પી. ને માન આપવાને ઉભે પગે હતી, પણ રેલવેના સત્તાવાળાઓ, એટલા બધા તો દ્રઢ હતા કે તેઓ-એ સ્ટેશનપર કોઈ પણ પ્રકારનો શણગાર કરવાની નાપાડી—જેમ બ-નવામાં આશ્ચર્યકારક કંઈ નથી. તેઓએ તેમ કરવું જ નહોતું ને કીધું છે. એક દેશીને આટલું અપુરવ માન મળે તે ખરા સ્વતંત્રતાને આહવાર અંગરેજ વિનાના બીજાઓને તો નજ પસંદ પડે. પુણાના સ્ટેશનપર ઉતરતાં જ મીં દાદાભાઈને વધામાણા દેવાયાં હતાં, ને આખે રસ્તે હજારો લોકો ભેગા થયા હતા. સાંજના હીરાબાગમાં ને મીળાવ-ડો થયો હતો તેવો મીળાવડો કોઈ પણ પેશવાના માનમાં પણ થયો નહોતો એવું પુણેગરાઓનું કહેવું છે. આ સભામાં એક ખાસ માન-પત્ર આપવામાં આવ્યું હતું, જેનો પ્રતિઉત્તર, ઘણા કુમળા, મધુરા ને શ્રોહક શબ્દોમાં મીં દાદાભાઈએ આપ્યો હતો. તેમનો એકે એક શબ્દ, પુણે શાંતિથી સાંભળવામાં આવતો હતો, વાક્યનો ભાવ યથાર્થ સમજવામાં આવતો હતો, ને વાક્ય પુરણ થતાં, તેઓને હરષનાદથી બાણે ગભરાવી મુકતા હોય તેમ ઘોર ગરજન કરવામાં આવતી હતી. પુણેગરાઓએ દેશી પ્રજાના આ એકના એક પ્રતિનિધીને માનપાન આપવામાં કશી પણ ઊણપ રાખી નથી. આવું જ માન અમદાવાદે આપ્યું છે. લાહોરમાં મળનારી કોનગ્રેસમાં પ્રમુખસ્થાન લેવાને, ગઈ તાં ૨૦મીએ મીં દાદાભાઈ અત્રેથી ઉપડી ગયા છે. માર્ગમાં વલસાડ, નવસારી, સુરત, ભરૂચ, વડોદરા, ને નડીયાદમાં તેમનો સારી રીતે આદરસત્કાર સ્ટેશનોપરજ કરવામાં આવ્યો હતો. ગુરુવારે સવારના અમદાવાદ ગાડી પોહોચતા, ત્યાં ને મંડપ રચવામાં આવ્યો હતો ત્યાં

એ એમ. પી. ને તેડી જવામાં આવ્યા હતા, ને મુનીસીપલ માનપ્ર
આપવામાં આવ્યું હતું. લોકો મીઠા દાદભાઈપર એટલા બધા ફીક
ફીક થઈ ગયા હતા કે તેમની ગાડીના ઘોડા ઊંઘી પોતાને હાથે ઝાડી
ધસડી ગયા હતા. જો કે વખત ઘણો દુર્કો હતો, તો પણ અમદાવાદી-
ઓએ ને મોટું માન આપ્યું છે, તેણે માન કોઈપણ વેળાએ અપેક્ષા
ઈતિહાસમાં જણાતું નથી, ને આ મીળાવડો ને માન ઈતિહાસમાં નેથી
રાખવા જોગ બન્યા છે. અમદાવાદમાંથી વિદાય થવા ટાંચી લોકોને
કેટલોકે ભાગ પ્રથમથી સાબરમતિના સ્ટેશનપર જઈને પણ બેઠો હતો,
ને ઘણાકે તેમને સાબરમતિ સુધી વળાવવાને ગયા હતા. અમદાવાદથી
આગળ જતાં મહેસાણા ને સિદ્ધપુરના લોકોએ પણ પુર્ણ માન આપ્યું
હતું. ત્યાંથી આગળ વધતાં દીલ્લીમાં તેમને બહુ માન મળ્યું હતું.
દીલ્લીના પાદશાહી શહેરમાં પાદશાહ પેરે મોટાં સરઘસ સાથે તેમને
દાખલ થયા હતા. અમને સંપુરણ આશા છે કે આવું જ માન—
હાલના કરતાં વધારે માન કેવું હોય તે અમે જાણતા નથી—ઉત્તર
સ્થાનમાં તથા દેશમાં સઘળે જ્યાં જ્યાં આપણા પેહેલા એમ. પી. ગયો
ત્યાં તેમને મળ્યા વિના રહેશે નહીં. લોરડ સેલીસબરીનો કાળો માણ-
સ ને સર જ્યોર્જને પારસી પ્રતિનિધિ, કેવાને કોણ છે ને સ્મૃત્ત હિન્દુ-
સ્થાન તેમને કેવા ગણે છે તે હવે તો તેઓ જાણશે !

(From "Gujarati," 14th January 1894.)

The resolution adopted by the Bombay Municipal Corporation to present an address of welcome to Mr. Dadabhai led to the adoption of similar resolutions by other civic bodies in India and although the ceremony of actual presentation has followed like ceremonies in other parts of the country, the local Corporation deserves credit for not only having started the idea but also for having carried it out in a manner worthy of its reputation. Its address of welcome, though brief is none the less very cordial in tone. It appropriately alludes to Mr. Dadabhai's past services in every line of public activity and joins its congratulation with those of his other countrymen. If Mr. Dada

bhai has reason to be proud of the signal distinction he has achieved by his entry into the British House of Commons, his fellow-citizens in Bombay also share in that pride. On a former occasion the Corporation passed a special vote of thanks and it was little dreamt that that unique compliment was to be eclipsed a still higher mark of distinction. The address presented by the local Corporation has put its seal upon the verdict of the whole country regarding the representative character of Mr. Dadabhai and conclusively demonstrated that even a cosmopolitan city like Bombay has full confidence in him. Mr. Dadabhai in his reply referred to the institutions which the energy and enthusiasm of the first batch of educated men brought into existence and which are happily still thriving. As observed by him, the success of local self-government in Bombay is now beyond question and bears testimony to the fact that the people of India are not unfit for self-government under favourable conditions.

* *
* .

The excellent address delivered by the Poona Sarvajanika Sabha to Mr. Dadabhai contained one notable point which has escaped notice amidst the excitement of receptions and ovations in his honour. Though Mr. Dadabhai is not a direct representative elected by the people of India and has therefore also to watch the interests of Central Finsbury, he has succeeded in rendering yeoman's service to his countrymen. This event naturally raises the question whether India should not now ask for direct representation in Parliament. The Provincial and Supreme Legislative Councils have been remodelled on a broad basis and the natural sequel to this reform ought to be the concession of the right of direct representation in the House of Commons. The Federation Scheme has not yet emerged from the region of academic discus-

sion and those who have been engaged in elaborating it do not seem to have paid much heed to the interests of the Indian Empire. The privilege can not be won in a day. Years of vigorous and persevering agitation will be required even for bringing it within the domain of practical politics. Colonies are practically independent to all intents and purposes; but the people of India are situated far otherwise. If the former are to have some representation in Parliament, there is the greater necessity in the case of this voiceless country. But even they do not care for it, there is no reason why the Indian National Congress should not agitate for a concession fraught with infinite good to India. Mr. Dadabhai's election to Parliament has brought this question to the fore-front and sooner or later it should, in our opinion, occupy a prominent place in the Congress programme. We are glad Mr. Dadabhai himself referred to the subject in his presidential address and it is really gratifying to learn that Mr. Gladstone desires the presence of many more Indians in Parliament.

મી૦ દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. ને મુબાઈની મ્યુનિસિપાલિટીએ જે માનપત્ર આપવાનો ડરાવ કરવાની પેહેલી પેહેલ કરી હતી તે માનપત્ર તેમને આપવાની ક્રિયા ગમે ગુરવારે ટાલેનહોવામાં કરવામાં આવી હતી. એ પ્રસંગે મ્યુનિસિપાલ કોર્પોરેશનના મુદેશિયન સભાસદો, એક એ અપવાદો સિવાય—ગેરહાજર રહ્યા હતા તેમજ મ્યુનિસિપાલ કમિશનર પણ ગેરહાજર રહ્યા હતા જે તેમની ગેરહાજરી ધ્યાન એમનારી હતી. માનપત્રમાં મી૦ દાદાભાઈએ મુબાઈની અગ્રજ વેલી બહેર સેવાની સ્તુતી કરી હતી જે પારલામેન્ટના પેહેલા દેશી સભાસદ થવાનું તેઓ માન પામ્યા તે માટે તેમને મુબારકબાદી માનપત્ર મ આપી હતી, વળી હિંદુસ્તાનની સઘળી જુદી જુદી કોંગ્રેસ મી૦ દાદાભાઈપર કેવો મોટો વિશ્વાસ મુકે છે તે ખાસ કરીને જણાવવામાં આશુ હતું જે પારલામેન્ટમાં રહી દેશનું બધું તેઓ હંમેશાં કરતા રહેશે. એવ તેમાં આશા બતાવવામાં આવી હતી. આ માનપત્રનો જવાબ આપતાં મી૦ દાદાભાઈએ ઉંચી કેળવણી મેળવી પેહેલા બહાર પડેલા દેશી

જોએ કેળવણીનો હરેક પ્રકાર ફેલાવો કરવામાં કેટલો મોટો ઉમંગ બતાવ્યો હતો તે જુની વાતની યાદ આપી પછી હિંદુસ્તાનનો એક દેશી પારલામેન્ટનો સભાસદ થાય એ ઉમંગ ઉપજાવનારા બનાવપર ભાર મુકી હિંદુસ્તાનની સઘળી કોમો તેમનાપર બહુ મોટો વિશ્વાસ જાહેર કરે છે એવા મ્યુનિસિપાલિટીએ પોતાના માનપત્રમાં જાહેર કરેલા વિચાર અંદે સંતોષ બતાવ્યો હતો. વળી ફ્રી-સર્વરીના તેમના ચુંટી કાઢનારાઓ તેમની આ એક વર્ષની પારલામેન્ટમાંની કારકંડરીથી કેવો સંતોષ પામ્યા છે ને પારલામેન્ટની ભવિષ્યની ચુંટણીઓમાં એ ચુંટી કાઢનારાઓ તેમજે ચુંટી કાઢશે એવી આશા બતાવી હતી, તથા મુંબઈની મ્યુનિસિપાલિટીના ઉચ્ચ કારોબારનાં વખાણ કરી દેશીઓ સ્થાનિક સ્વરાજ્ય સ્થાપવામાં કેવા ફેદહમંદ નિવડ્યા છે તેના દાખલો મુંબઈની મ્યુનિસિપાલિટીએ તથા બીજી મ્યુનિસિપાલિટીએ ઉચ્ચ પ્રકારનો આપ્યો છે તે મીં દાદાભાઈએ જણાવ્યું હતું. છેવટે મીં દાદાભાઈએ આશા બતાવી હતી કે દેશીઓએ પુરવાર કરી આપેલી આવી યોગ્યતા પછો આદ્ય વિસ્તારમાં સ્થાનિક સ્વરાજ્યના ને તે ઉપરાંત પ્રજાના પ્રતિનિધિઓવાળા રાજ્ય બંધાસણનો હક વખત જતાં મેળવવાને દેશી પરજા-ભાગ્યના નિવડશે. મીં દાદાભાઈની આ આશા આવતી દસીમાં નહીં તે વીસીમાં તે જરૂર ફળીજીત થવાની આશા રાખવી જોઈ ગણાયે નહીં.

(From "Gujarati," 21st January 1894.)

Mr. Dadabhai Nowrojee after a busy but a memorable trip to India left for England yesterday afternoon. His Indian experience this time has been a unique one. Perhaps he himself was not prepared to see the transformation which has come over India during his seven years' absence in England. The Punjab wanted a stimulus and the Ninth Congress has sown a seed there which is destined to bear fruit in time. The people in other parts of India have manifested unmistakable symptoms of the new awakening which has found expression in unparalleled demonstrations of good will and enthusiasm. His presence in India must have convinced Hindoos that with some of their unmeaning religious restrictions on sea-voyage and residence in a foreign country and social barriers

a Hindu Dadabhai is an impossibility till they are considerably relaxed. Our Parsee friends must have appreciated from what they have seen the lofty example he has set for the younger generation and the fatal error of short-sighted exclusiveness. Our Mahomedan brethren must no doubt have contemplated with regret the inability of their co-religionists to participate in a cordial manner in the general political activity of the rest of their countrymen. There is, however, hope for all. Let Hindus, Parsees and Mahomedans be prepared to stand shoulder to shoulder in the spirit of the appeal made by Mr. Dadabhai and in time all will be able to share the fruits of his noble and patriotic exertions. On his return to England he has difficult work before him. While in India, he has seen some things with his own eyes and heard others with his own ears. These will undoubtedly demand his care and attention in Parliament. The Despatch on the Simultaneous Examinations question is not the last word on the subject and that will doubtless tax his energies in and out of Parliament. The arduous work that Mr. Dadabhai has undertaken is indeed too heavy for a man of his age. Forgetful of self and of those dear to him he has returned to the scene of his Parliamentary labours. Let us all wish him a happy voyage and may Providence protect India's selfless and stainless son in a distant and foreign land.

* *

The prize-distribution ceremony at the Goculdas Tejpal High School was interesting for more reasons than one. Mr. Govardhandas Goculdas Tejpal in a well-conceived speech paid a handsome and well-merited tribute of praise to Mr. Dadabhai as one of the principal pioneers in the cause of female education in this city and as one of the zealous promoters of some well-known educational institutions which are sti

thriving, and also to the professors of the Fergusson College, past and present, for having trod in the footsteps of Mr. Dadabhai. We can not notice this time the excellent report on the working of the Goculdas Tejpal Charities. But the example of a philanthropist who has devoted more than 15 lacs of rupees to educational and charitable objects deserves well of his country and posterity. Mr. Dadabhai appropriately pointed out that the late Goculdas' principal anxiety was to how he should employ his riches to the best advantage and to the good of the people and we wish we could say the same thing of other Hindoos as favourably circumstanced. Mr. Dadabhai's address concerned itself mainly with the educational policy of government. How expenditure on education in India compares very unfavourably with that in other countries has been discussed on many occasion by the speaker himself. But although social and political progress of this vast continent depends entirely on the diffusion of education, our government have not spent in proportion to the requirements of the people. "Education will be the best investment," he observed, "a nation can make and it is the national duty that education must be supplied from national funds. If any country needs free education, it is India which is certainly very poor." Yet government will not utilise the cheapest and at the same time quite efficient agency available in India. Though peace and harmony may be secured by primary education, national progress depends on higher education. A backward community is a drag on the general advancement of a country and is apt to misunderstand the aspirations of the educated. Government, therefore, ought to increase their grants for the spread of education amongst the lower classes of Hindoos, Rajputs, Sikhs, Marwaris, and Mahomedans. The suggestion is a valuable one and if it is acted upon in a spirit of impartial-

lity, the backward classes will have little to complain about.

મીં દાદાભાઈની વિદાયગીરી.

હિંદમાતાના પનોતા પુત્ર મીં દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. હિંદના કલ્યાણ માટેની લડત ઇંગ્લંડમાં ચલાવવા માટે પાછા ગઇ કાસે હિંદુસતાનમાંથી ઉપડી ગયા છે. પોતાના માટે જેનામાં જરાપણ હુ-પણું નથી, એવા સાદા પણ ઉત્તમ પરકારનું સવદેશાભિમાન ધરાવનારા પોતે પારસી છતાં હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન સઘળાને પોતાના ભા-ઇઓ સમજનારા, ઉત્તમ નીતિવાળા એ મહાન પુરૂષને જે માટે સત્કાર આપ્યા દેશ તરફથી આપવામાં આવ્યો છે તે ખીના દેશના ઇતિહાસમાં ચાવત્ચંદ્ર દિવાકરો નોંધાયેલી રહેશે. દેશની સઘળી કોમોએ કોઈપણ પરકારના ભિન્નભાવ વગર મીં દાદાભાઈને એવું અપ્રતિમ માન આપ્યું છે કે હિંદુસતાનની સમસ્ત કોમો તરફના પ્રતિનિધિ તરીકે તેમને કલ્પલ રાખવાની ના પાડનારા મીં એસની તથા તેના મળતાવિશ્લેષકોના મહોંડાં હવે સદાને માટે એ સંબંધ બંધ થઇ જશે. હિંદી જ્ઞાન એ મીં દાદાભાઈને જે માન આપ્યું છે તે માન કંઈ રાજકુલના કુવરો-ને અથવા વાઈસરોયો ને ગવર્નરોને ઉપરટપકે સાધારણ સલુકાઇ માટે આપે છે તેવા ભાવથી હવું નહીં પણ હિંદી પરજની જે કિમતી સેવા મીં દાદાભાઈએ પોતાની આખી જીંદગીમાં બજાવી છે ને પારલામેન્ટના સભાસદ તરીકે પારલામેન્ટમાં દાખલ થઈ હિંદુસતાનના ભવિષ્યને જે ઝળકાટ આપ્યો છે તેના ઉપકારમાં હિંદી લોકોએ મીં દાદાભાઈને ઉ-ત્તમ ભાવથી આપ્યું હવું, ને તેઓ જેટલું માન મીં દાદાભાઈને આપે છે તેટલું થોડું ગણાશે. મીં દાદાભાઈ સાત વર્ષની મુદતે હમણાં હિં-દુસતાનમાં આવ્યા તે દરમિયાન આ દેશની રાજદ્વારો જાગૃતીમાં જે વધારો થઇ ગયો છે તેથી તેઓ બહુ સાનંદાશ્વર્ષ પામી ગયાલા હોવા જોઇએ. પ્રતાપી વાઈસરોય લોરડ રીપન દેશી પરજમાં રાજદ્વારી જાગૃતીનું નવું અંકુર મુકીને આ દેશમાંથી વિદાય થયા છે પછી દિન પ્રતિદિન દેશમાં રાજદ્વારો જાગૃતી એટલી બધી આગળ વધતી ગઇ છે કે છેલ્લા દસ વર્ષમાં જે ફરફાર થઇ ગયો છે તે એક માટે અમત્કાર જેવો છે. એ અમત્કારમાં વળી મીં દાદાભાઈનું પારલામેન્ટમાં દાખલ થવું એ વિશેષ અમત્કાર છે. મીં દાદાભાઈ ઇંગ્લંડ વિદાય થયા છે ને ત્યાં જઇ તેમણે હજી બહુ કામ બજાવવાનું છે. દેશની નિર્ધન અવસથા, દેશના રાજકારોબારનો લખણુટ ખરચ, એ વિગેરે બાબતો ઉપરાંત વળી સીવીલ સરવીસની પરીક્ષા હિંદુસતાનમાં લેવાની તરફેણમાં પારલામેન્ટે કરેલા ઠરાવને અમલમાં મુકવાની વિરૂધ્ધમાં હિંદુસતાનનું

સરકારે ને વધણી ખતાવ્યું છે તે ખીના, એ સધળી વાતો એટલી અ-
ગત્યની છે કે હ'ગ્લ'ડ જઈ મીં દાદાભાઈને પોતાનું સધળું ધ્યાન તે
ઉપર પોહોઆડવું પડશે. પરમેશ્વર કરીને મીં દાદાભાઈ લાંબુ આરો-
ગ્ય ને આયુર્દા ભાગવે ને સદા હિંદની પરબનું કલ્યાણ કરતા રહે
એવી હિંદમાતાની પ્રાર્થના છે. અસત્ય !

DADABHAI NAOROJI, M. P.

(From "Kaiser-i-Hind," 3rd December 1893.)

Early this morning will land on his native soil
that great Indian of Indians, Mr. Dadabhai Naoroji,
the noblest and most beloved of all our countrymen.
It was over fifty years ago that he was called "The
Promise of India" by his own Professor in the Elphin-
stone Institution. Looking back over that half cen-
tury—period of half a hundred years during which
India has witnessed more momentous changes, per-
haps, than wrought in any other part of the world—
looking back over that long interval of time, who can
deny that the words of the Professor were not prophetic.
The lineaments of the man were certainly discerned in
the boy "Dady." For, the boy has fulfilled, aye, more
than fulfilled, the promise of hope he gave to his pro-
fessor in the Thirties and Forties. He was indeed a
seer who had shrewdly forecast Mr. Dadabhoy's
prospects. More than all the astrologers put together
Mr. Orlebar, for that was the Professor's name, cor-
rectly anticipated the public career of our distinguish-
ed townsman. Every anticipation which was formed
of him from his early days has now been amply ful-
filled. India's "Promise" is indeed now in the sere
leaf of a ripe autumn. The grand old man is now
tolling on the side of seventy. But, perhaps, in the
history of no native of India, has there been crowded
during the last fifty years so many public acts of a

truly patriotic character, all having for their object the greatest good of his countrymen, irrespective of caste or creed, as those with which the name of Mr. Dadabhai is intimately associated. With a singleness of purpose and a steady aim has this sterling patriot incessantly looked after the interests of India and the Indians, at a sacrifice of time, labour and money which is indeed beyond all admiration and praise. He reached his goal of ambition on that memorable seventh day of July, when the generous-hearted electors of Finsbury returned him to the House of Commons. Who is unaware of the arduous work rendered by him in that august deliberative assembly. Who is unaware of his boundless perseverance, his untiring assiduity, his uncommon devotion to duty, his unquenchable thirst to render India still greater service as may be in his power to do, so long as he may be destined to be a member of Parliament. If ever an Indian deserved, on returning to his native land the grateful and cordial reception of his countrymen, it is Mr. Dadabhai. He arrives early this morning. And we trust that no citizen who loves his country and burns for its welfare will be so great a laggard as to fail to give him a warm and hearty reception. Receive, we say, this ideal Indian, revered and beloved by all, selfless and stainless, wearing the white flower of a blameless life, with an empire's acclamation, to the hum and-noise of myriads of the population. Great him back to his native soil, in this streaming roar of the first city of the empire, midst the sounds of those for whom he has so valiantly fought. Let the long long citizens' processions go, and let the rejoicing crowd about it go, till this greatest of India's son is set down in his home, albeit darkened with the sorrow at the loss of an only and most beloved son.

DADABHAI NAOROJI, M. P.

(From "*Kaiser-i-Hind*," 10th December 1893.)

India rejoices. She rejoices, as she never did before, at the return to his native soil, the land of his birth and growth, of the greatest of her sons, greatest indeed yet without pretence, and sublime in his simplicity, as the greatest only are. She rejoices with all the genuine affection of the fond mother, at the return of her son, whose long life of seventy winters has been one unbroken exemplary record of filial devotion, one stainless record of stern duty, one monumental record of self abnegation and sacrifice. Honour be to the mother who has produced so worthy a son. Honour be to the son who has so worthily discharged the duty he owed to his parent. What parent would not love such a son? What parent would fail to welcome him back to their home and hearth, he who has been long absent, he who has expatriated himself as it were, in order that he might better seek their welfare. Who would fail to love such a son and welcome him back after years of protracted struggles, struggles of a most arduous character, which might have appalled a person of less iron nerve, of less resolution and courage, of less perseverance and faith. We know of few instances of Indians of the type and tenacity of Mr. Dadabhai Naoroji, who have stood, so to say, "foursquare to all the winds that blew." It was to welcome such a person that Bombay in her thousands and tens of thousands crowded, like the surging billows of the sea, at the head of the Apollo Pier on Sunday last.

In the annals of India, the third day of December will indeed be a red letter day. For never in her history before was there to be witnessed the indescribable spectacle that presented itself to view on that historical occasion. The spontaneity of the demonstrations and

the unbounded enthusiasm of the population were in themselves an indisputable index of the genuine love and esteem in which India held her "Grand Old Man," as he is most appropriately called. Demonstrations by the scores there have been in the past, more or less in honour of Viceroys and other more exalted personages. These have, again, been accompanied by all the pomp and pageantry which the State has been able to display at the expense of the millions of tax-payers. But it would be historically incorrect to say that those demonstrations, save in two or three instances, were anything but official. Stiff and haughty as they have been, the tax-payers have always eyed them askance. The bureaucracy of the land knows that the people have never shown their sympathy with such. The essence of demonstration lies in its spontaneity and sincerity. And so far it may be observed with absolute truth that the only demonstrations in which those essential elements were fairly discernible, were those that were witnessed on the occasion of the arrival of the popular and much-beloved Prince of Wales, and the departure of the ever-to-be-remembered and equally beloved Marquis of Ripon. But the singularity of the unprecedented and unparalleled demonstrations with which Mr. Dadabhai Naoroji was greeted on his landing on Sunday last, lies not only in its spontaneity but in the character of the person. India to a man as it were was fired with enthusiasm. There was a glow in every heart that the man who was returning from England was deserving of a warm welcome, aye, more than a warm welcome. He was deserving of a right royal reception—a reception which only a sceptred monarch enjoying the widest esteem and affections of his people can ever hope to obtain. And why? Because Mr. Dadabhai had deserved well of his country by his unselfish public services extending over half a century. And, secondly, because he was the first *Native* of India who had been able by his con-

rage and perseverance to gain entrance into a deliberative legislative assembly, hallowed by the glorious and brilliant traditions of over six centuries, and acknowledged to be the mother of all similar legislative institutions in the world. India was proud that an indigenous son of the soil was able to enter the sacred precincts of the British House of Commons, and was prouder still that during his brief career, extending over a single session, he was able to enforce the attention of that august assembly on her many crying grievances, and gain a respectful, and even successful, hearing.

Thus the sentiments of gratitude spurred on our countrymen to accord Mr. Dadabhai the magnificent and unprecedented reception which we all witnessed on Sunday last. The spontaneity of the immense cheering and greeting lay in that sentiment of gratitude—that Mr. Dadabhai had deserved well of his country. Spontaneity and unanimity were the two leading circumstances which invested the demonstrations with an *eclat* which was peculiarly its own. It was in every sense of the word an unique popular demonstration, and as such it severely contrasted with the official demonstrations to which India has been familiar on the arrival of royal personages, foreign princes, viceroys, and governors *et hoc genus*. In the eyes of the people demonstrations of the official character are unmeaning and valueless. For instance, who attaches the least significance to the tamashas got up in honour of the retiring Viceroy? And who believes in got-up addresses which are generally in evidence on the occasion of almost all departing Viceroys? Is a ghost required to tell the people that they are worthless and meaningless? But a genuine popular demonstration in which the people themselves join and take a warm and active part is another thing. It has a significance of its own, of which even the temporarily exalted personages cannot fail to take note. Popular recognition and popular enthusiasm are always

a sure and certain index of demonstrations in honour of a private citizen like Mr. Dadabhai. The honour they are meant to confer is a real honour and differs as much from the artificial honour rendered to ruling authorities by official and unofficial cliques. The difference is as wide as between gold and pinchbeck. In this respect, it is indeed most singular to notice that the eyes of the Indian people are at this moment almost wholly attracted towards the receptions of the peoples of Madras and Bombay accorded to Messrs. Hume and Dadabhai than to those given lately at certain localities to the departing Viceroy. Is it necessary to say whom the people hold more in estimation?

But to return to the reception given in honour of Mr. Dadabhai. It is superfluous to say it was unique and unparalleled. All classes of the people joined in it—men, women and children, Hindus, Mahomedans, Parsees, Jews, Portuguese in fact all nationalities, save the Anglo-Indians, be it said to their discredit. For in such a national rejoicing, if any community should have been foremost, it was the Anglo-Indian. It was not only, in our opinion, a proud day for India but a proud day for England, also. But for free England and her free institutions, where would Mr. Dadabhai might have been to-day? Is he not really one of the best and brightest products of the British? It is the credit and glory of the English nation that her statesman like policy of the past towards unenlightened India that has brought to the surface a gem of the purest serene as Mr. Dadabhai and that it has enabled that gentleman to gain entrance into Parliament? Is it not a national event of which both the nations should feel proud and rejoice at it? In this instance, Lord Harris has been truer to his genuine British instincts than all the Anglo-Indians put together in Bombay. He truly gauged the spirit and significance of the popular demonstrations, and at once sympathising with them, wrote a letter con-

gratulating the honourable gentleman and cordially inviting him to Government House. This action of Lord Harris is sufficient to put to shame those, especially those belonging to the official classes, who have been indiscreet enough to display their heart-burning, and that, too, in a spirit which excites native contempt and ridicule. Meanwhile let us once more tell them that Mr. Dadabhai is a name to be conjured with. As the poet says,

“ Whatever record leap to light
He never shall be shamed.”

It was to honour such a person that myriads of the vast population of Bombay turned out on Sunday last. It was to honour such a man that invitations are still pouring in from hour to hour from every leading city, town and village in the empire to visit their places. In the words of the poet again we say,

To such a name for ages long
To such a name,
Preserve a broad approach of fame
And everechoing avenues of song.

Long live the Grand Old Man of India for India's greater good ! Amen !

આમમાંથી વધેલા એક મહાન પુરુષને આમ
તરફનો અંતકરણનો આવકાર.

ભલા રાજવંશીને ન મલે એવું લોકરક્ષી દાદાભાઈ નવરોજીને
મલેલું માન.

“ સર જ્યોત્સના એસની, અગર જો તું ગયા રવીવારે સાંહ્યકાળે
ચુંબઈના કીનારાપર આવી ઉતરત અને મીં દાદાભાઈ નવરોજીની
ગાડીની પાછલનો પાછલ રહી, ચુંબઈનો તમામ ખલકતે એ લોકરક્ષીપર

વરસાવેલા માનરૂપી વરસાદને નજરે નજર જોત, પાલવા ખંદરથી તે ઠે
 ખેતવાડી ખાતે પાંચમી ગલીમાં એ લોકરક્ષી પોતાના ગરીબ ઘરમાં
 ઉતરયા ત્યાં વેરનો તમામ રસ્તો, મુંબઈની પચરંગી પ્રજાની છલાછલ
 ઉભરાઈ નીકલેલી ઠઠના એકત્ર અને અચુક હુર્ષનાદથી ગાજી રહેલો
 અગરજો તું દેખત, ખચ્ચાંખાલાં, નરનારી, નાના મોટા, તવંગર ગરીબ,
 સર્વ એક બીજને હડસેલતા, એક બીજની ખુશીમાં ભાગ લેતા, પોતાના
 દેશનાં એ ગુણુવંત સ્વદેશાભીમાનીના સાત વરસે દીદાર જોવાને કેવા
 તલપી રહ્યા હતા તે જો તું નીહાલત, અને તેમના રોશન દીદાર જોતાંજ
 પુષ્પવૃષ્ટીનો વરસાદ વરસાવી દીલના ખરા ઉભરા સાથે આવકારનાં
 નાદની કેવી ગર્જના તેઓએ કરી નાખી તેના જો તું ભાસ લેત, તો
 ખચીત સર જયોરજ એસની, આમની સભામાં થોકુંકેની વાત ઉપર મીં
 દાદાભાઈને “ફક્ત એક પારસી” કહેવા અને દેશી પ્રજાના તેવાજ પ્રતી-
 નીધી નથી એવું અવલું ખોલી દેવા માટે શરમથી તારૂં માથું નીચું
 નાખી તું પસતાયા વીણા યા તારી ભુલ કબુલ કરયા વીણા તું નહીંજ
 રહેત.” આ વીચાર ગયા રવીવારે મુંબઈ નગરી તરફથી મીં દાદાભાઈને
 મલેલા અસાધારણ આવકાર નીહાલતા આ લખનારને ઉપજ્યો હતો
 અને તે બીજા ઘણાઓને પણ ઉપજ્યો હશે. ભલા રાજવંશીઓ અદ-
 ખાઈ કરે, ભલા હાકેમોને ન મલે, ભલી રાણીજીના મહા સુખાઓ મેલ-
 વવા ન પામે, ખુદ ખ્રીટીશ બાદશાહી કુટુંબના શાહુજદાઓ વટીક
 ઘડીભર વીરમય પામે એવો આવકાર, એવું માન, એવાં દીલ અને
 લાગણી, દીલસોજી અને હરખના ઉભરા મુંબઈએ દાદાભાઈપર ખાલી
 કીધા તે જોવા અને જાણુયા પછી, ભવીષમાં જોયો દાદાભાઈને પરદેશી
 કહે, યા હીંદ તેમને પીછાણતું આલખતું નથી કે હીંદના તેઓ પ્રતીનીધી
 નથી એવું જાણવા નીકલે તેઓને અક્કલહીણ આદમીઓ ગાણી તેઓ
 તરફ તુચ્છકારની નજરથીજ આપણે જોઈશું. મીં દાદાભાઈ પારસી
 છે, પણ ગયા રવીવારે તેઓને પારસીઓ તરફથી જેટલું માન મલ્યું તે-
 થી વધુ તો પરજને તેમને આપ્યું હતું. એ દીને પારસીઓ મીં
 દાદાભાઈ પર જેટલો માન આપવાનો દાવો કરી શકયા તેથી વધુ તો
 પ્રજાના લોકોએ પોતાના દાદા તરીકે તેમને હર્ષથી જોવાની ઉલટ દેખાડી
 હતી અને એ દીવસ જાણે પર્વ તરીકે પાળ્યો હતો. ખચીત તે દીવસજ
 પર્વના હતો. અશળી રોમન ગ્રીકો પોતાના શુરવીર લડવૈયાઓ લડાઈ
 જીતી દેશમાં પધારે ત્યારે જેમ ભારે આડરસ્તકારથી તેમને સ્વભુમીમાં

દાખલ કરતા તેમ મીં દાદાભાઈને પણ એક બહાદુર લડવૈયા માફકજ
 મુંબઈગરાઓએ તેમની જન્મભુમીમાં માન પાનથી વધાવી લઈ દાખલ
 કીધા છે, તેા જો કે મીં દાદાભાઈએ લડેલી લડાઈઓ જંગના મેદાનમાં
 નથી, તળવાર, બંદુક અને યેચેનેતથી નથી, લશ્કરોના સપેહસાલર તરીકે
 નથી, તોયે તેવાજ રાજદારી લડાઈ ઈંગ્લંડની રાજ્ય ભુમીમાં આમની
 સલાના જંગમાં જીતી આવ્યા છે, તેઓ પ્રજાને માટે લડ્યા છે, તેઓએ
 પ્રજાના વેરીઓ ને જખાંના જોસ અને તકરારના તડાકાથી તોડ્યા છે,
 પ્રજાને નીચવનાર અને પ્રજાને દરીદ્રતામાં આણનારાઓને પ્રજાના મુદ્દ-
 જ ગણી, જંગમાં દુશમનોના પરાજય કરવાને હીમતવાન લડવધ્યાઓ જી-
 વપર આવીને લડે તેવીજ રીતે ચાલુ લડીને મીં દાદાભાઈએ ઘણાં
 મુદ્દાઓને જીતેજીતી ભાંચે પાડ્યા છે, ઘણાઓનાં ચાલુ ધુજારાઓને
 તોડ્યા છે, અને જ્યાં હીંદ માટે અંધકાર અને અજ્ઞાનપાણું ફેલાયલું હતું,
 ત્યાં પોતાની હાજરી અને લડતથી તેઓએ દીલેસોજી અને માહીતગારીનાં
 કીરણો અમેજ કીધાં છે. એ રીતે મીં દાદાભાઈ હીંદી પ્રજાના
 સપેહસાલાર તરીકે પુર્ણ કૃતેહમંદ નીવડી અને આવ્યાથી પ્રજાએ તેમને
 અસાધારણ હેતુ પ્રીતથી ભેટીને અશણી લડવૈયાને મલતાં માન મોહખતની
 યાદ ગોયા તાજી કીધી છે. ગયા રવીવારનો દીવસ મુંબઈગરાઓ ભુલશે
 નહીં અને મીં દાદાભાઈ પોતે પણ કદી ભુલનાર નથી. પ્રજાને
 તેઓએ ચાહી તેના બદલામાં એજ હેશાનમંદ પ્રજાએ તેમને કેવી રીતે
 ચાહ્યા છે, તેમની સેવાની કેવી દુઝતાં અંતકરણથી પીછાણ કીધી છે,
 તેની યાદ એમના મગજમાં સદા તાજી રહેશે અને હવે પછીની હીંદ
 તરફની ખાઠોમાં એમને ભારે ઉત્તેજણ આપનારીજ થઈ પડશે. મીં
 દાદાભાઈને ઇલાકાની પ્રજાનું બેગું માન ગંજવર જાહેર સલા મારફતે
 મલનાર છે, કારપોરેશન પોતે તેમને શેહરી માન આપવાને તઈયાર થઈ
 છે, નામદાર ગવરનર પોતે તેમનાપર આવકાર દેનારો પત્ર લખી તેમને
 મુબારકબાદી અને કૃતેહ ચાહી છે. અત્રેનાં અંગ્રેજ પત્રાને પોતાને પ-
 ણ પોતાનાં બંધ મેઢાં પ્રજા લાગણીના જખરા ઉભરા આગળ મીં
 દાદાભાઈની તરફણમાં ખોલવાં પડ્યાં છે, અદનાઆલા, રંક અને રાય,
 કોમ અને પરકોમ સર્વથી મીં દાદાભાઈ એક પુજ્યબંધુ માફક પુજ્યા
 છે, એક મહાન નર માફક નામના પામ્યા છે, એક વીરલાત્ર પુરુષ દા-
 ખલ કીરતીની કેવળ ટાંચે ચઢ્યા છે. તેમના દુશમન કોઈ
 નહીં, દસ્ત સર્વ છે, તેમની પંધરામણીમાં મુંબઈની તમામ ખ-

લકત ખુશી છે, તેમને આવકાર આપવાને જુદાં જુદાં મંડલો ઉલટજ નહીં પણ હરીફાઈમાં ઉતરયાં છે, એવો દાદાભાઈ—પ્રજાનો દાદા—ગરીબનો દાદા લેનાર, ગરીબનો સાહયકાર, ગરીબોનો ખેલો, ગરીબોમાં જનમેલો, આમમાં વધેલો, આમનો વીશ્વાસ પામેલો, આમ માટેજ સદા હીમતથી ઉઠનારો નર, આજે લોકલોકમાં, કોમેકોમમાં અને ઘરેઘર, પ્રતીષ્ઠા પામ્યો છે. આજે તેમનું નામ નર નારીઓજ નહીં પણ નીરદાષ બાળકો હાંસથી ખોલે છે, માતાઓ તેમના જેવા સપુત થવાની પોતાના ફરજદાને કુઆ દે છે, તેમનાં માનમાં કવીતા જોડાઈ છે અને ગરબી ગવાઈ છે. એ માન ખરેખાત રાજવંશીઓનેખી ઘડીબર દાદાભાઈના એકબાલના અદેખા બનાવે, દાલતના કુંગર ધરાવનારને પણ એ વીરલા નર માટે ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન કરે એવુંજ છે. જે માન સત્તાનાં બળે, અને દ્રવ્યનાં જરે ન મલે તે માન, મીં દાદાભાઈ પોતાની પચાસ વરસની અથંગ પ્રજા સેવાથી આજે મેલવી શક્યા, અને તેખી એવું મેલવી શક્યા કે જેવું અત્યાર તલક મુંબઈએ કોઈ પણ ખીજ માનવંત શેહરીને આવ મું નથી, કે જે લારક રૌપન સીવાય ખીજે કોઈ પણ ભલો રાજકર્તા વઢી-ક મેલવવા પામ્યો નથી, કે નથી ઈંગ્લંડનાં પાદશાહી કુટુંબના નખીરાઓ વઢીક આ શેહરમાંથી એટલો જીગરના ઉભરા સમેતનો આવકાર મેલવી શક્યા. મીં દાદાભાઈની ચાલુ રંજનો બદલો ખરા ગંજથી મલ્યો છે—પૈસાથી નહીં પણ લોક કળ્યાણની આશીશથી મલ્યો છે, જેવો કોઈને આ ભુમીમાં આગલ મલ્યો નથી અને કદી મલે એવું સંભવીતખી નથી. ત્રીસ કરોડની હીંદી વસ્તીમાંથી એવો જસ ખાતવાને ફકત ઈશ્વરે મીં દાદાભાઈનેજ લાગ્યદય બક્ષયું છે, મીં દાદાભાઈ એખલા અને એકજ એવી કીરતી પામ્યા છે, જે તેઓ હીંદને માથે ઘાલું જીવીને ભોગવો, એવી એકેએક હીંદી જીગરની કુઆ એમને આમીન થાઓ !

THE "ROYAL" PROGRESS OF TWO STURDY AND REDOUBTABLE CONGRESSIONISTS.

(From "Kaiser-i-Hind," 17th December 1893.)

Time out of number have we commented in these columns on the admirable political insight displayed by the *Statesman* of Calcutta in interpreting the true im

port of the movements of many of the leading political organisations in the country, notably of that most representative of all which has established its right to be called the Indian National Congress. The magnificent and unparalleled reception which greeted the arrival of Mr. Dadabhai Naoroji in Bombay and the equally excellent reception which awaits him to-day at Poona and, later on, at almost all the important stations on the line of route from Bombay to Lahore, thence, in all probability, to Allahabad, Calcutta, and Madras; and the equally enthusiastic and spontaneous receptions which mark the visit of Mr. A. O. Hume in different parts of the country, notably in the Madras Presidency, these have not failed to strike our Calcutta contemporary as something phenomenal. He terms the progress of those two sturdy and redoubtable Congressionists as "royal," and naturally endeavours to point the moral. That these ovations accorded to the two men are a great object lesson in Indian politics goes without saying. What, however, we wish to draw attention to at present is the remarkably keen insight with which our contemporary interprets the phenomena—an insight which is wholly of a different stamp from that of all the other Anglo-Indian journalists put together. Whereas the *Statesman* has gauged the innermost mind of the Indians, the Anglo-Indian Press is crying in wilderness because it never has gauged nor will it care to gauge it. It is content to draw inferences from its own inner consciousness and indulge *ad libi tum* in the dirt and mud of its own dirty conscience. The following leader of our Calcutta contemporary, therefore will, we dare say, be read with the keenest interest.

(From the "*Statesman*," 9th December 1893.)

The interest in her own political destiny which she ought to show, is actually being manifested in India which is receiving the Home delegates to the National Congress. Mr. Hume and Mr. Dadabhai Naoroji are having a sort of royal

progress. The reception means a great deal. It shows the deep and vital interest that is being taken in the national movement and the desire to do honour to the men who are concerning themselves about the national welfare. Heaven, we are used to hear, helps those who help themselves, and the stir and bustle of reception make it abundantly obvious that self help is not going to be wanting in the immediate future. Mr. Naoroji and Mr. Hume are pioneers. They represent a great idea the direct intervention of public opinion in the things of India. Officialism and its traditions have had their day. "If" said the member for Finsbury, at Bombay, "you lay before the English public your just claims, you are sure to get justice at their hands." And that strengthening belief is likely to grow with the growth of the party, which is now working in Parliament and on the platforms to achieve certain results for which the National Congress has organised itself during these years. "To get justice"—that is the point; and the way to find it has now become manifest. The people of England must be in touch with the peoples of India. They must know what is that is being asked, why it is asked, and the necessity of having the thing granted. The Home delegates are the new medium between India and England. It is something to believe that the new Viceroy will have all his sympathies the same way. At the dinner of the Northbrook Society given to him at the Imperial Institute he concluded a modest and dignified speech with the remark—"In carrying out my arduous duties, I shall from the first day to the last put aside all thoughts of self."

Let Indian officialism take note of the true meaning of the Hume and Dadabhai receptions.

Last evening's meeting in the Town Hall for the presentation of addresses to Mr. Dadabhoy Naoroji, M. P. from the various parts of the Presidency was a magnificent success—as magnificent as the reception the landing of the honourable gentleman. We hold over the detailed report for another issue. But we sincerely congratulate Mr. Dadabhoy on the second grand royal ovation he received at the hands of the people. Verify

the ovation to "unofficial Viceroy," if we can so call him, has surpassed that hitherto given to any official Viceroy, past or present.

એક યોગ્ય માન—જેમને ખુશી છીયે કે મુંબઈની કાર-પોરેશને ગયા સોમવારની પોતાની સભામાં મીં દાદાભાઈ નવરોજીને શેહરી સમાજ તરફનું મુખારકબાદીનું માનપત્ર એનાયત કરવાનો ઠરાવ એકમતે પસાર કીધો છે. મીં દાદાભાઈની જાહેર સેવાઓ માટે પ્રજા તેમને માન આપે છે તે વાસ્તવિક છે, પણ આ શેહરની જે સેવાઓ તેઓએ આગલાં સાલોમાં બજાવેલી છે, તેનું આખું લીસ્ટ એટલું કીમતી અને સંગીન છે કે શેહરી સમાજ તરફનાં માનપત્રપર મીં દાદાભાઈને કેવળ હક પુરે છે. તે હક અદા કરવાનું કારપોરેશને નક્કી કીધું છે, તેમાં મીં દાદાભાઈને પોતાને માન છે એમ નહીં, પણ ખુદ કારપોરેશનની શોભા પણ વધે છે. ઇંગ્લંડનાં મુખ્ય શેહરોની કારપોરેશનો મહાન નરોપર એવીજ રીતે માનની નવાજેશ કરે છે, તો જોકે ઘણીવાર તે નરો તે શેહરોના રહીશ હોતા નથી યા તેઓએ તે શેહરોની કાંઈ સેવા બજાવેલીખી હોતી નથી. ફક્ત તે નરોની જાહેર સેવાઓ માટેજ તેમનાપર જુદી જુદી કારપોરેશનો પોતપોતાની શેહરોનાં "ફ્રીડમ" ની નવાજેશ કરે છે. પણ મીં દાદાભાઈએ તો શેહરનીજ નહીં પણ ખુદ કારપોરેશનની સેવા બજાવેલી છે. તેઓએ આગલાં સાલોમાં ગૌરગામ વાડના પ્રતીનીધી તરીકે આપણી શેહરીસમાજમાં એક મુદત તલક ખેઠક ભોગવી કર ભરનારાઓ તરફથી સારી ખાઠો ભીડેલી છે, તેઓએ જુની ટાઉન કાઉનસીલમાં પણ અગતની સેવા આપેલી છે અને એક તેમની મયુની-સીપલ લડતે તો આગલાં સાલોમાં ઘણું ધ્યાન ખેંચેલું નાંધાયલું છે. વીહારના તળાવની લોનનાં નાણાં સરકારને પગાર કરવાના સંબંધમાં મીં દાદાભાઈએ કર ભરનારાઓનાં નાણાંનાં રક્ષણને ખ્યાલ લઈને જે જુમ-ખેસ વરસ આઠ નવની વાત ઉપર ઉઠાડી હતી, તેની યાદ ઘણા મુંબઈ-ગરાઓનાં મગજમાંથી ખીસી ગઈ હશે. વીહારની લોનના જે હકૂતા સરકાર લે છે, અને એ નાણા અદા કરવાની જે ગોઠવણ થયેલી છે, તે મીં દાદાભાઈએ બહુ ખામીવાલી જણાવી હતી, તેમાં કર ભરનારાઓનાં નાણાં જેમણે તેથી વધુ સરકારની તીજ્જરીમાં ઘસડાઈ જતાં તેઓએ જણાવ્યાં હતાં. કાંકે સરકાર ધીરેલાં નાણાંપર અકવરધી વ્યાજ લે છે

એવું હીસાબ કીતાબ અને ગણીતના આ માનવત ખાંચે શોધી કહી કારપોરેશનનો બીલકુલ ખાત્રી કરી આપી હતી. મીં દાદાભાઈએ તે વેલા જાણાવ્યું હતું અને હજી તેવાણ તેજ વીચાર ધરાવે છે કે વીહન-રનું દેવુ એ એક “ઠગાઈ” છે, કાંકે સરકાર કારપોરેશન પાસથી એ દેવો બદલ જોઈએ તે કરતાં ૩ ૬૫) લાખની રકમ વધુ લે છે. ગયાં અઠવાળાં ડયામાં એ ભાઈબંધના પ્રતીનીધી સાથની મુલાકાત દરમયાન મીં દાદાભાઈએ તીક્ષણ લાગણી સાથ એ વીચાર પાછો જાણાવ્યો હતો અને તેઓએ ઉલટ સાથ આટલું પણ કહ્યું હતું કે “એક દહાડો હું એ સવાલ પારલામેન્ટમાં જરૂર ઉઠાવવાનો.” એ પરથી ત્યારે ખાત્રી થાય છે કે મીં દાદાભાઈએ શેહરની અને કર ભરનારાઓની સેવા શ્રેષ્ઠ રીતે બજાવી છે. તેઓને હજી કર ભરનારાઓનાં નાણાંની દાઝ છે, માં એવા નરને કર ભરનારાઓના પ્રતીનીધીઓનું બનેલું મંડળ—તે કારપોરેશન—માનપત્ર આપે તે બીલકુલ વાસ્તવીક છે. કોઈક તરફ એવું જાણાવવામાં આવે છે કે એવાં માનપત્રની કાંઈ જરૂર નથી અને વેલાતનાં શેહરોની કારપોરેશનોના દરજ્જા અને મરતબા સાથ મુંબઈ શેહરી સમાજનો મુકાબલો થઈ શકે એમ નથી. પણ આપણે કહી કે મુંબઈની કારપોરેશન આ દશમાં તો સર્વથી મુખ્ય કારપોરેશન ગણાય છે—કલકત્તાના કરતાંખી તેનું વજન, ધીકતાં આબાદ મુંબઈ શેહરે ઘણું વધારયું છે, માટે એવાં મંડળ તરફનું માનપત્ર પેહલ વેહલીજ વાર એક શેહરોને મળે—અને તેખી મીં દાદાભાઈ સરખા શેહરોને મલે—એવો બનાવ મીં દાદાભાઈને મલેલાં ખીજાં માનોના જેવાજ અસાધારણ ગણવો જોઈએ.

THE DADABHAI OVATION IN BOMBAY AND POONA.

“IF IT BE REAL—WHAT DOES IT MEAN ?”

(From “Kaiser-i-Hind,” 24th December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji left Bombay by the B. I & C. I. Railway mail on Wednesday night for Lahore.

to attend the ninth meeting of the Indian National Congress, after having made a stay of more than a fortnight. His presence in Bombay after his successful entry in Parliament was made the occasion for the display of the greatest enthusiasm in this city and Poona. Not the most perverse critic can venture to say that this enthusiasm was anything but genuine. The ovation he received on his landing from the mail-steamer was not confined to this or that particular section of the community, but came from the masses of the people—the middle and working classes—the artizans, the shopkeepers, and the domestic servants. It was a reception of which a Viceroy or a Governor might well be proud. It was a reception which no observer can regard as superficial. It at once arrested the attention of Lord Harris, who gracefully congratulated Mr. Dadabhai upon it and joined in the hearty welcome. The next day after his arrival, Mr. Dadabhai met the various deputations which had come to Bombay all the way from remote stations in the Presidency to greet him on his landing. Mr. Dadabhai received the deputations in the Ripon Club and after thanking them for the good feeling which had prompted them to come from a distance, treated them, at the request of some of them, to an account of his six years' struggles for entrance into Parliament. He was next entertained at an evening party by the wealthy Hindu gentleman, Mr. Goverdhandas Gokuldas Tejpal, at his splendid mansion at Walkeshwar. It was a most enjoyable gathering, being representative of all sections of our community. Judges of the High Court, European merchants and bankers, Jews, Hindus, Mahomedans and Parsis, including a large number of Parsi ladies, mixed with each other in the happy entertainment. A more pleasing and memorable scene was never witnessed in Bombay, the gathering being the largest that ever met. The Corporation of Bombay, which represents all that is best in our civic

life unanimously voted an address of welcome to one who, as a citizen and as a former member of its body, had done useful service which it could not easily forget. What is more significant in this voting of address to Mr. Dadabhai is that it was a happy departure from the established practice. Hitherto addresses of welcome have been given to members of the Royal Family and to persons of distinction, such as Viceroys and Governors. But it was thought that no distinction could be higher than that conferred upon a native of India by being allowed to win his way to a seat in the Imperial Parliament. The event was unique and the honour it conferred on a citizen of Bombay was also unique. But the scene which the Town Hall presented on Saturday week was one which could hardly efface from the memory of one who was an eye-witness to it. The Hall overflowed with crowds of human beings. Delegates from the different parts of the Presidency had come to present addresses of cordial welcome. The addresses were so many that they could scarcely be read. Accordingly, those from the Bombay Presidency Association, the Poona Sarvajanik Sabha, and from the people of Ahmedabad were read. Mr. Dadabhai gave one reply to them all. When he rose to reply, the ovation he received was enough to indicate the heartfelt gratitude of the audience. The historical significance of the scene was enough to move the whole assembly and to move Mr. Dadabhai himself. Mr. Dadabhai confessed that he was the product of English education and the little that he was able to do reflected credit on the British Government. "Well may I say," said he, "I am proud of my city of Bombay. Again, the welcome of the great communities of all other parts of India, and their public gatherings, have another very gratifying significance. I am the product of British education and British rule. If I am honoured, the British name is honoured still more. Such events of a great people,

free to give expression in words and deeds to the innermost feelings of their hearts, are only possible when the instinct and love of freedom of the British heart prompts that their fellow-citizens in other parts of the British empire shall enjoy the same measure of freedom as themselves." Poona was determined not to remain behind Bombay in welcoming Mr. Dadabhai, so she invited him to receive her homage and right royal homage it was that she gave him. It was known that Mr. Dadabhai was to leave Bombay on the morning of Sunday week for Poona. Accordingly, the inhabitants of the most important stations on the G. I. P. Railway did their best to greet him on the way. At Dadur, Thana, Kalyan, Kurjat, Khandalla, Lanowli and Kirki troops of Parsis, Hindus and Mahomedans received him with hearty cheers, and a profusion of flowers, so that the compartment in which Mr. Dadabhai and his companions travelled became distinguished from others by the overflow of floral offerings. At the Poona station the concourse of people and the rush and crush were so great that it was with difficulty that a way could be found for Mr. Dadabhai to the carriage which was awaiting him. Among the crowds on the platform were a few European soldiers who waived their hats in his honour. Two or three of these soldiers were from Central Finsbury, they were accordingly eager to get a glimpse of the man for whom their fathers had voted. Mr. Dadabhai halted for an hour at the bungalow of Mr. Byramji Jeejeebhoy. Precisely at 4 p.m. he led the procession from the bungalow to the Hirabaug Town Hall, which was not reached until two hours after, so great was the throng of the people which he had to pass through. On the road, there was a profession of banners and mottos upon arches. Some of the mottos were very characteristic, such as:—"Welcome to the People's Man;" "True Son of India;" "Embodiment of Self-sacrifice;" "Pray forget not our friend

Lord Salisbury;" "Model of a Virtuous Career." Mr. Dadabhai received many addresses on the way from the municipality of Poona and other public bodies and citizens. At dusk Hirabaug was reached. Here there was a concourse of some three or four thousand quiet people sitting on the carpets all waiting to see Mr. Dadabhai. A temporary platform was erected for him and his companions, and the whole of the grounds were brilliantly illuminated. The Hon. Mr. Dorabji Pudemji introduced Mr. Dadabhai to the meeting and Professor Gokhale, in a forcible speech welcomed him on behalf of the assembly. The response to all this enthusiastic welcome by Mr. Dadabhai showed how deeply he was moved by all that he had seen in a three-mile procession from the station to Hirabaug. He saw that from one end of Poona to the other, the lowest and the highest, not only from one class or creed but every class and creed greeted him. For the moments the Hindu had forgotten that he was a Hindu, the Mahomedan had forgotten that he was a Mahomedan, the Parsi that he was a Parsi—they all thought that whatever their faith, and their devotion to that faith, there was a national life beyond a sectarian life and that they were all children of one soil.

We have headed this article with the query "If it be real—what does it mean?" Now, there can be no doubt of the reality of the welcome and of the depth of feeling which dictated it. Such being the case, the next question is, what is the meaning of it? It means that a great and organic change is coming over the country. It is impossible to understand the meaning of what is passing before our eyes, if we separate from it the events which have led up to it. There have been forces at work during the past sixty or seventy years which, though unseen and unfelt, are gathering strength and rapidly growing as time passes. Education, freedom of the press, the formation of a sound and healthy

opinion on questions of the greatest moment to the country, the working of equitable principles and their application to the facts of daily life, and contact with all that is best and noblest in English literature and Western ideas—all these are producing their effects on a people endowed with hereditary literary tastes and exceptional intelligence. The result is a growing sense and growing possibility of corporate life and continuous self-improvement and progress. The dry bones in the open valley are becoming instinct with life. It was to this that Mr. Dadabhai addressed himself when he said at Poona that "the day is not far distant, when, I believe, we shall understand our duty to each other, and that whatever we may be, whether we be Hindus, or Mahomedans, or Parsis, we are Indians above all, and that unless we carry that feeling with us, and endeavour to understand that the benefit of one is the benefit of another, and that the benefit of each is the benefit of all—unless we understand that and unite in perfect harmony among ourselves in loyalty to the British people, who have produced this phenomenon, and to whom therefore all the glory is due rather than to me, the child of that British work, we can hope to make little progress." It is much to be regretted that Anglo-Indian officials cannot see that under the new influences at work, the Indian mind is expanding and Indian society showing greater intellectual and moral improvement and with enlightenment and progress, its demands will become more and more reasonable and more and more irresistible. They have to deeply deliberate over this progress and to ask themselves the question whether they themselves have not also to be educated to the new position of affairs and to recognise in the most distinct manner the fact that the old traditions they have hitherto maintained are unsustainable and insufficient for the purpose of meeting and guiding the forces every day. Men like Mr. James may vent their feelings of

despondency in their "Reflections" on the outlook in India towards the close of 1893. But they must consider that as times change they have also to change with them. They must remember that the genius of the British nation conforms itself to the requirements of progressive days. The task of governing the country doubtless becomes more and more difficult as the sense of right and wrong, justice and injustice, becomes more keen and as the work of governing India in the presence of a free press and a growing native public opinion, is entering upon a critical state. What is needed is the application of a critical, adaptive, and plastic skill with which the Anglo-Saxon race is credited and not a feeling of despondency or a sense of powerlessness. As we say the genius of the British nation is, we believe, quite capable of adapting itself to the needs of the times. It is natural for Anglo-Indians, whose predecessors have achieved great success in bringing about the *Pax Britannica*, to believe that they owe it to an inborn superiority which is never likely to fail them and to assume that with certain slighter modifications the actual order will last for centuries at least. But they forget the gradual and steady transformation, which is coming over the individuals and classes among the races in India. The respect shown to Mr. Dadabhai is an instance of this. Mr. Dadabhai is but a private individual holding no official status under the Government of India nor has he the recommendation of wealth or hereditary enjoyment of power to back him. But as a member of Parliament, he is an exponent of the views of the people of India and Col. Sir George Chesney will see that he is regarded not as an alien but as a fellow-countryman and real representative by all classes in this country.

(From "Kaiser-i-Hind," 31st December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. in his excellent "demonstration" speech in Lahore has struck the proper note which will go a great way to soothe the distressed and diseased Anglo-Indian mind of Northern India. Says the astute M.P., be loyal to the British Government. We sincerely believe Mr. Dadabhai does not make a lip profession of loyalty, but earnestly and ardently believes that loyalty to the British Raj is the one essential factor of the salvation of India. More than four-fifths of the Congress statesmen hold the same opinion and act upon it. There certainly are a number of intelligent, well read, accomplished, usually right thinking people, who, without being disloyal to the paramount power, seem to consider that loyalty forms no part of the wellbeing of India, who, while they will certainly not rebel against the British Government, will not actively support it, yet the common sense and prudence of India sides with the Honourable M.P., who is the most prudent of native statesmen. The troubled souls of our Northern friends, the Anglo-Indians, may rest in peace at the reflection that so long as the Ulysses of India lives, no exhibition of disloyalty or disaffection will be tolerated.

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. is another illustration of the maxim that the best is not always the fittest. There are Indians who are better read than the Member for Finsbury, more unselfish, more intelligent, better thinking than he; there are Indian politicians whose patriotism is even more genuine than the genuine patriotism of Mr. Naoroji. There are reformers whose conceptions of reform are nobler and more elevating than those of the venerable gentleman, whose life is brighter, sunnier and purer than his but these gentlemen do not seem to be as "fit" as Dada-

bhai, who certainly is the fittest of India's sons. If learning could generate love, if intellect could bring popularity, Professors Tyndall, Huxley, and Dowden should have been more popular and beloved of the English people than Mr. Gladstone. The Honourable Mr. Mehta is certainly Mr. Dadabhai's intellectual superior and Mr. Malabari may well consider that his life has been more unselfish than Mr. Naoroji's, but neither Mr. Mehta nor Mr. Malabari can lay a tithe of the claim to the affection of the great Indian nation as has been recognised in the case of the "fittest" of Indians.

(From "Kaiser-i-Hind," 21st January 1894.)

It is a curious coincidence that the "peoples' Viceroy," Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., departed these shores on the same afternoon that the officially gazetted Viceroy set his foot thereon. But is it a mere coincidence? Have not our ruling authorities to learn a lesson from the demonstrations in honour of Mr. Dadabhai during the few short weeks of his brief stay in the country! Let those who may read and read.

That was an interesting and instructive speech on national Education which Mr. Dadabhoy delivered on Thursday last on the occasion of his presiding at the distribution of prizes to the Goculdas Tejpal Anglo-Vernacular schools. It is highly satisfactory to note the beneficent effects of the charities of the late Mr. Goculdas Tejpal. No Hindu of the past or present generation has rendered such magnificent service to his countrymen as he. The direction of his philanthropy is beyond all praise. For where could large hearted and far sighted charity find better scope than in establishing schools and colleges which are indeed the

fundamental instruments to raise a sunken people from darkness and ignorance and lead them on to the high platform of moral and material civilisation.

Mr. Dadabhoy's speech, however, may be taken to be a kind of manifesto on national education in India. Just as his address at the Congress has been universally recognised as a political manifesto this instructive speech is certain to be admitted as an educational manifesto. We heartily agree with every word that has fallen from that veteran advocate of education. His burning words will be read far and wide in the remotest corners of the empire and are certain to make a deep impression—not only on the people but on their rulers. Free education, from the revenues contributed by the people themselves—that was the keystone of Mr. Dadabhoy's speech. And who dare challenge his reasoning? The speech is important and coming as it does at a time when the Government of India is determined to spend the least on education, with its annually growing revenues, we are sure it will have a wide reaching effect. Mr. Gordhundass Gokuldas Tejpal deserves public thanks for having elicited from the Grand Old Man, at the very last public function performed by him during his brief sojourn, this important declaration regarding the imperative necessity of providing in India State education free of all cost.

(From "Native Opinion," 3rd December 1893.)

Mr. Dadabhai's arrival:—To-day's dawn sees the *Gudipadva* of the political life of the Indian people. The grand old man of India, Mr. Dadabhai Nowroji, returns from England, full of Parliamentary honours, to officially preside at the next sitting of the National Congress. All Bombay is awake and on the tiptoe

of anxious solicitude to greet that worthy son of India who has done not a little to bring India and England into closer contact. There is joy and gladness in every quarter, though that is a little marred by the recollection that it has pleased God to deprive Mr. Dadabhai of his only son, the mainstay of his mundane existence. A well chosen programme for his reception has been planned, and his route home marked out. From the Money School, the whole Kalkadevi road down to Ramwadi, thence to Bhuleshwar, the Cowasji Patel's tank road up to Khetwadi, 5th lane, where the modest little house of that most modest of men stands, is decorated with bunting, flags and Venetian masts to commemorate the occasion. Undoubtedly the city populace, representing every caste and creed, will turn out *en masse* to offer Mr. Dadabhai their hearty welcome. A procession may be formed; first a deputation will visit the honourable gentleman on the steamer, and on landing and after a hearty shake of hands, other deputations from the mofussil will be introduced to him and the procession will move along the route marked out. We have every expectation that the reception will be enthusiastic and quite in proportion to the importance of the occasion. On our own part we offer our grand old man our hearty welcome.

(From "Native Opinion," 7th December 1893.)

**"GOD BLESS THEE OUR SELFLESS MAN
AND STAINLESS GENTLEMAN."**

This was one of the charming sentences written on pieces of buntings, with which Mr. Dadabhai Navroji, was greeted along the route from the *bunder* to his house in Khetwadi, on Sunday last; and in this single sentence are summed up all those admirable qualities which have made his name so dear in this

country and have secured for him the unique honour of being the first Indian to enter the British Parliament. No body deserved more fully the epithet of being a "selfless" man ; for, if anything pre-eminently characterizes the public life of Mr. Dadabhai, it is the unselfishness with which he has devoted his time, money, and energy to the welfare of his countrymen, caring least of all for personal gain. It is a well known secret that whilst he was in Bombay, the sole trusted guide of all the public movements of his time and the indefatigable worker in every matter, connected therewith, he never cared to see whether the general public knew that he was the real moving spirit, and that upon him always fell the whole brunt of the work. But, in spite of himself, Dadabhai has come to the pitch of glory, which no one else in India can rival, and which excites in no breast the slightest envy. It would be the worst form of ingratitude if India were not to honour him as she has honoured none. It was but common duty that Bombay did in welcoming him enthusiastically and our only hope is that all parts of India do the same and unmistakeably demonstrate to people in England how grossly false it is to say that Mr. Dadabhai does not enjoy the fullest possible confidence of all the nationalities held together under the British *raj*. We wish Sir G. Chesney was here to witness the throngs of people, the multitudes of various nationalities and in various circumstances in life, the rich and the poor, the educated and the uneducated, that assembled to suffocation at the *bunder*, that ardently followed the carriage in which the member for India was standing and incessantly bowing, and that lined the whole route of over five miles to his house. It was Sir George Chesney who denied to Mr. Dadabhai the right to be called a representative of India, and it was he also who had the audacity to say that members of the service to which he belonged

were better entitled to speak for all India, for, they served Government in different capacities and in different parts of the country. Surely, idle vanity and provoking presumptuousness could not have gone further.

In the speech, Mr. Dadabhai Naoroji delivered on the occasion of the presentation to him of the several deputations which have come here from all parts of India to welcome him, he dwelt at length upon the nobility of the English character and upon the cheerfulness with which Liberals and Conservatives alike supported him, Indian as he was, in his candidature. The political condition of England necessitated Mr. Dadabhai's identifying himself with one party or the other, but though the Conservatives could not actually vote for a Liberal candidate, even for India's sake, still many of them abstained altogether from voting and did the next best thing when their conscience did not permit them to vote for Mr. Dadabhai. And after he had won the seat, not the least remarkable congratulation came from Sir James Fergusson, an office-holder under Lord Salisbury and as ardent a Conservative Aristocrat as ever existed. The Premier himself expressed his wish that more such members from India should sit in the House of Commons. We may be excused if we find in this attitude of the British public the germs of a programme giving to India directly a representation in the Legislature of the Empire.

Contrast with this the attitude of the Anglo-Indians towards this honoured son of India. It is with a heavy heart that we notice their apathy, their indifference, their deliberate determination to keep wholly aloof from the popular welcome to one who is unquestionably the greatest Indian of the day. His Indian career alone entitles him to high honour at the hands of all those who are domiciled in India. As a member of Parlia-

ment he deserves still more. As one who is admittedly the trusted leader of at least all the political movements of the day, he should have been the first to receive common courtesy from Anglo-Indians, official and non-official. We suppose, duty and self-interest alike ought to induce the non-officials to recognize him as their representative as well as of the Natives of India. The officials, on the other hand, should lose no opportunity of conferring with him. The Viceroy-elect clearly saw all this and has set a good example to his countrymen, by granting to Mr. Dadabhai a long and patient interview of over three quarters of an hour. We hope the lesson thus taught by Lord Elgin will not be lost. We would so much welcome the Anglo-Indians making a common cause with us. In politics the interests of all the governed cannot but be the same. Why should there, then, be a gulf, separating one community from another? The existence of different factions can never, ultimately result in good to any one of them. The sooner the Anglo-Indians digest this truth, the better, not only for them and for us, but for the whole British Empire.

(From "Native Opinion," 14th December 1893.)

Municipal Address to Mr. Dadabhai Nowroji, M. P. :—In the presentation of an address to Mr. Dadabhai by the local Municipal Corporation, there is a peculiar fitness of things the importance of which cannot be easily over-estimated. In the peculiar British institution of the "Freedom of citizenship" there is the principle of recognition of merit and of disinterested services rendered to a body politic, and the British people are ever ready to recognise the eminent services of their countrymen by the offer of the same. In the absence of any such institution among us, the Bombay public, as repre-

sented through their Municipal Corporation could, in addition to the grand public reception, present an address to him, and it was but proper for a prominent member of that body to lay before it a proposal to that effect. We are glad the said proposal was received with acclamation, and the presentation of an address sanctioned. Within our remembrance this is the first instance in which the Municipality has voted an address to a private citizen, and well that body might do the same to similar other citizens. The presentation of such an address is the only encouragement to a citizen to enter upon the life-long labours of Municipal government and in the address to Mr. Dadabhai there will be a precedent for similar addresses being presented to other citizens also.

IF NOT A NEW AWAKENING WHAT IS IT?

(From "Native Opinion," 21st December 1893.)

After noticing the extraordinarily hearty and enthusiastic reception with which Mr. Dadabhai was greeted in our city, we expressed a hope that all India shall rise up to the occasion and show unmistakeably to our cavillers, in and beyond India,—all however happily confined to Anglo-Indians, that he enjoys the fullest confidence and is held in the highest esteem by all classes of people, held together under Her Majesty's rule. We are glad to find that our expectations are being realized to the full. What Bombay did would probably be accounted for by the fact of Bombay being the birth-place and the home of the eminent gentleman who sits in the Commons, as member for Central Finsbury. It was here that he began life, as a Professor, a social reformer, and editor. And here too he won his first laurels. It was only after

the National Congress had matured into a healthy and promising creature that the successful political and social leader of Bombay became the leader of the whole country. It is as such, that he solicited the votes of an English constituency, and it is as such, that he is now being greeted, as no body ever was in modern times, through all the towns and villages, through which he will pass on his way to Lahore. And the question naturally arises as to whether it is not emphatically true that, a new life has come over India, a life of which the embodiment is the National Congress. Could any other interpretation be given to the grand reception given to our esteemed townsman in the ancient capital of the Mahratta Confederacy, by Hindus and Mahomedans, as cordially as by the few Parsis that live in Poona. Even the special correspondents of our Anglo-Indian dailies that always delight in using stereotyped expressions like "a number of school-boys and a few gentlemen were present," etc., etc.,—even they have unerringly attested to the cosmopolitan character of the demonstration made by our friends in Poona. Even European soldiers were at the Railway platform to see the Indian Member of the House of Commons. Disappointed at catching a glimpse of his face there, on account of the crush, two soldiers are reported to have gone to the pandal erected near the Budhwar gardens declaring that they belonged to Central Finsbury and that they wanted to see the gentleman who represents their townsmen. The cosmopolitan character of the demonstration could not then be more pronounced and more unmistakeable.

And again, we may ask, why it is that the rich and the poor, the educated and the uneducated should thus honour one who possesses neither power nor riches, nor the patronage of the Government or of the ruling race? The political demonstrations that are now-and then made, and that have become frequent

since India rose as one man to sorrowfully part with Lord Ripon, are generally cried down by our opponents as being "sectional," "microscopic," "got up," and what not. The present demonstrations however are so far more extensive, that their spontaneity can not but be beyond question. Can we not take this, therefore, as the surest indication that they show that a new life is coming over our country, that a new awakening has obtained a sure footing, not only in a microscopic minority but in the masses too, and that it is rapidly filtering down and down still? Does it not prove that a new feeling of unity as members of one common political organization is steadily growing up in the minds of the Proletariat? There may be truth in the statement made that India is a continent inhabited by peoples of different race, religion and creed. But that must be a dull mind and a blind eye indeed, which does not see, that in spite of these differences, we are all fast developing into an homogeneous political body, with common sympathies and common aspirations. If that were not so there would be no such extraordinary demonstrations, representative of all classes as are being seen, in honour of one, whose sole title to them can be but his services as the first political leader of India, as the guide, philosopher and friend of the various associations existing in the country to represent political grievances and demand their redress, as the only means of cementing the British rule, associations at the head of which, as the head over the body, stands the National Congress.

Wise and farseeing men have observed this development of a nationality. It vividly manifested itself at the time of the departure from our shores of Lord Ripon. It is still more clear and bright on the present occasion and clearer and brighter it will continue to become. And gratifying as it is to us Indians, who have suffered so terribly from internal dissensions an

divisions of centuries, it ought to be still more so to every true son of Britain, for, as Mr. Dadabhai said here and at Poona, it is the *Pax Britannica* which has created and moulded this new life. And it will be only under a long continued British rule that it will fully develop itself. Britain has won in history the credit of being the mother of new nations; but the members of those nations were her own offspring, perhaps the most daring and enterprising. It would be a higher renown to be a foster-mother, a loving nurse to a sickly being of arrested growth, and renovate into a new life, what looked to be on the high way to death. May Britain get the renown and may men like Mr. Dadabhai be the means of her getting it.

(From "*Indu Prakash*," 4th December 1893.)

The Grand Old Man of India, the first Indian M. P., the champion of the cause of the Indian peoples, the true and disinterested patriot, the worthy son of our country, Mr. Dadabhai Naoroji landed at the Apollo Bunder at 4 P. M. on Sunday last. He was to have landed at half past seven in the morning but the steamer did not arrive in time. So a large number of people had to go disappointed. But the enthusiasm of the people did not abate a jot and when he landed on shore he was greeted with more than a royal welcome.

It was essentially a popular welcome. The hero of the occasion, clad in his national costume, with his white beard flowing gracefully and his face beaming with smiles, standing in the carriage and bowing all round acknowledging the homage which a delighted and grateful nation paid to him, was a sight worth being. And was it not an occasion on which our hero had to suppress his personal feelings to feel with the

people and to be happy with them? But he felt for the people more than for himself and his family. He even forgot to meet his grandchildren. What a grand example of self effacement! It is not eloquence, it is not even genius that makes a national hero. It is the genuine love for the people and unremitting and devoted work on their behalf that raises a man in the estimation of the people to keep a permanent place in their hearts. Such was our Bradlaugh, a man who felt for humanity. Such is Hume who is spending the winter of his life for the welfare of the helpless Indians even at the risk of his life. It was no mere ambition to be the first M. P. that fired Dadabhai's soul to strive hard against the prejudice of the British people; it was love for his country, a keen regard for her fair name; it was a glorious and magnificent act to fight on her behalf almost single handed and against powerful enemies. Such conduct inspires respect even in our opponents. Friends and foes in England all were pleased. It was a remarkable event; men began to talk about it, newspapers wrote about it, Society began to admire it. Congratulatory letters and telegrams began to pour from all quarters. Dadabhai was a happy man: he had achieved what no Indian has yet achieved and which few Indians can ever hope to achieve; a grand feat: a seat in the Imperial Parliament.

It was the man and the distinction he has achieved that called forth the enthusiasm and affection of all India, an indication of which was seen in the enthusiastic reception Bombay accorded to her worthy citizen. The orientals are essentially an impressionable people and when they find real merit in a person they will never fail to show their appreciation of it. Indians are proud of their Dadabhai and we have not the

least doubt that they will gratefully welcome him throughout the whole of India.

(From "Indu Prakash," 11th December 1893.)

It is a matter of great satisfaction that the Municipal Corporation of Bombay, at least a majority of its members intend to present an address to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. If the Corporation sanction the proposal, it will be only doing honour to itself. Mr. Dadabhai's merits are well known throughout the length and breadth of India. His name is honoured and respected everywhere. Those persons he has come in contact with—his colleagues and his opponents—all hold him in high esteem. His services to India are well-known; when he was in Bombay he was one of the prominent men of his days. The late Mandlik, Nowroji Furdonji and others were his compeers. They had to fight hard to keep up the prestige of the Municipality as the first and the best Corporation in India. We are not far wrong in saying that it was mainly owing to the exertions of these men that Bombay holds its first place among Municipal bodies. Such are Mr. Dadabhai's achievements. He has now come back to our city loaded with honours; he has achieved a feat which no Indian has yet achieved. His welcome by the Bombay public was unprecedented and unparalleled. If in the Corporation is reflected only one-tenth of the popular enthusiasm, the proposal to vote an address to our worthy citizen would pass without a dissentient voice.

We have of course no doubt about the Corporation presenting an address to Mr. Dadabhai. But we are not quite sure of the unanimity of sentiment. There are members—some narrow minded Anglo-Indians—who would bring forward some flimsy obstacles and

make irrelevant and ungracious speeches. On Thursday last the President of the Corporation read a requisition to convene a meeting for the special purpose of voting an address of welcome to Mr. Dadabhai. It encountered formal opposition as soon as it was read. Dr. Machonachie blurted out that the proceedings had terminated, wanted to know if there were any Anglo-Indian signatures or any Government officials who had signed the requisition. Our redoubtable Municipal Commissioner was not to be left behind. He began to give an elaborate and learned address to the Corporation as to whether Mr. Dadabhai should be styled the Hon. Mr. Dadabhai or not. All this may have looked very smart but it was in bad taste considering the time and place and person.

(From "Indu Prakash," 15th December 1893.)

The Municipal Corporation of Bombay did a graceful thing in presenting an address of welcome to our worthy townsman, Mr. Dadabhai Naoroji, who is now amongst us. Mr. Dadabhai had rendered very valuable services to the Corporation in its early years of existence and it was but meet and proper that that body should now come forward with an address of welcome to him on his visit to this country after his grand victory. No allusion was of course made to current political questions either in the address or the excellent reply of the Indian M. P. It is an assuring circumstance that the address was voted unanimously by the Corporation and that the Anglo-Indian Members who had ungraciously hinted at opposition had the good sense to see the folly of their action in time.

(From "*Indu Prakash*," 18th December 1893.)

Dadabhai's speech on the occasion of presentation of addresses was short and sweet. He is always overflowing with kindness towards all: he thanked the audience; he thanked the various deputations; he thanked the various Indian peoples, and lastly he thanked the British Rule in India. The Police Commissioner and his men, the Governor of the Presidency, the Electors of Deptford, Holborn and Finsbury all had their turn. Dadabhai does not forget any body. You can hardly find a more severe critic of the British Rule in India than Mr. Dadabhai. But he always begins with blessing the British Government. Here is a characteristic passage. The Indian M. P. is reported to have said "I am the product of British education and British rule. If I am honoured, the British name is honoured still more." He was very much struck with the reception given to him. As the *Advocate of India* said it was not the Congress Party alone that honoured him. It was all India, i.e., India that had known or heard of him. Even in a city like Bombay there were few Anglo-Indians to greet him on the day of his landing. And yet we have heard people say that the feelings between the two communities are more cordial in Bombay than elsewhere in India.

(From "*Indu Prakash*," 22nd January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji left these shores last Saturday for England. His departure in deference to his own wishes was strictly private. The students of the local Arts Colleges presented him with an address and accompanied him in procession from the Elphinstone College to the Apollo Bunder. The Collegians of Bombay following in the wake of their brothers of Poona and Lahore did well in showing their high

esteem and regard for that eminent educationist and politician. The best wishes of the whole nation accompany Dadabhai to England, and we earnestly pray that he may be long spared to champion the cause of his voiceless brothers of this great land.

(From "Indian Spectator," 10th December 1893.)

Although we, in India, had very little doubt as to the immense popularity of Mr. Dadabhai Naoroji, we must confess we were hardly prepared for the ovation which he received, last Sunday. We know of only one event something like it. It is the farewell demonstration on the occasion of the departure of Lord Ripon for Europe. If there are any people in India or in England, who have had misgivings as to the title of Mr. Dadabhai to be called the Member for India, let them dismiss them after they have read the accounts of the reception so cordially accorded to him. And what makes the ovation so remarkable is the circumstance that it flowed solely out of gratitude and admiration for the sterling services rendered to his countrymen by Mr. Dadabhai for more than forty years. He is a man of the people, and it is the people who have thus honoured him. All the show of authority was wanting. The Steamer did not arrive at the appointed hour; and the assembled crowds had to disperse disappointed. Still so genuine was the regard for the veteran politician and patriot, that equal, if not larger crowds again turned out to greet him in the afternoon. What with bunting and other means of evincing joy; what with immense crowds; what with deputations from other cities; what with thundering cheers, and what with garlands of flowers and other tokens of the people's goodwill, the whole affair was as remarkable and touching as any that could be expected. Mr. Dadabhai must have been deeply touched by the lively sense of gratitude, esteem

and affection, thus evinced by the people of his native city; therein he had his full reward.

Mr. Dadabhai is to visit several other places. There, too, his reception promises to be equally enthusiastic. He received the deputations from the mofussil, last Tuesday, at the Presidency Association. He could not do so at the Bunder on account of the great crush. The visitors were treated by Mr. Dadabhai to several reminiscences of his electioneering struggles. He made one very important observation. He repeated what Mr. Gladstone had said to him. It was to the effect that more native members were required in Parliament to induce the British public to take active interest in Indian affairs. But where are the men, and where is the perseverance with which Mr. Dadabhai pushed his way on to success?

We are very glad to see that a special meeting of the Corporation is to be held to-morrow to consider the advisability of presenting an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. The Corporators could not do a more graceful thing than pass the proposition unanimously. Whatever difference of opinion there may be as to some of the views held by Mr. Dadabhai, there can be none as to the sterling worth of his life-long services to this country. If the proposition has no precedent, it is because the event which leads to it is without one. Mr. Dadabhai fully deserves the honour proposed for him, and it will be a pity if the house is divided on the point. English cities are known to have conferred freedoms upon distinguished statesmen, without allowing their minds to be prejudiced by partisan spirit. Why should not their example be followed here? We trust nothing will occur to-morrow which may mar the success of the motion.

(From "Indian Spectator," 17th December 1893.)

In the ovation which was given to Mr. Dadabhai, on his arrival, it was a marked peculiarity that Hindus were anything but behindhand in manifesting their love and goodwill towards him. This exhibition of esteem and respect was quite spontaneous. It explains to all, except to those who will not see, in what sense he is the representative of India. This is going over trodden ground. But if his opponents are not tired of misjudging and belittling him and his actions, it may be no sin to repeat what has been in one shape or another mentioned before in his favour. In the different presidencies there may be men locally better known than Mr. Dadabhai. Some Bengali, for example, may have a wider fame in Bengal, than Mr. Dadabhai. On the Madras side similarly, there may be a local celebrity whose name and fame are more familiar to the inhabitants of that presidency than those of the Parsi member of Parliament. Yet, speaking of India as a whole, there is none that occupies such space in the thoughts of the inhabitants as the person whom all turned out recently to honour. Divided as the country, or rather the continent is, little accustomed, too, as it is to stand shoulder to shoulder, as some European countries do, for political or party purposes, the mere fact of Hindus of the different presidencies loving to call him, an alien by race and religion, as their own man, their fittest representative, should excite wonder. There must be something in the man, a rare combination of virtues, to attract to one who is a non-Hindu the entire confidence and esteem of all Indian races, and notably of all Hindus. And it is to the credit of Englishmen that they have given their confidence to the best man among Indians.

As regards the qualities which endear him to his countrymen, any man may be proud to have them,

They are a credit to human nature. The dazzling splendour of showy qualities, which at once fixes the attention and raises the fortunate possessor to eminence, has been denied to him. He could not be a rhetorician, or an orator, or a daring reformer, intent on drawing lightning from the clouds, or raising a storm to achieve his end. His are the milder traits that require time and opportunity to develop their full and surer effects. It is not by self-assertion that he has grown to his present height of popularity. To some men of parts, that is the shortest road. He has ever shunned it, shunned it too when perhaps fully aware that thereby he was postponing the execution of his high purposes. He preferred the humbler route, and while sacrificing himself for a noble end in view, he never sacrificed his better nature and pushed himself forward to gain that object. To a person of his keen intellect, it could not have been unknown that by a little violence to his modesty, that is his nature, he could have more easily brushed obstacles out of his way. But it could not be; and at length he and his modesty have succeeded. The triumph is, for that, the more lasting, though it has been longer delayed. The hearts, which turned away from his simplicity, are now his, and we doubt not that the present homage of many is the greater and the more sincere in that they are conscious now of having not fully appreciated him in the past.

It must be taken for granted that something of the reverence in which he is held by all communities is to be attributed to his private character. It is not enough to say that it has been unassailable. It has been more than that. It is best known to those who know his inner life most. In all departments of life, he has been living for others.

Another great merit of Mr. Dadabhai Naeroji is that he has always been cool and collected. He has had to make his way against determined opposition,

racial prejudices, the humours of partisanship, vested interests, the conceit of ignorance and orthodoxy. Before he fought his battles in England on the political platform, he had many to fight here, in the land of his birth, on various civic, social, and religious questions. Here, as there, he was in a minority. A few friends and well-wishers were all that he had. In this glorious struggle of the few against the many, and in the cause of truth and justice, he has ever shown the same equable temper and repose of soul. Right or wrong, we deem it the silent unassuming confidence of strength. Whatever the origin, the fact, however, remains that he has manifested an almost judicial calmness of temper in conducting his most bitter controversies, that he has never shown a desire to make an effect in order to gain support or bear down the most unreasonable opposition. Misunderstandings, wilful misinterpretations, ill-will, abuse, and calumny—he has met all with fair arguments and in a forbearing spirit. Whatever the weapons his adversaries might have chosen to employ against him—on the plea that in political and social warfare everything is fair, as in love,—he at least has never swerved from his allegiance to truth, never substituted abuse or passion for arguments. In other words, in public as in private life, he has preferred the straight way. The straight way proved a long one often, but he had laid his account with it. His true triumph lies in success achieved in spite of these difficulties. The trait which we are describing arises out of his intellectual and moral natures combined. It is the product of both acting harmoniously, one with the other. We can say without any risk of contradiction, that here is the secret of his winning the respect and goodwill, even of his political opponents, in England and India. They may differ from him and detest his views, but they know his ways. He has always been honourable and straightforward. And in political warfare generally, a sense of honour

like his may be fairly said to be conspicuous by its absence. Lastly, we come to his abilities. Some Englishmen have amused themselves and their friends by sneering at him. It has been facetiously proposed that he might be appointed Viceroy of India, or Governor of a Presidency at least. Well, no sensible man has seriously proposed this, nor do we wish to see our favourite so exalted. Our reason is that Viceroys and Governors are not always the wisest of men. We believe with Sir Arthur Helps that it does not require any great reach of intellect to do the ordinary business of this world. But Mr. Dadabhai possesses a clear head, much clearer than most of his depreciators have, the ability to grasp a question, and the capacity to understand the position of his adversary, so necessary to a real administrator. If he is not a genius, let it be known that a true genius is always rare, and that the present House of Commons does not possess many geniuses.

The Corporators have, indeed, done well in voting an address of congratulation and welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., without a division. Politics having been wisely excluded from the discussion, as suggested in more than one quarter, this satisfactory result was a foregone conclusion. The speeches were brief and to the point. Mr. Mehta at once lifted the question above controversy by abstaining from politics altogether, and basing Mr. Dadabhai's claim to the proposed honour on grounds of his being a distinguished citizen of Bombay, his long and valuable services, his perseverance and energy, and his sterling integrity of purpose and character. Mr. Roughton, who seconded him, showed himself in an admirable spirit. As an Englishman, he could not but respect the pluck, energy, and perseverance with which a foreigner like Mr. Dadabhai pushed his way on to a seat in the Legislature

of his country—a feat which was, as he said, far from easy even to many Englishmen, and which was, therefore, naturally more difficult for one hailing from India. The event has evoked sincere gratitude from the entire Indian population, because it has, as Mr. Javerilal rightly put it, brought the people into the scale of civilization. It afforded a proof that Indians were treated on a footing of equality in England. We hope the ceremony of the presentation of the address will be in keeping with the spirit in which it has been resolved upon. The Standing Committee have done a graceful thing in voting money for the illumination of the address and the casket, without loss of time.

(From "Indian Spectator," 24th December 1893.)

The popular ovations given to Mr. Dadabhai Naoroji outside of Bombay have been, if anything, more enthusiastic than those accorded to him in the capital of the Western Presidency. This is significant. No less significant, though more painful, is the fact of our Mahomedan countrymen, as a body, standing aloof from these demonstrations. But this is not to be wondered at. Twenty years hence the Mahomedans will be able to appreciate men like Mr. Dadabhai. We doubt if twenty years ago, Hindus and even Parsis had the same keen political appreciation that they have evinced on present occasion. It is a work of education and enlightenment. And that this is a correct view of the matter, will be seen from a number of educated Mahomedan gentlemen at every centre vying with Hindus and Parsis in doing honour to their distinguished countryman. They know that whatever his views, Mr. Dadabhai is an Indian—one of their own brethren first, and every thing else then. So far the demonstrations in his favour may be justly described as national. And for this, in

one deserves warmer thanks from our representative than Sir George Chesney who so hastily denied his representative character.

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., is really fortunate—fortunate in that he is having in his own life-time the reward of life-long work on behalf of his countrymen. No man has worked harder for them, and they could not have shown their appreciation of this in a better manner than they are doing. And this is all the more gratifying because all classes are vying with one another in the matter. No Viceroy has received such honours, except Lord Ripon,—honours which have evoked the admiration of English lookers-on. What is the secret of this? It is hard, disinterested work, accompanied by a close grasp of the principles which alone can bring success. Mr. Dadabhai, first of all, clearly perceives that India will prosper only under British rule. He sees that it is British rule that has made her what she is now; that she will be a nation only under that rule, with all its short-comings. This will be clear from the following quotation from his Town Hall speech:—"I am the product of British education and British rule. If I am honoured, the British name is honoured still more. Such events, of a great people, free to give expression in words and deeds to the innermost feelings of their hearts, are only possible when the instinct and love of freedom of the British heart prompts that their fellow citizens in other parts of the British Empire shall enjoy the same measure of freedom as themselves. These events are a triumph and proof of the beneficent side of British rule. It redounds to the glory of the British people, and encourages us to hope for our better amelioration and advancement as British citizens in the future." All political workers must recognize that the new life into which India is now happily entering would not have

been possible under any other rule. Then there is another promising feature in these general rejoicings. It is that all classes, whatever their religious differences, are, under the influence of that benign rule, learning to combine for a common object. Mr. Dadabhai notices this with genuine pleasure. He said at Poona:—"The lesson to be learnt from this is that whatever be our faith, there is a national life beyond a sectarian life, and that we are all really the children of India. We must work together, we must stand foot to foot for the progress and amelioration of our country. Whenever we think of our country, we should remember that we are all simply brethren, children of the same country, and must have a fellow-feeling amongst us, a desire to do good to each other." We must never forget the fact that we are "Indians above all, and that unless we carry that feeling with us, and endeavour to understand that the benefit of one is the benefit of all, unless we understand that and unite in perfect harmony among ourselves, in loyalty to the British people who have produced this phenomenon, and to whom therefore all the glory is due, rather than to me, the child of that British work, we can hope to make little progress." We must work with this firm conviction, and work with earnestness. Our demands must be reasonable and practicable, and we must be prepared for self-sacrifice. If we do this, we may depend upon a justice-loving people, like the British, satisfying our desires sooner or later. Mr. Dadabhai rightly has full confidence in them, and it is because of this that he has worked so hard for more than forty years. And he has achieved a success of which any mortal may well be proud. He has no doubt yet to achieve more. But there is hope of further successes. If others work in similar manner, we may soon become full British citizens. There is, if we may say so, the dawning of a new political creed, and Mr. Dadabhai is the apostle of it. That he is accepted

as such is apparent from the way Hindus, and even Mahomedans, are welcoming him with Parsis as their champion, as the realizer of their political hopes.

(From "Indian Spectator," 31st December 1893.)

Mr. Dadabhai's reception at Lahore was splendid. This is really very gratifying. That he should have been welcomed with much enthusiasm in his own presidency, was not to be wondered at. But that he should have received such honours at Lahore, is truly wonderful. It affords ample testimony of the sincere esteem in which he is held all over the country. If there is any Native who deserves such ovations, he is Mr. Dadabhai; and the country has declared this in unmistakeable terms. No one will now venture to say that Mr. Dadabhai represents only his own community.

(From "Indian Spectator," 7th January 1894.)

The ovations given to Mr. Dadabhai Naoroji in the N.-W. Provinces, on his way back, of which we have been apprised by wire, seem to have been in keeping with the receptions given him, elsewhere. We are gratified to find Sayad Ahmed Khan welcoming his old friend to Aligarh.

(From "Indian Spectator," 14th January 1894.)

That Mr. Dadabhai Naoroji should highly value the honour which the city of his birth has done him through her representatives, need not excite wonder. The honour in itself was unique, no private gentleman having hitherto received it. The event which led to it was, however, equally unique, and the Corporation has

done only its duty in rising to the dignity of the occasion. The ceremony passed off as satisfactorily as could be expected, last Thursday, at the Town Hall. The address was brief, but to the point, and eschewed all debatable matter. Mr. Dadabhai's reply was felicitous, and manifested throughout pardonable pride at what was done in his honour. Bombay is his native city. In Bombay he received his education. She was the scene of the pioneer labours of himself and of his colleagues, most of whom are now gathered to their fathers, although the excellent work they began in various spheres still survives and is bearing rich fruit. Mr. Dadabhai was the leader of that noble band—a band fired with the zeal generated by the liberal education which they were fortunately the first to receive at the commencement of the present system of liberal education. He has, moreover, received the proud distinction of being the first native member of the Imperial Parliament. Bombay, as his native city, could not, therefore, but set her corporate seal on the manifestations of joy on that account, and hold out her hand to greet him in a formal manner. The Municipal Corporation is the leading civic body in the presidency—a body which has shown what capacity the natives possess for local self-government under proper guidance and with sufficient independence, and under the lead of men like Mr. Dadabhai. A fitting honour has thus been done in a fitting manner to a person peculiarly worthy of it, and we congratulate the Corporation thereon.

(From "Indian Spectator," 21st January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji has come and gone. And the enthusiasm evoked by his presence? Will it remain? That is, will it bear fruit? Past experience is against cherishing any such hope. All the meetings, demonstrations, and address-givings have left not one

solid memorial behind of the visit of the first Indian M. P. In extolling his many virtues we have not failed to try up our noble selves. He is one of us, that is what he is. We knew he would succeed, and there he is! We vote him an address, a demonstration, a dinner; and we share all three with him. But what about it all, now that he is gone? Why, we go to sleep. That is how we work. No wonder that friendly critic like the *Nation* of Calcutta refuses to go into raptures over our enthusiasm. This was just the time to get together a fund, counting by lakhs, to support Mr. Dadabhai and his party in London. Is it too late even now to make an effort? His friends and admirers need no reminding that Mr. Dadabhai is old, and that a good deal depends upon his health and peace of mind. How cheered he would feel if he knew that there was a certainty of his work being continued during and after his life!

That the college students of Bombay should present an address to Mr. Dadabhai, is an occurrence the appropriateness of which is self-evident. Mr. Dadabhai is the first fruit of English education, on this side; he is the best type of that education, also, an example for all of us to emulate in the concerns of private and of public life. The promoters of the movement have acted wisely in disclaiming all political bias.

(From "*Indian Spectator*," 28th January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji's speech at the Gokuldas Tejpal Schools prize-distribution ceremony, which we could not notice in our last issue, merits particular attention. The picture which he presents therein of our backwardness in education is far from assuring to friends of the country. From the comparative figures cited by

Mr. Dadabhai, it appears that in this country, only one in sixty boys and girls attends primary schools, while in the United Kingdom the proportion is one in six, and in the United States, nearly one in five. Is this satisfactory or sufficient? And how do matters stand so far as expenditure on education is concerned? The Indian grant for every kind of education is only 88 lacs of rupees, while in the United Kingdom they spend nearly 7 millions sterling on primary education alone, and in the United States, 80 millions sterling or 30 crores of rupees on education of all kinds. What a disheartening contrast! Is not education the best investment a nation can make, as Mr. Dadabhai happily puts it? He does not complain without cause of the slow progress our educational system is making. In the United Kingdom, they have gone on at amazingly rapid pace. Their system of national education is not older than ours, and yet from the original grant of £20,000 they have come to the present figure, cited above, the aim being to make primary education free. When shall we attain that stage? There is cause for much anxiety on the point, because the progress of the country does not depend so much upon anything else as upon education. Unless Government see their way to increasing their grants for education, according to their means, and unless their efforts are supplemented by benevolent citizens, there is little hope of satisfactory progress.

Not the least important of the demonstrations in honour of Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., was the address presented to him by certain representatives of the local Mahomedan community through their Kazi. This is all the more gratifying because it came from a community which has often been declared by not a few people to have no sympathy with the cause which Mr. Dadabhai has made his own. If anything were wanted

to give an answer to this allegation, it is furnished by the event under notice. The action was highly creditable to the community. We hope they will lay to heart the few words Mr. Dadabhai said in reply. They must recognize and act upon two truths. They must educate themselves in a proper manner: they must learn to work with the other communities for the good of all. Unless they do this, there can be no progress. They have lagged behind in the race for enlightenment and advancement, and unless they bring themselves up to the mark, they will not only fare worse than they are doing, but retard the progress of other communities also. A heavy responsibility, therefore, lies upon the community, but we are confident, that if they work earnestly, our Musulman countrymen will prove themselves worthy as citizens and patriots.

MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.,
IN BOMBAY.

ENTHUSIASTIC RECEPTION.

(From "*Advocate of India*," 4th December 1893.)

The reception of Mr. Dadabhai Naorojee by the people of Bombay yesterday was unexampled by its dimensions, its sincerity and its enthusiasm. Never has such a reception been accorded to any personage in his city. It may fairly be estimated that a third of the population turned out in the street, and another third lined and occupied every spot of availableantage ground along the line of procession. Half a million of persons thus joined spontaneously to do honour to our veteran citizen. Amongst the half million of the public who came out to welcome Mr. Da-

dabhoy were included persons of all classes, castes and creeds, and for every Parsee in the procession twenty or thirty Mahomedans might be counted, and thirty or forty Hindoos. The spontaniety of the gathering is its great feature; nobody was invited but everybody accepted the call made in the public announcement that a welcome would be given.

Between the landing place at the Apollo Bunder, and Mr. Dadabhoy's residence in Khetwady the procession passed over three miles of streets, the time occupied in covering the ground was an hour and a half. Every available space in every building along the line of the procession, from Church Gate Street to Mr. Dadabhoy's house in Khetwady was filled mostly with women and children. As many faces as each window could hold were looking on at the procession as it passed, and showers of bouquets were thrown into Mr. Dadabhai's carriage loading it with perfume. The cheering all along the line of the procession was enthusiastic and prolonged. The assemblies of ladies who came in throngs to sing songs of welcome at several halting places of the procession were precluded from singing by the continued cheers of the vast multitude. The women wished to sing but the populace wished to cheer. Of course the populace gained the day.

Never do we remember such a welcome in Bombay. It came as a surprise upon the Managing Committee, and we learned from Mr. Dadabhai that it came as an astonishment to himself. But his great astonishment came from the hundreds of children's voices all along the line of the procession, proclaiming in shrill tones the greeting they wished to convey and always with the expression "Dadabhai Naoroji Sett." To Mahomedan, Hindoo, and Parsee children the name of Dadabhai Naoroji was a familiar household word. They all knew the object of their welcome,

leaving no doubt as the reality of their feelings. What is true of the children is equally true of the women and men. They all knew the man they were honouring and the meaning of the honours they were showering on him.

Last night Mr. Dadabhai's lane was illuminated, and a few select friends, ourselves amongst the number, were graciously granted brief audiences. Mr. Naoroji is in good health and bodily activity with a mind as clear as glass. He is quite prepared for his Congress work. Immediately in arrival at his residence in Khetwady he received a congratulatory telegram and a welcome from Madras, which came from a public meeting of ten thousand persons. Other telegrams will doubtless follow in succession. If he is not so already, he will soon be the most popular man in India. His detractors in Parliament and in the Indian Press might make a note of this. Certainly his reception in Bombay beats the record. It rarely falls to the lot of an Indian subject to find so much honour in his own country, and so much of a hearty and spontaneous welcome. His parliamentary services to India are profoundly recognized and the people of India believe in him and are proud of him. The mighty cheering in Bombay is a thing to remember. We refer to our reporting column for the details of the landing, the procession, and the general rejoicing.

MUNICIPAL CORPORATION. •

(BY THE CHUKRUM JOURNALIST).

WAS'NT IT SNOBBISH?

(From "*Advocate of India*," 8th December 1893.)

It wanted a few minutes to five o'clock, when the meeting was dissolved for the want of a quorum. The

President then announced to the members who had not yet left the Hall that he had received a requisition signed by the Hon. Mr. P. M. Mehta and forty-six other members of the Corporation, requesting him to call a special urgent meeting on Monday next for the purpose of adopting an address of welcome to the Hon. Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., on his return to Bombay after his election as a Member of Parliament. The fact that the Member for Central Finsbury is a follower of Mr. Gladstone, whose name is hourly execrated in most Anglo-Indian circles of this city, has led a majority of the European members of the Corporation to ungenerously forget that Mr. Dadabhai is a citizen of Bombay, whose labours in the cause of local self-government cannot be too highly estimated by his fellow-citizens, be they black, white, or brown; and that the reward, which Mr. Perozshah Mehta proposes to give him in the name of the rate-payers of this city is but a slight recompense for all his work. But Mr. Dadabhai, according to the oracle of Parsee Bazar Street, is a faddist, and according to his own admission, a Home Ruler. Anglo-Indians consider the one dangerous, but the other worse than hell. Therefore the most eminent citizen that Bombay has produced for several generations must not be honoured by the very men he has done so much for. This feeling of the Anglo-Indian section of the Corporation was indexed by Dr. Maconachie, when he protested against the consideration of the subject of the address in the absence of a quorum. The disingenuousness of the Principal of the Grant Medical College was apparent from his second objection that the requisition had no Anglo-Indian or Government official signatures. Of course not. Notwithstanding the telegraph and other inventions of the age this country is still so far from England that the governing bureaucracy are able to defy, malign and calumniate with

impunity the Ministry in power at home ; and it is an opportunity, which they cannot for the lives of them miss, of venting their spleen by putting a slight upon one of the supporters of that Ministry. In English public line political quarrels never interfere with the private friendships of public men, and Harcourt and Balfour after slating each other like the devil in Parliament will sit down to dinner together in the best of good fellowship, or heartily co-operate in some public movement wherein political considerations do not enter. Unfortunately this is not the case in India. It is enough for an Anglo-Indian official to know that you are a sympathiser of the Congress movement to spurn you as he would a crawling worm. This is the spirit which Dr. Maconachie and after him Mr. Acworth exhibited in the Corporation yesterday. The Scotch medico, however brusque, was honest, but I hardly know how to qualify the conduct of the Commissioner, who pettily objected to Mr. Dadabhai being called "Honourable." Being a diligent student of the "Snob's Bible" he knows that the sons of Peers are only entitled to the prefix ; but he seems to forget that the members of nearly every legislative assembly in the world are in public life by way of courtesy addressed as the "Honourable Messrs." in their case the plebeian title "Mr." being added to distinguish them from the scions of aristocracy. Is it not rather funny that the Commissioner should object to a member of the British House of Commons being called "Honourable" and that he has never complained of the distinction being applied to such Members of the Bombay Legislative Council as Messrs. Fazulbhoy Visram, Oxenham, Setalvad and others ? Mr. Acworth's objection was as unworthy of him as it was wholly gratuitous to Mr. Dadabhai Nowrojee, and I am surprised that he could be guilty of such splenetic quibbling. Mr. Dadabhai will get his address in spite

of all opposition ; but it is a pity that the Anglo-Indian members of the Corporation cannot afford to be generous to a political opponent whose labour in the cause of local self-government in this city is not denied. It is a pity that they do not take a leaf out of the book of the leader of European Society in this city. Lord Harris is politically opposed to Mr. Dadabhai, but the distinguished M. P. was not long arrived in this city, when the Governor, who whatever his political views, is a gentleman to the backbone, honoured our visitor by a long and cordial audience. Ah ! it is easy to tell the gentleman, and the pity is that he is not always to be found in the ranks of the competition-wallahs, those latter day saints.*

(From " Advocate of India," 9th December 1893.)

The Corporation of Bombay have always shown a shyness in presenting addresses to distinguished visitors. The shyness is due to a jealousy of a very decided public honour, which should never be made cheap, and least of all "too cheap." At the meeting on Thursday last the Corporation unanimously passed a resolution to present an address to the incoming Viceroy and without a word of objection or comment. The new Viceroy is to get an address because he is the representative of the Empress, though it is no doubt true that the name of Elgin which he bears, and his lineal descent from the "previous Viceroy, who showed himself to be the friend of the people of India might possibly have given him some claim to public recognition of the kind contemplated in an address from a great city. The address to Lord Elgin having been voted by the Corporation, nothing more remains to be said about it. Simultaneously with the passing of an address to the incoming Viceroy of India, a pro

posals has been made to present an address of welcome to Mr. Dadabhoy Nowrojee, as an eminent citizen of Bombay. So strong is the feeling on this subject, and so great the desire that this special honour should be accorded to Mr. Dadabhoy that no less than 47 of the 72 members of the Corporation signed a letter to their President requesting him to call a special meeting to consider the proposal. There would have been more signatures to the letter to the President, had time allowed of the requisition being sent to those who have not signed it. It may be taken for granted that the very decided feeling which has been shown by the Corporation to present Mr. Dadabhoy with an address is largely—we should say very largely—shared by the body of the people whom the Corporation represent. As a preponderating majority of the Corporation have already expressed their views about the honour they wish to confer on Mr. Dadabhoy by signing the requisition to the President, the resolution to vote the proposed address may be considered to be carried. There will be, as there can be, no objectors, hence we are able to discount the proceedings of next Monday's meeting and to say that Mr. Dadabhoy will get the address.

The presentation of a public address from a great city like Bombay, must always be an honour and an event. The honour is all the greater when it is voluntarily extended to a private citizen who has neither power nor wealth to recommend him. Mr. Dadabhoy cannot reward his admirers and is powerless to reward his friends. The sound of the general voice which now comes forth so unmistakeably in favour of presenting a public address to him, is one of genuine feeling which will be valued by Mr. Dadabhoy very highly, and he will probably confess that apart from his unparalleled public reception on Sunday last, the address will be the greatest honour he has received as a public

man. Mr. Dadabhoy has done good service to India both here and in the British Parliament, and this good service demands public acknowledgement. But were it not that along with public spirit and public activity Mr. Dadabhoy has lived a blameless life, and that he possesses a humility and a simplicity of manner which charms every observer, the form of his reception in Bombay and the tone of the address which is to be presented to him would have been less demonstrative and less warm. It is justly claimed for Mr. Dadabhoy that he has always been influenced by high principles and sterling honesty. These are the essentials of a thorough English gentleman, we know, and it is just possible that Mr. Dadabhoy has drunk deeply at the moral and intellectual well from which English gentlemen draw their own inspirations. We say the people of India are proud that Mr. Dadabhoy fulfils to the utmost their ideal of a Grand Old Man.

The address to Mr. Dadabhoy from the great Corporation of his own city cannot fail to have its influence in London and especially in Parliamentary circles. The honour conferred on Mr. Dadabhoy has never been shared by any citizen of Bombay. It has hitherto been accorded only to Royal and most distinguished visitors and to India's own high officials. It must therefore be a pleasant reflection to find Mr. Dadabhoy singled out by the people of Bombay for this very high honour. If it is a new departure it will not become a precedent, for, as we have said at the beginning of this article, the Bombay Corporation are extremely jealous of the honour and extremely chary in conferring it on anybody. It will not be until such time as another Dadabhoy appears on the scene that 47 members of the Corporation will in the short space of a few hours, sign a requisition to their President to convene a meeting to vote an address to a man who

can only claim the rank of citizenship. It comes upon us not as a surprise to learn that Lord Harris has been amongst the first to congratulate Mr. Dadabhoy on the grand reception given him on his return to India. This fact settles the matter of nationality and proclaims once more the true greatness of the true British gentleman.

THE HON. MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

A HALF HOUR WITH THE MAN OF THE HOUR.

(BY THE CHUKRUM JOURNALIST.)

(From "*Advocate of India*," 12th December 1893.)

It may seem strange to all and some people incredible, that during ten years of unbroken connection with Indian journalism, I had never before his present visit to Bombay come in personal contact with Mr. Dadabhai Naoroji, the Parsee Member of Parliament. With his biography I was of course familiar, and could boast a nodding acquaintanceship with an extensive gallery of oleographs, daguerreotypes, cheap prints and a few other species of counterfeit presentments of his features. With such wealth of printed page and painted scene, it was easy to feed my fancy and create an imaginary personation to feel the attributes of mind and the charms of manner which the one described, and the august and imposing countenance the other depicted. The work of construction had often been attempted, but as often abandoned for the fruits of my labours never tallied with the portraits drawn for me by people who had seen him in the flesh. These portraits were many and diverse. The Bombay likenesses though they disagreed in numerous details had in the *tout ensemble* a certain family resemblance,

but they were as different as chalk from cheese from the pen pictures provided by the smart London Press. The confusion was made worse by the atramentous pigment thrown in by the Caliban of Hatfield. In these circumstances to persevere in my imaginary portraiture would have been to court the fate of Brown of Calaveras, who with less difficult material to work upon constructed "an annual that was extremely rare." The cause of my anxiety to meet the man of the hour *tete-a-tete* was therefore two-fold. I wished to see what he looked like, and to draw him out on the current affairs of mice and men. Not wishing to storm his privacy by escalade with note-book and pencil, I tried the less violent but more effective stratagem of a letter of introduction from a mutual friend. The device succeeded admirably and I was accorded an interview on Saturday evening at his family residence at Khetwadi.

THE PRELUDE.

It was dusk when my voyage of discovery ended by the victoria-wallaha making an unpretentions little bungalow which boasted no garden and very little portico. This I was assured was the Shett's *ghur*. The seclusion of the Member of Parliament was guarded by no more formidable protectors than a brace of grey parrots who slumbered peacefully in the mellow gloom. An atmosphere of quiet enveloped all round, and some ladies of the household seated on the verandah were simply engaged in the very feminine employment of the manipulation of knitting needle. Perhaps some of you remember that beautiful sentiment which Schiller puts into the mouth of Don Carlos *O der einfalt war kindisch, aber gottlich schön*. Well it best describes how I felt. The absence of all that ostentation and irritating ceremony, which hedges the divinity of anybody in this country, who has the

remotest title to distinction, was as strange as it was grateful, and already prepossessed me in favour of the master of the house. On my approach I was received by one of the ladies aforementioned, who on learning my name and errand disappeared and returned very soon with the courteous invitation to step upstairs. The room into which I was ushered was furnished in the simplest style and partook partly of the nature of a sitting room and partly of that of a library. Mr. Naoroji, who was seated in the easy chair, rose at my entrance and with an honest hand shake put me at my ease. I felt as if I had known him for years and we entered at once into familiar discourse, which was as free from restraint on my part as it was devoid of hauteur and affectation on his. Without being garrulous, Mr. Naoroji spoke fluently, and required neither to be led nor cross-examined. The skeleton of the interview, I had planned before seeing him, and he filled it in with flesh, blood and muscle on being given the chief points of the conformation; the rest of my share in the conversation was made up of interjectory nods and articulations to show that I was following him with interest. While he spoke I took mental notes of his appearance, but my impression of the man must wait the conclusion of the interview.

THE INTERVIEW.

"What do you think of the weather Mr. Naoroji" was naturally my first question.

"Well do you know" he replied with a smile "it is the one thing which has been wanting to complete the happiness of my return. After living in England for so many years I am fairly acclimatised to that country, and it was something of a trial, the transition from 50 or 60 degrees to 80. I had fully expected to find the thermometer at 70, on the day when I reached Bombay. On the contrary last Sunday was very sultry, and it was

most trying to have to stand in a gharie for nearly two hours saluting the enthusiastic crowds. I was quite done up when I reached my house."

"But your reception Mr. Naoroji."

"It was splendid."

"And cosmopolitan."

"Yes, as you remark cosmopolitan. My own co-religionists were thoroughly enthusiastic, and all their fervour seemed to be caught by the large number of Hindoos and Mahomedans who far out-numbered the Parsees." Yes it was splendid. "And" he added with naive simplicity "the event was unique. The idea that a native of India should have been able to work his way into the British House of Commons must and does appeal to every native of this country. It is an event of which the English themselves should be proud, for it is the result of the introduction of fairness, honesty and equality in the government of the people of India."

These last sentiments were expressed with a glow of generous enthusiasm, which would have done those who damn the man on account of his politics, a heap of good to have seen, that is if the rancorous hate of partisanship has not destroyed even the vestiges of a conscience. From his reception in Bombay to his candidature and entrance into the House was in the circumstances a natural transition.

HIS EXPERIENCES AS AN M. P.

On this subject my host spoke with simple candour. It was clearly the story of a man who was convinced of the justice of his cause, was conscious of having served that cause with all his power and ability, and was determined to pursue the same course, come weal or woe, never deviating an inch from his singleness of purpose nor from the rectitude by which he proposed to achieve his aim. "It is India's cause" he said with pride "and I have been the instrument chosen." But there was no

vain glory in all he said, and his speech was singularly free from all uncharitableness. His opponents were treated with respect and forbearance; he gave them full credit, for that honesty, which is pre-eminently his own characteristic. But I must let him tell his own story.

HIS CANDIDATURE.

"Yes," he said reflectively, "It was no easy matter to get into the House, and some of my friends in Bombay hardly thought that the game was worth the candle. Poor Telang for instance urged me to desist from the unequal struggle 'What can you do alone and single-handed in that vast assembly,' he used to say 'and we want you in India.' But Telang and others did not quite understand my position in England. A long residence had given me a connexion in the City, which was very useful to me in my candidature. A connexion in the City is not an easy matter to work up, and it was the more difficult in my case, that some of my principles of trade clashed with those of the London merchants. Thus for instance I refused to take from indentors any more commission than was actually notified on the agreement. Those private merchants' commissions which form so large an item of profit for the brokers, I set my face against in spite of the stereotyped argument, which I was always met with, that to take them was perfectly fair, it being the time-established custom of the trade. Although first looked at askance and perhaps with displeasure, my methods at length began to be respected. I became known, and at my election I had many more friends than people in Bombay gave me credit for. My chances of success were always jeopardised by the attitude of the Liberals themselves, for Schnadhorst and the Caucus took my opposition to their plans very ill. But we are the best of friends now, and in the event of another election I am sure of an undivided Liberal vote."

"Do you think Mr. Naoroji that the cause of India would have a better chance had you got in as a Conservative?"

"Oh no" he replied, adding with a smile "but it might have made me a more popular personage with the Anglo-Indians. We have from the very first been pledged to the Liberal interest, and it could hardly have been otherwise as all the Anglo-Indian ex-officials who are in Parliament belong to the Conservative party. Anglo-Indian officials have their own views about India, which to us are peculiar. When I got into the House I found that the good work of Bright, Fawcett and Bradlaugh had done much to make my task less despairing than my friends in India expected it would be. The partisanship of the Anglo-Indian officials was, strange as it may seem, a distinct aid. Active minds on the Liberal side, who thought at all about Indian subjects perceived at once that there was another side to the story. My admission was hailed by them with delight for they acknowledged my ability to state the other side of the case. Thus as soon as I stood upon the floor of the House, I found myself surrounded by friends.

THE POSITION OF THE INDIA PARTY.

"The position of the "India" Party in the present Parliament is peculiar," said mine host, as he continued his spirited and interesting discourse, "and this peculiarity arises in a great measure from the composition of the Liberal party. This is heterogeneous, and therein lies the weakness at the same time the strength of the party. Individual members have not surrendered their reason or independence to the absolute keeping of Gladstone. On certain measures they find themselves in direct opposition to the Ministry which is saved from defeat by the support of the Conservatives. This is a somewhat humiliating posi-

tion for the Government and in my opinion accounts for much of the passive opposition offered to measures of the India Party by the occupants of the Front Bench. You see. I can always count upon the interest of the Radicals, and the absolute support of the Labour Party. Then the Irish Nationalists are sympathisers of India to a man. They know how their country has suffered and can feel for the sufferings of mine. I could always count on their solid vote, were they not afraid of jeopardising the Government, to support whom is their first interest. But I have always a large number of Irishmen on my side. So you see, the India Party is pretty strong. It was strong enough to inflict the first defeat on Government last session."

THE SIMULTANEOUS EXAMINATIONS.

Mr. Dadabhai fairly chuckled when he told me the tale of the victory of Mr. Herbert Paul on the Simultaneous Examination question.

"You will remember," he said, "that Parliament opened in January, and the defeat of the Government on the Simultaneous Examinations took place in the beginning of June. Our majority, it is true, was only eight, but to call this a snatch vote is perfectly absurd. The day fixed for the motion was Friday, an awkward day I admit, but members were given ample notice that the motion was coming on, in fact I myself sent a private notice to nearly every member of Parliament that the question would come up for debate." "No," said Mr. Dadabhai and his face lighted up at the recollection, "it was no snatch vote, but a fair and square victory, which I owed in some measure to my Irish and Labour friends."

THE BUDGET DEBATE.

Continuing his illustration of the position of his

party he said, "Then take our amendment on the Indian Budget. We owed our defeat on that occasion to the humours of the ballot. You must understand that in a debate in a question in the House, members may move any number of amendments but a division may only be taken on one, and the position of the amendments are settled by ballot. Now you may judge of the vagaries of the latter institution when I say that although our party had no less than eleven amendments, the ballot gave the first place to the single amendment of Mr. Morton of Peterborough. This gentleman is a good Liberal, and urged, I believe, by the Government Whips, he insisted on his right of a division on his amendment and, of course, we had to vote with the party, having only had the satisfaction of firing off our speeches. Had the Member for Peterborough given way we should have carried the day. The attendance at that Budget Debate was very different from what it used to be on previous occasions. It was certainly not a case of empty benches; the audience was respectable in numbers, and an intelligent interest was shown in the debate by those who did not speak. "Oh! yes," he added sanguinely, "a distinct interest in the affairs of India has been created in Parliament. That interest is growing every day, and our Party is one which will have to be reckoned with."

There was no mistaking the clear ring of sincere conviction of this utterance, the hopefulness was not forced, the buoyancy was unaffected.

THE PARLIAMENTARY PROSPECT.

"What do you think of these rumours of an early dissolution?" I then asked.

"Very little," he answered promptly and decidedly, "I think there is nothing more improbable than that there will be a dissolution before '95. The Liberals owe it to the constituency to carry out the Newcastle programme as far as they are able. It was on this programme.

that they were returned to power, and Gladstone is not the man to shirk his task. When we started, Ireland blocked the way but as far as the House of Commons is concerned, Gladstone and the Liberals have redeemed their pledges to the Irish people. The Nationalists know this, and although some one member or another may now and again make a funny speech, the party as a body is loyal to Gladstone, whom they will support in his endeavour to push forward domestic legislation. The Irish are a very intelligent lot, and they know from experience that they cannot expect anything like a fair Home Rule Bill except from the Liberals. The peddling Local Government Bill of the Conservatives has destroyed all their trust in the sincerity of that party to settle the Irish question. No, Gladstone can count upon the Irish support, and when the dissolution does come the Liberals will go to the country with a much stronger recommendation to favour than they did last year."

The heat of the room was beginning to have its effect on the speaker, who had more than once to mop his face with his handkerchief. Humanity demanded his release at my hands, but with the inherent selfishness of human nature I was loth to loose so good a thing. There was something more I wanted to know, so I started an abrupt bombardment of questions.

THE OPIUM QUESTION.

"What about the Opium Question Mr. Dadabhai?"

"Well, I can only give my own opinion for what it is worth. For the last forty years I have steadily opposed the official sale of opium. Government has declared the drug to be a poison, they have, therefore, no right to sell it. But as far as the opium revenue is concerned, I have always held that if abolished the

Indian Government should be indemnified by the British Exchequer."

"Do you think this Commission will do much good?"

"I do not. The *personal* of the Commission prevents the question from being given a fair chance. It is a pity Mr. Caine withdrew. Mr. Wilson is a very good man but has hitherto not given the subject much attention. The other members are all officials, and you know how officials deal with Indian questions. The present official evidence, which is being given, will be discredited in England where the feeling against the official sale of opium is daily growing stronger. This, of course, is my own opinion. I may be right or I may be wrong."

THE LAHORE CONGRESS.

"Do you think you will have a successful Congress this year?" I asked, turning the conversation into a different channel.

"I hope so," he replied, "the location, in a northern corner of India, is against us, but I think we shall have a good muster."

"How is the work of the British Committee progressing?"

"Very well indeed. There is a lot of good solid work being done. In fact it is now the repository of all the grievances of the whole of India, and, therefore a formidable rival to the India Office." And the old man laughed softly at the idea of circumventing the Valhalla of superannuated fossils.

I attempted to draw my host on the subject of the Bombay Municipal Corporation. But he would only speak tentatively, and when I hinted that the body had deteriorated in intelligence and go since the days of Nowrojee Furdoonjee and himself, he answered reassuringly that those qualities would come in time. I

intruded the once celebrated Vehar mathematical dispute. He rose to the bait.

"Yes, that Vehar debt is a fraud. Government are taking from the city 65 lacs of rupees more than they are entitled to. Perhaps some day I shall bring the matter before the House of Commons."

With this promise I had to leave him. There were several Native gentlemen waiting to interview him, and my stay had been quite an Irishman's half hour.

L'ENVOI.

It would smack of presumption and self-sufficiency to attempt to estimate a man's character from the impressions obtained in a short *tete-a-tete*. I do not intend to do anything so rash. Mr. Dadabhai Naoroji has been morally sized up by abler men, but I may be pardoned for depicting him as he appeared me. His outward appearance rather surprised me, for never in the course of my Indian experience have I seen a man of any race wear 68 years with less trace of weariness and exhaustion; his is undoubtedly the *aquillae senectus*. Debonnair and brisk, his grey beard and a few tell-tale wrinkles are all that belie the youthfulness of his eyes. A small but wiry frame encloses a heart as big as a house. Had it not been for the pink silk trousers and the velvet skull cap, I should not have been able to tell wherein he differed from a well-preserved and polished English gentleman? His accent is singularly pure, and his speech free from that stilted orientalism, which usually discovers the naturalised foreigner. The silent charm of his character is his simple directness. This is apparent in speech and thought, and is due in some measure to his severe mathematical training. He has an independent man's contempt of over-strained courtesy, but his goodness of heart is apparent by his easy placability. He knows

that his position as the first Native M.P., is unique, but this consideration has not altered his simple unaffected devotion to goodness as goodness. His sincerity is unmistakeable and with it he unites a strong intellect and a persistent though modest force of will. It may be said of Mr. Dadabhai what Don Pedro says of Benedick: "He hath a heart as sound as a bell and his tongue is the clapper: for what his heart thinks, his tongue speaks."

The chief and indeed the only business of public interest at yesterday's meeting of the Municipal Corporation was the consideration of Mr. Pherozeshah Mehta's notice of motion to present Mr. Dadabhai Naorojee, M.P., with an address of welcome. The house numbered over thirty-two members, three Europeans being present, namely, Messrs. Roughton, Rebsch and Hamilton. The Stranger's Gallery was packed. The Leader of the Opposition felt that his proposition did not require any subtle reasoning to bolster it up, and his speech was brief, but hearty.

He said that it was one which needed but few words. It seemed to him that whatever was said on the occasion should be as brief as possible, and he could not do better than say he was about to ask them to give corporate expression to that feeling of esteem, affection and adulation they entertained for their distinguished citizen, Mr. Dadabhai Naoroji, and which was manifested by citizens in so unmistakeable a manner on the day he landed on these shores. Mr. Dadabhai was not unknown to them, as before he left India, seven or eight years ago, he was not only a member of the Corporation for some time, but also a member of the Standing Committee, and in both capacities, they would remember, he rendered important services to the city. (Applause.) But that in itself would not be enough to

entitle him (Mr. Mehta) to ask the Corporation to accept the proposition he was about to lay before them. Mr. Dadabhai Naoroji had returned to the city after seven or eight years' absence, having achieved, what might truly be termed, an historic distinction. (Hear, hear.) He came back to the city of his birth after having worked in the manner in which they knew he had worked for the purpose of becoming what—the first citizen of the whole Indian Empire by being returned by the English people as a Member of the British House of Commons. Possibly some people might think they attached an exaggerated importance to a matter of that character, but to be elected to the British House of Commons—a body so far as Indians were concerned was the highest and noblest assembly known in the world—was an event—a distinction conferred on an Indian gentleman which might well be described as historical. (Applause.) The distinction had been obtained by a man whose integrity and sterling worth of character had been well-known and recognised for many years. We need hardly say, that when he asked them to consent to the proposal, he did not lay the slightest stress upon Mr. Dadabhai's political opinions. They might agree with all that gentleman advocated or not, but apart from that the ground on which he asked them to present an address of welcome was that he had distinguished himself in a way which reflected the greatest credit upon the city of his birth; and following the example of all great Corporations in Europe and England, he thought it was but right to show their approval when a citizen had achieved a distinction, the effect of which had been that Bombay, of all cities in the Empire, had been the first to bring forth a man who the English people had elected to represent them in the House of Commons. (Applause.) If such a proposition needed a long speech, than it ought never to have been brought at all, and without saying more

he believed that the Corporation would unanimously support the motion. He moved : " That the following Committee be appointed to prepare and arrange for the presentation of an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji, M.P., on his return to Bombay after his election as a Member of Parliament :—The President, Mr. Roughton, Mr. Sayani, the Hon'ble Mr. Javerilal U. Yajnik, Sir Jamsetjee Jeejeebhoy ; that on the recommendation of the Standing Committee the Corporation will be prepared to sanction the cost of illuminating the address and enclosing it in a suitable casket."

With characteristic independence Mr. Roughton seconded the proposition, being as much struck by Mr. Dadabhai's pluck in fighting his way into the most august legislative assembly in the world as were Mr. Schnadhorst and other officials of the Liberal Caucus. Mr. Hamilton was struck in a similar manner, and the unanimous adoption of the proposition was in itself a graceful tribute to the plucky little man of whom the city is so justly proud. *Floreat Dadabhai Naoroji.*

(From "*Advocate of India*," 13th December 1893.)

Nothing could be more gracious and generous than the fine manly speech delivered by Mr. G. W. Roughton on the occasion of seconding the proposal that the Corporation should vote an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji. This speech of Mr. Roughton will not soon be forgotten by the citizens of Bombay while it will be gratefully remembered by Mr. Dadabhai himself. We notice it chiefly as it stands out in vivid contrast to some remarks that dropped—involuntarily let us hope—from the lips of another European member of the Corporation a few days ago. Of these ill-considered remarks we need say nothing as the speaker has had time to digest the morsels that were troubling his stomach. It is all in the stomach !

(From "*Advocate of India*," 16th December 1893.)

Mr. Dadabhoy Nowrojee's visit to India promises to be quite an historical event. His reception by the people of Bombay was unprecedented in its magnitude and in its heartiness. Not content with giving him such a truly princely reception, the Corporation have voted him a public address and this is immediately followed by an address of welcome from the public of this city. As a still further manifestation of sympathy for the fleeting guest, the Associations, the Clubs, and private gentlemen all over the city have been vying with each other to show their appreciation of their erstwhile fellow-citizen, and now their representative in the British Parliament. Mr. Dadabhoy has been overwhelmed with honours in Bombay, and what is not a little astonishing is, that he can find sufficient endurance to take a prominent part in all these functions. But here he is apparently in good health and strength up to now, a marvel to his intimate friends and relations. A week still remains of these receptions, functions and entertainments and while all this most unusual activity has been going on in Bombay, similar preparations are going on along the whole line of Mr. Dadabhoy's journey to Lahore, those preparations, having for their object to do all the honour possible to the coming representative of their country. It is now certain that Mr. Dadabhoy's visit to India will be an unparalleled success, from his reception in Bombay, to his reception in Lahore and back again to the port of embarkation for Europe. This we say is a great historical fact, and because it is so we may be permitted to consider the attending circumstances that have conduced to this result.

Doubtless the National Indian Congress has had some influence in paving the way for Mr. Dadabhoy's reception and his triumphal progress through a large part of India. We think, however, that it is not as a

Congressman that the people of India are recognizing and honouring Mr. Dadabhoy, for it seems certain that had Mr. Dadabhoy's visit to India been timed in the middle of the Congress year instead of at the time of its assembly, all the honours that are now being showered on him would have been showered on him then. It is the seat in Parliament, and his steadfastness and zeal in representing his countrymen in that great house of freedom, that have gained for him a warm corner in every heart in this country and a recognition in every home. The Congress is purely a side affair beside the truly national association of the people of India. It is the people of India—apart from all sects, associations, and congresses—who are now, and of their own free will, doing homage to their representative in Parliament. The receptions, the greetings, the adulations, and the cheers that are now being showered on Mr. Dadabhoy, and that will be continued to be showered upon him until the day he embarks for England, are all as sincere as unmistakeable. Nothing is left in doubt and nothing is left to conjecture. Never before has the heart of India been laid bare as it is now laid bare, never has the public pulse in this country throbbed as synchronously as it is now throbbing. And what is of the greatest importance in these demonstrations of goodwill is that classes and masses have joined together in the rejoicing. In this may be learned a fact which was scarcely appreciated before the name of Dadabhoy Nowrojee became a household word in India.

As President of the coming National Congress Mr. Dadabhoy will, of course, be regarded as a representative man, and the position which he has been invited to fill during the December sitting will give him a status and secure him a hearty reception from all Congress men and Congress leaders. But we desire to keep widely apart Mr. Dadabhoy's relation to the Congress and his relation to the people of India, not because the two things

are dissociated, but because the nation towers far above the Congress. Our purpose has been to place on historical record Mr. Dadabhoy's unexampled and triumphant reception in India at the close of 1893, for this reception shows that the people have not only a mind, but a clear understanding which is able to discern a true friend and to honour him when he is found. Is not this a political advancement, and is not increasing knowledge responsible for it?

(From "Advocate of India," 22nd December 1893.)

Lord Roberts and Mr. Dadabhoy Nowrojee are at present similarly engaged, inasmuch as both are touring about, eating and drinking at banquets, receiving ovations, delivering speeches, distributing prizes and discussing the future destinies of empires. Lord Roberts has the best of it: he is touring for his pleasure while Mr. Dadabhoy has returned to India in response to a public appeal that he should come and should preside at the Annual Congress. Whatever may be the difference as to how these two representative men happen to be on tour at the same time, though in different parts of the world, there can be no doubt that each tourist is enjoying himself in his own national way—Lord Roberts in the midst of roast beef and plum pudding, and Mr. Nowrojee in the midst of attar and bouquets. In trying to follow the tour of Lord Roberts in India we have been gratified to find how successfully the veteran soldier has unfolded a capacity for public oration such as is not usually found in a man the best part of whose life has been spent in settling everything by the sword. The Indian General has found himself quite at home as an educational orator, a commercial debater, a railway policy exponent, a military commander and a naval defence agitator. He has adroitly managed to introduce India and the Indian Army in all his speeches—there

ly as a decorative appannage, and at times seems to place no value on her possession. But this only an outward appearance and it is chin deep. Let any one endeavour to sweep a military force over her Indian domain, and the marauder will surely find an angry tiger standing with claws expanded ready to spring forward in defence of her offspring and to defend that offspring with her life if necessary. England loves her Navy and will spend her wealth and strength in maintaining it against all comers. But she possesses exactly the same love for her Indian dominion. It may be a truly maternal or a purely selfish love let diplomatists decide, but to us in India the love of Great Britain for India appears to be this—a cold exterior which looks like indifference, but a bounding throbbing heart when pain, anguish, and conquest threatens the child she has herself reared to youthful manhood.

Mr. Dadabhoy Nowrojee's tour in India like that of Lord Roberts in England, is a tour amongst his own countryman. The same warmth of welcome and the same pride in the tourist are shown in both countries. Both tourists are feted up to the brim and if the hands of both are not quite shaken off it is not for want of being shaken often enough, Mr. Dadabhoy is being honoured by his own people and Lord Roberts is being honoured by his own people. As Lord Roberts has been always remembering India and the Indian Army in his English speeches, so Dadabhoy Nowrojee has been constantly remembering the Parliament of England and the electors of Central Finsbury in his Indian speeches. What does all this mean? Two great countries kept in a state of excitement by two representative men, Lord Roberts representing India in England, Dadabhoy Nowrojee representing England in India. What can it all mean except that the two countries are coming into closer contact every

day. The contact may seem almost imperceptible, but is taking place none the less surely to be maintained none the less permanently. It is said that Ireland and England can never unite. Can the same be said of India and England ?

(From " Advocate of India," 23rd January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji's visit to India has terminated and he is now journeying to the home of his adoption in England to resume the duties which pertain to his station in life. Brief as this visit has been it is brimful of instructive incident. From the time of his arrival in India until the hour of his departure from this country Mr. Dadabhai Naoroji has been made the subject of applause by all classes of the people. This applause was general wherever Mr. Dadabhai journeyed; it was moreover unstinted and demonstrative. Not only has no citizen of India ever received such a hearty welcome and such general ovations, but the people who seldom rise to the level of demonstration, broke through their usual restraint or their usual listlessness, and manifested such a feeling of satisfaction and rejoicing as cannot be accounted for by any previous proceedings. It is this peculiar welcome which the people of India gave to Mr. Dadabhai that affords room for reflection and induces the inquiry: What does it all mean? This is the question which every one is asking who wants to know. Some there are who do not know because they have been misinformed themselves of the inner character of the people. These persons want to know because the reception of Mr. Dadabhai was unprecedented in its scope and intense in its manifestation. To such persons it may be replied, that the apparent reason of Mr. Dadabhai's unique reception in India was the distinction he had received as a Member of the British Parliament. The secret involved in the distinction is

not so much the membership itself as that it conveys a new dignity and a new recognition on an Indian subject by admitting that subject to the House of Commons, and that all the people of India share in this dignity and in this recognition. This, we say, is the outward cause of the manifestation of the people's gladness. They are pleased with Mr. Dadabhai as the instrument of their elevation out of comparative serfdom into political freedom. This explanation seems to explain everything in regard to the reception which Mr. Dadabhai received from his countrymen. But the manner in which the various receptions were conceived and carried out, afford evidence of the existence of an inward sentiment which, whether it had any previous existence or not, was never loosened or manifested by the people on any previous occasion. That sentiment can only be explained on the hypothesis that there is a latent spirit of political or patriotic unity amongst the people which can be stirred up spontaneously on appropriate occasions. Mr. Dadabhai's visit to India was such an occasion. It may be a factor in the recent demonstration of goodwill to Mr. Dadabhai that people who seldom find occasion to unite and rejoice as an undivided people, may be expected to make the greatest use of a really general occasion when all classes of the people may rejoice harmoniously. But apart from this possibility, there is evidently a unanimity of feeling and of purpose amongst the people which may rise into national proportions on fitting occasions. The visit of Mr. Dadabhai to India has, therefore, unfolded a previously hidden fact that public opinion, which had no previous existence, was being formed amongst all the educated classes in the country. The evidence thus revealed shows the wisdom and the justice of enlarging the Councils of the country, and inviting representative men to seats in such Councils. The concession has not been made a day too soon, and it has been made quite as much in the interests of Govern-

ment as in the interests of the people. All wise and useful legislation is only based, and can only be based, on a complete knowledge of the people. The new Councils of this country are far behind in the matter of representation, but the Government have made an upward step on the ladder of reform. The people are viewing this reform with satisfaction. It behoves Government to add to that satisfaction as experience of the working of the new representation may dictate. Mr. Dadabhai has unconsciously opened up the mind of the people of India. If the tokens of rejoicing of his visit have given us all a lesson in regard to the real heart of the people of India, the demonstrations have fallen upon Mr. Dadabhai himself as one of the greatest surprises of his life. This surprise he has over and over again expressed before large audiences.

(From "*Advocate of India*," 25th January 1894.)

The *Calcutta Saturday Evening Journal* waxes wrath with the Bombay Municipal Corporation because it went "out of its way to do honour to Mr. Dadabhai Naoroji, an outsider, whose position as a political agitator should have debarred him from official notice." The *Evening Journal* badly felt the want of a crutch to sustain its fulminating attack on the Calcutta Corporation because some of the members dissented from a proposal that was made in that body to present Lord Lansdowne with a Farewell Address, and it found this crutch in the action taken by the Bombay Corporation to present an address of welcome to Mr. Dadabhai Naoroji. There is no comparison in the two comparisons made by the *Evening Journal*, but there doubtless is a contrast. That contrast is that Natives will willingly accord honours to foreigners—described as "outsiders"—and will deny such honours to a Viceroy. Leaving the contrast aside for

the present and confining attention to the inappropriate comparison that is made, it may be urged upon the notice of the *Evening Journal* that the address of welcome which was presented to Mr. Dadabhai Naoroji by the Bombay Corporation was re-echoed in sentiments by thousands and hundreds of thousands in the chief provinces of India. These universal demonstrations in honour of Mr. Dadabhai completely settles the question of the appropriateness of the Bombay address, while it disproves the statement that the Bombay Corporation went "out of its way" to honour Mr. Dadabhai, seeing that all India was a blaze with the wish to accord him this honour, and that Mr. Dadabhai was an "outsider." It is a far-fetched illusion to describe Mr. Dadabhai as an "outsider." To whom was he an outsider? To the pitiful few who work themselves into fury whenever an Indian is considered deserving of honour. Seeing how completely the people of India have endorsed the action of the Bombay Corporation, there was no necessity to introduce the subject of the address of the Bombay Corporation into the discussion of the Calcutta Municipal address to the departing Viceroy. There is so much that is distinct in the two addresses, and so much that is important as to engender a wish that they should have been dissociated and considered apart from each other.

If the *Saturday Evening Journal* has waxed wrath with the Bombay Corporation for its audacity in presenting an address of welcome to a private citizen, its wrath waxes into fury when it deals with the dissentients who refused to vote "a Farewell Address" to the departing Viceroy. The dissentients are first beaten with stripes laid on with a good British will and a sharp British whip. They are described as "Mr. Curry and Rice" and "Mr. Chowpatty." They are told that the reason for their dissent is that their

"name is not in the Honours List," and that a certain Bill was "rejected," and hence "when a Viceroy of India is retiring he will be made to repent of his carelessness." To this kind of race crucifixion meek Indians have often been subjected. The mark of the nails of the crucifixion is still seen in their hands every time new nails are driven in, and that is pretty frequently. There is a readiness exhibited to take dire offence upon the most trivial occasions and quickness to inflict rankling wounds which are not easily healed. Let us however proceed to consider the Calcutta Municipal address on its merits. We admit the want of tact, or want of policy, if that expression is preferred, on the part of those who dissented from the proposal to offer a Farewell Address to Lord Lansdowne. In a previous and timely article, we took occasion to point out that every one can conscientiously agree to a Farewell Address. Those who are sorry that the time for parting has come, and those who are not sorry, may run to sign an equally sincere farewell. The only difference being in the significance to be applied to the signatures. This significance, being inscrutable even to expert thought-readers, can only be guessed at. If the *Saturday Evening Journal* had copied our article, or paraphrased our suggestion, or even put it forward as an original idea of the *Journal* itself, there was reason to hope that the Calcutta dissentients to the address might have changed their minds and have voted for the address by holding up both hands instead of one in token of their complete satisfaction. Instead of walking into this quiet lane they preferred to jump the fence in broad daylight thus giving occasion to the *Saturday Evening Journal* to swear at "Mr. Rice and Curry" and skin and salt "Mr. Chowpathy." * * *

મી૦ દાદાભાઈ તવરેજી—તેમને મોટો આવકાર અને તેના ધડા.

(From "Satya Mitra," 10th December 1893.)

દાદાભાઈ, દાદાભાઈ અને દાદાભાઈનું મુંબઈનાં, ખલકે આખી હીંદુસ્તાનનાં લોકનાં મોડાંમાં આજકાલ આ શબ્દ રમતા થઈ પડ્યા છે. એક ઘર કે કુટુંબમાં જેટલું તેના ધણીનું નામ આવે લેવાતું ન હશે, તેટલું દાદાભાઈનું લેવાય છે. જ્યાં જોઈએ ત્યાં દાદાભાઈની વાત, અને જ્યાં સાંભળો ત્યાં દાદાભાઈનાં વખાણ. મુંબઈ શહેરે ગયા આતવારે તેમની પધરામણી વેળા તેમને આપેલો પાદશાહી આવકાર આવે એકે જુનો થયો છે, તોપણ તેના ધડા નવાજ છે, અને તવારીખના સફા ઉપર જાવેદાન સુધી નવાજ રહેશે. મુંબઈ તેમને મોટાંમાં મોટો આવકાર આપી ચુક્યું છે, તોપણ હજી તે માટેની તેની તથા પુરેપુરી છીમાઈ નથી. મુંબઈ પાછળ ખીજાં શહેરો અને કસ્બાઓ દાદાભાઈના પવીત્ર દર્શન થવાની રાહ જુએ છે, અને જેખી ભાગ્યસાલી શહેરમાં તેમનું પાણીનું પગલું મેલાશે ત્યાં મુંબઈના જેવોજ આવકાર તેમને મલવાનો છે. પણ તેને માટે ખોટી ન થતાં આપણે મુંબઈનાંજ આવકારને નમુના તરીકે લઈને આવે વીચાર દાઢવીયું. “મુંબઈ એ હીંદુસ્તાનનું પેહલું શહેર” છે; મુંબઈ એ તામીચા પ્રરૂપોને આવકારથી વધાવી લેવાનો જાણે હિંમર છે; અને તેથી તેના જે આવકાર તે એક લેખે આપ્યા દશનો આવકાર ગણાવો જોઈએ. આપણા (કે એમને મી૦ કે શેઠ કહેવાની અમે જરૂર સમજતા નથી) દાદાભાઈને તેણે આપેલો આવકાર મોટો, બહુ મોટો, અતી મોટો હતો, તે કહેવાની જરૂર નથી; કેમકે તે મુંબઈની લગભગ આખી વસ્તીએ પોતે આપ્યા છે, અને તેણે નજરે નજર જોયા છે. પણ એ આવકાર પેહલ વેહેલો, નવો, કે અસાધારણ નથી. મુંબઈએ આગલ એકથી વધુ વેલા, એકથી વધુ મહા પ્રરૂપોને તે આપ્યા છે. મહારાણીના પુત્ર અને પૈત્રી, મહા પુન્યવાન લારક રીપન તથા મહારાણી માતાજીની જીખીલીનો પ્રસંગ, એઓ તે આવકાર મેલવાને ભાગ્યસાલી થઈ ગયા છે. તેવાજ, ખલકે કહ્યા કે તેથી ચઢતો, આવકાર દાદાભાઈને મલચો, તેમાં કોઈ સવાલ કરી શકે કે, નવાઈ શી? આ સવાલ જોકે બેહુદા છે, પણ તે ખુલાસો આપવા જોગ છે, અને તે ખુલાસામાં એ

આવકારના મોટા ધડા સમાયલા છે. મુંબઈ અને વળી હીંદુસ્તાનનાં બી-
જાં શહેરોએ આગલ, જેમને એવા મહત્વના આવકાર આપ્યા હતા, તે-
ઓ રાજવંશી હતા, જેઓ ઘણું કરી પોતાના જન્મથીજ, અને જન્મના
હક તરીકે, એવા આવકાર મેલવતા આવ્યા છે. લાર્ડ રીપન જોકે રાજ-
વંશી ન હતો, અને એક સુખો માત્ર હતો, તોપણ આ દેશની કરોડો
માણસોની વસ્તીનું કલ્યાણ કરવાની પોતાની બેહદ આતુરતા અને ઝેમ-
તને લીધે, એવો આવકાર મેલવી ગયો છે, અને તેની સંકેત બીજા કો-
ઈએ તે મેલવેલો ન હોવાથી તેની નવાઈ રહી ગઈ છે. પણ દાદાભાઈ-
નો આવકાર, તે કરતાં પણ પોતાની અગત્ય અને ધડા મોટા ધરાવે છે.
તેણે કોઈ રાજવંશી તો નથીજ, પણ દેશના સુખા કે હાકમ પણ નથી.
અરે, તેવો એક નગરના “નગર શેઠ” કે એક કોમના “શેઠયા” પત્ર ન-
થી. તેઓ વગર શેઠાઈના, વગર સત્તાના, વગર ખેતાબના, અને વગર
અમીરીના એક સાદામાદા પુરુષ—એક સાધારણ શહેરી કે સ્વદેશી—એ
ક લુખ્યા સુકા મીઠુટર છે. અને તોપણ તેઓ એવો આવકાર પામ્યા
છે અને પામવાના છે, કે જેવો કોઈ રાજ કે રાજકુંવર, કોઈ ક્ષત્રેહમંદ
પહેલવાન કે રીપનસહ સુખોજ મેળવી શકે છે.

તેવો આવકાર જ્યારે આપણા દાદાભાઈ પામ્યા છે, અથવા પ્રજાએ
પોતાની રાજ ખુશીથી તેમને આપ્યો છે, ત્યારે સમજવું જોઈએ કે, પ્રજા-
એ તેમને રાજ કે રાજવંશી, પહેલવાન કે સુખા, સર્વ કરતાં પોતાને માટે
વધારે અગત્યના, વધારે કીમતી, વધારે મોટા, અને વધારે ખ્યારા ગણ્યા
છે. તેમાં કશો શક નથી. અને પ્રજાએ તેમને એટલી બધી અગ-
ત્યના શા માટે ગણ્યા છે ? કાંકે તેણે લગભગ પોતાની આખી જીંદગી
તેની સેવામાં, તેના તરફથી લડવામાં, તેના માટે જોખમો ખેડવામાં, તેના
માટે બદનામી હોરી લેવામાં, કહાડી છે. પોતાના તન, મન, અને ધન
તેણે તેની સેવામાં રજુ કર્યાં છે. પોતાના દેશ, શહેર, ઘર અને વ-
હલાં કુટુંબને તેણે તે કારણે જાણે પોતાથી અલગ રાખ્યાં છે. જેમ
એક સાચો યોગી, માણસ જાતનાં તારણ માટે પરબ્રહ્મનો મેલાપ લેવાને
કુન્યા તણ એકાંતવાસ અને એકનીશ્રય પકડી બેસે છે, તેમ દાદાભાઈએ
પોતાનાં રાજદવારી તારણ માટે જાણે રાજદવારી વેરાગ લીધો છે. તે
સઘળાંની વીગત અતરે આપવાની કોશિશ કરવી બેજ છે. દાદાભાઈનાં
કામોને અતરે ફરી બોલી દેખાડવાં, એ ચાલેલા ધોરકને ફરી ચાવવા
સરીખું છે. ખરું કહીએ તો, દાદાભાઈનાં રાજદવારી કામો એટલાં બધાં

અને એટલાં બોહલાં છે, કે વરતમાન પંત્રની સંકોચીત કઠારો તેને કદી બરાબર ઇન્સાફ આપી શકે નહીં. તેને માટે પુસ્તકો લખવાં જોઈએ, અને તે લખાશેજ. તેવાં સઘળાં કામો કરી, તેવી સઘલી જેમત વેઠી, દાદાભાઈએ વલી આપણને કેટલાક એવા રાજદવારી હુકો મેલવી આપ્યા છે, કે જે બીજી રીતે આપણને કવચીતજ મલત, અથવા મલત તો બહુ મોડા અને મોટા ભોગો લઈને મલત.

ત્યારે, આપણા દાદાભાઈને ગયા આતવારે જે દબદબા ભર્યો આવકાર અતરે મલ્યો છે, તે કાંઈજ નહીં પણ તેમની દેશ સેવાનું એક ઇનામ છે તે ઇનામની કીમત બેકીમત છે; અને તે વધારે બેકીમત એટલા માટે છે કે, પ્રજાએ તે પોતે બરાબર સમજીને, તપાસીને, ખાતરી કરીને, જેને ઘટે તેનેજ, જેવું જોઈએ તેવુંજ અને બરાબર પ્રસંગ તપાસીને આપયું છે. એ આવકાર દઈને તેણે જાણે પોતાની પરીક્ષા આપી છે, અને તે પરીક્ષામાં તે પસાર થઈ છે, કે પોતાનું કલ્યાણ કરનારાઓની પીછાણ કરવાને, તેને માન આપવાને, અને તેટલા માટે રાજ્યદવારી મોટા હુકો ભોગવવાને તે લાયક થઈ છે. આગલ એક વખત એવો હતો કે જ્યારે સર્કલ સાચામાં સાધુ બનેલા જેવા તેના બદખાહો, લાગવગ ચલાવીને તથા બુલથાપ આપીને જ્યારે તેના કને જાહેર આવકાર મેલવી જતા હતા, ત્યારે ખરેખરા ખેરખાહો એવા અંદર રહી તેવાં માનથી તદન બેનસીબ રહેતા હતા. તે વેલા જો કોઈ જોશી મહારાજે એવો વરતારો કર્યો હોત કે, દાદાભાઈ જેવા સાધારણ વરગમાંથી આગળ વધેલા એક પુરુષ, પ્રીનસ કે રીપનના જેવો મોટો આવકાર પ્રજા તરફથી મેલવવાને શકતીવાન થશે, તો તેને દીવાનો ગણી કોલાબે મોકલી આપવાની ભલામણ થાત. પણ આજે આપણે નજરે જોઈએ છીએ કે, તે પ્રમાણે ખરેખર બન્યું છે, અને જો કે એ એક ખરેખરો બનાવ છે તોપણ તે પોતાની જાતમાં પહેલોજ બનેલો હોવાથી એક મોજેજ જેવો લાગે છે. એ મોજેજે બરાબર આજ ટાંકણે નીપજવવાને, ઈંગલંડની મહાન પારલામેન્ટ અને હીંદુસ્તાનની મહાન નેશનલ કાનગરેશ એ બે સાધનો કામે લાગ્યાં છે. દાદાભાઈ પારલામેન્ટના મેમ્બર થયાથી દેશી પ્રજામાં તેમનું માન વધી ગયું છે, અને કાનગરેસના એક આગેવાન તથા હાલ મુખ્ય થઈ આવયાથી લોકોનો તેઓ તરફનો ચાહ જ્યાદે થયો છે. ઈંગલંડની પારલામેન્ટની મહાન સભાથી થોડો વખત છુટા પડી હીંદુસ્તાનની મહાન સભા નેશનલ કાનગરેસનું વડપણ લેવા તેઓ હાલ અતરે

આવયા છે. એ સભા આ દેશને પ્રજ્ઞના હકો વધારવા તથા લાભો જન-
જીવવાનું સઉથી મોટું ખાતું છે, અને દાદાભાઈ તેના “દાદા” સમાન છે.
કાનગરેસ તેવણને પોતાના વડા અથવા પ્રમુખ તરીકે સ્વીકારે છે, એટલે
તેમને આખા દેશના પ્રતીનીધી તરીકે સ્વીકારે છે; અને દાદાભાઈ કાનગ-
રેસ સાથે નીકટ જોડાણ રાખે છે, એટલે તેઓ આ દેશની ત્રીસ કરોડ
માણસની વસ્તીનાં કલયાણનાં સઉથી મોટાં ખાતાં તરીકે તેને સ્વીકારે
છે. જે દેશીઓ કાનગરેસના શત્રુ થઈ લાગા છે, તેમની પીઠપર એ જો-
વા તેવો કૃતકો નથી. કાનગરેસને તેઓ મતલબને સર વખોડે છે ખરા,
પણ તેના આ દાદાને નમીને તેઓ પોતાની સ્થિતિ થોડી કઠંઠી દેખાડતા
નથી. દાદાભાઈને મુંબઈએ આપલો આવકાર અલબત્તે બહુ મોટો છે,
પણ અમો અગમચેતી કરીએ છીએ કે, તેમને કાનગરેસ તરફથી જે
આવકાર મલશે તેનું વજન એથી પણ ચહુડતું થશે, કેમકે તે આખા
દેશના પ્રતીનીધી, કેળવણીના સાણગાર, તથા રાજ્યદવારી બાબતમાં પ-
લોટાયલા ચુનંદા મહાપુરૂષોનાં એક મહાન મંડળ તરફથી મલવાના છે.
અમો ઇચ્છીએ છીએ, અને તેમાં સર્વ દેશહીતકારી પુરૂષો શામેલ થશે કે,
દાદાભાઈનો તથા કાનગરેસનો જયજયકાર થાઓ !

ભલા કર ભલા હોગા !

(From “Satya Mitra,” 17th December 1893.)

ભલા કર ભલા હોગાની જાણીતી કહેવત આપણા દેશના એરખાહ મીં
દાદાભાઈ નવરોજીના બાબમાં આગેહુબ ખરી પડી છે. દાદાભાઈનો
જનમજ લોકનું ભલું કરવા થયો છે, દાદાભાઈનો ભવજ લોકનું ભલું કર-
વામાં ગુજર્યો છે, અને તે આખા જનમારાની ભલાઈનો ખંગ અને
બદલો મનમાનતો અને પેટ ભરતો દાદાભાઈને મળીબી ચુકો છે. દાદા-
ભાઈએ પેહલેધરથી પોતાનાં દેશ અને દેશીઓનું ભલું કરવાનું મનપર
લીધું હતું, અને તેમાં એ ભાયગશાલી નર પુર કૃતોહમંદ ઉતરયા, અને
ખ્રીટીશ પારલામેંટ જેવી એક સદાની દેશીઓનાં પગલાં મેળવાની બલકે
ઓળો પડવાની વટીક બંધીવાલી દરબારનાં દ્વાર ખોલીને તેમાં દાખલ
થવાને સામરથવાન થયા—એ બનાવ દેશીઓને નાનો શુનો અને જેવો
તેવો લાગતો નથી—અને તેટલા માટે તેમને ઉપજેલી ખુશીનો ઉભરો

પણુ જેવો તેવો જણાતો નથી. લોક દાઝ અને પ્રજા કલ્યાણ અરથે દાદાભાઈએ પોતાની છંદગી જળવી નહી, ને તંન તાવી નાંખયું તો તેના બદલામાં પ્રજાએ હવડાં એવી જન ફેશાની અને વફાદારી ખતલાવી કે તે જોઈને ખુદ મીં દાદાભાઈ પોતેખી ખુદાના જવાન ખની ગયલા હોવા જોઈએ, તવાયલાં તનની તાજગી પાછી મેળવી હોય એવો હરખ તેમને ઉપજવો જોઈએ. પોતાનું રક્ષણ કરતાના દીદા જોઈને આ ભરતખંડની ભુમી પર વસતી વીસતીરણુ જતની તમામ વસતીમાં એવી વીચીત્ર ઉલટ આવી ગઈ છે કે મીં દાદાભાઈએ હીંદના મુખય શહેર મુંબઈ નગરીના દ્વારપર પોતાનું પગલું મેલવા પછી એ ભરત ભુમીની પ્રજા જરા થઈને જપીને ખેડી નથી. ઠામેઠામ અને દેશનાં ખુણે ખુણાં દાદાભાઈની પધરામણી માટે હરખનો ઉભરો ખતલાવવા તઈયાર થયા છે. જ્યાંના સમાચાર સાંભળો ત્યાંથી ખખર મળવાની કે મીં દાદાભાઈને માટે દેશ દેશ, શહેર શહેર અને ગામે ગામ સલાઓ એકઠી મળી છે, ભાષાણો થયાં છે, ખુશીઓ અને તાલીની ગરજણા થઈ છે, અને તે સઘળાંના સાંમટો ભાવારથ એજ કે મીં દાદાભાઈએ હીંદના દેશ અને દેશનાં દેશીઓ માટે જે રંજ ખેંચી છે તેનો બદલો કાંઈ નહી તો માત્ર પોતાનાં દેલનો ઉભરો ખતલાવીનેખી વાલી અપવો. એ ઠેકાવોના ઠેકડાના ઠેકડા સાથે લઈને સંખ્યાબંધ-કુડીબંધ ઉપયુદ્દેશનો મુંબઈ આવયાં હતાં.

ગઈ કાલે મુંબઈ નગરીએ પોતાના હેતુશ્રી માટે ખીજ વારનો જખરજસ ઉભરો ખતલાવી શાખેત કરી આપયું છે કે પોતાનાં ભલાં કરનારની ભલાઈના બદલો વાલી અપવા માટે પ્રજા થોડી ભલાઈ કરતી નથી. મીં દાદાભાઈ પારલામેંટના મેંખર થઈ આવયા તે પછી પેહેલીવારનો ઉભરો તે મીં દાદાભાઈ મુંબઈનાં ખારાંમાં આવી ઉતરયા ત્યારે આખે રસતે જે ભારે ઠઠમાર ગીરદી અને પ્રજા લાગણીની ઉશકેરણી જણાઈ હતી અને તહરેકીશમનાં આવકારો મલયા તેનો પખવાડ્યાંના રવીવારે ખનેલો તાજેજ ખનાવ સઠની જાણમાં છે, તે પછીનો ખીજો ઉભરો ગઈ કાલે ઉભરી નીકલ્યો હતો. એ દીને ટાઉનહાલમાં જહેર સલા મલીને મીં દાદાભાઈને મુંબઈની પ્રજાનું માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવયું હતું અને તેની સાથે ઇલાકાનાં શહેરોનાં આવેલાં એકરેસો ભેટ અપાયાં છે; તેને માટે મલેલી જહેર ઠઠ અને પ્રજા ગીરદી એટલી મોટી હતી કે મુંબઈના ટાઉન હાલ તેને ખસ પડ્યો નહી હતો.

હાલ ભરાઈ જતાં ટાઉન હાલની શીઢીડી અને ચોગાન સાથે તે આખો રસતો ઠઠમાર લેકોથી ગીચ ભરાઈ ગયો હતો. પ્રજાની આવી ઉલટ અને જનફેશની જોવાથી જેમ મીં દાદાભાઈને પોતાની આખી છાંદગીની જેહમતનો જશ અને બદલો પુરેપુરો મલેલો ધારવામાં આવે છે, તેમ મીં દાદાભાઈને પારલામેન્ટમાં દાખલ થયેલા જોઈને તથા આટલા બધા આગલ વધેલા ધારીને જે શાંકડા મગજના કેટલાક અંગેરેજો એવું બોલવા નીકલ્યા હતા કે દાદાભાઈ કંઈ આખા દેશના અને સઘળી કોમના પરતીનીધી ગણાઈ શકે નહી, તેઓને આથી એક જખરો ફટકો લાગેલો મનાય છે અને હવે તેઓ મોહનનાં શીવીને ચુપ બેસાડે કે મીં દાદાભાઈ તો ખરેખરજ આખા ભરતખંડનાજ પરતીનીધી છે. ભલા કર ભલા હોગાની એ શું જોવી તેવી શાખેતી છે ?

મીં દાદાભાઈને દેશીઓનું પુજન-દેશી ભાઈબંધી નો એક નમુનો અને ધડા.

(From "Satya Mitra," 24th December 1893.)

લોકરક્ષી દાદાભાઈને પ્રજા તરફથી જે આવકાર મળ્યો છે અને મલે છે, તે એટલો મોટો વીસ્તારનો, એટલો ખરાં દીલનો અને એટલો આશુચીત્યો છે, કે તેની પીછાન આપવાને આવકાર એ શબ્દ અમોઘે પુરતો લાગતો નથી. આવકારને બદલે તેને પુજન અથવા પુજ કહીએ, તો તે ખોટું ગણાશે નહી. પુજ ખોદા અને ફરેસ્તાની અથવા દેવ અને દેવતાનીજ થાય છે; માણસ જાતની થતી નથી, પછી માણસ ગમે એવો મોટો, કીરતીવાન અને પરમારથી હોય. ત્યારે જો દાદાભાઈને આવકાર રૂપે પ્રજા પુજતી હોય, તો સમજવું જોઈએ કે, તે તેમને એક માણસ કરતાં વધારે—એક દેવતા કે ફરેસ્તા સમાન—માને છે. અને તેમાં શક થોડોજ છે. પણ તે વીધે અમારે લંબાણ કરવું નથી. એટલી ટુંક સમજ પણ, અમારે અમારી મુલ બાબતની સમજ પાડવા માટે આપી છે. આપણા દાદાભાઈની એવી પુજ માટે થાય છે? તેઓએ પોતાનાં સ્વદેશ અને સ્વદેશીઓનાં કથ્યાણુ માટે પોતાની આખી છાંદગી તેમની સેવામાં અર્પન કરી છે તે

માટે; અને તે સેવા તેઓએ કેવી રીતે બજાવી છે, તે છેલ્લા કેટલાક
અંકોમાં અમે સમજાવી ગયા છીએ. પણ દાદાભાઈની એ પુજા કોણ
કરે છે? આપણે કહીએ છીએ કે, દશી પ્રજા. દશી પ્રજા એટલે
પારસીઓ, હીંદુઓ અને ખ્રિસ્તીઓ. પણ એટલું જ નથી. એઓ
જેઠે ઘાટી ગરીઓ, ગોલા ઘાંચીઓ, કોલી માછીઓ, વગેરે ઉતરતી વર-
ણના લોકો પણ દાદાભાઈની પુજામાં સામેલ થયા છે. ખરેખર એ પુજા
એક નવાઈ છે; પણ જે મોટી નવાઈ એમાં છે તે એ કે, દાદાભાઈ એક
પારસી છે—તે પારસી કે જેમની કોમને હીંદુસ્તાનની એક દશી
કોમ તરીકે ગણવાને પણ કેટલાક હીંદી અંગ્રેજો ના પાડે છે; તે પારસી
કે જેમની કોમ આ દશની સઘળી દશી કોમો વચ્ચે સંઘથી નાની, અને
ધરમી વીચાર આચારમાં સંઘથી અલગ રહેનારી છે. તેવી કોમ મધ્યના
માત્ર એક સાદા, ઘણું દરજ્જે ગરીબ, ચાન, ખેતાબ અને ઓધા વગરના
આસામીને આખાં હીંદુસ્તાનની કરોડો કરોડ માણસની વસ્તી પુણે,
પોતાના “દાદા” અને “માપા” કહી, તેમના દીદાર ઉપરજ નહીં પણ
તેમના નામ ઉપર પણ મરી ક્રીંદે, એ નવાઈ તો છેજ; પણ નવાઈ
કરતાં તે વધારે મોટો, વધારે ઊંડો અને વધારે ગંભીર અર્થ ધરાવે છે.

અને તે અર્થ શો? તે અર્થ, દશીઓની ભાઈબંધીના, દશીઓ-
ના રાજદવારી જોડાણના, અને દશીઓની ખીલેલી સમજનો કહી
શકાય છે. દશીઓ ગમે એવા જુદા જુદા ધરમો અને કોમોમાં વહે-
ચાઈ ગયલા છે, પણ **દશી પ્રજા** તરીકે તેઓ એકજ છે. તેમના
રાજદવારી લાભો અને ગેરલાભો એકજ છે. રાજદવારી કામોમાં તેમની
મતલબ અને માગણી એકજ છે. કોમ-કોમના ધર્મ સંબંધી કે સંસારી
વાંધાઓ માટે તેઓ ગમે એટલા મરાઈ મરશે, પણ રાજદવારી જરૂર
મેલા જશે તો તેઓ પાછા એકના એકજ. હુલડ સરીખા અચાનક
બનાવોથી તેમાં ઘડીભર ખલલ પડે તો શું થયું? અંગલો-ઇન્ડીઅનો
તેમને જુદા દેખાડવાની તાલમેલો કરે તો શું થયું? ઘડી ચપકો તેવી
જુદાઈ દેખાશે, પણ અંતે અને અંતકાલ સુધી દશીઓ એકના એકજ
દેખાવાના, અને રહેવાના. તેની મોટામાં મોટી સાબિતી, દાદાભાઈની
પુજામાં મળી આવે છે. દાદાભાઈ એક ચુસ્ત “કાન્ગ્રેસમેન” છે; તેથી
પણ વધારે તેઓ તેના એક આગેવાન અને પ્રમુખ થઈ આવયા છે;
અને તોપણ જે દશીઓ થોડા વખતની ગેર સમજને લીધે એ મહાન
સલાને ધીકારે છે, તેઓ પણ દાદાભાઈની પુજામાં બીજાઓની સાથે

એક સરખી રીતે શામેલ થયા છે. દાદાભાઈ વેલાતની મહાન રાજ્ય સભા પારલામેન્ટના એક દેશી મેમ્બર છે; તે સભામાં તેમની કોરોસ અને ઝેમતથી સીવીલ સરવીસની પરીક્ષા ઇમલેડ જોડે હીંદુસ્તાનમાં પણ એકજ વખતે લેવાનો ડરાવ પસાર થયો છે; અને તેઓને દેશીઓ એ ડરાવની વીર્ય અરુએ વટીક કરી ચુક્યા છે, તેઓ પણ દાદાભાઈની પુજા કરવાથી પછાત પડતા નથી. જેઓ પારસીઓને કાનગરેસથી બુદ્ધા દેખાડે છે; ખલકે બુદ્ધા પાડવાની કોરોસ વટીક કરે છે, તેઓ દાદાભાઈની પુજામાં શામેલ છે, એટલુંજ નહીં પણ તે પુજા કરવામાં આજે માન લાગ લે છે. હીંદુઓ જેઓ આ દેશની વસતીના સઉથી મોઠો ભાગ રોકે છે, અને જેમની સામે એવી બદનામી મેલવામાં આવે છે કે, તેઓ કાનગરેસ વગેરેનાં સાધનથી આ દેશના સઘળા મોટા રાજદવારી હુકો તથા અધીકારો એક હાથ કરી લેવા, અને તેમ કરીને ખીલુ કોમોને પાછલ પાડવા માંગે છે, તેઓ દાદાભાઈની પુજામાં શામેલ થયા છે એટલુંજ નહીં; પણ તેમાં મોટામાં મોટો ભાગ તેઓજ બળવી દેખાડે છે. દાદાભાઈ તરફ તેઓએ જે બનફશાની ખતાવી છે, તે સુમાર વીનાની છે. દાદાભાઈને વધાવી લેવામાં, તેમને માનપત્રો આપવામાં, તેમને જ્યાંકત આપવામાં, તેમને આર્થીશ દેવામાં, તેમની સ્તુતીમાં સરસમાં સરસ શબ્દો ઉચારવામાં, હીંદુઓ બાણે તરી નીકળ્યા છે. હીંદુ, બ્રાહ્મણ ધર્મગુરુઓ, જેઓ રાજદવારી બાબતમાં ભાગ લેતા તથા પરકોમના કોઈ મહાન પુરૂષને માન અપવતા કદી નેવામાં આવ્યા નથી, તેઓએ દાદાભાઈની પુજા કરી છે, અને તે પણ સંસ્કૃત શ્લોકો સાથે અરેખરી પુજા કરવાની રીતે કરી છે. ખુણા ખાતે દાદાભાઈને મળેલો પાદશાહી આવકાર, લગભગ તેજ હીંદુઓની ઉલટ અને નીમકહલાલીને આભારી છે, કે જે હીંદુઓને એકલ પેટાપણા માટે વધારે બદનામ કરવામાં આવે છે. લાહોર ખાતે જે યાદગારી ભરેલો આવકાર દાદાભાઈને મલશે, તે મુખ્યત્વે કરી હીંદુઓનાં હિમંગથી, હીંદુઓનું કહેવાતું એકલપેટાપણું અહીં સદંતર ઉડી જાય છે. જો તેઓ અરેજ તેવા હોત, તો ચારસી દાદાભાઈને એવું માન આપવાને કદી આમળ પડત નહીં, કે જેવું માન તેઓએ પોતાની જાતનાતનાં મહાપુરૂષને પણ કદી આપ્યું નથી, અને જેવું માન તેઓ માજ સિતાના પવીત્ર અને પ્રતાપી દેવ દેવતાઓ માટેજ જળવી રાખે છે.

પારસીઓ માટે આ બનાવ જટલો હરખ ઉપજવનારો તેટલોજ લેવા જોગ છે. ચારસી દાદાભાઈને મળેલું આ અસાધારણ માન,

પારસી કોમને પણ તે મલવા બરાબર છે. પારસીઓ ને કે લાલકી અને નમનતાઈને અરથે તેમ જાહેર રીતે બાલતા નથી; તોપણ એ માટે તેમનાં હાડિં હરખના મોજથી કેવાં ઉછલે છે તેના અમને પુરતો અનુભવ છે. એ હરખ તેમને મુખારક છે—એ માટે ગરૂરી લેવામાં તેઓ વાજખી છે. પણ તેઓએ જાણુબું નેઈએ, અને તેઓ જાણતા પણ હોવા નેઈએ, કે આ મોટું માન તેઓમાંના એક પારસીને મલ્લું છે, તે તેણે દેશી ગણાઈને, દેશીઓમાં ભાઈબિંધી જાલવીને, અને આખી દેશી પ્રજાની રાજદવારી સેવા ખજાવીને મેલવ્યું છે. ફક્ત પારસી ગણાઈને, દેશીઓના મોટા જથ્થા સાથે જુદાઈ દખાડીને, અને માત્ર પોતાની પારસી કોમનીજ સેવા ખજાવીને, તે તેણે માન કદી નહીં મેલવી શકત. દેશીપણાંના ને મોટા, અચુક અને ગુણગાર કાનુન પર ચાલી દાદાભાઈએ આ પહેલવાની ફતેહ મેલવી છે, અને પોતાની કોમને ઉજવાલી કીધી છે, તે કાનુન પર આ દેશના પારસીઓ પોતાના પુર્વેજોથી ચાલતા અને તેના ખડલામાં સાફ માન મેલવતા આવ્યા છે. પણ આને પારસીઓમાં એક વરગ એવો ઉભો થયો છે, કે ને પારસીઓને દેશીપણામાં રહેવાની તથા દેશીઓની કાનૂનસે નેવી રાજદવારી હીલચાલોમાં શામેલ થવાની નીરૂધ ભડકાવી મારે છે. ઘણા પારસીઓ એવું કહેવા શીખ્યા છે કે, પારસીપણું જાલવી રાખવા અને પારસી કોમની આબાદી તથા મોટાઈ દખાડવા માટે, પારસીઓએ બીજી કોમોથી, અને અકસર કરી રાજદવારી હીલચાલોથી, અલગ થઈ જવું નેઈએ. અમો કહીએ છીએ કે, એ એક જાતનું એકલપેટાપણું છે, અને તે તેજ જાતનું એકલપેટાપણું છે, કે જેને માટે પારસીઓ એકસ હીંદુ વર્ગને ઇપકો આપે છે. ને પારસીઓ આ નવા સાંકડા કાનુનની હીમાયત કરતા હોય, તેમને જ દાદાભાઈને મલતા પાદશાહી આવકારથી ધીલી લાગતી હોય, અને તે આવકાર મારે પારસી કોમને મગરૂર થવાનું તેઓ કારણ મલેલું સમજતા હોય, તો તેઓએ પોતાના તે સાંકડો કાનુન છોડી દેવો ઘટે છે. પારસીઓએ પારસીપણું જાળવી રાખવું, અને પોતાની કોમની આબાદી વધારવી; પણ તેજ વેલા તેઓએ પોતાનું દેશીપણું, દેશી ભાઈબિંધી અને દેશી લાલ પણ જાળવી રાખવાનાં છે. પાછલું જાળવવાથી પહેલાંને નુકસાન થનાર નથી; બલકે તેમાં પણ લાભ જ થશે. તેનો છવતો જગતો દાખલો આપણા દાદાભાઈને છે. દાદાભાઈએ દેશીપણાંની અને દેશી લાલની જાળવણી કર્યા છતાં, તેઓ પારસીપણું અને પારસી લાલો

જાળવી શક્યા છે એટલું જ નહીં, પણ પારસીપણાં અને પારસી લાભોમાં એટલો મોટો વધારો તેવણું કરી આપ્યો છે, કે જેવો ખીજ લખપટ્ટી પારસીઓથી પણ થઈ શક્યો નથી. જે માત્ર એક પારસી દાદાભાઈથી પારસી કોને એવો લાભ મેળવ્યો છે, તો દશ કે વીસ પારસી દાદાભાઈઓ નીકળે તો તેના સૌક્યો કેવો ફરી જાય ? પણ એવા વધુ દાદાભાઈઓ કાંઈ એકલાં પારસીપણાંની સાંકડી ગલીમાંથી નીકળી શકે નહીં. તે તો દેશીપણાના બોહલા મારગમાંથી જ મલી આવવા બેઠાં; અને જે પારસીઓને દાદાભાઈની કીરતી વહાલી, કીમતી અને નહીં છોડવા ગમે એવી લાગતી હોય, તો તેઓએ દાદાભાઈએ જાલવી રાખેલાં દેશીપણાં અને દેશીભાઈબંધીના કાનુનને કદી છોડવો નહીં. અમારી ખાતરી છે કે, પારસી કોમનો મોટો અને વીવેકી ભાગ એ કાનુનની કદર બરાબર પીછાણે છે, અને જેઓ તે નથી પીછાણતા તેઓ પણ દાદાભાઈની ચલ્લી પ્રજા પુજા જોયા પછી તે પીછાણવા શીખશે.

શેઠ દાદાભાઈ નવરોજી, એમ. પી. ને વીદાયગીરીનું માન આપવાની મુંબઈગરાઓની ફરજ.

(From "Satya Mitra," 14th January 1894.)

ગઈ તા. ૩ જી ડીસેમ્બરે આ મુંબઈ નગરીએ પોતાનાં દેશના માનવંત બેતાને, એપોલો બંદરના પગથયાં ઉપર પગ મેલતાં, જે અસાધારન માનથી વધાવી લઈ પોતાનાં શહેરની કીરતી જાલવી રાખી છે, તેજ મુંબઈ નગરી પોતાના એ બેટાની વીદાયગીરી વેલા, તેવાં પ્રકારનાં માનથી તેને હસતો રમતો ઈંગ્લંડની સર જમીન ઉપર વલાવે છે, તે જવાને સઘલી તરફથી ખાહેશ રાખવામાં આવે છે. જેમ મુંબઈની તવારીખમાં ગઈ તા. ૩ જી ડીસેમ્બરનો દીવસ સદા કાલ સુધી જલ્લવાઈ રહેવાનો, તેવોજ આવતી તા. ૨૦મી જાનેવારી અને શનીવારનો દીવસ, જે દાહાડે આ માહાન નર પાછા ઈંગ્લંડ સીધારે છે, તે દીવસ નાંધાઈ રહેલો બેઠ્યો છે, કે જે દીવસ માટે કાંઈ ખી સુસતી બતાવવી નથી. શેઠ દાદાભાઈ નવરોજીને આવકાર દેતાં મુંબઈએ જે પ્રકારનું માન આપ્યું છે, તેવી દેશના સઘલા આગેવાન શહેરો અને કસબાઓએ નકલ કરી હતી, જેનું માન મુંબઈને કાંઈ

ખાકું થટતું નથી. આપણા દેશનો સાચો નીવડનાર જે નર આવતા
 સતીવારે ઈગલડ ઉપડી જાય, તે વખતે તેમને વીદ્યમગીરીનું માન
 આપવાની દરેક મુંબઈગિરાની પવીત્ર દુરુ છે. મુંબઈગિરાઓ, જેમ
 આપકારની વેલા તમે ખરાં જીગરથી બાહેર પડ્યા હતા, તેમ વીદ્ય-
 મગીરી વેલાબી બાહેર પડવું જોઈએ છે. શેઠ દાદાભાઈને લઈ જતી
 મેલ સટીમર બપોરના બે વાગે આપણા કીનારો છોડી જતી હોવાથી,
 રીસેપશન કમીટીને એવી અરજ કરવામાં આવે કે એ શેઠને પેહેલા
 પોહોરની અગાઉ તેમના રહેવાનાં મઠકથી એક સરઘસના આકારમાં
 એપોલો બંદર ઉપર લઈ જવા અને માનવાને કારણ છે કે એ સાહેબો
 જરૂર પ્રજા બાહેર ઉપર ધ્યાન પુગાડ્યા વીના રહેશે નહીં. માજી
 લોકપ્રીય વાઈસરોય બારડ રીપનને જેમ આપણે અતરેથી વીદ્યા કર-
 ની વખતે અસાધારણ માન આપવું હતું, તેવું જ માન આ વખતે શેઠ
 દાદાભાઈને આપવાની આપણી દુરુ છે અને તેવાં માનથી એ માન-
 વંત પુરુષ શેઠના મન ઉપર જરૂર અસર થવાની કે “મારા શેહેરી
 ભાઈઓએ મને હસતાં હાઈડાં સાથે રવાના કર્યો છે.” રીસેપશન
 કમીટી ધામધુમથી કાંઈ એકવણ કરે તે અગાઉ દરેક મુંબઈગિરાએ
 આ માહન પુરુષ નરને તેમની સવારીવાલા લતાએ ઉપર ઉભા રહી
 ખુશાલીના પોકારો તેમજ સુંદર પુષ્પોથી વધાવી લેવાની પવીત્ર દુરુ
 સમજવી જોઈએ છે. યાદ રાખજો મુંબઈગિરાઓ, કે એ શેઠને તમે
 તરફથી અપાયલાં વીદ્યામગીરીના માનની અસર નેટલી એ શેઠનાં
 મન ઉપર થશે તેટલી બીજી કોઈનીથી થઈ શકનાર નથી. તેમની
 સવારીવાલા લતાએ ઉપર તમેએ જાણે ઉંચમ મઠકાં “સફલ સફર”
 ની કુવા ધ્વજીનારાં આરકાંઓ તથા વાવટાઓ લગાવી દેવાને કાંઈથી
 વખત ખોહોવા વીના અતયારથી બાહેર પડવું જોઈએ છે, જંગેજંગ
 સુંદર બેડોના સસોદા નીકલાવવાની મેહિનત અતયારથીજ કરવી
 જોઈએ છે. સતીવારના દીવસે ઘણાંક ખાતાઓ બપોર પછી
 બંધ થતાં હોવાથી અમે અતરેની સઘલી શાલાઓના મુતવલીઓને,
 રથી વેપારી પેઢીના માલેકોને, મીલોના માલેકો તથા એજન્ટોને, કાચડ
 બજારના વેપારીઓને, બલકે સઘલા દેશી કારખાનાઓ તથા ખાતા-
 ઓના મુતવલીઓને એજન્ટખાઈ ભરી અરજ કરીએ છીએ કે પાતા
 હસતકના નીશાલીઆ તેમજ કામદારોને એ દીવસે એક બહેર તેહે-
 વાર તરીકે રજા આપવી, કે જેથી સઘળાઓને, શેઠ દાદાભાઈને સલામ

કરવાને બની આવે. એ જાહેરમાં યાદ રાખવું નેહિ છે કે દાદા-ભાઈ નવરોજી કાંઈ ઘડી ઘડી એવું માન લેવાને આવતા નથી, એ તો એક પહેલા “એમ. પી.” ને આવકારવું તેમ વીદાયગીરીનું માન આપવાની આપણી ફરજ છે, અને એ ફરજ ને આપણે ન બળવી-શું તો બીજા બાહેરનાઓ આપણા માટે કહેવા નીકળશે કે મુંબઈ ગરાઓ જેવા ગાળ્યા છે તેવા વરસ્યા નથી. આ દાદા આ આગળ વધેલાં શહેર ઉપર ન મેલાય તેની ખુબ સંભાળ રાખીને મુંબઈગરાઓએ—શું નાનાં કે મોટાં, શું ગરીબ કે શ્રીમંતે—એક દાદાભાઈને વીદાયગીરીનું માન આપવાને ઉલટ પકડવી નેહિ છે. એજ મુઆરક દીને આપણને સારી આશા આપનારા આપણા નવા વાઈસરાય લારડ એલગીન આ શહેરમાં પધારનાર છે, અને તેથી કેટલીક સરકારી ધામધુમ એ નામદારનાં માનમાં થનાર છે, પણ આપણા તરફની ધામધુમ મુદર લેખો સાથના આરકાંઓ એપેલો બંદર ઉપર તથા બીજા લટાઓ ઉપર ઉભાં કરી તે નામદારને આપણે દુઆડી આપવું નેહિ છે કે એક દાદાભાઈને આપણે કેવાં સરસ માનથી વીદાય કરયા છે. માટે મુંબઈગરાઓ, એક દાદાભાઈ નવરોજી તરફની તમારી ખરી ફરજ બળવવાને ઉલટમંદ થાવો, તમારા કુટુંબીઓ, તમારા પાડપાડોશીઓ અને તમારા હસતક તળિનાઓને જાગૃત કરી એ શહેરને બીજા વારનું અસ્થધારણ માન આપવાને ઉલટમંદ બનાવો. એ માહન હીંદીવાનની સવારી તેમનાં મકાનથી શહેરના જે જે લતા ઉપરથી પસાર થાય ત્યાં ઉભા રહી તમારાં ઘાટાંઓ પાડી “હુરે”ના પોકારોથી સફળ સફર ધમ્મી, પ્રપ્તોથી વધાવી તેમને સ્ટીમર ઉપર રવાના કરજો. મુંબઈગરાઓ એ લોકરક્ષી નરને આવું માન આપી તેમને પોતાનેજ માન લેવાનું છે, અને તેથી એવાં શુભ કામ ઉપર મંડવાને તમારે લેશ ભાશી પછાત પડવું નેહિતું નથી. આવતા સનીવારનો એ દીવસ સરવને સફળ થયો ! તથાસ્તુ !

(From “Hindi Punch,” 3rd December 1893.)

Welcome, India's veteran champion, the truest of her sons, the stout, indefatigable and unflinching advocate of her cause, the able defender of her rights, the upholder of her just aspirations. Welcome, faith-

ful friend, you who, for upwards of half a century, have worked steadily and unceasingly for her social, intellectual, moral and political advancement, regardless of colour, caste and creed ; who so lately furnished, to an admiring world, the inspiring example of patience overcoming mountains—of a man, bowed with the weight of years, yet daring to undertake and accomplish what many a younger person might have shrunk from—of one, with the goal of his ambition steadfastly in view, toiling on to it, through good report and bad, through cheers and hisses, through sneers and insults, and reaching it at last. Reaching it, not for self-aggrandisement, not for empty honours and high-sounding titles, but as means to an end, as the battle-field on which a nation's battle is to be fought and won.

Welcome to the land of your birth, to the familiar faces, assembled round your fireside, smiling congratulations even through the dimness of tears, to the community that claims you immediately as its own, and to the still larger clientele whose lasting gratitude you have done so much to deserve.

The vociferous cheering from myriad throats which greeted you on your landing and all along the line of route, gives the lie direct to the carping critics, both her end in England, who, to belittle the far-reaching importance of your election, reproach you with being the representative only of a narrow clique. To their utter discomfiture, they have seen to-day, and they will see yet more clearly as you proceed into the heart of India, how wide and catholic are the interests confided to you. It is apparent to all, except to those who won't see that our "Grand Old Man" belongs, not to Bombay only but to all India, not to the Parsees alone but to Hindoos and Mahomedans as well, and that, outside England, he has a constituency larger and more varied than England itself!

(From " Hindi Punch, " 10th December 1893.)

THE LION OF THE SEASON.

[The Bombay Municipal Corporation resolves tomorrow to present a congratulatory address to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P.]

सुखी नमो दादाभाई

ful fi
have
intell
less
ed, t
patie
the v
comp
shrug
stead
port
sneer
it, no
and l
the
fough

faces
tulat
comm
and t
you l

which
line
both
reach
with
To th
they
heart
confi
who
not t
sees
and
large

A PUZZLE.

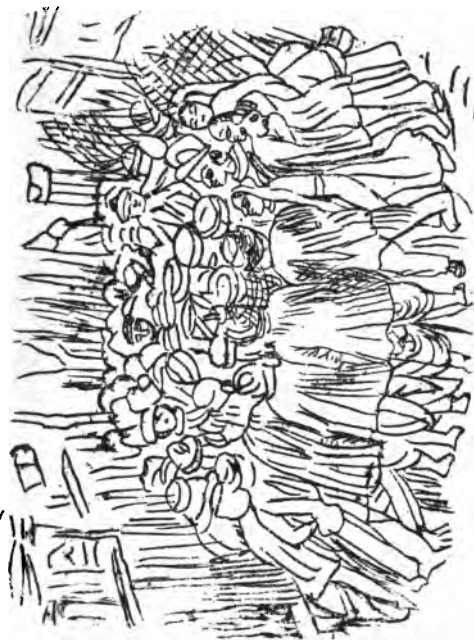
Scene—Kalbadevi Road.

Puzzle—To find your way to the Grand Old Man's carriage and present him with a garland of flowers.

હીંદના દાદાની પધરામણી વેળાનું “પઝલ.”

દેખાવ—કલબાદેવીનો રસ્તો.

બેઝએ વારં હીંદના દાદાની ગાડી આગળ જવાનો અત્રે તેમને એક પુલનો હાર પેહેરવવાનો રસ્તો શોધી કાઢાડો.

We wish that, at this auspicious moment of your coming among us for the first time after your signal success, the cup of our happiness were unalloyed. We wish that our greetings were not tinged with sadness. We need not, however, tell a man of your large and varied experience that life itself is made up of sweets and bitters and that we are bound to take both, as they are offered, with an even hand. We will gladly, for our sake as for yours, not linger on the immediate past, and, looking ahead into the near and remote future, we cannot do better than unite our voice with the people's in wishing you, if possible, still greater patience both in private and in public life, ampler opportunities for accomplishing the good to which you have devoted yourself, and a measure of success commensurate with the unflinching honesty of purpose and the strict regard for truth and justice and fair play, which have always been your most distinguishing characteristics.

હીંદના દાદા મુંબઈમાં.

(From "Hindi Punch," 10th December 1893.)

[ગયા રવીવારના આવકાર-હરખ-ટુચકા.]

ગોવીંદ-આજ કાલ હાયરે?

શામો-પારસી લોકાચા મોઠા રાજ મુંબઈત એઆચા હાએ!
આજથી ચાર વાઝતા બંદરે વર આપલાલા જાયાચા હે!

શેડીચો-કાલ જાલારે? આજ ઘાંટી કસી બસલી?

શામલો-હીંદચા દાદાસાઠી હુરે પોકારલા મનુન તસા જાલા!

આચા-જો બુચી, જોયા પેલા તારા પારસી રાજ આચા તે?

બુચી-(ખુબ હરખથી) કેવા ગોરા ગોરા ને સફેદ દાદારીવારા છે!
જાણે એવું થાયચ કે આય કોટી કરે!

પેસી-કેમ બાદશા, કોંઈ શબ્દવત્ ?
ભગરદાડુ-અરે અમારો નશ્તારીનો ભગરીયો શેઠ આવેશ તે
ઝોવા ઝંબિય !
દોલો-હં હં, દાદાબાઈનો તમારી નોસારીના કે ?
ભગરદાડુ-ટાંરે નહી કે ? એક મુકને દશ લાખ વખત અમારો
નોસાકરો ને વરો શેઠે લાગો ભગરીયોભો !

નઝાઈ-એ શુંગજ ઝોમ્મોમો ! અમશદી શાની ડોરાડોરી કર
કરોશ ઝો ? આઝે શું લુટાઈ ઝાયશ કે શવારદી બશ ખરાઉ પેહરી
ટપક ટપક કરવાશ કરોશ !
નવરોઝદાડુ-ટો આપરા પ્રોફેસર દાદાબાઈ આવેશ ટે ઝાણે
કેની ? શાલ શાલ, ઝલડી ઝલડી બાણું કર, હું ખાર વાગેદી બંડર
ઝાઈને બેશવાનો શેઠ !

“કોતે ચાલસે બાબા ?” “ખલવા વર !”
“ઝીયાં કીદર ચલે ?” “દાદાબાઈ શેઠકું મીલનેકું !”

“એક વીકટોરયાવાલા એપોલોપર લાવેચ કે ?”
“એક રૂપયો પડશે !”
“એક રૂપયો ? સિમીતલાવણી ખલસે જવાનો એક રૂપીઓમો
શું કંઈ બચા ધારખાર આવી ?”
“તો શેઠ, દાદાબાઈ શેઠના પ્રતાપે આને નહી તો ક્યારે કમાણ
કરવાના હતા ને ? બસે એમ્મોની આચમ્મટ મોડી આવી કે આને
અમો ગરીબોમી બે વખત કમાણી ભગી !”

હીંદના એ દાદા વચ્ચે મુલાકાત.

હીંદી દાદા-હલો મારા જુના દોસ્ત, કેમ છેમો ?
હીંદી પંચ-તમ દીઠે આનંદ. કેમ, તમારી કેવી ખખર અંતર
દાદા-સંમળી ખુશ. તમ નેવા દોસ્તોની મિહેરબાની. મયા, મે
હખત અને બલી ઇછાઓથી સેવક નેહાવત ખુશ થયો છે.
પંચ-લાયક તરફ લાયક લાગણી સાથ વરતવું એ દરેક મિહેરોના
ફરજ છે.
દાદા-અને તે ફરજ ઉપરાંત તમારા મિહેરોઓએ મારા કાબ-ધર્મ
કામ કીધું છે, પંચ.

know that there were not many to share his opinion,
would, to avoid being singular, bring himself to conse

અનંત હરનં ઉપરાત તમારા ચરણાન્તર નાના કાંડે . . . ૧૧
૩ છે, પંચ.

પંચ-હું માનતો નથી, દાદા. તમે નેવા લાયક નર તરફ લાયક માન દેખાડવા સીવાય તેઓએ બીજું વધારે કસું કર્યું નથી.

દાદા-તમે તમારી લાયકી બોલો છો, પણ પંચ દોસ્ત, મને કેહો વા દેઓ કે, હું તમારી મુબઈની પંચ પ્રજાના એટલાં બધાં માનને લાયક નથી.

પંચ-તે પ્રજા તમને હોંદના દાદા તરીકે માને છે, ગણે છે, અને માન આપે છે, તે પ્રજા સમને છે કે તેનાં અંતકરણનાં ખાનને-તેના ખરાં જીગરના ઉભરાને-તમે પાત્ર છો.

દાદા-અને તોપણ મને લાગે છે કે, મેં મારા દેશ તરફ મારા બાઈબંધો તરફ મારી ફરજ અદા કરવા સીવાય વધુ કસું કર્યું નથી, મારા મંચ.

પંચ-હવે તમે તમારી લાયકી બોલો છો.

દાદા-નહી, હું પોતે અંતકરણથી ઇછુછું કે એવી ફરજ બળવવા મારી કબીલા શક્તી મને કદી પણ પાછળ રાખે નહી.

પંચ-જીગ જીગ જીવો, મારા દોસ્ત, અને તમારું બોલવું તમને આમીન થાઓ !

MUNICIPAL NOTES.

(BY A CORPORATOR FAINEANT.)

(From "Hindi Punch," 17th December 1895.)

As we were preparing to leave, in came a requisition calling for a meeting to consider the subject of presenting Mr. Dadabhai Naoroji with an address. This, it seems, was somewhat irregular and there was some discussion, I really don't know about what. What chiefly concerns me to tell and you to know is that the meeting was decided upon, not however without a show of independence from some "crabtrees" who, alas, have, no more than that to boast of. Dr. Machonachie thought the honour too great for a native, howsoever deserving he may be, so long as he remained a native. But as he knew that there were not many to share his opinion, he would, to avoid being singular, bring himself to consent

served themselves, their Queen and their country far from being accorded any reception at all, they are shunned, poor fellows, by their countrymen as bores.

Monday, 11th December.—Extraordinary meeting. Most of our Anglo-Indian friends conspicuous by their kind absence, thanks to which the address to our Grand Old Man was voted unanimously.

ટાઉન હાલની ગઈ કાલની ગંજાવર સભામાં અમારો ૫મી દીપોરદર.

માઈ ડીયર પંચ,

તમારી એવી સેવા યેવા કંઈ મારાથી થાય ખાય નહી. એ શું પીડા. આજે મોટી ઘાતમાંથી ખંચીયા છું. એક તો મેં મારો વીમો ઉતરાવેલો નથી, અને તેમાં વળી તમે મને ઠઠમાર લોકોના વેહેતા રોહમાં અટવાઈ જવા મોકલો, એટલે પછી મારી ગરીબ ખીચારી મીસીસનું શું થાય? દાદાલાઈને ખાતર તમારી સેવામાં હું હાજર થયો; પણ મુંબઈના લોકોને કોઈ પુછે, તે બધા ટાઉન હાલમાં શાના ઉલટી પડ્યા? નહી અંદર પેસવાનો જગા, નહી બેસવાની જગા, કે નહી ઉભા રહેવાની જગા. ને ચંપાચંપી ને ધક્કાધક્કી ને ભચડા કચડી તો કેહેજે જેનું નામ. ઉતર તરફથી ઇસકોર ચાલે, દક્ષીણ તરફથી ઇસકોર ચાલે, પુરવ તરફથી ઇસકોર ચાલે ને સશ્ચીમ તરફથી ખી ચાલે. અને એવાં ઇસકોર ચાલે તયાં મારા જેવા મરકટીયાંના શું આશરા? જાણે હાઈદ્રલીક પ્રેસમાં રૂની ગાંસડી ચંપાતી હોયની તેમ હું તો ચંપાઈને અટવાઈ ગયો. ફક્ત બાકી એટલુંજ રહ્યું કે છાતીમાંનો દમ કુઝીકુઝીસ કરતો કે નીકળી ગયો નહી. અરે સહિબ, શું કહું તમોને કાહણી. જીવતાં માથાંઓના સમુદ્ર એવો બેસબધ રેલતો હતો કે ટાઉન હાલની સીર્લિંગ ઉપરજ ફક્ત તેના ઉછાળા મારવાના બાકી હતા. ઠઠમાર લોકોના તેવા વેહેતા જખરા રોહમાં હું ઘસડાઈ ગયો નથી અને ભારે ભચડાકચડી અને ચાંપાચાંપીના ભાર તળે હું અટવાઈ ગયો નથી, એટલાજ શુકરાના કરજે. બાકી મને તો ચારે બાજુનાં દબાણથી દર મીનીટે ને પળે એમજ લાગે કે આય દમ નીકળી જશે, અને ગરીબ ખીચારી મારી મીસીસને સાંજ પડતાં ઘાસલાં

લાંછને ખેસવું પડશે. પણ શુકરાના દાદારના કે તેણે મારીપર મેહર કીધી.

એવો હું ફફડેલો ચટકેલો હોંદના દાદાને માનપત્રો આપવાના મેલાવડાનો શું રીપોર્ટ ભુસવાના હતો, એવો ખયાલ કદાચ તમને આવશે. પણ નહી, સાહેબ નહી. સેવક બધી આકૃતમાં પણ પંચ પ્રજાની સેવા બળવવાને તથ્યિરજ ઉભેલો છે. ટાઉન હાલ ચીકાર ભરાયો—ઈચ્છે ઈચ્છ જગાપર લોકો ખેડાં, ઉભાં, ટેકીયાં, અઠંગ્યાં; અને ફક્ત સીલ્ડીંગ ઉપરજ લટકવાનું બાકી રહ્યું. કોઈના આશરણ નહીં. પેલા શેઠ આવયા તો ધકાચુકીમાં. એલા ચલેજવ આવયા તો વટાવમાંજ. જ્યાં હજારો લોકો ધસારા કરે ત્યાં શેઠો ને શાહુકારોને મારતેમીયાં ને ચલેજવ બલેજવના શું આશરા રહે? સર દીનશાજ આવયા તો તેવણને મહા મુશકેલીએ પલેટફારમપર ચહડાવયા. ફીરોઝશાહ મેહેતાને માટે જગા કરતાં મીનીટો થઈ, અને વાજા તો વેંગાણા જેટલા ઈંગાણા હોવાથી તેવણ બીચારા ધકાધકીમાં દાડાદાડી કરતાં ને મેનેજ કરતાં અટવાઈ સટવાઈજ ગયા. બધા પલાટફારમપર ચહડીને ધપધપમાં ખપવા જાય. પણ વગ હોય ક્યાં કે ખેસે? તેમાં ખુદ હોંદના દાદા—સલાના “હીરો”—દાખલ થયા તયારે કીયા મજાહ? સીપાઈઓ ને પોલીસ ઇનિસપેક્ટરો લોકોને ધકા મારી એમથી તેમ ને તેમથી એમ ખસાડવા જાય અને કીડી જેટલો મેહેજ વગ કરે! પણ જેમ તેમ દાદા પલાટફારમપર ચહડયા. અને ચહડયા તેવાજ એવો ખરાં દીલનો જનફેશાની ભરયો આવકાર પામયા કે મરહુમ ડીઝરાયલી અને મહાન ગલાડસ્ટનથી તેની ખચીતજ અદખાઈ કરે. ખાસી પાંચથી સાત મીનીટ સુધી લોકોના હુરેએએએ ને તાલીઓના ગગડાટ ને હજારો રૂમાલોના વાવટા હવામાં ઉડતા ચાલુ રહ્યા. અને તે પછી સલાનું કામ ચાલ્યું. ફીરોઝશાહ મેહેતાએ તોપના ગોળા જેવા અવાજથી સલાને ગજવવાનું શુરૂં કીધું. પણ ઠઠમાર લોકોના સચુદ્ધમાં સંભળાત્ર કોણને? વાજાએ ઠઠરા સાથ પ્રેસીડેનસી એસોસીએશન તરફનું માનપત્ર વાંચ્યું; ગોખલે સારવજનીક સલા તરફની પત્રીકા વાંચી; ને લવજ ખેરીસ્ટરે અમદાવાદી ભાઈશાખો તરફની ફેમકુશલતાની કંકોત્રી વાંચી કહાડી. બાદ ઇલાકાનાં બીજા ભાગો તરફનાં માનપત્રો અને શાલ દેશાલા નજર થયાં અને તે પછી ઉઠીયા હોંદનાં દાદા. અને પાછો જોઈએ તમારો.

ખાસી દસ મીનીટ સુધી તેવણુને હજારો લોકોએ ઓલવા દીધા નહી. હુરેના નાદ, ખુશાલીના પોકાર, તાલીની ગરજનામાં હોંદના દાદાને તેઓએ ગોયા કુબાડી નાખ્યા. અને જ્યારે તેઓ ઓલવાને શક્તીવાન થયા ત્યારે શું થયું? દર એક એ વાક્ય ખલાસ થાય નહી કે તાલીના ગગડાટ ચાલેજ. અને એવા ગગડાટ અને ગરજના વચ્ચે જ્યારે દાદાએ પોતાનું ભાષણ પૂરું કરીધું, ત્યારે જે ગરજનાપર ગરજના ચાલી, જે વધાવા પર વધાવા થયા, તે સ્વરગના દેવતાઓથી સાંભળવાને ખુશી થાત. બાદ સર દીનશા માણેકજી પીટીટ જેવા સખીદાતાની સખી ખુલી મેલવાનું સુંદર કામ હસ્તે રમતું પાર પડ્યું, હોંદના દાદા અને બુઝરગ સખીદાતાને સુંદર હાર અને કુલના તુરાથી વધાવી લેવામાં આવ્યા, અને એકવાર ફરીથી હજારો મોહડાં પોતાના હરખનો ઉભરો ખાલી કરી નાખીને ઘરેબારે પધાર્યાં.

ગઈ કાલે ટાઉન હાલમાં શું હતું?

અંગ્રેજ રાજના પ્રતાપની ખલીહારી હતી.

અંગ્રેજ કેળવણી અને અંગ્રેજ છુટાપણાના આશીરવાદનો ઓચિંદ્ર હતો.

હોંદના દાદા ઊપર આખી મુંબઈ અને મુંબઈ ઇલાકાની પ્રસન્નતાના વધાવાપર વધાવા થયા હતા.

મુંબઈની પ્રજા પોતાના ખરા ખેરખાહ ઉપર જનર્ફસાની અને ફીદાગીરી દેખાડવામાં કેવી હલ કરે છે, તેના જવતો ચીતાર નજરે નજરે જોવાનો મળ્યો હતો.

પુણાના રાજેશ્રી દાદા.

(From "Hindi Punch," 24th December 1893.)

હુરીઅંદ-એકે ચાલતા દાદા?

ગોવીંદ-પુવા-દાદાલા બગાયલા!

The
da

ભાસકર-રાનેશ્રી, આપલી સ્વારી કોઠે નીગાલી ?

રા. રા. જાનનાથ-રાનેશ્રી દાદા-ભાઈલા બેઠાયલા !

(From "Sudharak," 11th December 1893.)

The magnificent and spontaneous reception accorded to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P.—we must omit the Hon'ble, since Mr. Acworth has so promptly, though gratuitously, come forward to correct the mistake committed by some of the Town Councillors of Bombay—ought to convince every sceptic that the honourable member truly represents the various sections of the Indian community. He does represent India, and not Kamatchatka as Lord Randolph Churchill would have it, and of the people of India he does not represent the Parsees only as Mr. Chesney attempted to put it, but each and every sect and class as well. The mail steamer did not arrive at the expected hour and allow the programme drawn up by the Reception Committee to be carried out. It, however, gave a signal proof that the demonstration was in no way got up as the number of people who thronged to the Bunder and crowded the thoroughfares to do their duty of honoring their representative was in the evening nearly double of what it was in the morning. There were people of all castes and creeds; the Parsees, Hindus of every denomination from the Guzerathi shet and Deccani Brahmin to the Kunbi mill-hand, and the Mahomedans. It has been stated in some quarters that these last were conspicuous by the very small number of those present; but the hollowness of the statement has been exposed. There were numbers of them, Khojas, Boras and others. The Europeans, of course, were studiously absent. Only two, Messrs. Gostling and Chambers were there. The entire route from the pier to Khetwadi witnessed a regular down pour flowers on the honoured hero, and

the residents in various quarters expressed their feelings of joy and enthusiasm in every way, observing the day as a regular festive time. There were deputations from many of the leading towns of Guzerat and Deccan, and messages of congratulations were received from all parts of the Indian continent. The members of the deputations were introduced to the hon'ble member for India on the following day at the rooms of the Presidency Association, and he gave them at their request an account of his election to the House of Commons and of his reception at St. Stephens. One thing is clear, that the Britisher in his isle is not prejudiced against India, as he is in India itself. His constituents found that he was perfectly well versed in domestic politics and that he would in no way neglect their interests if they sent him in. His zeal for the cause of India proved to be an additional reason for the electors both at Holborn and Central Finsbury to choose him their candidate. The members in the House of Commons, like the people outside, are very desirous to do justice to Indian peoples, if they see their way to it. The Conservatives and Liberals and Radicals—all have the desire, and many of them have given tangible proofs of that. The presence of an Indian in the House has given a new turn to the discussion of Indian questions in the British Parliament, which so long had to be content with the official version only. We have therefore every reason to thank, as we have done, the electors of Central Finsbury for sending our Grand Old Man into the Commons and doing good to the Indian interests. Addresses from various quarters are to be given to Mr. Dadabhai in the current week, when he makes a public speech in reply to them all. The demonstration of the last week, with what is expected on the presentation day, has no parallel in the annals of the British Rule in India, except the occasion of Lord Ripon's farewell. We in Poona shall have an occasion

to mark our sense of gratitude and appreciation to the veteran patriot, for he comes here on the 17th instant, specially at the request of the Poonaites. We have no doubt the Sarvajanic Sabha and the people generally will do their best for the occasion. * *

(From "Sudharak," 18th December 1893.)

The Native population of Poona, without any distinction of class or caste, gave a really miraculous welcome to Mr. Dadabhoy Nowroji, M. P. We say that the reception accorded was miraculous, because nobody could have thought or even dreamt that it would be as it has been beyond the expectations of all. None in this city can call to mind such heartfelt sympathy, such enthusiasm, such readiness to do befitting honour to an honourable guest, as were manifested yesterday. From the Railway Station to the Hirabag Town Hall, the entire route was decorated with arches and bunting and evergreens, and the procession had to make several halts on the way to receive ovations from different personages. Music of all sorts was being discoursed in several places and school girls sang sweet song as the carriages passed by. The scene at Hirabag was equally magnificent. The crowd of spectators was tremendous. It was impossible in the circumstances to hear the speakers from beyond the first few rows before the dais. Messrs. Dorabji, Gokhale, Tilak and Natu spoke in most eloquent terms of the distinguished guest of the evening, whose reply was as lucid as it was touching. He alluded prominently to the new political life that has begun to bind the different sections of the native community into national unity, and urged that the strengthening of this bond and working for the advancement of our common motherland with the requisite self-sacrifice would alone ensure the desired end, viz. the conferment by justice-loving Britain of just and proper privileges

upon her dependency. His reference to the magnanimity of the electors of Deptford, Holborn, and Central Finsbury in accepting Mr. Lal Mohan Ghose and himself as their representatives was received by the immense audience with a deafening applause. The Grand Old Man acknowledged the respect shown him as an expression of gratitude to the British nation. After the Hon'ble Mr. P. M. Metha had spoken a few words in response to the call of the assembly, three cheers were given to her most gracious Majesty the Queen Empress, to the electors and the elected of Central Finsbury and the proceedings terminated. The guest was then conducted to the Hall, where an evening party was given in his honour, and from which the guests witnessed a display of fireworks.

(From "Sudharak," 25th December 1893.)

What does it mean?—The short speech which Mr. Dadabhai Nowroji, M.P. made in reply to the addresses presented to him in the Bombay Town Hall Saturday before last by the Presidency Association, Bombay, the Sarvajanic Sabha, Poona, and deputations from many other places in Deccan and Guzerath, expressed only his gratitude to the people for doing honour to him and through him to his electors at Finsbury, and to the British rule generally. In speaking here the next day, besides emphasizing the sense of gratitude, the Grand Old Man alluded to the new life of political activity to which the nation is slowly but steadily awakening, and instanced the ovation accorded to him by all the classes and creeds in this historic city as an indication of the same. "The lessons," he said, "to be learnt from this is that whatever be our faith, our devotion to our faith, there is a national life beyond a sectarian life, and that we are all really the children of India. We must work together, we must stand foot to foot for the progress

and amelioration of our country, we must remember that we are all simply brethern, children of the same country and must have a fellow-feeling among us, a desire to do good to each other." We are sure that we have learnt this lesson, if not completely, at least a beginning has been made. If our opponents think otherwise, let them open their eyes,—unjaundiced eyes,—and look around them. The spontaneous and magnificent reception which greeted the Parsee Veteran on his landing in Bombay, the unprecedented ovation that met him in Poona, the hearty cheers and exceptional welcome he is accorded all along the line of his route to Lahore, at Ahmedabad, Delhi, and far 'off' places,—the earnest sympathy which awaits Mr. Hume wherever he goes,—what do all these signify? Their genuineness is beyond question. The meeting of people in any locality held for the purposes of petitioning Government in any matters of public interest, the representations of popular associations, the assembly of the nation and the resolutions passed by it from year to year, are always set down as an outcome of wire-pulling, though the allegation is unmerited. Can any one dare say the same of the above? Let the rulers of the land duly recognize the advent of the new life, which has proclaimed its birth so significantly.

(From "Dnyan Prakash," 7th December 1893.)

Last Sunday witnessed a very grand scene in Bombay. The citizens of Bombay did honour to themselves by honouring our friend and benefactor Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. The ovation with which he was received is itself a sufficient proof how much the people of India honour him as their representative in the House of Commons. Bombay is by far the most cosmopolitan city in India—the populace being composed of

innate love of justice and incalculable benevolence of the liberal voters of Central Finsbury. But no one need think us overpresuming if we say that the Congress aided—let it be by ever so little—the honourable member for Central Finsbury. Then again the establishment of the British Committee of the Congress to work on the spot and to do all that may be required to do to spread the knowledge of Indian affairs amongst the English people. The Indian Parliamentary Committee is again the fruit of the efforts of the Congress. A few years ago, stray benevolent members who condescended to talk about India, were obliged to address empty benches, but the same House now has at least twenty or twenty five members who take part in the discussions upon Indian questions and at least one half of the House is present to listen to the discussion. To what is this all due if not to the Indian National Congress? Who dares deny that the right of returning our own elected members to the several legislative councils is not the fruit of the continued efforts of the Congress? And then there is that Parliamentary resolution about holding the Civil Service Examinations here and in England simultaneously. To what is that resolution due if not to our annually gathering together and iterating and reiterating the resolution about the necessity of holding the Civil Service Examinations simultaneously in England and in India? Are all these results not vivid enough to satisfy any sceptic? Are these results not most adequate? We have had only eight sittings of the Congress up to this time, and to have secured so much in so short a time, is certainly most wonderful. The results achieved are certainly invaluable. Those who try to calculate their value in gold are certainly men who are not worthy of being treated with any consideration. Miserable misers they, who want to know whether all the results attained by the Congress were proportionate to the 8 lacs of Rs. spent over the

Congress for the last eight years. To them Mr. Hume gave a very good answer in his speech in response to our address presented at the Hirabag. Lacs! he said, crores would not have been sufficient to achieve the results we have been able to achieve. We ought certainly to be thankful that we have got so much for so little. In this world of struggles those who prove themselves fit, only survive—and if we want to survive, which we do want most heartily, we must struggle with all our might—one and all—caring not how much money we spend or how much strength we are required to sacrifice. It is certainly very foolish to expect gain without a struggle. Easily won successes are like fairy tales in this age of struggles. Woe to the weak one who straggles behind! Those who would come after him, would step on his carcass and pass on. Real advancement cannot be got easily and without a struggle. If you want to succeed you must keep abreast and fight a hard painful battle—you must

Be a hero in the fight

as the great American Poet says. What we have achieved is quite insignificant when compared with what we have yet to achieve. We need therefore not be self-contented. Though we might say that the Congress has attained much taking into consideration the short period of its existence there is certainly no warrant for us to suppose that the measure of its successes is full. Far from it. What it has achieved is only a particle when compared to the vast sea of things that are yet to be achieved. If those who speak with disparagement about the results of the Congress are wrong, equally wrong are those who think that the Congress has had its full measure of success. If we must not be malcontented we must not also be overcontented. A very great obligation rests upon the heads of the educated people in our country to strengthen the hands

of the Congress and thus enable that august body to achieve the great results that are yet so far away from us. We should not rest satisfied with merely the enlargement of the Councils, but we must insist upon a reconstruction of the whole system of Government. In fact, our cry must be for reformation. We must insist upon being given the franchise of returning our own members not only to the several Councils in this country, but to that most august body who rules over the whole of the British empire,—the British Parliament. We must not stop before attaining the privileges given to the British colonies. We must have our local parliaments and must have the privilege of sending our members to the Imperial Parliament.

Let us then be up and doing
 With a heart for any fate ;
 Still achieving, still pursuing,
 Learn to labour and to wait.

THE BOMBAY CORPORATION ADDRESS TO MR. DADABHAI NAOROJI.

(From "Dnyan Prakash," 15th January 1894.)

In the Town Hall at Bombay the Municipal Corporation honoured Mr. Dadabhai Naoroji by presenting him an address. The meeting was a very large one, nearly six or seven hundred gentlemen being present. On the dais were seated the Municipal Commissioners—most of them natives. The European Commissioners were conspicuous by their absence. We do not know why the European members of the Corporation thought it wise to absent themselves at such an occasion. The proposition about presenting Mr. Dadabhai with such an address was carried unanimously, without a single dissentient voice and there-

fore this strange conduct of the European members looks rather very queer. Their own kith and kin in England do not think it at all derogatory to associate with Dadabhai in the House of Commons ; nor did some of them think it any way wrong to send him to the House as their own representative. We therefore really do not understand why Englishmen in India should scrupulously absent themselves from a gathering assembled by their own unanimous voice to do honour to a man who is the glory of his city. The absence of Mr. Acworth was, report says, adversely commented upon. Mr. Acworth is a servant of the Corporation and he ought to have been present on the occasion. But then the promptness with which the Municipal Commissioner came forward to correct the gentlemen, who committed the egregious fault of prefixing the title of "the Honourable" to the name of Mr. Dadabhai Naoroji, itself showed how favourably inclined he was to do honour to Mr. Dadabhai, and we need not feel surprised to see him absenting himself from last Thursday's gathering. There were only 4 or 5 European gentlemen present. However the absence of the European members did not cause a very remarkable gap in the proceedings at all. Every thing went on quite cheerfully and properly. The address presented was very short and sweet. It was read by Dr. Blaney and Mr. Dadabhai replied to it in a voice tremulous with intense feeling. His speech was very terse and short. He alluded to his own days in the Corporation and his work for the good of the public elsewhere. He referred to the establishment of several institutions, Political, Social and Literary, in which he always took a leading part while in Bombay and especially made mention of the honour done to him by the Municipal Corporation at the time of his retirement from the body. He also alluded to the success with which the Corporation had proved to the

world that it was a thoroughly successful self-governing body.

As we said some days ago, the Bombay Municipal Corporation certainly did a very wise and graceful thing in honouring Mr. Dadabhai Naoroji thus by the presentation of an address. If there was any flaw in the whole affair it was not altogether politic and graceful for the European members to absent themselves from Thursday's gathering. Their absence however instead of diminishing the glory of Dadabhai Naoroji, only reflects rather ungraciously upon the absent members and renders the chasm between the Natives and the Europeans rather wider.

THE HON'BLE DADABHAI NAOROJI, M.P. AT BOMBAY.

(From "Mahratta," 10th December 1893.)

The Hon'ble Dadabhai Naoroji, M.P., returned to Bombay on the morning of Sunday last, and the arrangements for his landing and reception had to be postponed till the afternoon owing to the late arrival of the steamer. All classes of people, irrespective of caste, colour or creed, joined in according a cordial and enthusiastic welcome to the Hon'ble Dadabhai Naoroji who has been deservedly looked upon as the Member for India in the British Parliament. Several deputations from the Mofussil were also present to take part in the proceedings, the cordiality and enthusiasm of which were quite unprecedented. So cordial and enthusiastic a reception has been seldom, if ever, witnessed in Bombay or anywhere in India, unless it be the farewell demonstration at Bombay in honour of the Marquis of Ripon in December 1884. We understand that the Municipal Corporation of Bombay

following the example of the great corporations in the United Kingdom, is about to vote an address to the Hon'ble Mr. Dadabhai Naoroji. A special meeting of the Corporation is to be held to-morrow afternoon for the purpose. At the meeting of the Corporation on Thursday last the President after the conclusion of the business referred to the subject. The following extract from the report of the proceedings of the meeting in connection with this subject will give the readers some idea regarding the attitude of the European members of the Corporation :—

“ The President, at the conclusion of the meeting, read a requisition signed by the Hon. Mr. P. M. Mehta and forty-six other members of the Corporation, requesting him to call a special urgent meeting on Monday next for the purpose of adopting an address of welcome to the Hon. Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., on his return to Bombay after his election as a member of Parliament.

Dr. Maconachie : I understand that the proceedings have terminated and the meeting is adjourned.

The President : I simply inform the members present of the requisition and the day and hour to be appointed for the convening of the special meeting.

Dr. Maconachie : Are there any Anglo-Indian signatures ? Have any Government officials signed the requisition ?

The Municipal Commissioner pointed out that it was wrong to address Mr. Dadabhai as the Hon. Mr. Dadabhai. No member of Parliament was entitled to be addressed as such. It was only the sons of peers who were called by that title. A member of Parliament, when he was speaking of another member in the House of Parliament, addressed him as honourable member of a particular borough or county ; but he was not entitled to the prefix of “ honourable ” from the mere fact of his being a member of Parliament.

Owing to the technical requirements of the Act, the President eventually fixed the meeting for Monday next on a requisition signed by members of the Standing Committee, as the holding of a special meeting as asked for by the forty-seven gentlemen referred to above could not be convened within that time, unless on a requisition of urgency from members of the Standing Committee."

It remains to be seen whether the European members of the Corporation abstain from attending the meeting by way of protest or whether they will openly oppose the motion. It is, however, gratifying to note that His Excellency the Governor (Lord Harris) wrote to Mr. Dadabhai Naoroji, welcoming him to Bombay and congratulating him on the cordial and enthusiastic reception which he had received from all classes of people.

MR. DADABHAI NAOROJI AND THE BOMBAY MUNICIPAL ADDRESS.

(From "Mahratta," 17th December 1893.)

In voting an address to this honorable gentleman the Bombay Municipality has done an act which must redound to its everlasting credit. Though there was a sort of a party move against the motion, and some even went to the length of objecting to the use of the word "hon'ble," on the whole the good sense of the "City fathers" prevailed and the address was voted without a dissentient voice. One remarkable feature, however, of the discussion was the speech of Mr. Roughton who so cleverly brought out in bold relief the real reasons why our Grand Old Man so richly deserved an address from the Municipality of his native place. To say nothing of the peculiar British institution of according the "freedom of a

town" to an eminent individual, Mr. Roughton in supporting Mr. Mehta's motion pertinently observed:—"It seemed to him that politics did not enter into the question (of address) at all, for when a man had by his own pluck, perseverance, and energy forced his way into the highest and most august assembly which existed in the world he had reflected honour and credit not only upon himself but also upon the city which gave him birth. That was the consideration which they ought to bear in mind when they voted upon the matter." Here let the reader remember that Mr. Roughton is a staunch Conservative and *could look* upon a Liberal's success at the British General Elections as an act richly deserving of the highest honour in the gift of the first presidential township. Now look at this broad and sympathetic view of a European Conservative and also at some of the native councillors who are said to have either withheld their votes or absented themselves at the time of voting. Be that as it may, the vote of address was passed and by this time it is lodged with Mr. Dadabhai in a silver casket. In addition to the above address several others from the Mofussil were presented to the Hon'ble gentleman, an honor not yet given to any native or European except Lord Ripon. It was to the latter alone that an enthusiastic reception like one given to Mr. Dadabhai was accorded—a circumstance which must broadly point out the fact that what Lord Ripon could from his high official position do for this country, a mere son of India, "a black man," not blessed with any lofty position, was able to do by his sheer perseverance and force of character. Under the circumstances what else but jealousy could encourage certain people to negative, if possible, an address to Mr. Dadabhai. But all is well that ends well, and both Bombay and the Mofussil must be congratulated on the sound sense of duty they have

shown to an eminent countryman of ours. As the second presidential city Poona and its people have prepared a still grander reception for the Hon'ble gentleman. The programme will be found published elsewhere ; by 3 o'clock P. M. to-day the Hon'ble gentleman accompanied by the Hon'ble Mehta and Javerilal will alight at the railway platform whence after a cordial shaking of hands and formal introduction, he will proceed to the local Town Hall by the appointed route the Municipal address being given on the way. Altogether the arrangements made are splendid and we are glad that Poona is thus trying hard to do its duty.

(From "Mahratta," 24th December 1893.)

The event of the week so far as Poona is concerned has been the never—to-be-forgotten visit of Mr. Dadabhai Naoroji, the first Indian Member of Parliament, to this historic city. How thorough the arrangements were, how hearty and enthusiastic the welcome was, and how genuinely and completely popular the whole demonstration ultimately proved to be, can be fully realized only by those who have personally witnessed the scene, the scene as it presented itself from the station platform to the Hirabag Town Hall. With so many indications of joy and festivity, so many signs of a holiday appearance, old fashioned and new fashioned, so many arches and buntings and all the other devices to show that the popular heart was beating in unison with that of the Reception Committee, it is no wonder that the actual reception far exceeded even the most sanguine expectations of us all. For Poona, such a splendid and universal reception has been quite unprecedented in the past, and it will certainly be a very long time before it witnesses another of its kind, if it ever does. It has been the

marvel of marvels, a veritable miracle ; and it has been rightly remarked that on that day the whole of Poona was out in the streets that marked the route of the procession from one end to the other.

Now, what has been the secret of this unexpected success ? We believe various causes must have contributed to bring about this unique result. In the first instance, the example of Bombay only a fortnight before must have had to do something with the largeness of the scale on which preparations for the historical event were conceived and carried out by the Committee. It must have been naturally thought that unless Poona did something even faintly approaching what Bombay had done, she would have to hang her head down in very shame. The zeal and earnestness of the gentlemen who were entrusted with the execution of the plan, and especially of one of them, though some of his colleagues were scarcely behind him in their exertions, must have also contributed not a little. The fame of the gentleman who was to be the guest of the city, with the unique distinction which he had achieved in being the first Native M. P., the fact that he belonged to this Presidency above all, and that he was an Indian, all these circumstances strongly appealed to the hearts of the populace, and inspired them with an ardent desire to do what they can to eke out the efforts of the Reception Committee. The circumstance that the day chosen happened to be Sunday had not a little to do with the marvellousness of the scene.

Whatever the cause or causes, however, the fact remains that Poona did her duty right royally on the eventful occasion. The two notable circumstances attendant upon the scene were that the reception was thoroughly representative of all castes and creeds, of all races and religions, save the European, and that the crowds in the streets and at the public meeting

were thoroughly demonstrative. Only a few days ago we had occasion to regret that we have not yet learned to be fully demonstrative, but last Sunday's proceedings have happily done not a little to dispel our fears on that score. We are now persuaded to believe that if the occasion happens to be a suitable one, our people are capable of not only being touched and moved, but also of expressing their feelings. It is this expression of the inner feelings and sentiments, and the evidence that they were roused to a very high pitch, which has been very gratifying to the heart of every well-wisher of his country, as it is a very encouraging sign of the times. As the Hon. Mr. Metha appositely remarked on the occasion, if there be anybody who was sceptical of the possession of political genius on the part of the people, he had only to witness the unique scene in Bombay, and the still more unique spectacle in Poona on the occasion of Mr. Dadabhai's reception.

Last Sunday's demonstration gives reason to hope that we have begun to give up our usual apathy and listlessness, and that the seed of self-sacrifice and co-operation in a public cause and for a public object, has begun to take its roots in the heart of at least some of us. The younger generation of educated people upon whom unfortunately the older one, or at least a portion of it, looks with very suspecting eyes, has begun to show that whatever the apparent roughness on the surface of their character, the inner part is all right, is sound and steady. We hope we shall continue to receive confirmatory evidence of this happy tendency which has become so conspicuous on the present occasion, which has proved beyond the shadow of a doubt that if the educated portion of the community shows by its word and deed that it is sincere and enthusiastic in doing a certain thing, the populace at large is by no means slow to follow it. What is only

wanted is honesty of purpose, arduousness of effort, and propriety of object. If these are combined, the masses are ready to follow their leaders; and if Mr. Dadabhai's historical visit to this historic town serves to inculcate this all important lesson upon the hearts of all of us, it will have amply served its purpose.

We are sorry to find that a Native Paper of Bombay styles the Town Hall Meeting, held in honour of Mr. Dadabhai Nowroji, more rowdy than respectable. From the way the writer puts the matter, it is apparent that he has totally misconceived the object of such popular demonstrations. The chief burden of his complaint is that the speeches of such speakers as the Hon. Mr. Mehta, who is justly credited with a stentorian voice, were not audible beyond a few feet from the platform. He also opines that they manage these things better in England. If the writer has based this opinion on his personal experience, then we are tempted to imagine that the public meetings in England he alludes to, must have been convened with an entirely different object, or if with a similar object, than the guest of the day must have been a much smaller man than the Grand Old Man of India, the first Native Member of Parliament, receiving a welcome home for the first time after his unique triumph over tremendous difficulties, racial and other. If the writer in the Bombay paper had remembered all these peculiar circumstances, we believe, he would not have applied that silly epithet to the memorable meeting of Saturday week.

* *
*

But from the next paragraph that he has scribbled, it is quite evident that he has been one of those who are not very much pleased with the honest efforts of his countrymen to do honour to one of themselves in as hearty a manner as they can. He objects to some of the address-

es on the curious ground that the representatives of those towns whence they were brought, had combined private business with public duty. What an offence, indeed! At that rate even Mr. Dadabhai Nawroji would fall under the displeasure of the writer in question. His long residence in England, too, has been with a two-fold object, public and private. He has been all along not only an Indian publicist of great fame and name, but also a respectable man of business. It is a very sorry spectacle, indeed, that a newspaper that ought to encourage in his countrymen these signs of new birth as it were, should fall foul of them for the most imaginary and fanciful short-comings, for literally less than nothing. It is not only perfectly correct to combine private with public business, but there is no likelihood of the sense of public duty becoming permanent amongst us unless the two are made perfectly consistent with each other.

A NEW AWAKENING.

(From "*Ma'ratta*," 24th December 1896.)

The last fortnight may be described as a season of festivities and public rejoicings; but these festivities essentially differed from any that had hitherto taken place in India. From one end of the country to the other, people rose as one man to welcome their Parliamentary representative, Mr. Dadabhai Nowroji, M. P., the elected Member for Central Finsbury, but the universally acknowledged Member for *India*. This was the first time that Mr. Dadabhai Nowroji returned to the land of his birth after his election to Parliament, and it was but natural that his countrymen should be anxious to testify to him personally their gratefulness for his great services. Those who in old days knew and conversed with him as one moving and working amongst

themselves were eager to meet the familiar face of a dear old friend and co-worker, while the populace was most anxious to have a look at the "black man" who had become the Maharanee's Councillor. The scene at the Bunder and in the streets of Bombay on the 3rd Instant was memorable; but the spectacle presented in Poona and other place wherever Mr. Dadabhai went was if possible still more remarkable. The Parsees who form so large and prominent a portion of the Bombay society might be expected to give a grand and hearty reception to their co-religionist, but who could have dreamt a few years back that the Hindus, the Mahomedans and other communities of the mofussil would also join with equal if not with greater heartiness in recognizing the services of a comparative stranger like Mr. Dadabhai Nowroji? And yet the fact can now no longer be denied by the most prejudiced Anglo-Indian; and even a Chesney or a Maclean will find it difficult in future to forget that Mr. Dadabhai Nowroji is the real representative of the whole of India. The high and the low, the old and the young, in fact, all classes, communities and denominations have been as it were vieing with one another, during the last 20 days, as to who would be the foremost and the loudest in honouring Mr. Nowroji for his invaluable services to the country. The seemingly impassable gulf, that divided community from community and race from race, has been bridged over, as if by one touch of a magic wand. Sectional jealousies and parochial differences have vanished in a moment like mist, before the bright ray of a newly awakening sense of a nationality. And the heart of the whole nation from the Indus to the Irravadi, and Kashmir to Comorin is at present throbbing in unison with a universal delight at the advent of a new era, intermingled with a feeling of admiration for the hero of the hour. The great event, with which Mr. Dadabhai's name will for ever be indissolubly connected is the beginning of a

future, hiding in its womb the destinies of this poor long oppressed country. Harrassed by successive inroads of foreign invaders and demoralized by constant internecine hostilities, there seemed no prospect that the Indian people will ever rise from the slough of poverty and subordination into which they have sunk, and take their rank as one of the nations of the world. The tempest tossed vessel has however found at last a safe harbour in the shape of *Pax Britannica* where she can repair her ruins and fit herself up for a further voyage of prosperity. The institution of the National Congress created a glimmer of hope and yet it was like groping in faint light; when even the foremost leaders of the country could not scan their path even a short distance before them. The entrance of Mr. Nowroji into the British Parliament however changed the whole aspect of things at once. It not only paved the way for a persistent and successful agitation at the very fountain-head of legislation, but it also made the road clearer to other workers in this country. The people here have not only realized that the method of constitutional agitation was the true and the only remedy for their grievances; but they now know definitely what this constitutional agitation means, and how it is to be carried on successfully. Mr. Dadabhai has thus become a long expected guide in strange regions, a Columbus, as it were, of future political activities of this country; and it is no wonder therefore that quite a romantic interest attaches to his personality in the eyes of his countrymen. It is not of course meant that all those, educated and uneducated, who have been doing honour to the first Indian of the time for the last fortnight, are conscious of the full significance of his election; but there is not the slightest doubt that even the masses have a sort of vague unconscious knowledge that the event which they were celebrating will be fruitful of incalculable good to the country. It must have been some

such feeling, that attracted thousands of people to see him and ensured a hearty and enthusiastic reception wherever he went. The reception, given to him in Bombay and Poona were such as will never be forgotten by those who witnessed them. Everywhere his progress resembled the triumphal march of the ancient Roman Generals. Mr. Nowroji left his mother-country for a campaign, and return after several years, having achieved a great victory. It is a political victory, no doubt, but it is much more important than the battles of Cæsar, in as much it aimed at the good of a nation, and not the glorification of an individual, and is not stained by the blood of thousands of enemies. Mr. Nowroji's triumphal march was not disgraced by captives bound to his chariot, nor by gaugs of the wounded following in his wake it was a precursor of peace and good will between two nations, bring prosperity to India and honour to England. Whatever therefore be individual opinions about his personal merits or his preachings, it was nothing but right and proper that all should have joined in hailing him as the true benefactor of his country.

But this remarkable manifestation of a united feeling is not simply a matter for glorifying and congratulations; it is also full of important lessons to the would-be patriot and the ambitious leader of his countrymen. As we said above, Mr. Nowroji has pointed out the way of constitutional agitation. The whole public career of Mr. Dalabhai whether here or in England may be summed up in the one word *constitutional*. It is no exaggeration to say that throughout his life he has never transgressed the bounds of law or moderation. In the most heated debates in the Bombay Corporation, as well in the stormiest election—meetings in England he kept himself thoroughly cool and sober; while even his bitterest enemies he treated with a courtesy and impartiality that made a great impression. Possessed with the invincible weapon of logic he has conquered ignorance and

racial prejudice ; while his winning manners always disarmed blind opposition. His sincerity and good nature have always won the hearts of his opponents, where his arguments have failed to carry conviction to their minds. Is not such a career a worthy model which every aspiring politician in India ought to follow ? We must remember that the days of lawlessness and anarchy are gone ; and the age of law is approaching. The triumphs of the future will be achieved not on the battle-field, but on the floor of legislative assemblies ; and the only weapons permissible will be reason and justice. Fortunately we have both these on our side, and the career of Mr. Dadabhai tells us that we are bound to succeed in the end.

There is another lesson which may be usefully learnt from the life of Mr. Dadabhai, and which the rising generation of India will do well to lay to their hearts. There is no doubt that the demonstrations in honour of Mr. Nowroji are chiefly owing to his success in Parliamentary elections ; but it may be asked, and not quite unreasonably, whether any other man in his place could have evoked the same amount of enthusiasm towards himself as Mr. Dadabhai has done. Comparisons are invidious, but they are often useful ; and we owe it to Mr. Nowroji to say that it was the most fortunate thing for India that he was the first Indian to achieve this victory. There is nothing in his public or his private life which can mar, in the slightest degree, the completeness of his triumph. His has been a life of silent work and undaunted perseverance in the service of his country ; while his character has been such as the most unscrupulous caviller cannot attack. Born in poverty, he has survived most trying temptations, and has never allowed himself to be led astray from the straight path of duty by any personal considerations. How many of our leading men, we ask will come up to this standard ? Of how many persons can it be said, as

of Mr. Dadabhai, that there is nothing to hide or palliate in any side of their character? The confidence and respect which Mr. Dadabhai has won of his countrymen are no doubt due to his political services, but it must not be forgotten that they are also in a very great measure due to the purity of his private character. Our leaders ought to remember that the generality of people are not simply influenced by what you do, but they also look to what you are. The act is so intricably mixed with the man that the average mind can never separate them, but on the contrary constantly interprets the former in the light of the latter. Every Indian youth, therefore, before he enters public life, must thoroughly convince himself that a moral character is the foundation of all other activities, and he can never compensate the want of the first by any amount of the last. If Mr. Dadabhai's life serves to impress this truth on the minds of the rising generation we can confidently say that he will have amply fulfilled his mission.

MR. DADABHAI NAOROJI AT BOMBAY.

(From "Bengalee," 9th December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji landed at Bombay on Sunday last, and we may well congratulate our countrymen of the Western Presidency on the splendid reception which they accorded him. The honour done to him was no more than what was due to the Grand Old Man. Nevertheless we are grateful to Bombay for organizing so successful a reception, in token of its gratitude to the member of India. It is no exaggeration to say that all India was represented at the reception, and that it embodied the sentiments of the educated community throughout this vast continent. The British Indian Association had sent a telegram greeting Mr.

Naoroji. A similar telegram was sent by Mr. W. C. Bonnerjee, the president of the Calcutta Congress Committee, on behalf of the Indian Association, the Berhampur Association, the Rajshaye Association, the Faridpur Peoples' Association, the Barisal Peoples' Association and the Standing Congress Committee at Hugli. No man deserved the honor better than Mr. Naoroji. His election as a member of Parliament was but the crowning triumph of a life of great and distinguished services to his country. The persistency with which he fought for a seat in Parliament is the persistency with which he promoted all objects connected with the good of the country. With the late Mr. Furdunji, the Tribune of the people, as he was called by his fellow citizens in Bombay, he fought for Simultaneous Examinations, when most of the public men of to-day were in their cradles. He continued the good fight through good report and through evil report. Never for once did he relax his efforts in this direction. When the Congress took up the question of representative government, and put it in the fore front of its programme. Mr. Naoroji insisted that the Civil Service question should be one of the chief planks in the Congress platform; and now to him belongs the consolation of witnessing, if not the actual triumph, at any rate, the possible triumph, within measurable distance of time, of the reform to which he had dedicated the energies of a life-time. It is therefore with real pleasure that we read the following telegram, giving the details of the reception accorded to Mr. Naoroji by his native city :—

“ Mr. Dadabhai Naoroji this afternoon received a welcome which could not fail to be intensely gratifying to him. All castes and creeds had been invited and informed that “ the people of this city should receive him with all the enthusiasm of which they are capable, and should show that they are proud of this best and

greatest of our public men, who has advocated the cause of the Indian people with an earnestness and a devotion to duty which entitle him to their most heartfelt gratitude. "Let the people of Bombay rise," the announcement continued, "equal to the occasion, and give the most cordial welcome to India's representative in Parliament, and its Grand Old Man." This the native population did, and subscribed liberally to the funds of the Reception Committee. The bunder and streets *en route* to Mr. Dadabhai's house were gorgeously decked with flags, buntings, evergreens, and streamers bearing expressions of welcome. As it was expected that the mail would arrive last night, the Reception Committee arranged for a formal landing early this morning, and at day-break large crowds of people of all castes and creeds gathered at the bunder and along the line of route. Procession of mill-hands, with bands and banners, marched down, ready to join in welcoming Mr Dadabhai, but the mail not being sighted till nine o'clock, the reception had to be postponed till four this afternoon, when a deputation, having gone on board, escorted him by a procession of boats to the shore, where school-girls sang songs, and addresses of welcome were read. Then Mr. Dadabhai was escorted home. Telegrams conveying messages of welcome were received from the British Indian Association and the Indian Association, Calcutta, the Standing Congress Committees of Allahabad, Madras, and twenty other centres, and from Sirdar Dyal Singh, of Lahore, and others."

The reception, acceptable, no doubt, as it was to Mr. Naoroji, would be a poor performance, if we do not do our best to secure the success of the reform, for which Mr. Naoroji has fought so hard. Up till now, 44 petitions have been presented to Parliament, in favour of Simultaneous Examinations containing 22,000 signatures. We ought at least to get a million signatures in

favour of this reform. When we do that, we shall have done adequate honour to Mr. Nowroji.

(From "Bengalee," 16th December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji was formerly welcomed at a meeting of the Bombay Presidency Association. In the course of his reply, he said "his candidature showed Liberal voters that the reason of his representing them was to enlighten Members of Parliament on Indian questions. Liberal voters also became aware of the reasons, as his friend Lal Mohun Ghose was put forward as a Liberal candidate for Deptford long before him. English voters acknowledge the necessity of an Indian representative in the British Parliament; they even acknowledged that it was quite unjust that India should not be represented in Parliament by one of its own people. He showed them the rights the people of India had on the English people. They listened to his arguments attentively, and thus he was encouraged and allowed to hope to succeed. He would have waited for the next six years, and tried again, had he not succeeded in obtaining a seat at the last election. He had to contend against great difficulties, he had to go from one place to another for the purpose of obtaining votes, and where he had no hope of obtaining a vote, he put the cause of India before them. He assured voters that he was able to speak English well, and that he had resided in England for the last thirty years, and had carried on his business there, and was able to grasp English political questions. When voters were thus convinced, they favoured him with their votes."

In the course of his reply Mr. Naoroji observed that "Mr. Gladstone, in welcoming him, said that his earnest desire other was to see India represented by

many members in the House." Having regard to the important services which Mr. Dadabhai has rendered in the short time that he has been a Member of Parliament, it seems to us to be very necessary for the advancement of Indian interests to bring about a fuller representation of India in the House, by securing the return of a few more Indian gentlemen. But this means money; and our experience in this direction, we must say, has not been very encouraging.

THE BOMBAY MUNICIPAL ADDRESS TO MR. DADABHAI NAOROJI.

(From "*Madras Standard*," 12th January 1894.)

The Bombay Corporation has adopted a draft address to be presented to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. Even Sir Syed Ahmed of Alighar could not forego the pleasure of according a hearty welcome to the first Indian Member of Parliament. It is unfortunate in the extreme that Mr. Dadabhai is precluded from visiting our city. But we think if Mr. Dadabhai is not able to come here, we ought to send a deputation to meet him at Bombay prior to his departure. People may agree or disagree with Mr. Naoroji's views on Indian political questions; but there cannot be two opinions as to his ability, honesty, pluck and perseverance, and we are glad to note that even our Anglo-Indian contemporaries have—with some exceptions, of course—welcomed him heartily to this country.

MR. DADABHAI NAOROJI'S RECEPTION IN BOMBAY.

(From "*Hindu*," 5th December 1893.)

Never do those Anglo-Indian friends of ours who

are anxious to stifle our advance do a more foolish thing than when they use ridicule and false prophecy as the best means of effecting their object. For, every time this is done, the leading men of the people have their sense of self-respect roused; they exert themselves with refreshed energy and the cause receives a new stimulus which takes it a long way. If they had kept quiet about Mr. Hume, perhaps Madras would have had a less exciting time of it last week; and because they heaped ridicule on the British Committee for its want of funds, funds are beginning to pour in, and before Mr. Hume returns to Madras on the 12th, a good proportion of the contribution which this city is under a binding to make, will be found and handed over to Mr. Hume. The folly of our Anglo-Indians is further exemplified by the immense granduer of the ovation Mr. Dadabhai Naoroji has received in Bombay, and which, we have no doubt, he will receive wherever he may go in India. Sir George Chesney thought he was crushing this Grand Old Man of India when he made that extremely foolish speech in the House of Commons. He said, with greater coarseness of manner than historical insight that as a Parsi Mr. Dadabhai was as much an alien to the Indian people as Englishmen themselves, and that several members of the House of Commons, including himself, had a better knowledge of the people than the honourable Member for Central Finsbury. To this and the quantity of other astonishingly foolish observations he made, a telling answer was made by Mr. Schwann, the Member for Manchester. Mr. Norton reminded the immense audience he was addressing on Saturday of this memorable answer, and perhaps it will be appropriate to quote here Mr. Schwann's words. "I am afraid," he said, "I cannot compliment the honourable gentleman who sits opposite on the way in which

he referred to the Hon. Member for Finsbury. He taunted him with being a Parsi, and therefore not able to feel a true interest in the sufferings of the people, and suggested he was not really representative of the people. I am about to put a challenge to the Hon. Member. There is no doubt when he returned to England that he was well received, but I am not certain whether the Mayor of Dover presented him with an address. But I would ask him to keep his attention on Calcutta when the Hon. Member for Finsbury pays a visit to Calcutta. He will see that he is received with the acclamations and effusions of the people, and I think you can calculate by the feeling expressed whether he is in sympathy with the native." Let Sir George Chesney or any of the Anglo-Indian officials who so untiringly boast of their intimacy with the people and their sincere solicitude for their well-being, try to stir among them a demonstration of gratitude and regard similar to what Madras last week and Bombay on Sunday witnessed; they will then be surprisingly disillusioned as to their boasted right to represent us better than men of our own choice, trusted and loved by us, and esteemed to be of us and for us. Necessarily Mr. HUME and DADABHAI NOWROJI are known more to the educated classes and to the people of the towns than to the uneducated population of villages. But if our critics would make too much capital out of this, we can tell them that it would not at all be difficult to march thousands of the uneducated class of the ryots and artizans to magnify the effect of our demonstrations. It is simply ridiculous for Anglo-Indians to pretend that they know the people better and possessed their confidence to a greater extent than their own educated representatives. Their pretence would not hold water for a second if they were not the ascendant caste in this country accustomed

to constant flattery of themselves and to credulous trust in what they say on the part of people in England. The days of Anglo-Indian ascendancy are passing and the greater the absurd pretence they set up the more crushing will be the evidence produced to demonstrate its utter hollowness. Before Mr. DADABHAI NOWROJI leaves India, he will receive in numerous places ovations which will perplex Anglo-Indians and proofs of public trust and esteem which will hopelessly confound his revilers and the enemies of our just and righteous cause.

MR. DADABHAI NAOROJI'S VISIT TO MADRAS.

(*From "Hindu," 21st December 1893.*)

It is settled positively that Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. is to visit Madras after the Congress sittings at Lahore. The date of his visit has not yet been fixed. The programme will be arranged at Lahore, probably in consultation with the Madras delegates. At all events we may expect the Grand Old Man of India in Madras by the second week of January. We have no doubt that he will be accorded a reception not less enthusiastic than any that we have witnessed anywhere in this country. A number of addresses by all existing public bodies in the Presidency will, we hope, be presented to him on his arrival here. The Bombay Municipal Corporation has set the example in this respect; and every Municipality in this Presidency should follow suit. There is, however, very little time to be lost, and we urge our countrymen in all parts of the Presidency to be prepared in time to do fitting honor to one of the noblest sons of India; and thus demonstrate to the British public that the Member for India commands the confidence and res-

pect of all classes and creeds that inhabit this vast country.

MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.—
THE PRIDE OF INDIA AND ENGLAND.

(From "*Hindu*," 25th December 1893.)

No Governor or Viceroy ever received in Bombay a reception as hearty and as magnificent as the one which her citizens accorded to Mr. Dadabhai Nowroji. Bombay, Poona and all other cities in the Province rose as one man to cordially welcome the first Indian member of the British Parliament. The scene which Bombay presented on the occasion is as unique as is the position which the illustrious Indian patriot has acquired by his indomitable courage, perseverance and political sagacity. From the lowest and humblest inhabitant to His Excellency the Governor, the representative of Her Majesty, and foremost citizen of the Presidency, all people vied with one another in showing in the most graceful manner they could the high esteem in which they held Mr. Dadabhai Nowroji. And Mr. Dadabhai was indeed much affected by the manifestations of good will which met him on all sides: "Yes, I have received a welcome at the gate of India," he said "beyond all the dreams of my dreams." Hindus, Mahomedans, Parsees, Christians and Jews, officials and non-officials, and all classes, creeds and professions, mixed "together with heart and soul." The most admirable trait in Mr. Dadabhai's character is his simplicity. "I now beg of you to allow me to wish with you," he said, to the "numerous and weighty deputations" that presented him with their congratulations "to put aside my personality which fortunately has been the instrument which has shaped the events over which you rejoice. Let me join you

with all heart and soul, as an Indian, in the present joy of the country that an Indian has found his way in the great Parliament of Great Britain and Ireland; aye of that Greater Britain of which we are all proud to be citizens." A finer, a more honourable and a more poetic sentiment, it is hard to find in the whole volume of India or English political literature of the present day. Mr. Dadabhai is an embodiment of the progressive principal of Indian politics and of all that is most praiseworthy in it. "I am the product of British education and rule," he proclaimed with pardonable pride. British rule is the divinity which he adores, and his self-gratification was but the prelude to the glorification of the British supremacy in the East. "If I am honoured," he exclaimed, the "British name is honoured still more." It is impossible to express in a shorter and more intelligible form, the unfathomable depth of loyalty to the British Crown which has all along characterised this great leader of the Indian peoples, and our Anglo-Indian critics, if they rightly understand Mr. Dadabhai Nowroji, could easily comprehend how political privileges and the sense of satisfaction which they create, are more enduring bonds of international good will and amity than the awe and fear which mere might and conquest inspire in the minds of a subject race. The key note of Mr. Dadabhai's speech was that the memorable rejoicings of which he was the central figure were the result of the victory of British Indian citizenship. It is only under British rule that such political equality is attainable. It is only the association with the British Parliament that makes such an eventful occasion possible, and it is the Queen's language and the training he had received in its literature and science that has enabled him to win this distinction. It is above all a British constituency whose suffrages have bestowed on India the honor for which she is so grateful. "Such events

of a great people, free to give expression in words and deeds to the innermost feelings of their hearts" Mr. Dadabhai continued "are only possible when the instinct and love of freedom of the British heart prompts that their fellow-citizens in other parts of the British Empire shall enjoy the same measure as themselves. These events are a triumph and proof of the beneficent side of British rule." Such sentiments are worthy of the historic occasion on which they were uttered. They embody the genuine feelings of the whole educated Indian public. They are worthy of a friendly response from our Anglo-Indian fellow-subjects in all parts of India, and we have, no doubt, that the response will neither be tardy nor half-hearted from the fair-minded Britons that sojourn in the East. For a moment, Mr. Dadabhai Naoroji ignored all racial prepossessions, all party feeling, all controversial questions. He enlarged on the bright side of British rule, and the philanthropy of English women who fought his cause as that of their own and paid a well-merited tribute to the greatness and benevolence of great Britain.

THE ARRIVAL OF MR. DADABHAI NAOROJI, M.P.

(From "*Hindu*" 26th December 1893.)

Yesterday at an informal meeting held at the Cosmopolitan Club, Madras, a very influential Committee was formed with the Hon. V. Bashyam Iyengar as one of the Secretaries to arrange for the fitting reception of Mr. Dadabhai. We hope all the Districts will convene meetings without delay and elect delegates to wait in deputation in Madras to accord

a hearty welcome to our distinguished countryman. Every Municipality ought to vote an address of welcome. When Bombay and Poona have taken the lead in the matter, and when the Municipalities of those two towns unanimously resolved to present Mr. Dadabhai with addresses, there is no reason at all why the Municipalities in our Presidency should hesitate to follow the example. The name of Delhi is full of historical interest and no one that sees the town could escape the reflection that it has borne the burden of thousands of years of imperial glory and decay. And such is the change that has come over the land that the Delhi of the Pandavas and the Mahomedans through its Municipal Council thought it fit to welcome Mr. Dadabhai, as if to recall the memories of ancient warriors who entered the gates of Delhi in pomp and splendour, far different from those attending the intellectual victory of modern times. In the second week of January Mr. Dadabhai is sure to be in Madras ; and it behoves all our countrymen to give him a most enthusiastic and an unanimous welcome. The Municipal Councils in Madras are ahead of those in other parts of India. And we have faith in the public spirit of the Municipal members, and we hope that they will, as representatives of local self-government, muster strong to honor one who has laboured all his life to secure political privileges for them. Mr. Dadabhai is a Member of Parliament. He is our chosen Representative and by honoring him we are honoring ourselves. Neither apathy nor indifference, so fatal to all success, should be suffered to stand between us and the reception to Mr. Dadabhai. Unions, Taluq Boards, Municipalities, Associations, Reading Rooms and all public bodies should vote addresses and send delegates to Madras.

MR. DADABHAI'S VISIT TO MADRAS ABANDONED.

(From "Hindu," 28th December 1893.)

We are very sorry to announce to the public that Mr. Dadabhai is unable to go to Madras in the beginning of January as originally arranged. Yesterday evening we received the following telegram from Lahore. "Unexpected circumstances have arisen rendering Mr. Dadabhai Naoroji's visit to Madras impossible." The disappointment was indeed great, and we telegraphed again yesterday evening. To-day noon we received the following reply : "No. Dadabhai cannot come." Probably the position of the Liberal Party at Home, and the rumoured impending dissolution of Parliament make the presence of Mr. Dadabhai in England absolutely essential and therefore he has to proceed to England forthwith. This announcement will cause regret to our countrymen in this Presidency, but the exigencies of public life have always to be respected and we must therefore forego the pleasure of welcoming Mr. Dadabhai in our midst.

MR. DADABHAI'S POSTPONED VISIT TO MADRAS.

(From "Hindu," 29th December 1893.)

The announcement which we made yesterday that Mr. Dadabhai Naoroji will not be able to pay Madras his promised visit would have caused considerable disappointment to our readers. Arrangements were being made for his reception by an influential Committee appointed at a preliminary meeting held at the Cosmopolitan Club. A large sum of money has been

subscribed. Many Mofussil towns and associations have already been moving in the matter, and had it been possible for Mr. Naoroji to take Madras on his way, nothing would have given Madras and the districts more genuine satisfaction. It is not so much for the sake of Mr. Dadabhai as for our own sakes that we ought to regret the necessity which has made his visit to us impossible for the present. Peace, unity, and a most remarkable forgetting of old animosities and new differences of opinion have preceded the visit of the Member for Central Finsbury and India wherever he went. Even Mahomedans have thrown off some portion of their sullen exclusiveness and joined in the general rejoicing which greeted the entrance of Mr. Naoroji into every important or unimportant town. Madras, we have not the slightest doubt, would have proved herself equal to the occasion, and not only that, would have benefitted by his inspiring presence. It is a matter for very great regret that we have to forego the pleasure of seeing the first Indian Member for India among us in flesh and blood as we expected to do in a few days. We do not know what the urgent circumstances are which have so thoroughly and rapidly unsettled Mr. Naoroji's arrangements. Mr. Naoroji's time, of course, is at present at the disposal of the Liberal Party which is in power. At the beginning of the present session of Parliament it was generally supposed that business of a non-contentious nature alone would be transacted, and although the important measures brought forward by Her Majesty's Government are based on principles to which both parties are agreed, still the opposition, judging from the reports in the *Times*, seems inclined to carry matters to unpleasant extremes. Mr. Gladstone is resolved on carrying out part at least of the Newcastle programme in the present session. We re-

joice to read in the *Times*, that the extraordinary energy and endurance which Mr. Gladstone exhibits at the close of his eighty-fourth year are not possessed in equal measure by his younger colleagues in the House of Commons. The same journal complains that Mr. Gladstone does not see that all Members are not as young as he feels himself to be, and that it does not occur to him that cruelly severe pressure is put upon the officials of the House of Commons, who have now been tied to their posts, with the exception of a brief holiday in October, since January 31st last. The *Times* does not deny that, under certain circumstances, it would be justifiable for Government to resort to the expedient of prolonging the session until some momentous issue has been decided. Whether any issue is a momentous issue or not, is a matter of opinion, and it was evident, when the mail left, that the present session must be prolonged far into the new year. We believe that it is something connected with his Parliamentary duties in England that makes it impossible for Mr. Naoroji to give us the pleasure of his visit. We must, however, bear in mind that he is Member for India only by the sufferance of a British Constituency. Mr. Dadabhai himself seems to feel this. In that thoroughly practical address which he delivered on Wednesday last at the Lahore Congress, Mr. Dadabhai dwelt forcibly on the necessity of direct Indian representation in Parliament. "Central Finsbury has been generous to us, other Constituencies may also extend to us such generous consideration and help, but it is not fair that we should be left to depend upon the generosity of English Constituencies. Under present circumstances, we have a right to have direct representation. I hope the time is not very distant when we may successfully appeal to Parliament to grant us the true status of British political citizenship." As at present, Mr. Naoroji is Member for

Central Finsbury first and for India afterwards. And hence he will have to occasionally overlook Indian claims in favour of those of British politics. We trust, however, to have Mr. Dadabhai once again among us next winter, and the thwarted enthusiasm of Madras will, we are sure, rise in redoubled volume to welcome the Grand Old patriot of India—the foremost of living Indians—Mr. Dadabhai Naoroji, M.P. Madras, however must do something this time to show its appreciation of and confidence in Mr. Naoroji. We believe it must be possible to send representative deputations from Madras and some mofussil places, at any rate, with suitable addresses to meet Mr. Naoroji in Bombay prior to his departure. The influential Committee which was appointed to arrange for the reception of Mr. Naoroji may usefully concern itself in this matter. We have no doubt of Mr. Naoroji's hold on the public mind in our Presidency, but in view of the taunts Sir George Chesney and other Anglo-Indian M. P.'s, we think Madras ought to take steps to place Mr. Naoroji's representative character beyond the possibility of a question.

(From "Phoenix," 3rd January 1894.)

It is with great gratification that we learn that Mr. Dadabhai dined the other day with Sir Dennis Fitzpatrick. He had had an interview with Lord Elgin before leaving England; Lord Harris was kind enough to honour him and it was graceful in the Lieutenant-Governor of the Punjab to invite Mr. Dadabhai to dinner. All these circumstances probably softened the Anglo-Indian paper of Lahore a little in favour of Mr. Dadabhai.

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., arrived at Lahore on the afternoon of the Christmas day. The welcome

which was given him by the people of Lahore seems to have made some good impression even on the Anglo-Indian paper we were alluding to. The *Civil and Military Gazette* has been constrained to say, that Mr. Dadabhai's reception was "genuine and popular," but our contemporary has not evidently forgotten its tactics, and adds, that the reception was "genuine and popular on account of his connection with Parliament, and a marked contrast to Mr. Hume's reception which was a mere Congress affair." Bravø !

The reception which Mr. Dadabhai Naoroji met with at Delhi on his way to Lahore was as splendid as it could be. The ovation all along the line of his route is said to have been unprecedented in that historical city. But where has it been otherwise ? Everywhere from the harbour at Bombay to the heart of Lahore, his progress was that of a man whom indeed the people dearly loved. The people's man, meek and humble, yet strong with the strength of right, who must not accord him a welcome well worthy of an "uncrowned king?" Passing under the shadow of his recent heavy bereavement, yet working on with the beacon of duty and patriotism before him, the good old man cannot but draw after him the hearty love of all the "black" people of sunburnt India.

(From "*Bombay Gazette*," 7th December 1893.)

Mr. Dadabhai Naoroji is Member of Parliament for Central Finsbury, but he is also a citizen of Bombay. Despite the proverb that a man is never a prophet in his own country he was given a welcome on his return to the city of his birth such as a Beaconsfield bringing back peace with honour from

• a European Congress might envy. Mr. Dadabhai is not returning from Congress; he is on his way to preside over one, which will be held in Lahore in the last week of the present month. If he can succeed in stilling the animosities which make for strife and evoking those sentiments which make for concord in the breasts of the delegates from all parts of the Indian Continent which they profess to represent without sharing in its racial or religious animosities, who will assemble there to listen to the words which fall from his lips, he will have done in his way as much for the peace and the honour of India as Lord Beaconsfield accomplished at Berlin for the peace with honour of Europe. The tens of thousands who on Sunday last thronged the streets of this city, gay with flags and streamers, testified to the affection and regard in which the member for one of the most democratic constituencies in England is held by his countrymen, generally supposed to be the most Conservative of peoples. They did not give their first, or even perhaps their second thoughts to the National Congress about to assemble in the old capital of the Lion of the Punjab, who, if he still takes any interest in the march of events in his whilom kingdom, must be sorely puzzled by this new phenomenon, undreamed of in the political or military philosophy of his time. Possibly Lord Gough, who fought such a fierce fight with the Khalsa army at Chillianwallah and Guzerat, would be no less astonished that his crowning victory was destined to have such a wholly unforeseen fruition. But the people whose eagerness to welcome and acclaim their townsman, who, alone of all the two hundred and eighty millions who inhabit India, has achieved the distinction of being returned to Parliament by English electors, thought of none of these historical incongruities. They honoured the

man, and found pleasure in cheering his success, and the honesty, the sincerity, and the steadfast perseverance to which that success was due.

MR. DADABHAI NAOROJI.

(From "*Times of India*," 7th December 1893.)

The brief visit of Mr. Dadabhai Naoroji to his native city is an incident which cannot pass unnoticed by any recorder of public events. Our columns on Monday bore testimony to the heartiness with which his countrymen of all races and from many parts had welcomed him back, and so far as this was a tribute—as it was in a very large degree—to a fellow-citizen of high personal character and of great public spirit, the welcome will be joined in by many who are careful to distinguish between the man and the politician. At the time of his election for Finsbury—which the *Times* spoke of as a romantic incident—we remarked that it would have been difficult to find a native publicist better fitted by character and capacity for the unprecedented position which he had attained. Mr. Dadabhai has had rather more than a year of Parliamentary life since then, and he has confirmed the good opinion of him which had all along been entertained by people who respected the citizen none the less for their objections to his political opinions. We have had many occasions for differing from Mr. Dadabhai, and doubtless shall have many more. But if India was to be represented in Parliament by one of her own sons, there is not one of them who could more disinterestedly have devoted himself to his country's service, none who could have worked harder or with a larger equipment of knowledge, of earnestness, and, we may add, of character. This

need never be forgotten even by those who think—as we do—that some of his counsels are disturbing and ill adapted to promote any other interests in India than those of a small and assertive class who are little in touch or in sympathy with the masses of their countrymen. We hear that a movement is on foot for presenting Mr. Dadabhai with an address of welcome from the Corporation of Bombay, of which he was once a very useful and hardworking member. Such an address would be deprived of much of its grace if it were less than unanimous, and unanimity can only be secured if Mr. Dadabhai is dealt with in the document not as a member of a political party but as a distinguished citizen of Bombay. There are not a few members of the Corporation who, while they could not honestly endorse an address of congratulation to a follower of Mr. Gladstone, and the exponent of views which they hold to be of doubtful advantage to the Empire in India, would gladly join their fellow-citizens in welcoming back a citizen whose energy and abilities have for many years been unselfishly expended in public work. It ought not to be difficult so to frame the projected address that all the members of the Corporation can cordially concur in it. In England many of the great Corporations banish party considerations on occasions of this kind, as when the Corporation of Liverpool, in which the Conservatives have a large majority, presented Mr. Gladstone with the freedom of that city.

(From "Bombay Gazette," 12th January 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P. was yesterday presented with an address in the Town Hall by the Municipal Corporation of Bombay, in the presence of

a large and enthusiastic audience. It was in every way fitting that a Bombay notable who formerly was an able and energetic member of that body, and who has since obtained at the hands of a Metropolitan constituency a seat in the Imperial Parliament, should receive the congratulations of his fellow-citizens and former colleagues. Both the Corporation's address and Mr. Dadabhai in his brief and effective reply abstained from any political topic or allusion, so that the expressions of esteem and regard for a distinguished Bombay man was not marred by any jarring note. The electors of Central Finsbury will be glad to learn that their representative is none the worse for his cold-weather experiences in India, diversified as they have been. By a strange slip of the pen the committee which penned the address speak of Mr. Dadabhai as the first Native of India who ever secured a seat in the "British House of Commons," an assembly to which the epithet "ancient" is appropriately applied. If Mr. Dadabhai Naoroji had a seat in the British House of Commons, he must have begun his Parliamentary career in the last century, for the British House came to an end by process of law in 1800. The Parliament which now exists and to which the free votes of the electors of Central Finsbury returned Mr. Dadabhai, is the Imperial Parliament. A Native of India is not out of place—he is in a place which he has a full right to be in—if he can find a constituency to stand by him—in the Imperial Parliament in a British Parliament he would be so like a fly in amber that people would ask how he ever got there. As a matter of fact no Native of India ever did sit in the British Parliament.

DEPARTURE OF MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

PRESENTATION OF AN ADDRESS.

(*From "Bombay Gazette," 22nd January 1894.*)

A very large number of collegians, graduates and others, mustered on Saturday-noon under the porch of the Elphinstone College and on the road adjoining, to present an address to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., on the occasion of his departure for England. Most of the students and ex-students of the various arts colleges took their stand near the college an hour before the appointed time for the presentation, among them being a few Parsee and Christian ladies. Professors Peterson and Muller were also present. Various mottoes inscribed on linen, tied to bamboos ornamented with parti-colored cloth, were waved in the air by the students, and numerous flags and banners in green, red, and yellow were also held by them. Prominent amongst the inscriptions were these—"A noble of nature's own creating." "Reverencing his conscience as his king." "Righteousness exalteth a nation." "Bon voyage." "He wears the white flower of a blameless life." "The student's tribute to Dadabhai Naoroji." "Adieu," &c. Mr. Dadabhai, accompanied by Messrs. Dinsha Wacha and Muncherji Dadina drove up to the Elphinstone College at 12-15, and was about to alight from his carriage, but there was such a terrible crush of the enthusiastic students, some cheering, some showering flowers from the balcony, some trying to unyoke the horses and drag the carriage themselves, that it was utterly impracticable for Mr. Dadabhai to get down from the carriage. The subjoined address was read by Mr. J. D'Quadros and presented in a beautiful silver casket by Mr. Paymaster.

The Arts Colleges of Bombay.

To DADABHAI NAOROJI, Esq. M. P.

Sir,—We, the students and ex-students of the various Colleges in this city, have assembled here to-day to convey to you the sense of our high esteem and admiration for your character and person, especially as you have through a long and most useful career taken a keen interest in the welfare of students. You, Sir, began your career of usefulness as the first Native Professor in the only institution in which higher Education was at that time provided, and the services that you then rendered in the capacity of Professor of Mathematics were emphatically acknowledged by the Board of Education in their report for 1854-55. The memory of your work is still fresh and green in the hearts and minds of many who can vividly recall the days when they sat at your feet and who in many ways have done what they could to prove themselves worthy of their old Professor. Again, Sir, in you we see the pioneer of Female Education in this city, and the originator and promoter of numerous institutions for the spread of knowledge and culture, and we cannot allow this opportunity to pass without expressing our indebtedness for all that you have done in the cause and in the furtherance of the interests of Education among us. We trust that your career will ever remain an ideal for us and for those who will come after us, and that the contemplation of it will spur us on to greater exertions and to nobler aims. It cannot but be so, as your life, equally with the lives of all really great men, has been lived not for self alone, nor for glory, but for what you believed to be your country's good. It teaches us once again the old familiar lesson that all difficulties vanish in the presence of rightly-directed energy, a lesson that we students cannot too often consider and ponder over. We conclude, Sir, by wishing you

a pleasant voyage back to the scene of your labours and many more years of vigorous life, and we hope that in the midst of your other duties you will sometimes think of us who have the honour to be, Sir, Your grateful admirers.

P. PHILIP D'QAUDROS, B. A., President.

S. C. SHAHANI, M. A. (Wilson College.)

RASTAM B. PAYMASTER, B. A., LL. B., (Elphinstone College.)

JEHANGIR PHEROZESHAH M. MEHTA, (St. Xavier's College.)

Honorary Secretaries, Arts Colleges Committee.

Bombay, 20th January 1894.

In response to the address, Mr. Dadabhai, promising to send an extended reply from Aden, said; "I thank you all very much for the honour. In our younger days we are said to be the hope and promise of our land. Now, it rests upon you to fulfil that hope and promise in the future."

Mr. Dadabhai's carriage, escorted in procession by crowds of enthusiastic students, then drove to the Apollo Bunder, where Mr. S. C. Shahani presented to the Parsee M. P. a rich bouquet, prepared by the Parsee florist, Mr. Hormusji R. Dubash, and Mr. Jehangir, the Hon. Mr. P. M. Mehta's son, garlanded him. The whole road-way from the College to the Bunder was thronged with Mr. Dadabhai's admirers, who cheered him lustily all along the route. Messrs. Paymaster and Pestonji C. Tarapurwala accompanied Mr. Dadabhai to the steamer, and wished him on behalf of the graduates and under-graduates a happy voyage.

DEPARTURE OF MR. DADABHAI NAOROJI, M. P., FOR ENGLAND.

(*From "Times of India," 22nd January 1894.*)

Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., took his departure for England, *via* Brindisi, on Saturday afternoon by the mail steamer Sulej. A demonstration of college students had been organised through the exertions of Mr. J. P. D'Quadros, Mr. R. B. Paymaster, Mr. P. C. Tarapurwala, Mr. S. C. Shahani, Mr. J. P. M. Mehta, Mr. M. F. Banaji and others; and in response to an invitation from the Committee, Mr. Dadabhai drove up to the porch of the Elphinstone College at 12-15 P. M., when an address which was beautifully illuminated and enclosed in an artistically chased silver-casket, was presented to him. The address, which was read by Mr. R. B. Paymaster in the presence of over a thousand students that had assembled there, complimented Mr. Dadabhai on being the first Native Professor of Mathematics in the only institution, namely, the Elphinstone College, in which higher education was at the time (1854--55) provided. Mr. Dadabhai's services as pioneer of female education in this city, as well as his being the originator and promoter of numerous institutions for the spread of knowledge and culture were also remembered; and a pleasant voyage back to "the scene of his labours," and a long life were wished to him. Mr. Dadabhai made a brief but suitable reply to the address. Huge garlands were then placed round his neck, and costly bouquets were also presented to him. An attempt to take out the horses from the carriage was prevented by the Parsee coachman, who frightened away the leaders of the movement with a few cracks of

his whip. A crowd of the students preceded the carriage to the Apollo Bunder with several unraised banners bearing suitable mottoes. At the Bunder so great was the rush made by the students to obtain a glimpse of the departing M. P., that Superintendent Roberts, Inspector Wilson, and Constable Roberts had to use their best exertions to prevent some of the eager ones falling over the bunder steps into the harbour. A deputation of half-a-dozen students, headed by Mr. R. B. Paymaster, B. A., proceeded on board the Sutlej to bid farewell to Mr. Dadabhai. The latter, on the way to the outgoing mail, called on board the mail steamer Rome to pay his respects to the Earl of Elgin, the new Viceroy. When he arrived on the Sutlej he met a few Parsee ladies and several native gentlemen who had come on board to wish him "good-bye." The deputation, after shaking hands with Mr. Dadabhai and wishing him *bon voyage*, withdrew, and the mail boat shortly afterwards weighed anchor and started on her journey.

In pursuance of a desire expressed by the Cazeer of Bombay, Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., paid a visit to him at his residence in Null Bazaar at 3 o'clock on Friday afternoon. The Cazeer had invited a large number of representative Mahomedan gentlemen to meet Mr. Dadabhai, amongst those present being Shumshul Ulma Cazeer Mahomed Saheb bin Cazeer Abdool Latif Londay, Messrs. Mahomed Ibrahim Jitekar, Mahomed Ismael Makba, Abdulla Allysaheb Kur, Najmudin Tyebjee, Ibrahim Rahimtoola Caderbhoy, Moulvi Hydayatulla, Shaik Mahomed Kurtay, Resaldar Major Sydullakhan, and others.

The Cazeer, after having introduced Mr. Dadabhai to those present, presented him with an address in

Urdu, in which he congratulated him on his successful efforts in getting into the Imperial Parliament, and expressed a hope that he might be long spared to work in India's cause, which was safe in his hands.

Mr. Dadabhai, in reply, expressed his deep sense of gratitude at the honour that had been done him by the Cazeer and the other gentlemen present, and declared that he would try his utmost to be useful to his fellow-countrymen. He called upon all the different communities in India to join together and work harmoniously for the general good of the country, and earnestly urged upon the Mahomedan community to exert themselves to their utmost and make rapid strides in education, overtaking as soon as possible the other communities who were ahead of them in this respect. The gathering dispersed after the usual distribution of flowers and rose-water.

On Saturday morning the Cazeer, accompanied by Messrs. Abdulla Allysaheb Kur and Ibrahim Rahimtoola K. Kaderbhoy, paid a return visit to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., at his residence on Malabar Hill.

(From "India," 1st February 1894.)

Mr. Dadabhai Naoroji is now on his way back to England, bringing with him the memory of such a national display of affection and esteem as British India had never hitherto witnessed. Writing of Mr. Naoroji's reception in Bombay and Poona, an esteemed correspondent tells me: "Though we had done what we could in the way of preparations, the response was something beyond our most sanguine expectations. I was by Dadabhai's side both in Bom-

bay and Poona, and I confess that I was deeply moved by the sight I saw. It was the people, the 'lower classes' as they are sometimes called, who made the demonstration a singularly pathetic and striking one. You could see in their faces, and in the faces of their womenkind and children, the sure awakening of a true public spirit, grateful for work done for the country's good. You should have seen those demonstrations with your own eyes, and you could not have failed to be touched by such unmistakable evidence of the way in which the good work for India is bearing fruit."

(From "India," 1st March 1894.)

Elsewhere will be found an account of an "interview" with Mr. Dadabhai Naoroji, M.P. by Miss C.S. Bremner together with extracts from "interviews" with him which have appeared in the *Daily News*, the *Daily Chronicle*, and the *Westminster Gazette*. The magnificent reception which Mr. Naoroji received in India has further opened the eyes of Englishmen to the great esteem in which he is held, and to the immense force of the constitutional agitation which he represents. The memorable demonstration seems to have had its effect also in India. I notice that the *Bombay Gazette*, heading an "interview" with Mr. Naoroji, calls the Indian National Congress "the National Movement." Why, it was only the other day that the Congress was curtly dismissed by its generous critics as the decaying organisation of a few feeble Babus. Our critics are not quite blind after all.

INTERVIEW WITH MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

ON HIS RETURN FROM THE INDIAN NATIONAL
CONGRESS AT LAHORE.

To readers of INDIA the wonderful reception recently afforded Mr. Naoroji in his native land is an omen of no mean significance. He touched Indian shores as the first Indian who has ever set in the Imperial Parliament and as the President Elect for the second time of the Indian National Congress. He is a member of the British Committee of that body, a former professor of mathematics and natural philosophy; but above and beyond all his mental attributes and social activities, he stands forth as the man who has received a welcome that probably transcends anything India has ever granted to any man since she came under the rule of Britain.

Without disparagement, one may express surprise that so signal an honour has befallen him. Quiet in manner, modest and unassuming, an indefatigable worker in season and out, he is the type of man whose career too often closes without anything like an adequate recognition of duty done and service rendered. As I heard that Mr. Naoroji had a decided objection to converse on the topic that interested me most, the appreciation of the wicked rupee had to be the ostensible motive of our interview. I covered two pages with notes showing that the enhancement is ultimately paid by the mass of workers, and then delicately advanced feelers towards my object. Mr. Naoroji stamped on them, as it were, and continued the unravelment of monetary complications. At a more opportune moment I again approached, only to be routed with slaughter. "It is all in the

papers," said the Member for India with a deprecatory wave of the hand and slightly uplifted eye-brow, as one whom no widow should successfully importune. But it is not thus the journalistic spider is to be baulked of his prey, and a third question of innocent import touched the chord of recollection.

"It was on leaving Bombay I saw our new Viceroy, Lord Elgin. My tender carried me to his ship, to pay my respects to him, and thence to my own."

"You must have felt very fatigued after such a series of demonstrations; it cannot have been a light task to smile and smile for days together, morning, noon and night. But had you any night duty?"

"Of course; little sleep was possible. At every station were crowds of people, cheers, addresses in silver caskets, replies. If time permitted, I had to leave the station and go some distance through the town, accompanied by every mark of enthusiasm, bands, colours, salaams, Eastern shouts of welcome. It began at Aden," said Mr. Naoroji, now safely launched on the sea of recollection.

"Aden! I thought there were only Englishmen at Aden."

"Oh, dear no! Quite a considerable colony of Hindus, Mussulmans, and Parsis. We call Aden the "Gate of India"; the unanimous and hearty welcome afforded me there was an indication of how the mass of the people look upon my election to Parliament, and how grateful they are for the resolution recently passed by the House of Commons."

"You mean in favour of Simultaneous Examinations in England and India for posts in the Civil Services?" Mr. Naoroji bowed assent. "I can't say that the concession appears to me a sufficient explanation for an outburst of enthusiasm from a great nation, though it is very modest of you to attribute it to that source."

"I daresay to the outsider it does not appear a small cause to produce an effect so great; yet it is the real explanation. To my mind it is an effective illustration of how justly the people, much abused as they often are for ignorance and indifference, reach conclusions which might have seemed to require demonstration. Leaders and members of Indian political associations well know that the election of an Indian to Parliament, and the granting of Simultaneous Examinations, mark the turning of the tide, the inauguration of a new era of hope in the relations of England and India. All things have now become possible. Usually it requires a popular measure, such as the abolition of the Corn Laws in Britain, or, let us say, "the remission of the salt-tax among my people, to fire the popular imagination. I may say, without detriment, that enthusiasm was so deep and general as to surprise even the leaders of 'Young India,' and to lend us encouragement for many a long day."

"And at Bombay? You must have been proud to return to your native city under such circumstances?"

"Yes, indeed. Aden prepared me for what was coming. My steamer should have reached Bombay at midnight on December 2nd. At six and seven the following morning immense crowds had assembled to welcome me, but as the steamer failed to appear, they separated to meet again at four o'clock. In vain did I attempt on landing to reach my carriage; after many efforts a path had to be made by physical force. My family never succeeded in reaching it; I only saw them hours afterwards at my house."

"I hear you were nearly asphyxiated with the flowers strewn over you?"—"Well, if anybody had cause to bless my arrival in Bombay, it was the flower-sellers."

I was begarlanded with necklaces and bracelets of blossoms ; as fast as they were removed, others replaced them. Several times the carriage had to be cleared of magnificent nosegays and garlands."

"I hope," said I, with some regard to the eternal fitness of things, "that you did not wear that costume? You know the English masculine costume does not lend itself to more than an orchid in the bottom-hole, and even then——"

Mr. Naoroji smiled. "I wore the native costume with my turban. I got plentiful sprinklings of rose water and rice. I passed through three or four miles of streets packed with people. The carriage crawled on at snail pace, I standing the whole time. If I glanced up, I saw nothing but people in verandahs and windows, heard nothing but cheers, shouts of welcome, bands of music. At Poona, Delhi, Agra, Amritsar, the religious capital of the Sikhs, and elsewhere, I was received with the same honours, the same demonstrations of thanks to Britain for awakening fresh hope in her dealings with India. At Amritsar, I entered the Golden Temple, standing in the midst of the Sacred Pool of Immortality. The priests rendered me the greatest honour in their power. This was to me peculiarly pleasing, because it disposed of an argument, if one may so style it, which some Anglo-Indians are never tired of harping on, that a Parsi could not possibly represent India in any sense. No greater distinction could have been conferred, I was told, on a Sikh himself ; the honour was therefore significant."

"I believe some of us English do lay undue stress on your religious differences."

"I think so. The Hindus, who are the vast majority, are a tolerant people in religious matters. They do not proselytize, and are content that others should have a measure of freedom. You English are

different. At one time the Romanist Church is predominant and burns people who venture to differ from her. Then the Anglicans persecute Romanists and Nonconformists alike; in the day of their supremacy the Nonconformists were only a little more tolerant. The educated classes in India are decidedly tolerant. If some of the ignorant come into collision, as they have recently done in Bombay, allowance must be made. Are there no riots and disturbances in this country?"

"Plenty. You have shown me that Hindus look upon you as their representative. What of the Muhammadans?"

"Wherever Hindus and Muhammadans live together, I was almost always presented with a joint address from both. At Lahore, where the ovation was unparalleled, I had an address from all the inhabitants, and another one from the Muhammadans. I should think nine-tenths of the Parsis in India live in Bombay. I imagine there will be about twenty Parsis at Lahore."

"And did the Anglo-Indians attribute your astonishing reception to these twenty?"

"Well, I hardly think so. Several Englishmen told me that the demonstration was considered thoroughly genuine. I was going to tell you a little incident at a side station that pleased me. A Hindu was making a small speech in my honour, and turning to the people he pointed to some Parsis and said: 'We Hindus gave you Parsis an asylum in our land over a thousand years ago. Thank God we did so, as one of your sons has more than repaid us for our hospitality, in that he has become the representative of India in the distant land which governs us, and in that you are so thoroughly Indian.'"

"I suppose, Mr. Naoroji, it would be quite absurd to deny that you are an Indian, as to deny that the Duke of Argyll, or a descendant of one of William I's barons, if there are any left outside novels, is an Englishman."

"Quite as absurd. Just as the Duke of Argyll is English, with a distinction that he would probably lay great stress upon, I am Indian."

"And Congress? Will this triumphal progress do anything to obtain from the Government its definite recognition as a force to be reckoned with?"

"Ah, that we have obtained already; Lord Lansdowne recognised that the movement is legitimate. But of course we need to grow and enlarge our borders, and from this point of view the great demonstration is important."

"And the new Viceroy? What hope have you that he will concur in Lord Lansdowne's recognition?"

"Every hope. Lord Elgin impresses me as a strong man, one with a clear sense of justice and independence. We who promote the Congress movement, who believe that we are conserving and strengthening English rule by guiding Indian discontent into a constitutional channel, fully recognise the difficulties that beset the Viceroy. Hedged in by high officials, dependent upon their representations, far removed from the people by position, by language and race, he needs a year or two to learn the use of his eyes. We want no favour of him, a fair field will satisfy us, and I think we shall get it."

C. S. BREMNER.

RETURN OF MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

A SERIES OF "INTERVIEWS."

We reproduce below the accounts, published in the London press, of "interviews" with Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., on his return from India. It goes without saying that a great amount of public interest centred in his return, and the message which he brought back from the Indian community. The *Daily Chronicle* (February 5th) published the following: The "Member for India," and East Finsbury, Mr. Dadabhai Naoroji, arrived in London yesterday forenoon, on his return from what has been a very remarkable visit to his native land. He was welcomed at Charing Cross by Mr. J. Walton, the president, and other representatives of the Central Finsbury United Liberal and Radical Association. Mr. Naoroji, who is in the best of health, went to India in November to attend and preside over the ninth session of the Indian National Congress, which sat at Lahore at the end of December. Speaking to a *Chronicle* interviewer, Mr. Naoroji expressed himself well satisfied with the Congress. It was large, earnest, enthusiastic; and in every way a success. As to his own reception, from the moment he landed at Bombay he could only say that he would not wish to forget the smallest item of it. Bombay began the reception, and wherever he went—and he visited the Punjab, the North-West and the Central Provinces—he found the same spontaneous movement.

"But," continued Mr. Naoroji, "I want you and everybody to understand, what I imagine you do understand, that this remarkable outburst on the part of native India was not to me individually. I think I may venture to say that anything like what

I saw has never occurred in India, but it was not due to me personally. There are two explanations of a reception which, as I said to a friend, it was almost worth dying to have had. First, it was a reception to me as the first native of India elected to sit in the British House of Commons. Second, behind this, was the resolution of the House of Commons, passed in June, declaring that simultaneous examinations shall be held in India and in England for the Indian Civil Services. In the two things you have the admission of native India to Parliament and the putting of the Englishmen and Indian subjects on an equal footing. At the Congress and among the people I met all over, the feeling of thanks for the House of Commons' resolution was real and deep. It was felt that at last England meant to fulfil her promise made so long ago as 1833, and repeated many times—a feeling that England meant to be just. Of course the Indian Government is against carrying the resolution into effect, but it must be carried into effect. Otherwise the disappointment on the part of native India would be as great as the satisfaction on the matter is now thorough."

"Has the prestige of England in India," Mr. Naoroji was asked, "been markedly enhanced by the two things you have been speaking about—the election of a native Indian, yourself, to Parliament, and this resolution in favour of simultaneous examinations in India and England?" "Immensely enhanced," was his reply; "compared even with two years ago the moral power of England in India has become far greater."

The *Westminster Gazette* (February 5th) said that Mr. Naoroji was delighted with his trip and with all he saw and heard:

"You seem to have had no cause to complain of

your reception?"—"No," said Mr. Naoroji, "it was most enthusiastic. It began at Aden, and the display in Bombay was tremendous. Not an inch of space was left on the streets from the harbour to my house, and it took my carriage over two hours to go a distance of four miles. Every window was filled with sightseers who shouted welcome. It was the same afterwards all along the railway route which I travelled. Night or day made no difference; indeed, I could get no sleep, for there were deputations at every station. It was, for instance, supposed that the Punjab is despised us. On the contrary, they were most enthusiastic. I received altogether some 140 addresses on the journey up country, almost all containing thanks to Central Finsbury, the House of Commons, and the British People. The reception on my return by the North-West and Central Provinces was also very gratifying. Indeed, there never has been in the history of the country, within living memory, such demonstrations of popular favour."

"And what was your impression of the Congress?"

"—Most favourable. It was well attended, and its proceedings throughout were characterised by great enthusiasm. The most popular resolution passed, perhaps, was that respecting the simultaneous examinations for the Civil Service. The House of Commons declared last June that these examinations, which at present are held only in England, should also be held in India. This was especially gratifying to the Congress. For sixty years we have borne disappointment in this matter. In 1833 the principle of thorough equality as to appointments was declared. In 1858 the declaration was repeated even more emphatically in the proclamation by the Queen; and again the promise was made on the assumption of the title of Empress by her Majesty, and also at the jubilee. But nothing was done. The House of

Commons has, however, now vindicated itself and the honour of the British name, and the decision has had a great effect upon the Indian people. It has shown them that England is still actuated by good will towards them, and means to act justly."

"Did you notice that Lord Lansdowne, in his farewell speech at Calcutta, protested strongly against the pouring of 'inordinately strong doses of Western nostrums down Indian throats'?"—"Yes. But how foolish it is to make protests of that kind! It is the English who have educated us, who have made us acquainted with Western politics, and they ought to be proud of the National Congress movement instead of antagonistic to it. They tell us we should speak our minds, and when we do so they say we are contumacious. But we are only following England's example. Whatever aspirations we indulge in we owe to England, and for Lord Lansdowne to talk about 'Western nostrums' as he did was certainly a pity."

"What about the general feeling of loyalty in the country?"—"It is, perhaps, more marked now than ever. The election of myself, a native Indian, to Parliament by Central Finsbury, and the passing of the resolution I have referred to by the Commons, have had an immense influence in this direction."

"And the future representation of India in the Commons?"—"We want some representatives of our own from India. The British Parliament must become an Imperial Parliament. At present, India has not a single vote of its own in the management of its own affairs."

"Are the Indian peoples united on such matters?"—"It was always my belief that whenever there was a national movement for the welfare of the whole people, the whole people would forget their own differences and act as one man. And of

that I am more and more certain every day. Some Anglo-Indians think they can divide and rule. That is a great mistake."

"What about the opium traffic?"—"Personally, I am against the opium trade, and think it is a great curse. But what is troubling the Indian people on this matter now is where the six millions which would be lost by its abolition is to come from. It is, I think, very unfair that India should be saddled with half the cost of the Commission. Any similar inquiry by the House of Commons has always been paid for out of the British Exchequer."

"Is the general outlook in India on the whole favourable to England?"—"Very favourable. If the Indian people are satisfied, your English power will be half-a-dozen Russias. By a stamp of the foot you could raise two million men who would fight, not as mercenaries, but for their own hearths and homes."

The Daily News published on February 7th a report of an "interview" which a representative of Reuter's Agency had had with Mr. Naoroji. The report stated that Mr. Naoroji spoke in glowing terms of the increased good feeling towards England evinced on all sides in India, and dwelt upon the causes "which contributed to such a result. He also touched upon other subjects of Indian political interest. Referring to the silver crisis in India, the member for Central Finsbury said:—

"My visit to India has not in any way induced me to alter my views on this important subject. I entirely disapprove of the policy of stopping the coinage of silver and of trying to fix a ratio between silver and gold. As I feared, it has produced many complications internally; has done much harm to the cotton industry of the land, and has seriously affected India's relations with other silver-us-

ing countries. Any attempt to fix an artificial value for silver must of necessity be useless. Affairs should have been allowed to take their natural course. The cause of the whole difficulty is, political, and the necessity of making large remittances to England in gold is at the bottom of India's troubles. Other silver-using countries have no such difficulties, and I well believe they would not exist in India were it not for the present political condition of the country."

Dealing with the relations between Hindus and Muhammadans, Mr. Naoroji said: "The statements made on this subject are, I believe, exaggerated. As a matter of fact the feeling of hostility between the two races is not nearly so great as it is represented to be, and in the higher classes, particularly, much good feeling exists. In the Punjab, for instance, where this bitter feeling is supposed to be strongest, I especially noticed the good-will and kindly feeling prevailing between the Hindus and Muhammadans.

Asked as to the attitude of the Indian Government towards the Congress, Mr. Naoroji remarked: "The attitude of the Indian Government towards the Congress cannot be said to be hostile. Lord Lansdowne, the late Viceroy, on one occasion described it as a legitimate movement, and all I can say is that the Government shows no hostility nor opposition to the movement. Of course it is being closely watched. The Congress," continued Mr. Naoroji, "is a great force created by the British genius, and if rightly treated will be a tower of strength to British power and a source of great, good and benefit both to the United Kingdom and the vast Empire of England."

"One of the most important reforms which the Congress had constantly prayed for was the holding

of simultaneous examinations for the Civil Service in England and India and the greatest satisfaction has been felt and expressed at the action of the House of Commons in answering that prayer. It is in my opinion the grandest work that the House of Commons has done for a long time past for the benefit of India, for the honour of Britain's name in connection with her great Indian Empire, and for the lasting good of both countries."

"The unprecedentedly spontaneous and enthusiastic demonstrations that I met with at Aden, Bombay, Poona—all the way from Bombay to Lahore by one route and from Lahore back to Bombay by another route—were really intended as acts of homage to the British people and their Parliament, and indicated a thorough revival of confidence in their honour and justice. The return by the English constituency of Central Finsbury of an Indian to represent them in Parliament and to watch over Indian affairs and the passing of the resolution giving to India simultaneous examinations for all the Civil Service are the causes of all this. The second event particularly has doubly and trebly strengthened India's loyalty and attachment to British rule. These two events combined have done more good to the British power and name in India than any other event I can think of. It is really the first conquest of the hearts of the Indian people by the British nation and its House of Commons.

"I hope," said Mr. Naoroji in conclusion, "that nothing will be done by the British or the British Indian authorities to impair or weaken the effect thus produced. New life and bright rays of hope have come to India, and a deeper and stronger foundation for British power has been laid."

(Address from Ichalkaranji Standing Congress Committee.)

To,

THE HONORABLE,

DADABHAI NAOROJI, M. P.

SIR,

On behalf of the Ichalkaranji Standing Congress Committee, we, the undersigned, beg to offer you our most heart-felt welcome and to present you with this humble address as a token of the gratitude, reverence, and love we entertain for you.

The very onerous duty you have imposed upon yourself of endeavouring to represent the wants and wishes of the people of this vast Empire and the heavy responsibility that attaches to the performance of that duty have rendered it necessary for you to change your residence from your Native Land to your land of adoption and your absence from amongst us for a long time lends a special charm to your visit to this country. When the news of your intended visit was received in this country, the feeling of grateful affection made us impatient and we all awaited the day of your expected arrival with feelings of joyful eagerness. That day, we are happy to note, has arrived and with sincere thanks to Providence under whose protecting eye you have accomplished this long voyage back to your home, we heartily welcome you amongst us here to-day. Your continuous genial presence amongst us had an ennobling influence upon our Society and your watchful eye shed light and lustre on all our public movements. Your removal to the land of our Rulers deprived us of this very necessary help and our welcome to you is the more hearty because you return to regulate that National movement, which has become the life-blood of our political and social existence. When we go to Lahore this month we

~~shall have~~ completed the first Cycle of the Congress. Your political genius was necessary to give the movement a further lease of life and a better shape. Your presence amongst us is, therefore, specially welcome at this critical juncture and the expressions of our feelings embodied in this address, are an indication of the sympathy and love created during the last few years for that national institution which above all is the visible and eloquent movement of the effects of British rule on the aspirations of the people.

You will be pleased to note, Sir, that Ichalkaranji is a Native State. Unlike other Native States, however, it has shown from the very beginning its unalloyed sympathy with the cause of the Congress. We take the liberty of bringing this fact prominently to your notice because we believe that if India under its Native Rulers receives greater attention at your hands and at the hands of the Indian party in the House of Commons; both the rulers and the subjects of Native States will be placed in a better position to justify the hope of His Excellency Lord Harris—the hope that people in Native States and those in British territory should be engaged in friendly and honourable competition.

Before we conclude, we cannot help referring with a heavy heart to your recent sad bereavement. We admire your patience and appreciate your determination to bow to the inevitable and hope that the fact that the whole Indian Nation shares with you, your grief will be, to some extent at least, a

source of consolation to your mind and render bearable this great sorrow which has overtaken you in your old age.

We beg to remain,

Sir,

Your most obedient servants,
 LAXMAN BALLAL VAZÉ.
 DATTRAYA GANESH TIKEKER.
 RAMCHANDRA BALLAL RANADE.
 SHRIDHAR MAHADEV DEVDHAR.
 RAMCHANDRA BABDEV APTÉ.

*Ichalkaranji, 1st
 December 1893.*

To,

THE HONORABLE,

MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

ESTEEMED SIR,

It is our singular good fortune to-day to be able to meet and give you a cordial welcome to our Province. The services you have rendered to the country are well known to the people of India and do not require recounting in the course of a brief address. By your indomitable courage and your unswerving zeal in your country's cause and your perseverance you have succeeded in winning your way to the British Parliament, and the people of this country are proud to acknowledge you as their representative in that august assembly. They are convinced that their interests, as long as they are in your hands, are in perfect safe keeping, and that your presence in the House of Commons will further immensely the political advancement of India.

It fills our heart with joy to think that you are coming to the Punjab, not on a pleasure trip, but to perform a most important function. This is the first time that the Indian National Congress is going to have its sittings in our Province and we are peculiarly fortunate in having been able to secure your

presence for the occasion. The part it is proposed to allot to you at this Congress invests it with extraordinary interests and importance, and it is hoped that under your guidance and with your help it will prove as brilliant a success as its predecessors. The reception you have met with every where since your arrival in India, must have shewn in what estimation you are held by all classes and ranks of the people. You have spent all your energies and your talents in fighting their cause for the last forty years, and it is natural that their hearts would speak out in emphatic demonstrations on seeing you once more in the land of your birth. We pray that Providence may spare your life and energies for many a year to come and give you strength to fulfil your great mission, of helping the amelioration of the condition of the dumb millions of this country.

(Address from the Residents of Agra.)

To,

THE HONORABLE

DADABHI NAOROJI, M. P.

SIR,

We, the undersigned, for ourselves and on behalf of the other residents of Agra, beg to welcome you most cordially to this ancient city, once the capital of the Indian Empire.

It is needless for us, here, to dwell at length on the many and important services you have rendered to the Indian people. Your whole life has in fact been one continuous and practical illustration of noble patriotism, and the position which you now occupy is only a higher assurance of greater usefulness.

It is scarcely necessary to say that India regards you as its representative in Parliament and, as such we beg to express our fullest confidence in you.

We beg also to express, on this occasion, our deep obligations to the Electors of Central Provinces, and we have no doubt that the hearty and sincere reception you have met with throughout the country will convince them of India's deep attachment to you, and will be a complete refutation of the charge that you represent only the limited community to which you, by race, belong.

We beg once more to welcome you to Agra and wish you a long life and many years of continued public usefulness.

We beg to subscribe ourselves,
Sir,

Your ever grateful and loving countrymen.

(Address from the District Association of Belgaum.)

To,

THE HONORABLE,

DADABHAI NAOROJI, M. P.,

BOMBAY.

SIR,

We, the members of the District Association, and the people of Belgaum in public meeting assembled, beg leave to express our heart-felt joy at your safe return to India's shores and respectfully desire to offer you a most cordial welcome to your mother-country.

2. The noble work—and in fact a life-long work which you have been doing for the people of India, is so well-known throughout the length and breadth of this vast empire that it will require volumes to adequately describe it. Your name has already become a household word and your homely portrait is to be seen on the walls of every house in the country as that of a renowned hero. Your self-sacrifice

and perseverance, your intimate knowledge of the people of this country, your singular devotion and earnestness of purpose in the cause of India's political advancement, have justly entitled you to be styled The Member for India in the British Parliament.

3. We embrace this opportunity of expressing our sincerest thanks to the electors of Central Finsbury and to those sympathisers in Great Britain who have supported you with their hearty good wishes. You are the first Indian Native who has been returned to the Imperial Parliament and your presence in the House of Commons is a pledge of the interest which the people of England have begun to take in the affairs of our country. We are extremely glad to learn that "both inside and outside of the House, there is a desire to wish well and to do justice to India." The fact that your entry into the House of Commons has brought India into a closer political relationship with England cannot be undervalued. Since your election the people of England have been roused to a proper and adequate sense of their duty towards the dumb millions of their fellow-subjects in India.

4. During the short period which has passed since your election, you have shown in various ways how useful and necessary your presence has been in that Imperial Assembly which practically rules over the destinies of the Indian peoples. It is through your exertions and indomitable energy that the attention of the British public is attracted to the programme of the Indian National Congress and questions like that of the holding of the Simultaneous Examinations for the Indian Civil Services, of the Expansion of the Legislative Councils, of the separation of the Executive and Judicial functions, of the reduction of Home Charges and other of a similar nature, have to a certain extent been considered.

5. You have been the principal agent in removing many of the mistaken notions entertained in certain quarters regarding the aims and objects of the Congress movement. We express our heart-felt gratitude to you for your efforts to enlighten the Members of The House of Commons on the Indian Currency Legislation, and the poverty of India, and to have the Indian Budget discussed earlier than at the far end of the Parliamentary Session.

6. We can say without any fear of contradiction that you are one of the few worthy sons of India disinterestedly working with your heart and soul in her behalf. The people of India should feel grateful to you as you have, notwithstanding the sad domestic bereavement which you have lately sustained, been kind enough to undertake a long and tedious voyage to India in response to their invitation to preside over the next Session of the Congress at Lahore.

7. The noble work of the regeneration of India which you have undertaken will undoubtedly bear good fruit in times to come and we trust that the future generations will cherish your name as fondly as ever.

Wishing your long life and prosperity.

CHIKODI,
14th December 1893.

We beg to subscribe ourselves,

Similar addresses were given by the people of Chikodi, Gokak and Khanapur in the Belgaum District, by voting them in public meetings held at their towns.

(Address from the Inhabitants of Kalyan.)

To,

DADABHAI NAOROJI, M. P.,

For Central Finsbury.

RESPECTED SIR,

We, the inhabitants of the Kalyan Town, Thana District, in the Bombay Presidency, desire through the medium of this address, to convey to you, the deep and sincere expression of our respect and admiration, for your disinterested zeal and trouble, in the cause of millions of the people of India. We hail with delight, the opportunity we have received, of giving expression to our feelings for a respected citizen, who from his public spirit and blameless life, has endeared himself alike to all his fellow countrymen. In years to come, history will show no more glorious pages than those, which record the magnanimity of the electors of Central Finsbury, in returning you, as their representative in the British Parliament; and for your perseverance, zeal and trouble to represent in their proper light, the just wants and aspirations of the people of India, before the British public and our esteemed Rulers. We hereby heartily thanks the electors of Central Finsbury, for the same.

We devoutly hope and pray that you, Sir, may for many long years be preserved to us, with health and strength; and to show in the future, as in the past, to us all, the spectacle of an Indian gentleman possessing unbounded love and confidence of his fellow countrymen.

We beg to remain,

Respected Sir,

Your Obedient Servants.

Kalyan, 17th December 1893.

(Address from the Maratha Community of Bombay.)

To,

THE HONORABLE

DADABHAI NAOROJI, Esq., M. P.,

Member for Central Finsbury.

SIR,

We, the undersigned members of the Maratha Community of Bombay beg leave to approach you to tender our heartfelt congratulations to you on your success in securing a seat in the House of Commons of Great Britain. We feel deeply grateful to you for your disinterested efforts and perseverance in fighting the cause of India in the British Parliament.

2. You being an inhabitant of this place are well aware how the cultivating and other Hindu backward classes who form the bulk of the people of India are lagging behind in education. The benign British rule has established several schools and colleges for the purpose of imparting education without distinction of caste or creed. But our people being steeped in ignorance are slow in appreciating the value of education and thus do not take sufficient advantage of the facilities provided for them by Government. As the Almighty God has bestowed upon you such a position that you can extend to them your helping hand, we embrace this opportunity of entreating you to do your best to persuade the members of the British Parliament to pass an act for making education compulsory amongst Her Majesty's Indian subjects. The additional expenditure which will no doubt be required to carry out this proposal can, we beg to suggest, be met by curtailing Home and Military charges, and by the imposition of import duties. The reasons for urging

this point to your notice are too numerous to be mentioned here. But the greatest of them is that India cannot be a great nation and rise in prosperity unless its masses are educated. Our people being the backbone of the country it is essential on the part of those who take a deal of interest in ameliorating the condition of the Indian people to see that their primary efforts are directed towards spreading education amongst the masses and also encouraging such of them as have the necessary attainments to enter into the public service for the purpose of serving their country. At present one or two classes of people having monopolised public and private services, our people are prevented from rising high in the services and from attempting to spread education amongst their fellow-men. Unless our people are sufficiently educated they are not expected to take an intelligent interest in the public movements of the day.

3. In conclusion, we congratulate you once more for your future success and it is our ardent prayer to the Almighty God that He may spare you many many years to serve the country with that indomitable energy, perseverance and sobriety of judgment which have hitherto distinguished you.

Bombay,
19th December 1893.

We beg to remain,

Sir,

Your most obedient servants.

(Address from the Municipal Corporation of Ahmedabad.)

To,

DADABHAI NAOROJI, ESQUIRE, M. P.

HONOURED SIR,

We, the President and Members of the Municipal

Corporation of Ahmedabad, offer you on behalf of its inhabitants our respectful greetings and a most hearty welcome to this ancient Capital of Gujarat, on your return amongst us after a long and arduous but successful struggle to enter the First Legislative Assembly in the World—an event which is as unique as it is far-reaching in its effects, and which marks a new era in the history of this great Country.

We take this opportunity of reminding you that Ahmedabad owes a peculiar debt of gratitude to you, in as much as the success of the Cotton Industry, which has taken such a deep root in this City and provides employment to a large portion of its population, is to a great extent due to the invaluable assistance which the pioneer Mill, established here nearly 35 years ago, received at your hands.

We can not also forget that your fore-fathers have for many long centuries made Gujrat their home. It would therefore have afforded us very sincere pleasure if time had permitted of your staying longer, in this historic Capital of what we may venture to call your Native Province. We are sensible, however, of the great honour you have done us in consenting to receive this address, and we take leave to assure you that this City has always watched with deep interest and thankfulness your great love of the Father land, your noble self-sacrifice, and the singleness of purpose, indomitable energy, and the unflagging zeal and perseverance with which you have for many long years been working to advance the cause of your fellow countrymen, without distinction of race, creed, or caste.

You are truly one of the noblest sons of India has ever produced, and with the intimate knowledge that you possess of the Country and of its many wants and wishes, you are best fitted to represent it before the great English Nation. It is for this rea-

son that the success which you achieved in securing a seat in the British House of Commons—thanks to the love of justice and fair play and the noble minded liberality of the British nation and especially that of the Electors of Central Finsbury—has called forth rejoicings in every part of the land, and which at the present time affords you greater opportunities of serving your Country, and will open up in the future a new sphere of public usefulness to the native of this vast empire.

The very fact of your presence now amongst us, notwithstanding a sad domestic calamity—for which we deeply grieve and sympathise with you—is a proof of your devotion to your Country and of your great sense of public duty. It is no wonder therefore that the whole Country has united in greeting you with one voice and welcoming you back to your beloved land.

In conclusion, Sir, we again thank you for your manifold services to our common Country, and we fervently pray that you may long be spared in health and strength to achieve still greater successes in the cause of your Country and add fresh laurels to those already received.

Ahmedabad
Municipal Office,

21st December 1893.

We have the honour to be,
Honoured Sir,

Your most obedient servants.

(Address from the Zoroastrian Community of Lahore.)

To,

THE HON'BLE

MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

HONOURED SIR,

We, the Zoroastrian community of Lahore, de-

sire to approach you with a hearty welcome to this city, assuring you that though we are comparatively few in number the warmth of our welcome and the keenness of our delight in seeing you amongst us justify us in addressing you on this occasion. Never in the annals of India has any one of our co-religionists called forth such a spontaneous and general out-burst of popular enthusiasm,—enthusiasm displayed equally by men of different race and faith. We have been rejoiced to hear of your splendid reception in Bombay and elsewhere, and we should be lacking in respect to ourselves and our duty to you and to our adopted land if we were to fail in paying homage to your splendid work and character to-day, therefore we desire to welcome you to this ancient and historic city with sincere admiration, feeling that we are honoured by your very presence amongst us and that your fame and reputation shed a lustre upon us and our co-religionists who are proud to hold the same faith as yourself.

We shall not weary you by recounting in detail your services to your fellow-countrymen, for we know that such a recital might be displeasing to one of your quiet and modest nature, and already your noble efforts are known to all men. But we cannot refrain from referring to those splendid qualities that have enabled you to command success, more especially your moral courage and determination in the face of opposition and difficulties of an extreme kind. You have shown a degree of pluck worthy of a hero, and have earned for the Parsees the admiration of all thoughtful men: had India in general, and the Zoroastrians in particular, more men of your stamp the great work in which you are engaged would soon be brought to a successful issue now that you have opened up the way. You are a true Zoroastrian in that you have fought the fight

of right and justice with the cardinal virtues of our religion, namely, *Humta*, *Hukhta* and *Huvarashtra* as your guide, and we devoutly pray that your example may stimulate our youths to lives of earnest and high endeavour. One of the greatest tributes to your worth is the fact that you have wrung even from your bitterest opponents testimony to their admiration of your true patriotism and single-minded effort; both in England and in India your name is associated only with conduct that is pure and honourable.

The work you have already done is great, but we pray that you may long be spared to do more service to your country. India has need of you, and the force of your example is to the people a source of power. You have already done that which gives your name a historical importance, but we trust that before your life's work is finished you will have the satisfaction of seeing that your work has borne abundant fruit in the lives and deeds of others and that you have in this way made yourself, truly immortal. It is our solemn prayer to Almighty God that you may be blessed with health and strength of mind and body for many years, and that among the numerous pleasant memories of your life you will be able to include the recollection of your visit to this province and its capital, whose people yield to none in their love and admiration for you. We know that, like other men, you have had your share of sorrow, and we offer our sincere condolence in the domestic affliction which recently darkened your home. But we trust that your future will be one of unclouded brightness, and that you may have that full measure of happiness which the good and faithful servant may expect to enjoy.

We conclude with an expression of thanks to your constituency of Central Finsbury which, by

electing you as its representative in Parliament, has shown that our English fellow-subjects can appreciate nobility of character even in men of a different race; and we also desire to express our devotion to our Sovereign Empress Queen Victoria, knowing that it is under her wise and benign rule that it has been possible for you to reach your present pinnacle of success.

Long live the "Dada" of India.

We are ever, Honoured Sir,
Your humble co-religionists and well-wishers,
Nusserwanjee Eduljee Bankwalla.
Eduljee Cavasjee Jussawalla.
Hirjibhoy Ardeshir Liboowalla.
Muncherjee Manackjee Shikari.
Ruttonjee Nanjee Mody.
Pestonjee Dossabhoy Shroff.
Bejonjee Furdunjee Talati.
Beramjee Furdunjee Talati.
Jeevajee Framjee Chapgarh.
Kaikhusru Sorabjee Dhondy.
Mehrwanjee Eduljee Jussawalla.
Jehangirjee Nusserwanjee Bankwalla.
Rustomjee Nusserwanjee Bankwalla.
• Phirozsha Nusserwanjee Bankwalla.
Jamshedjee Kharsedjee Kohola.
Nowrojee Sorabjee Writer.
Cooverjee Nowrojee Liboowalla.
Pestonjee Nanabhoy Parakh.
Kersaspjee Khursedjee Sidhwa.
Eduljee Pestonjee Bhandara.
Jehangirjee Sorabjee Doctor.
Rustomjee Manockjee Shikari.
Pestonjee Bejonjee Talati.
Rustomjee Dadabhoy Khaiswalla.
Sorabjee Hormusjee.
Bhikhajee Hormusjee.

Nanabhai Hirjibhoy.
 Rustomjee Eduljee Mevawala.
 Bomunsha Hirjibhai Setna.
 Manockjee Framjee Lelinwala.
 Dadabhai Eduljee.
 Munchersha Burjorjee Mehamwalla.
 Dhunjisha Khurshedjee Kharas.
 Manockjee Sorabjee.
 Pestonjee Framjee.
 Avasjee Jumshedjee.
 Rustomjee Aspandiarjee.
 Burjorjee Beramjee Bohi.
 Rustomjee Dossabhai, Vania.
 Dastur Nusserwanjee K. Mehrjee Rana.
 Dhanjibhoy Pestanjee Bhandara.
 Rustomji Ratanii Mody.
 Dinsha Nowrojee Surti.
 Bapujee Manockjee Shroff.
 Framjee Pestonjee Postmaster.
 Manockjee Pestonjee Postmaster.
 Nadirsha Khursedjee Mehta.
 Bejonjee Sapurjee.
 Nussurvanjee Mehrwanjee.
 Dossabhai Cavasjee.
 Mehrwanji D. Jussavala.
 Framjee Rustomjee Sodawaterwala.
 Jehangir R. Dajee.
 Byramjee B. Oonwala.
 Pestonjee Sorabjee.
 Phirozshah Rustomjee Mevawala.
 Eduljee Burjorjee Bohi.
 Phirozshah Pestonjee, Shroff.
 Framjee Gandhi.
 Manockjee Framjee Dastur.
 Sorabjee Rustomjee Korwal.

Dated 25th December 1893.

(Address from the Bhusawal Residents.)

To,

THE HONORABLE

MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

SIR,

On behalf of the residents of Bhusawal, we, the undersigned, beg leave most respectfully to accord to you a most hearty and cordial welcome and to congratulate you as the first of our country-men for your election to the solemn assembly of the British Parliament.

We feel also delighted to reiterate and express our hearty and sincere thanks to the Liberal Electors of Central Finsbury for their decided steps in being the first in the field to announce to the world that under the benign rule of Her Most Gracious Majesty the Queen-Empress, we, the Indian subjects, can also practically enjoy the same privileges as Her Majesty's British-born subjects.

For your admirable perseverance and sagacity of purpose in contesting your seat, we owe you a heavy debt of gratitude, for in that, we are aware that you were purely animated by an anxious desire to represent the dumb millions of India. Our respect for you knows no bounds, for the honour you have bestowed on our country by your unflagging devotion to duty and integrity of purpose.

The whole country is electrified by a thrill of delight, and India, we are sure, will always be proud and feel elevated for realising in you as one of her most distinguished sons.

In conclusion, the Almighty God, who in His Providence has been pleased to place us under the British Government, will continue his benefaction by

manifestations of closer alliance between India and England.

Thanking you from the bottom of our hearts for allowing us the honour of presenting you with this humble but sincere address.

We remain,

Dear Sir,

Your most humble fellow-subjects,

Framii Jamsetji.

Cowasji Jamsetji.

Sakharam Ganesh Pleader.

Chintaman Bapuji Pleader.

Vithal Govind Pleader.

Bhusawal,

6th January 1894.

Keshav Balvant.

Gangadhar Vyankatesh.

Keshav Balwant Kelkar.

Swamy Kotaji

and others.

MR. DADABHAI NAOROJI, M. P.

**The following Telegrams appeared in the
London papers :—**

"A grand and spontaneous reception of unprecedented extent and enthusiasm was given to Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., on his arrival at Bombay. All classes, rich and poor, of every variety of Hindoos, Mahomedans, and Parsees, hailing from the remotest corners of India, took part in it. The whole city—men, women, and children—turned out, cheering and applauding him. The localities which

were lately the scenes of riot and turbulence were a cordial meeting ground for Hindoos and Mahomedans. The native women of all classes took a prominent part in the ovation. Nothing like it has ever been seen before in this country.*

"Immense enthusiastic public meeting held in Town Hall when over hundred addresses from different towns in the Presidency were presented to Mr. Dadabhai Naoroji."

"Mr. Dadabhai Naoroji, M. P., arrived at Lahore on Monday afternoon, and met with a most enthusiastic reception. The approaches to the railway station were blocked by the crowd, which extended to a distance of half a mile."

* The *Daily News* commenting upon this telegram observed:—

The saying that a prophet is without honour in his own country will find no confirmation in the reception which Mr. Naoroji has had in Bombay. The Chairman of the Reception Committee informs us, by telegraph, that it united native classes and native sects as they have rarely been united in a public demonstration. Even the native women took a prominent part in it. The welcome is a gratifying thing in itself, but it is doubly gratifying in the form which it has taken. Union and a sense of the brotherhood of a common citizenship is just what the natives of India most want; and the man who is able to inspire them with that sentiment is a public benefactor. Mr. Naoroji will return to public life in this country with increased authority as an exponent of native opinion. The respect in which he is held hardly admits of any increase. He has been singularly successful in a new and totally unprecedented position, chiefly because he has shown that he understands English life and feeling as well as native. He has a sort of unique importance in this country, and it is one of his many merits that he has created it entirely for himself.

**Approximate List of Addresses and Presents to
Mr. Dadabhai Naoroji during his stay in India
in December 1893.—January 1894.**

Berar Congress Committee, (Sandal-wood box.)
 Surat, (Ivory box.)
 Sanvardhak Mandali, Poona, (Sandal-wood box.)
 Umreth, Kira, (Brocade bag.)
 Mahad, Colaba, (Kinkhab bag.)
 Gokak.
 Diulia, Khandeish, (Kinkhab bag.)
 Bijapur, (Kinkhab bag.)
 Alibag, Zilla Kolaba, (Kinkhab bag.)
 Inhabitants of Valwa, District Satara.
 Nasik, Ozar Tampad, (Kinkhab bag.)
 Ichalkaranjee, S. M. Country, (Kinkhab bag.)
 Lanowli and suburbs.
 Poona Sarvajanik Sabha, (Kinkhab bag.)
 Khanapur, Belgaum, (Kinkhab bag.)
 Broach, (Kinkhab bag.)
 Dakor, Kaira, (Kinkhab bag.)
 Sinnar, Nasik, (Kinkhab bag.)
 Industrial Association, Western India, (Cloth bag.)
 Koregaum, Satara, (Kinkhab bag.)
 Sangaumner, Ahmednagar, (Kinkhab bag.)
 Karad, (Kinkhab bag.)
 Vengurla, (Kinkhab bag.)
 Belgaum District Association, (Kinkhab bag.)
 Shrigonda, Ahmednagar, (Kinkhab bag.)
 Jain Community, Nasik, (Kinkhab bag.)
 Bhimthadi, Poona, (Kinkhab bag.)
 Kalol, (Kinkhab bag.)
 Ahmadnagar, (Kinkhab bag.)
 Rahuri, Ahmadnagar, (Kinkhab bag.)
 Karhad, Satara, (Kinkhab bag.)
 Rahuri, Nagar, (Kinkhab bag.)

Sasivad, Poona, (Kinkhab bag.)
 Satara, (Kinkhab bag.)
 Yeola, Nasik, (Kinkhab bag.)
 Junnar, Poona, (Kinkhab bag.)
 Thanna, (Embroidered Silk bag.)
 Khandeish, (Kinkhab bag.)
 Miraz, S. M. Country, (Kinkhab bag.)
 Indapur, Poona, (Kinkhab bag.)
 Wai, T. G. Public Meeting, (Kinkhab bag.)
 Sirur, Poona, (Kinkhab bag.)
 Bhusawal, Khandeish, (Cloth bag.)
 Ghoiparray, Poona.
 Wadgaon, Poona.
 Navasa and Segaoon, Ahmadnagar, (Kinkhab bag.)
 Pimpalgaon and Malegaon, Nasik, (Kinkhab bag.)
 Lokahitaishi Sabha of Nandgaon, (Kinkhab bag.)
 Vita, Khanapur, (Silk bag.)
 Municipal Corporation of Ahmedabad.
 People of Sirsi, (Silk bag.)
 Akola and Kopargaon, Ahmadnagar, (Kinkhab bag.)
 Tasgaon, Satara, (Kinkhab bag.)
 Indi, Bijapur.
 Bijapur.
 Shindgi, Bijapur.
 Bagalkot, Bijapur.
 Hungund, Bijapur.
 Muddebibal, Bijapur.
 Bagewadi, Bijapur.
 A. S. High School, Bhera.
 "Dasha-Nagar Hitecchu," Ahmedabad.
 Pen, Kolaba.
 Dharvar, Gadag, Hubli Suchaprasarack 'Mundali,
 Dharvar. (Kinkhab bags.)
 Mehemdabad, (Kinkhab Cloth.)
 Bhushawal.
 Khandwa.
 Nagpur, (Kinkhab bag.)

Residents of Agra.

Students of Agra.

Students of Lahore (Silk Cloth.)

Navsari Dnyan Prasark Mandli.

People's Association, Sholapur, (Silk bag.)

Phulatti Bazar Reading Club, Agra, (Kinkhab bag.)

Khandwa, (Kinkhab bag.)

Ludhiana, (Velvet bag, gold border.)

Amritsar, the Sikh's City of the Golden Temple, (Kinkhab bag.)

People of Sholapur, (Velvet box.)

Poona Recreation Club.

Students of Meerut College, (Silk Kinkhab bag.)

Manmar, (Kinkhab bag.)

Dhanduka, (Velvet embroidered with gold & silver.)

Parner, (Kinkhab bag.)

Ode, Poona Girl's School.

Dakor, (Kinkhab bag.)

Boarders, Gokuldas Tejpal School.

Ode from Tumboowala.

Poona Native Institution.

Poems from, Baroda.

Bania Mahajans of Aditisar, (Kinkhab bag.)

Mr. Adarjee Minocherjee Hozdar (Kinkhab bag.)

Photographs (5) Scene at Apollo Bunder on the day of landing.

Burhanpore, Nimar.

An Egg with Mr. Dadabhai Naoroji's name in gold thread, (Cloth box.)

Broach, (Wooden box.)

Aligarh, (Velvet bag.)

Agra, Silk bag, embroidered with gold thread.

Naosari.

"Welcome" by T. R. Bedee.

Students Ayesth Patshala, Allahabad, (Kinkhab bag.)

Eight Garlands (gold and silver thread) Nickel Tray,
Maroon Shawl with gold border, red Shawl

